DİJİTAL KÜTÜPHANE KANALI

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

https://rantey.org

Yedek ve Duyuru Kanallarımız
Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

• Telegram: https://t.me/birkitapbir

• WhatsApp Kanalımız : https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4IvMoc0Y

Martin Griffiths - Steven C. Roach
M. Scott Salamon

Fifty Key Thinkers in International Relations

Uluslararası İlişkilerde Temel Düşünürler ve Teoriler

İKİNCİ BASIMDAN ÇEVİRİ

Çeviren: CESRAN

nobel

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

2. Basımdan Çeviri

FIFTY KEY THINKERS IN INTERNATIONAL RELATIONS

ULUSLARARASI İLİŞKİLERDE TEMEL DÜŞÜNÜRLER VE TEORİLER

Martin GRIFFITHS - Steven C. ROACH - M. Scott SOLOMON

Çeviri: CESRAN

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://kitleyurg.com
www.nobelyayin.com
nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.
Kültür Mah. Mithatpaşa Cad. No:74 B-01/K3 Kızılay Ankara
Tel: +90 312 418 20 10 Belgeç: +90 312 418 20 20
Web: www.nobelyayin.com e-posta: nobel@nobelyayin.com

YAYIN NU : 140
Uluslararası İlişkiler Nu : 1
ISBN : 978-605-133-041-9
© 2. Basımdan Çeviri, Ekim 2011

FIFTY KEY THINKERS in INTERNATIONAL RELATIONS
ULUSLARARASI İLİŞKİLERDE TEMEL DÜŞÜNÜRLER VE TEORİLER
Martin GRIFFITHS - Steven C. ROACH - M. Scott SOLOMON
Çeviri: CESRAN
Düzeltmen: Fulya AKSU EREKER

Copyright 2011, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NU 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.'ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

© 1999 Martin Griffiths, 2009 Martin Griffiths - Steven C. Roach - M. Scott Solomon
All rights reserved. No part of this book may be reprinted or reproduced or utilised in any form or by any electronic, mechanical, or other means, now known or hereafter invented, including photocopying and recording, or in any information storage or retrieval system, without permission in writing from the publishers.
Authorised translation from the English language edition published by Routledge, a member of the Taylor & Francis Group". This provision is an integral part of this Agreement, and the licence to publish granted by the Proprietor is conditional upon the printing of the correct copyright notice.

Genel Yayın Yonetmeni Nevzat Argun *-nargun@nobelyayin.com-*
Yayın Koordinatörü: Pınar Gülter *-pinargulter@nobelyayin.com-*
Uluslararası İlişkiler Ders Kitapları Serisi Editörü: *Prof. Dr. Mustafa Aydın*

Redaksiyon: Serap Erkut *-serap@nobelyayin.com-*
Dizgi-Mizanpaj Sorumlusu: Zehra Çidam *-zehracidam@nobelyayin.com-*
Mizanpaj: Ahmet Sabit Baydar *-ahmet@nobelyayin.com-*
Görsel Tasarım Sorumlusu: Mehtap Yurümez *-dizgi@nobelyayin.com-*
Uretim Sorumlusu: Halil Yeşil
Baskı ve Cilt: Erek Ofset Sertifika Nu. 16098

Dağıtım: Volkan Kurt *-volkankurt@nobelyayin.com- - 90 312 418 20 10*
Tanıtım: Sadık Kuçükakman *-sadik@nobelyayin.com-*
Yavuz Şahin *-yavuz@nobelyayin.com-*
Onur Uysal *-onur@nobelyayin.com-*
Çetin Erdoğan *-cetin@nobelyayin.com-*
e-satis: Emrah Dursun *-esatis@nobelkitap.com-*

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Griffiths, Martin., Roach, Steven C., Solomon, M. Scott.
Fifty Key Thinkers in International Relations / Uluslararası İlişkilerde Temel Düşünürler ve Teoriler
Martin Griffiths - Steven C. Roach - M. Scott Solomon - Çeviren: CESRAN
2. Basımdan Çeviri, X 406 s., 135x215 mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN 978-605-133-041-9
1. Uluslararası İlişkiler 2. Uluslararası İleori

Üniversite Kitapları E-Kitap Arşivi https://rantey.org
www.nobelkitap.com

SUNUŞ

Yirminci yüzyılda ve sonrasında uluslararası ilişkileri ne şekilde anlamlandırıp yorumladığımızı önemli ölçüde etkilemiş olan elli yazarın düşüncelerinin anlatıldığı elinizdeki kitap Uluslararası İlişkiler öğretisini tüm çerçevesiyle anlamak isteyen herkes için önemli bir yardımcı eserdir. Yirminci yüzyıl Uluslararası İlişkiler düşünürlerinin görüşlerinin özetlendiği çalışma, biyografik bilgiler ve daha ileri araştırma yapmak isteyenleri yönlendirecek bibliyografik bilgilerle zenginleştirilmiştir. Ayrıca, kitapta ele alınan düşünürlerin tek tek sıralanması ve sadece görüşlerinin anlatılmasıyla yetinilmemiş, başta öğrenciler olmak üzere, genel olarak uluslararası ilişkilerle ilgilenenlere yol gösterici biçimde disiplinin hâkim yaklaşımlarını temsil eden belirli düşünce okullarına göre sınıflandırma yapılmıştır.

Kitap, Uluslararası İlişkiler'in gerçekçilik, liberalizm gibi temel yaklaşımlarının yanında, özellikle Türkiye'de üzerinde daha az kaynağın bulunabildiği eleştirel ve postmodern yaklaşımlardan feminizme ve son dönemde daha fazla takip edilmeye başlanan sosyal inşacılığa kadar tüm yaklaşımları geniş bir yelpazede o alanın en önemli düşünürlerinin görüşleri çerçevesinde takip edebilme olanağı sunmaktadır.

Genelde uluslararası ilişkiler ve özelde de Uluslararası İlişkiler kuram ve yaklaşımlarına artan ilgiye rağmen Türkiye'de alanda hala ciddi bir kuramsal düşünce ve yazın boşluğunun olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Martin Griffiths'in Uluslararası İlişkiler'i doğrudan alanın kuramcılarının düşünceleri üzerinden öğrenme olanağı sunan kitabının Türkçe çevirisinin alandaki temel kaynak eksikliğini gidermede önemli bir katkı sağlayacağına inanıyorum.

Uluslararası İlişkiler'in kavramsal ve kuramsal çerçevesinin büyük ölçüde İngilizcede oluşmuş olması ve Türkiye'de bu alandaki temel kavramlar üzerinde genel akademik oydaşmanın henüz oluşmamış olmasının çeviriye getirdiği zorluklar, Türkçede daha yaygın kabul

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

görmüş terimlerin tercih edilmesi ve genel kabul görmüş terimler olmadığında da alanın uzmanlarıyla yapılan istişareler yoluyla aşılmaya çalışılmıştır. Kavramların belirlenmesi ve çevirinin genelinde gözönünde tutulan temel kaygı ise okurlar nezdinde anlaşılır olmaktır.

Elinizdeki çalışmanın başta lisans ve lisansüstü düzeyde Uluslararası İlişkiler öğrencileri olmak üzere, bu alana ilgi duyan herkese faydalı olacağına inanıyorum.

Prof. Dr. Mustafa Aydın
Kadir Has Üniversitesi

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

İKİNCİ BASKIYA ÖN SÖZ

Uluslararası İlişkilerde Temel Düşünürler ve Teoriler kitabının ilk baskısından bugüne, uluslararası ilişkiler alanı ciddi dönüşümler geçirdi. İnşacılık örneğin, ilk baskıda yer almayan bu kuram şu an uluslararası ilişkiler alanına iyice yerleşmiş bir paradigmadır. İnşacılığa ek olarak feminizm de, postmodernizm ve (Frankfurt Okulu) eleştirel teori gibi, tanınmış radikal uluslararası ilişkiler yaklaşımlarından biri olmaya devam etmektedir. Disiplin içerisindeki bu değişikliklerin yanısıra, dışsal olaylar da uluslararası arenayı ciddi biçimde yeniden şekillendirmekte; uluslararası ilişkiler araştırmacılarına ve uygulayıcılarına ilham olarak süreç içerisinde onları konular ve problemler hakkında yeniden düşünmek konusunda cesaretlendirmektedir. Bu ikinci baskı, son 10 yılın uluslararası olaylarına (Kosova Savaşı, 11 Eylül saldırıları ve terörle savaş) ve disiplin içerisindeki yeni trendlere teorik ve ampirik olarak ışık tutmuş ya da tutmaya devam eden önemli düşünürlerden bir kısmını vitrine taşıma girişimidir. Böylece çalışma, uluslararası ilişkiler teorisine, uluslararası alanda dikkat çekici fakat çoğulcu güç mücadeleleri alanı olarak yaklaşır. Buna karşın, çalışma, uluslararası ilişkilerin düşünsel (refleksive) ve kapsayıcı bir paradigma; hatta rekabet içerisindeki farklı yaklaşımların katkılarını düzenleyip şekillendirebilecek bir çoğulcu hassasiyet arayışı içinde olduğunu kabul etmektedir. Disiplin içerisindeki bu görünür kriz, varolan geleneksel paradigmalara birçok düşünürün de katkıda bulunduğu yeni meydan okumaları ortaya koymaktadır. Bu ikinci baskı ayrıca, yeni düşünürlerin ve onların mevcut fikirlerinin ve önemli teorik yaklaşımlarının yükselen etkilerinin biraraya getirilmesi ihtiyacını da yansıtmaktadır. Bu kapsamda, alandaki yeni gelişmeleri ortaya koyması açısından şu yeni bölümleri bu baskımıza ekledik: İnşacılık, İngiliz Okulu ve Uluslararası Politik Teori/ Uluslararası Etik. Buna ek olarak ilk baskıda yer verdiğimiz Uluslararası Toplum Teorisini, bu baskımızda İngiliz Okulu bölümüne

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

ekledik ve diğer eklemelere yer açmak için Uluslararası Organizasyonlar ve Ulus Teorileri bölümlerine bu baskımızda yer vermedik. Toplamda, bu baskımıza 14 yeni düşünür ilave ettik.

İlk baskısında olduğu gibi, ikinci baskısıyla da çalışma, uluslararası ilişkilerin karmaşıklığını ve çekiciliğini alandaki en etkili düşünürler eliyle ortaya koymaya çalışmaktadır. Her zaman, diğerlerine nazaran daha fazla önem verilmeyi hakeden düşünürler olacaktır. Fakat David Held ya da Andrew Linklater'in kozmopolitan etiğine katılın veya katılmayın, onların kozmopolitan modelinin geniş çaplı etkisini kabul etmek önemlidir. Benzer şekilde, Alexander Wendt'in uluslararası politikanın sosyal teorisi, devlet gücü ve sosyalleşme arasındaki ilişki hakkındaki düşüncelerimizi derinden etkilemiştir. Bu listeye, uluslararası sistemin etik ve ahlak ilkeleri üzerine önemli çalışmalar yapmış olan John Rawls ve Jürgen Habermas gibi siyaset kuramcıları da eklenmelidir. Aşağıdaki kriterleri oluşturabilmek için birçok ihtilafı ortadan kaldırmanın yollarını aradık. Kriterlerimiz iki açık-uçlu genel sorudan hareketle oluşturulmuştur: Hangi düşünürler uluslararası ilişkilere yeni ve sürdürülebilir bir kavrayış sunmaktadır? Ve bu yeni kavrayışlar uluslararası ilişkilerde bilgiyi inşa etmek için yeni boşlukları ve modelleri nasıl harekete geçirmektedir? Süreç içerisinde bu sorular, temel düşünürleri seçmede kullandığımız dört temel kriteri oluşturdu: (1) derinlik, (2) yenilik, (3) uygulanabilirlik ve (4) tasavvur.

(1) Derinlik, düşünürlerin teorik analizlerinin ve uygulamalı teorilerinin kavrayıcılık seviyelerine işaret etmektedir. Bu doğrultuda derinlik, teorisyenin konuyu kavrama seviyesi ya da teorisyenin uluslararası ilişkilere uyguladığı fikirlerle ilgilidir.
(2) Yenilik, düşünürün katkısının orijinalliğini niteler. "Düşünür uluslararası bir fenomen üzerine yeni düşünce kalıpları oluşturabilmiş mi?"yi ve "düşünürün katkıları, geleneksel siyaset teorilerinde ve eski uluslararası ilişkiler teorisyenlerinde görüldüğü üzere, ne derece zaman süzgecinden geçirilmiş?"i sorgular.
(3) Uygulanabilirlik düşüncelerin ve teorilerin sistemleştirilmesi olarak anlaşılır. "Düşünürün fikirleri ve anlayışları üretken ilkeler ve ileri derece kavrayıcı sistematik teori modelleri sunuyor mu?"yu sorgular.
(4) Tasavvur şu iki soruya işaret eder: Düşünürün katkıları, uluslararası ilişkilerde değişen dengeleri tasavvur etmemizi sağlar mı? Uluslararası ilişkilerin bütüncüllüğünü ya da küresel alanın değişen uyumu veya dönüşümünü anlamada yeni düşünce alanları açar mı?

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Bu kriterler asla tam ve eksiksiz değildir. Bu kitaptaki düşünürler araştırmaları ve fikirleri, bu kategorilerin birinde veya birçoğunda öne çıkmak suretiyle sadece uluslararası ilişkilerin geçmiş ve geleceğinde güçlü etkiler bırakmakla kalmamış, bunun yanısıra uluslararası ilişkilerde elli temel düşünürden biri olma ünvanıyla bu çalışmada yer bulmuşlardır.

Steven C. Roach ve M. Scott Solomon
Mayıs 2008

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

İÇİNDEKİLER

Sunuş	iii
İkinci Baskıya Ön Söz	v
Gerçekçilik (Realizm)	1
Raymond Aron	3
Edward Hallet Carr	9
Robert Gilpin	16
John Herz	23
Samuel Huntington	30
George Kennan	36
Stephen Krasner	42
Hans Morgenthau	50
Kenneth Waltz	58
Liberalizm	65
Karl W. Deutsch	67
Michael Doyle	73
Francis Fukuyama	81
Ernst Haas	91
Stanley Hoffmann	98
Robert O. Keohane	105
Richard Rosecrance	114
İnşacılık	123
Friedrich Kratochwil	125
Nicholas Onuf	130
Christian Reus-Smit	137
John Gerard Ruggie	143
Alexander Wendt	151
Eleştirel Teori	161
Robert Cox	163
André Gunder Frank	171

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Stephen Gill 178
Antonio Gramsci 186
Jürgen Habermas 193
Andrew Linklater 201

İngiliz Okulu 211
Hedley Bull 213
Barry Buzan 220
Timothy Dunne 226
John Vincent 232
Martin Wight 240

Postmodernizm 249
Richard Ashley 251
David Campbell 258
Michel Focault 265
Robert B.J. Walker 273

Feminizm 279
Jean Bethke Elshtain 281
Cynthia Enloe 287
Christine Sylvester 294
J. Ann Tickner 302

Uluslararası Politik Teori/Uluslararası Etik 309
Charles Beitz 311
David Held 318
Terry Nardin 326
John Rawls 334
Michael Walzer 341

Tarihsel Sosyoloji 351
Anthony Giddens 353
Michael Mann 360
Justin Rosenberg 369
Charles Tilly 374
Immanuel Wallerstein 383

Dizin 392

Çeviri Notları 399

Çeviri Grubu 403

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

GERÇEKÇİLİK (REALİZM)

Devletlerarası ilişkiler bir dünya hükümetinin yokluğunda gerçekleşmektedir. Gerçekçilere göre bu durum uluslararası sistemin anarşik olduğunun ifadesidir. Uluslararası ilişkiler, en iyi, ülkeler arasındaki güç dağılımına odaklanılarak anlaşılabilir. Devletlerin hukuk önündeki eşitliğine rağmen, gücün dengesiz dağılımı uluslararası ilişkileri bir tür 'güç politikası' sahası yapmaktadır. Gücün devletler arasında dağılımı zaman içinde değişiklik göstermekte, nasıl dağıtılması gerektiği konusunda da fikir birliği bulunmamaktadır. Bu durum gücün ölçülebilirliğini kısıtlamaktadır. Dolayısıyla, uluslararası ilişkiler (rekabetçi bir ortamda devletlerin hayatta kalma mücadelesi için güç peşinde koştukları) bir zorunluluk ve süreklilik alanı olmaktadır. Gerçekçiler, uluslararası sistemde değişikliği düşündükleri zaman, devletler arasında güç dengesi değişikliklerine odaklanmakta ve sistemin dinamiğinde olası temel değişiklikleri önemsiz saymaya yönelmektedirler. Takip eden bölümlerde yer alan, gerçekçilikte iz bırakan düşünürler bütün bu temel varsayımlara göre aşağıdaki soruları incelemektedirler: (1) Uluslararası sistemde istikrar ve istikrarsızlığın temel kaynakları nelerdir? (2) Devletler arasında var olan ve tercih edilen güç dengesi nedir? (3) Büyük güçler birbirlerine ve zayıf devletlere karşı nasıl davranmalıdır? (4) Güç dengesinde güncel değişikliklerin kaynakları ve dinamikleri nelerdir? Uluslararası ilişkilerin doğası ile ilgili ortak varsayımları olmasına rağmen, gerçekçiler bu sorulara aynı şekilde cevap vermemektedirler. Yine, sözü edilen ortak varsayımların gerçekçi düşünürleri benzer sonuçlara götürdüğünü düşünmek de yanıltıcı olur. Aslında her bir güç dengesinin (tek kutupluluk, iki kutupluluk, çok kutupluluk) göreli yararları konusunda ciddi anlaşmazlıklar bulunmaktadır. Ayrıca devletler ve onlara uygulanan uluslararası baskılar arasındaki nedensel ilişki ve çağdaş uluslararası ilişkilerde gücün farklı türlerinin göreli önemi de üzerinde çok tartışma olan konulardır.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

RAYMOND ARON

Raymond Aron 1905 yılında, Jean-Paul Sartre ile aynı yılda, Paris'te doğmuştur. İkisi de, Claude Lévi-Strauss, Leon Blum, Georges Pompidou ve Michel Foucault gibi yazarların ve siyasetçilerin yetiştiği seçkin öğrenim kurumu Ecole Normale Supérieure'da eğitim görmüşlerdir. Sartre'ın adı genellikle daha çok bilinirken, De Gaulle ve anti-komünizm taraftarı olması nedeniyle Aron, onu 1940'lardan 1970'lere kadar Fransız sol görüşlü aydınların arasında yer almamış dışında bırakmış ve eski arkadaşına oranla tanınmışlığı ancak 1983 yılında ölümünden sonra artmıştır.

Aron'un çalışmaları, düzenli bir özetinin yapılmasına olanak vermeyecek derecede, karmaşık ve geniş kapsamlıdır. Kendisi bir gazeteci olduğu kadar sosyolog ve entelektüeldir. Çalışma alanı uluslararası ilişkiler öğrencilerini ilgilendiren konuların çok ötesine geçmektedir. Aron Uluslararası İlişkiler alanında, 1966'da İngilizceye çevrilen *Peace and War* (Savaş ve Barış) başlıklı kitabından dolayı iyi bilinmektedir. Söylemsel alanı ve tarihsel derinliği devletlerarası ilişkilerde görünenlerin ötesine bakmak isteyen okuyucunun işini zorlaştıran bu kitabının yanısıra, Aron nükleer çağda strateji ikilemlerine ilişkin analizleriyle de hatırlanmaktadır. Aron'u gerçekçi okul içinde sınıflandırmanın yanlış olmadığını metnin ilerleyen kısmında göreceğiz. Bu noktada uluslararası ilişkiler disiplinine yaklaşımı açısından Kuzey Amerika gerçekçileriyle arasındaki temel farklılıkların anlaşılması da önemlidir.

1930'larda Hitler'in iktidara yükselişinden hemen önce Almanya'da yaşamış bir Fransız Yahudisi olarak, Aron'un Avrupa'da artan faşizme ve Sovyetler Birliği'nde yükselen Stalinizm'e tepkisi, onu savaş sonrası dönemin Fransız aydınlarından ayırmıştır. Marks ve Hegel'in eserlerinde yer alan soyut tarih teorilerine dayanan felsefi eğitimine rağmen, ütopyacı düşünce ve totalitarizme duyduğu nefret yazılarında eleştirel kötümserlik havası bırakmış ve politikanın başkaları üzerinde güç kullanarak belirli bazı yaşam biçimlerini geliştirmek için uygun bir alan olma ihtimalini reddetmesine neden olmuştur. 1978 yılında şöyle yazmıştır:

> Nasyonal Sosyalizmin yükselişi... ve siyasetin çift mantıklı özünün ortaya çıkması beni kendimle tartışmak ve kişisel tercihlerime karşı gelmek zorunda bıraktı; üniversitede aldığım eğitime, filozofların kutsallığına ve belli sosyologların değişmez gerçeklere odaklanma bahanesi ile rejimlerin etkisini yanlış yorumlama eğilimlerine karşı içimde bir tür isyan başlattı.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://raptey.org

Bu deneyim, diğer Avrupalı entellektüelleri etkileyen ütopyacılık ve Marks'ın tarihsel materyalizmi ya da ilerlemeci evrimsel tarih teorilerinin büyüsüne kapılmak yerine Aron'un liberalizme ve Max Weber'in çalışmalarına hayranlık duymasına neden olmuştur. (özellikle 1955'de yayınlanan *The Opium of the Intellectuals* kitabına bakınız). Siyaset teorisine ve politik uygulamaları anlamaya yönelik makul bir yaklaşım, farklı ve genellikle birbiriyle bağdaşmayan siyasal değerlerin kabulü, dolayısıyla bazılarının diğerlerine göre ayrıcalıklı olduğu farklı yorumların/ideolojilerin varlığı ile bunlar arasındaki rekabette yatmaktadır. Belirli yorumlar kendi iç tutarlılığının yanında, mevcut sosyal ve siyasal yapılarla uyumluluğu açısından eleştirel bir şekilde analiz edilebilir, fakat rekabetin aklı kullanmakla aşılabileceğine inanmak ütopik olacaktır.

Bu bakış açısıyla Aron'un çalışmaları, sanayileşmenin doğası ve onun kapitalist ve "sosyalist" denilen toplumlarda farklı yollarla teşvik edilmesinin uygulanabilirliği üzerinde yoğunlaşmıştır. Aron, Sovyet tarzı merkezi planlamanın zoraki sanayileşmeyi kolaylaştırmasına karşın, karmaşık bir sanayi toplumunun düzgün bir şekilde yönetilmesi için uygun olmadığını ilk iddia edenlerden birisidir.[2] İlke olarak soldan gelen eleştirilere rağmen, ekonomik büyümeyi siyasal özgürlük ve ekonomik yeniden dağıtım ile birleştiren en iyi araç olarak Batı'nın liberal kapitalizmini savunmuştur. Sınıf mücadelesinin gerçekliğini kabul etmekle birlikte, asla "işçi sınıfı"nın yeterince homojen ya da kapitalist toplumun eşitsizliklerine karşı isyan etmeye hazır olduğu düşüncesine inanmamıştır. Kapitalist toplumların kâr elde etme arayışıyla birlikte, bir ölçüde refah ve yeniden dağıtımı bir araya getirebilmeleri halinde, Aron, işçiler ve kapitalistler arasındaki çatışmanın sıfır-toplamlı olması için bir sebep görmemektedir. Nitekim uzun vadede bu tür toplumların ideolojik çekişmeyi yumuşatabileceklerini ümit etmesine rağmen, baskı gruplarının hâkimiyetinin demokratik süreci zayıflatmasından ve liberal devletlerin toplumun bütününün çıkarı doğrultusunda yeterli 'yönetme kapasitesinden' mahrum bırakılmasından endişe duymuştur.

Aron, sanayileşme yerine uluslararası ilişkiler çalışmaya başladığında Hobbes'un ve Clausewitz'in çalışmalarından ilham almıştır. Bir ölçüde, ulusal ve uluslararası ilişkiler arasındaki ilkesel ayrılığı ve bu ayrılığın bütün uluslararası ilişkiler teorisinin esası olduğunu kabul eden gerçekçi görüşü paylaşmıştır. Aron'a göre, dış politika diplomatik-stratejik davranıştan oluşmakta ve uluslararası ilişkiler de savaşın gölgesinde meydana gelmektedir. Bununla, savaşın her zaman muhtemel olduğunu kastetmediğini ifade etmekte, fakat devletin çıkarlarını güvence altına almak için şiddeti meşru görmesinin devletler arasında kabul gören bir yaklaşım olduğunu ve şiddetin devletin ulusal sınırları içinde olduğu gibi tekelleşemeyeceğini

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

belirtmektedir. En ünlü ifadesiyle, uluslararası ilişkiler "adaleti kendi elinde bulundurmak isteyen ve savaşmak ya da savaşmamak kararını vermede kesin ve tek söz sahibi olan siyasal birimler arasındaki ilişkilerdir."[3]

Böyle bir argüman Aron'u doğruca gerçekçi kampın içinde yer alıyor gibi göstermekle birlikte, Aron'un çalışmaları yakından incelendiğinde, örneğin Hans Morgenthau ve Kenneth Waltz'dan çok daha fazla incelikli olduğu görülür. Aron, Morgenthau ile uluslararası ilişkilerin devletler arasında bir çeşit güç mücadelesi olduğu konusunda uzlaşırken, Aron gücün uluslararası ilişkileri anlamanın anahtarı olabilmesi açısından çok belirsiz bir kavram olduğunu da belirtmektedir. Benzer şekilde, uluslararası ilişkiler ortamının benzersiz bir yapısal çevreden ibaret olduğu konusunda Waltz'a katılırken, yapısal çevrenin "devletin" amaçlarını belirlemede yetersiz kaldığını da iddia etmektedir. Nitekim ona göre devletin "amaçları" basit bir formüle indirgenemez:

> Güvenlik, güç, ihtişam ve düşünceler aslında heterojen hedeflerdir, onları tek bir terime indirgemek sadece diplomatik-stratejik eylemin beşeri tanımına başka bir anlam yüklemekle mümkündür. Devletlerarası rekabeti bir oyuna benzetirsek, risk altında olan unsuru tanımlayan terim, tüm zamanlar ve medeniyetler için geçerli olan bir kavrama tekabül etmemektedir. Diplomasi, oyuncuların bazen hayatlarını kaybetme riskine girdikleri, kimi zaman da zaferi onun sonuçlarından doğacak kazanımlara tercih ettikleri bir oyundur.[4]

Devletin amaçlarını tahmin edecek basit bir formülün yokluğunda bir bireyin düşünür, diplomat veya stratejist olarak yapabileceği en iyi şey, devletin hedef ve güdülerini, mevcut deliller üzerinden anlamaya çalışmak olacaktır. *Peace and War* kitabı, tarih dışı genellemeler arayışında olanlar için hayal kırıklığı yaratabilir, çünkü söz konusu kitap en genel anlamda; devletlerin birbirlerini farklı tarihsel dönemler; yer (coğrafya), nüfus (demografi) ve kaynaklardan (ekonomi) oluşan 'maddi' kısıtlamalar ve devletlerin varoluş ve davranış tarzlarını belirleyen 'ahlaki' etmenler bağlamında etkileme yollarına dayanan kısmi hipotezlerin bir derlemesinden ibarettir.[5] Uluslararası teori, Aron'a göre, bu kategorilerden herhangi birini diğerine tercih etmemeli, değişim ve süreklilik süreçlerinin zaman içerisinde bu 'etmenlerle' etkileşimini ortaya koymak için her üçünü de tarihe duyarlı bir şekilde harmanlamalıdır. Böyle bir durumda, gücün iki kutuplu ve çok kutuplu biçimleriyle tanımlanan tarihsel dönemleri karşılaştırmak anlamlıyken, söz konusu dönemlerde istikrara ilişkin hipotezler belirli bir dönemde bazı devletlerin niteliklerinin göz ardı edilemeyeceği gerçeği karşısında tanımsız kalmaktadır. Devlet-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

lerin belirli değerleri veya ortak çıkarları paylaşmaları, nicel bir 'güç' ölçeğinde, birbirleriyle ilişki içerisinde olmaları kadar önemlidir. Aynı şekilde *Peace and War* kitabı, Aron'un bakış açısına göre, savaşın nedenleri olarak çevresel faktörlerin etkisini abartan bazı düşünce ekollerinin (örneğin jeopolitik ve Marksist-Leninist ekonomik emperyalizm kuramı) güçsüz yönlerini yeniden değerlendirmeye ve analize adanmıştır. Örneğin Aron, teoride denizaşırı sömürgelere gitmesi gereken Fransa'daki 'artık sermaye'nin, esasında Kuzey Afrika yerine çoğunlukla Güney Amerika ve Rusya'ya gittiğine dikkat çekmektedir. Ayrıca, gelişmiş kapitalist devletlerin 'artık üretiminin' iç piyasa tarafından da satın alınabileceği düşünülürse, Aron'a göre savaşın 'temel' nedeni devletler arasındaki geleneksel rekabettir.

Peace and War'un son bölümünde uluslararası sistemin 1945 sonrası nasıl değiştiği ele alınmaktadır. Aron, nükleer silahların, dış politikada kuvvet kullanımına ilişkin stratejik düşünceyi değiştirip değiştirmediği ile ilgilenmektedir. Bu kitapta ve diğer çalışmalarında Aron, bu tür bulguların ve aynı şekilde nükleer çağda devlet idaresinde karşılaşılan belli başlı stratejik ve etik ikilemlerin ne kadar belirsiz olduğunun farkındadır.

Aron tahribat gücü, hedefe ulaşma hızı ve kısıtlı askeri yararları dolayısıyla savaşmak için kullanılmak yerine, savaşları caydırmak için kullanılan nükleer silahların konvansiyonel silahlardan temelde farklı olduğunu kabul etmektedir. İnsanlık tarihinde ilk defa, nükleer silahlara sahip devletler sıcak çatışmaya girmeden birbirlerini yok etme yeteneğine sahip olmuştur. Süper güçler (1950'lerin sonunda oluşan) 'karşılıklı mahvolma'* (mutually assured destruction) durumuna geldiklerinde, 'varoluşsal caydırıcılık' olarak adlandırılan bir duruma erişmişlerdir. Her iki taraf da misilleme olarak diğerini tamamıyla yok edecek ikinci (nükleer) vuruş gücüne sahiptir ve bunun yol açtığı aşırı yaptırım ve tırmanma korkusu, devletleri ilk nükleer saldırıya başlamadan caydırmak için yeterli olmuştur. Aron'a göre bu varoluşsal caydırıcılık durumu, süpergüçler birbirlerinin nükleer misilleme yeteneğini yok edemediği ve nükleer silahlara karşı bir savunma zırhı inşa edilemediği sürece güvenilirdir. Nükleer caydırıcılığın etkinliği veya güvenilirliği, bir tarafın diğerini karmaşık stratejiler veya doktrinler kullanarak, aralarında doğrudan çatışma çıkması halinde olabileceklere kesin olarak ikna etmesine dayanmamaktaydı. Caydırıcılığın güvenilirliği, devletlerin geleneksel anlamda nükleer savaşı düşünmelerinde değil, nükleer silahların varlığına dayanmaktaydı ve Aron, bu bağlamda ABD'deki nükleer planlayıcıları ve oyun kuramcılarını aksi yönde düşündükleri için şiddetle eleştirmiştir. Genel

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

* Bkz. Çeviri Notları

anlamda uluslararası teorinin doğasında var olan sınırlılıklarla ilgili telkinlerine bakarsak, Aron nükleer stratejinin asla tam bir pozitif bilim olamayacağını iddia etmiştir.

Öte yandan, nükleer savaşın meydana geleceği ve 'kazanılacağı' koşulları düşünürken Clausewitz planlayıcılara sınırlı bir yardımda bulunuyorken diğer yandan, ABD ve Sovyetler Birliği arasında caydırıcılığın sağladığı istikarın (silahlanma yarışına rağmen) uluslararası sistemin daha alt düzeylerinde istikrarın o kadar azaldığını iddia etmektedir. Süpergüçlerin kendileri de yürüttükleri 'vekalet savaşları'nda konvansiyonel silahları, tırmanma korkularının artmasına neden olmadığı sürece kullanabilir ve bölgesel çatışmalar iki büyük güç arasındaki nükleer açmazın gölgesinde devam edebilirdi. Aron, Soğuk Savaş'ın hem emsaliz, hem de nükleer silahlarla donatılmış iki süpergüç arasındaki ideolojik farklılıklar bağlamında, kaçınılmaz olduğu sonucuna varmaktadır.

Uluslararası ilişkilerin her zaman temel niteliği olan belirsizlikle birlikte, nükleer çağın benzeri görülmemiş tehlikelerine rağmen ya da aslında sırf bu yüzden Aron, sağduyunun devlet idaresi için en uygun ahlaki değer olduğuna güçlü bir şekilde inanmıştır. Aron, devlet davranışlarının sonuçlarına dair etik düşüncenin, inançların yerine geçmesine dair ihtiyacı kastetmiştir:

> Sağduyulu olmak; bir norma edilgen bir şekilde bağlı olarak hareket etmek değil; belirli bir duruma ve somut veriye göre davranmaktır... şiddeti sınırlamayı muhtemel suçluyu cezalandırmaya veya sözde mutlak adalete tercih etmektir; ve 'demokrasi için güvenli bir dünya' veya 'güç politikasının ortadan kalktığı bir dünya' gibi sınırsız ve belki de anlamsız [hedefler] değil, somut, erişilebilir hedefler saptamaktır[6].

Kısacası, Raymond Aron bir uluslararası ilişkiler uzmanı olarak ölçülü gerçekçiliği ve liberal çoğulculuk anlayışıyla ve Soğuk Savaş aşırılıklarının bir eleştirmeni olarak hatırlanmalıdır. Aron ayrıca, bizleri bir teoriden beklenebileceklerin sınırlılıkları ve genellemelerin derin tarihsel koşullarla aşinalık temelinde yapılması gerektiği konusunda uyarmakta, kalıcı sinizme düşmekten ya da uluslararası ilişkilerin taşkınlığına dair ütopik umutlar peşinde koşmaktan kaçınmak gerektiğini belirtmektedir.

Notlar

1. 'On the historical condition of the sociologist', Aron'un makalelerinin toplandığı *History and Politics*, M.B. Conant (der.), New York, Free Press, 1978, s. 65 içinde yeniden yayımlanmıştır.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

2. Özellikle bkz., Raymond Aron, *Democracy and Totalitarianism*, London, Weidenfeld & Nicolson, 1968.
3. Raymond Aron, Peace and War, New York, Praeger, 1968, s. 5.
4. *Ibid.*, s. 91.
5. *Ibid.*, s. 279.
6. *Ibid.*, s. 585.

Aron'un Temel Çalışmaları

The Century of Total War, London, Derek Verschoyle, 1954.
The Opium of the Intellectuals, çev. Terence Kilmartin, London, Secker & Warburg, 1957.
Diversity of Worlds: France and the United States Look at Their Common Problems, Westport, Connecticut, The Greenwood Press, 1957.
France: The New Republic, New York, Oceana Publications, 1960.
Introduction to the Philosophy of History: An Essay on the Limits of Historical Objectivity, çev. George J. Irwin, London, Weidenfeld & Nicolson, 1961.
The Dawn of Universal History, çev. Dorothy Pickles, London, Weidenfeld & Nicolson, 1961.
The Great Debate: Theories of Nuclear Strategy, çev. Ernst Pawel, Garden City, New York, Doubleday, 1965.
'What is a theory of international relations?', *Journal of International Affairs* 21 (1967), ss. 185–206.
On War, çev. Terence Kilmartin, New York, W.W. Norton, 1968.
Peace and War, çev. Richard Howard ve Annette Baker-Fox, New York, Praeger, 1968.
Progress and Disillusion: The Dialectics of Modern Society, London, Pall Mall, 1968.
Democracy and Totalitarianism, çev. Valence Ionescu, London, Weidenfeld & Nicolson, 1968.
Marxism and the Existentialists, New York, Harper & Row, 1969.
The Imperial Republic: The United States and the World, 1945–1973, çev. Frank Jellinek, London, Weidenfeld & Nicolson, 1975.
Politics and History (der.), Miriam Bernheim, London, The Free Press, 1978.
Memoires, Paris, Julliard, 1983.
Clausewitz: Philosopher of War, çev. Christine Booker ve Norman Stone, London, Routledge & Kegan Paul, 1983.
History, Truth, Liberty: Selected Writings of Raymond Aron, (der.) Franciszek Draus, Edward Shils'in anı yazısı ile birlikte, Chicago, University of Chicago Press, 1985.
Power, Modernity, and Sociology: Selected Sociological Writings, (der.) Dominique Schnapper ve çev. Peter Morris, Aldershot, Gower, 1988.

Ayrıca Bakınız: **Hoffmann, Morgenthau, Waltz**

Konuyla İlgili Yararlanılabilecek Kaynaklar

'Raymond Aron: A critical perspective and prospective', *International Studies Quarterly* özel sayısı 29 (1985).

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://farkey.org

Baverez, Nicolas, *Raymond Aron*, Lyon, Manufacture, 1986.
Colquhoun, Robert, *Raymond Aron: Volume One: The Philosopher in History, 1905–1955*, Beverly Hills, California, Sage, 1986.
Colquhoun, *Robert, Raymond Aron: Volume Two: The Sociologist in Society, 1955–1983*, Beverly Hills, California, Sage, 1986.
Mahony, Daniel J., *The Liberal Political Science of Raymond Aron*, Oxford, Rowman & Littlefield, 1991.

EDWARD HALLETT CARR

E.H. Carr, iki dünya savaşı arasındaki Batı diplomasisinin, etkili analitik bir çerçeveyle katı bir eleştirisini yaptığı *The Twenty Years' Crisis* kitabıyla bilinmektedir. Carr'ın eseri, yirminci yüzyılda uluslararası ilişkiler teorisinin tartışıldığı, gerçekçiler ve idealistler ya da ütopyacılar arasındaki tartışma olarak adlandırabileceğimiz, koşulların oluşturulmasına yardım etmiştir. Carr ne bu tartışmayı başlatmış, ne de bu tartışma içinde açıkça kendi konumunu belirlemiştir. Carr, tarihsel ilerleme konusunda iki zıt anlayışın uluslararası düşünce ve pratiğe ne şekilde tezahür ettiğini açıklamaya çalışmıştır. Ayrıca, felsefi düşünme, tarihsel analiz ve güncel meseleler üzerine yorumları biraraya getirmede ustalığı, bu kitabın alanında klasikler arasında yer almasını sağlamıştır.

Carr, 1892 yılında doğmuş ve Birinci Dünya Savaşı'nın eğitimini kesintiye uğrattığı bir dönemde Cambridge Üniversitesi'nden onur derecesiyle mezun olmuştur. Dışişleri Bakanlığı'na girmiş ve Savaş'ın sona ermesiyle toplanan Paris Barış Konferansı'nda bulunmuştur. 1936 yılında Aberystwyth Üniversitesi'ne Uluslararası Siyaset Profesörü olarak atanmış, akademik çalışmalarını burada devam ettirmiştir. İkinci Dünya Savaşı çıktığı dönemde *The Times* (Londra) gazetesinin yardımcı editörü olmuştur. 1953'te Cambridge'e dönerek çalışmalarını Sovyetler Birliği tarihi üzerine yoğunlaştırmıştır. Carr'ın Sovyetler Birliği üzerine araştırmaları, bu konuda yayınladığı 14 kitap ile neticelenmişse de, o her zaman için *The Twenty Years' Crisis* eserine ilişkin olarak Uluslararası İlişkiler'de gerçekçiliğin hakimiyetine yaptığı katkıyla tanınmıştır.

Carr, ilk olarak 1939 yılında yayınlanan bu kitapta (ikinci baskısı 1946'da çıkmıştır), iki savaş arası dönemde Batı entelektüel düşüncesine ve diplomasi uygulamalarına hakim olan 'ütopyacı düşüncenin' eleştirisini yapmaktadır. Carr, tüm beşeri bilimlerin, özellikle erken dönemlerinde, gerçeklerin analizi yerine dünyayı değiştirme arzusuna yöneldikleri için, bir şekilde kural koyucu olduklarını ileri

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

sürmektedir. Carr, uluslararası ilişkiler çalışmalarının, İngiltere'nin hakim rol oynadığı belirli bir güç dengesinin ürünü olan bir dizi fikrin fazlasıyla etkisinde olduğunu savunmuştur. Bu nedenle, uluslararası barışı getirmek için, İngiltere iç siyasetinin ve ekonomisinin tarihsel deneyimi ile sınırlı olan ve güç düzeyleri ile uluslararası statükoya bağlılıkları farklı devletler arasında bölünmüş bir dünyada uygulamak için uygun olmayan norm ve ilkeler temelinde çaba sarfedilmiştir. Bunlar arasında başlıcaları, (19. yüzyıl *laissez-faire* ekonomisinden türetilen) çıkarların doğal uyumuna ve kolektif güvenliğe yönelik inanıştır. Özellikle kolektif güvenlik savaşı sınırlara yönelik saldırıların bir sonucu olarak ele alınaktadır.

Eğer (savaş) ortadan kaldırılsaydı, uluslararası bir örgütün varlığına ihtiyaç duyumazdı; devletler hukuka bağlı ve caydırıcılık için iş birliğine hazır olurdu; önemli durumlarda saldırgan devlet cezalandırılır, mağdurlara yardım etmek için saldırgan devlete, diplomasiden ekonomiye uzanan bir yelpazede çeşitli derecelerde cezai yaptırımlar uygulanırdı. Carr, kolektif güvenliğe ve bunu uygulaması için oluşturulan Milletler Cemiyetine ilişkin inanç ve iyimserliğin, uluslararası sistemdeki ülkesel ve siyasal statükonun tüm büyük güçler için tatmin edici olduğuna dair hatalı varsayıma dayandığını iddia etmiştir. Bu durum aralarında güç eşitsizliği olan egemen devletler dünyasında bu, olası bir durum değildir. Bu nedenle devletler arasında çatışma, birbirini anlamaya çalışanların başarısızlığı değil, ancak güç dengesi temelinde müzakere yoluyla başa çıkılabilecek (birbiriyle bağdaşmayan) taleplerin, 'evrensel' ahlak kurallarına başvurularak karşılanmaya çalışılmasının kaçınılmaz sonucudur. Dolayısıyla Carr, ülke içindeki yargı veya yasama süreçlerinin devletler arasında tekrarlanmasıyla barışın elde edilebileceği fikrini reddetmektedir.

Carr'a göre, "bilim insanları ve diplomatlar uluslararası ilişkilere dair daha az idealist ve daha gerçekçi bir yaklaşımı benimsemiş olsalardı, iki savaş arası dönemde yaşanan bazı sorunların önüne geçilebilirdi". Bu yaklaşım retorik yerine diplomasinin geçerli olmasını ve uluslararası sistemde statükocu ve revizyonist devletler arasındaki uzlaşmanın yöntemsel etiğinin, evrensel ilkelerin önünde yer almasını gerektirmektedir.

> Mevcut düzene meydan okunması durumunda uzlaşma (alver) süreci geçerli olmalıdır. Bu düzenden en çok kazanç elde edenler, uzun dönemde onu muhafaza etmek için, düzenden en az fayda görenlere yeterli ödünleri vererek düzene müsamaha

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

gösterilmesini beklemelidirler. Bu uzlaşının mümkün olduğunca düzgün yürümesi için gereken sorumluluk, düzenin savunucuları kadar onu reddedenlere de bağlıdır.[1]

Carr, gerçekçilik ve ütopyacılık arasındaki ilişkinin dinamik ve diyalektik olduğunu savunmaktadır. Her ne kadar 1930 ve 1940'larda ütopyacı düşünceyi ciddi bir biçimde eleştirmişse de, gerçekçiliğin ütopyacılık olmadan, sinik bir reelpolitiğe indirgeneceğini kabul etmektedir: "koyu gerçekçilik her etkili siyasi düşüncenin temel içeriği gibi görünen dört şeyi dışarıda bırakmaktadır: sonlu bir hedef, duygulara hitap etme, ahlaksal yargıda bulunma hakkı, eylem için zemin".[2]

Fakat Carr'ın, gerçekçilik-ütopyacılık çatışmasını tanımlaması ile bunlarda olması gerektiğine inandığı uzlaşı ihtiyacı arasında bir gerilim vardır. Diğer yandan, Carr'ın bu 'izmler' arasındaki teorik farklılıklar tartışması determinizm (norm ve değerlerin en basit şekliyle iktidar sınıfının fenomenleştirme söylemi olduğunu ifade eden Marksist düşünce) ve metafizik düalizm (iki unsur -ütopya ve gerçek- asla biraraya gelemeyecek iki farklı düzlemde bulunmaktadır) ile desteklenmektedir[3]. Carr, bunlar arasındaki karşıtlığı "özgür iradeye karşı determinizm, teori ve pratik arasındaki ilişki, entelektüele karşı bürokrat, ahlaka karşı siyaset" gibi bir dizi ikilikle özdeşleştirmektedir. Carr daha sonra bu zıtlıkları, etki açısından ikincisinin (ahlak) birinciyi (güç) arka plana attığı, açık bir güç ve ahlak ikilemine indirgemektedir. Bu varsayımlar göz önüne alındığında, gerçekçilik ve ütopyacılık güvenilmez doktrinler olmakta, ancak birbirlerinin doğrulayıcısı olarak hareket etmektedirler. Ne var ki fikir temelinde biri diğerine üstün gelemez veya birleştirilemezler. Burada yapılabilecek tek şey birinden diğerine gidip gelmek, yani birisi uluslararası diplomasiyi ve büyük güçlerin dış politika davranışlarını tanımlamada üstünlük elde ettiğinde, diğerinin gücünü ona karşı kullanmaktır.

Carr "güvenilir siyasi düşüncenin ve güvenilir siyasi hayatın sadece her iki düşüncenin de yer aldığı ortamda bulunabileceğini" iddia etmektedir'.[4] Görüşlerindeki felsefi sorunlar ne olursa olsun, Carr, uluslararası istikrar konusunda kendi teşhis ve önerileri içinde rekabet halindeki eğilimleri bağdaştırmaya çalışmıştır. Bu durum, bazı yargılarının, sonradan da olsa eleştirilmesine yol açmıştır. En belirgin örnek Carr'ın 1930'ların sonlarında İngiliz hükümetinin Almanya'ya karşı uyguladığı yatıştırma politikasını onaylamış olmasıdır. Bu örnek, 1939 yılında basılan *The Twenty Years' Crisis* ki-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

tabının ilk baskısında yer alırken, 1946'daki ikinci baskıda önemli ölçüde değiştirilmiştir. William Fox'un Carr'ın 1930'ların sonundaki görüşlerini çok iyi incelediği araştırmasında gözlemledigi gibi; "iyi bir büyük teori uzun ve orta vadeli geleceğe ilişkin kararlara yer verir, fakat doğrudan ve kaçınılmaz kısa dönem kararlara işaret etmez."[5]

İkinci Dünya Savaşı süresince ve hemen sonrasında, Carr dikkatini kısa vadeli politikalar veya diplomatik olaylar hakkında öngörüde bulunmayacağı uluslararası istikrar beklentisi üzerine çevirmişir. Solcu kimliğiyle Carr, Sovyetler'in sosyal ve ekonomik planlama konularındaki deneyiminden ders çıkarılabileceğini ve komünizm ile kapitalizmin yersiz düşmanlıklar olmadan bir arada yaşayabileceklerini ümit etmiştir. Bu düşünce, Carr'ın insanlar veya devletler arasında eşitliği ilerletme konusunda kapitalizme duyduğu derin şüphesine ve tüm kusurlarına karşın komünizmin zayıf ve güçlü arasında ortak bir bağ kurabilecek bireysel fedakârlığı oluşturacak ortak ahlaki amaca dayandığı inancında yatıyordu. Carr, Fransız Devrimi ve demokrasinin yükselişiyle birlikte dış ilişkilerde ortaya çıkan çarpıcı değişikliklerin farkındadır. Siyasal sürece kitlesel katılım, Batılı toplumlar piyasaları yönetme konusunda yeni yollar bulmadan ve Adam Smith'in okumalarından ortaya çıkan on dokuzuncu yüzyıl çıkarsamaları yerine, piyasalara müdahaleyi öngören sosyal demokrasi formlarına ulaşmadan sürdürülemezdi. 1930'ların sonlarına doğru Carr, her ne kadar Hitler'le ilgili naif düşüncelere sahip olsa da, İkinci Dünya Savaşı'nın devrimci ideolojisinin olduğu kadar, ulusal çıkarların çatışmasının da bir ürünü olduğunu kabul etmiştir. Savaşın dehşetine rağmen, faşizm ve komünizm deneyimlerinin, özellikle küresel kapitalizmin eşitsizliklerini gidermede sosyal planlama ve uluslararası müdahaleye olan ihtiyacın farkına varılması noktasında, Batı demokrasilerine katkıda bulunduğunu savunmuştur.[6]

Nationalism and After (1945) kitabında, Carr on dokuzuncu ve yirminci yüzyıl milliyetçi hareketlerini karşılaştırmakta, bu dönemdeki diğer kitapları gibi, geçmişte geçerli olan, fakat artık eskimiş fikirlerin uygulanmasından yakınmaktadır. Carr'ın görüş ve analizleri yazdığı dönemde olduğu kadar bugün de geçerlidir ve *Nationalism and After* Soğuk Savaş sonunda milliyetçilik sorunları ile ilgilenenler için hala okunması gereken bir kitaptır. Bu kitapta, ulusal self-determinasyon ilkesinin artık özgürlük için bir reçete olmadığını ve self-determinasyonun etnik çizgide yorumunun devletlerin etnik çeşitliliği ile uyumsuz olduğundan çatışmayı zorunlu kıldığını

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

savunmaktadır. Dahası yirminci yüzyıl milliyetçiliği siyasal sürece katılımın artmasıyla doğrudan ilintilidir ve bu süreç iyi yönetilemeseydi ulus-devletlerin sayısında dramatik bir artışa yol açabileceğini iddia etmiştik. Aynı zamanda, özgürlüğün bir ifadesi olarak ulusal self-determinasyon ilkesi ile ulus-devletlerin halklarına askeri ya da sosyal güvenlik sağlayabilmeleri açısından azalan ekonomik güçleri arasında açık bir uyumsuzluk vardır. Carr'a göre çözüm, devletlerin politikaları arasında eşgüdüm sağlayacak ve Sovyet tarzı komünizmden veya Amerikan 'serbest girişiminden' daha fazla sosyal adalete dayanan büyük, çok uluslu ve bölgesel örgütler oluşturmaktır. Soğuk Savaş sırasında Avrupa devletlerinin deneyimi ışığında, Carr'ın öngörüsü bir kehanet niteliğindedir.

Carr, 1930 ve 1940'larda yaptığı iki büyük çalışmadan sonra uluslararası ilişkiler adına çok şey yazmamıştır. 1950'lerin başından itibaren dikkatini Sovyetler Birliği'ne dair tarihsel analizlere yöneltmiş, Sovyet liderlerinin karşı karşıya olduğu sorunlarla empati kurmaya çalıştığı ve Sovyet siyasal sistemini 'ahlaken' kınamayı reddettigi bir proje içinde yer almıştır. Carr, Amerika'nın, Batı Avrupa'ya yönelik Sovyet 'saldırganlığı' korkularının abartılı olduğunu ve Batı'nın bireysel özgürlük ve eşitlikçi sosyal politikaları uzlaştırma girişimlerinde Doğu'dan öğreneceği çok şey olduğunu iddia etmiştir:

> Batı dünyasının kaderi, Sovyet meydan okumasına karşı, bireyci ve demokratik gelenekler de geçerli olanın, kitlesel uygarlaşma sorunlarına uygulanabileceği yeni ekonomik ve sosyal hareketlilik formları bulma kabiliyetine bağlı olacaktır.[7]

Sovyetler Birliği'nin çöküşüyle meydan okumanın sona ermediği iddia edilebilir, sona eren sadece kendi girişimleri meydan okumayı karşılamada başarısız olan bir devlete karşı koyma ihtiyacıdır. Bu meydan okumaya nasıl karşı koyulacağına ilişkin Carr da detaylı bir plan sunmamaktadır. Eğer sunmuş olsaydı, taraftar olmadığı ütopyacı düşüncenin bir uygulamasını yapmış olacaktı.

Carr, 1982 yılında 90 yaşındayken ölmüştür, ancak çalışmaları uluslararası ilişkiler öğrencileri arasındaki tartışmalara ilham vermeye devam etmektedir. Adını yirminci yüzyılın en önemli klasiklerinden birinin yazarı olarak duyurmuşken, gerçekçilik ve ütopyacılık arasında ortaya koyduğu teorik ayrıştırma bu alandaki akademisyenler tarafından yeterli bulunmamaktadır. Bazıları, özellikle de 'İngiliz Okulu' ile ilişkili olanlar, örneğin Martin Wight ve Hedley Bull, onun ortaya koyduğu gerçekçilik ve ütopyacılık ikileminin, Ulus-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

lararası İlişkiler'deki teorik yaklaşımlar arasında ayrım yapmak için çok katı ve basit bir girişim olduğunu iddia etmişlerdir. Diğerleri Carr'ın göreceliğini (*relativism*) ve sahip olduğu sosyalist değerleri çok daha açık bir şekilde savunmayı reddetmesini kınamışlardır. Bu bir ölçüde Carr'ın (yayınlanmış eserlerinde asla ayrıntılarına girmediği) Marksist görüşlerine ve görüşlerini Karl Mannheim'in bilgi sosyolojisi alanındaki çalışmalarına borçlu olmasına dayandırılabilir. Felsefi zayıflıkları ne olursa olsun, Carr'ın çalışmaları bize; özgürlük ve eşitlik gibi değerlere bağlılığımızın somut siyasi ve ekonomik düzenlemeleri kapsamadığı sürece anlamsız ve soyut kaldığını ve bu düzenlemelerin de (tarihsel) ilerlemeye dair bir güvencenin olmadığı, karmaşık bir tarihsel sürece bağlı olduğunu hatırlatmaktadır.

Carr'ın tarihsel ilerleme üzerine görüşlerinin detaylı bir analizi için onun *What is History?* (Tarih Nedir?) kitabına bakmak gerekmektedir. Söz konusu çalışma Carr'ın kendi görüşlerini ortaya koymasının yanı sıra, tarih yazımı ve okuması için klasik bir çalışma olmayı sürdürmektedir. Bu çalışmada Carr, Aydınlanma'dan itibaren tarih ve tarih yazımında ilerleme kavramını incelemekte ve geçmişe ait yapıcı bir bakışı korumak amacıyla mistisizm veya sinizme yenik düşmemek için tarihçilerin Hıristiyan teleolojisinin sekülerleşmesini sürekli yeniden ele almaları gerektiğini öne sürmektedir. Bu kitapta Carr, tarihin dışında duran platonik bir ilerleme formunu tarihsel olarak belirlenmiş, fakat geleceğe ait olan, şekilsiz ve bugünün tutumları tarafından şekillenmeye duyarlı bir hedef ile uzlaştırmaya çalışmaktadır. Unutmamak gerekir ki Carr ilk eğitimini Viktorya dönemi iyimserliğiyle dolu bir zamanda almıştır, ancak bu iyimserlik dünya savaşlarının kötümser gerçekleri ile azalmıştır. Bir dünya gücü olarak İngiltere'nin düşüşünün etkisiyle, ilerleme kavramının Viktorya dönemi şartlarıyla doğru algılanamayacağını düşünen Carr, ilerlemeyi daha geniş ve karmaşık bir anlamda ele almış ve bu girişimi ona neslinin sözcüsü olma olanağını sağlamıştır. Carr'ın kendi tarihsel ilerleme kavramı "bireyin öncüllerinin deneyimlerinden istifade edebilme kapasitesine sahip olduğu (ama mutlaka istifade edebileceği anlamında değil) ve tarihte ilerlemenin, doğada evrimin aksine, elde edilen değerlerin iletilmesine dayanmaktadır".[8] Carr'a göre ilerleme, mükemmelliğe doğru düz bir çizgi değil, insanların geçmişten öğrenme yeteneği ile tarihçinin geçmişi kendi kültürüne çağdaş sorunlar ışığında yararlı bir şekilde iletme yeteneğine bağlıdır. Beşeri medeniyetler, toplum içinde farklı gruplar güç kazandıkça ve kaybettikçe yükselir, düşer ve durgunlaşırlar. Fakat Carr tarafından değiştirilmiş anlamıyla 'ilerleme' süreklilik içerisindedir.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Bunun nedeni daha fazla ve daha farklı olaylar gerçekleştikçe, tarihçilerin ortak hafızasının da zenginleşmesidir. Bu ortak hafıza onlara, tarihin sürekli değişen seyrini görebilme ve hatta bunu daha elverişli bir yöne doğru değiştirme imkanı sunmaktadır. Carr'ın dünya tarihinin seyrini yönlendirmedeki ılımlı girişimlerini ana çizgileriyle halen tartışabiliriz, fakat Carr'ın bu kitapta yer verilen düşünürler arasında en önemlilerden biri olduğu tartışılmazdır.

Notlar

1. E.H. Carr, *The Twenty Years' Crisis*, 1919–1939, 2. baskı, London, Macmillan, 1946, s. 87-88.
2. *Ibid.*, s. 89.
3. *Ibid.*, s. 93.
4. *Ibid.*, s. 10.
5. William Fox, 'E.H. Carr and political realism: vision and revision', *Review of International Studies* 11 (1985), s. 5.
6. Özellikle bkz., E.H. Carr, *Nationalism and After*, London, Macmillan, 1945.
7. E.H. Carr, *The Soviet Impact on the Western World*, London, Macmillan, 1947.
8. E.H. Carr, *What is History?*, London, Macmillan, 1961, s. 117.

Carr'ın Temel Çalışmaları

Britain: A Study of Foreign Policy From the Versailles Treaty to the Outbreak of War, London, Longmans, Green, 1939.
Conditions of Peace, London, Macmillan, 1942.
Nationalism and After, London, Macmillan, 1945.
The Twenty Years' Crisis, 1919–1939, 2. baskı, London, Macmillan, 1946.
The Soviet Impact on the Western World, London, Macmillan, 1947.
A History of Soviet Russia (14 cilt), London, Macmillan, 1950–78.
The New Society, London, Macmillan, 1951.
German–Soviet Relations Between the Two World Wars, 1919–1939, Baltimore, Johns Hopkins University Press, 1951.
Socialism in One Country, 1924–1926 (Üç cilt), Harmondsworth, Penguin, 1958–64.
The Romantic Exiles: A Nineteenth Century Portrait Gallery, Boston, Beacon Press, 1961.
What is History? London, Macmillan, 1961.
From Napoleon to Stalin, and Other Essays, New York, St Martin's Press, 1980.

Ayrıca Bakınız: **Bull, Morgenthau, Wight**

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Konuyla İlgili Yararlanılabilecek Kaynaklar

Abramsky, Chimen, *Essays in Honour of E.H. Carr*, London, Macmillan, 1970.

Bull, Hedley, 'The Twenty Years Crisis thirty years on', *International Journal* 24 (1969), ss. 625–38.

Evans, Graham, 'E.H. Carr and international relations', *British Journal of International Studies* 1 (1975), ss. 77–97.

Fox, William, 'Carr and political realism: vision and revision', *Review of International Studies* 11 (1985), ss. 1–16.

Gellner, Ernest, 'Nationalism reconsidered and E.H. Carr', *Review of International Studies* 18 (1992), ss. 285–93.

Howe, Paul, 'The utopian realism of E.H. Carr', *Review of International Studies* 20 (1994), ss. 277–97.

Morgenthau, Hans J., 'The political science of E.H. Carr', *World Politics* 1 (1949), ss. 127–34.

Smith, Michael J., *Realist Thought From Weber to Kissinger*, Baton Rouge, Louisiana State University Press, 1986, ss. 68–98.

ROBERT GILPIN

Robert G. Gilpin, Princeton Üniversitesi Woodrow Wilson Okulu'nda Siyaset ve Uluslararası İlişkiler Profesörü'dür. Amerikan Kongresi üyeligi ve Amerikan Siyaset Bilimi Derneği başkan yardımcılığı yapmıştır, fakat daha çok uluslararası politik ekonomi alanında yaptığı çalışmalarıyla tanınmaktadır. Gerçekçiliğin fazlasıyla askeri güvenlik politikaları ile ilgili olduğu ve ekonomik etkenleri yok saymaya eğilimli olduğu yönündeki iddialara karşılık Gilpin (devletler arası ilişkileri şekillendirmede gücün rolü ile ilgilenen) uluslararası politika çalışmaları ile (şirketlerin pazardaki doğası ve dinamikleri ile ilgilenen) uluslararası ekonomik güçleri birleştirmeye çalışmıştır. Gilpin ayrıca, zaman içinde devletlerin yükselişi ve gerileyişini açıklamada değişim kavramıyla ilgilenen birkaç gerçekçi düşünürden biridir. Söz konusu değişim, yakın zamanda, uluslararası ilişkiler alanında üzerinde çalışmaların arttığı bir alandır. Bu artış, 1970'ler ve 1980'lerde ABD ekonomisinin Avrupa'ya ve Japonya'ya göre belirgin gerileyişinden etkilendiği kadar, ülkeler arasında ekonomik bağımlılığın artmasına bağlı olarak büyük devletlerin zayıfladığı ve askeri güçle ulusal çıkarları sürdürme yeteneğinin azaldığı yönündeki liberal argümanlar tarafından da etkilenmiştir.

Gilpin'in çalışmalarında, gücün rolüne ve devlet tarafından yönetimine dair sürekli bir ilgi görülmektedir. İlk önemli yayını, 1950'li yıllarda Amerikalı nükleer bilim adamları ile ABD hü-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

kümetinin nükleer silah politikaları arasındaki gerginlikleri konu edinen bir çalışma olmuştur. En önemli çalışmasıysa 1970'lerin ve 1980'lerin ortasında uluslararası politik ekonomi alanında ortaya koyduğu eseridir. Ekonomik bağımlılığın artmasıyla devletin önemini yitirdiği ve zorlayıcı askeri gücün dünya meselelerinde ekonomik nüfuzu belirleme yeteneğinin azaldığı yönündeki savunuların aksine, Gilpin liberal bir uluslararası ticaret düzeninin, uluslararası kamu malları olarak adlandırılan değerlerin dağıtımında düzeni sağlayacak güçlü bir devletin varlığına ihtiyaç duyulması gibi, çok farklı faktörlere bağlı olduğunun altını çizmiştir.

Temel argüman budur. Pazarlar bazı ön koşulları sağlayan bir devlet olmadan, mal ve hizmetlerin üretimi ve dağıtımında büyüyemezler. Pazarlar, mülkiyet haklarını takas eden özel aktörler arasında alınan ve satılan mal ve hizmetlerin, etkili bir ücret işleyişi yoluyla taşınmasına bağlıdırlar. Pazarın oluşumu ve sürdürülmesi ise, zorlama, düzenleme ve vergilendirme yoluyla, pazarın kendisinin sağlayamadığı bazı kamu hizmetlerini sunan devlete bağımlıdır. Bunlar, söz konusu ilişkiyi bağlayıcı yapmak için, yasalara uyulmasını sağlayan, zorlayıcı, mal ve hizmetlerin standart değerini sabit bir mübadele aracıyla (para) belirleyen, mülkiyet hakkı ve kanunları da kapsayan bir altyapıdır. Ülke sınırları içinde bu gibi malları hükümetler sağlamaktadırlar. Elbette, kendi ülke sınırları içerisindeki hükmünü küresel ölçekte uygulama yeteneğine sahip bir dünya devleti yoktur. Görüşlerini Charles Kindleberger ve E.H. Carr'ın İngiltere'nin on dokuzuncu yüzyıl uluslararası ekonomisindeki rolüne ilişkin analizlerinin üzerine inşa eden Gilpin, uluslararası ticarette istikrarın ve "liberalleşme"nin hukuk, düzen ve ticareti finanse edecek istikrarlı para dolaşımı gibi uluslararası 'kamu mallarını' sağlama gücü ve isteğine sahip bir 'hegemon'un varlığına bağlı olduğunu savunmaktadır.

Gilpin'in görüşleri genel itibariyle, *US Power and the Multinational Corporation* (1975), *War and Change in World Politics* (1981) ve *The Political Economy of International Relations* (1987) başlıklı üç temel eserinde bulunabilir. Bunlardan ilki savaş sonrası dönemde Amerikan çokuluslu şirketlerinin dışarıdaki etkisini incelemektedir. Denizaşırı şirket faaliyetlerinin yayılmasının ve özerkliğinin ABD hükümetinin kontrolü dışında olduğunu savunan bazı geleneksel düşünürlerin aksine, Gilpin şirketlerin denizaşırı faaliyetlerinin ancak İkinci Dünya Savaşı sonunda ABD himayesinde kurulan serbest liberal ekonomi kapsamında anlaşılabileceğini ileri sürmektedir. ABD'nin 'liberal uluslararasıcılık'a ve 1950'li ve 1960'lı yıllarda kapitalist devletler arasında ticaretin olağanüstü genişlemesini ko-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

laylaştıran uluslararası kuruluşların kurulmasına olan bağlılığının temelini hegemonik liderliği ve Sovyet karşıtlığı oluşturmaktadır.

Gilpin'in sonraki iki önemli eseri, uluslararası ilişkilerde ABD'nin, özellikle Avrupa ve Japonya'nın İkinci Dünya Savaşı yıkımından sonra ekonomik olarak yükselişi karşısında gerilediği iddiası etrafında artan tartışmaları bağlamında yazılmıştır. Her nekadar 1980'lerin sonunda bu konuda Paul Kennedy'nin çalışmalarına daha fazla önem verilmişse de, Gilpin'in *War and Change in World Politics* kitabı, "uluslararası ilişkilerde hegemon devletlerin yükselişi ve gerilemesi tartışmalarını genel bir teoriyle karşılamak açısından önemli bir girişimdir. Bu eserin özgünlüğü, çalışmanın uluslararası sistem ve devlet düzeylerindeki önermeleri birleştirme girişiminde yatmaktadır. Devletler hakkında birtakım varsayımlarla başlayan kitapta Gilpin, devlet sistemlerinin ortaya çıkışını ve bu sistemlerde görülen değişimi rasyonel tercih teorisi çerçevesinde açıklamaya çalışmaktadır. Çalışmada ayrıca uluslararası ilişkilerde üç tür değişimden bahsetmektedir. *Etkileşim değişimi* (*Interaction change*,) belirli bir güç dengesi içinde sadece devletler arası ilişkilerde yaşanan değişimi ifade etmektedir. *Sistemik değişim (systemic change,)* genellikle mevcut güç dengesini sürdürmek isteyen ya da ona meydan okuyan bir savaştan sonra sistemin yönetiminde ve sistem içindeki büyük güçlerin sayısında oluşan değişimle ve hakim güçlerin kimliğindeki kaymayla ilgilidir. Son olarak, *sistemin değişimi (systems change,)* sistemdeki aktörlerin temel bir dönüşüme uğraması bağlamında sistemin doğasında yaşanan köklü değişim anlamına gelmektedir. On beşinci ve on altıncı yüzyıllarda devlet sisteminin ortaya çıkışı veya on sekizinci ve on dokuzuncu yüzyıllarda imparatorluklardan ulus-devletlere geçiş örnek verilebilir.

Gilpin'in *sistemik değişim (systemic change)* modeli devletler hakkında mikroekonomideki rasyonel tercih teorisinden türetilmiş bir dizi varsayıma dayanmaktadır. Bu, uluslararası sistemde değişimle ilgili döngüsel bir teorinin temelini oluşturmaktadır. Beş temel önermesi mevcuttur:

(1) Devletler mevcut sistemi değiştirmenin kazançlı olmadığına inanıyorlarsa sistem istikrarlıdır (denge durumu).
(2) Bir devletin uluslararası sistemi değiştirmeye çalışması, beklenen faydanın beklenen maliyetten daha fazla olmasına bağlıdır.
(3) Bir devlet, değişimin marjinal maliyeti beklenen faydaya eşit ya da daha fazla oluncaya kadar, toprak genişlemesinin yanı sıra siyasi ve ekonomik yayılma aracılığıyla uluslararası sistemi değiştirmeye çalışacaktır.
(4) Daha ileri bir değişim ve genişlemenin fayda ve maliyeti arasında bir kere dengeye ulaşıldığında, statükonun devamını

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

sağlayan ekonomik kapasite, statükoyu korumanın ekonomik maliyetinden daha hızlı bir artış eğilimi gösterir.

(5) Uluslararası sistemdeki dengesizlik durumu çözülmezse, sistem değişecek ve gücün yeniden dağıtımını yansıtan yeni bir denge kurulacaktır.[1]

Gilpin'e göre Westphalia Antlaşması'ndan (1648) bu yana dünya tarihi, devlet merkezli bir sistemde sistemik değişimin bir dönemi olmuş ve sistemin istikrarı ya da istikrarsızlığı siyasi ve ekonomik bir hegemonun varlığına bağlı kalmıştır. Fakat ekonomik ve teknolojik değişim devletler arasında hiçbir zaman eşit dağılmadığından istikrarı sürdürmek zordur. Bu nedenle belirli devletlerin statü ve prestijleri ile ulusal çıkarlarını korumak için harcadıkları güç arasında zaman içerisinde artan bir oransızlık oluşmaktadır. Sistemde değişim sürecini yönetmek için barışçıl değişim ihtiyacına rağmen, Gilpin'in gözlemlediği kadarıyla, şimdiye kadar "değişimin ana mekanizması... savaş ya da diğer bir ifadeyle hegemonik savaş olmuştur (yani, hangi devletlerin hegemon güç olup sistemi yöneteceklerinin belirlendiği bir savaş)".[2] Uluslararası sistemde değişimin arkasında büyük ölçüde çevresel faktörler yatmaktadır. Bunlar, devletlerin sistemi kendi çıkarları yönünde değiştirme dürtülerini biçimlendiren, nüfus değişimi ve askeri teknolojinin sistem boyunca yayılması gibi faktörlerdir.İmparatorlukların yıkılması ve uluslararası sistemdeki yerlerinin hegemonik devletlerce doldurulması (örneğin on dokuzuncu yüzyılda İngiltere ve 1945 sonrasında Amerika Birleşik Devletleri), toprak genişletme politikalarının geçerliliğini yitirdiğini gösterse de, Almanya ve Japonya'nın bu yüzyılın ilk yarısında kontrolü altında bulunan toprakları genişletme yönündeki girişimleri, sistemde değişim biçiminin halen belirsiz olduğunu göstermektedir.

Uluslararası ilişkilerde ABD'nin gerilemesi tartışmaları bağlamında, son iki önermeye özellikle dikkat etmek gerekmektedir. İlk olarak, Gilpin hegemonyaların geçici olduğuna inanmaktadır, çünkü hegemonyayı sürdürmenin maliyeti, bunun için kullanılabilir kaynaklardan daha hızlı artmaktadır. Hegemon güç bir taraftan, kendi ekonomik becerileri ve tekniklerinin diğer devletlere geçmesini önleyememektedir. Diğer taraftan da kendi vatandaşlarının artan beklentileri ile yüzleşmek zorunda kalmaktadır. Zamanla, vatandaşlar üretimden çok tüketime önem vermeye başlayacak ve devletin uluslararası alandaki üstünlüğünü koruyabilmesi için kendinden ödün vermeye yanaşmayacaklardır. İç ve dış faktörlerin birleşimi, Gilpin'in ifadesiyle, hegemon için 'ciddi bir mali krize' neden olmaktadır. Bu noktada ise hegemon sınırlı seçeneklere

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

sahiptir. Gücünü korumak istediğinde ya içsel alanda karşılaştığı engellere karşı koyabilir ve eğilimi tersine çevirerek rızayı artırabilir ya da yükselen güçlere kendisine meydan okumaya fırsat vermeden saldırabilir. Alternatif olarak, hegemon denizaşırı taahhütlerini azaltma ve diğer devletler ile stratejik iş birliğini geliştirme yoluna da gidebilir. Gilpin, saldırma eğiliminde olan hegemona, imparatorluk dönemi Çin'i örnek göstermektedir, 1930'larda ise İngiltere alternatif yolu denemiştir. Ne var ki, Gilpin tarihten alınan dersler konusunda şüphecidir. Sözkonusu seçeneklerden her biri geçmişte farklı derecelerde başarı ile sürdürülmüş, fakat hiçbiri küresel güç dengesizliğini gidermede savaşa başvurulmasını önleyememiştir. Böyle bir sonuç, geç yirminci yüzyılda, uluslararası sistemin mevcut istikrarıyla ilgili soruları akla getirmekte; bir sonraki 'sistemik' savaşın nükleer silahların yok ediciliği bağlamında 'son savaş' olacak olması, değişim sürecini yönetmede savaştan başka yollar keşfetme ihtiyacını ortaya çıkartmaktadır.

Üçüncü kitap, *The Political Economy of International Relations* (1987), alanında önemli bir ders kitabı olmasının yanı sıra, Gilpin'in önceki çalışmalarında ele aldığı temaların devamı niteliğindedir. Savaş sonrası dönemde değişimin finans, ticaret ve yatırımı kapsayan bir dizi kaynağına işaret ettikten sonra Gilpin, uluslararası sistemde Amerikan hegemonyasının sona doğru yaklaştığını, buna karşın Japonya'nın potansiyel bir hegemon olarak ortaya çıkmakta olduğunu savunmaktadır. Gilpin, Amerikan gücünün (iç ve dış etkenlerin birleşiminden oluşan nedenlerle) düşüşünün devletler arasındaki liberal ekonomik düzenin sürdürülebilirliği açısından belirleyici olduğuna inanmaktadır. Amerika'nın teknoloji ve sermaye ihracatı Avrupa ve Japonya'nın kurtarılmasını kolaylaştırırken, Sovyetler Birliği'ni kuşatmış olması, ABD'nin rakiplerine karşı rekabet şansını zorlaştırmıştır. 1980'lerde ABD büyük bir borç içerisindeyken Japonya, ABD'deki yatırımlarıyla sermaye fazlası vermekteydi. Gilpin, Amerika, Japonya gibi 'beleşçi devletlerin' kâr elde ettiği kamu mallarının bedelini ödemekte isteksiz olacağından, bu durumun, liberal bir ticaret sisteminin devamı konusunda ciddi sonuçlar doğurabileceğine inanmaktaydı. Gilpin'e göre ABD hegemonyasının muhtemel düşüşü 'yeni bir merkantilizm' dönemi başlatacaktır ve hatta belki de Almanya, Japonya ve Amerika'nın bölgesel hegemonyalarında yeni ticaret bloklarının kurulmasına neden olacaktır.

Bu kapsamda dünya ekonomisinin 'küreselleşmesini' konuşanların aksine, Gilpin Amerikan hegemonyasının erozyonunun bir yan ürünü olan dünya ekonomisindeki temel değişikliklere vurgu yapmaktadır. Gilpin, şu an itibariyle uzun süren liberal uluslararasıcı

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

dönemden merkantilizme doğru bir geçişin ortasında olduğumuza inanmakta, merkantilizmin zararlı veya yararlı olup olmayacağının henüz belirsiz olduğunu düşünmektedir.

Gilpin'in çalışmaları birtakım eleştirilere maruz kalmasına rağmen, alışılmışın dışında bir girişimle, uluslararası sistemdeki değişimi açıklama çabalarını gerçekçilikle bağdaştırabilmiştir. Bazı yazarlar, teorisindeki belirsizliğe ve muğlaklığa dikkat çekerken, diğerleri Gilpin'in uluslararası sistemin geleceği konusundaki karamsarlığını, ideolojik olarak gerçekçiliğe olan eğilimine bağlamışlar ve değişim teorisinin, sosyal Darwinci yaklaşımın uluslararası ilişkilere uyarlanmasından çok ötede olmadığını savunmuşlardır.

İlk tip eleştiri, özellikle son yirmi yıl içinde meydana gelmiş dramatik değişiklikler ile ilgilidir. Gilpin Soğuk Savaş'ın sona erişini tahmin edememiştir. Ayrıca, Sovyetler Birliği'nin çöküşüyle birlikte ABD'nin baş rakibiyle maliyetli askeri rekabete girme ihtiyacının kalmamış olması, Gilpin'in ABD'nin gerilemesiyle ilgili teşhislerini geçersiz kılmıştır. Teorinin muğlaklığıysa, özellikle iki örnek olaya (İngiltere ve ABD) bağlı kaldığı sürece, tartışmaya açık kalmaktadır. Richardson'ın belirttigi gibi;

> Eğer ABD döngünün düşüş aşamasındaysa, Gilpin'in teorisi bunun olmasının nedenleri ve aynı zamanda seçenek ve kısıtlamaları da önermelidir. Peki önermekte midir? Örneğin emperyal Çin'in ya da on sekizinci yüzyılda İngiltere'nin ve Fransa'nın olduğu gibi yeniden canlanmayacağını nasıl bilebiliyoruz?...Gilpin'in teorisi bu sorunu çözmeye yönelik kriterleri belirleme konusunda yeterince titiz değildir: [Gilpin] düşüşte olan hegemon modelinin ABD örneğine uymakta olduğunu farzetmekte, fakat varsayımının arkasındaki mantığı ABD'nin savaş sonrasındaki konumuyla bir karşılaştırmanın ötesinde, ayrıntılı olarak açıklamamaktadır.[3]

Yirminci yüzyılın son on yılında, uluslararası ilişkilerde iki kutupluluğun yerine tek kutuplu düzenin geçtigi iddia edilebilir. Ayrıca ABD'nin aynı yıllardaki ekonomik büyümesi ve Japonya ile Asya Pasifik'teki diğer yeni sanayileşmiş devletlerin göreli düşüşü, Amerikan 'düşüş'ü ile ilgili endişenin güncelliğini yitirmesine neden olmustur. Çağdaş uluslararası sistemde gücü ölçme konusunda kabul edilmiş kriterlerin yokluğunda bu konuyu çözümlemek zordur. Bunun dışında, Çin'in yirminci yüzyılın sonunda Japonya'nın yerine yükselen hegemon olduğu da iddia edilebilir.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Diğer eleştiriler Gilpin'in teorisini, teorinin deneysel *(empirical)* geçerliliği yerine, kötümser bir dünya görüşüne sahip olmasına ve bu karamsarlığına temel oluşturan varsayım ve değer yargılarını işleme tarzına dikkat çekmektedir. Gilpin'in dediği gibi "dışarıda vahşi bir orman bizi beklemekte".[4] Gilpin'in dünya görüşü devlet merkezli olmaya devam etmekte ve anarşik dünya düzeninde devletler arasındaki ilişkilerin tarihsel kalıplarının yakın gelecekte değişeceğine ikna olmuş değildir. Bazı eleştirilere göre, Gilpin'in teorik çalışması ABD'nin zararsız bir hegemon olduğu temel varsayımına dayanmaktadır, buna karşın nükleer caydırıcılık kamu 'yararı' olduğu kadar 'zararı' olarak da yorumlanabilir. Gilpin'in gerçekçilik ve mikroekonomik faydacılığı sentezleme girişimine rağmen, birçokları bu girişimin uluslararası sistemdeki ilerlemeci reform olasılığı ile ilgili kötümserliğini haklı çıkaracak yeterli bir temel oluşturup oluşturmadığı konusunda kuşkuludurlar.

Notlar

1. Robert Gilpin, *War and Change in World Politics*, Cambridge, Cambridge University Press, 1981, ss. 10–11.
2. *Ibid.*, s. 15.
3. James Richardson, 'Paul Kennedy and international relations theory: a comparison with Robert Gilpin', *Australian Journal of International Affairs* 45 (1991), ss. 73–74. Gilpin'in teorisinin İngiltere'nin hegemonyası bağlamında test edilmesi ile ilgili bir deneme için bkz., K. Edward Spezio, 'British hegemony and major power war: an empirical test of Gilpin's model of hegemonic governance', *International Studies Quarterly* 34 (1990), ss. 165–81.
4. Robert Gilpin, 'The richness of the tradition of political realism', *International Organization* 38 (1984), s. 290. Gerçekçiliğinin açık bir ifadesi ve savunusu olarak son dönemde söyledikleri ile ilgili olarak bkz. Robert Gilpin, 'No one loves a political realist', *Security Studies* 5 (1996), ss. 4–26 (Benjamin Frankel tarafından derlenen özel sayı, London, Frank Cass).

Gilpin'in Temel Çalışmaları

Scientists and National Policy-Making, New York, Columbia University Press, 1964.

France in the Age of the Scientific State, Princeton, New Jersey, Princeton University Press, 1968.

'The politics of transnational economic relations', *International Organization* 25 (1971), s. 398–419. Ayrıca Robert O. Keohane ve Joseph S. Nye (der.), Transnational Relations and World Politics, Cambridge, Massachusetts, Harvard University Press, 1970, ss. 48–69.

US Power and the Multinational Corporation: The Political Economy of Direct Foreign Investment, New York, Basic Books, 1975.

'Three models of the future', *International Organization* 29 (1975), ss. 30–67.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

'Economic interdependence and national security in historical perspective', Klaus Knorr ve Frank N. Trager (der.) içinde, *Economic Issues and National Security*, Lawrence, Kansas, Regents Press of Kansas, 1977, ss. 19–66.
War and Change in World Politics, Cambridge, Cambridge University Press, 1981.
'The richness of the tradition of political realism', *International Organization* 38 (1984), ss. 287–304.
The Political Economy of International Relations, Princeton, New Jersey, Princeton University Press, 1987.
'The theory of hegemonic war', *Journal of Interdisciplinary History* 18 (1988), ss. 591–613.
'The cycle of great powers: has it finally been broken?', Geir Lundestad (der.) içinde, *The Fall of Great Powers: Peace, Stability, and Legitimacy*, Oslo, Scandinavian University Press, 1994.

Ayrıca Bakınız: **Cox, Keohane, Krasner**

Konuyla İlgili Yararlanılabilecek Kaynaklar

Gowa, Joanne, 'Rational hegemons, excludable goods, and small groups: an epitaph for hegemonic stability theory', *World Politics* 41 (1989), ss. 307–24.
Grundberg, Isabelle, 'Exploring the "myth" of hegemonic stability', *International Organisation* 44 (1990), ss. 431–77.
Rogowski, Roger, 'Structure, growth, power: three rationalist accounts', *International Organization* 37 (1993), ss. 713–38.

JOHN HERZ

Susan Strange'in eserlerinde olduğu gibi, John Herz'in yazıları da birtakım ön koşullar olmadan doğrudan gerçekçi düşünce okulu içinde değerlendirilmemelidir. İlk kitabında kendi konumunu, daha geleneksel gerçekçiler tarafından belirlenen tüm deneysel kısıtlamaları kabul eden, ama aynı zamanda sözkonusu kısıtlamaları aşmak için daha adil ve insani bir dünya düzeni ihtiyacını doğrulayanların çalışmalarını tanımlayan bir terim olarak, gerçekçi liberalizm ile açıklamaktadır.[1] 1950'lerdeki 'teritoryal devlet' konulu çalışmasında Herz, devletlerin değişiminin an meselesi olduğunu savunmakta, nükleer çağda devletin varlık amacını yerine getirme -vatandaşlarını savunma- konusundaki hatasının bu durumu hızlandırdığına inanmaktadır. 1960'ların sonunda ise Herz, nükleer silahlara erişimin yaygınlaşmasına rağmen devletin ortadan kalkmasının ihtimal dahilinde olmadığını kabul etmiş, yazılarını daha normatif bir boyutta, dış politikada kişisel çıkar konusunda, daha aydın bir görüş ihtiyacını göz önünde bulundurarak kaleme almıştır. 1981'deki bir yazısında Herz;

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

> Herkesin yaşamını tehdit eden unsurların –aşırı nükleer silahlanma, nüfusun gıda arzını ve enerji kaynaklarını tüketmesi, insanın yaşam alanının imha edilmesi– tüm ulus ve insanları ilgilendirdiğini, bu nedenle söz konusu unsurların dış politika yapımını olduğu kadar güvenlik ile ilgili düşünceleri de etkilemesinin beklendiği bir çağda yaşadığımızı ifade etmiştir.[2]

Vurgudaki bu değişime, dış politikanın şekillendirildiği ve Herz'in dünyayla uyumsuz imajlar olduğunu öne sürdüğü yolun 'içsel eleştirisi' olarak adlandırılabilecek sürekli bir ilgi eşlik etmiştir. Herz bizleri (uluslararası ilişkileri gözlemleyenler ve uluslararası ilişkilere iştirak edenler olarak) 'gerçekliğin' sabit ve değişmezliği ile 'dünyayla ilgili algısal ve kavramsal yapılar' arasındaki farkı ayırt etmeye çağırmaktadır.[3] Uzun kariyeri boyunca Herz, her zaman bu biçimde hareket ederek başat algılamaları 'ılımlı uluslararasıcılık' ışığında değerlendirmeye çalışmıştır. 1968 yılında *International Encyclopaedia of the Social Sciences*'a yazdığı kısa bir yazıda, ılımlı uluslararasıcılık ideolojisi ile uluslararasıcılığın daha radikal formlarını birbirinden ayırmıştır. Hem uygulanabilir hem de arzu edilen ilki; demokratik ve kendi kendine karar verebilen devletlerin en önemli siyasal aktörler olduğu, çatışmaların arabuluculuk, tahkim ve uluslararası hukuki dayanışma ve iş birliği kapsamında çözüldüğü bir dünya hedeflemektedir. Radikal uluslararasıcılığın hedefi ise mevcut bağımsız devletler sistemini bir tür dünya hükümeti ile değiştirmektir.[1]

Herz 1908 yılında Almanya'da doğmuştur. Köln Üniversitesi'nde hukuk ve siyaset felsefesi aynı zamanda da anayasa ve uluslararası hukuk eğitimi görmüştür. Hukuk kuramcısı Hans Kelsen'in danışmanlığında doktorasını tamamladıktan sonra İsviçre'ye taşınmış, Geneva Institut de Hautes Etudes Internationales'de uluslararası ilişkiler dersleri vermeye başlamıştır. Bu kitaptaki diğer önemli düşünürlerin birçoğu gibi (Deutsch, Haas, Morgenthau) İkinci Dünya Savaşı'nın başlamasından kısa bir süre önce Nazilerden kaçmak için ABD'ye gitmiştir. Howard Üniversitesi, Columbia Üniversitesi, New School for Social Research in New York ve Fletcher School of Law and Diplomacy'de (1939-41) dersler vermiştir. Daha sonra Stratejik Hizmetler Ofisi'nde ve Dışişleri Bakanlığı'nda çalışmış, savaş sonrasında Siyaset Bilimi Profesörü olarak City College of New York'un kadrosunda ve City University of New York'ta doktora programı koordinatörlüğünde bulunmuştur. Dışişleri Bakanlığı'ndaki deneyimi ona, düşük kademedeki bir çalışanın, çalışma ve çabalarının üst düzey karar vericiler için ne kadar az bir anlam ifade ettiğini öğretmistir.[5] Herz,

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

savaş sonrası dönemin ilk yıllarında ABD'nin Almanya'da demokratik temellerin kurulması için daha çok şey yapabileceğine, fakat ABD'nin, bunun aksine Almanya'yı Sovyet komünizmine karşı bir siper olarak hazırlama isteğiyle hareket ettiğine inanmaktaydı. Herz, bir akademisyen olarak, Alman demokratikleşmesi ve karşılaştırmalı Avrupa politikasında rejim değişikliği sorunları üzerinde çalışmaya devam etmiştir.[6] Uluslararası ilişkiler üzerine çalışmalarının yanı sıra, Herz iyi bir Almanya araştırıcısı ve Comparative Politics dergisi editörü olarak da ünlenmiştir.

1951 yılında Herz ilk büyük kitabı olan *Political Realism and Political Idealism*'i yayınlamıştır. Bu kitapta Herz, gerçekçilik ve idealizm arasında bir orta yol bulmaya çalışmaktadır. Herz gerçekçiliği, "toplumun doğasında var olan güvenlik ve güç faktörlerinin siyasi yaşamdaki etkilerini dikkate alan" bir düşünce olarak tanımlamaktadır.[7] Buna karşın, siyasi idealizm ya bu faktörleri gözardı etmekte ya da siyasal sorunlara 'rasyonel' çözümler sunulduğunda ve benimsendiğinde bunların ortadan kaybolacağına inanmaktadır. Fakat Hans Morgenthau'nun ve dönemin diğer klasik gerçekçilerinin aksine, Herz 'güç unsurlarını' insan doğasındaki değişmez özelliklere dayandırmamaktadır. Herz insan doğasının birçok -biyolojik, metafizik ve hatta ruhsal- boyutunun olduğunu kabul etmekte, bu boyutların insan davranışını birlikte belirlediğini göz önünde bulundurarak yeterli bir insan doğası sorgulamasının insana ait etik özellikleri tanımak zorunda olduğunu ileri sürmektedir.

Toplumun doğasını açıklamakta metafiziğe müracaat etmek yerine, Herz 'güvenlik ikileminin' başlıca belirleyici faktör olduğunu öne sürmektedir. Güvenlik ikilemi, bireyin başkalarının kendisini yok etmeye çalışabileceği bilincine sahip olmasından, dolayısıyla her zaman 'kendini savunma' ihtiyacının mevcut olmasından ve bunun da başkalarının güvensizliğine yol açmasından kaynaklanmaktadır. Bireyler arasında geçerli olan, grup davranışını anlamakta da aynı ölçüde geçerlidir. Herz, grupların bireyler tarafından geliştirilebilecek olanlardan daha yıkıcı savunma vasıtalarına sahip olmaları nedeniyle, güvenlik ikileminin gruplar arasında daha tehlikeli olduğunu savunmaktadır. Dahası, bireyler kendi kimlik ve değerlerini grubunkiyle özdeşleştirdikleri oranda, kendi hayatlarını grubun hayatta kalması adına feda etmeye hazır olacaklardır. Bu nedenle, grupların ve bireylerin doğası ve motivasyonları hakkındaki en iyimser varsayımlara rağmen, gruplar daha yüksek bir makama bağlı kalmadıkları sürece güvenlik ikilemi devam edecektir. Modern dünyada bunlar egemen devletlerdir.

Elbette, bu idda Herz icin orijinal değildir. Hobbes buna benzer bir düşünceyi on yedinci yüzyılın ortalarında ifade etmiştir. Herz 'güvenlik ikilemi' nitelendirmesiyle ünlü olmanın yanı sıra, ulus-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

lararası ilişkilerin son iki yüz yıllık tarihini tasvir etmek için oluşturduğu temel çerçeveyi kullanma becerisi ile de ünlüdür. Herz, kitabında çeşitli demokrasi, milliyetçilik ve uluslararasıcılık hareketlerini incelemekte, bu hareketlerin arkasındaki 'idealist' söylemin, nasıl bu söylemleri başarısızlığa mahkûm edecek gerçekçi sorunlara dönüştüğünü incelemektedir. Herz aynı zamanda 'idealerin' siyasi ve tarihi 'gerçekliğin' bir parçası olduğunu, idealleri inkar eden herhangi bir felsefi düşüncenin atalete ve umutsuzluğa yol açacağını kabul etmektedir. Robert Berki, Herz'in argümanlarını şöyle özetlemektedir:

> Gerçekçi perspektifte siyasal araçlar, ideallere engel olmaya çalışan güçlerin 'direnişi' ile mücadele edecek tarzda şekillendirilmelidir ve bu da kusurlu kurallarla, kusurlu oynanan politika oyununa girmek anlamına gelir. Vaadedilen hedef daima ufukta yer almaktadır ve değerini bu vaadedilen hedeften alarak tasavvur edilen araçlarsa elverişsizdirler.[8]

Herz, sonraki yirmi yıl boyunca savaş sonrası uluslararası ilişkilerde güvenlik ikileminin içeriği üzerinde durmuştur. 1959 yılında ikinci klasik çalışması, *International Politics in the Atomic Age*'i yayınlamıştır. Bu kitap okuyucularına, Herz'in egemen devletin 'geçirgenliğinin' yükselişi (ve yakın olan çöküşü) hakkındaki görüşlerini tanıtmaktadır. Kitap iki bölüme ayrılmıştır. Birinci bölüm askeri teknolojinin rolü üzerine odaklanan devletin yükselişini anlatmakta, ikinci bölüm ise nükleer çağda devletin içine düştüğü krizi açıklamaktadır. Herz'in ilk kitabı, genel olarak uluslararası politikaya karşı tutumlarımızın şekillenmesinde siyaset felsefesinin rolü üzerinde dururken, ikincisi, özellikle nükleer iki kutupluluk ve Soğuk Savaş bağlamında 'liberal enternasyonalizm'in bir uygulamasıdır.

Tarih boyunca 'uluslararası ilişkilerde' yer işgal eden çeşitli birimleri gözlemleyen Herz, modern devletin yükselişini dışarıdan gelen silahlı saldırıya karşı devletin vatandaşlarına güvenlik ve koruma sağlama kabiliyeti açısından değerlendirmeye çalışmaktadır. Bu anlamda, Herz bir tür 'stratejik determinizm' içine girmektedir. Özellikle, Ortaçağ Avrupası'ndaki küçük ve savunmasız siyasal birimlerin (örneğin, güçlü kaleler ve duvarlarla çevrilmiş şehirler) ulus-devlet olarak bilinen daha büyük birimlere dönüşmesiyle ilgilenmektedir. Herz, barutun icadının ve yaygın kullanımının yöneticilere, topçu sınıfı ve düzenli orduyla birlikte, daha büyük alanlarda derebeyliklerini ortadan kaldırma olanağı sağladığını ve sonrasında buraların 'aşılmaz' surlar inşa edilerek korunabildiğini iddia etmiştir. Öncülleri ile karşılaştırıldığında, egemen devletler 'bölgesel olarak nüfuz edilemez' niteliktedirler.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Bu durumun değişmesi yirminci yüzyılda gerçekleşmiştir. İlk olarak, iki dünya savaşı arasında hava kuvvetlerinin tahrip kapasitesinde, her ne kadar bazı askeri stratejistler hava gücünün savaşları kazanma yeteneğini mübalağa etseler de, büyük bir artış olmuştur. İkinci Dünya Savaşı deneyimi, sanayi altyapılarının bombalanmasının vurulan devletleri iş yapamaz duruma getirmediğini ve sivillerin hedeflenmesinin sonuçlarına aldırmaksızın genel bir barış arzusu yaratmadığını göstermiştir. Örneğin, 1945'in başlarında Tokyo'nun konvansiyonel silahlarla bombalanması, Ağustos ayında Hiroshima'ya atılan atom bombasından daha fazla doğrudan kayıp verilmesine neden olmuştu ve o dönemde atom bombasının müttefik askerlerle gerçekleştirilecek bir işgali gereksiz kılacağına dair bir kanıt bulunmamaktaydı. Herz, egemen devletin 'geçirimsizliğinin' nükleer silahlarla yok olduğunu, böylece geleneksel 'güç dengesi' siyasetinin de sonunda geçersiz kaldığını savunmaktadır. Elbette Herz'in gerçekçi yanı, güvenlik ikileminin, onu güvenli hale getirmek için kullanılan araçlar bunu yapmayı önemsizleştirmiş olsa da, hala varlığını koruduğunu kabul etmektedir. Herz, kitap boyunca Sovyetler Birliği ve ABD'nin, caydırıcılık için gerekli olan silahlardan daha fazlasını üreterek bu yeni duruma uyum sağlamakta başarısız olmalarından yakınmaktadır. Güvenlik ikileminden kaçmak için 'nükleer silahlarda aşırıya kaçmanın' dehşet verici durumu ile sivil strateji uzmanlarının ve nükleer silah tasarımcılarının özenli komploları daha temel bir sorunu gözden kaçırdığımız anlamına gelmektedir:

> Siyasetin silahın çeşidini, kullanımını, miktarını belirlemesi yerine, silahlar ve silahlanmadaki teknik gelişmelerin muazzam etkisi, silahların politika dikte etmesi noktasına gelmiştir. Diğer bir deyişle, silahların politikaya hizmet etmesi yerine, politika giderek artan bir şekilde kendi varlık sebebini oluşturan bir silahın kölesi haline gelmektedir.[9]

Kısacası dünya, geleneksel egemenlik sınırı ve bunun korunabilmesi için çok küçülmüştü. Dehşet dengesi eski güç dengesinin devamı değildi. Denge dinamiklerinin bir parçası olarak görev yapan savaş, artık politikanın rasyonel bir aracı da değildi. Herz, bir zamanlar 'idealizme ait' olarak nitelendirilen devlet egemenliğinin zayıflatılmasının, artık en önemli ulusal çıkar haline geldiğini iddia etmiştir.

Yaklaşık on yıl sonra, Herz bu "gelişmelerin, kendisine ait olan daha önceki öngörülerin doğruluğunu şüpheli hale getirdiğini" kabul etmiştir.[10] 1950'lerin sonlarında Herz, ülkesel devletin öldüğünü ima etmiş, devletin yükselişinde önemli bir faktör olarak

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

öne sürdüğü teknolojik değişimin, bundan sonra uluslar-aşırı ve iş birliğine dayalı yönetim biçimlerinin ortaya çıkışını kolaylaştıracağını öne sürmüştü. Herz 1930'larda idealizmle ilişkili görülen argümanların şimdi gerçekçilikle uyumlu olduğundan kuşku duymamaktaydı. Onun fikrini değiştirmesine neden olan, yalnız siyasi liderlerin onun söylediklerine Dışişleri Bakanlığı'nda çalıştığı dönemden daha az dikkat kesilmesi değildir.

Herz, siyasal farklılaşmanın belirleyicisi olarak ülkeselliğin sürdürülmesi için üç neden belirlemiştir. İlk olarak, sömürgelerin bağımsızlıklarına kavuşması çok sayıda yeni devletin 'oluşumuna' yol açmış ve Herz 'eski imparatorlukların' çöküş hızını tahmin etmede yanıldığını kabul etmiştir. İkincisi, Herz önceden ortaya attığı teknolojik determinizm argümanı gerçekten deterministikti. Nükleer çağda bölgesel devletin askeri geçirgenliğine bakılmaksızın milliyetçiliğin bölgesel devletin sürdürülmesindeki gücünü anlayamamıştır. Üçüncüsü, Herz'in iki süper güç arasındaki silahlanma yarışından duyduğu hoşnutsuzluk devam etse de, sonrasında dehşet dengesinin on yıl önce düşündüğünden daha kuvvetli olduğunu ifade etmiştir. 1968'de, eğer gelecekte nükleer silah yarışı kontrol altına alınacaksa, bir "mevcut durumu koruma operasyonunun" gerekli olacağını belirtmiştir. Bu operasyonun "silahların kontrolü, blokların etki alanlarının belirlenmesi, nükleer silahlanmadan kaçınma...ve komünizm ve anti-komünizm ideolojilerinin rolünün azaltılması" gibi bir dizi politikalar içermesi gerekecektedir.[11]

Herz, 1960'ların sonu ve 1970'lerin başında yumuşama *(détente)* politikalarını bu bağlamda savunmuştur. Herz bunu, güvenlik ikileminin doğasında var olan kısıtlamalarını ve bu kısıtlamaların uluslararası ilişkilerin yersiz imgelerine dayalı yanlış algılamaları arasındaki farklılığı pekiştirerek yapmaktadır. Örneğin, 1974 yılında, daha sonra bazı muhafazakar eleştirmenler tarafından da öne sürülen, yumuşama politikasının bir tür 'yatıştırma' *(appeasement)* olduğunu savunan fikirleri şiddetli bir şekilde eleştirmiştir.[12] Herz, 1930'lar ile 1970'lerin uluslararası siyasal durumu arasında çok az benzerlik olduğunu, ve artık ABD zayıf değil, tam tersine güçlü bir konumdayken müzakerelere başlamış olduğunu öne sürmüştür. Nükleer silahların varlığı, 'saldırganlığın' Sovyetler Birliği açısından fırsat değil, intihar eylemi olacağını, yumuşamanın ise gerçekçilikten radikal bir ayrılış değil, esasen insanlığın hayatta kalma 'ortak çıkarı' için daha radikal politikaların bir ön koşulu olacağını kanıtlamıştır.

1980'lerde, Herz giderek daha fazla Amerikan dış politikası hakkında hayal kırıklığına uğramıştır. Çok umut bağladığı yumaşama politikası çökmüş, onun yerine Fred Halliday'ın ünlü tabiriyle 'ikinci' Soğuk Savaş geçmiştir.[13] Silahlanma yarışının yeniden

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

başlaması, süper güçlerin Afganistan ve Orta Amerika müdahaleleri ile ekolojik ve demografik sorunlarla mücadeleye başlama konusunda başarısız olunması, Herz'in yazılarına "çaresiz ve kederli duygusallık havası" vermiştir.[14]

Herz, Soğuk Savaş'ın sona ermesinin uluslararası ilişkiler analizlerinin kayıtsızlığını doğruladığını düşünmemektedir. Soğuk Savaş, süpergüçlerden birisi ideolojik veya ekonomik şartlarda Batı ile rekabeti artık sürdüremeyeceği için sona ermiştir. Herhangi bir politika-yapıcının karar verirken 'insani' çıkarı ulusal çıkarların üzerine yerleştirmesi nedeniyle sona ermiş değildir. Her ne kadar büyük güçler arasındaki nükleer savaş korkusu azalmışsa da, bunun yerine nükleer silahlanma ve eski imgelerin mirası gibi yeni korkular gelmiştir. Örneğin, ABD Irak'a yönelik politikalarını meşrulaştırmak için 'yatıştırma'nın mirasını canlandırmaya devam etmektedir. Uluslararası ilişkilerde Herz'in yerdiği 'bölgesel dar görüşlülük' etiğinin (*regional parochial*), 'hayatta kalma etiği'nin yerine geçtiğini gösteren bir emare yoktur. Herz emekliliğini, kendi ifadesiyle 'hayatta kalma araştırmalarına' adamış, bizi 'bölgesel dar görüşlülüğü' getirecek uluslararası ilişkiler imgelerini terk etmeye çağırarak, çağdaş uluslararası ilişkilerin betimleyici ve açıklayıcı analizleri ile daha az ilgilenmiştir.

Notlar

1. John Herz, *Political Realism and Political Idealism: A Study in Theories and Realities*, Chicago, University of Chicago Press, 1951, s. 129.
2. John Herz, 'Political realism revisited', *International Studies Quarterly* 25 (1981), s. 184.
3. *Ibid.*, s. 185.
4. John Herz, 'International relations: ideological aspects', *International Encyclopaedia of the Social Sciences*, London, Macmillan, 1968, ss. 72–73.
5. John Herz, 'An internationalist's journey through the century', Joseph Kruzel ve James N. Rosenau (der.) içinde, *Journeys Through World Politics: Autobiographical Reflections of Thirty-Four Academic Travellers*, Lexington, Massachusetts, Lexington Books, 1989, s. 252.
6. Bkz., John Herz (der.), *From Dictatorship to Democracy: Coping With the Legacies of Authoritarianism and Totalitarianism*, Westport, Connecticut, Greenwood Press, 1982.
7. John Herz, *Political Realism and Political Idealism*, op. cit., s. 18.
8. Robert N. Berki, *Political Realism*, London, Dent, 1981, s. 29.
9. John Herz, *International Politics in the Atomic Age*, New York, Columbia University Press, 1959, s. 220.
10. John Herz, 'The territorial state revisited – reflections on the future of the nation-state', *Polity* 1 (1968), s. 12.
11. John Herz, 'An internationalist's journey through the century', *op. cit.*, s. 253.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

12. John Herz, 'Détente and appeasement from a political scientist's vantage point', John Herz içinde, *The Nation-State and the Crisis of World Politics: Essays on International Politics in the Twentieth Century*, New York, David McKay, 1976, ss. 279–89.
13. Fred Halliday, *The Making of the Second Cold War*, London, Verso, 1983.
14. Kenneth Thompson, *Masters of International Thought: Major Twentieth-Century Theorists and the World Crisis*, Baton Rouge, Louisiana State University Press, 1980, s. 112.

Herz'in Temel Çalışmaları

'Idealist internationalism and the security dilemma', *World Politics* 2 (1949), ss. 157–80.
Political Realism and Political Idealism: A Study in Theories and Realities, Chicago, University of Chicago Press, 1951.
'The rise and demise of the territorial state', *World Politics* 9 (1957), ss. 473–93.
International Politics in the Atomic Age, New York, Columbia University Press, 1959.
Government and Politics in the Twentieth Century (Gwendolen Margaret Carter ile birlikte), New York, Praeger, 1961.
The Government of Germany, New York, Harcourt, Brace & World, 1967.
'The territorial state revisited', *Polity* 1 (1968), ss. 11–34.
The Nation-State and the Crisis of World Politics: Essays on International Politics in the Twentieth Century, New York, David McKay, 1976.
'Technology, ethics, and international relations', *Social Research* 43 (1976), ss. 98–113.
'Political realism revisited', *International Studies Quarterly* 25 (1981), ss. 179–83.
'An internationalist's journey through the century', Joseph Kruzel ve James N. Rosenau (der.) içinde, *Journeys Through World Politics: Autobiographical Reflections of Thirty-Four Academic Travellers*, Lexington, Massachusetts, Lexington Books, 1989, ss. 247–61.

Ayrıca Bakınız: **Carr, Giddens, Mann, Morgenthau**

Konuyla İlgili Yararlanılabilecek Kaynaklar

Ashley, Richard K., 'Political realism and human interests', *International Studies Quarterly* 25 (1981), ss. 204–36.
Wright, Quincy, 'Realism and idealism in international politics', *World Politics* 5 (1952), ss. 116–28.

SAMUEL HUNTINGTON

Samuel Huntington 24 Aralık 2008'de 81 yaşındayken vefat etmiştir. Bilim adamı ve politika üreticisi olarak uluslararası çalışmalar

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

alanında uzun ve son derece başarılı kariyeri boyunca kullandığı kışkırtıcı ve çatışmacı yöntemlerle geleneksel bilgiye karşı derin bir meydan okuma içerisinde olmuştur. Düşünceleri kabul edilsin ya da edilmesin, Huntington'ın uluslararası ilişkiler ve karşılaştırmalı siyaset üzerinde büyük bir etkisi olmuştur. Huntington'ı benzersiz ve etkili bir düşünür yapan, uluslararası politikanın değişen dinamiklerini zarif ve merak uyandıran yollarla şekillendirme yeteneğidir. Bu, büyük oranda çalışmalarının güç ve çatışmaya odaklanmasıyla, dolayısıyla da çalışmalarının uluslararası politikada gerçekçilikle ilintili olmasından kaynaklanmaktadır. Esasında muhafazakârlık da gerçekçilik de savaşın kaçınılmaz niteliklerini anlama ihtiyacına ve mevcut sosyal ilişkilerin ve güç ilişkilerinin korunması ve desteklenmesine odaklanmıştır. Gerçekten de, Carl Schmitt de dahil olmak üzere yirminci yüzyılın kışkırtıcı ve tartışmalı gerçekçi düşünürlerinin çoğu, gücün korunmasının savaş ve çatışma tehlikesinin yakınlığını ve eğer ontolojik ihtimalleri anlamada başarısız olursak oluşabilecek yıkıcı sonuçları nasıl yansıttığını vurgular. [1]

Nazilerle kesin olmayan yakınlığı dolayısıyla profesörlüğünü kaybeden Schmitt'in aksine, Huntington 1950'lerin başından itibaren çoğunluğunu Harvard Üniversitesi'nde ders vererek geçirdiği neredeyse 70 yıla yayılmış uzun ve son derece itibarlı bir akademik kariyere sahip olmuştur. Akademik başarılarının yanı sıra, Huntington 1977-78 yıllarında Beyaz Saray'da Ulusal Güvenlik Konseyi güvenlik planlama koordinatörü olarak çalışarak ulusal güvenlik politikaları ve karar alma süreçlerinde de önemli bir rol oynamıştır. Aynı zamanda, uluslararası ilişkiler disiplininde en önemli ve en çok atıf yapılan dergilerden birisi haline gelen, *Foreign Policy* dergisinin kurucuları arasında da yer almıştır.

Huntington'ın ilk akademik çalışmaları liberalizm ve ulusal güvenliğin çelişkili rolleri üzerine odaklanmıştır. İlk kitabı, *The Soldier and the State* (1957), Soğuk Savaş süresince ve öncesinde ABD'de sivil ve askeri hayat arasında yaşanan gerginlikleri ele almıştır. Huntington'a göre, liberalizm vatandaşların liberal değerleri kazanması adına son derece önemliyken, orduda artan profesyonelleşmeyi açıklamada başarısız olmuştur.[2] Huntington'ın temel araştırma sorularından birisi, orduda artan profesyonelliğin liberal demokratik değerlerin gücünün bir yan etkisi veya onlara karşı bir tepki olup olmadığı üzerinedir. Bu soruyu cevaplarken, liberalizmin (Dewey tarafından önerilenler gibi) sınırlılıklarının ve sorunlarının üstesinden gelmek için sivil ve askeri hayat arasındaki ilişkinin daha farklı yaklaşımlar içeren bir teoriyle açıklanması gerektiğini öne sürmektedir. Huntington'ın temel kaygısı Amerikan toplumunun ahlaki ve siyasal yapısının korunması, yani bu değer-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

lere yönelen dış tehditlerin değişen doğasını anlamak olmuştur. Huntington'a göre, Amerikan gücünün iç dinamiklerini ve değişen yapısını anlamak ve bu gücün etkileri ve sonuçları üzerinde durmak bir zorunluluktur. Dolayısıyla Huntington, Amerikan gücünü koruma ve yükseltme mücadelesinde gerçekçiliği ve muhafazakârlığı tamamlayıcı ögeler olarak görmektedir. Huntington'a göre Amerikan gücü, çok çalışma, toplumsal hareketlilik, bireysel katılma ve seçme özgürlüğü değerlerinin idrak edilmesine bağlıdır.

Huntington'ın muhafazakârlığının, muhafazakâr düşüncenin esaslı bir savunması olduğu, fakat muhafazakar düşüncenin gerici niteliklerinin onaylanması olmadığı belirtilmelidir. Huntington için, gerçekçilik ve muhafazakârlık korkusu ve paranoyasından kaynaklanan gerici tutumlar esasında muhafazakâr düşüncenin unsurlarından başka bir şey değildir. Daha doğrusu, o gerici tutumlar muhafazakârların korumak istedikleri yaşama ve değerlere düşmanca bir saldırıyı temsil etmektedirler. Kısacası, sınırlandırılmamış korku veya muhafazakârlığın gerici talepleri Amerikan siyasetinde bozukluğun ve uyumsuzluğun ortaya çıkmasına neden olmaktadır.[3] Bu nedenle siyasal düzen ve değerler, kültürel çatışmanın etkilerini de kapsayan tutarlı bir metodla geliştirilmelidir. *The Third Wave* (1991) kitabında, Huntington eski Sovyet bloğu ve gelişmekte olan ülkelerdeki yeni dalganın uluslararası düzeyde bir büyük siyasal düzenlemeyi temsil ettiğini ileri sürmektedir.[4] Yine, birbirleriyle tamamen farklı kültürel etkileri ya da ahlaki ve siyasi düzen görüşlerini içeren yeni çatışma formlarını ortaya çıkaran da bu değişimdir.

Bu *reelpolitik* dünya siyaseti vizyonu onun, ilk olarak 1993 yılında *Foreign Affairs* dergisinde çıkan ve uluslararası ilişkilere en ünlü ve kışkırtıcı katkısı olan '*Clash of Civilizations*' (Medeniyetler Çatışması) tezinin merkezinde yer almaktadır.[5] 'Medeniyetler Çatışması' tezi, dinin çatışmanın temel nedenlerinden biri olarak ortaya çıktığını ileri sürmekte ve ulus-devletlerin erozyona uğraması ve Batı sekülerleşmesinin küreselleşme aracılığıyla bu erezyon etkisini daha da artırması sebebiyle dünya siyasetinde dinin çatışmanın temel kaynağı olma bakımından ulus-devletin yerine geçmesi olasılığından bahsetmektedir. Tezin teorik çerçevesi iki (sismik) gösterge üzerine kurulmuştur: İslam, Batı sekülerizmi, Hindu, Sikh ve Doğu Ortodoksluğunu da içeren, çeşitli medeniyetler arasında ve içerisinde var olan *fay hatları* ve izole çatışma bölgelerine atfen *sıcak noktalar*. Huntington'ın fay hatları olarak adlandırdıklarından belki de en iyi bilineni İskandinavya'dan aşağıya Balkanlara ve oradan da Kuzey Afrika'nın içine doğru uzanan Kuzey-Güney çizgisidir. Ana fay hatlarından biri olması itibariyle Kuzey-Güney hattı, geleneksel olarak savaş içerisinde olan pekçok dini grubun (ya da güçlü ve karşıt dinsel kimliklere sahip etnik grupların) yer

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

aldığı ve dinsel ya da medeniyetler arası çatışma olasılığının en yüksek olduğu alandır.

Huntington'ın sismik benzetmeleri çatışma olasılığını ya da öngörü değerini göstermektedir. Bu öngörü değeri, tektonik tabakalarda beklenen kaymalara benzer şekilde, etnik savaşların da, etnik gruplar arasında rekabete dayalı baskı ve düşmanlıkların birikimini yansıttığı fikri üzerine kurulmuştur. Medeniyetler bu grupların kimliğinin en temel unsurları olduğu için Huntington'ın teorisi, kökleşmiş düşmanlıkların doğasını ya da yeniden şekillenen medeniyetler ve düşmanlıklar arasındaki temel nedensel bağlantıyı açıklamaktadır. Ulus-devletlerin çatışmasından medeniyetlerin çatışmasına doğru yönelen bu kayma iki önemli eğilimin altını çizmektedir: ulus-devletlerin azalmasının hız kazanması ve savaşların artan oranda medeniyet adına yapılacağı ve küreselleşmenin yayılan etkisinin medeniyetler arası çatışmaları körüklemeye devam edeceği bir alan olarak, Batı ve İslâm medeniyetleri arasındaki baskıların artması. Soğuk Savaş ve 11 Eylül sonrası dönemde dini gruplar arasında ortaya çıkan yeni çatışmalar göz önüne alındığında, küresel çatışmanın temel kaynağının büyük olasılıkla ulus-devletler yerine medeniyetler olacağı iddia edilebilir. Bu durumu eleştirenler, Huntington'ın medeniyetleri etnik savaşın en temel ve olası nedeni şeklinde göstererek abarttığını ve bu nedensel üstünlüğün temelde modernist-karşıtı ve ulus kavramının ebedi bir fikir olduğunu varsayan milliyetçilik literatürünün tam tersi bir iddia olduğunu savunmaktadırlar. Milliyetçilik konusunda en tanınmış akademisyenlerinden olan Benedict Anderson, ulus kavramının erken modern dönem hanedanlıklarının düşüşünden itibaren, tamamen hayal gücünün (orijinal ve ebedi) bir ürünü olduğunu kuramlaştırmıştır.[6] Bu dönemde Protestanlığın yükselişi, kapitalist yayıncılığı üreterek ve (saat ve gazetenin icadı aracılığıyla) yeni bir zamansallığın ve zamanı tecrübe etme yollarının ortaya çıkışına işaret edecek şekilde matbaanın icadıyla birleşmiştir. Bunlar birlikte ölümsüzlük ve fedakârlığa dayalı bir ulusal bilincin yükselişini yansıtırlar. İlginç biçimde Anderson'un ulusal fedakârlığı ya da ülkesi için ölme istekliliğini tartışığı gibi, Huntington da daha fanatiklerin, Batı emperyalizmini püskürtmek için küresel cihat adına kendilerini feda etmeye istekli olabileceğini ileri sürmektedir. Elbette bu, Dünya Ticaret Merkezi ve Pentagon'a düzenlenen 11 Eylül saldırılarının ardından 'Medeniyetler Çatışması' tezinin dirilişinin temel nedenlerinden biridir.

Huntington'ın tezinin çok ilgi uyandırmasının nedeni tezin inceliği ve genellenebilir olmasıdır. Birçok eleştirmen, ülkeler arasındaki ya da ülke içindeki çatışmalarda, birincil neden olarak halen devletin çatışmayı açıkladığını savunarak, devlete nazaran

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

dinin merkezi rolünün önemsiz olduğunu söyleme konusunda erken davranmışlardır.[7] Dahası, ABD'nin 11 Eylül'e yanıtı, medeniyetler çatışması kapsamında dinin yükselişini veya devletin gücünün azaltılmasını değil, aksine devletin yeniden dirilişini kanıtlamaktadır.[8] Buradan, 11 Eylül'ün söz konusu iki unsurun varlığını sürdürmesi ve hatta belki dinsel temelli terörizmin devlet-dışı aktörlerinin, küresel bir şeriat devleti kurmak için devlete dayanmaya zorunlu oldukları ölçüde artan yakınlıklarının bir kanıtı durumunda olduğu sonucuna varılabilir.

Huntington'ın, Amerikan değerlerinin erozyonu ile ilgili kökleşmiş korkularını da göz önünde bulundurmak önemlidir. Amerikan ulusal kimliği ve göç konusunda en son yaptığı çalışmada Huntington, Amerikan kimliğinin şekillenmesine yardımcı olan göçün, aynı zamanda Amerikan kimliğinin bütünlüğünü de tehdit ettiğini savunmaktadır. Batı'nın gerilemesi ve küreselleşmenin güçlerinin Batı kimliğinde ortaya çıkardığı baskılar birçok çelişkili kültürel gündem maddelerinin üretilmesine yol açmaktadır. Huntington'a göre çok-kültürlülük 1990'ların büyük bölümünde Amerikan değerlerini veya dış politika önceliklerini tanımlamış olsa da, kavram aynı zamanda Amerikan'ın gücü ve toplumsal desteği açısından zayıf bir dayanak noktası olmuştur. Öyleyse Huntington'ın çok-kültürlülük eleştirileri, kişilerin Birleşik Devletlerin temel değerlerini yansıtmaları konusunda cesaretlendirilmeleri ya da çoğunlukçu Protestan Anglo kültürünü andıran kaynaştırıcı bir ABD kimliğinin desteklenmesi anlamına gelmektedir. Huntington'a göre, "göçmenler Amerikan kültürü ve öğretisi için değil, toplumsal refah ve pozitif ayrımcılık programlarının sahip olduğu çekicilik için vatandaş olmaktadırlar."[9]

Yine de Huntington'ın 'Medeniyetleri Çatışması' tezi, merak uyandıran ve kimilerine göre de tuhaf olan bir soruyu ortaya çıkarmaktadır: Bireysel değerlere hoşgörüyle yaklaşmanın gerilim ve bölünmeleri arttırdığını söylediğimiz bir ortamda küresel düzenin zorluklarını nasıl anlayabilir ve açıklayabiliriz? Örneğin Amitai Etzioni, Batı ve Doğu'nun farklı siyasal ve sosyal değerlerinin sentezini yapmak için küresel bir yapının, onun ifadesiyle bir 'küresel ulusun', gerekliliğini savunmaktadır.[10] Fakat, Huntington için ahlaki ve etik genişleme (küresel hoşgörü) sadece, çok kültürlü bir gündemi dünyaya yaymaya ve dünyanın buna rağmen temel kültürel çizgilerle bölünmüş halde kalacağını varsaymaya dayanan liberal hatanın bir tekrarıdır.

Notlar

1. Bkz. Carl Schmitt, *The Concept of the Political*, çev. George Schwab, Chicago, Chicago University Press, ss. 53–55.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

2. Samuel P. Huntington, *The Soldier and the State: The Theory and Politics of Civil–Military Relations*, Cambridge, Massachusetts, Harvard University Press, 1957.
3. Örneğin bkz., Samuel Huntington, *American Politics: The Promise of Disharmony*, Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press, 1981.
4. Samuel P. Huntington, *The Third Wave Democratization in the Late Twentieth Century*, Norman, Oklahoma, University of Oklahoma Press, 1993; ayrıca bkz., 'Will more countries become democratic?', Political Science Quarterly 99 (1984), ss. 193–218.
5. Samuel P. Huntington, 'The Clash of Civilizations?' *Foreign Affairs* 72 (1993), s. 25–50.
6. Özellikle bkz., Benedict Anderson, *Imagined Communities*, London, Verso, 1991.
7. Samuel P. Huntington, *Who Are We? The Challenges to America's Identity*, New York, Simon & Schuster, 2004.
8. 11 Eylül saldırısı sonrasında yeniden gündeme gelen Huntington'ın tezinin bir eleştirisi için bkz., Javard Rehman, *Islamic State Practices, International Law, and the Threat from Terrorism: A Critique of the Clash of Civilizations and the New World Order*, Portland, Oregon, Hart Publishing, 2003; Rehman, ABD'nin terörist eyleme devlet destekli küresel teröristler (Taliban) ile ilişkilendirerek nasıl cevap verdiğine vurgu yaparak Huntington'ın tezinin sınırlılıklarına dikkat çekmektedir 9. Ibid., s. 219.
10. Bkz., Amitai Etzioni, *From Empire to Community*, New York, Palgrave, 2004.

Huntington'ın Temel Çalışmaları

The Soldier and the State: The Theory and Politics of Civil–Military Relations, Cambridge, Massachusetts, Harvard University Press, 1957.

The Common Defense: Strategic Programs in National Politics, Cambridge, Massachusetts, Harvard University Press, 1961.

Political Order in Changing Societies, New Haven, Connecticut, Yale University Press, 1968.

American Politics: The Promise of Disharmony, Cambridge, Massachusetts, Harvard University Press, 1981.

'Will more countries become democratic'? *Political Science Quarterly* 99 (1984), ss. 193–218.

'The Clash of Civilizations?' *Foreign Affairs* 72 (1993), ss. 25–50.

The Third Wave Democratization in the Late Twentieth Century, Norman, Oklahoma, University of Oklahoma Press, 1993.

The Clash of Civilizations and The Remaking of World Order, Norman, Oklahoma, University of Oklahoma Press, 1996.

Who Are We? The Challenges to America's Identity, New York, Simon & Schuster, 2004.

Ayrıca Bakınız: **Fukuyama**

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Konuyla İlgili Yararlanılabilecek Kaynaklar

Aysha, Emad El-Din, 'Samuel Huntington and the geopolitics of American identity: the function of foreign policy in America's domestic clash of civilizations', *International Studies Perspectives* 4 (2003), ss. 113–32.

Herzog, Roman, Etzioni, Amitai and Schiegelow, Henrik, *Preventing the Clash of Civilizations: A Peace Strategy for the 21st Century*, Oxford, Oxford University Press, 1999.

Huntington, Samuel (der.), *The Clash of Civilizations? The Debate*, New York, Foreign Affairs, 1996.

Rehman, Javard, *Islamic State Practices, International Law, and the Threat from Terrorism: A Critique of the Clash of Civilizations and the New World Order*, Portland, Oregon, Hart Publishing, 2003.

GEORGE KENNAN

George Frost Kennan 1904'te (gerçekçi emsali Hans Morgenthau ile aynı yıl) Wisconsin'da doğmuştur. Kennan, hem ABD dış politikasını şiddetli şekilde eleştirmiş, hem de Soğuk Savaş döneminde ona katkı sağlamış birisidir. Onu bir gerçekçi olarak nitelendirmek yanlış olmasa da, Uluslararası İlişkiler'e teorik bir katkıda bulunmaktan ziyade, diplomatik kuralları gerçekçi ilkeler üzerinden analiz etme ve değerlendirmeyle ilgilenmiştir.

Kennan'ın teoriden daha fazla pratikle ilgilenmesi kısmen geçmişinden kaynaklanmaktadır. Gençliğinde askeri okula gönderilmiş ve 1926'da ABD dışişleri hizmetine katılmadan önce de Princeton Üniversitesi'ne devam etmiştir. ABD Başkanı Roosevelt'in 1933'de Sovyetler Birliği'ni tanımasının ardından Kennan Sovyetler Birliği'ne gönderilmiş ve çok önemli bir dönem olan 1944–1946 yılları arasında Moskova'da görev yapmıştır. Fakat belki de bundan daha önemli olan, 1920'lerin sonunda Letonya'nın başkenti Riga'da, Sovyet uzmanı olarak eğitim almış olmasıdır. Letonya'nın kısa süren bağımsızlık dönemine denk gelen eğitimi süresince Kennan, yalnızca 'Beyaz Rus' göçmenlerle düzenli temasa girmekle kalmamış, aynı zamanda Stalin'in yükselişini ve Sovyetler Birliği'nde gücünü acımasızca sağlamlaştırmasını ilk elden gözlemlemiştir.

ABD'de herkes tarafından tanınan birisi değilken, 1947'de *Foreign Affairs*'de yayınladığı bir makalenin ardından, üstelik makaleyi 'Bay X' adıyla imzalamış olmasına rağmen bu durum değişmiştir. Makale, 1946'da Dışişleri Bakanlığı'na gönderdiği, 'Sovyet yönetiminin kaynakları' ile ilgili yoğun bir analize (uzun telgraf) dayanmaktadır. İkinci Dünya Savaşı sonunda ABD'nin Sovyetler Birliği ile ilişkilerini nasıl yürüteceği konusunda ortaya çıkan derin belirsizlik ve tartışma ortamında Kennan'ın, Sovyetler Birliği'nin yayıl-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

macı güdüleri ve onu çevreleme gereği ile ilgili uyarıları ABD'de karşılık görmüş ve Kennan, yeni kurulan Dışişleri Bakanlığı Politika Planlama Dairesi'ne başkan olarak atanmıştır. Kennan 1950'de diplomatlıktan emekli oluncaya kadar bu görevde kalmıştır. Emekliliğinden sonra, 1952'de Amerikan Büyükelçisi olarak Sovyetler Birliği'ne gönderilmiştir. 1960'ların başında, Başkan Kennedy'nin Tito ile ilişkileri düzeltmeye çalıştığı dönemde Yugoslavya Büyükelçisi olarak hizmet etmişse de, George Kennan çalışma hayatının büyük bir kısmını Princeton Üniversitesi Advanced Studies Institute'da (Yüksek Öğrenim Enstitüsü) geçirmiştir. Burada, ABD dış politikası, Sovyetler Birliği tarihi ve Soğuk Savaş sürecinde nükleer silahların uluslararası ilişkilere etkisi konularında bir dizi kitap ve makale yayımlamıştır.

Eserlerini incelediğimizde genel olarak ortaya çıkan, dünya politikasında meydana gelen bazı devrimci değişikliklere karşı aristokratik ve muhafazakar bir muhalif bakış açısı ve nispeten daha durgun olan on sekizinci ve on dokuzuncu yüzyıl Avrupasına nostaljik bir hayranlıktır. Ünü ve bütün yazdıklarına rağmen, Kennan kendisini ABD'nin bir parçası olarak hissetmemiştir. Etkisinin doruğa çıktığı 1940'ların sonunda bile, Amerikan liderlerinin onun fikirlerindeki inceliği anlamadaki belirgin yetersizliklerinden dolayı hayıflanmış ve her zaman kendisine atfedilen ve 'çevreleme' doktrini adı altında uygulanan politikaları eserlerinin birçoğunda reddetmiştir.

Onun, Amerikan dış politikasıyla ilgili hayal kırıklığını anlamak için, hem dış politikanın Kennan'ın görüşlerinden ayrıldığı yönleri, hem de uluslararası politikanın Avrupa-merkezli çok kutuplu sistemden iki nükleer süper gücün egemenliğindeki iki kutuplu sisteme evrilmesi nedeniyle Kennan'ın yaşadığı derin pişmanlığı anlamak gerekmektedir. 1940'ların sonunda Kennan, uluslararası istikrarın, dünya savaşıyla tahrip edilen çok kutuplu düzenin yeniden inşasına bağlı olduğunu savunmuştur. Özellikle, ABD'nin muazzam ekonomik gücünü Avrupa ve Japonya'nın yeniden büyük güçler haline gelmeleri için kullanmasını, böylece Sovyet tehdidini çevreleme yükünün, Kennan'ın ölçülü davranabileceğinden şüphe duyduğu tek bir devlete yüklenmesi yerine paylaşılabileceğini savunmuştur. Kennan'a göre çevreleme, çok önemli askeri-endüstriyel alanların savunulması ve iyileştirilmesiyle sınırlı olmalıdır. Yöntem açısından bunu başarmanın en iyi yolunun, savaş yüzünden mahvolmuş Avrupa ve Japonya ekonomilerine ABD'nin iktisadi yardım sağlaması olduğunu iddia etmiştir. Bu yöntem hem kendi durumlarının düzelmesini hem de yerli radikal veya komünist hareketlerin cazibesini zayıflatmayı sağlayacaktır. Her ne kadar ilk yazıları komünizmin uluslararası düzene devrimci meydan

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

okuyuşuna vurgu yapmışsa da, her zaman Sovyetler Birliği'nin coğrafi olarak çevrelenmesi durumunda diğer ülkeler için cazibesinin zamanla azalacağına ve devrimci bir devlet statüsünden daha ılımlı bir büyük güce doğru kademeli bir iç dönüşüm geçireceğine inanmıştır. Riga'da eğitim gören diğerlerinin aksine, Kennan komünist 'büyük tasarımın' dünyayı fethetmesi konusunda asla endişe taşımamıştır. Soğuk Savaşın tarih olmaya başladığı dönemde yaptığı etkili bir analizinde Richard Barnet, Truman yönetiminin Kennan'ın önerilerini izleme konusunda dört önemli nedenden dolayı başarısız olduğunu belirtmektedir.[1]

İlk olarak, ABD'nin 1940'larda nükleer tekel olması Truman ve bazı danışmanlarını, nükleer silahların Stalin'i sindirmek ve somut tavizler elde edebilmek için kullanılabileceği düşüncesine yöneltmiştir. İkincisi, Truman yönetimi Sovyet dış politikasını tahmin etmenin mümkün olmadığı dönemlerde, 1930'lardan çıkarılan ağır 'tarihi derslere', yani otoriter saldırganlık karşısında 'yatıştırma' politikasına dayanmıştır. Marshall Planı, Kennan'ın ekonomik yardım vurgusu ile uyumlu olsa da, 1947'de 'Truman Doktrini'ni biçimlendirmede kullanılan ve Sovyetler Birliği tarafından 'içten çökertilme' tehdidiyle karşı karşıya kalan rejimlere açık destek vermeyi taahhüt eden dil karşısında Kennan çok şaşırmıştır. Üçüncü olarak, ABD Almanya'nın Batı ittifakında yer alması konusunda çok istekliydi ve Almanya'nın (1949 yılında) kurulacak olan NATO'nun bir parçası olması, Alman topraklarında Amerikan askerlerinin varlığını gerektiriyordu. Son olarak, Kennan Amerikan kamuoyunun kararsızlığını hafife almıştır. Barnet'ın da dediği gibi, "[Truman yönetimi] Avrupa'daki durumu farklı bir yaklaşımla inceleme konusunda sorun yaşamıştı ve tecrit edilme havası ile mücadele için... yönetimde hızlıca halkın iyice korkutulması gerektiği yönünde bir uzlaşıya varılmıştı".[2]

Dolayısıyla Kennan'a göre esas çevreleme formülasyonu, komünizm ile Sovyet tehdidinin birleştirilmesi, iktisadi yöntemler yerine askeri yöntemlere başvurulması ve Soğuk Savaş'ın coğrafi olarak Asya'ya genişlemesiyle tahrif edilmişti. 1960'ların ortalarında, Morgenthau gibi Kennan da ABD'nin Vietnam politikasının sert bir eleştirmeni olmuştur. 'Alan savunması' yerine 'direnek noktasına' yaptığı vurgu ile tutarlı olarak, 1967 yılında Senato Dış İlişkiler Komitesi'nde, Vietnam'ın ABD stratejik çıkarları açısından hayati önemde olmadığını ve çatışmadan çekilmenin ülkenin prestijine zarar vermeyeceğini ifade etmiştir. Sıra dışı olan, Kennan'ın Amerikan Soğuk Savaş uygulamalarının savunulagelen özgürlük ve demokrasi ideallerini tehdit ettiğini vurgulayan birçok radikalle

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

aynı görüşleri paylaşmış olmasıdır. Ona göre bu idealler, ancak Amerika ideallerini diğer devletlere dayatmaktan kaçındığı, otoriter rejimleri 'anti-komünist' kimliklerinden dolayı desteklemekten vazgeçtiği ve dünyanın geri kalanı için örnek bir devlet olabildiği sürece geliştirilebilecekti.

Kennan'ın yazılarının birçoğu ABD'nin 'geleneksel' bir Avrupa büyük gücü gibi davranma yeteneğine sahip olup olmadığı sorusuyla ilgilidir. Makalelerinde, derslerinde ve özellikle *American Diplomacy, 1900-1950* kitabında, Amerika'da 'uluslararası politikaya dair hukuki-ahlaki bir yaklaşım benimseme' olarak tanımladığı eğilimden yakınmaktadır. Bu durum ABD gibi bir demokraside kaçınılmazdı, fakat güç dengesindeki kısa süreli dalgalanmalar yerine, uzun süreli eğilimler temelinde soğukkanlılıkla hesaplanan ulusal çıkarlara engel olmaktaydı. Halkın ulusal çıkarların risk altında olduğunu hissettiğinde gösterdiği ahlaki tepkisi kısa vadeli bir fenomendir. Durum hakkında yoğun ve doğru bilgi sahibi olmadıkları için vatandaşların kendi düşüncelerini basit ve ahlaki şartlar içinde ifade etmekten başka seçenekleri de yoktur. Dış ilişkileri yürütmede halkın bu tür tepkilerinin yol gösterici olarak alınması, uzun vadeli talihsiz sonuçlar doğurabilir. Örneğin, Kennan 1949'da 'Çin'in düşüşü' dediği komünist rejime geçişinin Sovyetler Birliği'ne Batı'ya karşı komünist ittifakı sağlamlaştırması için bir fırsat sunmadığını, aksine komünist hareketin lideri olan Sovyetler Birliği için büyük bir meydan okuma olduğunu savunmuştur. Nixon'un Çin ile ilişkileri normalleştirme girişiminin hemen öncesinde 1972 tarihli bir röportajda yer alan Kennan'ın ifadelerine göre:

> Moskova'nın uluslararası komünizm için bir 'Üçüncü Roma' konumunda olmasının, dikkatle işlenmiş Sovyet 'ben' imajı açısından çok önemlidir. Bunu ortadan kaldırdığında, Sovyet Komünizmi'nin tüm suni tarihi, onun bütün mantığı ve meşruiyet anlayışı tehdit altına girer. Moskova gerçek bir çaresizlik içinde Çin'e karşı çıkmak zorundadır, çünkü Çin Sovyetlerin eksiksiz kimlik duygusunu tehdit etmektedir.[3]

Kennan, 1960'ların sonları ve 1970'lerin başlarında süper güçler arasındaki yumuşama politikasının bir destekçisi olmasına rağmen, bunu izleyen dönemde ABD ve Sovyetler Birliği arasındaki ilişkilerin Kennan'ın özgün çevreleme görüşünün geçerliliğini desteklediğini söylemek yanlış olur. Elbette, Sovyetler Birliği Kennan'ın öngördüğü gibi zaman içerisinde 'erimiştir' ve 1980'lerin sonunda Gorbaçov'un izlediği politikalar, gittikçe daralan ekonomi teme-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

linde ABD'ye karşı içinde bulunulan rekabetin daha fazla devam ettirilemeyeceğini ispatlamıştır. Fakat Kennan, Soğuk Savaş'ın sona erişinden hoşnut olmamıştır. Kennan'a göre bu sona eriş çok daha önce, hem de nükleer silahlanma yarışının büyük maliyeti olmadan gerçekleşmiş olabilirdi. Bu nükleer silahlanma yarışı, aynı zamanda ABD dış politikasının Sovyetler Birliği'nin nükleer silahları rasyonel bir araç olarak kullanarak Avrupa'da topraklarını genişletmeyi düşünebileceği veya bir çeşit nükleer şantaj yapma yoluna gidebileceği yönündeki irrasyonel korkularla çarpıtılmasının en çarpıcı örneğidir.

Çalışmalarının büyük bir bölümü diplomatik faaliyetlere (ya da Soğuk Savaş sürecinin önemli bir kısmındaki yokluğuna) ayrılmasına rağmen, Kennan'ın yirminci yüzyıl dış politika anlayışları üzerine görüşlerine şekil veren felsefi bakışı anlamak için okuyucuların Kennan'ın anılarını incelemeleri gerekmektedir. Birçok klasik gerçekçi gibi, Kennan da insanlığın durumuna ilişkin trajik bir görüşe sahiptir. *Around the Cragged Hill* adlı kitabında insanları, insani sınırlılıkların durumsallığından kurtulmak için, hayvansal doğasıyla ilahi ilhamını uzlaştırmaya mahkûm olan, 'su almaya başlayan gemiler' olarak betimlemektedir. Bu durum her zaman, temel tutkularımızı kontrole ve uygarlık yaratmak için daimi bir mücadeleye işaret etmektedir. Diğer gerçekçilerle insan doğası ile ayrılmaz bir bağlantısı olan güç mücadelesinden kaçınamayacağımız görüşünü paylaşsa da, Kennan bizlerin hayvan olmadığını, akıl ve ahlak kapasitemizin bizi herhangi bir siyasal sistemde açıkça görülmesinin garanti edilemeyeceği erdemleri geliştirmeye yükümlü kıldığını iddia etmiştir. Kennan'ın demokrasilere yönelik kaygısı, kamu görevlilerinin her zaman doğru ve erdemli olanı yapmak yerine, popülist olanı yapma eğiliminde olmalarındandır. Benzer şekilde, Kennan çalışmalarının çoğunda kişisel çıkar ve açgözlülükle gelişen serbest pazar kapitalizminden derin bir şüphe duymaktadır.

George Kennan yirminci yüzyılda ABD dış politikasının en etkili, kalıcı ve şiddetli eleştirmenlerinden birisi olarak hatırlanacaktır. Fakat eleştirenler de var olmaya devam edecektir. Zorluklardan birisi, sürekli olarak ulusal çıkarı dış politikanın yol göstericisi olarak görmesinde yatmaktadır. Kennan, hükümetler kısa vadeli tutkuları yerine uzun vadeli çıkarlarını takip etmiş olsalar, düzen ve istikrara ulaşılmış olacağını sık sık ima eder. Yalnız bu, gücün adil dağılımını sürdürmek için gerekli değerler ve vatandaşlarının çıkarlarını temsil ederken riayet etmek zorunda oldukları sınırlar açısından hükümetler arasındaki, özellikle büyük güçler arasındaki oydaşmaya bağlıdır. Michael Smith'in de işaret ettiği gibi, "Kennan hiçbir zaman bu değerler etrafında gerekli oydaşmanın nasıl kurulacağı üzerinde düşünmemiştir."[4] Bu, Soğuk Savaş

sonrası dönemde Kennan'ın mirasına dayanmak isteyenler için, Kennan'ın 1940'larda eserlerini yayımlamaya başladığı zamandan daha az göz korkutucu bir girişim değildir.

Notlar

1. Richard J. Barnet, 'A balance sheet: Lippmann, Kennan, and the Cold War', M. Hogan (der.) içinde, *The End of the Cold War: Its Meaning and Implications*, Cambridge, Cambridge University Press, 1992, ss. 113–27.
2. *Ibid.*, s. 122.
3. 'Interview with George F. Kennan', *Foreign Policy* 7 (1972), s. 10.
4. Michael Smith, *Realist Thought From Weber to Kissinger*, Baton Rouge, Louisiana State University Press, 1986, s. 236.

Kennan'ın Temel Çalışmaları

'The sources of Soviet conduct', *Foreign Affairs* 25 (1947), ss. 566–82.,
American Diplomacy 1900–1950, Chicago, Chicago University Press, 1951.
Realities of American Foreign Policy, Princeton, New Jersey, Princeton University Press, 1954.
Soviet–American Relations, 1917–1920, London, Faber & Faber, 1958.
Russia, the Atom and the West, London, Oxford University Press, 1958.
Soviet Foreign Policy, 1917–1941, Princeton, New Jersey, D. Van Nostrand, 1960.
Russia and the West under Lenin and Stalin, Boston, Little, Brown, 1961.
Memoirs: 1925–1950, London, Hutchinson, 1968.
From Prague after Munich: Diplomatic Papers, 1938–1940, Princeton, New Jersey, Princeton University Press, 1968.
Memoirs: 1950–1963, London, Hutchinson, 1973.
The Cloud of Danger: Current Realities of American Foreign Policy, Boston, Little, Brown, 1977.
The Decline of Bismarck's European Order: Franco-Russian Relations, 1875–1890, Princeton, New Jersey, Princeton University Press, 1979.
The Nuclear Delusion: Soviet–American Relations in the Atomic Age, New York, Pantheon Books, 1982.
The Fateful Alliance: France, Russia and the Coming of the First World War, Manchester, Manchester University Press, 1984.
Around the Cragged Hill: A Personal and Political Philosophy, New York, W.W. Norton, 1993.
At a Century's Ending: Reflections, 1982–1995, New York, W.W. Norton, 1996.

Ayrıca Bakınız: **Aron, Morgenthau**

Konuyla İlgili Yararlanılabilecek Kaynaklar

Gaddis, John Lewis, 'Containment: a reassessment', *Foreign Affairs* 60 (1977), ss. 873–88.

Gelman, Barton, Contending with Kennan: *Toward a Philosophy of American Power*, New York, Praeger, 1984.
Harper, John L., *American Visions of Europe: Franklin D. Roosevelt, George F. Kennan, and Dean G. Acheson*, Cambridge, Cambridge University Press, 1994.
Herz, Martin F., *Decline of the West? George Kennan and his Critics*, Washington, DC, Ethics and Public Policy Center, Georgetown University, 1978.
Hixson, Walter L., *George F. Kennan: Cold War Iconoclast*, New York, Columbia University Press, 1989.
Mayers, David, *George Kennan and the Dilemmas of US Foreign Policy*, New York, Oxford University Press, 1988.
Miscamble, Wilson Douglas, *George F. Kennan and the Making of American Foreign Policy, 1947–1950*, Princeton, New Jersey, Princeton University Press, 1992.
Smith, Michael J., *Realist Thought From Weber to Kissinger*, Baton Rouge, Louisiana State University Press, 1986, ss. 165–91.
Stephenson, Anders, *Kennan and the Art of Foreign Policy*, Cambridge, Massachusetts, Harvard University Press, 1989.
Travis, Frederick F., *George Kennan and the American–Russian Relationship, 1865–1924*, Athens, Ohio University Press, 1990.

STEPHEN KRASNER

Kariyeriyle ilgili otobiyografik değerlendirmelerinin sonunda, Stephen Krasner öğrencilerini "zamanın modasına yenik düşmemek için direnmeye ve (böyle bir doğrulama hiçbir zaman bir zorunluluk olmasa da) deneysel doğrulama formuna uygun olan bir sorgulama biçimi geliştirmeye çağırmaktadır".[1] Bunlar Krasner'in çalışmalarında çokca sergilenen özelliklerdir. Bu özellikler, alanında zamanının geleneksel bilgeliğini takip etmeyi reddeden ve deneysel sosyal bilim ilkelerine bağlılığı başkalarınca da (onunla aynı görüşleri paylaşmayanlar için bile) örnek alınan bir bilim adamının itibarını göz önüne sermektedir. Gerçekçiliğin birçok yönden sürekli eleştiri altında olduğu ve askeri güvenlik konularına odaklanmış klasik gerçekçilerin ekonomiye olan ilgisizliklerinin gündeme geldiği bir dönemde, Krasner'in çalışmaları gerçekçi paradigmaya yeni bir soluk getirmeye yardımcı olmuştur. Kenneth Waltz ve Robert Gilpin'in çalışmaları ile birlikte, uluslararası politik ekonomi çalışmalarına yaptığı katkı bazı liberal akademisyenleri (örneğin Robert Keohane) kendi çalışmalarını, gerçekçiliğin temel varsayımlarına doğrudan bir meydan okuma yerine, yapısal gerçekçiliğin revizyonu olarak sunmaya ikna etmiştir:

> Gerçekçilik uluslararası politika ile ilgili bir teoridir. Hem tek tek devletlerin davranışlarını, hem de bir bütün olarak uluslararası sistemin özelliklerini açıklama çabasıdır. Gerçekçilik için var olan ontolojik neden, egemen devletlerin uluslararası sistemin kurucu bileşenleri olmalarıdır. Egemenlik, toprak (ülke) kontrolüne dayanan bir siyasal düzendir. Uluslararası sistem anarşik ve kendi kendini kurtarma *(self-help)* sistemidir. Devletlerin davranışını sınırlandırmak ya da yönlendirmek için hiçbir yüksek otorite mevcut değildir. Egemen devletler, kararlılık içinde göreli kazanımların peşinde koşan, rasyonel ve çıkarcı aktörlerdir. Fakat sadece çıkar peşinde koşmazlar, çünkü anarşik bir ortamda dış tehditlere karşı güvenlik ve huzuru sağlamak, egemen devletlerin kendi kaynaklarını harekete geçirme yeteneklerine bağlıdır.[2]

Bu varsayımların tümü 1960'larda ve 1970'lerin başında, Krasner Harvard Üniversitesi'nde genç bir öğrenci olarak doktora araştırmasını yaparken ve daha sonra Siyaset Bilimi Bölümü öğretim üyesi olduğu zaman sorgulanmaktaydılar. Varsayımların tümü doğru olarak kabul edilse bile, uluslararası politikanın büyük bir yapısal değişim geçirmekte olduğuna dair ortak bir algı zaten mevcuttu. ABD'nin Vietnam Savaşı başarısızlığı, petrol krizi ve Japonya ile ticaret sorunları, birçok gözlemcinin 'anarşinin' yerini devletler arasında 'karmaşık karşılıklı bağımlılık'a bırakacağını iddia etmeye başladığı bir dönemde meydana gelmiştir. Uluslararası ilişkilerin geleneksel gündeminin, genellikle iddia edildiği üzere, 'yüksek politika' (askeri güvenlik ve nükleer caydırıcılık) konularından, ticaret ve uluslararası finansı içeren 'düşük politika'ya doğru kaydığı gözlenmekteydi. Bu dönem ayrıca, dış politika analistleri arasında devletin bütüncül (*unitary*) ve rasyonel bir aktör olarak kabul görmediği bir dönemdir. Özellikle Graham Allison'ın çalışmaları, devletin bütüncül ve rasyonel olduğu varsayımının, diğer devletlerde olduğu gibi, ABD hükümetinin de karar verme mekanizmasının anlaşılması için çoğu kez yetersiz bir kılavuz olduğunu iddia etmiştir.[3]

Bu dönemde, Harvard'da kendi bölümünde kendisini akıntıya karşı yüzen balık gibi gören Krasner, *State Power and the Structure of International Trade* başlıklı yenilikçi yazısını 1976'da böyle bir ortamda kaleme almıştır.[4] Bu yazıya atfen Robert Keohane '[uluslararası politik ekonominin] gündemini yıllar boyunca belirlemiştir' demiştir. Krasner'in çalışmaları, dünya ekonomisinin açıklık derecelerinde görülen değişimleri hesaba katan bir girişimdir. Çalışmada Krasner, açıklık/kapalılık kriteri olarak ticaretin üzerinde durmakta, ticareti devletler arasında gümrük vergisi düzeyleri

açısından ölçmekte, ticaretin gayri safi milli hâsılaya oranına ve ticaretin bölgesel düzeyde hangi derecede yoğunlaştığına bakmaktadır. Onun tanımladığı üzere açık bir dünya ekonomisi, gümrük vergilerinin ve ticaretin bölgesel yoğunlaşmasının düşük ve ticaretin milli gelire oranının yüksek olduğu bir ekonomi. Krasner bağımlı değişkenini belirledikten sonra, son iki yüzyıl yıl içerisinde, kişi başına gelir, gayri safi milli hasıla ve dünya ticareti ve yatırım payları ile ölçülen 'ülkeler arası ekonomik güç dağılımındaki farklılıkları' incelemektedir. Ardından, deneysel verilerin dikkatli bir analizi temelinde bir dizi çarpıcı önerme ile gerçekçi yaklaşımın devam eden önemine dikkat çekerek bu önermeleri açıklamaktadır. Dünya ekonomisindeki açıklık dönemlerinin, sadece bir devletin baskın olduğu dönemlerle ilişkili olduğunu savunmaktadır. On dokuzuncu yüzyılda bu baskın devlet İngiltere olmuştur, 1945-60 döneminde ise ABD'dir. Sonuç olarak, açıklık derecesi de bizatihi devletler arasındaki güç dağılımına bağımlıdır. Ekonomik 'karşılıklı bağımlılık' devletler arasındaki siyasi ve ekonomik güç dengesine tabidir, tam tersi bir ilişki sözkonusu değildir.

Krasner'in bulgularına dair yaptığı açıklamalar, gerçekçi teorinin devletlerin çıkarlarıyla ilgili varsayımlarına dayanmaktadır. Diğer devletlere göre teknolojik avantaja sahip güçlü bir devlet, yeni pazar ihtiyacı nedeniyle açık bir ticaret sistemini arzu edecektir. Dahası, büyük ve güçlü devletlerin uluslararası ekonominin etkilerine küçük devletlere oranla daha az maruz kaldıklarından, Krasner'in ifadesiyle 'kapalı ekonomiden doğacak fırsat maliyeti' de daha düşük olacaktır. Ayrıca, büyük devletler dışarıdan gelen değişikliklere karşı da daha az açıktırlar ve güçlerini denizaşırı pazarlara erişim sağlamak için kullanabilmektedirler. Öte yandan, eğer güç devletler arasında daha eşit dağıtılırsa, bu devletler açık ticaret sistemini muhtemelen daha az destekleyeceklerdir. Ekonomik açıdan az gelişmiş ülkeler, başka devletlerden gelecek baskıya maruz kalma tehlikesini önlemeye çalışırken, hegemonyası düşüşte olan devletlerse rakiplerine karşı güç kaybetme korkusu içinde olacak ve ucuz ithalattan korunmak için iç baskılara karşı koymaları zorlaşacaktır. Krasner 'devletler zenginliği her zaman diğer hedeflerden üstün tutmazlar' iddiasındadır. Zenginliğin yanı sıra siyasi güç ve sosyal istikrar da çok önemlidir ve bu, tüm devletler açık ticaretten mutlak kazanç elde edebilecek olmasına rağmen, bazı ülkeler diğerlerinden daha fazla kazanç elde edecekler anlamına gelmektedir. Devletlerin ortak çıkarı için ussal (*rational*) olan, bireysel çıkarlar noktasında geçerli olmayabilir. Keohane, Krasner'in görüşlerini sadece liberallerin genel kanılarını yıktığı için değil, aynı zamanda liberal savununun kusurlarını bulduğu ve ilave araştırma alanları yaratarak 1970'lerin sonunda ve 1980'lerde bütün bir kuşağa ilham kaynağı olduğu için de önemli bulmaktadır.

1976'da yayımlanan ufuk açan makalesinden sonra Krasner görüşlerini daha da geliştirmiş ve onları çeşitli uluslararası politik ekonomi konularına uygulamaya devam etmiştir. 1978 yılında ilk kitabı *Defending the National Interest*'i yayımlamıştır. Bu kitapta Krasner, yirminci yüzyılda ABD'nin yurtdışı ham madde yatırımlarına yönelik politikasını, liberal ve Marksist görüşlere zıt bir şekilde incelemektedir. Buradaki temel argümanı, devletin iç ve dış aktörlere karşı 'ulusal çıkarlarını' hayata geçirmeye çalışan özerk bir varlık olduğudur. Özellikle Beyaz Saray ve Dışişleri Bakanlığında, kamu refahını arttırmayı amaç edinmiş karar-vericilerin eylem ve beyanlarını incelemektedir. Çalışmaya göre, uluslararası ürün piyasalarında Amerikan ulusal çıkarlarının, artan önem sırasına göre üç bileşeni bulunmaktadır: Ekonomik rekabeti teşvik etmek; arz güvenliğini sağlamak ve genel maddi çıkarlar ve ideolojik amaçlar gibi daha kapsamlı dış politika hedeflerini desteklemek.Krasner'e göre, küçük devletler ülkesel ve siyasal bütünlüklerini ve sınırlı ekonomik çıkarlarını korumaya odaklanırken, sadece büyük güçler kendi tassavvur ettikleri dünyayı inşa etmeye çalışacaklardır. ABD 1945'ten beri büyük güçtür ve dış politikasının en temel hareket noktası ideoloji, yani komünizm karşıtlığıdır. Bu politika, genellikle ABD merkezli çok uluslu şirketlerin büyümesine olanak sağlamış olmasına rağmen, sadece kapitalizmin uzun vadeli korunması olarak açıklanamaz. Krasner, ABD'nin Vietnam Savaşı tutumunu açıklama konusundaki yetersizliklerinden dolayı yapısalcı Marksistleri eleştirmektedir. Topladığı verilerin analizi neticesinde Krasner, ABD karar-vericilerinin Amerikan şirketlerinin çıkarlarını korumak için istekli olduklarını, fakat büyük ölçekli kuvvet kullanımını ideolojik sebeplere sakladıkları sonucuna varmaktadır. Bu durum, ABD için önemsiz ekonomik etkiye sahip Vietnam'a karşı kuvvet kullanımını ve tüm kapitalist dünyanın petrol arzlarını tehdit eden petrol krizleri (1970'ler) sırasında kuvvet kullanımına karşı isteksizliği açıklamaktadır.

Defending National Interest kitabının temel savına dair yakın geçmişte yaptığı bir savunusunda, amacının doğrudan gerçekçiliği ve gerçekçiliğin uluslararası sistem tasvirini savunmak olmadığını, bunun yerine 'önemli bir gerçekçi iddianın deneysel inandırıcılığını, yani devletlerin bütüncül rasyonel aktörler olabileceklerini' göstermek olduğunu belirtmektedir.[5] Ulusal çıkar hem gerçekçilik taraftarları, hem de gerçekçiliği eleştirenler tarafından çokça kullanılan, sınırları muğlak bir terimdir. Krasner için ulusal çıkar 'deneysel olarak geçerliliği kabul edilmiş, toplum içinde belirli bir gruba orantısız fayda sağlamayan, bir takım geçişli-sıralı amaçlara' karşılık gelmektedir.[6] Krasner'in kitabının normatif yansımaları açısından devletçilik, sadece gerçekçilik ile tutarlılığı yönünden

değil, aynı zamanda popülist, ekonomik bakımdan ayrıcalıklı veya sadece kendine faydası dokunan diğer grupların devleti ele geçirme ve politikaları kendi amaçları için şekillendirme olanaklarını engellediği için de memnuniyetle karşılanmalıdır.

1970'lerin sonu ve 1980'lerin başında Krasner analitik ve teorik ilgisini, kısmen 1976'daki makalesinin tetiklediği tartışmalara doğru yönlendirmiştir. Daha önce de belirtildiği gibi, karşılıklı bağımlılığın devletler arası 'anarşi' kavramını aşındırdığını savunanların birçoğu, Krasner'in argümanları ışığında kendi konumlarını değiştirmişlerdir. Ne var ki kendisi de hegemonya ve dünya ekonomisinde açık ticaret dönemleri arasında mükemmel bir uyum olmadığını ifade etmiştir. Krasner'in nedensel argümanında önemli boşluklar ve bazı deneysel kuralsızlıklar bulunmaktadır. Keohane'nin belirttiği gibi, "kuralsızlıklar –İngiltere'nin 1900 sonrası açıklık politikasına desteği, ABD'nin 1919 sonrası liderlik denemesinde başarısız olması, ve belki de...ABD'nin 1960 yılından sonraki açıklık politikasına desteği– pratikte okuyucuların dikkatinden kaçmayacak kadar açıktır."[7]

Elbette, Keohane de benzeri kuralsızlıkları içeren araştırmalar ortaya koymuştur. 1980'lerin başında, Keohane'in de içerisinde bulunduğu bir grup akademisyen bir yanda devlet, gücü diğer tarafta da uluslararası çıktılar arasında bir ara değişken olarak 'rejimler' fikrinin ünlenmesini sağlamışlardır. Rejimler, çeşitli sorun alanlarında devletler ve diğer aktörler arasındaki etkileşimi düzenleyen, uluslararası sistemde belirli bir dereceye kadar 'yönetişim'in oluşumunu sağlayan prensipler ve kurallardır. Krasner'in rejimler tartışmasına, özellikle de devletin çıkarlarını dönüştürme ve güç dengesi değişikliklerine rağmen devletin iş birliğini koruma kapasitesi tartışmaları açısından katkısı *Structural Conflict: The Third World Against Global Liberalism* (1985) başlıklı kışkırtıcı kitabında yer almaktadır.

Krasner'e göre, Güney'deki küçük ve zayıf devletler kaynakların tek elden tahsis edildiği 'otoriter' rejimlere eğilimliyken, Kuzey'deki zengin devletler piyasa mekanizmalarına öncelik veren kural ve ilkelerden oluşan rejimlere öncelik vermektedir. Krasner 'otoriter' rejimler ile, devletlerin egemenlik güçlerini artıran ya da uluslararası akış haklarının (göç veya radyo sinyalleri) düzenlenmesi veya uluslararası kaynaklara (örneğin okyanus tabanları) erişimin paylaşımı gibi konularda birlikte hareket etme imkanı sunan ilke, kural ve prosedürleri kastetmektedir. Kuzey ve Güney arasındaki bu farklılığın nedenleri anlaşılabilir. Üçüncü Dünya ülkeleri dezavantajlı oldukları piyasa ekonomisinin faaliyetine karşı kendilerini korumaya çalışmaktadırlar. Ulaştırma buna iyi bir örnektir. Üçüncü Dünya, ABD'nin pazar odaklı bir rejime doğru geçilmesi

baskısına karşın, sivil havacılığın otoriter bir rejim ile yönetilmeye devam edilmesini desteklemektedir. Bunun sonucunda, Üçüncü Dünya ülkeleri "dünya havayolu yolcu paylarıyla orantılı bir pazar payından faydalanmaktadırlar."[8] Fakat gemi nakliyeciliğinde, piyasa odaklı mevcut rejimi değiştirememektedirler. Sonuç olarak, Üçüncü Dünya ülkelerinin çoğu dünya gemi nakliyeciliği (genellikle onda birden daha az) ile dünya kargo taşımacılığı karşılaştırıldığında orantısız, düşük bir paya sahiptir.

Krasner'in bu tercihlerdeki farklılığa ilişkin açıklaması geleneksel ekonomik açıklamaların çok ötesine gitmektedir. Önceki çalışmaların tümünde yaptığı gibi, Krasner devletlerin sadece servet peşinde koştukları varsayımını reddetmekte ve Üçüncü Dünya ülkelerinin de güç mücadelesine dahil olduklarını savunmaktadır. Söz konusu ülkeler piyasa karşısındaki zayıflıklarını devlet kontrolünü kullanarak azaltmak istemektedirler. Bunu, bütün devletlerin resmi ve hukuki anlamda eşit olduklarını öngören devlet egemenliği ilkesinin gücünü kullanabilmektedirler. Egemenlik Üçüncü Dünya ülkelerine, uluslararası piyasa rejimlerinin meşruiyetine ve küresel kapitalizmin eşitsizliklerine karşı koyacak bir 'meta-güç' (*metapower*)* sağlamaktadır. Krasner Üçüncü Dünya'nın küresel liberalizme meydan okumasının aslında ekonomik yoksulluğa doğrudan bir yanıt değil, oyunun kurallarına bir başkaldırı olduğunu savunmaktadır. Krasner, toplu halde değerlendirildiklerinde, yoksul ülkelerin ekonomik olarak geçmişe göre daha iyi durumda olduklarını, ve 'Yeni Uluslararası Ekonomik Düzen' arayışı esnasında büyüme ve gelir bakımından savaş sonrası dönemin en yüksek seviyesine ulaştıklarını göstermek için kanıtlar üretmektedir. Ayrıca, pek çok Üçüncü Dünya ülkesinin kendi ekonomik çıkarlarına uygun olmadığı halde, egemenlik ilkesi uyarınca otoriter rejimleri desteklemeleri Krasner'in görüşlerini güçlendirmektedir. Örneğin, Üçüncü Dünya ülkeleri OPEC'in 1970'lerde petrol fiyatını yükseltme politikasını, bütçelerindeki yıkıcı etkisine rağmen desteklemişlerdir.

Krasner'in gerçekçi analizlerine göre 'rejimlerin', anarşinin etkilerinin üstesinden gelme ve hatta onu zayıflatma aracı olarak kullanılması mümkün değildir. Evrensel rejimlerin varlığı, ne uluslararası ilişkilerde güç eşitsizliğini gizleyebilir, ne de bu gibi rejimler devlet egemenliğinin önemini yitirmesine sebep olabilirler. Aksine, bu rejimler Kuzey ve Güney arasında çatışmanın kaçınılmaz olduğu bir yapısal düzenleme sunmaktadır. Bu düzlemde, zengin ve yoksul ülkeler arasındaki herhangi bir çatışma muhtemelen zenginin lehine sonuçlanacaktır. Bunun için UNESCO'nun bir anti-liberal uluslararası bilgi politikasını benimseme 'başarısını'

* Bkz. Çeviri Notları

göstermesi,ABD'nin bu örgütten mali desteğini geri çekmesi getirmiştir. ABD benzer şekilde, derin-deniz madenciliğini düzenleyecek otoriter mekanizmaları içeren Deniz Hukuku Antlaşması'nın taslağını imzalamayı da reddetmiştir. Krasner, rejimlerin Kuzey ve Güney arasındaki çıkar çatışmalarını çözebilme yetisi konusunda kötümserdir, fakat bu konudaki çalışmaları dünya politikasında egemenliğin süren önemini görmezden gelen daha iyimser değerlendirmeler için gerekli, ıslah edici bir unsurdur.

Stephen Krasner 1981'den günümüze Stanford Üniversitesi'nde Graham A. Stuart Uluslararası İlişkiler Profesörü olarak çalışmaktadır. 1987 ve 1992 arasında Journal of International Organization'ın editörlüğünü yapan Krasner, ayrıca American Academy of Arts and Sciences'ın da üyesidir. Krasner 1990'larda, uluslararası ilişkilerde gerçekçiliğin yirminci yüzyılın sonunda hala işe yarar açıklamalar sunduğunu göstermek üzere, devlet egemenliğinin doğası ve küresel politik ekonomideki değişiklikler üzerine önemli çalışmalar yayınlamaya devam etmiştir. Teorik yaklaşımlara, ideolojik veya kişisel nedenlerle bağlılık duymakta sakınca görmeyenlerin aksine, Krasner iddialarını destekleyecek kanıt bulmaya ve böylece 'gücü gerçekle kontrol altına almaya'[9] çalışmıştır. Çalışmaları iki temel akademik zaaftan kaçınmak için iyi bir örnektir: İlki daha büyük bir teorik bağlamın eksikliğinde verileri manupüle etmek, diğeriyse çalışmalarını görgül dünyayla iliştirmeden yalnızca meta-teori alanına odaklanmak.

Notlar

1. Stephen Krasner, 'Fortune, virtue, and systematic versus scientific inquiry', Joseph Kruzel ve James N. Rosenau (der.) içinde, *Journeys Through World Politics*, Massachusetts, Lexington Books, 1989, s. 426.
2. Stephen Krasner, 'Realism, imperialism, and democracy', *Political Theory* 20 (1992), s. 39.
3. Graham T. Allison, *Essence of Decision: Explaining the Cuban Missile Crisis*, Boston, Little, Brown, 1971.
4. Robert O. Keohane, 'Problematic lucidity: Stephen Krasner's "state power and the structure of international trade"', *World Politics* 50 (1997), s. 151.
5. Stephen Krasner, 'Realism, imperialism, and democracy', *op. cit.*, s. 46.
6. *Ibid.*, s. 47.
7. Robert Keohane, *op. cit.*, s. 153.
8. Stephen Krasner, *Structural Conflict: The Third World against Global Liberalism*, Berkeley, University of California Press, 1985, s. 197.
9. Stephen Krasner, 'The accomplishments of International Political Economy', Steve Smith, Ken Booth ve Marysia Zalewski (der.) içinde, *International Theory: Positivism and Beyond*, Cambridge, Cambridge University Press, 1996, s. 125.

Krasner'ın Temel Çalışmaları

'Are bureaucracies important? (or Allison wonderland)', *Foreign Policy* 7 (1972), ss. 159–79.

'State power and the structure of international trade', *World Politics* 28 (1976), ss. 317–46.

Defending the National Interest: Raw Material Investment and U.S. Foreign Policy, Princeton, New Jersey, Princeton University Press, 1978.

'Transforming international regimes: what the Third World wants and why', *International Studies Quarterly* 25 (1981), ss. 119–48.

'American policy and global economic stability', William P. Avery ve David P. Rapkin (der.) içinde, *America in a Changing World Political Economy*, New York, Longman, 1982, ss. 29–48.

'Structural causes and regime consequences: regimes as intervening variables', *International Organization* 36 (1982), ss. 1–21.

'Regimes and the limits of realism: regimes as autonomous variables', *International Organization* 36 (1982), ss. 355–68.

'Approaches to the state: alternative conceptions and historical dynamics', *Comparative Politics* 6 (1984), ss. 223–46.

Structural Conflict: The Third World Against Global Liberalism, Berkeley, University of California Press, 1985.

'Toward understanding in international relations', *International Studies Quarterly* 29 (1985), ss. 137–45.

'Trade conflicts and the common defence: the United States and Japan', *Political Science Quarterly* 101 (1986), ss. 787–806.

Asymmetries in Japanese–American Trade: The Case for Specific Reciprocity, Berkeley University of California Press, 1987.

'Fortune, virtue, and systematic versus scientific inquiry', Joseph Kruzel ve James N. Rosenau (der.) içinde, *Journeys Through World Politics: Autobiographical Reflections of Thirty-Four Academic Travellers*, Lexington, Massachusetts, Lexington Books, 1989, ss. 417–27.

'Global communications and national power: life on the Pareto frontier', David A. Baldwin (der.) içinde, *Neoliberalism and Neorealism*, New York, Columbia University Press, 1993, ss. 234–49.

'Economic interdependence and independent statehood', Robert H. Jackson ve Alan James (der.) içinde, *States in a Changing World: A Contemporary Analysis*, Oxford, Clarendon Press, 1993, ss. 301–21.

'International political economy: abiding discord', *Review of International Political Economy* 1 (1994), ss. 13–19.

'Compromising Westphalia', *International Security* 20 (1996/97), ss. 115–51.

'The accomplishments of International Political Economy', Steve Smith, Ken Booth ve Marysia Zalewski (der.) içinde, *International Theory: Positivism and Beyond*, Cambridge, Cambridge University Press, 1996, ss. 108–27.

Ayrıca Bakınız: **Gilpin, Keohane, Waltz**

Konuyla İlgili Yararlanılabilecek Kaynaklar

Keohane, Robert, 'Problematic lucidity: Stephen Krasner's "State power and the structure of international trade"', *World Politics* 50 (1997), ss. 150–70.

Thompson, Janice E., 'State sovereignty in international relations: bridging the gap between theory and empirical research', *International Studies Quarterly* 39 (1995), ss. 213–33.

HANS MORGENTHAU

1980'de 76 yaşındayken vefat eden Hans Morgenthau, uluslararası ilişkilerin 'Papa'sı olarak anılmaktadır. Yirminci yüzyılın en iyi bilinen klasik gerçekçi düşünürlerinden olmasına rağmen, en az anlaşılan düşünür olduğu da iddia edilmektedir. E.H. Carr ve George Kennan ile birlikte Morgenthau, insan doğası, siyasetin özü, güç dengesi ve dış politikada etiğin rolü gibi gerçekçi ilkeler temelinde kapsamlı ve felsefi bir 'güç politikası' kuramı geliştirmeye çalışmasıyla hatırlanmaktadır. Nazi Almanyası'ndan gelen bir Yahudi mülteci olarak, ABD'nin uluslararası sistemde büyük bir güç olarak nasıl dış politika yürütmesi gerektiğini öğrenebilmesi için, Amerikalıları bu ilkelerle eğitmek istemiştir. Fakat 1950'li yıllarda, ABD dış politikasını şekillendirmede Kennan gibi kendisinin de büyük ölçüde başarısız olduğunu kabul etmiştir. Ama uluslararası ilişkiler çalışmaları üzerindeki etkisi, savlarına yapılan sert eleştirilere rağmen, bu kitaptaki diğer 'önemli düşünürlerin' tümünden daha fazla olmuştur.

Morgenthau 1904 yılında Almanya'da doğmuştur. Otoriter bir babanın tek çocuğu olarak utangaç ve içine kapanık şekilde büyümesinin yanı sıra, Almanya'daki eğitim hayatı boyunca artan şekilde anti-semitizm ve ayrımcılıkla da başa çıkmak zorunda kalmıştır. Bu durum onu kitaplara daha da yakınlaştırmış, tarih kadar felsefe ve edebiyata olan ilgisi zamanla artmıştır. 1920'li yıllarda Frankfurt ve Münih Üniversitelerinde okuyarak, hukuk ve diplomasi konusunda uzmanlaşmıştır. Bu dönemde hem kişisel, hem de entelektüel bir rol model olarak Max Weber'i seçmiş, çalışmalarını derinlemesine okumuştur. Weber'in bağımsız bilim anlayışıyla ateşli sosyal ve siyasi aktivizminin uyumluluğuna yaşamı boyunca öykünmüştür. 1930'ların başında Cenevre Üniversitesinde kamu hukuku dersleri veren Morgenthau, Hitler'in Almanya'da gücünü sağlamlaştırdığı sırada, ABD'ye kaçmadan önce, İspanya'da da dersler vermiştir.

Morgenthau ABD'ye 1937 yılında gelmiş, akademik camiada yaygın olan anti-semitizme rağmen iş bulmayı başarmıştır. Brooklyn College (1937–39) ve Kansas City Üniversitesi'nde (1939–43) kısa dönemli dersler veren Morgenthau, akademik hayatının çoğunu Chicago Üniversitesi (1943–71) ve emekliliğinin hemen ardından da City College of New York (1968–75) ve New School for Social Research New York'ta (1975–80) geçirmiştir. Hükümette kısa bir süre için (1940'ların sonunda Dışişleri Bakanlığı politika plânlama personeli danışmanı ve 1960'ların başında Pentagon'da danışman olarak) görev almasına karşın, çalışma hayatının en önemli bölümünü yazmaya ve öğretmeye adamıştır. Morgenthau teorik çalışmalarına ek olarak, popüler dergilerde de yüzlerce makale yayımlamıştır.

Morgenthau, bir kuramcı olarak 1940'ların sonu ve 1950'lerin başlarında ün yapmıştır. İlk kitabı, *Scientific Man versus Power Politics* (1946), gerçekçi felsefenin en sistematik anlatımı ve 'rasyonel liberalizm' olarak adlandırdığı düşüncenin derinlemesine eleştirisinden oluşmaktadır. İnsan doğasına ilişkin iyimser varsayımlar kümesine dayanmakta olan ve egemen liberal ilerleme inancı olduğunu ileri sürdüğü düşüncenin aksine, Morgenthau daha geleneksel, metafiziksel ve dinsel 'günahkar insan' anlayışını ortaya atmıştır. Siyaset tamamen bir güç mücadelesidir, çünkü 'politik insan' doyumsuz bir dürtü ile diğerini hâkimiyeti altına almaya çalışan, doğuştan bencil bir yaratıktır. İnsan doğasında üç boyut vardır: biyolojik, ussal ve ruhsal boyutlar. Morgenthau bu üçünün birleşerek insan davranışlarını farklı bağlamlarda belirlediklerini kabul etmesine rağmen 'güç arzusunun', siyaseti ekonomiden (zenginlik peşinde olma) ve dinden (ahlakın ruhsal alanı) farklı kılan belirleyici özelliğine odaklanmaktadır. Siyasetin belirleyici niteliği, gücü kullanarak başkalarını hâkimiyet altına almak [sanatı] olduğundan, ahlak ve akıl güce ulaşabilme ve gücü makul gösterme araçları olarak, siyasette ikincil konumda erdemlerdir.

Morgenthau'nun uluslararası politikayı bir süreklilik ve zorunluluk alanı olarak konumlandırdığı temel, esas ögelerine ek olarak, siyasal özerklik için bağlamsal bir boyuta atıfta bulunmakta, böylece uluslararası politikanın silahsızlanma veya uluslararası parlamenter organların oluşturulması yoluyla ehlileştirilmesi ihtimalini açığa çıkarmaktadır. Devletin ülkesel sınırları içinde güç/iktidar mücadelesi çoğulcu bağlılıklar, anayasal düzenlemeler ve kültürel olarak göreli 'oyunun kuralları' ile yumuşatılmıştır. İktidar mücadelesi böylece, iyi yaşam bağlamında birbirleriyle rekabet halindeki kavramların arkasına gizlenmiştir. Devletin sosyal normlar ve

toplumsal bağlar temelinde meşrulaştırılmış zor kullanma gücü, iç siyaseti muhtemel bir ilerleme alanı olarak ayrıştırmaktadır. Fakat bu etkenlerin tümü uluslararası alanda daha zayıftır. Burada sadece 'iktidar arzusu' herkesin dilediği gibi davranabileceği bir alan olarak bırakılmamış, aynı zamanda bireysel egemenlikleri sayesinde siyasi ve ahlaki otoritenin zirvesinde kabul edilen devletlerin sayıca çokluğu ile daha da vurgulanmıştır. Sonuç olarak,

> dış politikada süreklilik bir seçim değil, zorunluluk meselesidir; bu [zorunluluk] hiçbir hükümetin kontrol edemediği, yalnızca başarısızlık çekincesiyle ihmal edilebilen [etkenlerden] türetilmiştir... Savaş ve barış sorunu, hükümet biçimine... ve iç politikalara bakılmaksızın, sadece bu sürekli etkenler dikkate alınarak kararlaştırılabilir. Uluslar, belirli koşullar altında 'barış-sever'ken, başka koşullar altında savaşçıdırlar.[1]

Morgenthau için uluslararası ilişkiler teorisinin fonksiyonu, bu koşulları keşfetmek ve yoğun bir tarihsel inceleme yöntemiyle süreklilik ve değişim kalıplarını incelemektir. İlk olarak 1948 yılında yayımlanan ve Morgenthau'nun etkili ders kitabı *Politics Among Nations*, gerçekçi ilkeleri kullanarak deneysel bir uluslararası politika teorisi inşa etmek bağlamında en sistematik girişimdir. Böyle bir teoriyi inşa etmek, gücün uluslararası ilişkilerin kapsamını ve doğasını sınırlandırma rolüyle ve tarih boyunca iktidar mücadelesinin sonucu olarak devletler arasında tekrarlanan eylem biçimleriyle mümkün olmuştur. Ayrıca Morgenthau her ne kadar teorisinin tüm devletler için geçerli olduğunu iddia etmişse de, tarihin her evresinde uluslararası politikanın niteliğini sadece büyük güçlerin belirlediği varsayımıyla, çalışmasında yalnızca en güçlü devletler üzerinde durmuştur.

Tarihsel kanıtlar hakkındaki yorumuna dayanarak, Morgenthau dış politika süreçlerinin tümünün üç eylem biçiminden birisine uygun olma ve birisini yansıtma eğilimine sahip olduğunu savunmuştur: Güç dengesini sürdürmek, emperyalizm ve kendi ifadesiyle prestij politikaları (bir devletin diğerlerini gücü ölçüsünde etkilemesi). Morgenthau hangi politikanın takip edileceğini, bu politikalarla amaçlanan hedefleri, bu hedeflere ulaşmak için kullanılan yöntemleri ve bu politikalara verilen cevaplara uygun karşı-politikaları belirlediği bir taslak çizmektedir. Morgenthau güç dengesi için sabit bir 'kanun' ortaya çıkarmasa da, güç dengesi, gücü ölçmenin zorlukları ve çeşitli güç biçimlerinin görece istikrarını ele alırken temel bir düzenleyici araç olarak işlemektedir. Anarşik bir sistemde, uzun vadede bir tür 'denge' olması her ne kadar kaçınılmaz olsa da, dengenin istikrarı devlet adamlarının,

dengenin özelliklerini doğru olarak değerlendirme ve dengenin hareket serbestisine getirdiği kısıtlamalarla çalışma yeteneği ve istekliliğine bağlıdır. Bu durum özellikle, istikrarı, yönetilmesi zor benzersiz bir 'iki kutuplu' yapıyı ortaya çıkaran tarihsel değişikliklerin tehdidi altında olan 1945 sonrası sistem için önemlidir. Morgenthau bu bağlamda özellikle dört değişikliğe önem atfetmektedir.

İlk olarak, Morgenthau büyük güçlerin sayısının on sekizinci yüzyıldan bu yana azaldığını savunmaktadır. Geçmişte Avrupa'da barış, beş ya da altı büyük güç arasındaki istikrarlı bir dengeye dayalı olmuş, aralarındaki gevşek ittifak yapısı her bir devleti dış politikada ihtiyatlı ve basiretli olmaya yöneltmiştir. Yirminci yüzyılın ikinci yarısındaki iki kutupluluk, tarafları zaruri esneklik diplomasisinden mahrum bırakmış ve diplomasi, marjinal güç değişikliklerinin savaşa yol açabileceği sıfır toplamlı bir oyuna benzemiştir. İkincisi, süper güçler arasında bir tampon görevi yapacak hiçbir büyük güç yoktur ve Morgenthau bunun İngiltere'nin kıtasal çatışmalarda 'tarafsız hakem' olduğu eski Avrupa siyasetinin önemli bir bileşeni olduğunu savunmuştur. Üçüncü olarak, sömürgelerin bağımsızlığa kavuştuğu bir dönemde, merkezi dengeyi korumak için toprakla telafi artık geçersiz hale gelmiştir. Geçmişte, sömürgelerin ve Avrupa'daki küçük devletlerin (örneğin Polonya) topraklarının bölünmesi ve dağıtılması konuları Avrupa diplomasisinde ödün müzakereleri için önemli bir yöntemdi. Son olarak, ulaştırma, haberleşme ve savaş alanında yeni teknolojilerin uygulanması yirminci yüzyılı Morgenthau'nun ifadesiyle 'toptan makineleşme, toptan savaş ve toptan hâkimiyet' dönemine dönüştürmüştür.[2] Kısacası, Morgenthau ABD'nin ve Sovyetler Birliği'nin uluslararası barışı koruma kapasiteleri konusunda bir hayli kötümserdir.

Güç mücadelesi, ancak nükleer silahların sağladığı karşılıklı caydırıcılık sayesinde tolere edilebilir bir sınırda tutulabilmişse de, Morgenthau nükleer silahların barışı koruyabileceği inancına sahip olmamıştır. Silahlar Soğuk Savaş'ta istikrarsızlığın kaynağı olmadığı gibi, istikrarsızlığa çare de değildir. Morgenthau aynı zamanda, uluslararası sistemde liberal ya da 'idealist' reformlara da inanmaz. Çalışmasında uluslararası hukukun, uluslararası kamuoyunun, silahsızlanmanın ve Birleşmiş Milletlerin faydasızlığına ya da boşuna oluşuna uzun bölümler ayırmıştır. Morgenthau'nun insan doğasına ve gücün merkeziliğine ilişkin metafiziksel inançları göz önüne alındığında, sorunun köklerinden kaçınmaya ya da soruna mevcut devletler sisteminin dışında cevaplar bulmaya çalışan bütün girişimleri suçlamaktadır. Ona göre bu tür girişimler, faydasızdan daha da kötüdür ve en sonunda başarısızlıkları sinizme ve umutsuzluğa yol açar.

Morgenthau bu umutsuzluktan, tüm zorluklarına karşın, devlet adamları için hala uluslararası politikanın doğasında var olan bu istikrarsızlıkları ortadan kaldıracak fırsatlar olduğunu savunarak kaçınmaktadır. Fakat ABD'nin, uluslararası politika ile ilgili bazı köklü yanılsamalardan kurtulmayı öğrenmesi gerekmektedir. Morgenthau'nun üçüncü büyük kitabı *In Defence of the National Interest* (1951), kendi ifadesiyle, ABD'de "düşüncenin belli başlı kökleşmiş alışkanlıklarının ve dış politikanın doğasına ilişkin önyargıların" aralıksız bir eleştirisidir.[3] Morgenthau, Amerikan dış politikasının sürekli olarak, ABD'nin Avrupa güç dengesinden (tarihsel, coğrafi ve diplomatik olarak) ayrı kalmasından kaynaklanan dört temel aksaklıkla (kanunlara uyma, ütopyacılık, duygusallık ve soyutlanma) uğraştığına inanmaktadır. Eğer ABD, 1945 sonrası güç dengesinde istikrarı sağlamada yapıcı bir rol oynayacak olsaydı, söz konusu önyargılardan kurtulması ve yeni güç dengesi ile ulusal çıkarı sağlamak için bu güç dengesinin getirdiği gerekliliklerle ilgili makul analizlerle meşgul olması gerekirdi. Morgenthau, özellikle Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Woodrow Wilson'ın diplomasisini niteleyen 'ahlakçı' varsayımları yıkmayı istemektedir. Morgentau'ya göre, ABD kendi ulusal çıkarlarını belirlerken, Fransa ya da İngiltere'nin onun güvenliğini tehdit edecek seviyede bir güç tesis etmesini önleyecek şekilde, George Washington ve Alexander Hamilton'ın on sekizinci yüzyıldaki ulusal çıkara dayalı gerçekçi diplomasisine dönmelidir.

Stanley Hoffmann, Morgenthau'nun hem "[uluslararası politikanın] tanımını ve hem de Amerikan dış politikasının yürütülmesi için bir yol haritası sunduğunu" belirtmiştir.[4] Fakat Morgenthau'nun, politika ile teori dünyasını birleştirme girişiminde başarılı olamadığını söylemek gerekmektedir. Uluslararası ilişkiler çalışmalarında gerçekçiliği hakim paradigma olarak yerleştirme konusunda kilit isimlerdenken, teori ve politika arasında kurduğu bağlantı düzgün işlememiştir ve George Kennan gibi, zamanla Amerika'nın Soğuk Savaş sırasındaki politikası hakkında düş kırıklığına uğramıştır. Fakat bu başarısızlığın nedenleri tamamen Morgenthau'nun yaklaşımındaki kusurlara dayandırılamayacağı gibi, bu kusurlar gözardı da edilemezler.

Morgenthau'nun uluslararası ilişkiler teorisi, tarihsel analizi açısından hala etkileyiciyken, Morgenthau'un çözmeyi başaramadığı çelişkilerle sarılmıştır. Bunlardan üçü özellikle incelemeye değerdir:

İlk olarak, gücün amaç ve araç olarak kullanımı arasında açıkça bir ayrım yapmamıştır. Bir yandan, 'devlet adamının güç olarak

tanımlanan çıkara göre düşünüp hareket ettiğini ve tarihsel kanıtların da bu varsayımı desteklediğini' iddia etmektedir (siyasal gerçekçiliğin ikinci ilkesi).[5] Öte yandan, *statüko* ve emperyalist devletler arasında yaptığı ayırımda, uluslararası politikanın bir güç mücadelesi olma derecesi, devlet çıkarlarının uyum(suz)luluğuna bağlanmıştır. Dolayısıyla, güç mücadelesi verili değil, ancak bir değişkendir. Devletlerin ne ölçüde hangi koşullar altında güç peşinde oldukları (ya da olmadıkları), devlet çıkarının belirleyici ögelerini keşfetmek için yapılan deneysel ve tarihsel çalışmaların konusu olmaktadır. John Vasquez'in de işaret ettiği gibi, "güç politikaları, daha kendisinin ne olduğunun tanımlanamadığı bir küresel siyasal sistem içerisinde bulunan bir davranış çeşidinin açıklanmasından daha fazla tanımlanmasıdır; güç politikası açıklayıcı değildir."[6]

İkincisi, Kenneth Waltz ve diğerlerinin de işaret ettigi gibi, Morgenthau'nun çalışmalarında önemli bir 'analiz düzeyi' (*levels of analysis*) sorunu vardır. Uluslararası politikanın doğası hakkında sahip olduğu karamsarlığın 'insan doğasına' dair metafizik varsayımlarından mı, yoksa uluslararası sistemin anarşik doğasından mı kaynaklandığı kesin olarak belli değildir. İnsan doğası devletler arasındaki güç politikalarının kaynağı olarak kabul edildiği sürece ekolojik aldatmaca sürecektir; çünkü bireylerin davranışları eleştirel bir zeminden yoksun olarak grup davranışını açıklamada kullanılmaktadır. Waltz'ın belirttiği gibi, insanları kötü huylu olarak kabul edip hem savaşı, hem de barışı aynı anda açıklayamazsınız.[7] Uluslararası politika bağlamının güç politikasının kaynağı olarak kabul edilmesi, Morgenthau'nun reddetmek için çok çaba sarfettiği bir şeyi, yani uluslararası sistemin süreklilikle olduğu kadar, değişimle de karakterize edildiği ve değişimin görece istikrarlı bir Avrupa-merkezli sistemden, temel oyuncularının oyunun kurallarında uzlaşamadıkları, küresel bir sisteme doğru gerçekleştiği varsayımını gerektirmektedir. Son olarak, Morgenthau'nun teoriye bir yanda gerçekliğin tanımı, diğer yanda Amerikan dış politikasını savunmanın bir aracı olarak bağlılığı arasında gerilim vardır. *Politics Among Nations*'ın 'gerçekler' ve 'tarihsel kanıtlarla' test edilebilecek deneysel teorinin kapsamına girdiği iddiasının yanında, Morgenthau teori ve pratik arasındaki ilişkiyi ortaya koymak için portre ve fotoğraf metaforunu kullanmaktadır:

> Siyasal gerçekçilik; siyasi dünyanın fotoğrafının mümkün olduğunca boyalı bir portreye benzemesini istemektedir. Gerçekçilik iyi dış politika -yani rasyonel- ve mevcut dış politika arasındaki kaçınılmaz boşluğun farkında olarak, teorinin sadece siyasal gerçekliğin rasyonel elementlerine bakması gerekliliğini savunmaz, ayrıca dış politikanın da rasyonel olması gerektiğini savunur.[8]

Teori ve pratiği, dogmatik ve deterministik güç dengesi teorisi temelinde birleştirmeye çalışmak sorunun tutarsızlıklarından bir tanesidir. Teori, deneysel olduğu sürece, temel önermelerinin gerçeğe ulaşma iddiaları test edilmelidir. Fakat bunu yapmak, Morgenthau güce dair temel değişkenini, nicel olarak ölçülebilmesi için kullanılabilir hale getirmede isteksiz olduğundan zordu. Daha da önemlisi, Morgenthau'nun Amerikan dış politikasına dair eleştirisinin, ABD'nin 'ulusal çıkarların' gereksinimleri doğrultusunda hareket etmediği varsayıma dayanması, yine kendisinin uluslararası politikanın tercihler ve olasılıklar değil, zorunluluk ve determinizm alanına ait olduğuna dair savlarını zayıflatmaktadır. Eğer uluslararası politika gerçekten, kökleri insan doğasında olan, tarihsel değişime bağlı olmadan ve davranışlarını açıkladıkları aktörlerin bunları tanımasına bakılmaksızın uygulanan 'objektif yasalar' tarafından yönetilmekteyse, devlet adamlarının ya da bir başkasının bu yasaları tanıyıp tanımamaları önemli olmamalıdır. Öte yandan, eğer objektif yasaların uygulanması önceden tanınmalarına ve 'rasyonel' politika yapımında bilinçli bir şekilde içerilmelerine bağlıysa, bunlar hiçbir şekilde objektif 'yasalar' değildir. Bu nedenle de devlet davranışını ya da bu davranıştan kaynaklanan eylem kalıplarını belirleyen meta-teorik bir *deus ex machina** olarak kullanılamazlar.

1950'lerden itibaren Morgenthau, başyapıtının müteakip baskılarını yayımlamaya devam ederken, dikkatini teoriden Amerikan dış politikasına ve Sovyetler Birliği ile ilişkilere çevirmiştir. Kennan gibi Morgenthau da, 1960'larda Amerikan dış politikası, özellikle ABD'nin Vietnam müdahalesi konusunda hayal kırıklığına uğramıştır. Vietnam müdahalesine, devlet adamlarının kendilerini ya da ülkelerinin prestijlerini, ülkenin güvenilirliğine zarar vermeden düzeltemeyecekleri ya da ülkelerini diğer büyük güçlerle doğrudan bir çatışmaya sürükleyebilecek konumlara sürüklememeleri gerektiği gibi diplomasinin klasik ilkeleri uyarınca karşı çıkmıştır. Teorisinin genelliği ve uluslararası politikada gücün niteliğine ilişkin belirsizliği ışığında, Morgenthau'nun Sovyetler Birliği'nin doğası hakkındaki görüşleri tutarlı değildir, fakat sömürgecilik sonrası dönemde Amerikan diplomasisinin sınırlarının farkındadır ve dış politikada nükleer silahların sınırları üzerine kaleme aldığı makaleleri halen konusundaki en iyiler arasındadır.

Notlar

1. Hans Morgenthau, *Scientific Man versus Power Politics*, Chicago, University of Chicago Press, 1946, s. 66.
2. *Ibid.*, s. 383.

* Bkz. Çeviri Notları

3. Hans Morgenthau, *In Defence of the National Interest*, New York, Alfred Knopf, 1951, s. 91.
4. Stanley Hoffmann, 'Hans Morgenthau: the limits and influence of realism', Hoffmann'ın makalelerinden oluşan *Janus and Minerva* içinde, Boulder, Westview Press, 1987, s. 76.
5. Hans Morgenthau, *Politics Among Nations*, New York, Alfred Knopf, 1948, s. 5.
6. John A. Vasquez, *The Power of Power Politics*, New Jersey, Rutgers University Press, 1983, s. 216.
7. Kenneth N. Waltz, *Man, The State, and War*, New York, Columbia University Press, 1959.
8. Hans Morgenthau, *Politics Among Nations*, op. cit.,s. 8.

Morgenthau'nun Temel Çalışmaları

Scientific Man versus Power Politics, Chicago, Chicago University Press, 1946.

Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace, New York, Alfred Knopf, 1948.

In Defence of the National Interest: A Critical Examination of American Foreign Policy, New York, Alfred Knopf, 1951.

Dilemmas of Politics, Chicago, University of Chicago Press, 1958.

The Purpose of American Politics, New York, Alfred Knopf, 1960.

Politics in the Twentieth Century (3. cilt), Chicago, University of Chicago Press, 1962.

The Crossroad Papers: A Look into the American Future, New York, W.W. Norton, 1965.

Vietnam and the United States, Washington DC, Public Affairs Press, 1965.

A New Foreign Policy for the United States, London, Pall Mall Press, 1969.

Truth and Power: Essays of a Decade, 1960–70, New York, Praeger, 1970.

Science: Servant or Master? New York, W.W. Norton, 1972.

Ayrıca Bakınız: **Carr, Herz, Kennan**

Konuyla İlgili Yararlanılabilecek Kaynaklar

Claude, Inis L. Jr, *Power and International Relations*, New York, Random House, 1966.

Gardiner, Lloyd C., *The Origins of the Cold War*, Waltham, Massachusetts, Ginn-Blaisdell, 1970.

Gelman, Peter, 'Hans J. Morgenthau and the legacy of political realism', *Review of International Studies* 14 (1988), ss. 247–66.

Griffiths, Martin, *Realism, Idealism and International Politics: A Reinterpretation*, London, Routledge, 1995.

Hoffmann, Stanley, 'Notes on the limits of realism', *Social Research* 48 (1981), ss. 653–59.

Jervis, Robert, 'Hans Morgenthau, realism, and the scientific study of international politics', *Social Research* 61 (1994), ss. 856–76.

Mastny, Vojtech, *Power and Policy in Transition: Essays Presented on the Tenth Anniversary of the National Committee on American Foreign Policy in Honor of its Founder Hans J. Morgenthau*, Westport, Connecticut, 1984.
Nobel, Jaap W., 'Morgenthau's theory and practice: a response to Peter Gelman', *Review of International Studies* 15 (1989), ss. 281–93.
Nobel, Jaap W., 'Morgenthau's struggle with power: the theory of power politics and the Cold War', *Review of International Studies* 21 (1995), ss. 61–85.
Russell, Greg, *Hans J. Morgenthau and the Ethics of American Statecraft*, Baton Rouge, Louisiana State University, 1990.
Smith, Michael J., *Realist Thought from Weber to Kissinger*, Baton Rouge, Louisiana State University Press, 1996, ss. 134–64.
Social Research, 48, 4 (Kış 1981). George Liska, Kenneth Thompson, Michael Joseph Smith, Stanley Hoffmann, Richard Rosecrance, Hedley Bull ve diğerlerinin makalelerinden oluşan Hans Morgenthau özel sayısı.
Thompson, Kenneth ve Myers, Robert J., *Truth and Tragedy: A Tribute to Hans Morgenthau*, New Brunswick, Transaction Books, 1984.
Tickner, J. Ann, 'Hans Morgenthau's principles of political realism: a feminist reformulation', Rebecca Grant ve Kathleen J. Newland (der.) içinde, *Gender and International Relations*, Bloomington, Indiana University Press, 1991, ss. 27–40.
Tucker, Robert, 'Professor Morgenthau's theory of political realism', *American Political Science Review* 46 (1952), ss. 214–24.

KENNETH WALTZ

Kenneth Waltz 1924 yılında doğmuştur. Yüksek lisans eğitimini Columbia Üniversitesinde 1950 yılında bitiren Waltz, 1954 yılında, aynı yıl büyük beğeni toplayıp yayımlanacak olan doktora çalışmasını tamamlamıştır. *Man, The State and War* yalnızca düşünce tarihinde, devletler arasındaki savaşların nedenlerine dair mükemmel bir çalışma olmakla kalmaz, aynı zamanda Waltz'un, çeyrek yüzyıl sonra tam olarak ortaya çıkaracağı düşüncenin temelini oluşturması sebebiyle de önemlidir. İlk kitabı bir düzeyde, 'Savaşın nedeni nedir?' sorusuna filozoflar, devlet adamları, tarihçiler ve siyaset bilimciler tarafından verilen cevapları inceleyen, yer yer basit görülebilecek bir girişimdir. Waltz, bunların iyimserler ya da kötümserler olarak sınıflandırılabileceğini ve cevapların üç analiz ya da 'imge' düzeyinde konumlandırılabileceğini belirtmektedir. Bu düzeyler; insan doğası, devletlerin içsel ekonomik ve siyasal sistemleri ve devletlerin aralarında çıkacak çatışmalarda hakemlik yapacak üstün bir güç olmaksızın bir arada var oldukları anarşik çevredir. Waltz bu analiz düzeyleri arasındaki etkileşimin farkında olunmasının ve herhangi birine, diğerleri karşında gereğinden fazla önem verilmemesinin gerekliliğine vurgu yapmaktadır.

> Üçüncü analiz düzeyi dünya siyasetinin çerçevesini çizmektedir, fakat ilk iki düzey olmadığında politika belirleyen güçler hakkında yeterli bilgi bulunamayacaktır; ilk iki düzey dünya siyasetinde yer alan güçleri tanımlamaktadır, fakat üçüncü düzeyin yokluğunda bu güçlerin önemini değerlendirmek ve ortaya çıkaracakları sonuçları tahmin etmek de imkânsız görünmektedir.[1]

Waltz, sonraki 25 yıl içinde, ilk kitabında tanımladığı analiz düzeyleri arasında nasıl bir deneysel ilişki olduğu sorusu ile uğraşmıştır. 33 yaşındayken profesörlüğe hak kazanan ve Harvard ve Brandeis'te dersler veren Waltz, 1971 yılında Berkeley'e Ford Siyaset Bilimi Profesörü ünvanıyla atanmıştır. Büyük güçler arasında mevcut olan iki kutuplu dengenin, çok kutuplu güç dengesine karşı sahip üstünlükleri konusunda önemli makaleler kaleme almış ve 1967'de ABD ve İngiltere'nin dış politikalarını, sahip oldukları farklı siyasal sistemler ışığında karşılaştırdığı bir kitap yayımlamıştır.*

1979'da da Ronald Reagan'ın başkan seçildiği seçimin hemen öncesinde ve süper güçler arasındaki yumuşama döneminin yerini yeni (ve kalıcı olacak olan) bir gerilim dönemine bıraktığı bir aşamada Waltz, "yeni-gerçekçiliğe (*neorealism*) yapılan ve bu kadar çok okunan tek katkı olarak nitelendirilen ve [Waltz'a] Morgenthau'nun paradigmatik halefi ünvanı kazandıran"[2] kitabını yayımlamıştır. *Theory of International Politics* alanında temel bir metindir. Başarısının ise birkaç nedeni vardır:

Birincisi, yayınlandığı dönemin rastlantısal olarak yeni bir Soğuk Savaş'ın başlangıcına denk gelmesi, kitabın savunduğu temel düşüncenin tartışmalara yol açacağını kesinleştirmişti. Waltz'un, süregelen hâkimiyetlerine bağlı olarak, süper güçlerin dünya siyasetinde düzen ve istikrarın en iyi koruyucuları olduğuna dair savunusu, silahlanma yarışının sonucu olarak Avrupa'da bir nükleer savaşın ortaya çıkma ihtimaline inanıldığı bir dönemde ortaya koyulmuştu. İkincisi, savaş sonrası dönemin gerçekçilerinden (örneğin Carr veya Morgenthau) farklı olarak Waltz, 1950'lerde açığa çıkardığı analiz düzeyi sorununu çözerek, dünya siyaseti çalışmalarında "Kopernik Devrimi"ne eşdeğer bir başarı elde ettiğini iddia etmiştir. Üçüncü olarak Waltz, *Theory*'nin uluslararası ilişkilerde güç dengesine dair, bilimsel olarak savunulabilir ilk teorisi olduğunu ileri sürmüştür. Uluslararası ekonomide artan karşılıklı bağımlılığın ve nükleer çağda kuvvet sınırlamalarının bir sonucu olarak uluslararası ilişkilerin radikal bir dönüşüm geçirmekte olduğunu tartışan tüm akademisyenlere karşılık, Waltz devletlerin uluslararası politikada esas aktör olduğunu yeniden onaylamış ve

* Bkz. Çeviri Notları

karşıtlarının tezlerini indirgemeci ve yanlışlanabilir olmadıkları yönünde eleştirmiştir. 1980'li yıllarda uluslararası ilişkilere hâkim olan paradigmalar-arası tartışma süresince, Waltz kilit isimlerden birisi olmuştur, kitabı ise yeni-gerçekçiliğin destekçilerinin ve karşıtlarının eleştirel bir referans noktası olmaya devam etmektedir.

Theory'de yer alan önermeler, hem *Man, The State and War*'da yer alan bazı fikirlerin devamı, hem de ortaya koyduğu sonuçların yadsınması niteliğindedir. Waltz, önceki eserinde belirttiği analiz düzeyleri arasındaki ilişkileri saptamak yerine, uluslararası sistemin yapısal bileşeninin sahip olduğu otonomiye ve etkiye odaklanmaktadır. Üçüncü düzey, devlet davranışlarını dolayısıyla yakın savaş tehlikesi gibi sonuçlarını, devletlerin bazı belirgin politikalarını kısıtlamak ve başka politikalara yönlendirmek suretiyle etkilemektedir. Waltz, uluslararası siyasi yapıyı iki kritere göre tanımlamaktadır. İlki, devletlerin bir diğeriyle ilişki kurmasına yarayan 'düzenleyici ilke'dir (*organizing principle*). Devletlerarası düzen kendini kurtarmaya dayanan, bir başka deyişle anarşik bir sistemdir. Waltz'a göre, bu ilke zaman içerisinde değişmemekte ve devletler arasında bir iş birliğinin gerçekleşmesini önemli ölçüde kısıtlamaktadır. Bu devletler, Waltz'un ortaya koyduğu şekilde, işlevsel olarak farklılaşmamışlardır. Bu nedenle birden çok egemenliğin varlığı devletler arasında karşılıklı bağımlılığın kapsamını sınırlandırmaktadır. Anarşi zamanla değişmezken, yapının ikinci kriteri olan 'yeteneklerin dağılımı' devletlerarasında farklılaşmaktadır. Devletler kendilerine yüklenen görevler açısından benzerlikler taşımaktaysa da, söz konusu görevleri yerine getirme yetenekleri konusunda birbirlerinden ayrılmaktadırlar. Bu ikinci değişken için deneysel gösteren, sisteme hakim olan büyük güçlerin sayısı olmaktadır. Bu tür devletlerin sayıca azlığı göz önüne alındığında ve Waltz'un savunduğu gibi hiçbir zaman sekizden fazlasının ardarda gelmediği düşünülürse denilebilir ki; "uluslararası politika küçük sayı sistemleri mantığı ile çalışılabilinir."[3] Waltz'a göre bu mantık, devletlerin ne ölçüde güç peşinde koştukları ya da koşmadıkları üzerine, test edilemeyen muğlak önkabuller ortaya koymadan da anlaşılabilir. "[G]üç dengesi politikası yalnız iki koşulun karşılanması durumunda geçerlidir, düzen anarşik olmalı ve varlığını sürdürmeyi isteyen birimlerden oluşmalıdır."[4]

Yapıyı yalıtılmış olarak ele alarak Waltz, iki büyük gücün egemen olduğu iki kutuplu bir yapının, üç veya daha fazla büyük gücün egemen olduğu çok kutuplu bir yapıya göre daha istikrarlı olduğunu savunmaktadır. Yapı büyük olasılıkla sistem çapında savaşlar olmadan devam edecektir. Yine, erken dönem gerçekçilerin nükleer çağda süper güçlerin ideolojik çatışma endişelerine karşılık Waltz, stratejik davranış açısından iki kutupluluk ve çok kutupluluk ara-

sında dikkat çekici farklar olduğunu iddia etmektedir. Çok kutuplu düzende, devletler güvenliklerini sağlamak için ittifaklara dayanmaktadırlar. Bu düzen, 'herhangi bir gücün müttefikleri ve düşmanları arasında net ve sabit bir ayrım yapmasına imkân verebilecek çok fazla güç olduğundan,[5] doğası itibariyle istikrarsızdır. Buna karşılık, süper güçler ve diğer devletler arasındaki eşitsizlik, karşı tehditleri tanımlama kolaylığı sağlamaktadır ve hem Sovyetler Birliği, hem de ABD merkezi dengeyi müttefiklerine değil, kendi yöntemlerine dayanarak daha kolay korumaktadır. Böylece yanlış hesaplama ve ittifaktan ayrılmanın taşıdığı riskler en aza indirilmektedir. Nükleer caydırıcılık ve iki süper gücün bir diğerinin misilleme gücüne üstünlük sağlama açısından yetersiz kalması sistemin istikrarını artırmaktadır. Waltz, daha önceki çalışmasında ortaya koydukları kapsamında, nihayet 1970'lerin sonlarına doğru kendisini üçüncü analiz düzeyinin takipçisi olarak ifade etmektedir.

Yayımlanmasının üzerinden on yılı aşkın bir süre geçtikten sonra, *Theory* ve onun yazarı uluslararası ilişkilerde yoğun ve kimi zaman yıkıcı eleştirilerin yöneltildiği bir tartışmanın merkezine oturmuştur. Bazı bilim insanları, uluslararası ilişkilerin yapısal değişim içinde olduğunu savunan liberal görüşü alt ettiği ve güç dengesi açısından test edilebilir bir teori olma yolunda en sistematik girişimi ortaya attığı için Waltz'u övmüştür. Diğer uçta ise, 'küresel paylaşımı belirleyen otoriter bir projeyi' meşrulaştırmakla suçlanmıştır.[6]

Waltz'un çalışmasındaki titizliğe hayran olanlar arasındaki tartışma, Waltz'un uluslararası sistemin doğasını ve yapısının etkilerini birbirinden ayırma girişimi, önermeleri ile temel vargıları arasındaki tutarlılığın derecesi ve uluslararası sistemde değişim ve süreklilik arasındaki ilişki etrafında şekillenmiştir.

İlk konu Waltz'ın sistemin yapısını devlet davranışlarının nedeni olarak ayrı tutmada ne derecede başarılı olduğudur. Waltz sistemin yapısının insanın karaciğeri ya da devletler arasındaki sosyalleşme ve rekabetten etkilenen artan oranlı vergi sistemi gibi işlediğini savunmaktadır. Waltz, Durkheim'ın yanısıra insan yığınlarının davranış biçimlerini içeren sosyoloji çalışmalarından da esinlendiğini kabul etmektedir, fakat işleyişi açısından devletlerin güç dengesi algısının hangi ölçüde yapıdan bağımsız olduğu açık değildir. Waltz'un 1970'lerdeki iki kutuplu düzenin üstünlüklerine dair görüşleri ile güç dengesi teorisi arasındaki tutarsızlıklar da eleştiri konusu olmuştur. Bazı eleştirmenler Soğuk Savaş düzeninde 'istikrar' kavramının iki kutupluluktan ziyade nükleer silah ile ilgili olduğunu ('birim düzeyi'nde bir fenomen) öne sürmüşlerdir. Çünkü sadece süper güçlerin diğer devletlerden daha güçlü olması demek, bunların birbirleriyle eşit güce sahip oldukları ve hakim yapı ile başarılı olarak 'sosyalleştikleri' anlamına gelmez. Yine, Waltz'un teorisinin

açıklayıcı ve öngörme gücü, analiz düzeylerini birbirinden ayırma ve her bir düzeyin içeriğini belirleme zorluğu nedeniyle gölgelenmiştir. Son olarak, eleştirilerin bir bölümü de Waltz'un modelinin çok durağan ve determinist olduğunu öne sürmüştür. Model, herhangi bir yapısal değişim boyutundan yoksundur. Devletleri, anarşi mantığını yeniden üretmeye mahkûm etmekte, aralarındaki iş birliğinin gerçekleşmesini de güç dağılımına bağlamaktadır. Waltz'un devletlerin doğasına ilişkin varsayımı, devletlerin güç dağılımı saplantısını abartması ve iş birliğiyle elde edilebilecek ortak yararları yok sayması nedeniyle neoliberaller tarafından çokça eleştirilmiştir.

İddia edilen eksikliklerini düzeltmek ya da yeniden kurgulamak yerine, bazı eleştiriler *Theory*'yi Soğuk Savaş'ı bilim adı altında meşrulaştırmaya çalışan gizli bir girişim olarak görmüşlerdir. Kitabın büyük bir kısmı teori inşası, davranış yasaları, bu yasaları açıklayan kuramlar arasındaki ilişki ve bir teorinin nasıl davranışsal bilim standartlarına uygun olarak test edilebileceği sorunları üzerinedir. Waltz için teori, insan faaliyetlerinin sınırları belirli alanı içinde devletlerin davranış kalıplarını açıklamaya yarayan bir araçtır. Her ne kadar açıklama başarılı bir amaca yönelik eylem için gerekli ön koşul ise de, teorik sorgulama siyasi değer yargısı olmayan bir faaliyettir. Waltz'un aralarında yaptığı katı ayrım göz önüne alındığında, uluslararası politika teorisi dış politika analizini değerlendiremeyecek, şart ve kurallarını tayin edemeyecektir. "Sorun dünyanın nasıl yönetileceğini söylemek değil, sistemler değişirken büyük güçlerin uluslararası ilişkileri yapıcı olarak yönetme olasılığının nasıl farklılaşacağını belirlemektir."[7] Ne gariptir ki sistem, Soğuk Savaş'ın sona ermesi ve bir kutbun çökmesi (Sovyetler Birliği) ile büyük ölçüde değişmiştir. Bu beklenmedik gelişmeler, süper güçleri giderek daha istikrarlı bir görünüme kavuşan yapının başında olgunlaşan 'iki kutupluluğun aklı başında iki tarafı' olarak gören *Theory*'nin beklentileri ile tutarlı değildir.

Soğuk Savaş'ın sona ermesinden itibaren Waltz odağını, iki kutupluluktan tek kutupluluğa geçiş olarak gördüğü durumun sonuçlarına çevirmiştir. Tahmin edilebileceği gibi Waltz'un son çalışması, 1960'larda dile getirdiği 'güç dengesinde dengesizliğinden kaynaklanacak istenmeyen sonuçlar'la ilgili kaygılarını yansıtmaktadır. Özellikle dengeleyici baskıların yokluğunda, ABD'nin kendi dış politika çıkarlarını gerçekleştirmek için tek taraflı olacağını ve böyle yaptığında ise yeni dünya düzeni vizyonunu güvence altına almak için askeri üstünlüğünü kullanmak isteyeceğini öne sürmektedir. Bu bağlamda Waltz, nükleer silahların yayılmasının uluslararası politikadaki sonuçlarıyla ilgili oldukça iyimser gözükmektedir. 1980'lerin başında, Waltz nükleer caydırıcılığın uluslararası ilişkilerde istikrar için bir güç olduğunu, devletlerin toptan bir nükleer çatışma teh-

likesi olmadan hedeflerinin peşinde koşmaya devam edeceklerini savunmuştur. Halen bu görüşe sahip olan Waltz, 'kontrol altında yayılan' nükleer silahların, nükleer caydırıcılığın faydalarını çok kutuplu dünyada tekrarlayabileceğine ve nükleer silahların doğasında bulunan tehlikeleri bertaraf edeceğine inanmaktadır. Bu görüş, süper güçler arasındaki karmaşık nükleer ilişki dinamiğinin sorunsuz işleyeceğini varsaymaktadır. Waltz, *Theory*'nin yeni-gerçekçi, pozitivist uluslararası ilişkiler teorisinin zayıfladığının ifadesi olduğu yönündeki eleştirilere ise henüz bir cevap vermiş değildir.

Notlar

1. Kenneth Waltz, *Man, The State, and War*, New York, Columbia University Press, 1959, s. 238.
2. Michael Banks, 'The inter-paradigm debate', M. Light ve A.J.R. Groom (der.) içinde, *International Relations: A Handbook of Current Theory*, London, Frances Pinter, 1985, s. 14.
3. Kenneth Waltz, *Theory of International Politics*, Reading, Massachusetts, Addison-Wesley, 1979, s. 131.
4. *Ibid.*, s. 121.
5. *Ibid.*, s. 168.
6. Richard Ashley, 'The poverty of neorealism', *International Organization* 38 (1981), s. 226.
7. Kenneth Waltz, *Theory of International Politics, op. cit.*, s. 210.

Waltz'un Temel Çalışmaları

Man, The State, and War, New York, Columbia University Press, 1959.

'Political philosophy and the study of international relations', William Fox (der.) içinde, *Theoretical Aspects of International Relations*, Notre Dame, Indiana, University of Notre Dame Press, 1959, ss. 51–69.

'The stability of a bipolar world', *Daedalus* 93 (1964), ss. 881–909.

Foreign Policy and Democratic Politics, Boston, Little, Brown, 1967.

Theory of International Politics, Reading, Massachusetts, Addison-Wesley, 1979.

'The spread of nuclear weapons: more may be better', Adelphi Paper 171, London, *International Institute of Strategic Studies*, 1981.

'The origins of war in neorealist theory', *Journal of Interdisciplinary History*, 18 (1988), ss. 615–28.

'Realist thought and neorealist theory', *Journal of International Affairs* 44 (1990), ss. 21–37.

'The emerging structure of international politics', *International Security* 18 (1993), ss. 44–79.

Ayrıca Bakınız: **Gilpin, Keohane, Morgenthau, Wendt**

Konuyla İlgili Yararlanılabilecek Kaynaklar

Buzan, B., Jones, C. ve Little, R., *The Logic of Anarchy: Neorealism to Structural Realism*, New York, Columbia University Press, 1993.

Halliday, F. ve Rosenberg, J., 'Interview with Ken Waltz', *Review of International Studies* (1998), ss. 371–86.

Keohane, Robert (der.), *Neorealism and its Critics,* New York, Columbia University Press, 1986.

Linklater, Andrew, 'Neo-realism in theory and practice', Ken Booth ve Steve Smith (der.) içinde, *International Relations Theory Today,* Cambridge, Polity Press, 1995.

Mouritzen, Hans, 'Kenneth Waltz: a critical rationalist between international politics and foreign policy', Iver B. Neumann ve Ole Waever (der.) içinde, *The Future of International Relations: Masters in the Making,* London, Routledge, 1997, ss. 66–89. Waltz'un çalışmalarının bir değerlendirmesi olan bu kitap, Waltz'un çalışmalarına dair tam bir kaynakça da içermektedir.

LİBERALİZM

Liberaller, gerçekçi düşünürlerin aksine uluslararası ilişkileri ilerleme ve amaca yönelik bir değişim için uygun bir ortam olarak algılamaktadırlar. Bireysel özgürlüğün herşeyin üzerinde olduğunu düşünen liberaller, devletin bu özgürlüğe zarar verebilme ihtimalinin sınırlandırılması gerektiğini savunmaktadırlar. İçsel alanda liberal anayasal bir devletin gücü, vatandaşlarına karşı demokratik sorumluluğu, piyasaların taleplerine uyma gereği ve hukukun üstünlüğü ile sınırlıdır. Her ne kadar bu sınırlamaların uluslararası ortamda uygulanabilirlikleri zor olsa da, liberaller egemen devletlerin gerek birbirleri arasındaki, gerekse kendi içlerindeki istikrarı sağlayabilmek için bunların yerleştirilmesi gerektiğine inanmaktadırlar. Bu bölümde ele alacağımız önemli düşünürler arasında, iş birliğine mi, yoksa güvenlik ve ekonomi alanlarında uluslararası yasal düzenlemelere mi öncelik verilmesi gerektiği konusunda bazı farklılıklar bulunmaktadır. Karl Deutsch, dünyanın belirli bölgelerinde devletler arasındaki ilişkilerin çerçevesini tanımlamada kullanılan 'güvenlik topluluğu' kavramını getirmiştir. Diğer taraftan, neoliberalizmin en ünlü savunucularından olan Keohane, devletlerin rasyonel faydaları veya çıkarlarını niçin azami düzeye çıkarma arayışı içinde oldukları ve devletlerin meydana getirdikleri iş birliği ortamının işlevleri üzerine odaklanmaktadır. Temel amacı, iş birliğini kolaylaştıran koşulları ortaya koymaktır. Keohane göre liberalizm, modern liberallere kendi entellektüel geleneklerinin mirasını ve yirminci yüzyıla uygunluğunu değerlendirebilmeleri için bir fırsat sunmaktadır. İdealistlerin öngörülerini haklı çıkarmak için güncel bazı eğilimlerin ortaya çıkabilme olasılığına rağmen liberalizm, Soğuk Savaş döneminde küresel kapitalizmin güçlerinin liberal demokrasinin açık zaferine verdiği zarar gibi yeni meydan okumalara gereken cevabı vermek zorundadır.

KARL W. DEUTSCH

Karl Deutsch, 1912'de Çekoslavakya'nın Prag şehrinde doğmuş ve okul yaşantısına, yüksek onurla mezun olduğu Alman *Staatsrealgymnasium*unda başlamıştır. 1934'de lisans diplomasını Prag'daki Alman Üniversitesinden alan Deutsch'un lisansüstü çalışması, Nazi gruplarına karşı verdiği mücadeleden dolayı yarım kalmıştı. Buna rağmen, 1938'de Charles Üniversitesi'nden hukuk alanında doktora diplomasını almayı başarmıştır. Aynı yıl evlenerek tatil için ABD'ye giden Deutsch, uzun süreli kalmayı planlamamasına rağmen, Münih Antlaşması'ndan* sonra geri dönmemenin mantıklı olduğunu düşünmüş ve ABD'ye yerleşmiştir. Deutsch'un faşizme duyduğu nefret ve o dönemde tüm dünyada yayılmakta olan milliyetçi hoşgörüsüzlük karşısındaki şaşkınlık, akademik çalışmalarında yönlendirici olmuştur.

1939 yılında Deutsch, Nazizm'den kaçan mültecilere verilen lisansüstü çalışma bursunu kazanarak Harvard Üniversitesinde doktora sonrası araştırma yapmaya başlamıştır. Özgür Çekoslavakya Hareketi'nin savunucusu olarak ve ardından 1945'de San Francisco Konferansı'nın (Birleşmiş Milletler'i Milletler Cemiyeti'nin ardılı olarak kuran konferans) Uluslararası Sekreteryası'nın üyesi olarak savaş yıllarında oynadığı etkin rolün sonrasında Deutsch, Massachusetts Teknoloji Enstitüsünde (MIT) ders vermeye başlamıştır. 1951'de Deutsch'un *Nationalism and Social Communication* başlıklı doktora sonrası araştırma tezi Harvardın saygın Yaz Ödülü'nü almış ve iki yıl sonra yayınlanmıştır. 1952'de MIT'de tarih profesörü olan Deutsch, kariyeri boyunca siyasal bütünleşme ile ilgili çalışmalarda bulunmuştur. Deutsh, *Center for Research on World Political Institutions*'da, bazı meslektaşlarıyla disiplinlerarası ortak bir projede çalışmış ve bu proje 1957'de *Political Community and the North Atlantic Area* kitabının yayınlanmasıyla sonuçlanmıştır. 1955'de Guggenheim Bursu ile ödüllendirilen Deutsch, Chicago Üniversitesinde misafir profesör olarak ders vermiştir. 1958'de ise Yale Üniversitesinde Siyaset Bilimi Profesörü olarak göreve başlamış ve burada Lewis J. Edinger ile birlikte *Germany Rejoins the Powers* başlıklı kitabı yayınlamıştır. Bu kitap, Federal Cumhuriyet'in savaş sonrası gelişimiyle ilgili olarak, kamuoyunu, seçkinlerin geçmişini ve ekonomiyi veri olarak kullanmıştır. Yale Üniversitesindeyken, siyaset bilimindeki teorileri ve savları analiz etmeye yarayan nicel göstergeleri geliştirmede kullanılacak Yale Siyasal Veri Programı'nın kurulmasında aktif görev almıştır. Buna ek olarak, silahsızlanmayı ve silah kontrolünü çalışmak üzere Yale Silah Kontrol Projesi'ni organize etmiştir.

* Bkz. Çeviri Notları

1967'de Harvard Üniversitesine, Uluslararası Barış alanında Stanfield Profesörü olarak dönen Deutsch, 1992'de ölünceye kadar burada ders vermeye devam etmiştir. Deutsch, Harvard'da çalışmalarına devam ederken, ayrıca ABD'de ve Avrupa'daki, özellikle de Fransa ve Almanya'daki birçok değişik üniversitede dersler vermiştir. Siyaset Bilimci Samuel Beer onu şöyle anmaktadır:

> O bir reformcuydu, fakat ütopist değildi. Alelacele yargıya varmazdı. İnsanlıkla ilgili yüce hevesleri, sosyal mühendisliğin zorluklarına dair sağduyusuyla dizginlenmiştir. Onun idealizmi, genelde bilime, özelde de sosyal bilime olan bağlılığı ile birleşmişti. Onun çalışması sadece ulaşılacak sonuçlarla ilgili değildi, aynı zamanda bu sonuçlara ulaşacak hem kurumsal, hem de pratik araçlarla ilgiliydi. Coşkulu bir enternasyonalist olmasına rağmen, insanlığın 'örgütlü siyasal bir topluluk' olabileceğini düşünerek kendini aldatmamıştır.[1]

Deutsch, milliyetçiliğin ve bölgesel bütünleşmenin sosyal ve bölgesel ön koşulları ve dinamikleri üzerine yaptığı önemli çalışmaların yanı sıra, içsel ve uluslararası düzeyde toplumsal hareketlilik süreçlerini çalışmak için titizlikle uyguladığı davranışsalcı yöntemlerle de tanınmaktadır. Toplumsal hareketlilikten kasıt, hızlı bir modernleşme dönemi geçirmiş/geçirmekte olan ülkelerde nüfusun önemli bir kısmını etkileyen değişim sürecidir. Deutsch, toplumsal değişimin siyasal sonuçlarının, zaman ve mekân boyunca geçerliliklerinin test edilebilmesi için böyle bir değişimin deneysel, nicel göstergelerinin geliştirilmesi ile ilgilenmekteydi.[2] Onun milliyetçilik modeli, milliyetçiliğin eski alışkanlık ve bağlılıklarından koparılan, yeni bir toplumun üyesi olmak ve örgütsel davranış modellerine uymak zorunda bırakılan vatandaşlar için oldukça travmatik olan toplumsal hareketlilik sürecini yönetmede devlete duyduğu ihtiyaçla körüklendiği fikrine dayanmaktaydı.

Toplumsal hareketlilik kapsamlı olarak gerçekleştiğinde, artan sayıda vatandaş siyasallaşmaya doğru eğilim gösterir ve devletin karşılaması gereken insani ihtiyaçları arttırır. Örneğin, insanlar istihdam modellerindeki tahmin edilemeyen değişikliklere karşı konut ve iş, sosyal güvenlik, tıbbi bakım ve sigorta gibi belirli koruma önlemlerine ihtiyaç duyar. Büyük değişimler geçiren fakir ülkelerde, otorite ve meşruiyetin geleneksel kaynakları üzerine kurulmuş olan hükümetler bu süreci yönetmede başarılı değillerdir. Deutsch, sadece güçlü ve modern ulus-devletlerin bu değişim sürecini başarıyla yönetebileceğine inanmaktadır:

> Alternatif yapılanmalarla karşılaştırıldığında, ulus-devlet üyelerinin çoğuna daha güçlü bir güvenlik hissi, bağlılık veya

> aidiyet ve hatta bireysel kimlik sunabilmektedir. Aşina olunan çevreye yabancılaşma ve toplumsal hareketliliğin şoku ve zorlukları altında bu aidiyet ve kimlik hissine duyulan ihtiyaç arttıkça, bireylerin özlemlerini ve kızgınlıklarını yönlendirebilmek, sevgi ve nefretlerini idare edebilmek için ulus-devletin gücüne duyulan ihtiyaç da artacaktır.[3]

Tüm bu çalışmalara ilaveten Deutsch, bir devletin vatandaşlarının enerjisini dış dünyaya yönlendirebilmesini etkileyebilecek uluslararası koşullar üzerinde de çalışmalar yapmıştır. Bu bağlamda, Deutsch' bölgesel bütünleşme çalışmalarının öncüsüydü ve içsel düzeydeki hiyerarşik ilişkiler ile uluslararası düzeyde, güç ve güvenlik uğruna yapılan anarşik mücadele arasındaki keskin ayırımı daha da karmaşıklaştırmıştır. Bu tür bir gerçekçi görünüş uluslararası ilişkilerde savaş sorunsalının çözümü olarak bir çeşit dünya devletini önerirken, Deutsch kendisinin 1950'ler ve 1960'larda Kuzey Atlantik bölgesindeki devletler arasındaki ilişkilerle ilgili yaptığı çalışmalara dayanarak bu geleneksel kanıyı sarsmıştı.

Deutsch, 'birleşme' (*amalgamation*) ile 'bütünleşme' (*integration*) arasında kat'i bir ayırım yapmıştır. Birleşmiş bir toplum üst bir karar-verici merkeze sahiptir, fakat bu tersi bir durumun anarşi olacağı anlamına gelmez. Yine Deutsch'a göre, birkaç egemen devlet birbirleriyle 'çoğulcu güvenlik topluluğu' şeklinde ilişkili olabilir ve aralarındaki çatışmaların çözümünde kuvvet kullanımı olasılığının çok düşük olacağından emin olabilirler. Diğer bir deyişle, bu devletler egemenliklerini ulus-üstü düzeyde devretmeksizin birleşmiş bir güvenlik toplumuna benzemek için yeterince 'bütünleşmişlerdir'. Deutsch, anarşi/hiyerarşi farklılaşmasının bir ayrım olarak değil, bir düşünce kümesi olarak düşünülmesi gerektiğini öne sürmüştür. 'Birleşme ile bütünleşme çakışırlar, fakat tam olarak değil... bütünleşmesiz bir birleşmenin (sivil savaş) ve... birleşmesiz bir bütünleşmenin (uluslararası barış) gerçekleşme olasılığı vardır.[4] Bu nedenle Deutsch, barış ortamına ulaşabilmek için uluslararası düzlemde birleşmeyi benimsetmeye çalışmaktansa, 'çoğulcu güvenlik topluluğu' kurulmasına çalışılmasının daha iyi olacağını ileri sürmektedir.

Tasarımındaki en önemli nokta, Deutsch'un 'etkileşim-bütünleşme dengesi'dir (*transaction-integration balance*). Bireyler arasındaki etkileşimin artması otomatik olarak daha fazla bütünleşmeye yol açmaz. Toplumsal hareketlilik üzerine yaptığı çalışmalarla tutarlı olarak Deutsch, bu sürece katılan topluluklar arasında barışçıl düzenleme veya değişim için kurulan kurumlara yüklenen sorumlulukların siyasal, kültürel veya ekonomik etkileşimin ne düzeyde

gerçekleştiği ile doğru orantılı olduğunu belirtmektedir. Karşılıklı etkileşim artarken, şiddetli çatışmaların ortaya çıkma olasılığı da artar. Bu nedenle, barışı geçerli kılmak için can alıcı sorunsal, belirli bölgelerde yaşayan topluluklar arasındaki etkileşimlerin artan oranı ile onlar arasındaki bütünleştirici kurum ve uygulamaların gelişmesi arasındaki mücadeledir. Egemen hükümetler bütünleştirici yeteneklere sahip olabilirken, aynı zamanda parçalayıcı siyasal veya diğer etkileşimlerin de kaynağıdırlar. Bu sebeple, birleşme bütünleşmeye zarar verebilir ve bizatihi birleşmiş bir kontrol mekanizmasının kendisi gerekli barış ortamı için bir tehlike yaratabilir.[5]

Bölgesel bağlamda, 'güvenlik topluluğu' kavramının iki anlamı vardır. İlk olarak, devletler topluluğu, diplomatik yöntem veya mekanizmalar sayesinde kendi üyeleri arasındaki çatışmaların zor kullanılarak çözülmesini engelleyebilir. İkincisi, toplumun dış bir aktör veya aktörlere karşı toplu olarak askeri bir cephe oluşturabilme yeteneğine sahip olmasıdır. Güvenlik topluluğunun ortaya çıkması ile ilgili daha birçok varsayım veya kriter vardır. Örneğin, varolan her bölgesel örgüt, türü ne olursa olsun, problem ve krizlerle başa çıkabilmek için gerekli diplomatik teknikleri geliştirme noktasında yeterli kurumsal olgunluğa erişmiş olmalıdır. Dahası böyle bir olgunluk, örgütsel düzeyde farklılıkların giderilebilmesi için üye devletler arasındaki karşılıklı isteklilik ile beraber ortaya çıkmalıdır. Gerçeği söylemek gerekirse, üye devletlerin karşılıklı fayda beklentileri, ayırtedilebilir bir etkileşim veya karşılıklılık modeli ile açıkça eşleşmelidir. Son olarak, güvenlik topluluğu içerisindeki devletler, dış aktörlere karşı ortak bir tehdit algılamasına sahip olmalıdırlar.[6]

Arend Lijphart'a göre Deutsch'un çalışması, devletlerin bütüncül ve rasyonel aktörler olduğu varsayımını zayıflatan ve uluslararası ilişkilerin en iyi iç-dış ayrımı bağlamında anlaşılabileceği düşüncesini sorgulayan, uluslararası ilişkilerin geleneksel gerçekçi görünümüne karşı büyük bir meydan okumayı temsil etmektedir.[7] Ayrıca Lijphart, Deutsch'un disiplinde anarşiyi bağımsız bir değişken değil, bir savaşın ortaya çıkma olasılığını belirlemek için dikkatlice incelenmesi gereken, kompleks bir sistemin muhtemel bir sonucu olarak görmekte olan Grotiusçu düşüncenin uyanışının bir parçası olduğuna inanmaktadır.

Deutsch, siyasal sistemlerde iletişim ve kontrol üzerine odaklanan sibernetik çalışmaların da öncüsüdür. *The Nerves of Government* (1966) kitabı, karar verme sistemlerinin bilginin akışını yönlendirebildiği koşulları tanımlama girişimidir. Ayrıca bu kitabıyla Deutsch, devletlerin içine kapanma ve ben-merkezci olma eğilim-

leriyle ilgili bir gösterge olarak, iç ve dış iletişim arasındaki oranı ölçmeyi sağlayacak teorik bir temel ortaya koymaktadır.

Uluslararası İlişkiler disiplininin gelişmesine anlamlı katkıları olan Deutsch, 1950 ve 1960'larda, özellikle İngiltere'de birçok tartışmalara sebep olan disiplindeki davranışsal devrimin önemli destekçilerinden biri olarak kabul edilmelidir. Tarihsel veya ideolojik yoruma dayandırılan muğlak hipotezlere karşı, onların yerini tutacak nicel verilerle ilgilenen Deutsch'un disipline bir diğer katkısı, karşılaştırmalı siyaset bilimi ve uluslararası ilişkilerde deneysel teoriyi geliştirmek için kompleks veri bankası kurulmasında yatmaktadır. Bu bağlamda, sosyal bilimlerdeki önemli sav ve teorileri sınamaya yarayacak nicel göstergeleri geliştirmek için Yale Siyasal Veri Programı'nın kurulmasında önemli bir rol oynamıştı. Deutsch, uluslararası ilişkiler disiplininin bilimsel bir kuruluş olarak gelişebilmesi için öğrencilerin tüm verilere ulaşabilmesi ve alanda başkaları tarafından yararlanılabilecek, geçerli savlar üretebilmek için karmaşık matematiksel analizleri kullanabilmeleri gerektiğine inanmaktaydı.

Böyle analizlerin kullanımına iyi bir örnek, Deutsch'un (J. David Singer ile birlikte) dünya politikasında, güç dengesi sistemleri üzerine yazdıkları makalede yer almaktadır. Bu makalede, birçok güçlü devletin yer aldığı uluslarası sistemin istikrarlılığını saptamaya yardımcı olacak karmaşık matematiksel teknikler kullanılmakta ve en az beş güçlü devletten oluşan çok kutuplu sistemin, tarihsel olarak daha az sayıda güçlü devletten oluşan sistemden daha istikrarlı, fakat yapısal istikrarsızlığa daha eğilimli olduğu sonucuna varmaktadır. Bunun sebebi, 4'e 1 oranında bir koalisyonun gerçekleşme ihtimalinin 3'e 2 oranlı bir koalisyonun gerçekleşme ihtimalinden daha yüksek olmasından dolayı gelişecek ezici gücün, sistemin yok olmasına sebep olabileceğidir. Bu analiz, bir taraftan açıkça uluslararası sistemin istikrarı üzerine etkisi olan silahlanma yarışını modellerken, bir taraftan da nicel verilerin, tarihçi olan akademisyenler tarafından kullanıldığında ortaya çıkacak yararları üzerine iyi bir örnekleme yapmaktadır. Yine de Deutsch, uluslararası istikrarın en iyi büyük güçlerin değişen sayısı bağlamında çalışılabileceğine inanmamaktaydı, çünkü bu tür statik analizlerin, geleneksel diplomatik teknikler ve askeri caydırıcılıkla başa çıkılamayacak ve ona indirgenemeyecek olan 'etkileşim' sürecinin önemine verilecek dikkati azalttığını düşünmekteydi. Onun belirttiği üzere, güvenilir eşgüdüm sadece müzakere ve caydırıcılık ile inşa edilemez. Müzakereci güçler dünyası da, caydırıcı güçler dünyası da er ya da geç yönetilemez bir hal alacaktır.[8]

Kısaca Deutsch, en çok uluslararası bütünleşme çalışmalarına, en azından bölgesel eksende yaptığı öncülük ile ve bunun yanı sıra karşılaştırmalı siyaset biliminin ve uluslararası ilişkilerin deneysel çalışılabilmesi için yöntembilimsel bir kesinlik getirme konusundaki çalışmalarıyla hatırlanacaktır. Deutsch'un teorik çalışmaları, 1950 ve 1960'larda bıraktığı izleri takip eden birçok öğrenciye ilham vermiştir ve onun, uluslararası ilişkiler çalışmalarında biçimsel modellemenin meşruiyetinin oluşturulmasına katkıları dünya genelinde akademisyenleri hala etkilemektedir.

Notlar

1. Samuel H. Beer, 'Karl Deutsch: a memoir', *Government and Opposition* 28 (1993), s. 117.
2. Özellikle bkz., Karl Deutsch, 'Social mobilisation and political development', *American Political Science Review* 40 (1961), ss. 493–502.
3. Karl Deutsch, 'Nation and world', (der.) Ithiel de Sola Pool içinde, *Contemporary Political Science: Toward Empirical Theory*, New York, McGraw-Hill, 1967, s. 271.
4. Karl Deutsch ve diğerleri, *Political Community and the North Atlantic Area: International Organisation in the Light of Historical Experience*, Princeton, New Jersey, Princeton University Press, 1957, s. 7.
5. Karl Deutsch, *Political Community at the International Level*, Garden City, New York, Doubleday, 1954, ss. 39–40.
6. Güvenlik toplumu ile ilgili kavramsal parametrelerin detayları için bkz., Lynn Miller, 'The prospect of order through regional security', (der.) Richard A. Falk ve Saul H. Mendlovitz içinde, *Regional Politics and World Order*, San Francisco, W.H. Freeman, 1973.
7. Arend Lijphart, 'Karl W. Deutsch and the new paradigm in international relations', (der.) Richard L. Merritt ve Bruce M. Russett içinde, *From National Development to Global Community*, London, Allen & Unwin, ss. 233–51.
8. Karl Deutsch, 'Between sovereignty and integration', *Government and Opposition* 9 (1974), s. 115.

Deutsch'un Temel Çalışmaları

Karl W. Deutsch'un çalışmalarının kapsamlı bir kaynakçası için bakınız Richard L. Merritt ve Bruce M. Russett (der.), *From National Development to Global Community*, London, George Allen & Unwin, 1981, ss. 447–63.

Nationalism and Social Communication: An Inquiry into the Foundations of Nationality, New York, Technology Press/Wiley, 1953.

Political Community at the International Level, Garden City, Doubleday, 1954.

Political Community and the North Atlantic Area, Princeton, New Jersey, Princeton University Press, 1957.

Science and the Creative Spirit: Essays on Humanistic Aspects of Science, Toronto, Ontario, University of Toronto Press, 1958.
'Multipolar power systems and international stability' (J. David Singer ile birlikte), *World Politics* 16 (1964), ss. 390–406.
Nation-Building, New York, Atherton Press, 1966.
The Nerves of Government: Models of Political Communication and Control, New York, The Free Press, 1966.
Arms Control and the Atlantic Alliance: Europe Faces Coming Policy Decisions, New York, Wiley, 1967.
France, Germany, and the Western Alliance: A Study of Elite Attitudes on European Integration and World Politics, New York, Charles Scribner's, 1967.
'Nation and world', (der.) Ithiel de Sola Pool içinde, *Contemporary Political Science: Toward Empirical Theory*, New York, McGraw-Hill, 1967, ss. 204–27.
The Analysis of International Relations, Englewood Cliffs, New Jersey, Prentice-Hall, 1968.
Nationalism and its Alternatives, New York, Alfred Knopf, 1969.

Ayrıca Bakınız: **Haas**

Konuyla İlgili Yararlanılabilecek Kaynaklar

Lijphart, Arend, 'Karl W. Deutsch and the new paradigm in international relations', (der.) Richard L. Merritt ve Bruce M. Russett içinde, *From National Development to Global Community*, London, Allen & Unwin, ss. 233–51.

MICHAEL DOYLE

Anglo-Amerikan Uluslararası İlişkiler disiplininde tarihin sistematik olarak çalışılmasını engelleyen iki etken mevcuttur. Birincisi, çalışmanın odağının belirlenmesinde 'güncel ilişkiler' olarak adlandırılabilecek etkendir. Politikaya duyulan ilgi ve güncel konulardan haberdar olma arzusu içinde olan öğrenciler, günlük konuların kolaylıkla esiri olabilmekte, bunlardan geri durmayı beceremmemekte veya bu konuda isteksiz davranmakta ve bu bakış açısıyla devletler arasındaki uzun dönemli davranış modellerini değerlendirmeye çalışmaktadırlar. Bu alanda neredeyse alışkanlık haline gelmiş bir şikâyet olan ikinci etken, 1950 ve 1960'ların 'devlet davranışlarına dair yasalar' bulmak arayışının disiplin üzerinde silinmez bir iz bırakmış olmasıdır. Tarih, şu ana kadar mantığın ve tümdengelimci akıl yürütmenin ortaya koyduğu sınanabilir hipotezler üretebildiği veya üretilen hipotezlerin sınanabilmesi için bir laboratuvar ortamı sağlayabildiği kadarıyla çalışılabilmiştir.

Michael Doyle'un bu kitap içerisinde yer almasının temel sebebi bu disiplinin 'içsel' tarihi açısından takdir edilecek çalışmalarının olmasıdır. 1994 tarihli, uluslararası ilişkiler ve onun tarihinin lite-

ratürde ele alınışına dair eleştirisinde, Brian Schmidt, aşırı 'bugüncülük' (*presentism*) olarak adlandırdığı şeyden yakınmaktadır;

> Disiplindeki güncel teorik görüşbirliği veya bu görüşbirliğinin ne olması gerektiğine ilişkin polemik nihai sayılmakta ve geçmiş, sanki ona neden olmuş ve onun içinde oluşmuş gibi teleolojik olarak yeniden inşa edilmektedir... Bu 'bugüncü' yönelimin açık sonucu, geçmiş fikir, uygulama ve iletişimin sadakatle yeniden yapılandırılmasına dair tarihsel söylemin, disiplinin çağdaş doğası ile ilgili bir tezi kanıtlamaya hizmet eder hale getirmiş olmasıdır.[1]

Schmidt'in makalesi 1994'te, bana göre modern uluslararası ilişkiler teorisi üzerine yazılmış en iyi ders kitabı olan Michael Doyle'un *Ways of War and Peace* (1997) kitabından üç yıl önce basılmıştır. Bu kitap, 1997 ortalarına doğru masama geldiğinde sızlandığımı itiraf etmeliyim. Kitaba karşı ilk tavrım, saf lisans öğrencileri için, çağdaş 'veriler', sayfalar boyunca serpiştirilmiş oklarla dolu karmaşık modeller, fikir verici fakat kanıtlanamayan genellemelerin deneysel uygunluğunu örneklemeye çalışan yüzlerce tarihi anlık ile dolu 'popüler' bir ders kitabı olduğu şeklinde olmuştu. Bununla birlikte, bu kitap alandaki diğer kitapların oldukça ilerisinde, teorik olarak titizlikle hazırlanmış eşsiz bir metindir. Kitabın değeri, Doyle'un iki görevi başarılı bir şekilde birleştirme yeteneğinden ortaya çıkmaktadır. Doyle bir taraftan, alandaki klasikleri yazıldıkları zamanın koşullarına bağlı kalarak yeniden üretmekte, diğer yandan ise tarihsel kanıtlar ışığında bu klasikleri titiz incemelere tabi tutarak onların içerisinden uygun deneysel genellemeler çıkararak çağdaş dönemle ilişkilerini kanıtlamaktadır. Bu, Doyle'un daha önce Kant ve Thucydides ile ilgili eserinde ve emperyalizm üzerine yazdığı kitabında da kullanmış olduğu bir yöntemdir.

Michael Doyle, Princeton Üniversitesinin Woodrow Wilson Okulunda Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Profesörü, Uluslararası Çalışmalar Merkezinin Direktörü ve Siyaset Bilimi Bölümünün Lisansüstü Çalışmalar Direktörü'dür. Honolulu, Hawaii doğumlu olan Doyle, Fransa ve İsviçre'de eğitim görmüş ve Florida'daki Tampa Jesuit (Cizvit) Lisesinden mezun olmuştur. Harvard'a transfer olup Lisans, Yüksek Lisans ve Doktora diplomalarını almadan önce, Amerikan Hava Harp Okulunda eğitimine devam etmekteydi. Halen sürdürmekte olduğu Princeton'daki görevine başlamadan önce ise Warwick ve Johns Hopkins Universitelerinde ders vermiştir. 1993'de Uluslararası Barış Akademisi Başkan Yardımcısı olarak görev yapmış olan Doyle, şu anda New York'daki bu Akademinin kıdemli üyesidir. Ayrıca, *International Pe-*

acekeeping dergisi'nin Kuzey Amerika editörü ve merkezi New York'ta bulunan *Council on Foreign Relations* üyesidir.

Ways of War and Peace kitabı basılmadan önce Doyle, on dokuzuncu yüzyıl Avrupa emperyalizmi üzerine olan çalışması ile tanınıyordu. Bunun yanısıra devletler arasında liberal demokrasinin yaygınlığı ile bu liberal devletler arasında bir savaşın olmaması arasında bir bağlantı olduğu ile ilgili iddiaları titiz bir şekilde ele aldığı incelemesi de çok ünlü çalışmalarındandır. 1986'da Avrupa emperyalizminin çok amaçlı bir analizi olan *Empires* kitabı yayınlanmıştır. Doyle'a göre bu çalışması literatür içerisinde yeterince incelenmemişti ve bu durum, zor anlaşılabilen fenomenin sebepleri üzerine sınanabilir hipotezler üretilmesini zorlaştırmıştır. Doyle emperyalizmi, bir devletin diğer bir devletin siyasal egemenliğini kontrol altına aldığı resmi veya resmi olmayan 'bir ilişki' olarak açıklamaktadır.[2] Bu nedenle, imparatorluk kavramının kapsamlı tanımı böyle bir kontrol mekanizmasının doğasını gözönüne sermeli, bu kontrol arayışlarının arkasındaki dürtüleri açıklamalı ve çevre ülkelerin teslimiyetlerinin sebeplerini veya etkisiz dirençlerini tanımlamalıdır. Emperyalist ilişkileri tanımlamayı ve açıklamayı amaçlayan her teori dört faktörü göz önüne almalıdır: Merkezin çıkar ve yetenekleri, çevrenin çıkar ve yetenekleri, ulusaşırı güçlerin dinamikleri, uluslararası sistemik ilişkilerin doğası. Ulusaşırı güçler kavramı ile vurgulanmak istenen, emperyal gücün çevreyi etkilemek için kullandığı araçlardır ve bunlar askeri, ticari araçlar ve misyonerlik faaliyetleri veya bu üçünün farklı şekillerde birlikte kullanıldığı kombinasyonlar olabilir. Uluslararası sistemik ilişkiler ise emperyal devletler arasındaki güç dengesine işaret etmektedir.

Doyle, emperyalizmi esas olarak merkezi devletlerin genişleme ihtiyaçları açısından suçlayan Lenin, Hobson ve Schumpeter gibi düşünürlerin teorilerini eleştirmektedir. Aynı zamanda Doyle, salt emperyalizmi çevresel devletlerin zayıflığı ve yıkılması üzerinden suçlayan teorileri de eleştirmektedir. Doyle için emperyalizm, sadece uluslararası sistemin bir ya da daha fazla parçasındaki bazı kuvvetlerin bir sonucu değildir. Ulusaşırı güçler, uluslar ve toplumların birbirleriyle iletişime geçmelerini sağlar, emperyalizm de bu noktada, iletişime geçen toplumların çıkar ve kapasitelerine bağlı olarak ortaya çıkan muhtemel bir sonuçtur.

Emperyal devletler ile emperyal düzene maruz kalan devletleri üç özellik birbirinden ayırmaktadır. Büyüklük ve zenginlik, emperyal devletler arasındaki mücadeleyi ve imparatorluğun kapsamını etkilemelerine rağmen kilit faktörler değildirler. Siyasal merkeziyetçilik, bütünleşme ve farklılaşma daha önemli olan faktörlerdir. Bu nedenle, İngiltere gibi ileri düzeyde merkezileşmiş, bütünleşmiş ve farklılaşmış bir devletin, merkezileşmemiş, bölün-

müş ve az farklılaşmış devletleri etkisi altına alma ihtimali, karşılaştığı devletler Çin veya Hindistan gibi büyük ve zengin olsalar bile çok yüksektir.

Doyle, emperyalizmin açıklanması gereken önemli türlerinin olduğunu belirtmektedir. Bazı imparatorluklar doğrudan yönetim uygularken, diğer bazıları sömürgeleri yerli yöneticileri aracılığıyla dolaylı olarak yönetir. Doyle, yönetim şeklinin temel olarak emperyal gücün amaçlarına bağlı olmadığını ileri sürmektedir. Avrupalı güçlerin dolaylı bir yönetim tarzını tercih ettiklerini belirten Doyle'a göre bunun nedeni, bu yöntemin arzu ettikleri ticari hakları elde etmenin en az maliyetli yolu olmasıdır. Yine de ticaret, güvenlik, yasaların uygulanması ve emperyal gücün temsilcileri ile çevresel devletler arasında çıkarların karara bağlanmasını gerektirmektedir. Çevresel devletlerdeki topluluklar arasındaki farklılaşmanın zayıf olması sebebiyle, çevresel devlet bu görevleri yerine getiremez. Bu gibi durumlarda emperyal devlet, istemeyerek de olsa, doğrudan yönetme ve o ülkedeki konsoloslukları aracılığıyla gereken hizmetleri yerine getirmeye çekilmiştir. Bu nedenle çevre ülkelerde devlet inşası, emperyalist bir eylemin sonucu olarak ortaya çıkmıştır.

Diğer taraftan, çevresel devlet oldukça farklılaşmış patrimonyal veya feodal bir yapıya sahip olduğunda, en azından kendi nüfusunu kontrol edebilme noktasında, söz konusu görevleri yerine getirebilir. Bu durumda, emperyal devlet, çevresel devlet ile ticaret ve kendi temsilcilerinin korunması gibi konularda anlaşmalar yapabilir. İlk olarak geliştirilen bu ilişki orantısız veya bağımlı olarak tanımlanabilir, fakat bu hala bir imparatorluk değildir. Bu yapı sıklıkla çevresel devletin borcunun büyümesi ile kesintiye uğrar. Çevresel devlet, yatırım yapmaktan devlet harcamalarına kadar çok farklı sebeplerle borçlanır ve çoğu zaman borcu geriye ödeyebilmek adına düşüncesizce yatırımlar yapar. Bu koşullar altında emperyalist devlet, çevresel devletin ekonomisi ve bütçesi üzerinde daha fazla kontrol kurmak zorunda kalır. Dolaylı yönetim ile oluşturulan 'fiili egemenlik' de bu durumda zayıflar.

Çevre ülkelerin özellikleri emperyal yönetimin şekli konusunda açıklayıcıdır. Yine de bu şartlar, emperyalizmin yoğunluğunun ne zaman artacağını, hangi sömürgenin daha önemli olduğunu veya hangi büyük gücün süreç içerisinde lider olacağını açıklamaz. Bu nedenle Doyle, emperyalist devletin içsel ve sistemsel değerlendirmelerine yönelir. Sistemik faktörler, 1870 sonrası dönemde emperyalizmin hızlanmasını açıklamak için yardımcı olabilir. İngiliz deniz üstünlüğünün ve endüstriyel hakimiyetinin herkes tarafından kabul gördüğü 1870'e kadar Avrupalı devletler, *pax-britannica* tarafından korunan ticaret yollarını kullanmaktan memnundular. Buna

rağmen, 1870'den sonra Bismarck'ın Avrupa ittifaklarını düzenleyişi ve Avrupalı güçlerin kendi endüstriyel ilerlemeleri için güvenli piyasalar bulma girişimleri için denizaşırı bölgelerde, özellikle Afrika'nın sahipsiz bölgelerindeki mücadelesine sebep olmuştu. Çokkutuplu uluslararası sistemin emperyalizmi nasıl etkilediğine dair genel bir değerlendirmenin ardından Doyle, Fransa, İngiltere, Almanya ve İspanya'nın emperyalist çabalarının içsel faktörler tarafından nasıl etkilendiğini ele almaktadır. Kitabını, Avrupalı güçler arasında emperyalist çıkarların zayıflamasının, çevre devletler arasında artan uyumla birlikte empeyalizmin yirminci yüzyılda sonu anlamına geldiğini öne sürerek sonuçlandırmaktadır.

Empires, Doyle'un klasik uluslararası teoriyi nasıl ele aldığı üzerine iyi bir örnektir. İlk olarak, Doyle, geleneksel teorisyenleri argümanlarının kendine özgü tartışma bağlamına dikkat ederek okumaktadır. Ardından, onların çalışmalarından bir dizi deneysel genelleme çıkarımında bulunmaktadır. Üçüncü olarak, klasik teorilerin zamana ne şekilde karşı koyabildiğini anlayabilmek için gerekli kanıtları titizlikle incelemektedir. Yaklaşımı oldukça ihtiyatlıdır ve kitabının sonucu hiç şaşırtıcı değildir: "Hiçkimsenin emperyalizm tanımlaması tatmin edici değildi... imparatorlukların temelleri çeşitli sebeplerin bir kombinasyonu olarak değişmeden kalmıştır."[3] Aynı zamanda, Doyle'un kitabı kompleks ulusaşırı ve uluslararası süreçlerin açıklanmasında tek-sebepli basit açıklamalardan kaçınmak gerektiğini de açıkça ortaya koymaktadır.

1983'de Immanuel Kant'ın çalışmasının derinlemesine bir analizini yapan Doyle, tarihsel kayıtların detaylı bir incelemesini yaptıktan sonra Kant'ın liberal demokratik devletler arasında bir 'barış bölgesi' (*zone of peace*) oluşmasına yönelik umut ve tahminlerini ilk keşfeden birkaç teorisyenden birisiydi. Bu savı şöyle ifade etmektedir:

> Liberal devletler ile liberal olmayan devletler arasında birçok kez savaş durumunun ortaya çıkmasına rağmen, şu ana kadar anayasal açıdan liberal olan devletler birbirleriyle savaşmamışlardır. Kimse böyle savaşların imkansız olduğunu söyleyemez, fakat şu anki kanıtlar göstermektedir ki liberal devletler arasında bir savaş aleyhtarlığı eğilimi vardır... liberal bir barış bölgesi, barışçıl bir birlik, birçok ekonomik ve stratejik çıkar çatışmasına rağmen günümüze kadar sürdürülmüş ve genişletilmiştir.[4]

Bu bulgu, birçok liberal uluslararası ilişkiler teorisyeni tarafından, özellikle de Fukuyama tarafından, Soğuk Savaş'ın sona ermesi, komünizmin yıkılması ve dünya üzerindeki liberal devletlerin çoğalması sonucunda devletler arasında savaşın geçerliliğinin kalmadığı-

nı belirtmek amacıyla çokça kullanılmıştır. Doyle bu konuda daha ihtiyatlıdır. Liberal devletler arasında bir 'barış bölgesi' oluşmasında liberalizmin mirasını hoş karşılarken, on sekizinci yüzyılda Kant tarafından ana hatlarıyla belirtilen sebepler açısından liberalizmin başarısının, liberal ve liberal olmayan devletlerin bir arada bulunduğu sistemde sorunlara sebep olabileceğini düşünmekteydi:

> *Liberal devletler arasında barışı sağlayan anayasal sınırlama, paylaşılan ticari çıkarlar ve bireysel haklar için uluslararası destek, liberal ve liberal olmayan devletler arasındaki ilişkilerde çatışmaları hızlandırabilir...* Liberal uygulamaya göre, bazı liberal olmayan devletlerin ne yabancı devletler tarafından müdahale edilmeme hakları vardır, ne de diğerleri tarafından toprak bütünlüklerine ve siyasal bağımsızlıklarına saygı gösterilir. Aksine, çıkar çatışması liberal devlete karşı bir saldırganlık kampanyası olarak yorumlanır.[5]

Basitleştirmek gerekirse, eğer liberal devletler arasında oluşacak bir barış, bu devletlerin liberalizminden kaynaklanıyorsa, bu durumda liberal ve liberal olmayan devletler arasındaki ilişkilerin barışçıl olamayacağı söylenebilir, çünkü liberal olmayan devletler bir bakıma kendi vatandaşları ile savaştadır. İçsel meşruluktan yoksun olan liberal olmayan devletler, liderlerinin çıkarına olan durumlarda diğer devletlere karşı saldırgan davranışlar içerisinde olmaya daha istekli olabilecektir. Doyle, ABD gibi liberal devletlerin sadece bu varsayım üzerine hareket edebileceklerini ve kendileri gibi liberal olan devletlere gösterdikleri saygıyı, liberal olmayan devletlere gösterme konusunda isteksiz davranabileceklerini iddia etmemektedir. Gerçekte, 'yatıştırma' teriminin kötüye kullanımı, ister 1930'larda İngiltere için, ister 1960'ların sonunda eski Sovyetler Birliği ile ilişkilerin yumuşaması döneminde ABD için kullanılsın, bu tarz düşünceye çok şey borçludur. Sonuç olarak Doyle, liberal devletlerin, liberal olmayan devletlerle savaşa girdiklerinde, dünyanın geri kalan kısmına liberal demokratik doktrini ihraç etmek arayışıyla, 'liberal ihtiyatsızlık' veya 'liberal emperyalizm'e eğilimli olduklarını ortaya koymaktadır. Kısacası, liberal ve liberal olmayan devletleri içeren bir dünya mutlaka istikrarlı değildir ve bu dünya liberal devlet adamlarının belirli ölçüde gerçekçi sağduysuna ihtiyaç duyar.

Doyle'un Kant ve liberal barış üzerine yaptığı çalışmalar son kitabı *Ways of War and Peace*'de yerini almaktadır. Emperyalizmin teori ve pratiğiyle ilgili kitabındaki gibi Doyle, çağdaş sosyal bilim yöntemlerini klasik uluslararası ilişkiler teorilerinin yeniden incelenmesi için kullanmaktadır ve aşağıda belirtilen üç nedenden dolayı bu çalışma çok önemli kuramsal bir sentezdir.

Birincisi, bu çalışma disiplin içerisindeki klasik yaklaşımların mükemmel bir analitik incelemesidir. Eğer okuyucu, şu anda okumakta olduğu kitaba eşlik edecek şekilde, yirminci yüzyıl öncesine ait önemli düşünürler üzerine odaklanan bir kaynak arıyorsa, kesinlikle Doyle'un bu kitabı önerilebilir. Thucydides, Machiavelli, Hobbes, Rousseau, Locke, Bentham, Smith, Schumpeter, Kant, Marks, Engels ve Lenin ile ilgili kaliteli bir özet çalışma isteniyorsa Doyle'un kitabından daha iyisi bulunamaz. Her yazarın en temel kaynaklarına dair kapsamlı referanslar içeren Doyle'un özetlerinin her biri çok iyi yazılmıştır. Hatta bu kitap, uluslararası ilişkiler teorileri üzerine yazılmış klasik kitapların tersine, okuyucunun ilgisini canlı tutabilmek için ilginç anektodlar barındırmaktadır. Örneğin, Rousseau ile ilgili şöyle bir bilgi aktarılmaktadır:

> O, olağanüstü dürüst davrandığı psikolojik anılarını yayınladığı *Confessions* (İtiraflar) kitabında, yaşamının sonlarında derin psikolojik ve seksüel hayal kırıklıkları yaşadığını göstermiştir. Henry Kissinger veya Alexander Haig gibi gerçekçiliğin çağdaş destekleyicilerinin açıkça seksüel fantazileri hakkında itiraflarda bulunduklarını düşünebiliyor musunuz? Bu itiraflardan birisinde, genç kızların ilgisini çekebilmek için bir keresinde Cenevre'de kendini müzik öğretmeni olarak tanıtmaya bile kalkıştığını belirtmektedir. Fakat ne olursa olsun herşeyden önce o bir dahiydi.[6]

İkinci olarak, gerçekçilerin, liberallerin ve sosyalist düşünürlerin eski moda tipolojisini kullanmasına rağmen, her kategoride yer alan düşünürler arasında var olan farklılıklar açısından yeterince hassas davranmaktadır. Doyle'un ortaya koyduğu gibi, "dünya görüşleri sıraya koyulabilir, fakat net olarak kategorize edilemezler".[7] Doyle'un bu kategorize etme denemesi, bazı önceden belirlenmiş epistemolojik kriterlere göre değil, düşünürlerin kendi düşünceleri uyarınca yapılmaktadır. Burada bilim felsefesi, pozitivizm, postmodernizm veya perspektivizme değinilmemesi umut vericidir. Bir diğer anlamıyla Doyle, Schmidt'in 1994'te dile getirdiğini tam olarak yerine getirmekte ve bizlere 'eleştirel içsel söylemsel bir tarih' sunmaktadır:

> Görev, farklı tarihsel yapılanmalara yol açan söylemsel pratikleri inceleyerek disiplinin, kavramsal formlarının dönüşümünü açıklamaktır. Böyle bir tarihin temel kaygısı, göreceli mantıklı bir tartışma yoluyla uluslararası ilişkilerin içsel akademik söylemini tekrar biraraya getirmektir.[8]

Gerçekçiler arasındaki farklılıklara dair açıklama hem özgün, hem de kullanışlıdır. Doyle, tutucu, yapısalcı ve anayasalcı gerçekçiler

arasında ayırım yapmaktadır. Ayrıca Doyle'un, liberalizmi Martin Wight ve Hedley Bull tarzında 'uluslararası toplum' düşüncesi içinde değil, gerçekçilik ve sosyalizm arasında bir yere yerleştirmeyi tercih eden İngiliz Okulu üyeleriyle ilgili ilginç tespitleri vardır.

Sonuç olarak Doyle, sadece ölmüş büyük düşünürlerin savunduklarını yeniden gündeme getirmemektedir. Aynı zamanda bu düşünürlerin deneysel genellemelerini derinlemesine incelemekte ve onları elde edebildiği kanıtlar ışığında değerlendirmektedir. Doyle'un açısından klasik akıl hocalarının çoğu siyasi felsefecileri olduğundan, onların normatif görüşlerinin deneysel sosyal bilimlerin diline aktarılması yeterli değildir, bu nedenle kitabı, uluslararası müdahale ve denetimin etiği üzerine kapsamlı iki bölüm içermektedir. Kitap, her bir normatif analizin bakış açısından geleceğin farazi deneysel bir incelemesi ile bitmektedir ve Doyle büyük düşünürlerin görüşlerini bir sona bağlayabilecek veya onlardan daha iyi çıkarımlar yapabilecek bir yeteneğe sahip olduğunu savunmamaktadır. Onun uluslararası ilişkiler teorilerinde çoğulculuğa yaptığı çağrı, alandaki araştırmacılar arasında daha fazla hoşgörü için yerinde bir gerekçedir. Bu çerçevede, örneğin kendisi liberal olmasına rağmen gerçekçi sağduyuya olan ihtiyacı kabul etmekte ve sosyalizmin dünya düzeni okumasına ilham olan eşitsizliğe karşı da hassas davranmaktadır:

> Çoğulcu bir dünya siyaseti modeli teorik bilgi için bir çelişki değil, tersine onun için bir temeldir. Biz, düşünen varlıklar olarak kendi kendimize yaşayan bireyler değiliz. Bizim modern kimliklerimiz çoğulcudur ve bireysel kimliğimiz, ulusumuz ve sınıfımız olduğu kadar, dinimiz, ırkımız ve cinsiyetimiz üzerine de kurulmuştur. Biz çeşitliliklerin siyasal tercihlerimizi etkilemesinden kaçamayız, en azından kendimize karşı dürüst olmak için bunu denememeliyiz.[9]

Notlar

1. Brian Schmidt, 'The historiography of academic international relations', *Review of International Studies* 20 (1994), s. 363.
2. Michael Doyle, *Empires*, Ithaca, New York, Cornell University Press, 1986, s. 45.
3. *Ibid.*, s. 341.
4. Michael Doyle, 'Kant, liberal legacies, and foreign affairs: Cilt 1', *Philosophy and Public Affairs* 12 (1983), ss. 213–15.
5. Michael Doyle, 'Kant, liberal legacies, and foreign affairs: Cilt 2', *Philosophy and Public Affairs* 12 (1983), ss. 324–25, vurgulama yazara aittir.
6. Michael Doyle, *Ways of War and Peace*, New York, Norton, 1997, s. 139–40.

7. *Ibid.*, s. 210.
8. Schmidt, *op. cit.*, s. 365.
9. Michael Doyle, *Ways of War and Peace, op. cit.*, ss. 499–500.

Doyle'un Temel Çalışmaları

'Kant, liberal legacies, and foreign affairs: Cilt 1', *Philosophy and Public Affairs* 12 (1983), ss. 205–34.
'Kant, liberal legacies, and foreign affairs: Cilt 2', *Philosophy and Public Affairs* 12 (1983), ss. 323–53.
'Liberalism and world politics', *American Political Science Review* 80 (1986), ss. 1151–69.
Empires, Ithaca, New York, Cornell University Press, 1986.
'Thucydidean realism', *Review of International Relations* 16 (1990), ss. 223–37.
'An international liberal community', (der.) Graham Allison ve Gregory Treverton içinde, *Rethinking America's Security: Beyond Cold War to New World Order*, New York, W.W. Norton, 1992, ss. 307–33.
'Liberalism and world politics revisited', (der.) Charles W. Kegley içinde, *Controversies in International Relations Theory: Realism and the Neoliberal Challenge*, New York, St Martin's Press, 1996, ss. 83–106.
Ways of War and Peace, New York, Norton, 1997.

Ayrıca Bakınız: **Fukuyama**

Konuyla İlgili Yararlanılabilecek Kaynaklar

Brown, Chris, 'Really existing liberalism and international order', *Millennium: Journal of International Studies* 21 (1992), ss. 313–28.
Lake, David, 'Powerful pacifists: democratic states and war', *American Political Science Review* 86 (1992), ss. 24–37.
Meuller, John, *Retreat from Doomsday: On the Obsolescence of Major War*, New York, Basic Books, 1989.
Smith, Michael Joseph, 'Liberalism and international reform', (der.) Terry Nardin ve David R. Mapel içinde, *Traditions of International Ethics*, Cambridge, Cambridge University Press, 1993, ss. 201–24.

FRANCIS FUKUYAMA

E. H. Carr'ın *The Twenty Years' Crisis* adlı kitabına benzer bir şekilde Francis Fukuyama'nın *The End of History and The Last Man* (Tarihin Sonu ve Son İnsan) kitabı da toplumun dikkatini yoğun bir şekilde cezbeden bir olaya, Soğuk Savaş'ın bitişine, tüm dikkatleri çekmekte ve bu olayın önemini vurgulamaktadır. Bu kitabın yayınlanmasını takiben neredeyse bir gecede, 'tarihin sonu' tabiri 'Soğuk Savaş Dönemi sonrası' ile aynı anlamda kullanılmaya başlanmış ve o ana kadar uluslararası ilişkiler öğrencilerinin neredeyse hiç tanımadığı Fukuyama bu kitapla birlikte ünlü olmuştur. Bir anlamda bu

bir şanssızlıktır. Fukuyama, tarihin sonu tabiri ile siyasetin, savaşın ve çatışmanın bundan sonra vuku bulmayacağı gibi bir sonucun çıkarılmasını arzu etmemiştir. Diğer taraftan, kitabında komünizmin çöküşü ile tüm devletlerin birer liberal demokrasiye dönüşeceği gibi bir iddiayı da savunmamaktadır. Büyük olasılıkla bu yanlış kanıların oluşması Fukuyama'nın medya tarafından fazla ilgiye maruz kalmasının bir sonucudur. Onun savının incelikleri olan, ustaca hazırlanmış siyaset felsefesi, tarihsel analiz ve deneysel fütürolojisi, ancak kitabın dikkatli okunmasıyla anlaşılabilir ki, çoğu yorumcu bunu ihmal etmektedir. Buna rağmen, Fukuyama'nın savıyla ilgili en basit yorumlardan birkaçı gözardı edildiğinde bile çok ironik olarak, kitabın yirminci yüzyılın sonlarında neden bu kadar yoğun ilgi çektiği sorusu cevapsız kalır. Bana göre, kitabın en ilgi çekici kısmı, üzerinde en çok yorum yapılan 'tarihin sonu' kavramından daha ziyade, en az yorum yapılan 'son insan'ın özellikleri ile ilgili olan kısımdır. Tekrar belirtmek gerekirse, kitabın ilk bölümü üzerine odaklananlar bu bakış açılarını önememişlerdir. Ancak Fukuyama'nın savının altında yatan kötümserliğin anlaşılması durumunda, kitabıyla ilgili olarak Soğuk Savaş'ın sonunun sadece liberal bir muzafferiyetçilik örneği olarak görülmesi yanlışı üzerine onu kutlamaktan veya suçlamaktan kendimizi alıkoyabiliriz.

Francis Fukuyama 1953 doğumludur. ABD'de büyümüş, ama Japon kökenlidir. Büyükbabası 1905'deki Japon-Rus savaşı sırasında ABD'ye göç etmişti ve annesi Japonya'nın ünlü entellektüel ailelerindendi. Buna ilaveten anne ve babasının akademik yönleri de mevcuttu. Babası protestan rahibiydi ve Fukuyama kendisini kilise yasalarına karşı olmayan, açık görüşlü bir bilinmezci (*agnostic*) olarak tasvir etmektedir.[1] Fukuyama, Cornell Üniversitesinden Lisans diplomasına, Harvard Üniversitesinden de Doktora diplomasına sahiptir. Doktora tezi, Orta Doğu'da Sovyetler Birliği'nin dış politikası üzerinedir. Buna ek olarak, Fransa'da Jacques Derrida ile post-yapısalcılık (*post-structuralism*) üzerine de çalışmalar yapmıştır. Harvard'dan ayrıldıktan sonra ABD'nin etkili düşünce kuruluşlarından birisi olan Rand Corporationa Sovyetler Birliği dış politikası ve Orta Doğu'nun siyasi-askeri ilişkileri uzmanı olarak katılmıştır. Son on beş yılda Rand Corporationın ve ABD Dışişleri Bakanlığının çeşitli kademelerinde görev yapmıştır. [1996-2000 arasında Ç.N.] George Mason Üniversitesinde kamu politikaları profesörü olarak görev yapmıştır.*

1989 yazında Fukuyama, muhafazakâr bir dergi olan *The National Interest*'de '*The End of History?*' (Tarihin Sonu mu?) başlıklı, kısa bir makale yayımlamıştı. Bahsettiğimiz kitabını ise bundan sonra ortaya

* Bkz. Çeviri Notları

çıkan tartışmalara cevap olarak yazmıştı. Kitap hala dünyanın her yerinden farklı görüşteki insanların olumlu ya da olumsuz dikkatini çekmeyi başarmaktadır. Örneğin John Dunn kitabı, 'çocuksu bir kitap' olarak tanımlamakta ve Amerikan lisans öğrencilerinin yazdığı en kötü ödevlerle kıyaslamaktadır.[2] Bunun aksine Wayne Cristaudo kitabı, John Rawls'un *A Theory of Justice* adlı kitabından beri liberal demokrasinin en önemli savunusu olarak görmektedir.[3]

Kitap farklı düzeylerde işlemektedir. Perry Anderson'un deyimiyle, "şu ana kadar kimse buna benzer bir sentez yapmaya girişmemiştir – aynı anda hem ontolojik olarak çok derin, hem de küresel politika düzeyinde bir inceleme"dir.[4] Fukuyama'nın bilinen amacının kapsamında, ben sadece onun savının ana hatlarını çizebilirim; umarım okuyucular bu tasviri Fukuyama'nın kitabının kapsamlı bir incelemesi olarak algılamazlar. Dunn ve Cristaudo örneğinde olduğu gibi, bu kadar geniş yelpazeden insanların farklı yorumlarını alan böyle bir kitap dikkatle okunmayı haketmektedir.

'Tarihin sonu' ifadesiyle Fukuyama, siyasal ve sosyal örgütlenmeye hükmeden yasal temel ilkelerle ilgili olarak düşünce tarihine atıf yapmaktadır. Onun savı temel olarak normatiftir. Fukuyama'ya göre, yirminci yüzyılın sonunda liberal demokrasi ve kapitalizmin bileşimi, diğer herhangi bir siyasal/ekonomik sisteme karşı üstünlüğünü kanıtlamıştır. Bu başarının arkasındaki sebep, insan doğasının temel güdülerini tatmin edebilme kapasitesidir. İnsan doğası iki temel isteği içinde barındırır. Birincisi maddi ihtiyaçlar ve zenginlik, diğeri ise (ki bu çok daha temeldir) etrafımızdakiler tarafından insan olarak değer görebilmektir. Kapitalizm, mal ve hizmet üretimini maksimuma çıkarmak için en iyi ekonomik sistemdir ve ayrıca zenginliği yaratmak için bilimsel teknolojinin kullanılması açısından da en uygun olanıdır. Bununla birlikte, ekonomik büyüme hikayenin sadece bir parçasıdır. Fukuyama, siyasal arenada rakiplerine baskın çıkan liberal demokrasinin üstünlüğünü açıklamak için Hegel'in 'tanıma' (*recognition*) kavramına başvurmaktadır. Ekonomik gelişme birçok farklı rejimde (faşist rejimler de bu grupa dahildir) artırılabilirken, sadece liberal demokrasi insanın tanınma, siyasal özgürlük ve eşitlik gibi temel ihtiyaçlarını karşılayabilmektedir. İnsanoğlunun özlemlerini giderecek bir medeniyetin kurulması durumunda tarihin sonunun geleceğini ileri süren Hegel'dir. Hegel için bu son nokta anayasal devletti. Bu kapsamda Hegel, Napolyon'u on dokuzuncu yüzyılın başlangıcında tarihin sonunun müjdecisi olarak belirlemişti. Fukuyama, Hegel'in felsefi idealizmini geri kazanmamız ve sosyalizmin kapitalist toplumun ekonomik eşitsizliklerini giderebileceğine inanan Marks ve onun takipçilerinin felsefi materyalizmini terk etmemiz gerektiğini savunmaktadır. Ayrıca Fukuyama, Hegel'in insan doğasına dair

görüşlerinde,Thomas Hobbes ve John Locke gibi kendini koruma güdüsüne tanınma güdüsünden daha fazla değer veren filozofların düşüncelerinden daha derin bir anlayış bulmuştur.

Fukuyama, Hegel'e ek olarak Plato ve Hegel'in ünlü yorumcusu Alexandre Kojeve'ye de başvurmuştur. Plato'dan 'canlılık', 'cesaret' veya 'arzu' olarak tercüme edilebilecek *thymos* terimini ödünç almıştır. *Megalothymia* ise büyük insanların, örneğin Sezar veya Stalin'in, *thymos*'udur. Bunun tam tersine *isothymia,* üstünlükten daha ziyade eşitlik içerisinde tanınma için mütevazi bir taleptir. Tarih, bu *thymotic* arzular arasında bir mücadeledir. Liberal demokrasinin başarısı bu mücadelenin sonunu temsil etmesidir. Köle-sahip diyalektiği tarihin temel itici gücüdür ve insanoğlu sahipler ve köleler olarak bölünmüş olduğu sürece bu asla istikrarlı olamaz. Köleler asla kendilerinin bu alt statüsünü kabul etmeyecektir ve kapitalist liberal demokrasinin dehası da bu *thymotic* arzuları uzlaştırabilmesinde yatmaktadır. Shadia Drury Fukuyama'nın savını aşağıdaki gibi özetlemektedir:

> Liberalizm, aristokratik dünyanın üstünlüğünü politikayı ekonomiye dönüştürerek bastırır ve politik olmaktan çıkarır. Liberalizm, ilk insanın hükmeden *thymos*'unu bastırır ve onu son insanın kölelik *thymos*'u ile değiştirir. Toplum, üstünlük ve baskınlık yerine eşitlik için çaba harcar. Baskınlığa özlem duyanlar çıkış noktası olarak zenginliğin peşine düşmeyi bulurlar.[5]

Bunun yanısıra, Fukuyama, Hegel'in yorumlanması açısından Rus sürgün ve siyaset filozofu Alexandre Kojeve'nin Hegel yorumuna da dayanmaktadır. 1940'larda Paris'te verdiği bir dizi derste Kojeve, refah devletinin, kapitalizmin Marks tarafından tanımlanan birçok problemini çözdüğünü savunmuştur.[6] Kapitalizm kendi iç çelişkilerini çözmeyi bu şekilde başarmıştır. Dahası kapitalizm, sadece maddi zenginliği sağlamamakta, aynı zamanda düşünce ve değerleri homojenleştirmekte, böylece devletler arasında ideolojik çatışmaları azaltmakta ve bunun sonucunda da savaş tehdidini uzaklaştırmaktadır. Hegel, devletlerin kendi içindeki savaşların sonunu getiren şeyin, uluslararası düzeyde tekrarlanabileceğine inanmamaktaydı. Kojeve ve Fukuyama, savaşlar yok olmayacak olmasına rağmen, büyük güçler arasındaki değerlerin homojenleşmesinin, uzun dönemli tarihsel perspektif açısından önemli olan en güçlü devletler arasındaki barış ortamını arttıracağını savunmaktadırlar.

Fukuyama'nın felsefi görüşleri, yirminci yüzyılda liberal demokratik devlet formlarına yönelik durdurulamaz eğilimin ayrıntılı incelemesi ile birlikte hazırlanmıştır. Fukuyama'ya göre, Güney Avrupa, Latin Amerika, Asya ve Doğu Avrupa'nın bir kısmında serbest ekonomi ve demokrasi belirli istisnalar dışında norm haline gelmektedir. Fukuyama, liberal demokrasi sayısının 1940'ta

on üç, 1960'ta otuz yedi ve 1990'da altmış iki olduğuna dikkat çekmektedir. Devletler arasındaki barışın içsel alanda liberal demokratik normlara yakınlaşma ile doğrudan ilişkili olduğunu öne süren Fukuyama, demokratik devletler arasındaki savaşların zaman içinde azaldığını da ortaya koymaktadır.

Fukuyama'ya göre 'tarihin sonu' öyle güzel bir haber de değildir. Liberal demokrasinin rakipleri karşısında normatif bir model olarak elde ettiği zafere rağmen, Fukuyama, *megalothymia*'nın *isothymia*'ya tabi kılınmasının, mükemmellik pahasına eşitliği elde etmek anlamına geleceği konusunda endişe duymaktadır. Eğer çok fazla eşitlik varsa ve uğruna mücadele edilecek sebepler yoksa, insanlar onlara barış ve güvenlik getiren sisteme karşı ayaklanabilirler. Sadece eşit haklar ve maddi rahatlıkla yaşayamayız ve kendini sadece bunlarla tatmin edenler, Nietzsche'nin deyimiyle 'son adam' veya C. S. Lewis'in belirttiği gibi 'kalpsiz insanlar' haline gelirler. Fukuyama kitabının sonunda bir uyarıda bulunmaktadır. 'Tarihin sonuna' ulaşabilecek kadar şanslı olan toplumlarda (Fukuyama'nın istatistiklerine göre şimdiye kadar tüm devletlerin üçte biri bu sona ulaşmıştır) *megalothymia*'yı doğru anlatacak yollar bulunmadıkça, liberal demokrasi zayıflar ve ölür. Fukuyama bir noktada, belki de Japonya'nın Amerikan liberal demokrasisine alternatif olabileceğini ve liberal demokrasinin bölük pörçük güçlerine karşı durabilecek sosyal bağlarla güçlü bir ekonomiyi birleştirebileceğini iddia etmektedir. Ona göre, "birçok Asya toplumu liberal demokrasinin Batı tarzı ilkelerine sözde bağlılık göstermekte, bir yandan da Asya'nın kültürel geleneklerini liberal demokrasinin içeriklerine uydurmaya çalışmaktadır".[7] Bu, Fukuyama'nın ikinci kitabı *Trust: The Social Virtues and The Creation of Prosperity* (1995)'de bahsettiği konudur. Bu kitabı ele almadan önce, Tarihin Sonu ile ilgili önemli eleştirileri özetlemek gerekir.

İlk olarak, Fukuyama'nın Hegel ve Plato'ya başvurması, bazı yorumcular tarafından sorgulanmış ve bu yorumcular Fukuyama'nın Platonizm ile Hegelci diyalektikleri birleştirme girişimlerinden rahatsız olmuşlardır. Örneğin Shadia Drury, Plato'nun nesnelci görüşlerini özneler arası bir kavram olan tanıma ile uzlaştırmanın mümkün olmadığını belirtmektedir.[8] Drury'a göre, Fukuyama'nın Plato'ya atıfta bulunmasının sebebi, Hegel'in asla, Fukuyama'nın 'son' kavramını kullandığı şekilde bile, tarihin sona ereceği ile ilgili herhangi bir tahminde bulunmadığı gerçeğini savuşturmaktır. Tarihin doğası itibariyle diyalektik olduğuna inanan Hegel'in bunu yapması olanaklı da değildi. Fukuyama'yı, Hegelci analiz araçları ile eleştiren John O'Neill benzer bir eleştiri yapmaktadır. O'Neill'e göre Hegel, 'tanınmanın, kendi kendisinin sonu olamayacağını, çünkü tanımanın kendisi için uygun kriterleri sağlayan diğer kazançlar üzerinde bozucu etkisi olduğunu' savunmaktadır:

> Tanınma, benim rasyonalitenin gücü ve belirli istekleri şekillendirme ve üzerine çıkma kapasitesine sahip bir varlık olarak öz-değerimi onaylamak için gereklidir. Tanımaya değer olan varlıklar, yalnızca bu güç ve kapasiteye sahip olanlardır... tanımanın önceki kazançlar üzerindeki bozucu etkileri nedeniyle Hegel, *tanınmanın, yeterli araçları olarak bireyselleşmiş piyasa ekonomisini, sivil toplumun kendisiyle birlikte reddetmektedir.*[9]

Bu nedenle, Fukuyama'nın, kapitalizmi ve liberal demokrasiyi savunmak için Hegel'i kullanmasının ne kadar tutarlı olduğu, özellikle Hegel böyle bir kombinasyonun tanınmanın amacını layikiyle yerine getiremeyeceğini öne sürüyorken pek net değildir. Hobbes ve Locke hakkında yaptığı tüm eleştirilere rağmen Fukuyama, onların insan doğasını atomistik kavrayışıyla kendisi arasına yeterli bir mesafe koyamamaktadır.

İkinci eleştiri dalgası, Fukuyama'nın liberal demokrasinin dünya üzerinde yayılması ve liberal demokratik devletler arasındaki ilişkilerin özünde barışçıl olması ile ilgili ampirik iddiaları üzerinedir. Fukuyama liberal demokrasileri bir anlamda müphem geleneksel terimlerle tanımlamaktadır. Liberal demokrasi, bir devletin anayasası uyarınca belirli temel siyasal haklara riayet ettiği ve aynı devletin hükümetlerinin düzenli, rekabete dayanan, adil seçimler aracılığıyla vatandaşlarından açık izin alarak yönetime geldiği bir düzendir. Kapsamlı bir tanımlama, demokrasinin sınırları konusunda kaba taslak bir ölçümü kolaylaştırsa da, günümüz dünyasında özgürlüğün boyutlarıyla ilgili kesin bir sonuç için böyle üstünkörü bir gösterge yeterli değildir. Örneğin Fukuyama'ya göre El Salvador da, ABD de liberal demokrasidir. Onun açısından başka bir alternatifi olmayan bu tanım, yukarıdaki durumda yetersiz kalmaktadır. Liberal demokratik devletlerin yerine getirdiğine inandığı tarihsel amaç ışığında, Fukuyama'nın kapsamlı kategorisinde yer alan devletler arasında ayırım yapamamış olması, kitabın en zayıf noktasıdır. Aynı kategori altına koyduğu devletlerin, politika ve ekonomi alanlarında özgürlük ile eşitlik arasındaki gerilimin üstesinden gelme konusunda yaşadıkları zorluklarla ilgili herhangi bir analiz yapılmamaktadır. Fukuyama'nın, 'liberal demokrasilerin birbirleriyle savaşmayacakları, çünkü onların liberal demokrasi oldukları savı', literatürde savaşın nedenleriyle ilgili başka açıklamaları yakalayamamasına yol açmaktadır.

Son olarak, Fukuyama'nın –tek yönlü tarih makinesinin ikiz motorları olan- siyasal ve ekonomik liberalizmin bağımsız bir devletin sınırları içinde birlikte varolabileceği varsayımı ile ilgili bazı sorunlar mevcuttur. Bunun aksine Soğuk Savaş sonrası döne-

mi tanımlamak için bir ifade arayışı içinde olan literatürün büyük bir kısmı, en temel örneği etnik milliyetçilik olan, küreselleşme ve parçalanmanın birbirine karşı çelişkili dinamikleriyle ilgilidir. Küreselleşme, devletin kendi ekonomisini yönetmede göreceli olarak güçsüz olduğu, küresel ekonominin sayısız dinamiğinden kaynaklanan ve devletin gücünü sınırlayan kısıtlamaları ifade eden bir terimdir. Özellikle, çoğu spekülatif olan küresel sermayenin bütünleşmesi, iç politikayı küresel oyun alanında esnek, etkin ve rekabetçi olmaya zorlayarak kendisine bağlı kılma eğilimindedir. Sonuçta hükümetler, temsil ettiklerini iddia ettiklerine karşı daha az sorumlu hale geldikçe, vatandaşların demokratik seçim yapma olasılıkları daralmaktadır. Ekonomik globalleşme ve siyasal bölünme sosyal, siyasal ve ekonomik örgütlenmenin farklı düzeylerinde işlediği ölçüde, Fukuyama'nın felsefi çıkarımlarının çoğu mantıklı olarak kabul edilebilir ve onun vardığı sonuçların tam zıddı sonuçlara varabilir. Küresel kapitalizm, devletler içindeki ve arasındaki ekonomik eşitsizliği artırırken, aynı zamanda devletleri kapitalizmin etkilerini azaltabilecek bir yeniden dağıtım kapasitesinden mahrum bırakır. Bu varsayımına göre, 'tanınma mücadelesi'nin etnik milliyetçilik benzeri tepki biçimleri haline gelebileceği söylenebilir. [10] Bu sorunun sadece kapitalizmin ve liberal demokrasinin erdemlerine başvurularak nasıl çözülebileceği çok açık değildir, çünkü Fukuyama buradaki temel zorluğa, yani ikisi arasındaki dengeyi bulma konusuna hiç değinmemiştir.

Fukuyama 1992'de *The End of History and The Last Man* (Tarihin Sonu ve Son İnsan) kitabının yayınlanmasından beri, karşılaştırmalı siyasal ekonominin kültürel boyutlarını ayrıntılı bir şekilde incelemeye yönelmiştir. 1995'de *Trust: The Social Virtues and the Creation of Prosperity* başlıklı ikinci kitabını yayınlamıştır. Tarihle ilgilenmiş olarak, Fukuyama bu sefer ekonomik refahın sosyal ön koşulları üzerine odaklanmaktadır. Ona göre ekonomik başarı, ekonomistlerin vurguladıkları unsurlar olan rekabet, teknoloji ve vasıflara sadece kısmi olarak bağlıdır. Önemli olan destekleyici güven kültürü veya kendiliğinden toplumsallık,yani ekonomik olarak verimli yöntemler içerisinde diğer vatandaşlar ile uyumlu olmaya hazır olmaktır:

> Günümüz dünyasında, gerçek anlamıyla tüm ekonomik aktiviteler bireyler tarafından değil, aksine sosyal iş birliğinin en üst derecesini gerektiren organizasyonlar tarafından yerine getirilmektedir. Mülkiyet hakları, sözleşmeler ve ticaret hukuku bunların hepsi modern bir ekonomik sistem oluşturmak için zaruri kurumlardır, ayrıca, eğer bu kurumlar sosyal sermaye

ve güven tarafından desteklenirlerse işlem ücretlerinden çok büyük oranda tasarruf edilebilir. Güven, sonuçta ahlaki kural ve değerleri paylaşan önceki toplulukların bir ürünüdür. Bu topluluklar rasyonel bir seçimin ürünü değildirler.[11]

Kitabın özünü iki karşıt ülke tipinin incelenmesi oluşturmaktadır. Birinci tip, aile ile devlet arasında aracılık ederek, insanların yaşantılarında büyük bir rol oynayan birçok farklı kurumdan oluşan, içinde sivil toplumun geliştiği üç farklı ekonomiden oluşur. Bu güven ekonomileri ABD, Almanya ve Japonya'dır. Fukuyama'ya göre ikinci tip ekonomiler güçlü sivil toplumdan yoksundurlar. Merkezde güçlü aileler ve güçlü hükümetlere sahiptirler, fakat daha fazlası yoktur. Fukuyama, bu tarz az güvenilir ekonomilere Çin, Fransa ve İtalya'yı örnek vermektedir.

Kitap iki sebepten dolayı provokatiftir. Birinci sebep, 'sosyal sermaye'nin yeni bir kavram olmamasına rağmen (Hegel'in çalışmasında mevcuttur), Fukuyama'nın devletleri kategorize ettiği çalışmasında bu kavram alışılmadık bir şekil almaktadır. Fukuyama'ya göre, onun listeleri son iki yüz yıldır sanayileşme döneminden geçen devletlerin müşterek kurumsal yapıları ne derece kabullendiğini veya kabullenmediğini yansıtmaktadır. Güvenilir ekonomiler, aile şirketlerinin yönetimi altında olan az güvenilir ekonomilerden daha iyi kurumsal yapılar geliştirmeyi başarmıştırlar. İkincisi, Fukuyama Asya ekonomilerinin büyümesi hakkında genelleme yapmanın yararlı olduğu düşüncesini yok etme eğilimindedir. Ona göre güven mefhumu dikkate alındığında Japonya ve Çin birbirinden çok farklı yapılara sahiptirler ve Çin'in düşük seviyedeki güvenilirliği ekonomik gelişmesini önlemektedir. Aşırı borçtan muzdarip devlet şirketleri dışında, büyük şirketler kurmak için kendiliğinden eğilimlerin olmaması, başarı için elzem olan büyük stratejik sanayileri oluşturmayı Çin için zor hale getirmektedir. Dahası, istikrarlı mülkiyet hakları ve güvenilir bir ticaret hukuku yasası olmaksızın bir devletin yüksek büyüme oranlarını uzun bir süre devam ettirebilmesi de şüphelidir.

Bir ölçüde, iki kitap arasında devamlılık mevcuttur. Bu bağlamda, Liberalizmin ana çelişkisi aynıdır. Eğer liberal bireyciliği, sınırlarını yaşamın her alanına yayarak evrenselleştirirseniz, liberal kurumların (piyasa da dâhil olmak üzere) işlevi aksayacak ve liberal demokratik toplum kendi kendini yokedecektir. Birinci kitapla ilgili birkaç ciddi sorun vardır. İlk olarak, Fukuyama'nın liberal demokrasiler ve geri kalanlar ayrımının üstünkörü olması gibi, daha başta güvenilir ve az güvenilir ekonomiler arasındaki temel ayırım da çok

genel çerçevede ele alınmıştır. Suç, yaşam boyu istihdam, refah dağılımı, coğrafi ve mesleki devingenlik gibi karşılaştırmalar yapıldığında ABD ve Japonya birbirlerinden çok farklıdır. Fukuyama'nın bu devletleri birbiriyle ilişkili gösteren tipolojisi çok az yorumcuyu ikna edebilmiştir. Fukuyama'nın Çin ile ilgili görüşleri hakkında da benzer şüpheler mevcuttur. Örneğin, Constance Lever-Tracy'ye göre Fukuyama, aile servetlerinin büyük bürokratik yapıların gelişmesi ile değil, küçük birimlerin artmasıyla büyüdüğü Çin'deki refah yaratımının kültürel boyutlarını yanlış anlamaktadır.[12] Buna ek olarak, Constance Lever-Tracy, aile şirketleri arasında kişisel güvene dayanan uluslaraşırı ağın, Fukuyama'nın büyük bürokratik yapılara atfettiği işlevi yerine getirdiğini iddia etmektedir.

Dahası bu devletler, Fukuyama'nın yaptığı az güvenilir ve güvenilir ekonomiler sınıflandırmasına uysalar dahi, bunun faydası nedir? Sosyal erdemler, refahın yaratılmasında etkili olsa da, diğer faktörlerle karşılaştırıldığında ekonomik büyümeye ne kadar katkısı olduğu net değildir. Örneğin, son yirmi yıl boyunca Çin dünyadaki en hızlı büyüyen ekonomidir, fakat bunun sebebi ani bir güven artışı değildir. Farklı türlerde liberal demokrasiler olduğu gibi, kapitalizmin de hemen göze çarpmayan türleri vardır. Bu ise bize ekonomik büyümeye katkısı olan tek bir etken aramanın basite indirgeme olacağını gösterir.

11 Eylül sonrası gelişen olaylar, Fukuyama'nın 'Tarihin Sonu' tezini yeniden gözden geçirmesine sebep olmuştur. *State-Building: Governance and World Order in the 21st Century*-(2005) (Devlet İnşası: Yönetişim ve 21. Yüzyılda Dünya Düzeni) kitabında Fukuyama dünya düzeninin yapılandırılmasında devlet-inşasının her zamankinden çok daha önemli olduğunu ileri sürmektedir. Bu savını 'başarısız devletler' (*failed-states*), sivil savaşların artması ve piyasa başarısızlığı gibi unsurlar üzerine oturtmuştur. Ona göre, devletin küçültülmesinin veya piyasanın liberalleşmesinin sonuçları karmaşıktır. Bu durum büyüme ve kalkınmayı teşvik ederken, sivil toplumu zayıflatmakta ve devletin güvenliği ve düzeni sağlama kapasitesini ortadan kaldırmaktadır. Bazıları, bu eleştirel incelemenin Fukuyama'nın önceki tezlerini zayıflattığını ve neoliberalleşmeden elde edilen kazançları hafife aldığını iddia etmektedirler. Diğer yandan Fukuyama, devletlerin kendi içlerinde sermaye akışının etkilerini kontrol edebilmek ve barış ve düzeni sağlayabilmek için daha güçlü düzenlemelerin yapılması gerektiğini kabul etme eğilimindedir. Yine de devlet-inşası ve küresel düzen arasındaki bağlantıya (yani devletin içsel sorunlarını çözebilmesi ve düzeni sağlayabilmesine katkısı bağlamında daha güçlü bir küresel

düzenlemenin gerekip gerekmediği konusuna) yeterince eleştirel yaklaşmadığı için hatalı bulunabilir.

Özet olarak, Francis Fukuyama'nın çalışması hem provokatif hem de rahatsız edicidir. Isaiah Berlin'in ünlü deyimiyle, Fukuyama 'ne sadece tek bir önemli şeyi bilen kirpi, ne de birçok şey bilen tilkidir.' aslında ikisi birdendir. Çalışmalarının kapsamı ve amacı oldukça büyüktür ve çok sayıda çağdaş ampirik bilgi ile soyut felsefi savları üretebilme yeteneği gıpta edilecek düzeydedir. Fukuyama, yirminci yüzyılın sonunda zafer kazanmış bir liberal değildir. Aslında ABD'de sosyal sermayenin düşüşünden kaygı duymaktadır ve çalışmalarına göre liberal demokrasinin ve kapitalizmin başarıları kırılgandır. Bunların başarısı, liberal proje için çok önemli olan kültürel faktörlere bağlıdır. Ross Poole'un ileri sürdüğü gibi;

> Liberalizmin bireye olan yoğun ilgisine rağmen, liberalizm hiçbir zaman kendi ilkelerini kabul ettirmek için bireye bir sebep ya da dürtü sağlamada iyi olmamıştır. Liberalizm, değerlerden yoksun bir sosyal dünyanın var olduğunu kabul ederek, bu değerleri yaratma görevini bireysel tercihin aşırılıklarına vermiştir. Bu durumda, liberalizme karşıt değerleri seçen bireylere karşı güçlü bir savı olmadığı ortaya çıkmaktadır.[13]

Buna rağmen, Fukuyama'nın bu probleme karşı çözümü çelişkilidir. Kültürel ve ahlaki 'görecilik'in her çeşidine kat'i bir şekilde karşı iken; son çalışmasını destekleyen toplulukçu *(communitarian)* değerlerin savunusunu açık bir şekilde yapıp yapmayacağını zaman gösterecektir.

Notlar

1. Henry Porter, 'Fukuyama worried about the future' (Francis Fukuyama ile röportaj), *The Guardian Weekly*, 22 March, 1992, s. 27.
2. John Dunn, 'In the glare of recognition', *Times Literary Supplement*, 24 April, 1992, s. 6.
3. Wayne Cristaudo, 'The end of history?', *Current Affairs Bulletin* 69 (1992), s. 29.
4. Perry Anderson, *A Zone of Engagement*, London, Verso Press, 1992, s. 341.
5. Shadia B. Drury, 'The end of history and the new world order', *International Journal* 48 (1992/93), s. 95.
6. Alexandre Kojève, *Introduction to the Reading of Hegel*, New York, Basic Books, 1969.
7. Francis Fukuyama, *The End of History and the Last Man*, London, Hamish Hamilton, 1992, s. 243.
8. Drury, *op. cit.*, s. 93.

9. John O'Neill, 'Hegel against Fukuyama: associations, markets and recognition', *Politics* 17 (1997), s. 193.
10. Daha kapsamlı bilgi için bkz. Perry Anderson, *A Zone of Engagement*, London, Verso, 1992, ss. 331–75.
11. Francis Fukuyama, *Trust: The Social Virtues and the Creation of Prosperity*, London, Hamish Hamilton, 1995, ss. 335–36.
12. Constance Lever-Tracy, 'Fukuyama's hijacking of Chinese trust', *Policy, Organisation and Society* 12 (1996), s. 94.
13. Ross Poole, *Morality and Modernity*, London, Routledge, 1991, s. 91.

Fukuyama'nın Temel Çalışmaları

'The End of History? After the Battle of Jena', *The National Interest* 18 (1989), ss. 15–25.
'Reply to my critics', *The National Interest* 18 (1989), ss. 21–28.
The End of History and the Last Man, London, Hamish Hamilton, 1992.
Trust: The Social Virtues and the Creation of Prosperity, London, Hamish Hamilton, 1995.
'Social capital and the global economy', *Foreign Affairs* 74 (September/ October 1995), ss. 91–103.
State-Building: Governance and World Order in the 21st Century, Ithaca, New York, Cornell University Press, 2004.

Ayrıca Bakınız: **Doyle, Rosecrance**

Konuyla İlgili Yararlanılabilecek Kaynaklar

Anderson, Perry, *A Zone of Engagement*, London, Verso, 1992.
Bertram, Christopher ve Chitty, Alan (der.) içinde, *Has History Ended? Fukuyama, Marx, Modernity*, Aldershot, Edward Elgar, 1994.
Drury, Shadia, 'The end of History and the new world order', *International Journal* 48 (Kış 1992/93), ss. 80–99.
Halliday, Fred, 'An encounter with Fukuyama', *New Left Review* 193 (May/ June 1992), ss. 89–95.
Halliday, Fred, 'International society as homogeneity: Burke, Marx, and Fukuyama', *Millennium: Journal of International Studies* 21 (1992), ss. 435–651.
Milliband, Ralph, 'Fukuyama and the socialist alternative', *New Left Review* 193 (Mayıs/Haziran 1992), ss. 108–13.
Poole, Ross, *Morality and Modernity*, London, Routledge, 1991.
Rustin, Michael, 'No exit from capitalism', *New Left Review* 193 (Mayıs/ Haziran 1992), s. 96–107.

ERNST HAAS

Ernst B. Haas, bölgesel bütünleşme çalışmalarında, özellikle Avrupa'da, 'yeni-işlevselciliğin' *(neo-functionalism)* kurucularından

biri olarak bilinmektedir. 1970'lerden beri, devletlerarası iş birliğini kolaylaştırmada elitler arasındaki oydaşsal bilginin rolü üzerine araştırmalar yapmaktadır. Diğer taraftan, Birleşmiş Milletler'in operasyonlarının yeniden düzenlenmesi için mevcut ihtimalleri analiz etmiştir. Bu kitapta yer alan birçok düşünür gibi Haas da 1938 yılında genç bir delikanlı iken Nazi baskısından kaçıp ABD'ye göç etmiştir. Haas'ın hayatının bu dönemi, onun kendisini entelektüel açıdan, en büyük düşmanların bile düşmanlıklarının üstesinden gelip, ortak paydalar bulabilecekleri yolları bulmaya adamışlığını önemli derecede etkilemiştir. İkinci Dünya Savaşı sırasında Amerikan kuvvetlerindeki görevinden sonra, G.I. Bill'den* yararlanarak Columbia Üniversitesinde (New York) eğitimini tamamlamıştır. 1951'de California Berkeleyde ders verme fırsatını bulmuş ve aynı Üniversitede 1962'de Profesör olmuştur. 1973'den beri Berkeley'de Robson Araştırma Profesör'ü olarak çalışmaktadır.

Haas'ın, Avrupa'nın entegrasyonu ile ilgili ilk çalışmaları, daha önceleri odaklandığı konuların kapsamında incelenmek zorundadır. İlki, daha geniş bir siyasal çerçevede devletleri bütünleştirmenin bir aracı olarak anayasal federalizm; diğeri ise, ulusaşırı iş birliğini sağlamak için ticari kısıtlamaların kaldırılması ve teknik iş birliği gibi, çözümün siyasetle ilişkili olmadığı varsayılan 'alçak politika' (*low politics*) kapsamındaki işlevsel araçlardır.

Yeni-işlevselcilik (*neo-functionalism*) olarak bilinen kavram, hem birbirleriyle rekabet halindeki bu iki çerçeveyi birleştirme, hem de Batı Avrupa bütünleşmesinde süregiden süreçler üzerine odaklanma girişimiydi. Haas Mitrany'nin ulus-üstü ideallerini paylaşmakla birlikte, bölge devletlerinin milliyetçiliği aşabilmelerini ve yeni uluslararası örgüt biçimlerinin kurulmasında yer alabilmelerini sağlayacak spesifik kurumsal araçlarla da ilgilenmekteydi. Mitrany, bütünleşme sürecinin nasıl gerçekleşeceği konusunda biraz kararsızken, Haas karşılıklı fedakarlık veya ekonomik bağımlılığın artmasının hükümetler arasında daha yakın iş birliğinin kurulması için yeterli olacağı şeklindeki normatif varsayımlara dayanmayan bir model geliştirmişti.

Haas bütünleşmeyi; "birçok ayrı ulusal bölgedeki siyasal aktörlerin siyasal faaliyetleri ile beklenti ve bağlılıklarını, kurumları ulus devletleri yargılama yetkisine sahip olan (ve bunu talep eden) daha büyük bir merkeze yöneltmeleri için ikna edildikleri bir süreç olarak tanımlamıştır.[1] Ona göre, bu sürecin bölgesel bağlamda, tarihi ve savaş sonrası dönemde paylaştığı demokratik değerler göz önüne alındığında Batı Avrupa'da başarılması daha kolaydı. Mitrany'nin tersine, Haas teknik konuları siyasal konulardan

* Bkz. Çeviri Notları

ayırmanın ve iş birliğinden sağlanan kazançların eşit olarak dağıtılmaması durumunda devletler arasında çıkacak çatışmalardan kaçınmanın zor olacağını kabul etmekteydi. Sonuç olarak, ulus devletler tarafından yapılan antlaşmaları uygulamaya koyacak ve sürdürecek resmi kurumların kurulması elzemdi. Bu tarz yapılar eğer etkili olmak istiyorlarsa, ulusal hükümetlerden belli ölçülerde özerk olmak zorundadır ve bu süreç devletlerin hem hukukun üstünlüğü, hem de çoğunlukçu karar verme ilkelerini kabul etmedikleri sürece çalışamayacaktır.

Süreç bir kez başladığında ve kurumlar söz konusu ilkeler üzerine kurulduğunda, Haas devlet egemenliğinin, iş birliğinin bir faaliyet alanından diğerlerine de yayılmasıyla (*spill-over*) azalacağından ve her ne kadar spesifik bölgesel bir düzeyde de olsa, ulus-üstü bir bürokratik karar verme sürecinin gelişeceğinden emindi. Sürece daha fazla aktör katıldıkça, elitler arasında ulus devlete olan bağlılıklarını bir bütün olarak bölgenin çıkarları karşısında azaltacak yeni bir "sosyalleşme" biçimi ortaya çıkacaktır. Haas'ın, bütünleşme sürecinin karşılaşabileceği siyasal sorunlar ile ilgili hassasiyetine ve kendi modeli içerisinde elit rasyonelliğini ve bencilliğini birleştirme denemesine rağmen, Haas teknik ve ekonomik konulardaki ilerlemenin daha kapsamlı siyasal işbirliklerine yolaçacağı anlamına gelen işlevselci düşünceyi hala korumaktaydı. Buna rağmen Haas, yeni-işlevselciliğin büyük oranda, elitlerin ve siyasal girişimcilerin ortak sorunlarının çözümünde oydaşsal bilgiyi kullanabilmelerine bağlı olduğunu belirtmektedir.

Bölgesel bütünleşme çalışmaları 1970'lerin başlarında zirveye ulaşmış, fakat sonrasında Haas'ın bile bu çalışmaların modasının geçtiğini kabul edeceği kadar düşüşe geçmişti.[2] Bu durum, söz konusu on yıl içinde kendi popülerliğini devam ettirmede başarısız olan iki eğilim tarafından etkilenmişti. Bir taraftan, hiç kuşku yok ki orta vadede Avrupa bütünleşmesi bir çeşit Avrupa siyasal birliğine doğru gelişmeler göstermekteydi. Diğer taraftan, 1960'lar ABD'de uluslararası ilişkiler çalışmalarına, ampirik verilerin çok katı bir şekilde seçilmesi ve toplanmasına dayanan, bilimsel olarak ispat edilebilir hipotezler üretmesi gerektiği arzusu hakimdi. Haas'ın çalışması, esasında birbiriyle ilintili olmayan bu iki fenomenin kesiştiği bağlamda okunmalıdır. 1970'lerde Avrupa bütünleşmesinin duraksamasıyla, Haas'ın fikirlerini Batı Avrupa'nın dışında başka bölgelere uygulamak konusunda birçok sorunun var olduğu da açıkça ortaya çıkmıştı.

İlk olarak, açıkça tanımlanmış bir 'bağımlı değişken'in (ki yeni-işlevselci modeller bunu tanımlamaya çalışıyordu) yokluğunda bütünleşmenin zaman içerisinde ilerlediğinin veya gerilediğinin nasıl ölçüleceği bilinmemekteydi. Bütünleşme bir sonuçtan çok,

bir süreç olarak görüldüğünden, kavramın (bütünleşme) özgüllükten yoksun oluşu farklı kişilere farklı anlamlar ifade edecek belirsizlikte olduğu anlamına gelmektedir.

İkincisi, Haas sürecin bilimsel incelemesiyle 'değerden bağımsız' bir şekilde ilgilendiğini iddia etse de, sürecin Batı Avrupa siyasetinde daha ileri derecede bir uluslarüstüleşme doğurmasını umduğuna ve bu nedenle de süreci hızlandırmak yerine yavaşlatacak faktörleri incelemeyi ihmal ettiğine hiç şüphe yoktur. Eğer 'yayılma' kavramı düzgün yönetilemezse, devletler arasında daha fazla bütünleşme yönünde var olan arzuları azaltması söz konusu olabilir. Örneğin, Avrupa Ekonomik Topluluğu'nda (AET) gümrük engellerini azaltma yönünde yapılan ilk çalışmalar, üye devletler arasında farklı vergi sistemleri olmasından ötürü firmaların kar marjlarının aşırı derecede etkilenmesine sebep olmuş ve genel bir vergi rejimi için baskıları arttırmıştı. 1960'ların sonundaysa Fransa'nın enflasyon oranı komşularına oranla dramatik bir şekilde arttığında, Fransa hükümeti iç talebi azaltmak için vergileri yükseltememiş ve ortaya çıkabilecek herhangi bir ödemeler dengesi krizine yol açmamak için ticareti sınırlandırmak zorunda kalmıştı. Bu durum, zorlukların sezilememesi ve planlanmaması durumunda siyasal bir krizi teşvik edebilecek istem dışı sonuçları ve kısmi önlemlerin potansiyel zayıflıklarını örneklemektedir.

Üçüncüsü, 1990'larda Avrupa bütünleşmesinin, 'demokrasi açığı'nın telafi edilmesi için gerekli girişimlerin yokluğunda, ne kadar başarılı olacağı hala net değildir. Teknik uzmanlar ve bürokratlardan oluşan bölgesel örgütlerin meşruiyetini ve sorumluluklarını güvence altına almak adına demokratik bir karar-alma sürecinin geliştirilmesi için ortak bir girişim olmadığı sürece, vatandaşlar ve bölgesel örgütler arasında tehlikeli bir boşluk oluşabilecektir. Ulusal siyasal partiler de seçim zamanlarında iş başındaki hükümete saldırmak için bu boşluktan faydalanabilirler. Bu noktada günümüz Avrupa Birliği'nde parasal ve siyasal birliğin daha da ileri taşınamamasındaki problemler, meşruiyet şöyle dursun, istemsiz 'gizlice bütünleşmenin' etkililiği konusunda şüphe doğurmaktadır.

Son olarak, yeni-işlevselciliğin 1950'ler ve 1960'larda Batı Avrupa'nın dışında diğer bölgelere uygulanabilirliği belirsiz kalmakta ve evrensel bir teori olmak için sınırlı bir potansiyele sahip olduğu ortaya çıkmaktaydı. Boyut, tarihsel bağlam ve üyeler arasında ekonomik gelişmenin ve büyümenin düzeyi açısından Batı Avrupa, yeni-işlevselci süreçlerin gelişimi için uygun olabilir. Fakat eğer bu süreçlerin etkinliği, rastlantısal geçmiş koşullara bağlıysa, Batı Avrupa'da başarılı olsa bile, başka bölgelerde başarı ile uygulanması çok düşük bir olasılıktır.

Tüm bu sebeplerden dolayı, Haas 1970'lerde yeni-işlevselcilik düşüncesine olan inancını yitirmiştir. Avrupa'da bölgesel bütünleşme çalışmalarını geliştirmek için çok çalışmasına karşın, sonradan küresel düzeyde uluslararası örgütleri incelemeye başlamıştır. Bu kapsamda ilk çalışmaları, 'rejim analizi'nin ya da en geniş anlamıyla uluslararası yönetişim çalışmalarının popülerliğinin yolunu açmıştır. Haas aynı zamanda, uluslararası örgütlerin önemini de unutmamış ve 1990'larda Birleşmiş Milletler (BM) için olası ve arzulanan çeşitli reformlarla ilgili ortaya çıkan tartışmalara önemli katkılarda bulunmuştur. Uluslararası barışı ve güvenliği sürdürmeye yardımcı olacak ampirik kayıtları incelediği BM üzerine yazdığı son kitabı, 1970'lerde yeni-işlevselciliğin başarısızlığından öğrendiklerini gözler önüne sermektedir.

1990'da Haas, birçok uluslararası örgütün göreceli etkisizliğinden yakındığı *When Knowledge is Power* eserini yayımlamıştır. Ona göre, bu örgütlerin uluslararası toplumdaki zorluklara ve problemlere uyum sağlayabilmeleri için, sürekli bir öğrenim faaliyeti içinde olmalarını sağlayacak bir yeniden yapılandırmaya ihtiyaçları vardır. Haas, Birleşmiş Milletler gibi uluslararası örgütlerin, her zaman öncelik verilen spesifik bir amacın aracı olarak değil, bizatihi amaç olarak düşünülmesi gerektiğini önermektedir. Böyle bir durum oluştuğunda, uluslararası örgütler yeni sorunlara uyum sağlayabilir ve yalnızca başlamak için fazla iddialı olan bazı amaçların gerçekleştirilmesindeki başarısızlıklarıyla değerlendirilemezler. Buna ek olarak, Haas bizleri, [uluslararası yönetişimde ilerlemeyi];

> gelişim için, temel bir hedeften ve metafiziksel bir inançtan yoksun olan, fakat değişimin yönü hakkında sık geri dönüşler ve yer yer kendini sorgulamalarla dolu, açık uçlu bir süreç olarak düşünmemiz için teşvik etmektedir. İlerleme; çocuksu, metafiziksel fakat evrensel amaçlardan yoksun bir ilahtır. Halkların, ulusların ve diğer büyük insan topluluklarının kendilerine ve birbirlerine yaptıklarını hoş gören ilerleme, dünyevi bir ilahtır.[3]

Bu bağlamda Haas, Birleşmiş Milletlerin yirmi birinci yüzyılda ortaya çıkan sorunları çözebilmesi için radikal bir şekilde reform geçirmesi gerektiğini söyleyenlere karşı çıkmaktadır. Zengin ve fakir arasındaki ekonomik eşitsizlik ve çevrenin yok olması gibi küresel problemlerin artması konularında duyarlı olmasına karşın, yüz seksen bağımsız devlete ayrılmış olan BM'nin doğal sınırlarının ve yeteneklerinin de farkındadır. Bu sebeple en bü-

yük üzüntüsü, Soğuk Savaş'ın sona ermesinin, siyasal liderlerin ne icraatlarıyla, ne de sözü edilen kapsamlı reformlar için gerekli fonlarla eşleşmeyen söylevleriyle de beslenen bir şekilde BM'in başarabilecekleri konusundaki beklentileri arttırmasına sebep olmasıdır. Sonuç olarak, Haas'a göre BM abartılı amaçların kölesi olduğu için çöküş içerisindedir.

Bu durum, onun 1969'da yayınladığı *Tangle of Hopes* kitabındaki savı ile uyumludur. Bu kitabında, Haas 'sistem dönüşümü' için iki model ileri sürmektedir. İlki, devletlerin içindeki değişimlerin yeni taleplere ve politikalara yol açtığı 'otonom içsel değişim'e bağlıdır. Diğeri ise uluslararası örgütlerin performanslarıyla ilgili tecrübelerin karar vericileri neyin etkin yapılabileceği ya da yapılamayacağı konusunda yeni algılara yönlendiren ve bu şekilde bu örgütler aracılığıyla izlenecek yeni amaçlar formüle eden 'geribildirim'i içermektedir. Bu çalışmasında Haas, ilk durumda örgütün yetisinin 'taleplerin değişen terkibini' takip etmede zorluk yaşayacağını ve bu nedenle büyük oranda durağan kalacağını öne sürmektedir. İkinci durumda ise, eğer geri bildirimler elitler arasında uyarlanır ve öğrenmeye sebep olursa, ortaya çıkan sonuç büyük ihtimalle daha otonom bir güç ve daha güçlü bir sistem olacaktır.[1] Elbette bu durumda geri bildirimin, ayrılmayı olduğu kadar, ABD ve BM arasında olduğunu gözlemlediğimiz gibi artan karşılıklı bağımlılığa da yol açabileceği öne sürülebilir. Sonuç olarak, Ernst Haas'ın bilimi şöyle tanımlanabilir; dünya düzeninin sağlanması için devletler arasında daha fazla iş birliğine yönelik insani bir yükümlülük ile ampirik metodolojinin en yüksek standartlarına bağlılık. İlk çalışmaları işlevselcilikten ve ulus-devlet yapılanmasının aşılabileceği araçları keşfetme çabalarından oldukça etkilenmesine rağmen Haas, mevcut devletler sistemi üzerinden dünya düzeninin sürdürülmesi gerektiğine ikna olmuştur. Bu bağlamda çalışmalarının ayırıcı özelliği, artan bir gerçekçilik ve diğerlerini "eğer uluslararası örgütlerin yıldızı önümüzdeki dönemlerde parlayacaksa, reform için hazırladığımız radikal planlardan beklediklerimiz konusunda mütevazı olmalıyız" yönünde ikna etme arzusudur. Uluslararası örgüt çalışmalarında mükemmel olan iyi olanın aleyhindedir.

Notlar

1. Ernst Haas, 'International integration: the European and the universal process', *International Organization* 15 (1961), s. 366.
2. Ernst Haas, *The Obsolescence of Regional Integration Theory*, Berkeley, University of California Press, 1976.

3. Ernst Haas, *When Knowledge is Power: Three Models of Change in International Organizations*, Berkeley, University of California Press, 1990, s. 212.
4. Ernst Haas, *Tangle of Hopes: American Commitments and World Order*, Englewood Cliffs, New Jersey, Prentice-Hall, 1969, ss. 28–29.

Haas'ın Temel Çalışmaları

'The balance of power: prescription, concept, or propaganda?', *World Politics* 5 (1953), ss. 442–77.

Dynamics of International Relations (Allen S. Whiting ile birlikte), New York, McGraw-Hill, 1956.

The Uniting of Europe: Political, Social, and Economic Forces, 1950–1957, Stanford, California, Stanford University Press, 1958.

'Persistent themes in Atlantic and European unity', *World Politics* 10 (1958), ss. 614–29.

Beyond the Nation-State: Functionalism and International Organization, Stanford, California, Stanford University Press, 1964.

Collective Security and the Future International System, Denver, Colorado, University of Denver Press, 1968.

The Uniting of Europe: Political Social and Economic Forces, Stanford, California, Stanford University Press, 1968.

Tangle of Hopes: American Commitments and World Order, Englewood Cliffs, New Jersey, Prentice-Hall, 1969.

Human Rights and International Action: The Case of Freedom of Association, Stanford, California, Stanford University Press, 1970.

'The study of regional integration: reflections on the joys and anguish of pretheorizing', *International Organization* 24 (1970), ss. 607–46.

The Web of Interdependence: The United States and International Organizations, Englewood Cliffs, New Jersey, Prentice-Hall, 1970.

The Obsolescence of Regional Integration Theory, Berkeley, University of California Press, 1975.

'Turbulent fields and the theory of regional integration', *International Organization* 30 (1976), ss. 173–212.

'Why collaborate? Issue-linkage and international regimes', *World Politics* 32 (1980), ss. 357–405.

'Words can hurt you; or, who said what to whom about regimes', *International Organization* 36 (1982), ss. 207–43.

'Regime decay: conflict management and international organizations, 1945– 81', *International Organization* 37 (1983), ss. 189–256.

When Knowledge is Power: Three Models of Change in International Organizations, Berkeley, University of California Press, 1990.

'Reason and change in international life', (der.) Richard Rothstein içinde, *The Evolution of Theory in International Relations*, Columbia, South Carolina, University of South Carolina Press, 1991, ss. 189–220.

Konuyla İlgili Yararlanılabilecek Kaynaklar

Jarvis, Darryl, 'Integration theory revisited: Haas, neofunctionalism and the problematics of European integration', *Policy, Organisation and Society* 7 (1994), ss. 17–33.

Ohrgaard, Jakob C., 'Less than supranational, more than intergovernmental: European political cooperation and the dynamics of intergovernmental integration', Millennium: *Journal of International Studies* 26 (1997), ss. 1–30.

Puchala, David, 'Integration theory and the study of international relations', (der.) Richard L. Merritt ve Bruce M. Russett içinde, *From National Development to Global Community*, London, Allen & Unwin, ss. 145–64.

Sewell, James Patrick, *Functionalism and World Politics*, Princeton, New Jersey, Princeton University Press, 1966.

Taylor, Paul, *The Limits of European Integration*, New York, Columbia University Press, 1983.

Tranholm-Mikkelsen, Jeppe, 'Neofunctionalism: obstinate or obsolete? A reappraisal in light of the new dynamism of the EC', *Millennium: Journal of International Studies* 20 (1991), ss. 1–22.

STANLEY HOFFMANN

Stanley Hoffmann, Fransız siyaseti ve karşılaştırmalı Avrupa siyaseti çalışmaları yanı sıra ve aynı zamanda Amerikan Dış Politikası ve Uluslararası İlişkiler Teorileri alanlarında önemli bir kişidir. Entellektüel akıl hocası Fransız düşünür Raymond Aron'dur ve onun trajik, liberal ve Weberyan bakış açısını paylaşmaktadır. Amerikan Dış Politikası ve uluslararası ahlak üzerine çalışmalar yürüten Hoffmann, politika yapıcılar ve gerçekçiler ile süregiden bir tartışma içerisindedir. Hoffmann'ın değerleri liberaldir ve bireysel özgürlüğün liberal değerlerinin sürekli zarar gördüğü bir dünyada, bu değerlerin desteklenebilmesi ve arttırılabilmesi amacıyla yeni yöntemler geliştirmek eğilimindedir. Hoffmann bazı yönleriyle, Kennan, Morgenthau ve Henry Kissinger gibi gerçekçilere benzemektedir. Tıpkı onlar gibi Amerikan dış politikasındaki yanlışlarla ilgili kalın kitaplar ve birçok makale yazmıştır. Analizleri onlarınki gibi, Amerikan karar vericilerinin dış politikayla ilgili besledikleri saf ön yargılar üzerine odaklanmaktadır.

Buna rağmen Hoffmann, gerçekçilerden farklı olarak, çözümün Amerikalıların on dokuzuncu yüzyıl Avrupa devlet idaresi sanatı uyarınca eğitilmesi olduğuna inanmamaktadır. Hoffmann, Amerikan dış politikasının en az arzulanan yönlerini abarttıklarına inandığı gerçekçileri yoğun bir şekilde eleştirmektedir. Buna karşılık çalışmaları dünya siyasetinin karmaşıklığı, dış politikanın ahlaki çıkmazları ve devlet davranışına dair isabetsiz modellerin uygulanmasının riskleri konusunda hem politika yapıcıları, hem

de araştırmacıları ikna etmeye çalışmaktadır. Bazı yönleriyle Hoffmann, takdir ettiği ve genel bakış açısını paylaştığı Hedley Bull'un Amerikan versiyonu olarak görülebilir.[1] Bull'dan farklı olarak Hoffmann, uluslararası ilişkiler çalışmalarında gerçekçilik ve idealizm arasındaki gerilimleri bir sentezle birleştirecek belirli bir teorik yapı oluşturmamaktadır. Bunun yerine, teori ve dış politika analizi düzleminde gerçekçilik ve idealizm arasında hareket etmektedir. Kendisinin ifade ettiği şekliyle;

> Aron gibi ben de doğal olarak, beni kendi reçetelerinin değersiz olduğu yönünde kışkırtan ütopistlere karşı düşünme eğilimindeyim. Kaba gerçekçiler, beni onlara bazı çıkış noktalarını gözden kaçırdıklarını göstermem için kışkırtmaktadırlar.[2]

Bu bölümde, görüşlerinin günün teorik ve politik akımlarına karşı olduğunu sürekli dile getiren birisi olarak, Hoffmann'ın Amerikan dış politikası çalışmalarındaki gerçekçiliği ve idealizmi arasındaki yararlı gerilime odaklanacağız.

Stanley Hoffmann 1928 yılında Viyana'da doğmuş ve 1930'ların Fransası'nda büyümüştür. Fransa'da bir çocuk olarak Hoffmann kendisini, 1940 Mayısı'nda Fransa'nın Almanya tarafından işgal edilmesi ve faşizmin popülaritesinin artması ile ortaya çıkan travmalardan etkilenen, yarı Yahudi ve kökleri olmayan küçük bir Avusturyalı olarak tanımlamaktadır. Vichy Rejimi sırasında Fransa'nın Nice şehrinde yaşamaktaydı.Ailesi 1945'de Paris'e dönen Hoffmann Siyasal Bilgiler Fakültesi (Institut d'Etudes Politiques) ve Paris Üniversitesi Hukuk Fakültesine kaydolmuştu. 1948'de mezun olan Hoffmann, ardından uluslararası hukuk alanında doktora çalışmalarına devam etmiştir. 1951 yılında Harvard'da bulunmuştur. Doktora tezini tamamladıktan sonra (ki kendisi tezi için oldukça anlaşılmaz diye yorum yapmıştır) 1955 yılında Harvard Kennedy Fakültesinde öğretim üyesi olarak göreve başlamıştır. Hoffmann, öğretim ve araştırmalarını Fransız siyaseti ve uluslararası ilişkiler alanları içerisinde birleştirdiği Harvard'da Fransız Uygarlığı C. Douglas Dillon Profesörü'dür.

Hoffmann, Amerikan dış politikası üzerine üç önemli kitap yazmıştır. 1968'de *Gulliver's Troubles, or, the Setting of American Foreign Policy* kitabını yayınlamıştır. Bu kitap, 1960'larda Amerikan politika yapıcılarının karşı karşıya oldukları değişen uluslararası çevrenin kapsamlı bir incelemesi ve ayrıca geçmişte bu politika yapıcıların çevrelerine karşı tepkilerindeki ön yargılara dair algısal bir analizdir. Bu, Amerikan dış politikası üzerindeki iç ve dış baskıları birleştirmeye çalışan ciddi ve iddialı bir kitaptır. Aynı konuya dair diğer kitaplarındaki gibi Hoffmann, Amerikan dış politikası için

en uygun amacın ayrıntılı bir şekilde incelenmesi ile ilgilenmektedir ve saptamaya çalıştığı şudur;

> içinde bulunduğumuz dünyada, bu tür bir ulus olarak ABD ne yapabilir veya yapamaz. Ulusun alışkanlıklarına ve en derin inançlarına veya bulunduğumuz dünyanın tabiatına aykırı olan amaçlar anlamlı değildirler. Ulusun emrindeki güç, hangi kullanımın kazançlı olduğunu hangisinin olmadığını belirten dış koşulların ve aynı zamanda bu gücün kullanımını belirli yerlere yönlendiren ya da başka türlü kullanımını engelleyen içsel eğilim ve kurumların farkında olarak kullanılmalıdır.[3]

Kitaplarına yüklediği işlevler ve aşırı derecede basit bulduğu teorik modellerin kullanımını reddetmesinden de anlaşılacağı üzere, Hoffmann'ın kitapları oldukça uzun ve bir oturuşta okunması zor kitaplardır. Okurları için dünyanın karmaşıklığını basitleştirmek yerine, zorlaştırma eğilimindedir. Yine de onlar bu çabanın karşılığını vermektedirler. Hoffmann bu kitabında, 1960'ların uluslararası sisteminin devrimci dinamizm, kısıtlı veya yumuşatılmış iki kutupluluk ve ideolojik çatışmalar ile karakterize olduğunu belirtmektedir. Sistemi, her biri farklı yapısal özelliklere sahip ve birbirleriyle ilişkili üç ayrı düzeye ayırmaktadır. Temel olarak, süper güçlerin nükleer silahlarının yok ediciliği açısından sistem iki kutupludur. Diğer taraftan nükleer çıkmazın sebep olduğu kısıtlamalar ulus devlete yeni bir başlangıç fırsatı vermiş ve sistemin ikinci düzeyinde siyasal çok merkezliliğin ortaya çıkmasına izin vermiştir. Bu durum, üçüncü sistemik düzey için çok kutuplu bir niteliğe katkıda bulunan nükleer silahların yayılmasına doğru bir eğilimi cesaretlendirmektedir.

Sistemin düzeyleri arasında ve kendi içerisindeki ilişkilerin karmaşıklığı ışığında Hoffmann, ABD yararına dünya düzenini etkili bir şekilde geliştirmek için zorluklara sebep olan özgün ulusal yetersizlikleri teşhis etmektedir. Dünyanın karmaşıklığı, Amerikan 'ulusal tarzı'ndan ve Amerikan idari kurumlarından kaynaklanan bir dizi güçsüzleştirici tutumdan dolayı, özellikle ABD için zorlayıcıdır. En büyük kurumsal sorun, idari yapı ve bürokrasi içindeki/arasındaki güç dağılımıdır. Dış politika 'üslubu'ndaki eksiklikler; yasalara uyma, kurallara riayet etme, kısa vadeli planlama ve dingincilik ve aktivizm arasındaki çatışmada ortaya çıkmaktadır.

Kitabın son kısmında Hoffmann, ABD'nin Avrupa'dan makul bir şekilde çekilmesi gerektiğini, 'Avrupalı bir Avrupa'nın ortaya çıkmasının ancak bu şekilde sağlanabileceğini ve böylece Avrupa'nın konfederatif çerçeve içerisinde Amerikan ve Sovyet garantisi altında bir Fransız-İngiliz nükleer gücüyle korunabileceğini ileri

sürmektedir. Bu model temel olarak Avrupa için Degolcü bir tasarımdır. Göreceli bağımsız bir Avrupa'nın kurulmasını sağlamaktan ziyade, bu model Amerika'nın kaynaklarının, örneğin Çin'in baskı altına alınması gibi daha önemli çevreleme projelerinde kullanabilmesini sağlamak amacıyla geliştirilmiştir. Hoffmann gücün, siyasetin bir aracı olarak askeri güce fazlasıyla bel bağlamasına karşıdır; fakat askeri gücün yokluğunda devrimci güçlerin büyük ihtimalle uluslararası düzene zarar vereceklerini de kabul etmektedir. Kısacası bu kitap, ABD'ye gittikçe 'çok hiyararşili' hale gelen uluslararası sisteme ayak uydurması ve Doğu ve Batı Avrupa'nın Soğuk Savaş'tan bütünleşmiş bir siyasal varlık olarak ortaya çıkmasına ön ayak olması yönünde bir çağrıdır.

Hoffmann, 1978 yılında yayınladığı ikinci kitabı *Primacy or World Order*'da çağrısını yinelemektedir ve 1945 sonrası Amerikan Dış Politikası'nı iki döneme ayırmaktadır: Soğuk Savaş dönemi (1945-68) ve Kissinger dönemi (1968-76). Hoffmann bu kitabında Harvard'daki meslektaşı Kissinger'ı eleştirmektedir. Onu, Gulliver'i denizaşırı problemlerden kurtaramamakla ve ekonomik ilişkilerin askeri olanlar kadar önemli olduğu ve karşılıklı bağımlığın gittikçe arttığı bir dünyada uygulanabilirlikleri kısıtlı, gerçekçi dogmaları hayata geçirdiği için suçlamaktadır. Ona göre, Kissinger'in diplomasisinin çelişkileri, güç dengesi gereksinimlerinin soyut kavramları ve jeopolitik gerçeklik arasındaki boşluktan ortaya çıkmaktadır. Hoffmann, Kissinger'ın diplomasisinin ABD'nin aynı anda hem üstünlük kurabileceği, hem de dünya düzeninden faydalanabileceği yanılsaması üzerine oturtulduğunu iddia etmektedir. Oysa Hoffmann'a göre, birisinin gerçekleşmesi için diğerinden ödün verilmesi gerekmektedir. Bir kez daha, Amerikan karar vericilerini Sovyetler Birliği ile aralarındaki rekabeti tehlikesiz ve eşitlik düzleminde devam ettirmeleri ve dünya düzenini sağlamada emperyal kontrol denemelerinden vazgeçmeleri yönünde uyarmaktadır.

Hoffmann'ın Amerikan Dış Politikası üzerine 1983'de yayımladığı üçüncü önemli kitabı *Dead Ends*'dir. Kitap; uluslararası sistemin artan karmaşıklığı, küresel karşılıklı bağımlılığın talep ve fırsatları, gücün çok boyutlu ve değiştirilemez doğası, askeri gücün sınırlı faydası, ABD'nin göreceli gerilemesi, Amerikan diplomasisinin zayıflığı ve Sovyetler Birliği'ne karşı karma bir strateji ihtiyacı gibi temalarıyla daha önce yazdıklarıyla benzeşmektedir. Hoffmann'ın gözden geçirilmiş makalelerinden oluşan kitabın merkezinde Kissinger, Carter ve özellikle Reagan'ın dış politikalarının ciddi çıkmazlara (*dead ends*) sebep olduğu değerlendirmesi bulunmaktadır. Kissinger'in büyük diplomatik planı hegemonik iddiadan zarar görürken; Carter gücün, kendilerini ispat etmekte ve eski sömür-

ge bağımlılıklarını reddetmekte ısrarlı yeni aktörlere dağılımının, ABD'nin oynayabileceği tek rolün 'hegemonyasız liderlik' olduğu bir dünya yarattığını anlamıştır. Dahası Hoffmann, Carter'ın insan hakları, nükleer silahların yayılması, silah satışı ve deniz hukuku gibi uzun dönemli küresel konular üzerine vurgu yapmasını takdir etmekteydi. Bunun yanı sıra, "bu dünya öyle karmaşıktır ki ne süper güçler tarafından yönetilebilir, ne de onların arasındaki ilişkilere indirgenebilir" mantığı uyarınca hareket eden yönetime güvenmekteydi.[4] Fakat Carter yönetimi, Amerika'nın komünizm ile ilgili geleneksel takıntısını ortadan kaldırmak için hevesli görünürken, Sovyetler Birliği'ne yönelik kat'i bir strateji ortaya koymamıştı. Bu eksiklik tabiri caizse Carter'ın dünya düzeni ile ilgili görüşü açısından 'halkanın içerisindeki deliği' oluşturmaktaydı ve Sovyetler'in hangi faaliyetlerinin katlanılamaz olduğu ve hangilerinin Washington'un küresel çekişme anlayışıyla uyumlu olduğunu anlatmakta ve kendi mükemmel sezgi ve varsayımlarını bir stratejiyle bütünleştirmekte başarısız olmuştur.[5] Kitap içerisindeki en eleştirel makalesinde Hoffmann, Reagan'ın dünyayı bir kez daha süpergüçler arasındaki ideolojik ve askeri yüzleşmeye indirgeyecek olan çevreleme stratejisini yeniden canlandırma girişimiyle ve ABD'nin gücünü kullanma isteğini çoktan kaybetmiş olduğu yönündeki müphem iddiasıyla alay etmektedir. 1983'de Hoffmann, Reagan'ın 1950'lerin dünyasına olan özleminin, yabancılaştırılmış müttefikler, bir sarmal halini almış silahlanma yarışı ve inatçı bir Sovyetler Birliği gibi yeni çıkmazlara sebebiyet verebileceğini iddia etmiştir.

Şüphesiz Hoffmann son noktayı yanlış algılamıştı; Sovyetler Birliği teslim olmuştu. Fakat Soğuk Savaş'ın son bulması ve Reagan/Bush yönetiminin Soğuk Savaş'ı sona erdirme açısından kısa vadede başarılı olması, ne Hoffmann'ın iddialarını geçersiz kılar, ne de bizleri son otuz yıllık Amerikan Dış Politikası üzerine aklıselim eleştiriler yapmış olan Hoffmann'ı takdir etmekten alıkoyar. Eski meslektaşı Henry Kissinger'ın tersine Hoffmann, Amerikan dış politikası'nın aktif formulasyonunda büyük bir rol oynamak için hiçbir zaman istekli olmamış, daha çok bu politikanın genel gidişatı üzerine kaygılı eleştiriler yapmayı tercih etmiştir.

1970'lerin sonunda ve 1980'lerin başında Hoffmann, Amerikan dış ilişkilerine dair eleştirilerinin yanı sıra, dikkatini gerçekçi yaklaşımı uluslararası ilişkilerin liberal ahlak ve etik talepleriyle uyumlaştırmanın zorlukları ve olanaklarına çevirmiştir. Bu konu ile ilgili en ünlü kitabı 1981 yılında yazdığı *Duties Beyond Borders: On the Limits and Possibilities of Ethical International Politics*'tir. Bu kitap, Hoffmann'ın Syracuse Üniversitesinde 1980 yılında Frank W. Abrams konferansları olarak yayınlanan beş makalesinden

oluşmaktadır. Hoffmann bu kitabında, liberaller tarafından ütopist bir yaklaşım ile ele alınan ve bazı gerçekçiler tarafından uygunsuz olarak görülüp dışlanan sorunlara atıf yapmaktadır.

Özellikle gerçekçiler ve liberaller arasındaki tartışmalara zemin oluşturan üç konuyu incelemektedir: Güç kullanımı, insan hakları ve dağıtım adaleti. Birincisi temel olarak savaş üzerine, özellikle Michael Walzer'ın *Just and Unjust Wars* (Haklı Savaş Haksız Savaş)'ı ve onun eleştirilerinin incelenmesi üzerine odaklanmıştır. Bu alanda önemli olan "hangi ahlaki kriter gücün kullanımıyla ilgili kararların verilmesinde devlet adamları tarafından uygulanabilir" sorunsalını derinlemesine incelemektedir. İkinci konu olan insan hakları ile ilgili olarak Hoffmann, insan haklarının herhangi bir evrensel tanımının içereceği tuzakları kapsayan etkileyici bir liste sunmakta ve dış politikada net değerler olarak bunların geliştirilmesinin zorluklarını kabul etmektedir:

> Uluslararası ortamın ahlaki eylem olanaklarını sınırlayan yapısı, insan hakları ve önceliklerin kavramsallaştırılmasında mutlak anlaşmazlıklara yol açan değer sistemi çatışmaları ve ölçme-değerlendirmenin zorluklarının tümü kendini tekrarlayan biçimde başarısızlığa ya da ihtilafa ya da içerde veya dışarıda siyasal savaş uğruna insan hakları sorunlarının kullanılmasına sebep olmakta ve bunları yönlendirmektedirler.[6]

Bu sorunlara rağmen, ABD'nin insan hakları konuları üzerine eğilmemesi durumunda kendisiyle çelişeceğini ileri süren Hoffmann, liberal enternasyonalizm politikasını desteklemektedir. Aynı zamanda Hoffmann, böyle bir politikanın ekonomik ve sosyal haklar pahasına siyasal ve sivil insan haklarını vurgulamanın çoğunlukla başka bir maske altında yeni-sömürgecilik olarak ortaya çıktığına dair farkındalıkla bir arada var olması gerektiğine dair uyarıda bulunmaktadır. Hoffmann, Soğuk Savaş'ın bitişinden sonra da otuz yıllık uluslararası ilişkiler araştırıcılığı boyunca ilgilendiği konular üzerine çalışma yayımlamaya devam etmiştir. Bu konular şöyle sıralanabilir; çoğulcu ve anarşik bir çevrede liberal bir dünya düzeninin kurulması olasılığı, dünyanın önde gelen süpergücü olarak ABD'nin sorumluluğu ve Amerikan devlet idareciliğinin ve uluslararası teorinin çıkmazları.

Kişisel olarak söylemek gerekirse, Hoffmann'ın kitaplarındaki savları çalışmalarının bu kitaptaki özetinin temelini oluşturmasına rağmen, kitaplarının büyük bir hayranı değilim. Bu kitaplar çok uzun olmanın yanında, kitapların temel temalarıyla ilgisi açık olmayan sayısız siyasal öneriler içermektedir. Diğer yandan, Hoffmann bu yüzyılın Amerikan Dış Politikası ve uluslararası iliş-

kiler üzerine en iyi deneme yazarıdır. Denemelerden oluşan iki kitabı mevcuttur. İlki 1965'te basılmıştır ve 1960'larda Harvard ve Cenevre'deki derslerinde savaş ve barış üzerine anlattıklarının gözden geçirilmiş halidir. *Janus and Minerva* olarak adlandırılan ikincisi ise 1987'de yayınlanmıştır. Bu kitaplar bütün olarak, zamanla gelişmiş olsa da, uluslararası ilişkilere dair bir düşünce birliğini temsil etmektedirler. Uluslararası ilişkileri ciddi çalışan herkes tarafından okunmaları gerekmektedir. Kant ve Rousseau üzerine olan makalesi, bu klasik teorisyenlerin bu alanda yapılmış karşılaştırmalı analizi olarak eşsizdir ve uluslararası ilişkiler teorisinde gerçekçiliğin sınırlılıkları üzerine olan makaleleri 1950'ler ve 1960'larda yazıldığı gibi güncelliklerini korumaktadırlar. Yirminci yüzyılın sonunda Hoffmann bu alanda 'mutsuz bir Sisifos'tur (*Sisyphus*)*. Yakın zamanda kendisinin de belirttiği gibi;

> Ahlak ve siyaset arasındaki gerilim her zaman varolacaktır. Çünkü ahlak sadece egoist veya asosyal çıkarlarla değil, aynı zamanda güç ve baskı için duyulan arzuyla da savaş içerisindedir. Uluslararası ilişkilerin dünyasında bu her zaman zahmetli bir mücadele olacaktır. Albert Camus bizden mutlu bir Sisifos'u hayal etmemizi istemiştir. Uluslararası ilişkilerde bu mümkün değildir.[7]

Notlar

1. Bkz., Stanley Hoffmann, 'Hedley Bull and his contribution to international relations', *International Affairs* 62 (1986), ss. 179–95.
2. Stanley Hoffmann, 'A retrospective', (der.) Joseph Kruzel ve James N. Rosenau içinde, *Journeys Through World Politics: Autobiographical Reflections of Thirty-Four Academic Travellers*, Lexington, Massachusetts, Lexington Books, 1989, s. 269.
3. Stanley Hoffmann, *Gulliver's Troubles, Or, the Setting of American Foreign Policy*, New York, McGraw-Hill, 1968, s. xiii.
4. Stanley Hoffmann, *Dead Ends: American Foreign Policy in the New Cold War*, Cambridge, Massachusetts, Ballinger, 1983, s. 69.
5. *Ibid.*, ss. 73–74.
6. Stanley Hoffmann, *Duties Beyond Borders: On the Limits and Possibilities of Ethical International Politics*, Syracuse, New York, Syracuse University Press, 1981, s. 95.
7. Stanley Hoffmann, 'Democracy and society', *World Policy Journal* 12 (1995), s. 39.

Hoffmann'ın Temel Çalışmaları

'International relations: the long road to theory', *World Politics* 11 (1959), ss. 346–77.

* Bkz. Çeviri Notları

Contemporary Theory in International Relations, Englewood Cliffs, New Jersey, Prentice-Hall, 1960.
The State of War: Essays on the Theory and Practice of International Politics, New York, Pall Mall Press, 1965.
'Obstinate or obsolete? The fate of the nation-state and the case of Western Europe', *Daedalus* 3 (1966), ss. 862–913.
Gulliver's Troubles, Or, the Setting of American Foreign Policy, New York, McGraw-Hill, 1968.
Decline or Renewal? France Since the 1930s, New York, Viking Press, 1974.
Primacy or World Order: American Foreign Policy Since the Cold War, New York, McGraw-Hill, 1978.
Duties Beyond Borders: On the Limits and Possibilities of Ethical International Politics, Syracuse, New York, Syracuse University Press, 1981.
The Mitterrand Experiment: Continuity and Change in Modern France (der.) George Ross ve Sylvia Malzacher'le birlikte, New York, Oxford University Press, 1987.
Janus and Minerva: Essays in the Theory and Practice of International Relations, Boulder, Colorado, Westview Press, 1987.
'A retrospective', (der.) Joseph Kruzel ve James N. Rosenau içinde, *Journeys Through World Politics: Autobiographical Reflections of Thirty-Four Academic Travellers*, Lexington, Massachusetts, Lexington Books, 1989, ss. 263–78.
'International Society', (der.) J.D.B. Miller ve R.J. Vincent içinde, *Order and Violence: Hedley Bull and International Relations*, Oxford, Clarendon Press, 1990, ss. 13–37.
The New European Community: Decision-Making and Institutional Change (der.) Robert O. Keohane, Boulder, Colorado, Westview Press, 1991.
After the Cold War: International Institutions and State Strategies in Europe, 1989–1991 (der.) Robert O. Keohane, Cambridge, Massachusetts, Harvard University Press, 1993.
'The crisis of liberal internationalism', *Foreign Policy* 98 (1995), ss. 159–77.
World Disorders, Oxford, Rowman & Littlefield, 1998.

Ayrıca Bakınız: **Aron, Kennan, Morgenthau, Walzer**

Konuyla İlgili Yararlanılabilecek Kaynaklar

Miller, Lynda B., 'America, Europe, and the international system', *World Politics* 21 (1969), ss. 315–41.
Miller, Lynda, B. ve Smith, Michael, J., *Ideas and Ideals: Essays on Politics in Honour of Stanley Hoffmann*, Boulder, Colorado, Westview, Press, 1993. Stanley Hoffmann'ın tüm çalışmalarının tam bir kaynakçasını içermektedir.

ROBERT O. KEOHANE

Robert Keohane, Harvard Üniversitesinde Birleşmiş Milletler Genel Kurulu üzerine yapmış olduğu doktora çalışmasını 1965

yılında tamamlamıştır. Tezinde cevaplamaya çalıştığı soru: "Devlet davranışını tanımlamada kurumlar önemli midir veya devlet davranışı tamamen güç dağılımından mı çıkarsanır?"dır. Otuz yıl sonra Keohane hala bu soruyu araştırmaktadır ve bu soruya cevap vermek için kullandığı yöntemler ona, David Long'un dediği gibi, liberal uluslararası teorinin 'Harvard Ekolü'nün lideri olarak ün kazandırmıştır.[1] Keohane'nin devletlerin birbirleri ile hangi koşullar altında iş birliği yaptığı ve bu iş birliğini kolaylaştırmada kurumların rolleri ile ilgili düşünceleri, gerçekçi paradigmanın açıklayıcı gücüne bir meydan okuma arayışından, yapısal gerçekçiliğin kavrayışları ile farklı bir uyumluluğa doğru evrilmiştir. Bu konu, uluslararası örgütler çalışmalarında ilerlemeye veya gerilemeye sebep olup olmadığı yönündeki tartışmalarla güncelliğini korumaktadır. Fakat Keohane'nin çalışmalarının bu tartışmaları alevlendirdiği konusunda hiçbir şüphe yoktur.

Keohane 1941'de Illinois'te doğmuş ve orada büyümüştür. 16 yaşında Chicago Üniversitesinin Kolejlerinden birinin küçük bir şubesi olan Shimer Kolejine kayıt olmuştur. 1961'de oradan mezun olunca Harvard Üniversitesinde doktora çalışmasına başlamış ve akabinde 1965'te Swarthmore Kolejinde öğretim üyesi olmuştur. 1969'da, o günden itibaren uluslararası ilişkiler alanındaki çok önemli dergilerden biri haline gelen *International Organization* Dergisi'nin editörleri arasına katıldıktan sonra Joseph S. Nye ile birlikte yaptığı önemli çalışmalara başlamıştır. 1973'de Stanford Üniversitesinde ders vermek için California'ya taşınmıştır. 1985-1995 yılları arasında Harvard Üniversitesinde çalışan Keohane, 1996 yılından buyana Duke Üniversitesinde Uluslararası İlişkiler James Duke Profesörü olarak çalışmalarına devam etmektedir[2]*.

Keohane'nin gerçekçilik üzerine süregelen tartışmaları, gerçekçiliğin uluslararası ilişkilerle ilgili temel varsayımları olduğu öne sürülen savlar hakkında Joseph Nye ile birlikte sorgulamalar yapmaya başladıkları 1960'ların sonu 1970'lerin başlarında ortaya çıkmıştır. 1972'de *Transnational Relations and World Politics* kitabını Joseph Nye ile beraber yayına hazırlamışlardır. Bu kitap, çokuluslu şirketler gibi devlet dışı aktörler arasındaki 'ulusaşırı ilişkiler'in, siyaset bilimcilerin devletlerarası ilişkilere aşırı derecede odaklanmasının üstesinden gelinebilmesini zorunlu kıldığını düşünen birçok akademisyeni biraraya getirmiştir. Kitap Vietnam Savaşı'nın sona erdiği ve uluslararası ilişkilerde ekonomik konuların öneminin arttığı bir ortamda yayınlanmıştır. Özellikle, OPEC'in (Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü) yükselişi, Japonya ve ABD arasında ticaret dengesizliği üzerine ortaya çıkan gerginlik ve Nixon'ın

* Bkz. Çeviri Notları

parasal istikrarla ilgili Bretton Woods anlaşmasını tek taraflı olarak terk etmesi, dünya siyasetinde bazı kökten değişikliklerin meydana gelmekte olduğunu göstermekteydi. Sonraki birkaç yıl Keohane ve Nye'ın çalışmaları, 'karşılıklı bağımlı' olduğu öne sürülen dünyanın çok yönlü tanımlanmasından, siyasal liderlik, rejim değişimi ve sürdürülebilirliği için karşılıklı karmaşık bağımlılığın sonuçlarının teorik değerlendirmesine doğru evrim geçirmiştir.

Bu evrilmenin sonucu 1977'de yayınlanan *Power and Interdependence: World Politics in Transition* kitabı olmuştur. Bu noktada alt başlık çok önemlidir. Kitap, yazarlarının gerçekçiliğin temel varsayımları olarak algıladıklarına doğrudan bir meydan okumadır ve bu dönemde konu ile ilgili yazılmış, karşılıklı bağımlılık üzerine hipotezler sunan ve bu hipotezleri ampirik bilgiye karşı test eden ilk kitaptır. Kitabın temel savı şudur; karşılıklı bağımlılıkların olduğu bir dünyada gerçekçi paradigma uluslararası rejimlerin (uluslararası ilişkilerde para gibi ya da ABD ve Kanada arasındaki sorunlar gibi belirli sorunlar üzerinde karar vermeyi ve uygulamaları yöneten oyunun kuralları olarak tanımlanabilir) dinamiklerinin anlaşılmasında bizlere sınırlı yardımda bulunmaktadır.

Keohane ve Nye, çalışmalarına iki teorik model –gerçekçilik ve karşılıklı karmaşık bağımlılık– kurarak başlamaktadırlar. İlki, uluslararası ilişkileri güç mücadelesi olarak tanımlamaktadır ve üç temel varsayım üzerine temellendirilmiştir: Devletler uyumlu birimlerdir ve aynı zamanda en önemli aktörlerdir; kuvvet politikanın etkili ve kullanışlı bir aracıdır; askeri güvenlik meselelerinin baskın olduğu dünya siyasetinde sorunlar arasında bir hiyerarşi vardır. İkincisi ise, karşılıklı karmaşık bağımlılık modeline göre, devletlerden başka aktörler de mevcuttur; sorunlar arasında bir hiyerarşi yoktur ve güç etkisizdir. Bu şartlar altında sonuçlar, kaynakların dağıtımı ve belli alanlardaki zayıflıklar tarafından belirlenirler; bunlar askeri gücün dağıtımı ile ilgisizdirler ve uluslararaşırı ilişkiler, uluslararası bürokratik koalisyonların ve hükümetlerdışı kuruluşların da katıldığı, karar verme sürecinde en temel faktörlerdir.

Keohane ve Nye karşıt modellerini geliştirdikten sonra, 1920 ve 1975 yılları arasında denizcilik ve parasal ilişkilerle ilgili önemli olayları tanımlamaya ve analiz etmeye başlamış ve ABD ile Kanada ve ABD ile Avusturalya arasında gerçekleşen çok sayıda çatışmanın sonuçlarını detaylı bir şekilde araştırmışlardır. Bazı sorun ve çatışmaların gerçekçilikten daha çok karmaşık karşılıklı bağımlılığın varsayımlarına uyum sağladığını göstermiş, belirli sorun alanlarında aktörlerin belirli 'hassasiyetleri' ve 'zayıflıkları' üzerine odaklanma gereğini tekrardan gündeme getirmişlerdir. Aynı zamanda gelecekte daha da güçlü olacağına inandıkları karmaşık karşılıklı bağımlılık koşulları altında, demokratik devletler için rasyonel bir dış

politika tasarlayıp uygulamanın güçleşmekte olduğunu savunmuşlardır. Bu, özellikle değerlerin net bir sıralamasının yapılmasını zorlaştıran, güvenlik boyutunun eksik olduğu durumlar için doğru bir belirlemedir. Karar yapım sürecinde devlet-dışı aktörlerin ve koalisyonların sayısının çoğalması karmaşıklığı daha da arttırmaktadır ve Keohane ve Nye, bu tarz sorunların uluslararası sistem içindeki büyük devletler tarafından alevlendirildiğini düşünmektedirler.

Anglo-Amerikan uluslararası ilişkiler çalışmalarında 'üçüncü' büyük tartışma süresince bu kitaba sık sık atıfta bulunulmuştur. İlk tartışma 1930'larda gerçekçiler ve idealistler arasında, ikinci tartışma ise 1950'lerde ve 1960'larda gelenekselciler ile davranışsalcılar arasındaydı ve 1970'lerin sonunda Keohane ve Nye 'paradigmalar arası' tartışmaya katılmışlardır. Yazılan kitaplarda ve öğretilen derslerde, disiplin gerçekçilik, karmaşık karşılıklı bağımlılık ve radikal Marksizm arasında bölünmüş olarak tanımlanmaktaydı. Her paradigmanın kendi gündemi, temel aktörleri tanımlama yöntemi ve teorik modelleri vardı. 1977 ile *After Hegemony* kitabının basıldığı 1984 arasındaki dönemde Keohane karmaşık karşılıklı bağımlılığı gerçekçiliğe rakip bir model olarak tanımlamaktan vazgeçmiştir. Bana göre bunun üç temel sebebi bulunmaktadır.

İlk olarak, birçok yazarın belirttiği gibi 1977'de basılan kitapta gerçekçiliğin portresi çok basitti. Keohane ve Nye gerçekçiliği paravan olarak kullanmışlar, onun üzerine detaylı bir inceleme getirmemişlerdi. Örneğin, hiçbir gerçekçi -onların iddia ettiği gibi- gücün her koşulda ve şartta politikanın etkili ve kullanışlı bir aracı olduğunu tartışmamıştı. Stanley Michalak'ın kitap eleştirisinde belirttiği gibi,

> Keohane ve Nye, gerçekçilik sunumlarını gerçekçi yazının dikkatli ve titiz bir okumasına dayandırmamışlardı. Gerçekçilik üzerine savlar, bırakın dolaysız alıntıları, dipnotlarda bile belgelendirilmemiştir. Keohane ve Nye gerçekçilerden alıntı yaptıklarında, bu alıntılar büyük oranda bağlam dışı, gerçekçiliğe atfedilen ilkelerle ilgisiz ve geçerlilikleri şüphelidir.[3]

İkinci olarak, gerçekçiler bu savlara cevaplarını vermişlerdi. Bu kitapta daha önce bahsedilmiş olan Kenneth Waltz ve Stephen Krasner'in ana savlarını tekrar etmeksizin belirtmekte fayda vardır ki siyasal ve askeri gücün dağılımının karmaşık karşılıklı bağımlılığın koşullarından ayrı olduğu doğru değildir. Örneğin Krasner, ABD'nin ham madde politikası ile ilgili çalışmasında, ABD'nin çıkar gruplarının taleplerine karşın ulusal çıkarı gerçekleştirme çabasını sürdürebildiğini ortaya koymaktadır. Krasner ayrıca, uluslararası ticarette karmaşık karşılıklı bağımlılığın derecesi ile hegemon güç

arasında bir bağ olduğunu da ortaya koymaktadır. Kenneth Waltz güç dengesinin önemini çok etkili bir şekilde ortaya koyduğu çalışmasında, karşılıklı bağımlılığın -gücü kullanılamaz hale getirmek şöyle dursun- ABD'nin diğer devletlerin göreceli kazançlar için rekabet ettiği ve mutlak kazançlarını artırmak için ticaret ve benzeri alanlarda iş birliği yaptıkları ortamları sağlama yeteneği ve istekliliğine bağlı olduğunu göstermiştir. Son olarak, 1970'lerin sonunda ve 1980'lerin başındaki İkinci Soğuk Savaş dönemi, Keohane ve Nye'ın karmaşık karşılıklı bağımlılığın gerçekçiliği kullanılmaz hale getireceğiyle ilgili beklentilerini boşa çıkarmıştı. 1980'lerin ilk yıllarında Keohane karmaşık karşılıklı bağımlılık modelinin gerçekçiliğe net bir alternatif olamayacağını kabullenmiştir. Dahası, ticaret, finans ve petrol piyasası rejimlerinin kurulması ile Amerikan hegemonyasını birbirleriyle ilintilendiren yeni-gerçekçi *(neorealist)* savları da benimsemiştir. Aynı zamanda, güç ve karşılıklı bağımlılığın birbirinden bağımsız kavramlar olmadığını da kabul etmiştir. Bu kapsamda 'asimetrik karşılıklı bağımlılığın' (diğer bir deyişle bağımlılığın) güç ilişkilerinin bir biçimi olduğu söylenebilir.

1984'te Keohane *After Hegemony: Cooperation and Discord in the World Political Economy* kitabını yayınlamıştır. Kitap, Keohane'nin yapısal gerçekçilik ile karşılıklı karmaşık bağımlılığı sentezini yaptığı denemelerden oluşmaktadır. Kitabın hibrid sonucu günümüzde 'uyarlanmış yapısal gerçekçilik' veya 'yeni-liberal kurumsalcılık' olarak bilinmektedir. Keohane kitabında, 1945'den beri Amerikan gücünün Japonya'ya ve Avrupa'ya oranla azalmasına rağmen uluslararası sistemin nasıl istikrarlı bir iş birliğine dönüşebileceğini ortaya koymaya çalışmaktadır. İş birliği teorisi, güç dengesindeki değişikliklere rağmen ebedi iş birliği sürecinde devletlerin uzun dönemli rasyonel çıkarlarını savunan rejimlerin (belirli alanlarda devletlerin beklenti ve davranışlarını birbirine yakınlaştıran ilke, kural ve normlar) işlevsel faydası üzerine kurulmuştur. Ona göre böyle rejimler temel olarak siyasal piyasanın başarısızlıklarının üstesinden gelmek için kurulmuşlardır. Böylece bu rejimler izin verilen/verilmeyen işlemleri sınırlandırarak, işlemleri ilgili oldukları konulara göre birleştirerek ve böylece devletlerin anlaşmalar yapmalarını sağlayarak ve de belirsizliği azaltarak uluslararası işlemlerin maliyetlerini azaltırlar.

Kısacası, devletler arasındaki kurumsallaşmış iş birliğinin sürdürülmesi, rejimlerin kurulması için gerekli olan *hegemonik* şartların sürekli kılınmasına bağlı değildir. Keohane ticaret, petrol ve para gibi sorun alanlarını inceleyerek kurumsallaşmış iş birliğiyle ilgili olan düzeltilmiş 'işlevsel teorisini' test etmektedir. Amerikan gücünün azalması, adı geçen alanlarda rejimlerin zayıflamasıyla ilgili açıklamanın sadece bir kısmıdır. Keohane'nin ABD'nin egemen-

liğinin bittiğine inandığı 1970'lerden sonra bile ileri sanayileşmiş devletler dünya politik ekonomisinde politikalarında eşgüdüm sağlama çabasına devam etmişlerdir. 1930'larda dünyaya hakim olan 'komşuyu fakirleştirme politikalarına' geri dönülmemiş ve Avrupa, Amerika ve Asya'da blokların oluşması ve bunun sonucunda uluslararası ticaretin zarar görmesi gibi bir deneyim yaşanmamıştır.

Böylece, Keohane'nin aklındaki soruyu cevaplamada izlediği entelektüel yol, 1960'ların başında gerçekçiliğe doğrudan bir meydan okumadan, devlet davranışlarının açıklanmasında güç ve çıkarların önemine yapılan vurguya doğru gitmiştir. Sorunun cevabı; evet güç ve çıkar önemlidir, fakat Waltz, Gilpin ve diğer yapısal gerçekçiler uluslararası sistemde anarşinin boyutlarını abartmaktadırlar. Uluslararası düzeyde otoritenin resmi, yasal bir hiyerarşisi olmamasına rağmen, yönetişimin resmi olmayan unsurları rejim ve kurumlar (zaman ve mekân içinde saptanabilen, birbirleriyle ilintili kural ve normlar bütünü)olarak mevcuttur.[4] Bunlar, devletlere kolektif eylemin ve piyasanın başarısızlığı ile ilgili sorunların üstesinden gelmede yardımcı olurlar. Uluslararası ilişkilerde işlem maliyetleri oldukça yüksektir ve mülkiyet hakları tam tanımlanmamıştır. Devletler, karşı tarafın anlaşma şartlarına uymayacağı korkusunu taşıdıklarında veya diğerlerinin davranışlarını kontrol edemeyeceklerinden iş birliği yapamayabilirler. Böyle durumlarda kurumlar, sorunların üstesinden gelmede devletlere yardımcı olabilirler. Mütekabiliyet ilkesini işletip karşı tarafın tercihleri, amaçları, ve davranışları ile ilgili bilgi sağlayarak daha etkili olabilirler. Böylece, devletlerin Pareto sınırına yaklaşmalarına yardımcı olurlar. Kurumlar, sistemik çevreyi değiştirerek, rasyonel ve çıkarcı devletlerin zamanla güvenli iş birliği yapabilmelerini sağlayacak şekilde devlet stratejilerinde değişikliliklerin yapılmasını kolaylaştırırlar.

Keohane *After Hegemony* kitabının basılmasından beri neoliberal araştırma programını, Avrupa topluluklarında karar alma ve çevresel rejimlerin geliştirilmesinde iş birliği olasılıkları analizlerine uygulayarak geliştirmeye devam etmiştir.[5] Son zamanlardaysa, devletlerin uluslararası antlaşmalara uymasında ortaya çıkan farklılıkların açıklanmasında içsel politik faktörlerin rolü üzerine çalışmaktadır. *After Hegemony* kitabında kendi sistemsel uluslararası iş birliği teorisinin içsel unsurlara odaklanan bir teoriyle desteklenmesi gerektiğini öne sürmüştür, dolayısıyla Keohane'nin araştırmalarının bir sonraki aşamasının literatürdeki bu boşluğu doldurması beklenebilir.

Keohane'nin çalışmalarına yönelik eleştiriler birbirinden çok farklıdır. Keohane bir taraftan, bir dönemin tüm lisansüstü öğrencilerini uluslararası rejimleri incelemek konusunda etkilemiş çok önemli bir kişidir. Uluslararası İlişki'er teorisinin bugün disiplin-

de gittikçe gelişen alt alanı olan uluslararası politik ekonomide, teorinin ampirik alanını genişletecek ve başkalarının kullandığı bir dizi hipotez geliştirmiş ve gerekli teorik çerçeveyi sağlamıştır. Buna rağmen, liberal geleneği modernize etme ve idealizmle olan geleneksel bağından kurtarma girişimlerinin başarılı olup olmayacağını zaman gösterecektir. Diğer taraftan, neoliberallerin pozitivist bir araştırma programı oluşturma girişimlerinde Keohane, bir bakıma her iki cepheden de eleştirileri üzerine çekmiştir.

İlk olarak, birçok gerçekçi kurumların Keohane'nin düşündüğü kadar önemli olduğu konusunda ikna olmamıştır. Örneğin, Joseph Grieco'nun savunduğu üzere; iş birliğinden elde edilecek mutlak kazanç arayışları, rejimlerin varlığıyla kolaylaştırılsa bile, devletler Grieco'nun adlandırğı gibi 'göreceli kazanç arttırıcılar' olarak kalacaktır. Onun belirttiği gibi,

> Göreceli kazançlarla ilgilenen bir devlet, partnerlerinin sorumluluklarını yerine getirip getirmeyeceği ile ilgili olarak herhangi bir tereddüt içinde olmasa bile ortak hareket etme arzusunu kaybedebilir. Gerçekte, eğer bir devlet önerilen bir düzenlemenin anlaşmanın tüm taraflar için mutlak kazanç sağlayacağına inanıyor, fakat aynı zamanda bu düzenleme ortaklara farklı kazançlar da yaratacaksa, o zaman ortakların anlaşmaya sadık kalacakları konusundaki kesinlik sadece kendisinin göreceli kazanç sorununa vurgu yapar.[6]

Devletler için belirli sorun alanlarında en çok ne önemlidir: Siyasal piyasa başarısızlıklarınca tehlikeye atılabilecek bir kazanım olan mutlak kazanç arayışı mı? Veya devletler, bir rejimdeki katılımcılar arasında yapılan iş birliğinden elde edilen kazancın dağıtılması ile eşit düzeyde mi ilgilidirler? John Mearsheimer neoliberal kurumsalcılık ile ilgili olarak yaptığı sert eleştirisinde, Keohane ile destekçilerinin savaş ve barışla ilgili gerçekçi teorileri aşamadıklarını ve devletler arasındaki savaş olasılığının azaltılmasında kurumların önemini göstermede başarısız olduklarını belirtmektedir.[7]

Yeni milenyumda Keohane'nin çalışmaları hukuk ve politika arasındaki bağlantı ile hukuksal ve siyasal kurumların normatif ve yapısal dinamikleri üzerine odaklanmaktadır. *International Organization* dergisinin özel bir sayısında Keohane, Anne Marie Slaughter, Kenneth Abbot ve Andrew Moravscik ile beraber yasalaştırma kavramı üzerine çalışmıştır. Yapılan çalışmaya göre yasalaştırma kavramının sistematik çerçevesi üç genel değişkenden oluşmaktadır: Yetki verme, kesinlik ve şeffaflık ki bunların herbiri karar-alma sürecinin nedensel etkilerini değerlendirmek için tasarlanmıştır. Yazarların kabul ettikleri gibi yasalaştırma ile ilgili temel sorun

kurumların nedensel etkilerinin tanımlanmasındaki zorluktur (örneğin Dünya Ticaret Örgütünün üyeleri arasındaki gerilimin adil ticaret uygulamaları ile azaltılıp azaltılamayacağı gibi).

Dahası Keohane, uluslararası ilişkiler alanındaki bazı liberaller ve eleştirel teorisyenlerden de farklı türde eleştiriler almıştır. Hegemonik istikrar teorisi, sistem analizi ve devlet davranışında rasyonel tercih modellerinin uluslararası politik ekonomi etrafında kümelenmesi Richard Leaver tarafından sürecin bir evrim değil, kendi üzerine dönüş olduğu iddiasıyla eleştirilmektedir.[8] David Long, Harvard Ekolü'nün bittiğini iddia ederek, Keohane'nin projesinin bireyler için özgürleştirici bir proje olarak liberalizmin eleştirel yanlarını yağmaladığını ileri sürmektedir. Bu nedenle gerçekçiler ve liberaller arasında bir köprü kurmayı deneyen Keohane'nin projesi bir bakıma gerçekçileri memnun etmekte başarısız olmuş ve liberalleri ise öfkelendirmiştir. Fakat bu durum, alternatif paradigmaların yeterliliği üzerine yapılan tartışmaların ampirik olmaktan çok normatif olduğu, bu bölünmüş disiplinde köprüler kurmaya çalışanların kaçınılmaz kaderidir.

Notlar

1. David Long, 'The Harvard school of liberal international theory: a case for closure', *Millennium: Journal of International Studies* 24 (1995), ss. 489–505.
2. Keohane'nin biyografisi ile ilgili daha fazla bilgi için bkz.; Robert Keohane, 'A personal intellectual history', (der.) Joseph Kruzel ve James N. Rosenau içinde, *Journeys Through World Politics: Autobiographical Reflections of Thirty-Four Academic Travellers*, Lexington, Massachusetts, Lexington Books, 1989, ss. 403–15.
3. Stanley Michalak Jr, 'Theoretical perspectives for understanding international interdependence', *World Politics* 32 (1979), s. 145.
4. Robert Keohane, 'International institutions: two approaches', *International Studies Quarterly* 32 (1988), s. 383.
5. Bkz., Robert Keohane ve Stanley Hoffmann (der.), The New European Community: Decision-making and Institutional Change, Boulder, Colorado, Westview Press, 1991; Robert Keohane ve Elinor Ostrom (der.), *Local Commons and Global Interdependence: Heterogeneity and Cooperation in Two Domains*, London, Sage, 1995.
6. Joseph M. Grieco, 'Anarchy and the limits of cooperation: a realist critique of the newest liberal institutionalism', (der.) Charles W. Kegley içinde, *Controversies in International Relations Theory: Realism and the Neoliberal Challenge*, New York, St Martin's Press, 1995, s. 161.
7. Bkz., John Mearsheimer, 'The false promise of international institutions', *International Security* 19 (1994/5), ss. 5–49.
8. Bkz., Richard Leaver, 'International Political Economy and the changing world order: evolution or involution?', (der.) R. Stubbs ve G. Underhill içinde, *Political Economy and the Changing World Order*, London, Macmillan, ss. 130–41.

Keohane'nin Temel Çalışmaları

Transnational Relations and World Politics (Joseph Nye ile birlikte), Cambridge, Massachusetts, Harvard University Press, 1972.

Power and Interdependence: World Politics in Transition (Joseph S. Nye ile birlikte), Boston, Little, Brown, 1977.

'The theory of hegemonic stability and changes in international economic regimes, 1967–77', (der.) Ole R. Holsti, Randolph M. Siverson ve Alexander L. George içinde, *Change in the International System*, Boulder, Colorado, Westview Press, 1980, ss. 131–62.

After Hegemony: Cooperation and Discord in the World Political Economy, Princeton, New Jersey, Princeton University Press, 1984.

'Realism, neorealism and the study of world politics', (der.) Robert O. Keohane içinde, *Neorealism and its Critics*, New York, Columbia University Press, 1986, ss. 1–26.

'Theory of world politics: structural realism and beyond', (der.) Robert O. Keohane içinde, *Neorealism and its Critics*, New York, Columbia University Press, 1986, ss. 158–203.

'Power and interdependence revisited' (Joseph Nye ile birlikte), *International Organisation* 41 (1987), ss. 725–53.

International Institutions and State Power: Essays in International Relations Theory, Boulder, Colorado, Westview Press, 1989.

'International liberalism reconsidered', (der.) John Dunn içinde, *The Economic Limits of Modern Politics*, Cambridge, Cambridge University Press, 1990, ss. 165–95.

The New European Community: Decisionmaking and Institutional Change (Stanley Hoffmann ile birlikte), Boulder, Colorado, Westview Press, 1991.

After the Cold War: International Institutions and State Strategies in Europe, 1989–1991 (Stanley Hoffmann ile birlikte), Cambridge, Massachusetts, Harvard University Press, 1993.

'Institutional theory and the realist challenge after the Cold War', (der.) David A. Baldwin içinde, *Neorealism and Neoliberalism*, New York, Columbia University Press, 1993, ss. 269–300.

Internationalization and Domestic Politics (Helen Milner ile birlikte), New York, Cambridge University Press, 1996.

'The concept of legalization' (Kenneth W. Abbot, Andrew Moravcsik, Anne-Marie Slaughter, Duncan Snidal ile birlikte), *International Organization* 54 (2000), ss. 401–19.

Ayrıca Bakınız: **Haas, Ruggie, Waltz, Wendt**

Konuyla İlgili Yararlanılabilecek Kaynaklar

Baldwin, David A. (der.), *Neoliberalism and Neorealism*, New York, Columbia University Press, 1993.

Crawford, Robert M., *Regime Theory in the Post-Cold War World: Rethinking the Neoliberal Approach to International Relations*, Aldershot, England, Dartmouth, 1996.

Halliday, Fred, 'Theorizing the international', *Economy and Society* 18 (1989), ss. 346–58.

Kratochwil, Freidrich ve Ruggie, John Gerard, 'International organization: a state of the art on an art of the state', *International Organization* 40 (1986), ss. 753–75.

Little, Richard, 'Power and interdependence: a realist critique', (der.) R. J. Barry Jones ve Peter Willetts ile birlikte, *Interdependence on Trial: Studies in the Theory and Reality of Contemporary Interdependence*, London, Pinter, 1984, ss. 111–29.

Long, David, 'The Harvard school of liberal international theory: a case for closure', *Millennium: Journal of International Studies* 24 (1995), ss. 489–505.

Nye, Joseph S., 'Neorealism and neoliberalism', *World Politics* 40 (1988), ss. 235–51.

Suhr, Michael, 'Robert Keohane – a contemporary classic', (der.) Iver B. Neumann ve Ole Waever içinde, *The Future of International Relations: Masters in the Making*, London, Routledge, 1997.

RICHARD ROSECRANCE

1986'da en önemli uluslararası sorun Ronald Reagan'ın 'Yıldız Savaşları' programı ve bu programın oluşturduğu risklerin Soğuk Savaş'ı sıcak çatışmaya çevirmesiyken, Richard Rosecrance *The Rise of the Trading State: Commerce and Conquest in the Modern World* kitabını yayınlamıştı. Rosecrance bu kitapta, Otuz Yıl Savaşları sonunda yapılan ve Ortaçağ'dan modern döneme geçişi simgeleyen 1648 Westphalia Barışı'ndan beri etkin olan askeri güç ve toprağa dayalı klasik jeopolitik zihniyetin artık geçerliliğinin kalmadığını belirtmekteydi. Rosecrance'a göre, dönemin Sovyetler Birliği ve ABD'si gibi istisnalarına karşın ticaret, uluslararası prestij, güç ve zenginliğin anahtarı olarak bölgesel yayılmanın yerini almıştı. Ticaret dengesi, güç dengesinin yerini almaktaydı. 1980'lerin ortalarında alışılmadık görünen bu önerme, Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte geniş kabul görmüştür. Rosecrance 1986'da sunduğu savı, 1990'larda yine temel tezine dayandırarak ve yirmi birinci yüzyılda barış ve demokrasi açısından etkilerini araştırarak geliştirmeye ve uygulamaya devam etmiştir.

Elbette bu sav tamamen yeni değildi; bu yüzyılın başlarında Norman Angell benzer savlar ortaya atmıştı. Angell'in tersine Rosecrance iç ve dış politika arasındaki ilişkilere ve uluslararası ilişkiler teorisinin gelişimine yönelik kendi akademik ilgisini yansıtan kuramsal düzeyde yazılar yazmaktaydı. Aynı zamanda Rosecrance'ın gıpta edilecek bir yeteneği vardı ki bu yeteneğe Angell de sahipti; hem aydın genel okuyucuya, hem de uluslararası ilişkiler alanındaki akademisyenlere yönelik yazılar yazabiliyordu.

Angell bir gazeteciyken, Rosecrance her ne kadar akademik camiaya ABD Dışişleri Bakanlığı'ndan gelmiş olsa da kariyerinin çoğunu üniversite çevresinde harcamıştı. Rosecrance California Universitesi-Los Angeles (UCLA)'da Siyaset Bilimi Bölümünde uluslararası ilişkiler profesörü olarak çalışmaktadır ve aynı zamanda üniversitenin Uluslararası İlişkiler Merkezinin müdürüdür. Rosecrance 1952'de Lisans eğitimini aldığı UCLA'da çalışmalar yapmaya ve ders vermeye devam etse de, birçok Amerikan üniversitesinde de dersler vermiştir.* Master diplomasını 1954 yılında Swarthmore Kolejinden almış ve doktora tezini 1957'de Harvard Üniversitesinde tamamlamıştır. Şu anki görevine başlamadan önce Rosecrance yıllarca Cornell Üniversitesinde Uluslararası İlişkiler ve Karşılaştırmalı Siyaset Profesörü olarak çalışmıştır.

Rosecrance 1960'larda ve 1970'lerin başında sistem teorisi üzerine yaptığı çalışmalar ile adını duyurmuştur. Devlet davranışını ve farklı tarihsel sistemlerin istikrarlılığını açıklamak için, Avrupa devlet idaresi konusundaki kapsamlı tarihsel bilgisini biçimsel açıklayıcı modellerle birleştirmiştir. 1963'te *Action and Reaction in World Politics* kitabının ardından 1973 yılında *International Relations: Peace or War?* kitabını yayımlamıştır. İkinci kitabı önceki tarihsel analizlerini özetlemekte ve dış politika yapım sürecinin genel bir tartışmasını yapmaktadır. *Action and Reaction*'da Rosecrance, uluslararası ilişkilerdeki uzun dönemli gelişmelerle ilgilenmekte ve uluslararası çevre ve devlet yapısındaki temel değişikliklerin devletler arasındaki ilişkilerin doğasını nasıl değiştirdiği konusuna eğilmektedir. Bu konular, onun kariyeri boyunca değişim göstermiş ve karşılıklı bağımlılık, güç dengesi, mevcut teorilerin yeterliliği ve Soğuk Savaş sonrası dönemin dinamikleri üzerine yaptığı çalışmalara yansımıştır.

İlk kitabında Rosecrance 1740'tan 1960'lara kadar olan dönemi dokuz farklı tarihsel sisteme ayırmıştır. Genel olarak, bir sistemin sona ermesi ve diğerinin başlaması için savaşları temel almaktadır. Sistem terimini, uluslararası düzeyde siyasal ilişkilerin kesintisiz süreci olarak tanımlayanların tersine Rosecrance sistemi, belirli bir tarihsel dönemi karakterize eden güç ve diplomatik ilişkiler kümelenmesi olarak kabul etmektedir. Bu düzende, sıklıkla çatışmanın eşlik ettiği önemli değişiklikler yeni bir sistemin gelişini işaret etmektedir. Ortalama olarak herbir sistem birkaç on yıl sürmektedir.

Rosecrance'a göre herhangi bir sistemin istikrarı dört ana belirleyen arasındaki ilişkiler tarafından belirlenmektedir. İlginç biçimde bunların üçü, sistemi oluşturan devletlerin eylemlerine

* Bkz. Çeviri Notları

gönderme yapmaktadır. Bunlar; elit gruplarının dış politikaya verdikleri yön (ve devletler arasında dış politikalarının yön ve hedeflerinin uyumluluğu), elitlerin kendi devletleri içinde dış politika üzerindeki *kontrol dereceleri*, dış politikayı desteklemek için kullanılan *kaynaklar* (ikna yeteneği, harekete geçirilebilecek kaynakların niceliği ve bunları harekte geçirebilme hızı)'dır. Rosecrance'a göre bu belirleyenlerden ikincisi sistemik dengenin açıklanmasında çok önemlidir. Dokuz sistemin dördü ulusal elitlerin imtiyazları açısından sorunlar ortaya çıktığında dengesizliğe doğru kayar ve sonuncu belirleyen de genellikle uluslararası sistemde saldırgan davranışı desteklemek üzere kullanılmaktadır. Buna rağmen son tahlilde herhangi bir sistemin istikrarı en fazla dördüncü belirleyene, yani çevrenin, devletlerin hedeflerini özümseme veya yatıştırma *kapasitesi*'ne bağlıdır. O halde kapasite, *düzenleyici* güçler (karışıklığa yol açan politikalara karşı doğrudan engel olan eylem) ile pasif çevresel faktörler arasındaki etkileşim açısından analiz edilebilir.[1]

Rosecrance'ın 1960'larda ve 1970'lerin başında ortaya attığı sav, uluslararası sistemin alt-sistem aktörleri arasındaki ilişkiler ağı olarak değil, içerdiği devletlerin etkileşimlerinden ayrı bir varlık olarak ele alınabileceğini öne süren yapısal gerçekçiliğe doğrudan bir meydan okumadır. Rosecrance'a göre sistemik dengenin değerlendirilmesinde iç politikayı dış politikadan ayırmak mümkün değildir. Tüm sistem genelinde bir etki, sadece üye devletlerin siyasi girişimlerine cevap olarak ortaya çıkabilir. *Action and Reaction* kitabında Rosecrance, dış politika davranışlarının ana sebeplerinin iç politik sistem içerisinde yattığına olan inancına dair çok az şüphe bırakmaktadır. Uluslararası istikrarsızlık ve kargaşa uluslararası sistemin, içsel sebeplerden ortaya çıkan rahatsızlıklarla başa çıkmada gösterdiği yeteneksizliğinden kaynaklanmaktadır. Bu nedenle 1792-1815 arası savaşlar, bir taraftan devrimci Napolyon Fransası'nın içsel ideolojisini ihraç etme girişimine, diğer taraftan da muhafazakar rejimlerin içsel konumlarını korumak ya da yeniden kurma ihtiyaçlarıyla açıklanabilir.[2]

Benzer olarak, on dokuzuncu yüzyıl Avrupası'nı istikrarsız hale getiren ve 'Avrupa Uyumu'nu çökerten milliyetçilik dalgası ve ulusal birleşme savaşları, muhafazakar elitlerin siyasal güç mücadelesinde liberal rakiplerine baskın gelmelerinden kaynaklanmıştı. Liberaller, insanları muhafazakâr yönetime karşı demokrasiyi kullanarak biraraya toplamışlardı, fakat muhafazakarlar milliyetçiliğe başvurarak ve böylece gelenekselcilik ve demokrasiyi biraraya getirerek halkın desteğini geri kazanmışlardır. Avrupa'da sistemin çevresel kapasitesi serbest toprağın yokluğu ile sınırlandırılmıştı ve sonuç kontrol altına alınamayan büyük bir çatışma olmuştur. Avrupa Uyumu'nun bo-

zulması akabinde gelişmeye başlayan on dokuzuncu yüzyıl emperyalizmi bununla doğrudan alakalıdır. Bismarck Avrupa'da tek taraflı bir düzenleyici olarak Almanya öncülüğünde Uyum'un bir çeşidini kurmayı başarmıştı. Fakat buna muhafazakâr-milliyetçilerin siyasal kontrolünün devamı ve sosyal ve politik düzensizliğin belirsizliği eşlik etmiştir. İngiltere'de ve Fransa'da olduğu gibi liberal hükümetlerin gücü elde etmeleri durumunda bile, bu hükümetlerin işbaşında kalabilmek için milliyetçi beklentileri yerine getirmeleri gerekmekteydi. Buna paralel bir biçimde uluslararası çevre, kendi devletlerinin toprak bütünlüğünü korumak için hevesli olan milliyetçi toplulukların artmasıyla yayılmanın zor olduğu Avrupa'nın dışında fethedilebilecek büyük alanlar sunmaktaydı. Rosecrance bu durumu Avrupa'nın emperyalist yayılmacılığının temel sebebi olarak göstermektedir. Avrupa dışında fethedilebilecek toprakların tükenmesiyle birlikte, temelde devletlerin içerisinde oluşan karşılıklı ulusal düşmanlık Avrupa geneline yayılmış ve bu sonuç olarak Birinci Dünya Savaşı'na neden olmuştur. Sonraki kitabında ve uluslararası sistemin istikrarının içsel değişkenlere bağlılık derecesini abarttığına yönelik eleştirilere verdiği cevabında Rosecrance, önceki savlarını sağlamlaştıracak şekilde yeniden düzenlemiştir. İç ayaklanma ile uluslararası şiddet ve istikrarsızlık arasında kati bir bağ olmadığını kabul etmekte, fakat iç ayaklanmanın uluslararası şiddeti arttırdığına yönelik temel savını ve on dokuzuncu yüzyıl emperyalizminin dış ve iç politika arasındaki yakın bağın bir örneği olduğuna dair düşüncelerini sürdürmektedir.[3]

Rosecrance 1970 ve 1980'lerde ilgi alanını değiştirmiş, uluslararası çevrenin değişmesi evrelerini ve bu değişikliğin Amerikan dış politikası için sonuçları üzerine çalışmaya başlamıştır. *The Rise of the Trading State* kitabının savları, uluslararası ilişkilerde devletlerin birbirlerine daha bağımlı hale gelme evreleri üzerine ampirik verilerin ve 1970'lerin sonlarında bu verilere dair gerçekçiler ve liberaller tarafından ortaya koyulan farklı yorumların Rosecrance tarafından incelenmesiyle ortaya çıkmaktadır. Rosecrance, bu verilerin oldukça muğlak olduğunu düşünmekteydi. Belirli ülkelerde, örneğin fiyatlar gibi belirli alanlarda ortak hareketler gözlemlenebilmesi bakımından, devletlerin giderek birbirlerine daha bağlı hale geldiği yönünde kanıtlar bulunmaktaydı. Rosecrance, 1890 ile 1975 arasında büyük sanayileşmiş ekonomilerde toptan satış fiyatları, tüketici fiyatları, faiz oranları ve ücret oranlarındaki değişikliklerin gösterdiği benzerlikleri araştırmıştı. Değişimlerdeki benzerlikler, dört faktörün belirtilerinin birbirleriyle olan bağıntısı ile kurulmuştu ve Rosecrance, gerçekçilerin de, liberallerin de hatalı olduğunu ortaya koymuştu. Bulgular karışıktı; geçtiğimiz yüzyıl boyunca birbirine bağlılığın arttığı ve azaldığı safhalar arasında-

ki bariz süreksizliği göstermekteydiler.[4] 1981'de Kenneth Waltz'a dair eleştirel bir incelemesinde Rosecrance, uluslararası sistemin sadece gerçekçilik ve liberalizmin analitik araçları ile anlaşılamayacağını ileri sürmekteydi. Ona göre ikisine de ihtiyacımız vardı:

> Gelecekte yapılacak uluslararası politika çalışmaları [her birinin] başarısızlığını hesaba katmak zorunda olacak. Güç ve [büyük güçlerin sayısı] ne uluslararası politika ne de uluslararası istikrar için yeterlidir. Aksine uluslararası politika, bir başta tüm birimlerin homojen olduğu Waltz'un aşırı yapısal formülasyonundan, diğer tarafta her birimin heterojen olduğu aşırı uçtaki formülasyona kadar geniş bir süreçte yer almaktadır. Uluslararası politika ne kendi kendine yeterlidir, ne de geleneksel iktisattaki saf rekabet modeli gibi düzgün bir şekilde uygulanabilir. Birçok olay bu sürecin tam ortasında yer almaktadır.[5]

Beş yıl sonra, Rosecrance en ünlü kitabı *The Rise of the Trading State*'i yayınlamıştır. Bu kitapta Rosecrance, uluslararası ilişkiler çalışmaları için tekçil açıklayıcı çerçeveyi reddetmektedir. Bunun yerine, ikicil yaklaşımı önermekte ve uluslararası sistemin iki dünyanın (askeri-politik dünya ve ticaret dünyası) varlığı ile karakterize edildiğini söylemektedir.

Bu çalışmasında Rosecrance, kısmen Japonya örneğinden etkilenmiştir. Bu yüzyılın ilk yarısında Japonya, Asya'da sürdürdüğü yayılmacı merkantilist politikalarla ancak yıkıcı bir dünya savaşıyla başa çıkılabilen (ya da Rosecrance'ın deyimiyle düzene sokulan) askeri-politik bir devlet olarak ortaya çıkmıştı. Tüm bu sürecin tersine Japonya 1945'ten sonra refah ve ekonomik büyümeyi sağlamak amacıyla küresel iş bölümünde uzmanlaşmaya ve ticarete dayanan bir ticaret devleti haline gelmiştir. Yirminci yüzyılın ilk onyılında Angell'ın yaptığı gibi Rosecrance da ticari liberalizmin bir çeşidini desteklemekteydi. Diğer taraftan Angell'dan farklı olarak, karşılıklı bağımlılığın kaçınılmaz olarak egemenlik mantığı üzerinde bir zafer kazanacağını belirtmemekteydi. Buna rağmen, her koşulu hesaba katarak, uluslararası ilişkilerin geleceğinin, devletlerin önceliklerinde askeri rekabet mantığından ticaret ve karşılıklı bağımlılık mantığına doğru bir kayma ile karakterize edileceğini öne sürmüştür. Bu değişimin sebepleri çok basittir ve rasyonel tercih mantığıyla anlaşılabilir. Nükleer çağda bölgesel yayılma ve askeri savunmanın bedelleri, yararları ile karşılaştırıldığında gittikçe artmaktadır. İkinci Dünya Savaşı'ndan beri ticaretin faydaları zararlarına oranla artmaktadır ve Japonya gibi ticaretin avantajlarının farkında olan devletler bundan ABD ve

Sovyetler Birliği'nin hesabına yararlanmaktadırlar. Dahası, savaş daha masraflı ve tehlikeli hale geldikçe, militarizme ve yüksek savunma harcamalarına olan iç destek azalmaktadır. Sonuç olarak, uluslararası sistemde daha önceleri var olan devletlerin sayılarının azalmasına yönelik eğilim 1945'den itibaren değişmeye başlamıştır. Orta Çağlar'dan on dokuzuncu yüzyılın sonuna kadar Avrupa'daki devlet sayısı 500'den 25'e düşmüştü. Fakat İkinci Dünya Savaşı sonrasında Avrupa İmparatorlukları çöktüğünde ve sömürgeler bağımsızlıklarını elde etmeye başladıklarında, 1960'ların ortalarına doğru, dünyadaki devlet sayısı 150 civarı olmuştur; Soğuk Savaş sonrasında ise, Birleşmiş Milletler'e üye olan devletlerin sayısı 192'yi bulmuştur ve bu rakam yirmi birinci yüzyılın ortalarında 200'e ulaşabilir. Bu bağlamda devletler arasındaki ticaret, bu devletlerin var olabilmeleri için hayati önem arz etmektedir. On dokuzuncu yüzyılın sonlarına doğru ticaretin barışçıl sonuçlarıyla ilgili benzer olumlu öngörülerin Birinci Dünya Savaşı'nı engelleyemediğini öne sürenlere, Rosecrance cevaben ticaret sisteminin mantığının günümüzde daha önce hiç olmadığı kadar güçlü olduğunu ileri sürmektedir. Uluslararası sistemdeki süpergüçler arasında nükleer savaş olasılığını göz ardı etmeyen Rosecrance, bu süper güçlerin değişebilme kapasiteleri olduğunu ve ticaret devletinin gereklerini yerine getirebileceğini savunmaktadır.

Rosecrance'ın bu önemli kitabı Reagan hala görevdeyken yayınlanmıştı. Gorbaçov, yeniden yapılanma (*perestroika*) ve açıklık (*glastnost*) politikalarını henüz açıklamıştı ve birçok gözlemci 1980'lerin İkinci Soğuk Savaşı'nın nükleer bir facia ile son bulabileceği korkusunu taşımaktaydı. Bu noktada eğer bir farklılık aranacaksa, bu Rosecrance'ın analizinin son on yılda yaşanan olaylarla desteklenmiş olmasıdır. Devlet sayısı artmaya devam etmekte ve Soğuk Savaş döneminde kapitalist ticaret sisteminden dışlanan Rusya ve Çin bu sisteme katılmak için sıkı bir şekilde uğraşmaktadırlar. Komünizm ve Kapitalizm arasındaki ideolojik rekabetin çöküşü, yirminci yüzyılın sonunda tek 'medeniyet' olarak dünya piyasasının hegemonyası ile yer değiştirmiştir.

Rosecrance'ın güncel yazılarında iddia ettiğine göre şu anda 'sanal devlet' dönemini yaşamaktayız. Sürecin evrensel olmamasına ve hala az gelişmiş ülkelerin yiyecek maddeleri üretmek için toprağa bağlı olmasına rağmen sermaye, iş gücü ve bilgi günümüzde daha önce hiç olmadığı kadar hareketlidir. Bu ortamda, gelişmiş devletler toprak kazanmak yerine dünya piyasasında rekabet etmeyi tercih etmektedirler. Bu anlamda 'sanal devlet' ülkesel üretim yeteneğini arttırmak için uğraşmamaktadır. Bunun yerine, büyük şirketlerin ana merkezi gibi üretim kapasitesini artırmak yerine hizmete ve insana yatırım yapmakta ve devletlerin uzmanlaştığı

diğer alanlara katılmamaktadır. Keza, yeri geldiğinde diğer devletlerin iş gücüne ve sermayesine evsahipliği de yapabilmektedir. Sanal devlet, ekonomik büyümeyi arttırabilmek için modern teknik ve araştırma hizmetlerinde uzmanlaşmakta ve gelirlerini sadece yüksek-değerli üretimden değil, aynı zamanda ürün tasarlama, pazarlama ve finansmandan elde etmektedir.

Rosecrance, gelecekte ticari liberalizmin kendi hazırladığı versiyonunun uluslararası ilişkilere hakim olacağını iddia ederken, askeri-politik dünyanın devam ettiğinin ve Soğuk Savaş'tan çıkan yeni uluslararası sistemin bariz şekilde yeniden düzenlenmeye ihtiyacı olduğunun da farkındadır. On dokuzuncu yüzyıl Uyum'u gibi bir sisteme hala ihtiyaç olduğunu öne sürmektedir. Günümüzde, ABD, Rusya, Çin, Japonya ve Avrupa Birliği sistemin istikrarını sağlamak için iş birliği yapmalıdırlar. İlerleme, kendi kendine oluşmaz, güç dengesi kendi kendine sağlanan bir sistem değildir ve küresel kapitalizmin dinamikleri en azından kısa dönemde devletler arasında eşitsizliğe sebep olacaktır. Devletler arasında gerçekleşebilecek herhangi bir koalisyon ancak üç ilke üzerine temellendirilirse yaşayabilir: 'herkesin katılımı, ideolojik uzlaşma ve liberal demokratik ve ekonomik gelişmeye öncelik vererek savaş ve bölgesel yayılma arzusundan vazgeçme'.[6] Bu ilkeler üzerinde bir oydaşma olmaması durumunda, yeni sistemin yararlı sonuçları gerçekleşmeyebilir ve Rosecrance 1990'larda ticari liberalizmin talepleri ile demokratik liberalizmin beklentileri arasında doğal bir gerilim olduğunun farkındadır. Başarılı sanal devletlerde, gelişmiş demokrasilerin geleneksel talepleri (yüksek kamu harcamaları, büyük bütçe açığı ve daha fazla sosyal yardımlar), uluslararası pazarın talepleri (düşük enflasyon, artan verimlilik, para biriminin güçlü olması, değişken ve eğitimli iş gücü) uğruna feda edilmelidir. Son dönemde birçok Asya ekonomisinin çökmesinin eşlik ettiği sosyal istikrarsızlık, ekonomik büyümenin ve siyasal katılımın taleplerinin uzlaştırılmasının zorluğunu kanıtlamıştır.

Bu zorluklara rağmen, Rosecrance günümüz uluslararası sisteminin istikrarlı olabileceğine inanmaktadır. Bir sistemden diğerine geçişte yaşanılacak karmaşık sorunlar ile başa çıkmak için uluslararası düzenlemeye olan ihtiyaca ek olarak Rosecrance, ABD'nin değişimin taleplerini karşılamak için sisteme ayak uydurmasının gerekliliği üzerine de birçok makale yazmıştır. 1976'da *America as an Ordinary Country* kitabını yayınlamıştır. Bu kitabında Rosecrance ABD'nin uluslararası sistemde sorumluluk alamayacak bir duruma geldiğini iddia etmiştir. Rosecrance'a göre ABD göreceli düşüşü dolayısıyla artık uluslararası sistemde liderliği aranan bir

devlet değil, dengeleyici rol oynaması gereken 'ortalama' bir devlet olmalıdır. 1990'da *America's Economic Resurgence* kitabını yayınlamış ve ABD'nin gelecek yüzyılda uluslararası sistemdeki değişimin avantajlarından yararlanabilmesi için iç ve dış politikalarını yeniden biçimlendirmesi gerekliliği üzerine kapsamlı bir analiz yapmıştır.

Notlar

1. Richard Rosecrance, *Action and Reaction in World Politics: International Systems in Perspective*, Boston, Little, Brown, 1963, ss. 79–93.
2. *Ibid.*, ss. 236–39.
3. Richard Rosecrance, *International Relations: Peace or War?* New York, McGraw-Hill, 1973, ss. 33–36.
4. Richard Rosecrance, Arthur Stein ve Alan Alexandroff, 'Whither interdependence?', *International Organization* 31 (1977), ss. 425–72.
5. Richard Rosecrance, 'International theory revisited', *International Organization* 35 (Autumn 1981), s. 713.
6. Richard Rosecrance, 'A new concert of powers', *Foreign Affairs* 71 (Spring 1992), s. 75.

Rosecrance'nın Temel Çalışmaları

Action and Reaction in World Politics: International Systems in Perspective, Boston, Little, Brown, 1963.

'Bipolarity, multipolarity and the future', *Journal of Conflict Resolution* 10 (1966), ss. 314–27.

Defence of the Realm: British Strategy in the Nuclear Epoch, New York, Columbia University Press, 1967.

International Relations: Peace or War?, New York, McGraw-Hill, 1973.

America as an Ordinary Country: US Foreign Policy and Future (der.), Ithaca, New York, Cornell University Press, 1976.

'Whither interdependence?' (Arthur Stein ve Alan Alexandroff ile birlikte), *International Organization* 31 (1977), ss. 425–72.

'International theory revisited', *International Organization* 35 (1981), ss. 691–713.

The Rise of the Trading State: Commerce and Conquest in the Modern World, New York, Basic Books, 1986.

America's Economic Resurgence: A Bold New Strategy, New York, Harper & Row, 1990.

'A new concert of powers', *Foreign Affairs* 71 (1992), ss. 64–82.

'The rise of the virtual state', *Foreign Affairs* 75 (July/August 1996), ss. 45–61.

The Costs of Conflict: Prevention and Cure in the Global Arena (Michael E. Brown ile birlikte), Oxford, Rowman & Littlefield, 1998.

Ayrıca Bakınız: **Keohane, Waltz**

Konuyla İlgili Yararlanılabilecek Kaynaklar

Barry Jones, R.J. ve Willetts, Peter (der.), *Interdependence on Trial*, London, Pinter, 1984.

Crawford, Beverly, 'The new security dilemma under international economic interdependence', *Millennium: Journal of International Studies* 23 (1994), ss. 25–55.

İNŞACILIK

İnşacılık, dünya siyasetinde yapanların* (*agents*) ya da aktörlerin sosyal etkileşimine odaklanan, uluslararası ilişkiler alanına, özgün bir yaklaşımdır. İnşacılara göre devlet etkileşimi kimliklerin, çıkarların ve değerlerin zaman içerisinde (devlet) eylemini şekillendirdiği ve aynı zamanda bunların (kimliklerin, çıkarların ve değerlerin) (devlet) eylemince şekillendirdikleri bir öğrenme sürecini yansıtır. Sosyal inşacılık, diğer teorik yaklaşımlara karşıt bir biçimde, uluslararası normların inşasını ve düzenleyici etkilerini araştırır; bir diğer anlatımla, temel kurumsal yapılarla devlet kimliği ve çıkarlarını birleştirmeye çalışır. Aynı zamanda, kurumların kendileri de yeniden üretilirler ve potansiyel olarak devletlerin ve diğer aktörlerin eylemleriyle değişime uğrarlar. Bu anlamda, kurumlar ve aktörler karşılıklı işleyen varlıklardır.

İnşacılara göre uluslararası kurumların hem düzenleyici, hem de oluşturucu işlevleri vardır. Düzenleyici normlar (*regulative norms*), belirli davranışları zorunlu kılarak ya da yasaklayarak davranış kalıplarının temel kurallarını oluştururlar. Oluşturucu normlarsa (*constitutive norms*) bir davranış belirler ve o davranışa anlamlar yüklerler. Oluşturucu normlar olmadan eylemler anlaşılmaz olur. İnşacıların oluşturucu normları açıklamada kullandıkları ölçüt bilinen oyun kurallarıdır; örneğin satrancın kuralları. Bu bağlamda oluşturucu normlar aktörlere; oyunu oynama imkânı sunmasının yanı sıra birbirlerinin hareketlerine anlamlı bir yolla karşılık verebilmeleri için gereken bilgiyi sağlar. Bu normların yanı sıra devletlerin fiziksel güvenlik, istikrar, diğerlerince tanınma ve ekonomik kalkınma gibi başlıca devlet amaçlarını meydana getiren birleşik kimliği vardır. Yine de devletlerin amaçlarını nasıl yerine getirdikleri –uluslararası toplumda devletlerin kendilerini diğerle-

* Bkz. Editör Notları

riyle ilişkide nasıl gördüklerine– sosyal kimliklerine bağlıdır. Bu kimlikler temelinde devlet ulusal çıkarlarını inşa eder.

Son yıllarda inşacılık uluslararası ilişkilerdeki teorik tartışmalarda daha merkezi bir rol üstlenmiştir. Gerçekten de birçoklarına göre inşacılık, uluslararası ilişkiler teorisinin temel paradigmatik yaklaşımlarından biri olarak ele alınabilir. Uluslararası ilişkilerde inşacılıkla ilgili, tartışmalı olan üç başat akım vardır: 'Orta yol' *(middle ground)*, öz-düşünsel *(self-reflexive)* ve söylemsel *(discursive)* akım. Alexander Wendt, uluslararası ilişkiler teorisinde 'orta yol'un en dikkate değer inşacısıdır. Onun, ussalcılık rasyonalizmi ve inşacılığı sistematik bir çerçevede bir araya getirme çabaları, sosyalizasyonun maddi boyutları ve nedensel sonuçlarına yönelik önemli anlayışlarla sonuçlanmıştır. İkinci yaklaşım genelde, heterodoks (kabul edilmiş görüşlere aykırı) ve öz-düşünsel inşacılık yaklaşımını savunan Friedrich Kratochwil'in çalışmalarından ortaya çıkmıştır. Üçüncü akım, bunlara karşıt bir biçimde, Habermas'ın iletişimsel eylem kuramını dünya politikasına uygulamasını içermektedir.

FRIEDRICH KRATOCHWIL

Friedrich Kratochwil Almanya'da büyümüş ve yüksek tahsilini Princeton Üniversitesinde uluslararası çalışmalar alanında yapmıştır. Şu an *European University Institute*'te uluslararası ilişkiler teorisi, uluslararası hukuk ve örgütler dersleri vermektedir. 1990'lar ve milenyumun ilk birkaç yılı boyunca Kratochwil, köklü ve önemli bir dergi olan *European Journal of International Relations*'ın ilk editörü olarak görev yapmıştır. Onun editörlüğünde hızlı bir şekilde dergi, inşacılık üzerine makale yayınlanan öncelikli bir platform olmuş ve uluslararası ilişkilere inşacı yaklaşımı kazandırmıştır. Gerçekten de söz konusu dergi inşacılığın uluslararası ilişkilerde paradigmatik bir yaklaşım olarak yükselmesine diğer uluslararası ilişkiler dergilerinden daha fazla yardımcı olmuş ve Kratochwil'in inşacı yaklaşımı da dergiye katkıda bulunmaları konusunda diğer araştırmacıları cesaretlendirmiştir. Daha da önemlisi, Kratochwil açık-uçlu bir inşacı yaklaşıma öncülük etmiştir. Bu yaklaşımıyla Kratochwil yorumlama ve alternatif açıklama meselelerinde rasyonalizmi uygulamakta kararlı davranmış, inşacılığın uluslararası ilişkilerde alternatif ve aykırı bir teorik yaklaşım olarak kalmasında ısrarlı olmuştur. Bu durum onu, bu bölümün giriş kısmında belirtilen, rasyonalizmin bilimsel ön kabullerini ve ontolojik önceliklerini inşacı ilkelerle (yapı ve yapanın karşılıklı oluşturuculuğu) bağdaştırma arayışında olan birçok orta-yol inşacı yaklaşımından farklı kılmaktadır.[1]

Böylece Kratochwil, rasyonalizmin bazı varsayımlarını benimsemek yerine, yine rasyonalizmin ve daha küçük oranda da 'orta yol'un epistomolojik sınırlılıklarına ve problemlerine odaklanmıştır. Bu nedenledir ki birçokları onun rasyonalizm eleştirisini radikal ya da yapı-sökümcü olarak değerlendirmektedir. Fakat nitelemeler tamamıyla adil değildir. Aslında Kratochwil'in yaklaşımı tutarsızlığından çok daha az tartışmacı ya da anlaşmaz biçimde itirazcıdır. Kratochwil'in açık-uçlu eleştirisi, gerçekte ne yapı-sökümcü, ne de post-Nietzschean'dır. Onun eletirisi özgürleştirici projesinde ve ona eşlik eden rasyonellik, tarih, adalet ve özgürlüğün yol gösterici prensiplerinde kök salmış genel sosyal teori içinde yer alır. Bu tartışmayı, Kratochwil'in Richard Pierce ve Christian Reus-Smit'in eleştirel teoriyle inşacılığın uzlaştırılabileceği ya da uzlaştırılması gerektiği yönündeki değerlendirmelerini[2] Kratochwil'in de büyük ölçüde kabul edeceğini söyleyerek sonuçlandırmak mantıklı olacaktır. Bununla beraber Kratochwil'in perspektifine göre, sosyal ilişkileri açıklamak ve anlamak için kul-

landıkları kavramların anlamlarının değiştiğini anlamak sosyal teorisyenlerin bizatihi kendilerinin sorumluluğundadır.

Kısacası Kratochwil'in yaklaşımı muhtemelen en iyi şu şekilde özetlenebilir: "Sosyal bilgiyi neyin oluşturduğu ya da uluslararası ilişkilerde sosyal hayatı neyin ürettiği konularında açık-uçlu diyalog sürdürdüğümüzden emin olmak". Bir diğer anlatımla, sosyal bilimlerde düşünceleri, fikirleri ve ilgileri nesneleştirme eğilimi vardır. Kratochwil'in, bu eğilimleri, inşacılıkta ve diğer uluslararası ilişkiler teorilerinde açığa çıkartacak ve sorgulayacak kapsayıcı bir görevi vardır. Bu kapsamda Robert Keohane uluslararası ilişkilere değin birçok teoride tabu olarak addedilirse; Kratochwil, Nietzschean anlamda değer-yıkıcı gibi olmasa da, *tabu yıkıcı* olarak düşünülebilir. *Tabu yıkıcıdan* kastımız onun, uluslararası ilişkilerin düşünsel (*reflexive*) öz-anlamalarını kurmayı hedefleyen, dünyayı kavrayışımızdaki ontolojik (ya da yapısal) kısıtlamaları ortadan kaldıran açık uçlu yaklaşımıdır. Bu noktada açık fikirliliği sürdürmek; yeniliklere açık olmak ya da kendi tercihlerini disiplindeki pratik bilgiymiş gibi dayatan tabulara olan ihtiyacı ortadan kaldırmaya çalışmaktır.

Kratochwil'in inşacı yaklaşımı eleştirel sosyal teorinin iki temel ilkesiyle şekillenmiştir. İlk olarak sosyal eleştirel teori sosyal dünya hakkında bilimsel bilginin, olgu-değer ayrımına ya da hipotezleri test etmek ve açıklama yapmak için olguların nesneleştirilmesine dayanan pozitif bilgi formülasyonlarına karşı çıkmaktadır. İkinci ilkeye göre, kavramlar ve teori hiçbir zaman kendi başına belirlenmez. Tersine, kavramlar bizim sosyal tecrübemize ve sosyal değişime bağlıdırlar. Daha önce değinildiği üzere, Kratochwil'i hem orta yol inşacılık cephesine hem de ötesine taşıyan durumsallık görüşü ya da olgu ve sosyal tecrübelerin herhangi bir belirlenmiş inşaya indirgenemeyeceği iddiasıdır.

Kratochwil'e göre inşacılığı sistematikleştirmede Wendt'in *bilimsel gerçekçiliği*, problemli de olsa, tutkulu bir çaba tesis etmektedir. Burada Kratochwil, Wendt'in bilimsel gerçekçiliğinin, materyalizm ve bilme arasındaki farkı karıştırdığını ve söz konusu gerçekçiliğin pozitivizmin kılık değiştirmiş bir versiyonu olduğunu[3] iddia etmektedir. Kratochwil'e göre, Wendt'in teorisiyle ilgili en önemli sorun zorlama, hesap ve inanç değişkenlerinin ve değişkenlerin birbiriyle ilişkili üç kültüre (Hobbes, Locke and Kant) yerleştirilmesinin kültür ve fikirleri maddi kaynaklara indirgeyen yeni bir ortodoksiye öncülük etmesidir. Böyle bir çıkarım, nedensel ve oluşturucu teorileştirme arasındaki problemli ilişkiye dair; oluşturucu teorileştirmenin nedensel teoriye bağlı hâle gelip gelmediğini (Wendt'in ısrar ettiği bağımsız gibi muamele görmeden ziyade) ve

Wendt'in bilimsel felsefesinin bu tarih dışı çerçevesinin alternatif yaklaşımları (bütüncül bir yaklaşım gibi şekillenecek) sınırlayıp sınırlamadığını da içeren birçok soruyu ortaya çıkarır. Wendt'e göre bu durum uluslararası ilişkiler alanındaki sosyal bilimciler için zaruri bir ödün olabilir, fakat Kratochwil'e göre bu sadece, postmodernizme duyarsız ve uyumsuz olan, tarihsel olarak fakirleşmiş bir teori üretmede başarılı olabilir. Kratochwil Wendt'in bu ödününün korumaya ve uzlaştırmaya çalıştığı (postmodern) teorilerden birinden toptan bir vazgeçiş olup olmadığını sorgulamaktadır.

Bu bağlamda sosyal teorinin öncelikli amacı, bu tür ödünleri vermenin pratikteki nedenlerini sorgulamaktır. En etkili çalışması olarak kabul edilen *Rules, Norms and Decisions*'da Kratochwil, bilimsel ve pratik akıl yürütmeyi *(reasoning)* birbirinden ayırmaktadır.[4] Aynı çalışmasında uluslararası kurallar ve normlarla ilgili akıl yürütmenin çok daha açık-uçlu ve pratiğe yönelik yaklaşımları temsil etmesi gerektiğini iddia etmektedir. Kratochwil bu iddiasını şöyle dile getirir: "Pratik akıl yürütme sadece eylem konularıyla ilgilenmez, bunun yanı sıra, ne tümevarım, ne de tümdengelim koşullarını karşılamayan argümanların şeklî özelliklerini de inceler".[5] Pratik akıl yürütme bilginin ontolojiye ve ontolojinin de akla indirgenebileceğini farz etmez. Eylemlerin mantıksal ve bağlamsal anlamları, kuralına göre oynama arzumuzu ve yaptığımız tercihleri ve gerekçelerini yansıtır. Burada göz önüne alınması gereken önemli nokta, bilginin hiçbir zaman bizim sosyal tecrübelerimizde sabit ve otonom bir pozisyona ulaşamayacağıdır.

Bu noktada Kratochwil'in, Ernesto Laclau'nun sosyal düzen kavramsallaştırmasını, karar-verilemezliğe ya da hiçbir zaman tam olarak anlaşılamayacak olan bir çeşit orta *(in-between)* pozisyonuna dayanarak açıkça doğruladığını söylemek adil olmayabilir. Kratochwil'in rasyonalizm karşıtı olduğunu söylemek de doğru değildir. Bunlardan daha ziyade Kratochwil'in uluslararası ilişkilere yaklaşımının, daha çok iletişimsel eylem teorisine ve Frankfurt Okulunun diğer sosyal eleştirel teorilerine daha yakın durduğu görülmektedir. Bu konumlanma sonucunda Kratochwil, yaklaşımlarının ampirik olarak yetersiz olduğu ya da karmaşık epistomolojik iddialarını geçerli kılabilecek ampirik bilgi üretmeye uygun olmadığı şeklinde eleştirilere maruz kalmıştır.

Eğer Kratochwil'in çalışmalarında baskın bir eğilim varsa o da olguların, yapıların ve değerlerin bağımsız verili birimler ya da ögeler olmadıklarıdır. Postmodernistler, bu kitabın Postmodernizm kısmında tartışıldığı üzere, bir yapanın inanç ve eylemlerinden bağımsız işlediği farz edilen ileri 'güç' ilişkilerini ve yapılarını

yapı-sökümüyle analiz ederek otonomlaşmayı reddetmektedir. Kratochwil'in ve postmodernistlerin iddiaları arasındaki gerilimi fark etmek önemlidir: Kratochwil, karar-verilemezliği ya da farklılığın yok edilemezliğini doğrulamayabilir, fakat uluslararası ilişkilerdeki ortodoks konumlara meydan okumak için heteredoks teoriye olan ihtiyacı onaylar. Ayrıca Kratochwil için uluslararası ilişkilerde sürekli yinelenen soru şudur: İlk olarak, biz neden yapı ve olguları, otonom ve sabitmiş gibi ele alıyoruz? Ve mevcut sosyal teori küreselleşen dünyamız hakkındaki teorileştirmenin sınırlılıklarını ve sorunlarını nasıl açıklamaktadır? Kratochwil'in bu soruları ele aldığı iki yol vardır.

İlk olarak, değerler, açıklamaya ve anlamaya çalıştığımız sosyal gerçekliğin kurucusudurlar. Aktörler bilgiye, Kratochwil'in de belirttiği gibi, içinde bulundukları çevreleriyle ya da sosyal bağlamlarla sahip olurlar; kişisel tercihlerini, kültürel dünyayı kavrayışlarıyla harekete geçirir ve şekillendirirler. Uluslararası ilişkilerin anarşi, egemenlik ve uluslararası normlar gibi kavramları, bu bağlamda bu dinamiği anlamanın ve açıklamanın siyasal ve sosyal anlamını temsil eder. Kratochwill'in ifade ettiği üzere: "Sosyal gerçeklik basitçe bizim dışımızda orada var olduğu için değil, aktörler tarafından inşa edildiği için, kullandığımız kavramlar da, siyasal projelerimizle iç içe geçmiş kelime hazinemizin parçalarıdırlar."[6] Çoğu eleştirel sosyal teorisyen gibi Kratochwil'de kendini "her yerde geçerli olacak bir sosyal teori yapmak demek, fikir ve düşüncelerimizin daimi üretimi sebebiyle bununla eş zamanlı olarak sosyal ilişkilerin ve bilginin de şekilleneceği demektir" türünden metodolojik yaklaşımları sorgulamaya adamıştır. Kratochwil'in bu tavrı eleştirel teorisyenin ne demek olduğunu açıkça göstermektedir ki, bu da olgu ve değerlerin sosyal kökeni hakkında bilinçli olmayı gerektirir.

Kısacası, varsaydığımız ya da kurmaya çalıştığımız sosyal düzen konusunda bilinçli olmalıyız. Yukarıda da bahsedildiği üzere, pratik akıl yürütme bilimsel bilginin nesnel sonuçlar üretebileceği fikrinin doğruluğunu sorgulamaktadır. Duyarlılık ve duygular bir şeye olan sadakati yansıttığında, aktörler arasında fikirlerin değiş-tokuşunu anlama süreci içinde açıklanmalıdırlar. Kratochwil'in belirttiği gibi: "Hatalı bilimcilik ve kanunculuk, merhamette olduğu gibi kızgınlıkta da var olan paylaşılan duyarlılığa bağlı olarak..., bizi adalet konularına karşı körleştirdi. Benzer şekilde, sadakat'in paylaşılan duyarlılığının yanı sıra, (ortak) bir girişim başarıldığında hissedilen güven ve gurur da kolektif problemlerin çözümü için önemli kaynaklardır".[7] Hislerin oluşturuculuğuna başvurmak Kratochwil'in, uluslararası ilişkilerdeki 'arası' ya da uluslararası ilişkiler teorisindeki 'orta' *(in-between)* alanına dayanarak neyi kastettiğini anlamaya başlayabildiğimiz tek yöntemdir.

İkinci olarak tarih doğrusal ya da teleolojik bir yol izlemez; ya da determinist değildir. Bundan ziyade tarih, olaylar hakkında unutmanın geçmişimizi araştırmak için sıklıkla neden oluşturduğu karmaşık bir süreci ifade eder. Onun ifade ettiği şekliyle: "Sosyal teori tarihten koparılamaz, çünkü tarih yalnızca her tür politikayı içermekle kalmaz, tarihsel düşünce eylem ve yapanı doğru bir şekilde kavramanın da ön koşuludur.[8] Diğer bir deyişle, geçmiş olay ve şeyleri hatırlamak, tarihsel bilginin oluşumsal bir biçimidir ve bu, hatırlamanın geçmişle ilgili kayıp bilginin elde edilmesini yansıtan hatırlama sürecini de içermektedir. Kratochwil bunu şöyle ortaya koyuyor: "Tarihe geçmişin sabitliği açısından yaklaşmayıp onun yerine hatırlama yöntemi kullanıldığında, bireyler ve topluluklar görünürde otonom sistemler tarafından dayatılan sınırlamaları aşabilirler ve bizim onlara atfettiğimiz kaderlerini idare edecek yeni yollar bulabilirler".[9]

Kratochwil'in uluslararası ilişkilere katkısı karmaşık ve bir o kadar da geniş çaplıdır. Zira uluslararası ilişkiler teorisine getirdiği radikal eleştiri, uluslararası ilişkilerde heteredoks teorinin geliştirilmesi açısından hayati öneme sahiptir. Birçokları için bu, düşünsel, açık-uçlu eleştirel uluslararası ilişkiler teorisi oluşturmak için gözden kaçan bir bileşendir. Kratochwil'in, bilinen ya da varsayılan sosyal düzen üzerine inşa edilmiş yaklaşımların tümü karşısında eleştirel kalacağını söylemek uygun olabilir.

Notlar

1. Örneğin bkz. Alexander Wendt, *Social Theory of International Politics*, Cambridge, Cambridge University Press, 1999; Emanuel Adler, 'Seizing the middle ground: constructivism in world politics', *European Journal of International Relations* 3 (1997), ss. 319–63; Martha Finnemore ve Kathryn Sikkink, 'International norm dynamics and political change', *International Organization* 52 (1998), ss. 887-917; Stefano Guzzini, 'A reconstruction of constructivism in international relations', European *Journal of International Affairs* 6 (2000), ss. 147-82.
2. Bkz. Richard Price ve Christian Reus-Smit, 'Dangerous liaisons? Critical international theory and constructivism', *European Journal of International Relations* 4 (1998), ss. 259–294.
3. Friedrich Kratochwil, 'Constructing a new orthodoxy? Wendt's "social theory of international politics" and the constructivist challenge', *Millennium: Journal of International Studies* 29 (2000), ss. 73-101.
4. Friedrich Kratochwil, *Rules, Norms, and Decisions: On the Conditions of Practical and Legal Reasoning in International Relations and Domestic Affairs*, Cambridge: Cambridge University Press, 1989, s. 12.
5. *Ibid.*, s. 12.

6. Friedrich Kratochwil, 'History, action and identity: revisiting the second debate and assessing its importance for social theory', *European Journal of International Relations* 12 (2006), s. 11.
7. Friedrich Kratochwil, 'Rethinking the 'inter' in international politics', *Millennium* 35 (2007), s. 498.
8. Friedrich Kratochwil, 'History, action and identity', *op. cit.*, s. 8.
9. *Ibid.*, s. 21.

Kratochwil'in Temel Çalışmaları

Rules, Norms, and Decisions: On the Conditions of Practical and Legal Reasoning in International Relations and Domestic Affairs, Cambridge: Cambridge University Press, 1989.

'The embarrassment of changes: neo-realism as the science of realpolitik without politics', *Review of International Studies* 19 (1993), ss. 63-80.

'Constructing a new orthodoxy? Wendt's "social theory of international politics" and the constructivist challenge', *Millennium* 29 (2000), ss. 73-101.

'Religion and (inter-)national politics: on the heuristics of identities, structures, and agents', *Alternatives* 30 (2005), ss. 113-40.

'History, action and identity: revisiting the second debate and assessing its importance for social theory', *European Journal of International Relations* 12 (2006), ss. 5-29.

'Rethinking the 'inter' in international politics', *Millennium* 35 (2007), ss. 495-511.

Ayrıca Bakınız: **Onuf, Wendt, Reus-Smit**

Konuyla İlgili Yararlanılabilecek Kaynaklar

Adler, Emanuel, 'Seizing the middle ground: constructivism in world politics', *European Journal of International Relations* 3 (1997), ss. 319-63.

Biersteker, Thomas J. ve Weber, Cynthia (der.), *State Sovereignty as Social Construct*, Cambridge: Cambridge University Press, 1996.

Kubalkova, Vendulka, Onuf, Nicholas ve Kowert, Paul (der.) *International Relations in a Constructed World*, Armonk, New York, M.E. Sharpe, 1998.

Lebow, Richard N. ve Kappen, Thomas Risse (der.) *International Relations Theory and the End of the Cold War*, New York: Columbia University Press, 1995.

Neumann, Iver B., 'Returning practice to the linguistic turn: the case of diplomacy', *Millennium* 31 (2002), ss. 627-51.

NICHOLAS ONUF

Uluslararası ilişkiler ve siyaset teorisi akademisyenlerinin ve öğrencilerinin neredeyse tümü Hobbes'un Leviathan'ında bahsettiği 'doğa durumu' metaforunu ve/veya Locke, Rousseau ve diğer

liberal teorisyenlerce ileri sürülen varyasyonlarını bilirler. Gerek devletin veya sosyal sözleşmenin kökenlerini kuramlaştırırken istifade edilsin, gerekse de uluslararası anarşiyi açıklarken mecazi olarak kullanılsın 'doğa durumu' metaforu sosyal teoride çok yaygındır. 'Doğa durumu'nun sosyal teoride çok önemli varyasyonları varken, tüm biçimleri onu; yaşam ve mülkün diğer atomistik bireylerin saldırganlığına karşı savunmasız olduğu; endüstrinin cesaretinin kırıldığı; toplumun, siyasi ya da aksi bir şekilde imkânsız olduğu, atomistik bireylerin toplum öncesi *(pre-social)* dünyası olarak tanımlar. Otoritenin inşasının –Leviathan– başlangıcı, doğa durumundan kaçışa ve hikâyenin geri kalanının başlamasına izin verir. Doğa durumu ve hiyerarşik siyasal devlet arasındaki metaforik bölünme, birçokları için ayrıca uluslararası ilişkiler ve siyaset bilimi/siyaset teorisi disiplinlerinin düzenleyici ilkeleri arasındaki sınır olarak da hizmet eder. Siyasal devlet hiyerarşiye, normatif teoriye ve tarihe izin verirken, doğa durumu anarşiye ve şiddet ile güvensizliğin benzer motiflerinin tekrarlamasına denk gelir. Martin Wight bu ayrımı "neden uluslararası teori yoktur"u açıklamak için çok iyi kullanmıştır.[1]

Bireylerin toplum öncesi durumdan nasıl olup da bir çeşit sosyal düzene katılım durumuna geldikleri çok zengin bir felsefi ve siyasal düşünme kaynağı olmuştur. Nicholas Onuf için doğa durumunun Hobsçu inşası birçok sorunumuzun başladığı yerdir. Onuf'a göre, toplum öncesi insanın çabası yoktur; biz her zaman sosyal uygulamalarla iç içeydik ve sosyal teori ile ilgili sorun, temel olarak toplum öncesi otonom bireyler kavramı üzerine kurulmuş olmasıdır. Onuf, sosyal teorinin atomistik, rasyonel ve bireyi maksimize etmeye adanmış olan biçimlerin liberalist paradigma içinde tanımlamakta ve 'anarşiyi mantıksal aşırılığa liberalizmin taşıdığı'nı savunmaktadır: "rasyonel davranışta yalnızca maddi şartlardan kaynaklanan limitler vardır".[2] Bu bağlamda Onuf'un liberalizm tanımlaması, yeni-liberalizm (*neoliberalism*) ve yeni-gerçekçilik (*neorealism*) teorilerini de uluslararası ilişkiler içinde kapsamaktadır. Sosyal teorinin bu asosyal kuruluşundan kaynaklanan zayıflamış biçiminden dolayı Onuf, liberalizmi reddetmekte ve yerine inşacılığı önermektedir. Disiplinin büyük oranda, Onuf'un geniş anlamda liberalizm olarak tanımladığı [şey] üzerine kurulu olduğu ve bundan vazgeçmenin uluslararası ilişkilerde toptan bir değişimi gerektireceği gerçeğine itiraz edeceklere Onuf'un *World of Our Making* kitabında verdiği cevabı alıntılayalım:

> Uluslararası ilişkilerin yeniden inşası için disiplinin günümüz iddialarından arındırılması gerekir. Eğer bu, uluslararası ilişkilerin (bir disiplin olarak) ve uluslararası teori olasılığının

> (uluslararası ilişkilere özgü bir teorinin) terki olarak ele alınacaksa, ben buna katılıyorum. Benim katılmadığım, bunun uluslararası ilişkilerin kendisinden vazgeçmek olduğudur. Bilakis bu, onun önemini ve geçerli siyasal toplum paradigmasındaki yerini kabul etmektir. Uluslararası(ndaki) ilişkiler bu kitaba, sadece onun hakkında çok daha fazla düşündüğüm için, politikanın diğer meselelerinden çok daha fazla konu olmuştur. Bu benim disiplinimin kalıtıdır.[3]

Onuf için uluslararası ilişkiler disiplini ve siyasal teorinin diğer biçimleri arasında büyük bir fark olmadığı açıktır. Disiplinin 'yeniden inşası' çağrısı, inşacılık (inşacılık terimini kendisi bulmuştur) olarak adlandırdığı farklı bir yaklaşım veya teorik çerçeve üzerine kuruludur.

Nicholas Onuf 1941 doğumludur, lisans ve doktora derecelerini Johns Hopkins Üniversitesinden almıştır. Hem lisans hem de lisansüstü öğrenciliğinde uluslararası hukukla yakından ilgilenen Onuf'un doktora tezinin adı 'Uluslararası Hukukun Bilinçli Gelişimi'dir. Kurallar (*rules*) ve genel kural (*rule*) ile anılan bir akademisyen olması, uluslararası hukuk geçmişine bakılınca şaşırtıcı değildir. Onuf, 1994'te *Florida International University* (Uluslararası Florida Üniversitesi), Miami'ye geçene kadar, 24 yıl *School of International Service American University* (Amerikan Üniversitesi Uluslararası Hizmetler Okulu), Washington, *DC*'de dersler vermiştir. Vendulka Kubálková ile birlikte Miami Uluslararası İlişkiler Grubu eş-başkanlığını yapmaktadır. Onuf'un uluslararası ilişkiler ve uluslararası hukuka olan akademik merakı 1970'ler ve 1980'lerde birçok makale ve derleme çalışmalarda kendini göstermiştir. Ancak çığır açan çalışması *World of Our Making*, 1989'da uluslararası ilişkiler disiplinine önemli bir meydan okumayla ortaya çıkmış ve Alexander Wendt'in çalışmaları ile birlikte, uluslararası ilişkilerde inşacı perspektifli tartışmaların başlatıcısı olmuştur.

World of Our Making Onuf'un en etkili çalışması ve Onuf'un uluslararası ilişkilerde önemli bir akademisyen olarak ününün ilk kaynağıdır. Onuf, başarılı çalışmasından önce de, disiplindeki ortodoksiyi sorgulayan bir akademisyendi. Disiplinin anarşi anlayışının kaynaklarıyla ilgili tartışmaları buna güzel bir örnektir. Uluslararası ilişkilerin tüm öğrencileri gerçekçiliğin anarşi tartışmasının -küresel egemen/Leviathan eksikliği- ve bunun sonuçlarının Thucydides ve Machiavelli'nin çalışmalarında görülebileceğini bilir. Gerçekçiliğin cazibesinin bir bölümü onun tarihsel olmayan doğası, güç politikalarının ebedi tekerrürüdür. Onuf, siyasal teorist J.G.A. Pocock'dan da yararlanarak, günümüz anar-

şi anlayışının kökeninin daha çok yakın dönemde olduğunu savunmaktadır. Gerçekte Onuf, devletin içsel düzeni konusundaki çağdaş anlayışımızın ancak demokratik rejimlerin yükselmesi ve yöneticinin meşruiyetine olan ihtiyaçla geliştiğini söylemektedir. Anarşi devletin içsel düzeniyle ilgili bu kavramsallaştırmaya karşı tanımlanmıştır. Dolayısıyla, devlet yönetiminin yasal ilkelerinin doğuşuyla birlikte, devletin dışındaki dünyada bu tür ilkelerin yokluğu anarşiyle ilgili çağdaş anlayışımızı oluşturmuştur. Modern liberal teorinin yükselişinden önce, düzenin ve otoritenin meşruiyeti dine ya da diğer prensiplere dayanmaktaydı ve 'anarşi sorunu' günümüzdeki kavrayıştan farklı. Tarihte uluslararası meşru düzenin izini sürdüğü bir çalışmasında Onuf, şöyle demektedir:

> Orta Çağlarda düzen-otorite problemi yalın bir biçimde mevcut değildi. İnsan ilişkilerinde var olan *düzen*, yüksek, otoriter *düzen*den alınıyordu. Otorite, yüksek bir *düzen* olgusunun ve mutlak dünyevi düzenin kanıtıydı. İnsan ilişkilerinde ya da onun mükemmelden daha düşük yapanlarının meşruluğunda bile şüphe olmayan düzen, insan ilişkilerinde kusurlu olarak gerçekleşti. Bu açıkça, kendini seküler meydan okumaya açan ve zamanla bilimsel devrime davetiye çıkaran Orta Çağ düşüncesinin ampirik olmayan niteliğidir. Uluslararası hukuk doktrini, Orta Çağ anlayışının uzun düşüşünü yansıtır. Bu süreçte daha yüksek bir *düzen* önermesine olan seküler baskılar sonunda, herhangi bir seviyede *düzen*in varlığını tümden reddederek üstün geldi.[4]

Onuf'un araştırmaları daha çok düzenin nasıl ortaya çıktığı, nasıl faaliyet gösterdiği ve nasıl tanımlandığıyla ilgilenir. *World of Our Making* kitabı 'kurallar' ve 'genel kural' kavramları aracılığıyla sosyal düzen hakkındaki soruları cevaplamak için cesur bir girişimdir. Onuf, Antony Giddens'ın yapılanma teorisi ve Ludwig Wittgenstein'ın dilbilimsel teorisinden çokça faydalanmıştır. Onuf, yapanların (burada yapan insandır) ve yapıların (sosyal kurumların yinelenen biçimleri) birbirlerini karşılıklı olarak inşa ettiklerini savunur. Bu, Onuf'un savunularını anlamak için görünüşte basit ancak çok önemli bir noktadır. Asosyal ve mikro-temelli, oldukça geniş şekilde yorumlanan liberalizme karşı Onuf, yapıların önemini savunmaktadır: Hiçbir birey, hiçbir zaman içinde yaşadığı toplumsal yapılardan bağımsız değildir ya da onlardan önce gelmez. Aynı zamanda Onuf, yapısalcılığın bazı biçimlerine karşı, yapıların ontolojik olarak bireylerden önce gelmediğini ve bireyi tamamen belirlemediğini savunmaktadır. Onuf'un formu-

lasyonunda ne yapanlar, ne de yapılar ontolojik olarak önce gelen ya da öncelikli değildir. Yapı ve yapanlar birbirlerini karşılıklı olarak oluştururlar.

Yapan ve yapıların birbirlerini karşılıklı olarak oluşturmaları dikkate alındığında, insanlar yaşadıkları dünyayı nasıl anlamlandırırlar? Onuf'a göre, Giddens'dan hareketle, insanlar bunun için kuralları kullanırlar. Sosyal pratikler kurallarca belirlenir, dahası kurallar bazı noktalarda sosyal etkileşimin varlığı için ön koşuldur. Onuf, üç kural türü tanımlarken Searle'nin söz-edimi (*speech act*) teorisini kullanmaktadır. İlki 'kesin kural'dır; dünya hakkında 'bu o tip bir şey' ya da 'X, Y'dir' benzeri iddialar yapılır. İkincisi 'yönlendirici kural'dır; yapan 'şunu hemen yap'da olduğu gibi yönlendirilir. Üçüncüsü 'söz' ya da 'taahhüt edici' kuraldır; yapanlar 'bunu yapacağım'da olduğu gibi kendilerini bir akti uygulamaya bağlarlar. Onuf *World of Our Making* kitabının büyük bir kısmını, bu üç kuralı kullanarak, "kuralların, yapan ve yapıların karşılıklı oluşturuculuğunu görmemizi sağladığını ve sosyal hayatın her yerinde olduklarını ortaya koymaya" ayırmıştır:

> Bu kategoriler dilin insanlara sosyal eylemleri gerçekleştirmeyi ve iddia, emir ve taahhütlerde bulunarak neticeye ulaşmayı sağladığı düşüncesinden kaynaklanmaktadır. Bu kategorilerin bir kez farkına vardıktan sonra, klasik ve güncel birçok metinde, üzerine düşünmeye değer çeşitli formülasyonlarına rastladım. Bu formülasyonlar, anarşinin uluslararası ilişkiler için merkezi rolünün uluslararası ilişkiler akademisyenlerince kanıtlanmaya çalışıldığı büyük teorilerde görülebilir... Kategoriler 'kurallar'a ve 'genel kural'a eşit olarak başvurduklarından onları kurallar-genel kural eşleşmesinin siyasal toplum için belirleyiciliğinin önemli destekçileri olarak görüyorum. Onlar, siyasal toplumun geçerli kavram olduğu her çesit insan pratiğiyle ilgili oldukları için, disiplin-inşası projesine yakın okuma sağlayan malzemelerin çözümlenmesinde vazgeçilmez unsurlardır.[5]

Onuf kitabın devamında bu üç kuralı, 'kurallar' ve 'genel kural' olarak iki ayrı bölümde değerlendirir. Onuf, "Kurallar çıkarın eşitsiz dağılımı yönünde etki doğururlarsa ortaya çıkacak şeyin genel kural olacağını" iddia eder[6]. Söz konusu üç kuralı kullanarak Onuf, sosyal yaşamı ve pek tabii ki uluslararası ilişkileri açıklamaya yarayan her çesit kategori, ilişki ve formülasyona ulaşır. Kitabın arkasında Onuf, soyut ve geniş kapsamlı metnini basitleştirmeyen ve "acaba World of Our Making üç kategoriye mecbur değil mi?" diye sorgulattıran özet niteliğinde bir tablo sunmaktadır. Elbette Onuf, üçerli kavramsallaştırmalara düşkün

ilk batılı teorisyen değildir ve muhtemelen dinin sosyal inşasının üçerli şeyler konusunda yapacakları vardır.

Onuf, kavramsal olarak uluslararası ilişkiler kuramına yerleşmiş şekliyle 'anarşinin tamamen modern bir kurgu olduğu argümanın'da ikna edicidir. Onuf'un, kurallar ve genel kural inşa eden düzen argümanı düşünüldüğünde, İngiliz Okulunun 'anarşi altında düzenin nasıl oluştuğu' yönündeki ilgisine açık olabileceği görülür. Marlene Wind, *Masters in the Making*'de yer alan ve konuya çok vakıf olduğu Onuf'la ilgili bölümünde, Nick Rengger'ın da belirttiği şekilde, "İnşacılık ve İngiliz Uluslararası İlişkiler Ekolü'nün ilgilendiği konular arasında çok belirgin bir bağlantının var olduğunu" iddia etmektedir.[7] Bir başka yaklaşımdaysa Onuf'un çalışmalarında post-yapısalcılıkla Onuf'un farkında olmadığı yakınlıklar olduğu iddia edilmektedir. Bu iddia Ronen Palan'ın uluslararası ilişkilerde inşacılık eleştirisi yaptığı bir makalesinde dile getirilmektedir:

> Uluslararası ilişkilerde birçoklarının aptığı gibi Onuf da post-yapısalcılığı, onun uluslararası ilişkilerdeki türeviyle karıştırır ve bunu haklı olarak reddeder. Ne yazık ki, post-yapısalcılığın uluslararası ilişkilerdeki türevini reddedip, onun sosyal bilimlerdeki post-yapısalcılıkla eşdeğer olduğunu farzetmek, Onuf'un post-yapısalcılığın temel varsayımını paylaşan gelenekle bağlantı kurmasını engeller. Post-yapısalcı sorgulamanın başlangıç noktası "topluma yön veren şeyin dil pratiği olduğu" düşüncesidir.[8] Anglo-Sakson akademiyasında 'söylem' genelde dil bilimiyle ilişkilendirilmiştir, ama söylemin dilbilimsel olan ve olmayan farklı biçimleri vardır. Onuf "inşacılık edimle başlar. Edimler gerçekleştirilir, kararlar alınır, sözler konuşulur; tüm bu gerçekler vardır"[9] demektedir. Onuf farkında olmasa da aslında Lacan ve Foucault'nun söylem mefhumuyla çalışmaktadır. Dahası, Lacancı şemalar yerine Onuf'un 'kural'ını koyduğumuzda dillerinin birbirinin aynı olduğu görülecektir.[10]

Onuf'un hukuk, siyasal ve sosyal teori ve uluslararası ilişkiler literatürü üzerine derin bilgisi göz önüne alındığında, diğer yaklaşımlar ve kendi çalışmaları arasındaki ortak noktaları bildiği ve kendi farklılığını sürdürmeyi seçtiği söylenebilir. Onuf'un bu farkı neden sürdürdüğünü belirlemenin kolay bir yolu yoktur, ama uluslararası ilişkileri uluslararası ilişkiler olarak 'yeniden kurmak' olarak edindiği görev buna bir ipucu olabilir. Bu, inşacılığın bir diğer 'kurucusu' olarak kabul edilen Wendt'in 'inşacı' çalışmasının neden daha çok dikkat çektiğini de açıklamaya yardımcı olabilir. Bunun

nedeni, Wendt'in inşacı teoriyi, neo-pozitivist uluslararası ilişkiler tablosunda yer edinecek şekilde geliştirmeye kararlı görünmesi olabilir. İnşacılığın diğer post-pozitivist ve yorumsal biçimleri de ayrıca, Onuf'un sistematik yeniden yapılandırmasında bulunmayan bir coşku üretmiştir. Uluslararası ilişkileri ve muhtemelen sosyal bilimleri yeniden yapılandırmaya başladığınızda, kendinizi köşeye sıkıştırma tehlikesiyle karşı karşıyasınızdır. Bu, Onuf'un bir eleştirisi ya da kendine biçtiği Herkül-vari görevini onaylamak değildir.

Onuf'un *World of Our Making* kitabı ve müteakip makaleleri en çok ilgi kazanan çalışmaları haline gelirken o, cumhuriyetçi düşünce üzerine de bir kitap yazmıştır; *The Republican Legacy in International Thought*.[11] Bu kitabıyla Onuf, cumhuriyetçiliği liberalizmden (ya da liberal uluslararasıcılıktan) kurtarma çalışmalarına girişmektedir. Çalışmasında, *World of Our Making* kitabındaki savunularıyla tutarlılık içerisinde on sekizinci ve on dokuzuncu yüzyılların, cumhuriyetçi düşüncenin meşruluğuna gölge düşürecek şekilde liberal bireyin ve liberal devletin hukuksal ve siyasal teorideki zaferine tanıklık ettiğini iddia etmektedir. Onuf cumhuriyetçiliğin izlerini eski Yunan'da sürmekte ve cumhuriyetçi düşüncenin toplum ve kamu yararı fikri etrafında geliştiğini savunmaktadır. Cumhuriyetçi düşüncenin tarihini araştırmakla, uluslararası ilişkilerin egemenlik, insani müdahale ve demoktarik barış gibi önemli alanlarının cumhuriyetçi düşünceden ciddi biçimde etkilendiğini göstermektedir. Cumhuriyetçiliği Onuf için çekici kılan şey, elbette bireyin ve topluluğun birbirlerini karşılıklı olarak oluşturmalarıdır. Toplumun nasıl oluştuğuna ilişkin iddialarda, Onuf'un yapanlar ve yapılar anlayışının tüm çalışmalarına nasıl canlılık kazandırdığını görüyoruz. "Bireyler toplumları edimleri yoluyla yaparlar ve toplumlar da bireyleri inşa ederler."[12]

Notlar

1. Martin Wight, 'Why is there no international theory?', Martin Wight ve Herbert Butterfield (der.) içinde, *Diplomatic Investigations: Essays in the Theory of International Politics*, London, Allen & Unwin, 1966, s. 16.
2. Nicholas Onuf, *World of Our Making: Rules and Rule in Social Theory and International Relations*, Columbia, University of South Carolina Press, 1989, ss. 18–19.
3. *Ibid.*, s. 27.
4. Nicholas Onuf, 'International legal order as an idea', *American Journal of International Law* 73 (1979), s. 252.
5. Nicholas Onuf, *World of Our Making, op. cit.*, s. 23.
6. *Ibid.*, s. 22.
7. Marlene Wind, 'Nicholas G. Onuf: the rules of anarchy', Iver B. Neumann ve Ole Waever (der.) içinde, *The Future of International Relations: Masters in the Making?*, London, Routledge, 1997, s. 258.

8. Mark Brecher Lacan'dan alıntıyla kullanıyor. Bkz.: Mark Brecher, 'On the psychological and social functions of language: Lacan's theory of the four discourses', içinde *Lacanian Theory of Discourse: Subject, Structure, and Society*, New York, NY Press, 1994, s. 239.
9. Nicholas Onuf, *World of Our Making, op. cit.*, s. 36.
10. Ronen Palan, 'A world of their making: an evaluation of the constructivist critique in international relations', *Review of International Studies* 26 (2000), s. 597.
11. Nicholas Onuf, *The Republican Legacy in International Thought*, Cambridge, Cambridge University Press, 1997.
12. *Ibid.*, s. 141.

Onuf'un Temel Çalışmaları

Lawmaking in the Global Community, Durham, North Carolina, Carolina Academic Press, 1983.

World of Our Making: Rules and Rule in Social Theory and International Relations, Columbia, University of South Carolina Press, 1989.

The Republican Legacy in International Thought, Cambridge, Cambridge University Press, 1997.

International Relations in a Constructed World (Vendulka Kubálková ve Paul Kowert ile birlikte der.), Armonk, New York, M.E. Sharpe, 1998.

'Institutions, intentions, and international relations', *Review of International Studies* 28 (2002), ss. 211–28.

Ayrıca Bakınız: **Kratochwil**

Konuyla İlgili Yararlanılabilecek Kaynaklar

Checkel, Jeffrey T., 'Social constructivisms in global and European politics: a review essay', *Review of International Studies* 30 (2004), ss. 229–44.

Guzzini, Stefano, 'A reconstruction of constructivism in international relations', *European Journal of International Affairs* 6 (2000), s. 147–82.

Neumann, Iver B., 'Returning practice to the linguistic turn: the case of diplomacy', *Millennium* 31 (2002), ss. 627–51.

CHRISTIAN REUS-SMIT

Uluslararası ilişkiler inşacıları 1990'ların ikinci yarısı boyunca, rasyonalizmin ön kabullerini sosyal inşacılığın epistemolojik iddialarıyla uyumlaştırabilecek, bir 'orta-yol' inşacılığı kurmaya çalışmıştır. Alexander Wendt'in *Social Theory of International Politics* (Uluslararası Politika'nın Sosyal Teorisi) kitabı bu süreçte, sosyalizasyonu devlet gücü ile ilişkilendiren, muhtemelen en açık ve iddialı örnek olarak öne çıkmıştır. Ayrıca 1990'ların sonlarında, orta-yol inşacılığa ek olarak ve ona rağmen inşacılığın Habermas-

çı kolu da ortaya çıkmıştır. Bu kolun en belirgin teorisyenlerinden biri olarak Thomas Risse, kendi ifadesiyle, "inşacılık ve rasyonalizm arasındaki boşluğa köprü olmak"[1] için Habermas'ın iletişimsel eylem kuramını kullanmaktadır. Risse örneğin, uluslararası politikanın davranışsal çıktılarını açıklamak için rasyonalizmin ve daha küçük boyutta da inşacılığın söylemsel çerçeveye sahip olmasının gerekli olduğunu savunmuştur. Ona göre uluslararası kurumların karar alma organlarının tek uğraşları strateji yapımı ya da stratejik eylem konuları değildi, bunun yanı sıra aktörlerin güvenmeyi ve diğerleriyle anlaşmayı neden öğrendiklerini açıklayan akıl yürütmeyle de ilgiliydi. Bu ikinci sürecin başlangıç noktası manevi inanç ve bir diğeriyle hemfikir olma motivasyonu ile empatiye dayanan ortak bilgiydi. Christian Reus-Smit'in yaklaşımı, birçok açıdan bu iletişimsel yaklaşıma benzemektedir, fakat başka açılardan bakıldığında, farklı perspektifleri tarihsel değişim ve uluslararası ilişkilerde etkileşi kavramlarıyla birleştirmeye çalışmakla Habermas'ın fikirlerinin daha bağımsız bir uygulamasıdır. Muhtemelen Christian Reus-Smit'in yaklaşımını tanımlamanın en iyi yolu, onun tarihsel sosyoloji, söylemsel teori ve inşacı geleneklerinden edinilen fikirlerin zengin ve bilgece bütünleştirilmesini yansıttığını söylemektir. Söz konusu kuramlar öncelikli olarak uluslararası toplumdaki siyasal yapıların ve normların evrimsel dinamikleri ve söylemsel niteliklerine odaklanırlar.

İnşacılığın Habermasçı kolunun, Habermas'ın kendisinin pozitif bilime ve işlevselciliğe (ya da işlevsel teoriye) duyduğu şüpheciliği sürdürdüğü de vurgulanmalıdır. Bu kitabın Habermas ile ilgili olan kısmında bahsedildiği üzere iletişimsel eylem kuramı; sistemleri 'hayat-dünyası' (*lifeworld*: sosyal fikirlerimizi formüle etmek için çizdiğimiz, toplumun kültürel değerlerinin uçsuz bucaksız deposu)'ndan ayırmak, yani sosyal eylemin bilişsel unsurlarını ve ayrık sistemlerin oluşumunu açıklamak üzere tasarlanmış yorumbilimsel (*hermeneutical*) bir yaklaşımdır. Fakat Habermas'ın jargon ve soyut teori açmazına saplanabileceği yerlerde Reus-Smit, uluslararası kurumsal normların ve toplumların karmaşık sosyal/tarihi boyutlarını daha anlaşılır kılmaya ve daha açıklayıcı olmaya eğilimlidir. Bunun nedeni, yaklaşımının önemli oranda yorumsamacı değer içermesine karşın, sosyal ve siyasal ilişkileri ve normları eleştirel, ancak pragmatik bir yaklaşımla ele almasıdır.

Reus-Smit'in inşacılığa ilgisi 1990'larda Cornell Üniversitesinde lisansüstü eğitim yaparken başlamıştır. Doktora tezini (sonrasında Reus-Smit'in ilk kitabı olan, *The Moral Purpose of the State*, 1999) burada, çeşitli yerel bölgelerdeki dış politikalara odaklanan öncü

inşacılardan olan Peter Katzenstein danışmanlığında tamamlamıştır. Reus-Smit, doktora sonrasında Monash Üniversitesinde başladığı öğretim üyeliğine, Avustralya Milli Üniversitesinde profesör ve uluslararası ilişkiler bölüm başkanı olarak devam etmektedir. Reus-Smit'in çalışmalarının 'hacmi', bu kitaptaki diğer temel düşünürlerin eserlerinin toplamına nazaran daha azdır ve danışmanı Peter Katzenstein'in inşacılık alanındaki yayınlarından hareketle 'onun daha yerinde bir tercih olacağı' savunulabilir. Fakat Reus-Smit'in inşacılığa katkısını ayırt edici kılan, yenilikçi odak noktası ve nispeten kısa bir dönem üzerine hayli yaratıcı ve parlak sentezidir. Bu belirleyici özelliği, hukuk ve siyaset üzerine çalışmalarına dönmeden önce uluslararası ilişkilerdeki eleştirel teori yaklaşımlarını, inşacı yaklaşımlarla harmanlama girişimini değerlendirerek daha yakından incelememiz gerekir.

Reus-Smit'in ilk çalışmaları eleştirel uluslararası ilişkiler teorileri ve inşacılık arasındaki ilişkiyi keşfe odaklanmıştır. Richard Price ile birlikte yazdığı '*Dangerous liaisons? Critical international theory and constructivism*', makalesinde öne sürdüğü temel argümanlardan biri, inşacılığın 'yorum ve kanıt, genelleme, alternatif açıklamalar ve varyasyonlar, karşılaştırılabilirlik' gibi başlıca konularla ilgili olarak ana akıma yakın olmasına rağmen, eleştirel uluslararası teoriyle de uyumlu olduğudur.[2] Neticede onların da işaret ettiği gibi, inşacılık ve eleştirel teori sosyal teorinin aynı geleneğinden (Marksizm) ortaya çıkmışlardır ve bu sebeple pratik ve insan yapanlığının sosyal kökenlerini değerlendirmede benzer metodolojik amaçlara sahiplerdir. Bundan dolayı inşacılığı eleştirel teoriyle ilişkilendirmek mantıksız değildir, fakat genelde uluslararası ilişkiler teorisine ve Smit özelinde de uluslararası yapı ve normların gelişimi açıklamalarına eleştirel yaklaşımları birleştirme çabası henüz daha göz ardı edilmektedir.

Reus-Smit'in ilk kitabı, *The Moral Purpose of the State*'in temelinde yatan da henüz yerine getirilmemiş bu birleştirme çabasıdır.[3] Bu çalışmasında Reus-Smit, antik Yunan, Rönesans kent devletleri ve modern devlet sisteminde yer alan farklı toplumların farklı pratik ve normlarının analizine dayanarak, uluslararası toplumun evrimine odaklanmaktadır. Her bir devletin toplumları farklı kurumsallaşmış pratik ve değerlerce yönetiliyorken, bu farklı yönetim normları siyasal yapıların ya da onun deyimiyle 'anayasal yapılar'ın gelişiminde değer ve inançların ne derece kurucu olduğunun göstergesi olmaktadır. Normların ve kuralların gelişiminin bu biçimde takibi, normların ve kuralların değişen sosyal ve siyasal güçler ve de değerler tarafından nasıl şekillendirilegeldiğini gösterir. Oysa pek çok inşacı yaklaşım, normların, kuralların

ve kurumsallaşmış pratiklerin yapanların değerleri ve inançlarıyla oluşturulduğunu ve onların da yapanları oluşturduğunu varsayar. Reus-Smit'e göre normlar ve kurumsal uygulamaların oluşturuculuğu, bazı normların neden 'meşruiyetin yeni standardı' haline geldiğini ortaya koyabilecek söylemsel ve tarihsel bir sürecin parçasıdır. Aslında, onun açıkladığı üzere inşacılar, meşru ve doğru devlet eylemi ile ilgili özneler arası fikirleri anayasal kurumlara bağlayan söylemsel mekanizmaya yeterli ilgiyi göstermemişlerdir.[4] Normların ve değerlerin oluşturucu ve nedensel niteliklerini tespite çalışmak için bilimsel ve ontolojik varsayımları kullanmak, yalnızca, çıkarların ve değerlerin rasyonelleşmesinin tarihsel olarak normları nasıl meşrulaştırdığını baştan kabul ediyor olmaktır. Reus-Smit bunu şu şekilde ortaya koyuyor: "Farklı meşru devlet [olmaklık] ideallerinin hüküm sürdüğü, tarihsel olarak farklı uluslararası toplumlar, yalnızca liberal devlet ve yönetim ilkelerinin hâkim olduğu bir dünyada ortaya çıkan çok taraflı diplomasiyi ve sözleşmeye dayalı uluslararası hukuku kullanarak farklı kurumsal düzenler geliştirmişlerdir".[5] Bu noktada soru, normların ve ahlaki ilkelerin devlet kimliğini ve gücünü nasıl düzenlediği ya da kurduğu değil, bu norm ve ilkelerin uluslararası hukuk ve diplomasi gibi uluslararası kurumlar çerçevesinde yapılan antlaşmalar ve görüşmelerden nasıl ortaya çıktığıdır.

Reus-Smit'e göre tüm uluslararası yapılar, "devletler topluluğunun derin oluşturucu değerleri"nden oluşur.[6] Bu değerler, yeni kuralları, normları ve kurumsal pratikleri şekillendiren, barış, anlayış, özgürlük, adalet, saygı ve itibar gibi insan değerleri olmak eğilimindedir. Bu oluşturucu değerleri kurumsallaştırmaktan kazanılacak bilgi sosyal ve ahlaki ilerlemeyi simgeler. Reus-Smit için, gerçekten de kurumlar işleyiş normlarını yönetmeye başladığında, işleyiş adaletini de geliştiriyor demektir. Bu tip bir adalet sadece kuralların tarafsız uygulanmasıyla ilgilenmez, aksine müzakere ile ahlaki ve siyasi tartışmanın ürünüdür. Hukukun ve kuralların uygulanmasında devlet rızası resmi bir gereklilik olmakla birlikte, bu rıza aynı zamanda devletin ve bireylerin bahsedilen kuralların ahlaki etkisiyle iş birliği yapma kapasitesine de bağlıdır. Buradan hareketle inşacıların "meşru devlet kimliği konusundaki yaklaşımlarının, devletin bir arada yaşamaya ve iş birliği-yapmaya olanak tanımak için oluşturduğu kurumların doğasıyla kaçınılmaz olarak bağlantılı" olduğunu göstermeye ihtiyaçları vardır.[7]

Reus-Smit, bu gelişme sürecini açıklarken 'temel kurumlar'ı ve daha önce de değindiğimiz 'anayasal yapılar'ı birbirinden ayırmaktadır: "Anayasal yapılar, meşru devletliği ve haklı devlet eylemini tanımlayan 'oluşturucu değerler'i içeren temel aldatmacadır".[8] İnşacılık oluşturucu yapılar ya da oluşturucu ve düzenleyici işlevleri

varsayan değerlerle ilgili olduğundan, bu değerleri Reus-Smit'in söylemiyle 'Modern Uluslararası Kurumların Oluşturucu Hiyerarşisi' olarak konumlandırmak önemlidir.[9] Devlet kimliği ve ahlaki normlar ya da ortaya çıkan yeni meşruiyet standartları arasındaki oluşturucu bağı, yalnızca anayasal yapıları bu şema içinde tarihselleştirerek kavrayıp, değerlendirebiliriz.

Bu oluşturucu bağ ayrıca doğası gereği söylemseldir. Yukarıda değinildiği üzere Reus-Smit'in söylemsel teorisi Habermas'ın iletişimsel eylem teorisine dayanmaktadır. Kurumlar tartışma ve müzakere için uygun bir platform sağladıklarından, doğruya ulaşmak için etik ve ahlaki talepleri veya kural ve normların kurumsallaştırılması gerektiğine dair diğerlerini ikna edecek yeterince zorlayıcı sebepleri içermektedirler. Bu nedenle meşrulaştırma, makul bir oydaşma mücadelesinin, ilgili kuralları uygulamak için haklı ve adil bir otoritenin tanınmasının gerektirdiği söylemsel bir süreçtir. Bu noktada ahlaki inanç, değerlerin oluşturuculuğunu açıklamaya yardımcı olmaktadır.

Reus-Smit için kurumların söylemsel doğası İngiliz Okulu ve inşacılığın bağdaşabilirliğini de getirmektedir. Burada Reus-Smit, İngiliz Okulunun yapan-temelli (*agency-based*) normatif yaklaşımının ya da kolektif ahlaki amaçlara ve uluslararası toplum/dünya toplumu ilkeleri odağının söylemsel olarak elde edilebileceğini ve bunun gereğini öne sürmektedir. Gerçekten de ulusaşırı-savunuculuk ağları (hükümet dışı kuruluşlar) bir dünya toplumunun (bir bakıma kırılgan olan) dayanışmasını güçlendirmekle kalmaz, müzakereler, antlaşmalar ve sorgulayıcı akıl yürütmenin bu gittikçe otonomlaşan kuruluşların politikalarını nasıl temsil ettiğini de gösterir. Burada kesin olan nokta, bu otonomlaşan eğilimin ahlaki politik gelişmenin anlaması zor süreci olarak kalmakta olduğudur. Smit'in de ifade ettiği üzere, yeni uluslararası normatif siyasetin derin bir meşrulaştırma krizi içine girme riski vardır.[10]

Doğrusu, Smit'e göre birçok kurumun söylemsel otonomisi adalet yararına çalışma kapasitesini artırma ve bireylerin ve diğer grupların ihtiyaçlarına hitap etmeyi de içeren, karmaşık siyasal engelleri içerir. Editörlüğünü yaptığı *The Politics of International Law* kitabının ilk bölümünde Reus-Smit, 'kurumsal otonomi söylemi'nin nasıl tarafsız sağduyu ya da aktörlerin siyasetten bağımsızlığına dair güçlü bir algıyla sonuçlandığını tartışmaktadır.[11] Onun açıkladığı şekilde, söz konusu bağımsızlık siyasal olana ya da uluslararası kuruluşların politikalarının özünü tanımlayan müzakere ve tartışmalara kaçınılmaz olarak bağımlı kalmaktadır. Yine Smit'e göre uluslararası yasal düzen politikayı; kurumsal otonomi söylemi, haklılık dili ve pratiği ve çok taraflı yasalaştırma

yükümlülüğü yapıları vasıtasıyla şekillendirir.[12] Bunun sonucunda Reus-Smit söz konusu kurumsal otonominin, yerel ve küresel sorunları çözmek için, bu kurumların söylemsel politikalarının söylem-temelli siyasal stratejilerinin daha açık şekilde kavranması gerektiğini öne sürmüştür.

Reus-Smit'in incelikli politika ve hukuk analizlerine yönelik eleştiriler, az otonominin adaletin siyasallaşmasını yansıtacağı, dahası fazla otonominin ise kuruluşların az-anlaşılan bir siyasal boyutu siyasal boyutu olması yanı sıra kurumsal etkinliği artıracak potansiyel bir ıslah edici olduğu görüşlerine karşı çıkabilirler. Diğer bir anlatımla, sadece belirli normların geliştiğini bilmemiz, bu bilginin kurumların çözüm olabilme yeteneğini veya uluslararası toplumun en üstün çıkarlarına hizmet etme kapasitesini açıklayacağı anlamına gelmez. Dahası bu tür kurumların söylemsel özelliklerinin devletlerin belirli çıkarlarına mı ya da bu kurumların tartışma ve müzakere alanında en iyi olanların çıkarlarına mı iltimas gösterdiği açık değildir. Bazı kurumlar, daha ileri adaleti desteklemekten ziyade, belirli sabit çıkarları daha çok kollayabilir ve kurumların kozmopolitan ilkelerinin, norm ve kuralların meşrulaştırılmasında oluşturucu bir rol oynayıp oynayamayacağı sorusu da burada ortaya çıkar. Hepsinden önemlisi bu durum, Reus-Smit'in Habermas temelli daha düzgün bir inşacı yaklaşım lehine görmezden geldiği Habermas'ın siyasal yazımlarındaki kökleşmiş gerilimi yansıtır.

Elbette Habermas'ın ima ettiği, güçlü bir küresel kamu alanının uluslararası hukukun yasallaşma sürecinden ortaya çıkması muhtemeldir. Buna karşın, meşruiyetin yeni ahlaki standartlarının tarihsel evrimine dair açıklamalarını modernize etmekle çok daha ilgili olduğundan, Reus-Smit'in sosyal inşacılığı bu yönde çalışmamaktadır. Yine de Reus-Smit'in normların, ilkelerin ve kuralların derin ve fark edilir oluşturucu değerinin kurumsal uygulamaları açık-uçlu biçimde şekillendirmeye devam edeceğini hatırlatması, onun değerinin bir göstegesidir.

Notlar

1. Bkz. Thomas Risse, 'Let's argue!: communicative action in world politics', *International Organization* 54 (2000), s. 526.
2. Richard Price ve Christian Reus-Smit, 'Dangerous liaisons? Critical international theory and constructivism', *European Journal of International Relations* 4 (1998), s. 260.
3. Christian Reus-Smit, *The Moral Purpose of the State*, Princeton, Princeton University Press, 1999.
4. *Ibid.*, s. 26.

5. Christian Reus-Smit, 'Imagining society: constructivism and the English School', *British Journal of Politics and International Relations* 4 (2002), s. 503.
6. Christian Reus-Smit, 'The constitutional structure of international society and the nature of fundamental institutions', *International Organization* 51 (1997), s. 556.
7. Christian Reus-Smit, 'Imagining society', *op. cit.*, s. 503.
8. Christian Reus-Smit, *The Moral Purpose of the State, op. cit.*, s. 14.
9. Ibid., s. 15.
10. Christian Reus-Smit, 'Imagining society', *op. cit.*, s. 501.
11. Christian Reus-Smit,'The politics of international law',C.Reus-Smit (der.) içinde, *The Politics of International Law*, Cambridge, Cambridge University Press, 2004, ss. 36–38.
12. *Ibid.*, s. 15.

Reus-Smit'in Temel Çalışmaları

'The constitutional structure of international society and the nature of fundamental institutions', *International Organization* 51 (1997), ss. 555–89.

The Moral Purpose of the State, Princeton, Princeton University Press, 1999.

'Imagining society: constructivism and the English School', *British Journal of Politics and International Relations* 4 (2002), ss. 487–509.

The Politics of International Law (der.), Cambridge, Cambridge University Press, 2004.

Ayrıca Bakınız: **Kratochwil, Habermas, Onuf.**

Konuyla İlgili Yararlanılabilecek Kaynaklar

Checkel, Jeffrey T., 'Social constructivisms in global and European politics: a review essay', *Review of International Studies* 30 (2004), ss. 229–44.

Fearon, James D. ve Wendt, Alexander, 'Rationalism v. constructivism: a skeptical view', Walter Carlsnaes, Thomas Risse ve Beth A. Simmons (der.) içinde, *Handbook of International Relations*, London, Sage, 2002, ss. 52–72.

Katzenstein, Peter J., *Tamed Power: Germany in Europe*, Ithaca, New York, Cornell University Press, 1997.

Finnemore, Martha ve Sikkink, Kathryn, 'International norm dynamics and political change', *International Organization* 52 (1998), ss. 887–917.

JOHN GERARD RUGGIE

John Gerard Ruggie, Birleşmiş Milletler bütçesi ve organizasyonel işleyişiyle ilgili yeni düzenlemeler yapma ve ABD hükümeti ile diğer üye ülkeler arasında arabuluculuk yapma sorumluluk-

larıyla, Mayıs 1997'de Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Kofi Annan'a asistan olarak görevlendirilmiştir. Onun bu yüksek göreve getirilmesi, uluslararası yönetişim konusunda çokça ve geniş bir alanda yayımlar yapmış olmasının ve ABD'nin yirmi birinci yüzyıl için yeni ve çok taraflı bir dünya düzeni kurma görevine sıkı sıkıya bağlı kalması yönünde bir argümana sahip olmasının bir ödülü olmuştur. Ruggie'nin uluslararası ilişkiler çalışmalarına katkısını, onu dünya politikasında özel bir ideolojiye koymaya ya da oturtmaya çalışmaktan ziyade, uluslararası örgüt öğrencilerine adanmış bir sınıflandırma içerisinde değerlendirmek de uygundur. Ruggie'nin çalışmalarını derinlemesine inceleyen çalışmasında Ole Waever; "Ruggie uluslararası teoride paradigma-dışı ve buna bağlı olarak görünmez bir yazar olarak paradigmatik bir örnektir"[1] gözlemini yapmaktadır. Bu nedenle onun varlığı, hızlı değişim çağında devletler arasında daha büyük bir iş birliği için engellerin ve imkânların aydınlatılmasına yarayacak teorik araçları araştırırken disiplindeki engellerden kurtulma yeteneğinin açık bir kanıtıdır.

1944'te Avusturya'da doğan Ruggie, 1956'da ailesiyle birlikte Kanada'ya göç etmiştir. McMaster Üniversitesi'nde lisans çalışmasını tamamladıktan sonra, 1967'de ABD'ye gitmiştir. California Üniversitesi (Berkeley)nde 1968 yılında yüksek lisansını tamamlamış ve aynı enstitüden 1974 yılında doktora derecesini almış ve New York Columbia Üniversitesine geçtiği 1978'e kadar aynı okulda kalmıştır. 1987'de California Üniversitesi (San Diego) Uluslararası İlişkiler ve Pasifik Çalışmaları Profesörü olarak dönmüş, fakat 1991'de Columbia Üniversitesine, bu kez 'Siyaset Bilimi John W. Burgess Profesörü' ünvanıyla gelmiştir. Aynı yıl Uluslararası ve Halkla İlişkiler Fakültesi dekanlığına seçilmiş ve bu görevini 1996'da BM'deki görevine atanana kadar yürütmüştür.

1970'lerin sonu ve 1980'lerin başında Ruggie, uluslararası sistemin karşılıklı-bağımlılık etkisiyle değiştiği ve bu değişikliğin uluslararası ilişkiler teori ve pratiğine yönelik sonuçlarının ne olduğu tartışmalarına katkıda bulunan, önde gelen akademisyenlerden biriydi. O dönemde söz konusu tartışma, uluslararası sistemin yapısal bir dönüşüme uğramadığını savunan yapısalcı ya da yeni-gerçekçi ekol ile gerçekçiliğin uluslararası ilişkilerin ulus-ötesi ekonomik güçlerden kaynaklı köklü değişimini anlamada yetersiz bir kılavuz olduğunu savunanlar arasında yapılmaktaydı. Bu tartışmada hareket noktası olan çalışma Kenneth Waltz'ın *Theory of International Politics* (1979) kitabıydı. Çalışmasında Waltz, ekonomik karşılıklı-bağımlılığın kapsamı ve yönünün uluslararası sistemdeki güç dağılımına bağlı olduğunu savunuyordu. Ulusö-

tesi güçlerin politik önemi; onların düzenleme gücünden değil, devletlerin kontrolleri dışındaki güçlere karşı savunmasızlıklarının artmasından ve bu güçlere karşı-duruşlarının azalmasından kaynaklanmaktaydı. Waltz'a göre, iki kutuplu bir sistemde büyük güçler arasında karşılıklı-bağımlılığın derecesi göreceli olarak düşüktür ve anarşinin uluslararası ilişkilerin temel düzenleyici ilkesi olmaya devam ediyor olması, devletlerin zenginlik karşısında güvenliğe öncelik vereceklerinin de garantisidir.

Tartışmanın diğer tarafında ise liberaller, özellikle de Robert Keohane vardır. Waltz'ın kitabından önce liberaller, ulus-ötesi ekonomik güçlerin yükselişinin, ekonomik büyüme karşısında ülke sınırlarının anlamsız kalmasının ve uluslararası iş bölümünün gerçekçiliği kullanılamaz hale getirdiğini öne sürüyorlardı. Liberallere göre ticaretin kolektif faydaları, devletler arasında daha fazla iş birliğinin güvencesi olabilir ve kendi aralarındaki güç kullanımını azaltabilirdi. Ruggie'nin erken dönem çalışmaları, Amerika'daki yeni-gerçekçilik ve yeni-liberalizm tartışmaları ile iki taraf arasında hegemonik istikrar teorisi konusundaki kısmi uzlaşı bağlamında anlaşılmalıdır. Bu kitapta da çalışmalarına yer verilen Kenneth Waltz, Robert Keohane, Stephen Krasner, Robert Gilpin ve Richard Rosecrance bu tartışmadaki kilit isimlerdir.[2]

Waltzçı yeni-gerçekçiliğin bu eleştirisinde Ruggie, özellikle de iç, ulus-ötesi ve yapısal düzeyler arasında yaptığı katı analiz düzeyi ayrımının uluslararası sistemdeki değişikliklerin karmaşıklığını anlamaya bir engel oluşturduğunu ileri sürmektedir. Ruggie'ye göre Orta Çağ ve modern sistemlerin ayırt edici özelliği anarşiydi; ancak iki dönem arasında devamlılığın olduğunu iddia etmek biraz güçtür. Bir dönemden diğerine gerçekleşen ciddi değişimler, ancak siyasal birimler arasındaki farklılaşma ilkelerinin (heteremoniden anarşiye geçiş) nasıl meydana geldiğinin sorgulanmasıyla anlaşılabilir:

> Modern sistem Orta Çağ sisteminden, birimlerin 'aynılığı' ya da 'farklılığı' ile değil, *kurucu birimlerin hangi temel ilkelerle farklılaştığıyla* ayrılır. Eğer anarşi bize, siyasal sistemin parçalara ayrılmış bir alan olduğunu söylüyorsa, farklılaşma bu ayrılmanın hangi temelde belirleneceğini söyler.[3]

Bir diğer anlatımla yeni-gerçekçilik çok statik bir yaklaşımdır. Uluslararası sistemin yapısı, yeni-gerçekçilerin yaptığı gibi, sistemi oluşturan birimler (devletler) arasındaki ve içindeki süreçten ayrıştırıldığında, sistemin değişiminin açıklanması (öngörüde bulunulması) olanaksızlaşır. Yeni-gerçekçilerin odaklandığı tek değişiklik devletler arasındaki güç dağılımında (ya da dengesinde) yaşanan kaymalardır. Ruggie bu temaya, ayrı egemen devletler-

den oluşan modern bir sistemden, bir tür 'postmodern' geleceğe doğru olası bir değişimin kaynakları üzerine kuramsal olarak düşündüğü bir makalesinde geri dönmektedir. Bu kapsamda, Orta Çağ'dan modern döneme geçerken de yaşadığımız gibi, çığır açan değişiklikler üzerine tahminde bulunmaya yetecek kelime hazinesine dahi sahip olmadığımızı, fakat devletler tarafından yönetilen bir dünya ile içerisinde bizim hayal gücümüzün ötesinde farklı birimlerin devletlerin yerine geçtiği bir dünya arasında bir ikilikten (*dichotomy*) uzak durma zorunluluğumuzu belirtmektedir.

> Burada, devletler sisteminin karşılaşacağı uzun vadeli zorlukları görselleştirebilen, yalnızca kurumsal olarak devletin yerine geçebilir yeterlikteki birimler için söz konusu olan olağanüstü yoksul bir zihniyet var. Küresel piyasalar ve ulus-ötesileşmiş şirket yapıları (iletişim uyduları göz ardı edildiğinde) devletlerin yerine geçmekle ilgili olmadıklarından olası bir köklü uluslararası dönüşüme de neden olamayacakları varsayılmaktadır. Bu önermeye dair teorik veya tarihsel gerekçeler savunulmak bir yana, hiçbir zaman tartışılmamıştır.[4]

Ruggie, on üçüncü yüzyıldan on sekizinci yüzyıla, çığır açan bir değişimin büyüleyici dinamiklerini ve boyutlarını ortaya koymasına rağmen, kendisi böyle bir değişim teorisi ortaya koymamıştır. Onun çalışmasını anlamada önemli olan, köklü değişikliklerle ve uluslararası sistemin değişim olmadan düzensizlik ve kaosla nasıl mücadele edeceğiyle ilgili temel teorik kaygılarının anlaşılmasıdır. Ruggie, değişimi yönetmenin anahtarının 'hükümranlık alanlarını serbest bırakma' yeteneğimizde yattığını belirtir:

> Modern uluslararası yönetimlerde ayrıcalıklı egemenlik sınırının yokluğu, kolektif varlığı özünde sınır ötesi kabul eden ülkesel yöneticilerin, bu kolektif varlıkla ilişkilerinde ve onları konumlandırmalarında bir gerekçe olarak hizmet eder. Egemenlik sınırı dışındaki alan da uluslararası toplumun konumlandırıldığı yerdir.[5]

Ruggie'nin çalışmalarının büyük bir kısmı, 1945 sonrası döneme ait bir tür 'kurumsal eksiklik' olarak çok taraflılıkla ilgilidir. Ruggie bu kavramı belirli prensiplerle uyumlu olan devlet davranışına atfen kullanmaktadır; bir başka ifadeyle üç ya da daha fazla taraf arasındaki ilişkileri kasteden nicel bağlamdaki 'çok taraflı' tanımdan ziyade, niteliksel anlamda kullanmaktadır. Çok taraflılık, devletler birbirleriyle olan ilişkilerini belirli standartlar veya prensipler uyarınca yürüttüklerinde ortaya çıkan "modern

uluslararası yaşama özgü kurumsal bir durumdur".[6] Bu prensipler, içerisinde üç karakteristik özellik barındırır: Ayrım yapmama, bölünmezlik ve yaygın karşılıklılık. Ayrım yapmama; devletlerin anlaşmalardan kaynaklanan yükümlülüklerine, bağlı oldukları ittifaklardan, mevcut koşulların özelliklerinden ya da ulusal çıkarlara dair algılanan tehditlerin derecesinden kaynaklanacak istisna veya koşullar öne sürmeden uymaları gerektiği anlamına gelir. Ayrım yapmamayla ilişkili en çok kullanılan örnek, Dünya Ticaret Örgütü (WTO) tarafından yönetilen ticaret rejiminde (GATT)* devletlerin 'en çok gözetilen ulus' statüsünü tüm üye devletlere sunmaları yükümlülüğüdür.

Bir sonraki temel ilke 'bölünmezlik'tir. Askeri iş birliği bağlamında bir kolektif güvenlik antlaşmasında devletlerin taahhütlerini tüm üye devletler için yerine getirmeleri beklenir. Çok taraflı güvenlik rejimleri için bu durum, barışın her imza sahibi tarafından (ve onun için) bölünmez kabul edilmesinin gerekliliğini ifade etmektedir. Üçüncü temel karakteristikse zaman içerisinde 'devamlılık'tır. Devletler arasındaki tek seferlik, süreksiz koalisyon davranışları, aksi durumun bireysel rekabet ya da düşmanlık olacağına bakılarak 'çok-taraflılık' olarak nitelendirilemez. Bunun yerine ortak katılımın uzun bir süre için gerçekleşmesi gerekir ve böylece kolektif olanın uzun süreli işleyişine dair beklentiler için bir dayanak haline gelir. Bir başka anlatımla devletler, bazen 'geleceğin gölgesi' denilen şeye varırlar. Çok-taraflı yapılanmada sürekli yinelenen iş birliği örnekleri, devletler arasında yaygın karşılıklılığı ilerletebilir ve devletlerin öz-çıkar hissini değiştirmelerine yardımcı olur.

Ruggie 1980'lerin başında, İkinci Dünya Savaşı sonrasında Batıdaki devletler arasındaki ilişkilerde istikrar için çok taraflılığın hayati öneme sahip olduğunu savunmuştur. Avrupa, Amerika, Japonya ve Güneydoğu Asya'nın bir bölümü arasında yaşanan uzun dönemli iş birliği ve ekonomik büyüme Bretton Woods ile oluşturulan çok taraflı kuruluşlar sayesinde olanaklı olmuştur. 1944'e gelindiğinde İkinci Dünya Savaşı'nın çıkmasına da katkıda bulunan Büyük Buhran travmasının ardından Batı demokrasileri savaş sonrası ekonomik öncelikler bakımından iki dizi öncelik konusunda anlaşmışlardı. İlki, ekonomik büyüme ve maksimum istihdamı başarmaktı. Bu durum Büyük Britanya'nın Beveridge Planı'nda, Fransa'nın planlama komisyonu kurmasında ve Birleşik Devletler'in 1946 İstihdam Sözleşmesi'ni yürürlüğe koymasında yansıtılmıştır. Tüm bu yerel planlar ekonomiye hükümet müdahalesinin ve refah devleti kurulmasına dair kararlılığın sembo-

* Bkz. Editör Notları

lüydü. İkinci öncelik 1930'ların yıkıcı ekonomik milliyetçiliğine ve rekabetçi devalüasyonlara dönüşü engelleyecek, istikrarlı bir liberal ekonomik dünya düzeni kurmaktı.

1944 Bretton Woods Konferansı'na sözü edilen istikrarlı ve liberal ekonomik dünya düzeninin kurulması sorumluluğu yüklenmişti. Amerikan-İngiliz iş birliğinin ürünü olan 'Bretton Woods' sisteminin bir dizi önemli özelliği vardır. Bu sistem, devletlerin ulusal ekonomik amaçlarını takip etmelerine hatırı sayılır bir özgürlüğün tanındığı, buna karşın 1930'ların yıkıcı rekabetçi değer kayıpları ve politikalarını önlemek için -dolar/altın kambiyo sistemine dayanan - sabit döviz kurlu yeni bir parasal düzenin olduğu bir dünya tahayyül etmişti. Kabul edilen bir diğer ilkeyse cari işlem hareketleri için döviz konvertibilitesiydi. 1930'larda (sonrasında 1980'lerde ve 1990'larda) olduğu gibi yoğun ve istikrarsızlaştırıcı sermaye akışları geçmişe ait olaylar olarak kabul edilmişti. Uluslararası Para Fonu (IMF), parasal sistemin işleyişini yönetmek ve geçici ödemeler dengesi sorunu yaşayan ülkelere orta vadeli borç sağlamak amacıyla kurulmuştur. Son olarak, herhangi bir ciddi dengesizlik durumunda sistem, uluslararası rızaya dayalı olarak devletlere döviz kurunu değiştirme izni de vermekteydi.

Ruggie, Bretton Woods sisteminin, içsel otonomi ile uluslararası normlar arasındaki çatışmaya yönelik ödün vererek uzlaşmaya dayalı bir çözüm olduğunu ileri sürmektedir. Hem klasik altın esasında somutlaşmış döviz kuru istikrarı için içsel ekonomik faaliyetlerin tabi kılınmasından, hem de uluslararası istikrarın 1930'ların özelliği olan iç politika özerkliğine feda edilmesinden itina ile kaçınmıştır. Ruggie bunu, uluslararası parasal istikrarı bozmadan, hükümetlere Keynezyen büyümeyi teşvik politikalarını sürdürme olanağı sağlayan bir girişim olarak, 'iliştirilmiş liberalizm (*embedded liberalism*) uzlaşısı' olarak tanımlamaktadır:

> İliştirilmiş liberalizm, 1930'ların ekonomik milliyetçiliğinden farklı olarak çok taraflı bir karakterdeydi; bu çok taraflılık da altın standardı ve serbest ticaret liberalizminden farklı olarak içsel müdahaleciliğe dayandırılmıştı... İliştirilmiş liberalizmin özü, içsel istikrarın gereklilikleriyle uyumlu birçok-taraflılık bulmak(tı).[7]

Ruggie'nin *Winning the Peace: America and World Order in the New Era* (1996) kitabı Bretton Woods'un 1970 ve 80'lerdeki düşüşünün arkasında yatan nedenleri tartışan ve yeni yüzyılın zorluklarıyla mücadele edebilmek için bu sistemin yenilenmeye ihtiyacı olduğunu savunan, Bretton Woods'tan buyana 'iliştirilmiş liberalizm uzlaşısı'nın mükemmel bir tarihsel analizidir. Çalışmasında

Ruggie, altmış sene boyunca dünya liderliğinin zirvesinde olmasına rağmen Birleşik Devletler'in Soğuk Savaş sonrası dönemde bir çeşit izolasyonizme dönüş yapması tehlikesinin olduğunu öne sürmektedir. Bu dehşet verici olasılıktan kaçınmak için en iyi yol Franklin Roosevelt, Harry Truman ve Dwight Eisenhower'ın Birleşik Devletler'in arzularını ve bir ulus olma hissini birleştiren politikalarını örnek almak olabilir. Ona göre ABD'nin yeni bir jeopolitik tehlike kuruntusuna ihtiyacı yok:

> Çok taraflı bir dünya düzeni vizyonu, Amerika'nın kendi kolektif benlik kavramı ile uyumludur. Gerçekten de bu vizyon bizatihi Amerika fikrinden faydalanabilecektir... Amerika'nın çok taraflılık gündemi prensipte herkese açık olan bir uluslararası toplumun iradî oluşumu fikrini yansıtır.[8]

Ruggie, gerçekçiliğe yönelik, her şeyi jeopolitik güç dengesine bağladığı eleştirisini yenilemiştir. Ayrıca Amerika'nın ekonomik olsun (örneğin; Japon ekonomisini liberalleştirme uğraşları), siyasi (örneğin; Çin'e insan hakları ihlalleri sebebiyle saldırması) ya da askeri olsun (örneğin; Irak'ın nükleer, biyolojik ve kimyasal silahlardan tamamen arındırılmasını sağlamak) çıkarlarını korumak için tek taraflı hareket etmesi gerektiğini savunan ve Amerikan 'tek taraflılığı' olarak adlandırdığı yapıyı yerden yere vurmaktadır. Ruggie, Amerika'nın çok taraflı girişimlere bağlılığını ispat etmediği sürece (örneğin NATO üyeliğinin Doğu Avrupa'ya yayılması), onun bu kayıtsızlığının küresel düzensizliğin hızlanmasıyla sonuçlanacağına inanmaktadır.

Bazılarına göre Ruggie'nin 'iliştirilmiş liberalizm' üzerine görüşleri ve neoliberalizm eleştirileri sosyal inşacılığa kaçınılmaz bir dönüşü önerir. Çok bilinen makalelerinden oluşan *Constructing the World Polity* çalışmasının giriş kısmında açıkladığı üzere, Ruggie'nin disipline yönelik bakış açısını uzun zamandır tanımlayan sosyal inşacılıktır. Onun sosyal inşacılık projesini üç görünür hedef tanımlamaktadır: Kolektif niyetliliğin işlevselliğine ya da bunun haklar ve sorumluluklar doğuran deontik (ödev doğuran) işlevine vurgu yapmak; 'teorik bilgiye dayalı yaklaşım olarak adlandırılan sosyal inşacılığın, eylemin gerçekçi açıklamasını nasıl yaptığını aktörlerin kolektif konumlarını yorumlama biçimlerini göstermek suretiyle ortaya koymak ve son olarak sosyal inşacılığın uluslararası ilişkiler için nedensel olmayan bir açıklayıcı çerçeve önerdiğini göstermek.[9] Ruggie, Emile Durkheim ve Max Weber sosyolojisinden yararlanarak yeni-faydacılığın (*neo-utilitarianism*) metodolojik bireyciliğinin ontolojik sınırlılıklarından kaçınmak için alternatif açıklayıcı yaklaşımlara ihtiyaç olduğunu ileri

sürmektedir. Ruggie'ye göre sosyal inşacılık, sosyal eylemi şekillendiren ve açıklayan maddi ve fikirsel faktörlere odaklanarak önemli bir alternatif yaklaşım önermektedir. Ruggie'nin inşacı projesi muhtemelen en iyi şu şekilde nitelendirilebilir: Uluslararası ilişkiler teorisinde bir sosyal epistemolojinin analitik parametrelerini tanımlamak ve böylece uluslararası ilişkiler teorisyenlerinin, aktörlerin bilgilerini nasıl edindiklerini ve bu sosyal bilginin uluslararası sistemin kurallarını ve yükümlülüklerini nasıl kurduğunu (ve aynı zamanda bu sosyal bilginin bunlar tarafından nasıl kurulduğunu) açıklayabilmelerini sağlamak.

Notlar

1. Ole Waever, 'John G. Ruggie: transformation and institutionalization', Iver B. Neumann ve Ole Waever (der.) içinde, *The Future of International Relations: Masters in the Making*, London, Routledge, 1997, s. 170.
2. Charles Kegley'nin makale seçkisi için bakınız: Charles Kegley (der.), *Controversies in International Relations Theory: Realism and the Neoliberal Challenge*, New York, St Martin's Press, 1995.
3. John Ruggie, 'Continuity and transformation in the world polity: toward a neorealist synthesis', *World Politics* 35 (1983), s. 273.
4. John Ruggie, 'Territoriality and beyond: problematizing modernity in international relations', *International Organization* 47 (1993), s. 143.
5. *Ibid.*, s. 165.
6. John Ruggie (der.), *Multilateralism Matters: The Theory and Praxis of Institutional Form*, New York, Columbia University Press, 1993, s. 11.
7. John Ruggie, 'International regimes, transactions, and change: embedded liberalism in the postwar economic order', *International Organization* 36 (1982), s. 393, 399.
8. John Ruggie, 'Third try at world order? America and multilateralism after the Cold War', *Political Science Quarterly* 109 (1994), ss. 564–65.
9. John Ruggie, *Constructing the World Polity*, London, Routledge, 1998, s. 34.

Ruggie'nin Temel Çalışmaları

Collective goods and future international collaboration', *American Political Science Review* 66 (1972), ss. 874–93.

'International responses to technology: concepts and trends', *International Organization* 29 (1975), ss. 557–83.

'On the problem of the global problematique', *Alternatives* 5 (1980), ss. 517–50.

'International regimes, transactions, and change: embedded liberalism in the postwar economic order', *International Organization* 36 (1982), ss. 379–415.

'Continuity and transformation in the world polity: toward a neorealist synthesis', *World Politics* 35 (1983), ss. 261-85.

The Antinomies of Interdependence: National Welfare and the International Division of Labor (der.), New York, Columbia University Press, 1983.
'The United States and the United Nations: toward a new realism', *International Organization* 39 (1985), ss. 343–56.
'Embedded liberalism revisited: institutions and progress in international economic relations', Emanuel Adler ve Beverly Crawford (der.) içinde, *Progress in Postwar Economic Relations*, New York, Columbia University Press, 1991, ss. 201–34.
'Multilateralism: the anatomy of an institution', *International Organization* 46 (1992), ss. 561–98.
'Territoriality and beyond: problematizing modernity in international relations', *International Organization* 47 (1993), ss. 139–74.
Multilateralism Matters: The Theory and Praxis of Institutional Form (der.), New York, Columbia University Press, 1993.
'Third try at world order? America and multilateralism after the Cold War', *Political Science Quarterly* 109 (1994), ss. 553–70.
'The false promise of realism', *International Security* 20 (1995), ss. 62–70.
'The past as prologue: interests, identity and American foreign policy', *International Security* 22 (1996), ss. 89–125.
Winning the Peace: America and World Order in the New Era, New York, Columbia University Press, 1996. Constructing the World Polity, London, Routledge, 1998.

Ayrıca Bakınız: **Cox, Gilpin, Keohane, Krasner, Waltz**

Konuyla İlgili Yararlanılabilecek Kaynaklar

Hawes, Michael, 'Assessing the world economy: the rise and fall of Bretton Woods', David Haglund ve Michael Hawes (der.) içinde, *World Politics: Power, Interdependence and Dependence,* Toronto, Harcourt Brace Jovanovich, 1990, ss. 154–72.
Rosenau, James N. ve Czempiel, Ernst-Otto (der.), *Governance Without Government: Order and Change in World Politics,* Cambridge, Cambridge University Press, 1992.
Waever, Ole, 'John G. Ruggie: transformation and institutionalization', Iver B. Neumann ve Ole Waever (der.) içinde, *The Future of International Relations: Masters in the Making, London, Routledge*, 1997, ss. 170–204. Bu makale, Ruggie'nin çalışmalarıyla ilgili kapsamlı bir bibliyografya sunmaktadır.

ALEXANDER WENDT

Çoğumuz nasıl nefes alacağımızı bidiğimizi varsayar ve bunu içgüdüsel olarak yaparız. Bu bilgi zımnidir, yani söylenmeden anlaşılır. Bunu öğretmesi için doktor ya da bilim insanlarına ihtiyaç duymayız. Aynı şekilde bilim insanları da fiziksel süreçleri bize açıklarken bizim zımni bilgimize başvurmak zorunda değillerdir. Nefes almak biyolojik düzeyde şüphesiz karmaşık bir iştir ve nefes almanın bilimsel teorisi nefes almaya devam etmek için bilme-

mizin gerekli olmadığı fenomenlere başvurur. Biz bilimsel bilgiye birşeyler yanlış gittiğinde değer veririz. Eğer nefes almada zorluk yaşar ya da hiç alamazsak, bilim insanları sorunun ne olduğunu bulmak için bilimsel bilgiyi kullanırlar.

Uluslararası ilişkilerin gidişatında sürekli bir şeylerin hatalı olduğunu ve devlet adamlarının bu hatalı işleri yoluna koymada sosyal bilimcilerin yol göstericiliğine ihtiyaç duyduğunu düşünenler için Alexander Wendt'in çalışmaları paha biçilmezdir. Wendt bize, analiz etmek istediğimiz konumuzu, farklı analiz düzeylerindeki bazı bağımsız 'nedenler'e atıfla 'açıklanması gereken bir dizi şey' olarak değil, içerdiği yapanların yorumlarından bağımsız olarak açıklanamayacak olan bir dizi fenomen olarak ele almamızı hatırlatmaktadır. Ona göre, uluslararası ilişkiler çalışmalarında üzerinde çalıştıklarımızın sahip olduğu zımni (söylenmeden anlaşılan) bilgiyi anlamak hayati öneme sahiptir.

Dikkatimizi belirli olaylara yönelttiğimizde bunun doğru olduğunu görürüz. Örneğin, George Bush'un Irak'ın Kuveyt'i işgalinin (Ağustos 1990) anlamına dair yorumunun, ABD'nin Irak'ın davranışına karşı reaksiyonunu anlamadaki önemini hiç kimse ciddi olarak reddedemez. Açıkçası kriz sürecindeki açıklamaların bir parçası olarak tamamıyla başkanın ruh haline dayanamayız. Bu, karmaşık bir açıklama için yeterli veya kapsayıcı değil, gerekli bir bileşendir. Peki biz daha geniş çaplı davranış kalıpları için daha genel açıklamalar arıyorsak? Uluslararası ilişkiler çalışanlarının çoğu, ampirik referansınız ne kadar genişse, teorilerin o kadar soyut olacağını ve ampirik süreçlere katılanlar arasında 'öznelerarası' anlamlara daha az ve büyük yapısal güçlerin oyunlarına daha çok başvuracağını iddia eder. Wendt çalışmalarını, bu iddiayı en iyi deyimle tek taraflı ya da en kötüsü amaca ters olarak eleştirmeye adamıştır. Wendt'e göre, eğer yapanların kendilerini oluşturan yapıları değiştirmek için yapabileceklerinin çok az olduğu (iddiası) doğruysa, o zaman ilk olarak onlara öğretmenin anlamı yoktur.

1958 Mainz Almanya doğumlu olan Alexander Wendt, 1989'dan beri Yale Üniversitesi Siyaset Bilimi Bölümünde öğretim üyesidir. Lisansını 1982 yılında Macalester Collegeda tamamlamış, doktorasını Minnesota Üniversitesinden almıştır. Çalışmaları bugüne dek Kuzey Amerika uluslararası ilişkiler çalışmalarına hakim olan teorik yaklaşımlara karşıt olarak gelişmiştir. Wendt'in 'birinci-dereceden' bir teorisyenden ziyade, öncelikli olarak bir meta-teorisyen ya da 'ikinci-dereceden' teorisyen olduğu belirtilmelidir. Wendt bunu şu şekilde ifade eder:

> Bu tür teorileştirmenin amacı, dünya politikası anlayışımızı artırmaktır ve bunu uluslararası ilişkilerin bizatihi kendisinin

yapısı ve dinamiklerine odaklanmak yerine, doğrudan uluslararası ilişkiler öğrenimi için önemli ya da mantıklı soru ve cevapları neyin oluşturduğuna dair epistemolojik ve ontolojik konulara odaklanarak yapmaktır.[1]

Bir dizi makaleyle Wendt, uluslararası ilişkilerde 'inşacı' yaklaşım olarak bilinen teorisini oluşturmuştur. Uluslararası ilişkilerde inşacı yaklaşım, 1980'lerin sonlarında Kuzey Amerika'da hakim iki temel teorik çerçeve olan yeni-gerçekçilik ve yeni-liberalizmin eleştirel değerlendirmesi sürecinde ortaya çıkmıştır. Yeni ön ekleri, geleneksel düşüncelerin bir şekilde 'yeni' biçimleri anlamına gelmektedir. Ayrıca iki düşünce arasında ortak olan şeylere de işaret etmektedir. Yeni-gerçekçilik ve yeni-liberalizm arasında çok önemli değişmez anlaşmazlıklar olmasına rağmen, her ikisi de ontolojik atomizme ve epistemolojik pozitivizme bağlıdırlar. Paylaşılan bu bağlılığı anlamak, Wendt'in inşa etmeye çalıştığı sorgulamanın esasını oluşturduğundan önemlidir.

'Şeyler gerçekte nasıldır?' ve 'şeyler gerçekte nasıl çalışır?' ifadeleri ontolojik inançlardır. Yeni-gerçekçi ve yeni-liberallerin temel inanç sisteminin kökü gerçekçi ontolojidedir: Devletler anarşik bir uluslararası sistemde var olurlar ve bu devletler arasındaki kolektif olayları çalışanlar, seçici bir şekilde kişisel çıkarını düşünen aktörleri iş birliğine teşvik edebilecek güdülere odaklanarak, aktörleri sabit ve verili alırlar.[2] Uluslararası ilişkiler teorisinin bu ana fikrine olan bağlılıklarına ek olarak yeni-gerçekçiler ve yeni-liberaller, sorgulayan ile sorgulama nesnesi arasındaki ilişkiyi ifade eden, nesnelci epistomolojiyi uygularlar. Eğer doğal kanunlarla işleyen gerçek bir dünya varsa, sorgulayıcı; soruları doğrudan doğruya yöneltebileceği, sonuçta onunla konuşabileceği ve gerçek dünyanın bu soruları cevaplayabilmesine izin verecek bir yolla davranmalıdır. Sorgulayıcı, tek taraflı bir izleme camının arkasında durarak, gerçek dünyayı rasyonel olarak gözlemlemelidir. Sorgulayıcı için nesnellik, devletleri hiçbir şekilde değiştirmeden onların davranışlarını keşfetmeye izin veren 'Arşimet noktası'dır. (Arşimet'in, yeterince uzun bir kaldıraç ve destek yeri verildiğinde dünyayı hareket ettirebileceğiyle böbürlendiği söylenir.) Peki, sorgulayanın önyargıları göz önüne alındığında bu nasıl yapılabilir? Pozitivist yanıt, önyargıları kontrol altında tutacak manipülatif bir metodolojinin ve ampirik hipotezleri doğrulamak ya da yanlışlamak için gerekli kanıtları önceden belirleyen ampirik metodların kullanılmasını önerir.

Onları meta-teori düzeyinde birleştiren şeyin tersine, yeni-gerçekçi ve yeni-liberaller bir dizi asli konuda anlaşmazlık içerisindedirler: Anarşinin içeriği, uluslararası iş birliği olasılıkları, devletlerin diğer devletler karşısında güç ve refahta göreceli kazançların

mı, yoksa mutlak kazancın mı peşinde oldukları, devlet amaçlarının hiyerarşisi, devletin niyet ve yeteneklerinin göreceli önemi ve uluslararası kurumların ve rejimlerin etkileri.[3] Güncel teori büyük oranda, özellikle de Birleşik Devletler'de, paylaşılan meta-teorik paradigma içinde, bu konular etrafında dönmektedir. Alexander Wendt bu konulara ilgisiz değildir, ancak ona göre bu konular yapanlar (devletler) ve uluslararası yapılar arasındaki ilişkilere dair hayati sorulardan kaçınan kavramsal bir kafes içerisinde tartışılmışlardır.

Wendt kendini geleneksel yaklaşımlara karşı inşacı olarak kimliklendirmektedir. İnşacılığı şu şekilde açıklamaktadır:

> İnşacılık, uluslararası sisteme dair yapısal bir teoridir ve şu iddialara sahiptir: (1) devletler uluslararası politik teorinin esas analiz birimleridir; (2) devlet sistemi içerisindeki kilit yapılar maddi değil, öznelerarasıdır ve (3) devlet kimlikleri ve çıkarları, sisteme insan doğası ya da içsel politikalar tarafından dışsal olarak verili değildir, büyük oranda sosyal yapılar tarafından inşa edilmiştir.[4]

Wendt uluslararası ilişkilerde devlet-merkezli perspektife sahip bir araştırmacı olmakla birlikte, devleti ve çıkarlarını verili almamak konusunda ısrarcıdır. Yeni-gerçekçiler ve yeni-liberaller devlet ve çıkarları bu şekilde (verili) görme eğilimindedirler, çünkü araştırmalarında metodolojik bireyciliğin varsayımlarına dayanırlar. Bu birçok soruna yol açmaktadır. Bu sorunlardan ilki; bu yaklaşımın devletlerin kimlik, güç ve çıkarlarını maddeleştirmesi ya da Wendt'in ifadesiyle 'ontolojik olarak ilksel' olarak ele almasıdır. Böyle bir maddeleştirme, başından bu yana eyleme dair yapısal ve de kurumsal ön koşulları ile sonuç olarak ortaya çıkan yapısal çıktıların özelliklerinin dikkate alınmasını engellemektedir. Yeni-gerçekçiler ve yeni-liberaller uluslararası ilişkilerde çatışma ve iş birliğinin öncül kaynaklarını, devlet çıkarlarına dair detaylı bir sosyal teori olmadan, anarşinin örtük yapısı ile açıklayabileceklerini iddia etseler de bunu yapmazlar. Örneğin 'anarşi durumunda iş birliği'nin, sıfır toplamlı değil *(zero-sum)*, pozitif toplamlı *(positive-sum)* etkileşimlerin dünyasında mümkün olduğunu biliyoruz. Devlet aktörleri çıkarlarını diğer devletlerin çıkarlarını da içerecek şekilde tanımladıklarında, yani devletler katı bir kişisel çıkar anlayışı yerine, ötekini de dikkate alan bir anlayışa sahiplerse pozitif toplamlı etkileşim gerçekleşir. Devlet stratejisinin iç mantığını bu bağlamlar içinde keşfetme arayışıyla oluşmuş, özellikle de ileri oyun teorisini kullanan kapsamlı bir literatür mevcuttur. Fakat bu literatür, üzerinde düşünülen kusursuz oyunun kaynak-

larını açıklayamaz, çünkü onun örtük uluslararası sistem modeli, devlet öncelikleri ve eylemi ile ilgili bir teoriden yoksundur.

İkinci olarak, uluslararası yapıya dair rasyonel tercih kavramsallaştırmaları, uluslararası yapının farklı stratejilerden kaynaklanacak zarar ve faydaları değiştirerek devlet yapanlarını kısıtladığına işaret ederler. Uluslararası yapı ve kurumların (geniş anlamda) yapanların anlamlı etkileşim yeteneğine sahip yetkin özneler olarak inşalarına yaptıkları etkilere daha az ilgi gösterilmiştir. Son olarak anarşi durumunda devletlere dair atomistik ontoloji, anarşinin değişikliğe daha az açık olduğu anlamına gelmektedir. Etkileri iş birliğiyle düzenlenebilse de temel yapı aynı kalır. Yapının bizatihi kendisini değiştirmeyi hedefleyen 'niyetli' *(intentional)* davranış daha az teorik ilgiye ve meşruiyete sahiptir. Bu durum, münferit devletlerin yapıyı yalnızca tekrarlamakla kalmayacakları, aynı zamanda onu dönüştürebileceklerinin de farkına varamamaktadır.

Çığır açan makalesi *The agent-structure problem in international relations theory** (Uluslararası İlişkiler Kuramında Yapan-Yapı Sorunu)'de Wendt, alandaki ontolojik atomizme temel alternatif yaklaşım olan dünya sistemi kuramını *(world systems theory)* reddetmektedir. Wendt çalışmasında Immanuel Wallerstein üzerine odaklanmakta ve alışılagelmiş yöntemleri tersine çevirerek, yapılardan (kapitalist dünya sistemi) birimlere (dünya sistemindeki devletler) nasıl geçtiğini göstermektedir. Bu geçiş, biraz farklı da olsa, yine yapıları ontolojik olarak ilksel almakla maddeleştirme sorununu ortaya çıkarmaktadır. Kapitalist dünya sistemi onu üreten eylemlerden analitik olarak bağımsız bir araştırma nesnesi olarak ele alınmaktadır. Buna benzer şekilde, bu görüş kurumları ve sosyal hayatın yapısal 'kısıtlılıklarını' somutlaştıranın, yeniden üreten ve dönüştürenin sadece insan eylemi olduğunu kavrayamamaktadır. Ne atomistik (izole) ne de 'kolektivist' ontolojiler, biri veya diğerini maddeleştirmeden yapanlar ve yapılar arasındaki ilişkiyi yakalayamadıklarından, eylemi ve yapıyı ikiliğin karşıt taraflarıymış gibi ele alma eğiliminin üstesinden gelecek bir ontolojiye ihtiyaç vardır.

Anthony Giddens'dan sosyolojide ve Roy Bhaskar'dan da bilim felsefesinde ilham alan Wendt, uluslararası ilişkiler araştırmacılarının, yapılanma *(structuration)* kuramının temel prensiplerini benimsemeleri gerektiğine inanmaktadır. Wendt'e göre yapanlar (devlet aktörleri) çevrelerindeki yapılardan bağımsız var olamazlar; buna karşın yapılar da yapanlar tarafından üretilmelerinden (ve olası dönüştürülmelerinden) bağımsız var olamazlar. Bu nedenle, yapı ve yapanların (birbirlerini) karşılıklı inşasını önemsemek, devletlerin birtakım temel yapısal dinamikler lehine yaptıklarının

* Bkz. Editör Notları

alamını yorumlama yöntemini görmezden gelmeyi reddetmek anlamına gelir.

> Sosyal yapıların özünde, yapanların eylemlerine taşıdıkları düşünce ve anlayışlardan ayrılamayacakları anlamında, söylemsel bir boyutu vardır. Bu söylemsel özellik, sosyal yapıların yapanların onlar hakkında düşündüklerine indirgenebilecekleri anlamına gelmez, çünkü yapanlar eylemlerinin yapısal öncüllerini ya da dolaylı anlamlarını anlamayabilirler. Fakat bu, sosyal yapıların varlığının ve işleyişinin öz-anlamalara bağlı olduğunun göstergesidir.[5]

Wendt epistomolojik düzeyde pozitivistlerin kendilerini gerçekçi kabul etmeleriyle aynı şekilde, bilimsel gerçekçi olduğunu iddia eder. Farklılık ampirist/deneysel bir metodolojinin kabulü 'gerçeği' gözlemlenebilir olana indirgerken, Wendt'in gözlemlenemeyen yapıların da gerçek olduğunu iddia etmesindedir. Yapılanma kuramının üstünlüğü, yapıların davranış üzerindeki etkilerini hesaplamaya çalışan metodolojik bir yaklaşıma olanak tanımasındadır. Örneğin, bireylerin açıkça adaletsiz olan siyasal düzenlere rıza gösterebilmeleri gibi, devletler de uluslararası sistemde güç ve zenginliğin eşitsiz dağılımı karşısında beklenen davranışları gösteremediklerinde bunda yapısal gücün etkisi olduğu düşünülür. Erik Ringmar, yapıların yapanlar üzerindeki etkilerini görmek için gerekli olan metodolojik yeniliklere şöyle bir örnek veriyor:

> 'Eğer yapısal güç diye bir şey olmasaydı, şeyler nasıl olurdu' şeklinde bir hipotez ortaya koymamız ve ardından bu durumla, içinde yaşadığımız koşullar arasındaki farkı ölçmemiz gerekir. İnsanların gösterdikleri rızanın samimiyet derecesi, mevcut koşullar altında gösterilen rıza ile yapısal gücün oyunda olmadığı koşullarda bir insanın yapacağı tercihler arasındaki farklılıkla anlaşılabilir. Bu yolla 'gerçek' çıkar ve 'gerçek' kimliklerle ilgili tahminde bulunabiliriz.[6]

Bu güne kadar Wendt'in hep eleştirel olarak değerlendirildiğini belirtmek gerekir. 1980'lerin sonları ve 1990'ların başlarında, kendi inşacılığını yeni-gerçekçilik ve yeni-liberalizmin başat ve hatalı olduğunu ileri sürdüğü yaklaşımlarıyla karşılaştırdığı makale ve kitap bölümleri yayımlamıştır. Wendt'in inşacı araştırma programını ortaya koyduğu savunuları, Kenneth Waltz gibi yeni-gerçekçilerin ve Robert Keohane gibi yeni-liberallerin eleştirilmesi bağlamına oturtulmuştu. Bu zamana kadar alanda, bu bir eleştiri değil yalnızca gözlem, ampirik (ampirisist değil) bir araştırma

programı ortaya koymamıştır. Buna karşın, uluslararası ilişkilerde sorulması gereken ve aynı şekilde önemli biçimde sorulmaması gereken sorular hakkında ilgi çekici fikirleri vardır. Muhtemelen Wendt'in en radikal iddiası, devlet davranışını anlamada ister askeri, ister siyasal ya da ekonomik olsun, devletler arasındaki maddi güç dağılımına tanıdığımız önceliği, uluslararası ilişkilerin hakim 'temsillerine' de tanımamız gerektiğidir. Wendt'e göre asıl önemli olan maddi güçlerin herhangi bir türünün ham gerçeklikleri değil, bu güçlerin aktörler tarafından yorumlanması ve anlamlandırılmasıdır. Uluslararası ilişkiler araştırıcıları, tarih boyunca devletler arasındaki farklı güç dağılımlarıyla ilişkili davranışsal çıktıları çalışma eğilimindedirler. Wendt'e göre, bu tip bir analizle istikrar ve barışın örneklerinden sonuç çıkarma girişimleri devletlerin diğer devletlerden gelen tehditlerin doğasını ve kimliğini nasıl anladıklarına dair teorik bir sorgulama olmadıkça yetersiz kalacaktır. Örneğin, Soğuk Savaş süresince ekonomik gücün dağılımı Birleşik Devletler ve Sovyetler Birliği arasında iki kutupluluğun dışında bir şey değildi. Bu temelde, bazı akademisyenler Sovyetler Birliği'nin Birleşik Devletler'e ve onun Batı Avrupa'daki müttefiklerine, en azından İkinci Dünya Savaşı sonrası Soğuk Savaş döneminin ilk yıllarında bir tehdit oluşturmadığını iddia etmekteydiler. Buradan ABD'nin gerek içsel, gerekse de kapitalist ekonomi içinde kendi ekonomik amaçlarına ulaşmak için Sovyet gücünün boyutunu abarttığı sonucuna varılabilir. Wendt'e göre böyle bir yorum, aktörlerin nesnelere yükledikleri anlamlara göre davrandıklarını ve anlamların da sosyal olarak inşa edildiğini ileri süren inşacılığın meta-teorik varsayımlarıyla bağdaşmamaktadır.[7] Devlet davranışını değerlendirmeden önce, uluslararası ilişkilerin anlam ve temsillerine dair yorumlarımızı maddi gücün dağılımına dayanarak yapmak yerine, bunların devletlerle ilgisinin nasıl anlamlandırıldığına odaklanmamız gerekir.

Toparlamak gerekirse, Alexander Wendt güncel uluslararası ilişkiler çalışmalarında önemli bir meta-teorisyendir. En azından uluslararası ilişkiler teorisinin ontolojik ve epistemolojik boyutları açısından Wendt, disiplindeki yeni-gerçekçiler/yeni-liberaller tartışmanın sınırlarını ortaya çıkarmak ve açıklamak için çok şey yapmıştır. Dünya politikasına dair ampirik çalışmalara ışık tutmak için inşacılığın kavramalarını nasıl kullandığı (ondan ilham alan diğer çalışmalarla birlikte) zamanla görülecektir. Bu zamana dek çalışmaları ikna edici olmaktan daha fazla fikir verici olmuştur. Bu, uluslararası ilişkilerde yapı ve yapanları maddeleştirmenin tehlikelerine karşı yararlı bir uyarıdır, fakat Wendt'in bir post-pozitivist araştırma programı vaadini yerine getirip getiremeyeceği halen belirsizdir.[8]

1999 yılında Wendt, ünlü *Social Theory of International Politics* kitabını yayımlamıştır. Kitapta Wendt, 'zayıf' *(thin)* bir inşacılık ya da rasyonalizmle inşacılık arasındaki boşluğu doldurmaya çalışan bütüncül *(holistic)* bir teorik araştırma programı önermektedir. 'Zayıf inşacılık' devlet-merkezli ve tarihdışı olmakla beraber üç geniş sosyolojik amaçtan oluşmaktadır: Devletin sosyal davranışının maddi kaynaklarına odaklanmak, devlete insani nitelikler atfetmek *(anthropomorphize)* ve teorileştirmenin iki üslubunun (nedensel ve oluşturucu teorileştirme) örtüşen niteliklerini göstermek. Oluşturucu teorileştirme insan yapanı ve yapıların etkileşim özellikleriyle ilgiliyken, nedensel teorileştirme doğrunun, sabit olay ve ilkelerden çıkarılması ve tümevarımla ilgilenir. Oluşturucu teori devlet kimliğinin maddi unsurlarını anlamada hala hayati öneme sahiptir. Wendt'in ifade ettiği üzere: "Gücün anlamı ve çıkarın içeriği büyük oranda fikirlerin bir işlevidir... maddeselliğin etkilerini, sadece güç ve çıkar olasılıklarına dair açıklamalar için düşünsel koşullar ortaya çıkarıldıktan sonra değerlendirebiliriz".[9]

Bu teorik ayrıma Wendt, *Social Theory of International Politics* kitabının ikinci yarısında, sosyalizasyonun üç yöntemini formüle etmek için başvurmaktadır: Bu yöntemler zorlama, hesaplama ve inançtır. Söz konusu yöntemler anarşinin üç kültüründen kaynaklanmaktadır: Hobsçu, Lockçu ve Kantçı. Hobsçu kültür bekaya ve korunmaya vurgu yaparken, Locke'un fikirleri tersi şekilde, devlet çıkarlarının sosyal ve maddi niteliklerini ya da bu çıkarların maksimizasyonunun doğal hakların (özgürlük, yaşam ve mülk) geliştirilmesiyle nasıl bağlanabileceğini açıklamaya çalışmaktadır. Wendt inancı, Kant'ın 'bireyin ahlaki akıl yürütmesiyle ya da ahlaki inaç ve bağlılığın davranışımıza nasıl yol gösterecek ahlaksal zorunluluklara dönüştürülebileceği' ile ilgili felsefi tartışmasıyla ilişkilendirmektedir.

Wendt'in yaklaşımına yönelik eleştiriler, onun sosyal teoriyi yanlış yönde ele aldığı konusunda ısrarlıdır. Bu kapsamda Wendt'in, kimliğin sosyal formasyonunu reddetme kararı, devlet-dışı aktörlerin ortaya çıkan etkilerini açıklayamadığı gibi, normlar ve kuralların sosyal evrimini de açıklayamayan, tarihsel olarak fakirleşmiş bir sosyal teoriyle sonuçlanır. Ayrıca itirazlara yol açan bir konu da Wendt'in devlete insan niteliklerini verdiği formülasyonudur; bu yönde yapılan tartışmalara göre devleti bu kavramlarla işlemek (ya da ona duygusal nitelikler yüklemek) devletin maddi olan ve olmayan etkilerini [tek bir etkiymiş gibi] birleştirir. Bu eleştirilere rağmen, *Social Theory of International Politics* sosyalizasyon (kimlik) ve devlet gücü arasındaki nedensel ve oluşturucu bağları analiz etmede yeni bir yol sağlamakla, uluslararası ilişkilerdeki yeni

orta yol *(middle-ground)* inşacılığının en temel ögesi olmaya devam etmektedir. Daha yakın geçmişte Wendt, uluslararası ilişkiler teorisinin sınırlarını araştırmak için kuantum teorisini kullanmıştır. Buradaki öncül hedefi 'kolektif öz-bilinçliliğin kapasitesi' olarak adlandırdığı olanakları göstermekti.[10] Wendt'in ifade ettiği üzere; kuantum teorisi indirgemeci olmadığı gibi, determinist de olmayan, ancak dünya politikasına sistematik bir biçimde uygulanması gereken bir yaklaşımdır. Bu yolla söz konusu teori, ana akımlarla eleştirel teorinin uzlaşmasına yardımcı olabilecek, temelci yönelimli olmayan yeni bir epistemoloji geliştirmede önemli anlamlar barındırmaktadır.

Notlar

1. Alexander Wendt, 'Bridging the theory/metatheory gap in international relations', *Review of International Studies* 17 (1991), s. 383.
2. Alexander Wendt, 'Collective identity formation and the international state', *American Political Science Review* 88 (1994), s. 384.
3. Bu tartışmanın kusursuz bir gözden geçirmesi için bkz.: David A. Baldwin (der.), *Neorealism and Neoliberalism: The Contemporary Debate*, New York, Columbia University Press, 1993; Charles W. Kegley (der.), *Controversies in International Relations Theory: Realism and the Neoliberal Challenge*, New York, St Martin's Press, 1995.
4. Alexander Wendt, 'Collective identity formation', *op. cit.*, s. 385.
5. Alexander Wendt, 'The agent–structure problem in international relations theory', *International Organization* 41 (1987), s. 359.
6. Erik Ringmar, 'Alexander Wendt – a scientist struggling with history', Iver B. Neumann ve Ole Waever (der.) içinde, *The Future of International Relations: Masters in the Making*, London, Routledge, 1997, s. 274.
7. Alexander Wendt, 'Identity and structural change in international politics', Yosef Lapid ve Friedrich Kratochwil (der.) içinde, *The Return of Culture and Identity in International Relations Theory*, Boulder, Lynne Rienner, 1996, s. 50.
8. Wendt'in çalışmasının, eski bir öğrencisi tarafından kusursuz bir eleştirel değerlendirmesi için bkz.: Erik Ringmar, 'Alexander Wendt – a scientist struggling with history', *op. cit.*, ss. 269–289.
9. Alexander Wendt, *Social Theory of International Politics*, Cambridge: Cambridge University Press, 1999, s. 96.
10. Alexander Wendt, 'Social theory as Cartesian science: an auto-critique from a quantum perspective', Stefano Guzzini ve Anna Leander (der.) içinde, *Constructivism and International Relations: Alexander Wendt and his Critics*, Cambridge, Cambridge University Press, 2006, s. 216.

Wendt'in Temel Çalışmaları

'The agent–structure problem in international relations theory', *International Organization* 41 (1987), ss. 335–70.

'Institutions and international order' (Raymond Duvall ile birlikte), James N. Rosenau ve Ernst-Otto Czempiel (der.) içinde, *Global Changes and Theoretical Challenges: Approaches to World Politics for the 1990s*, Toronto, D.C. Heath & Co., 1989, ss. 51–73.

'Bridging the theory/metatheory gap in international relations', *Review of International Studies* 17 (1991), ss. 383–92.

'Anarchy is what states make of it: the social construction of power politics', *International Organization* 46 (1992), ss. 391–426.

'Collective identity formation and the international state', *American Political Science Review* 88 (1994), ss. 384–96.

'Constructing international politics', *International Security* 20 (1995), ss. 71–81.

Social Theory of International Politics, Cambridge, Cambridge University Press, 1999.

'Social theory as Cartesian science: an auto-critique from a quantum perspective', Stefano Guzzini ve Anna Leander (der.) içinde, *Constructivism and International Relations: Alexander Wendt and his Critics*, Cambridge, Cambridge University Press, 2006.

Ayrıca Bakınız: **Giddens, Keohane, Wallerstein, Waltz**

Konuyla İlgili Yararlanılabilecek Kaynaklar

Carlsnaes, W., 'The agent–structure problem in foreign policy analysis', *International Studies Quarterly* 36 (1992), ss. 245–70.

Carlsnaes, W., 'In lieu of a conclusion: compatibility and the agent–structure issue in foreign policy analysis', W. Carlsnaes ve Steve Smith (der.) içinde, *European Foreign Policy*, London, Sage, 1994, ss. 274–87.

Dessler, David, 'What's at stake in the agent–structure debate?', *International Organization* 43 (1989), ss. 441–74.

Guzzini, Stefano ve Leander Anna (der.), *Constructivism and International Relations: Alexander Wendt and his Critics*, Cambridge, Cambridge University Press, 2006.

Hollis, Martin ve Smith, Steve, *Explaining and Understanding International Relations*, Oxford, Clarendon Press, 1990.

Hollis, Martin ve Smith, Steve, 'Beware of gurus: structure and action in international relations', *Review of International Studies* 17 (1991), ss. 393–410.

Kratochwil, Friedrich, 'Constructing a new orthodoxy? Wendt's "social theory of international politics" and the constructivist challenge', *Millennium: Journal of International Studies* 29 (2000), ss. 73–101.

Onuf, Nicholas, *World of Our Making: Rules and Rule in Social Theory and International Relations*, Columbia, University of South Carolina Press, 1989.

Ringmar, Erik, 'Alexander Wendt – a scientist struggling with history', Iver B. Neumann ve Ole Waever (der.) içinde, *The Future of International Relations: Masters in the Making*, London, Routledge, 1997. Wendt'in tüm çalışmalarının bibliyografyasını içerir.

Suganami, Hidemi, 'On Wendt's philosophy: a critique', *Review of International Studies* 28 (2002), ss. 23–37.

ELEŞTİREL TEORİ

Marksist Teori

Bu bölümde değinilecek düşünürler, uluslararası sisteme özgü yapısal eşitsizliğin sebeplerini ve bu eşitsizliğin üstesinden gelme yollarını açıklamaya çalışmaktadırlar. Genellikle Marksist düşünce geleneğinden etkilenen, fakat sadece bununla sınırlı kalmayan bu düşünürler devletler arasındaki (uluslararası) ilişkilerin küresel kapitalist sistemin adaletsizliklerine nasıl alan açtığını (ve bunu gizleme eğilimde olduğunu) gösterme arayışındadırlar. Bu düşünürler iki açıdan radikaldirler. Birincisi teori ve pratiğin düşünce ve eylemin ayrı ve özerk alanları olmadığına inanmaktadırlar. İkincisi, devletler arası ilişkileri düzenlemeyi amaçlayan uluslararası reformlardan, özellikle bunlar 'büyük güçlerin' kapasite ve isteğine dayandıklarında, hoşnut değillerdir. Gerçekçilik ve liberalizmin, zenginliğin ve gücün temel dağılımının devamına hizmet ettiğini düşünmektedirler. Bu düşünürler, eşitsizliğin altında yatan tarihi koşulların, bu eşitsizliği devamlı kılan maddi ve ideolojik güçlerin ve adil bir dünya düzeni için mevcut sistemin radikal reformuna yönelik potansiyelin eleştirel bir şekilde ele alınması gerektiğini vurgulamaktadırlar. Bu akımın savunucuları, 'insan ihtiyaçlarının' küresel düzeyde karşılanması gerektiğine yönelik 'özgürleştirici' toplumsal çıkarlara inananları, devletler arasındaki 'anarşi' ile toplumsal ve ekonomik sınıflar arasındaki 'hiyerarşi' oluşumlarının bağlantılarını araştırmaya yöneltmektedirler. Onlara göre iç politika ile toplumsal sınıflar arasındaki ilişkiler ayrımından vazgeçilmelidir. Bu düşünürler, uluslararası ilişkiler alanını küresel toplumun güçlerini de kapsayacak şekilde genişleterek, egemen-devlete geleneksel bağlımlığımızı sorgulamamıza yol açmışlardır. Buna karşılık, bu düşünürlerin hiçbiri egemen-devletin yakın zamanda ortadan kalkacağını ileri sürmemektedir. Ayrıca, yeni toplumsal hareketlerin, Marks'ın ve Lenin'in uluslarüstü devrimci işçi sınıfı proletaryalarının yerini tutacak kadar kuvvetli oldukları görüşüne katılmamaktadırlar.

ROBERT COX

"Teori her zaman birileri ve bir amaç içindir".[1] Bu cümle, yazıları 1990'larda Soğuk Savaş öncesinde okunduğundan daha fazla okunmaya başlanan, Robert Cox'un en fazla alıntılanan cümlesidir. Bunun iki sebebi vardır. Birincisi, Cox uluslararası ilişkilerde küreselleşme fenomeni üzerine birçok yazı yazmıştır. İkincisi de Cox, ondan etkilenen ve sayısı sürekli artan akademisyenlerin öncüsü ve post-Marksist 'eleştirel teorinin' bir temsilcisi olarak görülmektedir. Cox'un eleştirel teorinin doğası üzerine yazmış olduğu yenilikçi makalesi 1981 yılında yayımlanmış ve bu dönemde, özelikle ABD'de hâkim olan yeni-gerçekçi pozitivizme radikal bir alternatif olarak görülmüştür.

Cox, uluslararası ilişkiler ve uluslararası politik ekonomi üzerine geç yaşta yazmaya başlamıştır. Hiçbir zaman bu bilim dalının akademik gelenekleri içerisinde bulunmamış olması, yazılarının bu alandaki diğer teorik çalışmalardan farklı olarak daha taze ve orijinal olmasını sağlamıştır. Cox'un dünya görüşü, yıllar içinde gelişmiş ve bu akademik gelenekten uzaktaki kariyeri içerisinde şekillenmiştir. Bu yüzden Cox'un biyografisi, onun uluslararası ilişkilere yönelik çalışmalarını anlamakta, bu kitapta yer alan diğer düşünürlerle kıyaslandığında daha önemli bir yere sahiptir.

Robert Cox 1926'da Quebec, Kanada'da doğmuş ve Montreal'de büyümüştür. Ebeveynleri İngilizce konuşan muhafazakârlar olsa da (ya da belki de bu yüzden), Cox Fransız Kanada'sının radikal siyasetine ilgi duymuş, fakat uluslararası ilişkilere yönelik ilgisi İkinci Dünya Savaşı'nın sonuna kadar başlamamıştır. Cox, McGill Üniversitesinde lisans eğitimini tamamladıktan sonra, savaş yıllarında orada hizmet veren Uluslararası Çalışma Örgütüne (ILO) katılmıştır. 1945'te yeni görevine başlamak için Cenevre'ye taşınmıştır. Gelecek yirmi beş yıl içerisinde ILO'da önce kıdemli istihdam uzmanı, ardından da Program ve Planlama Bölüm şefliği görevlerini yürütmüştür. Soğuk Savaş sırasında ILO'da çalışmak, Cox'un ve çalışmalarının üzerinde silinmez bir iz bırakmıştır. O, bunu şöyle açıklamaktadır:

> Organizasyonun işlemeye devam edebilmesi için temelde karşıt, fakat gerekli olan üç faktör bulunmaktaydı: (1) ABD'nin desteğini elde tutmak (özellikle sürekli olarak Amerikan işçi hareketi içerisindeki Soğuk Savaş tutucuları tarafından komünizme karşı yumuşak davranmakla ve Amerikan iş çevrelerin-

ce sosyalizme kaymakla suçlanan bir Amerikalı başkan için); (2) Sovyet bloğunu Batı için kabul edilebilir kılma anlamına gelen evrensellik ilkesini sağlamak; (3) feodal baronluklar şeklinde parçalanmış bir bürokrasi içerisinde mantıklı bir program ahengi elde etmek ve bunu korumak.[2]

1970'lerin başında örgütün bir parçası olarak çalışmalarını özgür bir biçimde yazıp yayımlayamayacağını anlayan Cox, ILO'dan istifa edip Columbia Üniversitesinde akademik kariyerine başlamıştır. 1977'de Kanada'ya dönerek Toronto'daki York Üniversitesinde Siyaset Bilimi profesörü olarak kariyerine devam etmiştir.

Geleneklere karşı çıkan bu akademisyeni daha yakından izlemek isteyen birinin onun çalışmalarındaki üç temel faktörü anlaması gerekmektedir; eleştirel teoriye bağlılığı, dünya düzeniyle ilgili önemli varsayımları üzerinde Antonio Gramsci ve Karl Polanyi'nin etkileri ve son olarak yirminci yüzyılın sonlarındaki kendine özgü küreselleşme analizi.

İlk olarak, Cox kendisini eleştirel teorisyen olarak addetmektedir. Şüphesiz eleştirel teori kavramı bu kategoriye dahil edilebilecek bütün alternatifleri kapsamak için yeterli değildir. Daha yeterli bir kavram, neo-Marksizm, feminizmin bazı biçimleri ve diğer radikal düşünce okullarını da içeren 'ideoloji odaklı sorgulama' olabilir. Söz konusu bakış açılarının bir arada alınması doğrudur, çünkü bunlar birçok pozitivist sorgulama biçimleri tarafından öne sürülen değer bağımsızlığı düşüncesini reddetmektedirler. Doğa, bir değer penceresi içerisinden bakılmadıkça tam olarak olduğu gibi ya da çalıştığı gibi görülemez. Değerler bütün sorgulama süreçlerinin içine girdikleri için, burada hangi değerler ve kimin değerleri dikkate alınmalıdır sorusu ortaya çıkmaktadır. Eğer çalışmaların bulguları seçilen değerlere göre değişebiliyorsa, belirli bir değerler sisteminin seçimi bazılarını kuvvetlendirip ayrıcalıklı kılarken, diğerlerini zayıflatıp kısıtlamaktadır. Bu nedenle sorgulama politik bir eylem haline gelmektedir.

Bu, eleştirel teorisyenlerin göreci *(relativist)* oldukları anlamına gelmemektedir. Onların 'yanlış bilinçlilik' üzerindeki ilgileri 'doğru bilinçlilik'in var olma ihtimaline yönelik inançlarını ortaya çıkarmaktadır. Bu noktada eleştirel teorisyenlerin kendilerine yükledikleri görev, arzularını manipüle eden ve potansiyellerini kısıtlayan bir dünya içindeki insanların gerçek çıkarlarını elde etmelerini engelleyen maddi ve sosyal güçleri ifşa etmektir. Eleştirel sorgulamanın amacı, tanım gereği de insanları 'doğru bilinç' seviyesine yükseltmektir. Bu, onlara göre dünyayı değiştirmek için

gerekli, ama yeterli olmayan bir ön koşuldur. Cox eleştirel teoriyi, 'problem-çözme' teorisi olarak adlandırdığı; içsel dinamiklerini açıklamaya çalıştıkları sistemin devamlılığını varsayan teori ile karşılaştırmaktadır. Eleştirel teori, sistemin geniş kapsamlı tarihsel değişimine ve özgürleştirici sistemsel değişimin potansiyelini sağlayabilecek olan çelişki ve çatışmalar üzerine odaklanmaktadır.

Cox'un eleştirel bir uluslararası ilişkiler teorisi inşa etmeye yönelik en sistemli girişimi, *Production, Power, and World Order: Social Forces in the Making of History* kitabında bulunmaktadır. Kitap, Cox'un uluslararası ilişkilerde belirli tarihsel dönemlerdeki maddi üretim güçleri, fikirler ve kurumlar arasındaki ilişkileri açıklamak için kullandığı temel kavramsal çerçeveyi sağlamaktadır. Kitabın temel varsayımı; 'üretim güçlerinin kurumlardaki iktidarı kullanma kudretini üreterek toplumsal ilişkilerin maddi temelini oluşturduğu, fakat güç ve üretim arasındaki ilişkinin diyalektik olarak oluştuğu'dur. Buna karşılık güç, üretimin nasıl yapılacağını ve nasıl organize edileceğini de belirler. Kitap birbirini tamamlayan üç bölüme ayrılmıştır.

Birinci bölümde Cox, 'üretimin sosyal ilişkiler tarzı' adını verdiği 12 farklı üretim ilişkisi kalıbı ortaya koymaktadır. Bu kalıplar, kendini geçindirme, köylü-lord, ilkel emek pazarı, aile, esnaf, girişimci emek pazarı, bipartist, girişimci korporatist, tripartist, devletçi korporatist, komünal ve merkezi planlamadır. Tüm bu tarzlar kendi gelişim potansiyelleri ve fikirsel/kurumsal bakış açıları ile müstakil yapılar olarak incelenmiştir. Üretimin toplumsal ilişkileri üç farklı analitik yoldan türemektedir: Üretimin doğasını belirleyen toplumsal güç birikimi, üretim sürecinin içsel dinamikleri tarafından şekillendirilen otoritenin yapısı ve üretimin dağıtımsal sonuçları. Cox bu toplumsal ilişki türlerinin birbirleriyle diyalektik olarak nasıl ilişkili olduklarını göstermekte ve özellikle belirli tarihsel dönemlerde bu ilişki türleri arasındaki zıtlıkların ve çatışmaların nasıl ortaya çıktığıyla ilgilenmektedir.

Üretim ilişkileri ile ilgili bu panoramik incelemesine rağmen Cox, kapitalist ve 'yeniden bölüşüm'cü adını verdiği iki temel kalkınma tarzı üzerinde yoğunlaşmaktadır. Kalkınma, bir toplumsal ilişkiler tarzı içerisindeki ekonomik üretim fazlası ile ilgilidir ve bunun sayesinde mümkün olmuştur. Kalkınma tarzının ard arda gelen üretim döngüleri üzerine yeniden yapılandırıldığı basit-yeniden-üretim, anlamlı bir kalkınma üretemez. Kapitalist ve yeniden bölüşümcü kalkınma biçimleri sermaye birikimini büyüme için kullanırlar. Her ikisi de üretimlerini daha ileri kalkınma için gerekli olan üretim fazlasını elde etmeye yönelik organize

ederler. Fakat iki tarzın sermaye birikimine yönelik mekanizmaları ve temel mantıkları farklıdır. Kapitalizm piyasada kâr amacı güderken, yeniden bölüşümcü toplumlarda ne üretileceği siyasi karar alma mekanizması tarafından belirlenir.

Cox, bu iki kalkınma modelinin yoğunlaştığı devletler arası ilişkileri göz önüne alarak kapitalist ve yeniden bölüşümcü kalkınma tarzlarının anlamlı bir karşılaştırmasının küresel bir kapsamda ele alınması gerektiğini ileri sürmektedir. Örneğin, yeniden bölüşümcü kalkınma tarzını başlatan dinamikler ve baskılar, genel olarak Avrupa ve ABD gibi endüstriyel güçlerle rekabet etmek zorunda kalan tarımsal ekonomilere sahip rejimler üzerindeki uluslararası baskı ile açıklanabilir. Her ne kadar yeniden bölüşümcü kalkınma, merkezi planlama ve yerel yönetim planlamalarının birleştirilmesiyle ortaya çıksa da son zamanlardaki gelişmeler Sovyetler Birliği ve Çin'de farklı değişim modellerinin oluşmasına sebep olmuştur. Çin'de tarım yerinden planlamasının yerini girişimci emek piyasası alırken, Sovyetler Birliğinde, yerinden planlama, bütünüyle merkezi planlamaya tabi hale gelmiştir.

Kitabının ikinci bölümünde Cox, modern devlet sistemini ve küresel ekonomi siyasetinin devlet üzerindeki kısıtlamalarını sorgulamaktadır. Bu tarz kısıtlamalar farklı toplumsal üretim ilişkisi tarzları arasındaki değişim ve zıtlıkları açıklamakta faydalı olmaktadır. Cox, maddi üretim güçlerinin toplumsal ilişkileri belirlemedeki önemine dikkat çekerken, bunda devletlerin ve devletlerarası ilişkilerin oynadığı kilit rolü de kabul etmektedir:

> Devletler herhangi bir toplumsal ilişki tarzının aynı anda mevcut olan diğerleri üzerinde hakimiyet kurması için gerekli olan şartları hazırlarlar. Devletler bilerek ya da bilinçsizce, sermaye birikimi sürecinin hakim bağlantıları için gerekli yapıyı kurarlar... Her devlet, üretim ilişkilerini değiştirme isteği ve yeteneğini sınırlayan, dünya düzeni içindeki konumu ve göreceli gücü ile kısıtlanmıştır.[3]

Cox'un dünya görüşü, İtalyan komünist düşünür Antonio Gramsci'den çok etkilenmiştir[4]. Gramsci'nin kapitalist toplumlarda hegemonyacı kontrol üzerine düşüncelerini, özellikle de küresel dünya düzeniyle ilgili egemen tezlerin maddi güçler, fikirler ve kurumlar arasındaki ilişki tarzlarını sürdürmede nasıl etkili olduğunu göstermek için kullanmıştır. Gramsci çalışmalarını her zaman, ekonomik temelin politika, ideoloji ve devleti sınırlayan koşulları düzenlediği ileri sürülen Marksist tasarım içinde konum-

landırmıştır. Fakat Gramsci'nin çalışmasındaki temel dürtü basit bir indirgemecilikten oldukça uzaktır. Onun vurguladığı nokta, yapı ile üst yapı arasındaki ilişkilerin özünde sadece ekonomik sebeplere indirgenemeyecek kadar karmaşık olduğudur. Onun teorik özgünlüğü politika anlayışımızı genişleten ve değiştiren farklı kavramlar kullanmasında yatmaktadır. Gramsci, modern toplumlarda, özellikle de kapitalist demokrasilerde yaygın olan, devlet ve sivil toplum arasındaki ilişkilerin nitelikleri üzerinde yoğunlaşmıştır. Gramsci devleti, yöneten sınıfın baskı ve egemenlik aracı olarak yalnızca 'sınıf devleti' olarak kavramsallaştırılan indirgemeci düşünceye karşı çıkar. Devletin 'eğitimci' rolüne, farklı toplumsal tabakaların desteğini kazanacak ittifaklar kurma konusundaki önemine ve kültürel ve ahlaki liderlik işlevine dikkat çeker. Gramsci, son aşamada ekonominin belirleyici olduğunu söylese de farklı cephelerde ve çeşitli kurum ve konumlar üzerindeki liderlik mücadelesinin etkilerine daha fazla öncelik vermiştir. Ona göre Komünist Partinin rolü; *hegemonya* için geniş ve çok boyutlu bir mücadeleyi yönetmekti. Sosyalist siyasi stratejide, farklı cephelerde birtakım konumlar elde etmek için devlete içten saldırının uzağında bir değişiklik yapmak gerekliydi. Sosyalist mücadele ilk olarak kültür ve sivil toplumda yer alan kapitalist hegemon güçlere karşı bir 'mevzi savaşı' olarak görülmekteydi.

Bu noktada Gramsci ve Cox için küresel düzeydeki hegemonya ne (gerçekçilikteki gibi) maddi veya askeri üstünlük, ne de (neoliberal kurumsalcılıktaki gibi) arzu edilir bir 'kamusal mal'dır:

> Gramsci hegemonya kavramını, objektif maddi güçler ile ahlaki-politik fikirler arasındaki birliğe (Marksist bir terimle, yapı ile üst yapı arasındaki bütünlük ilişkisi) işaret etmek için kullanmaktadır. Bu bütünlük içerisinde üretim üzerindeki hakimiyete dayalı güç; egemen ile alt gruplar arasındaki uzlaşı veya fikir birliğine ilişkin bir ideolojiyle açıklanmaktadır.[5]

Kitabının önemli bir kısmında Cox, hegemonik dünya düzenlerinin yükselişi ve düşüşüne odaklanmakta ve üç başarılı dünya düzeni yapısı sıralamaktadır: Liberal uluslararası ekonomi (1789-1873); düşman emperyalistler çağı (1873-1945) ve neo-liberal dünya düzeni (1945 sonrası). Kitabın üçüncü ve son bölümünde 1973-74 küresel ekonomik krizi üzerinde durmaktadır. Ona göre son yirmi yıldaki endüstriyel ve finansal yeniden yapılanma, emeğin otonom kolektif toplumsal gücünü zayıflatmış ve merkezden uzaklaşmasına sebep olmuştur. Bu Cox'un geç yirmin-

ci yüzyılda küreselleşmeyi analiz ettiği bağlamı oluşturmaktadır. Karl Polanyi'nin çalışmalarından faydalanarak Cox, kendi adlandırmasıyla devletin uluslararasılaşması üzerine odaklanmaktadır. Bu terimle Cox, ulusal kurumların, politikaların ve uygulamaların 'dünya kapitalist üretim ekonomisinin gelişen evrimleşen yapısına ve dinamikleri'ne uyum sağlama sürecini açıklamaktadır.

Cox bu sürecin üç boyutunu tanımlamaktadır. İlk boyut, "genel ortak bir ideolojik çerçeve içerisinde yer alan dünya ekonomisinin ihtiyaç veya gereklilikleriyle ilgili devletler arası oydaşmanın oluşumu süreci"dir. İkinci boyuta göre, söz konusu oydaşma müzakeresine katılım hiyerarşik bir düzendedir. Üçüncü boyuttaysa, "devletlerin içsel yapıları, küresel oydaşma ulusal politika ve uygulamalara dönüştürebilecek en uygun şekilde organize edilmektedir"[6] Ayrıca devletin giderek daha çok uluslararasılaştığı üç farklı tarihsel aşama belirlemektedir. Birinci dönem, devletlerin dünya ekonomisine göre daha güçlü olduğu ve halklarını ondan koruyabildikleri 1930'lardır. İkinci dönem 1945'ten sonra Bretton Woods sisteminin kurulmasıyla başlamıştır. Bu sistem, hükümetlerin dünya ekonomisinin kurumlarına -özellikle onun likidite kaynaklarına- karşı sorumlulukları ile ekonomik performans ve refahı sürdürmeye yönelik kendi halklarına karşı sorumlulukları arasında bir uzlaşıyı temsil etmektedir. Üçüncü dönem devletin küreselleşmesini içermektedir. Bu dönem, devlet ile dünya ekonomisi arasındaki ilişkinin yeniden yapılanmasını ve günümüz dünya ekonomisini kontrol eden uluslarüstü kurum ve ağların lehinde ulusal/uluslararası uzlaşıyı içermektedir. Devletin uluslararasılaşması, onun dünya ekonomisi karşısında kalkan olma rolünü daha da zayıflatmakta ve devletlerüstü güç yapılanması, otorite ve karar alma kaynaklarının daha da güçlenmesine sebep olmaktadır.

Bu yüzden Cox, Soğuk Savaş sonrası dönem üzerine çoğunlukla gerçekçiler ve liberaller tarafından tartışılanlar yerine alternatif bir bakış açısının gerekliliğine dair uyarıda bulunmaktadır. Devletler arasında güçler dengesindeki değişimler ve demokrasinin otoriterlik üzerindeki iddia edilen üstünlüğü Cox'un deyimiyle 'küresel perestroyka'ya hizmet etmektedir. Cox'a göre Gorbaçov'un 'yukarıdan devrim'inden esinlenen değişimler kesinlikle SSCB ile sınırlı değildi. Benzer bir yapı dönüşümü, adlandırmak gerekirse küresel liberalizmin [bağlamdan] kopması, uzun zamandır kapitalist dünyada da yer almaktaydı. Cox'a göre sermayenin, üretimin ve borcun küreselleşmesi, üretim ve iletişim teknolojilerindeki

giderek artan gelişmeler sonucu meydana çıkan post-endüstriyel ve postmodern dünya için kaçınılmaz bir eğilim değildir. Küreselleşme, geleneksel karşıt güçleri, özellikle de ticaret birlikleri hareketini zayıflatmak amacıyla yeni muhafazakar hegemonyacı serbestleştirme ideolojisi tarafından hızlandırılmıştır. 1980'lerde Reagan ve Thatcher gibi liderler tarafından kavramın içinin boşaltılmış olması:

> On dokuzuncu yüzyılın ekonomi ve siyaset ayrımının yeniden canlandırılmasına katkıda bulunmuştur. Böylece ekonominin anahtar alanları siyasetten, bir başka deyişle, popüler baskılardan korunmuştur. Bu ise onaylanmış uygulamalar, anlaşmalar, yasama ve anayasal düzenlemelerle sağlanmıştır.[7]

Bu yüzden, Cox'a göre modern uluslararası ilişkilerin baskın imajı, literatürde mevcut olan daha ılımlı yorumların bazıları ile ciddi uyuşmazlık içindedir. O, içinde bulunduğumuz 'küreselleşen süper-liberal kapitalizm' çağının bazı büyük zıtlıklar ve karşımücadeleler içerdiğine inanmaktadır. Bu mücadele ve zıtlıklar, devletin uluslararasılaşmasından kaynaklanan 'demokrasi açığı' ile demokrasi retoriği arasında; çevrenin uluslararası korunması yönünde giderek artan talepler ile devlet otoritesinin müşterek uluslararası finans ve ticaret karşısındaki teslimiyeti arasında ve son olarak da Soğuk Savaş sırasında sosyalizme karşı zafer söylemi ile devletin içinde ve devletler arasında giderek artan eşitsizlik arasındadır.

Peki ne yapılmalı? Cox, devlet elitleri arasında yatay düzenleyici ilişkilerle kısıtlı kalmaması gerektiğini vurguladığı, yeni birçok taraflılık çağrısında bulunmaktadır. Cox'un kendi sözleriyle bu:

> Mevcut düzenin, daha kapsamlı bir küresel toplum kavramı adına dönüşümünü sağlayacak olan etkileşimlerin konumu olarak düşünülmelidir... çok taraflılık, yerel olduğu kadar küresel güçleri de temsil edebilme kabiliyeti ile ele alınmalıdır.[8]

Devletler küreselleşme sürecinin hızlanmasında önemli bir rol oynadıkları için Cox *hegemonya karşıtı* toplumsal güçlerin 'mevzi savaşı' yapmaları gerektiğini ileri sürmektedir. Onun bu noktadaki düşünceleri şu an için oldukça anlamlıdır. Örneğin, ona göre emek hareketi küresel düzeyde mobilize olmalı ve çeşitli yeni toplumsal hareketlerle ittifaklar kurmalıdır. 'Yukarıdan küreselleşme'ye 'aşağıdan küreselleşme' ile karşı koyulmalıdır. Cox bunun kolay

olmadığını kabul eder. Örneğin, Batılı ilericilerin İslami toplumsal hareketlerle küresel bir karşıt-güç ittifakı kurmaları gerçekten zor olacaktır. Bununla beraber, eğer küreselleşmenin ezici gücü yavaşlatılmak, hatta tersine çevrilmek isteniyorsa zorluklarla mücadele edilmeli ve üstesinden gelinmelidir.

Sonuç olarak, Robert Cox'un çalışmaları uluslararası ilişkiler literatüründe eleştirel teorinin yükselişine önemli bir katkı sağlamıştır. York Üniversitesindeki merkezinden, birçok öğrenciyi uluslararası politik ekonomiyi nasıl incelemeleri gerektiği konusunda etkilemiştir ve bugün Gramşici tarihsel materyalizmin gerçekçi ve liberalist bakış açılarına belki de en önemli alternatif haline geldiğini söylemek yanlış olmayacaktır.

Notlar

1. Robert Cox, 'Social forces, states and world orders: beyond international relations theory', *Millennium: Journal of International Studies* 10 (1981), s. 128.
2. Robert Cox, *Approaches to World Order*, Cambridge, Cambridge University Press, 1996, s. 23.
3. Robert Cox, *Production, Power, and World Order: Social Forces in the Making of History*, New York, Columbia University Press, 1987, s. 399.
4. Özellikle bkz.; Robert Cox, 'Gramsci, hegemony, and international relations: an essay in method', *Millennium: Journal of International Studies* 12 (1983), s. 162–75.
5. Robert Cox, 'Labour and hegemony', *International Organization* 31 (1977), s. 387.
6. Robert Cox, *Production, Power, and World Order*, op. cit., s. 254.
7. Robert Cox, 'Global *perestroika*', Ralph Miliband ve Leo Panitch (Eds) içinde, *The Socialist Register 1992*, London, Merlin Press, 1992, s. 32.
8. Robert Cox, 'Multilateralism and world order', *Review of International Studies* 18 (1994), ss. 162–63.

Cox'un Temel Çalışmaları

International Organisation: World Politics: Studies in Economic and Social Agencies, London, Macmillan, 1969.

The Anatomy of Influence: Decision-making in International Organization (Harold Jacobson ile birlikte), New Haven, Yale University Press, 1972.

'Social forces, states and world orders: beyond international relations theory', *Millennium: Journal of International Studies* 10 (1981), ss. 126–55.

'Gramsci, hegemony and international relations: an essay in method', *Millennium: Journal of International Studies* 12 (1983), ss. 162–75.

Production, Power, and World Order: Social Forces in the Making of History, New York, Columbia University Press, 1987.

'Global perestroika', Ralph Miliband ve Leo Panitch (der.) içinde, *The Socialist Register*, London, Merlin Press, 1992, ss. 26–43.

Approaches to World Order (Timothy J. Sinclair ile birlikte), Cambridge, Cambridge University Press, 1996. Cox'un önemli makalelerinin derlendiği bir kitap özelliği taşımaktadır. Kitapta, Cox'un çalışmalarının tam bir listesi bulunmaktadır s. 537–44.

Ayrıca Bakınız : **Gilpin, Krasner, Keohane, Ruggie**

Konuyla İlgili Yararlanılabilecek Kaynaklar

Cafruny, Alan Weston, 'A Gramscian concept of declining hegemony: stages of US power and the evolution of international economic relations', David P. Rapkin (der.) içinde, *World Leadership and Hegemony*, Boulder, Colorado, Westview Press, 1990, ss. 97–118.

Gill, Stephen, 'Historical materialism, Gramsci, and international political economy', Craig N. Murphy ve Roger Tooze (der.) içinde, *The New International Political Economy*, Boulder, Colorado, Lynne Rienner, 1991, ss. 51–75.

Gill, Stephen (der.), *Gramsci, Historical Materialism, and International Relations*, Cambridge, Cambridge University Press, 1991.

Gill, Stephen ve Law, David, 'Global hegemony and the structural power of capital', *International Studies Quarterly* 33 (1989), ss. 475–99.

Gill, Stephen ve Mittelman, James (der.), *Innovation and Transformation in International Studies*, Cambridge, Cambridge University Press, 1997.

Polanyi, Karl, *The Great Transformation*, Boston, Massachusetts, Beacon Press, 1944.

ANDRÉ GUNDER FRANK

Frank, kalkınma teorileri alanında önde gelen 'bağımlılık teorisi' akademisyenlerinden biri olarak bilinmektedir. Bağımlılık teorisi günümüzde uluslararası politik ekonomi üzerine çalışan bazı radikal akademisyenler tarafından dünya sistemleri teorisi içerisine sokulmuş olsa da, Üçüncü Dünya Ülkeleri için önerilen ve liberal modernizasyon yaklaşımlarına dayanan savaş sonrası kalkınma reçetelerinin radikal bir reddidir.

Frank 1929'da Almanya'da doğmuş ve ailesi 1930'ların başında Nazi Almanyasından kaçarak ABD'ye göç etmiştir. Swarthmore Kolejinde ekonomi çalıştıktan sonra, 1950'de Chicago Üniversitesinde doktorasına başlamıştır. Keynesyen teorinin ekonomik uygunluğunu sorgulamaya başladığı doktora araştırması sürecinde Frank danışmanlarıyla anlaşmazlığa düşmüş ve doktorasını tamamlaması zaman almıştır. Nihayetinde doktora tezini Ukrayna'nın tarımsal ve ekonomik verimliliğinin karşılaştırılmalı ölçümü üzerine tamamlamış ve geleneksel kalkınma teorisinin eksiklikleri üzerine yoğunlaşmaya başlamıştır. 1960'ların başında Michigan State Üniversitesindeki görevini bırakarak Latin Amerika'ya (Şili)

gitmiştir. Burada kalkınmanın doğasını ve dinamiklerini radikal bir bakış açısıyla analiz ederek, sonradan ona ün kazandıracak araştırmalarının büyük bir bölümünü üretmiştir.

1960'lar boyunca Frank olağanüstü yoğunlukta yazmış ve Vietnam Savaşı'nın tırmandığı dönemde Kuzey Amerika'da çok popüler olmuştur. Allende rejiminin General Pinochet tarafından başarılı bir darbeyle yıkılmasının ardından 1973'te Berlin Free Üniversitesi Latin Amerika Enstitüsünde çalışmak için Almanya'ya gitmiştir. 1978'de East Anglia Üniversitesi (İngiltere) Kalkınma Çalışmaları Okulunda profesör olarak çalışmaya başlamış ve burada bir taraftan küresel kapitalizmin tarihi üzerindeki çalışmalarına devam ederken, diğer taraftan Doğu Avrupa'daki sosyalist devlet ekonomileri üzerine sistematik araştırmalar yapmaya başlamıştır. Uzun yıllar boyunca Hollanda'nın Amsterdam Üniversitesinde dersler verdikten sonra Frank çalışmalarını Toronto Üniversitesinde sürdürmüştür.*

Frank'ın 1950 ve 1960'lardaki çalışmaları Üçüncü Dünya'nın kalkınması için gerekli olan faktörlere yönelik geleneksel yaklaşıma bir tepki olarak yorumlanmalıdır. Bu geleneksel yaklaşım Frank'ın çürütmek için oldukça zaman harcadığı iki temel varsayıma dayanmaktaydı. Birincisi, ekonomi alanındaki ana akım ekonomik kalkınma ile ekonomik büyümeyi birbirine eşit olarak görmekte ve basit bir şekilde gayri safi milli hasıladaki artışı baz almaktaydı. Kurumsal kalkınmanın dinamiklerine ve değerlerin dönüşümüne ilişkin sorunlar, analizlerin ve politika formülasyonlarının dışında tutulmaktaydı. İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde Kuzey Amerika ve Batı Avrupa devletleri zaten gelişmiş oldukları için ekonomik kalkınma konusunda asıl zorluğun fakir ülkeler için olduğu ve gelişmiş ülkelerle aynı politikaları izledikleri takdirde onların da hızlı bir biçimde kalkınacakları düşünülmekteydi. 'Eğer bir ülke büyürse aynı zamanda da gelişir' ön kabulüyle geri kalmışlık zengin ve fakir ülkeler arasında bir karşılaştırma ile açıklanmakta ve kalkınma geri kalmış ülke ile gelişmiş ülke arasındaki boşluğun taklitçi bir süreçle doldurulması olarak görülmekteydi.

İkinci olarak, büyüme ile kalkınmayı bir tutmayan düşünürler bile kalkınma önündeki engellerin incelenen ülkenin dışından değil, içinden kaynaklandığını varsaymaktaydı. 1950'lerde kalkınma teorisi rasyonelleştirme ve oydaşma gibi Durkheimcı toplumsal değişim varsayımlarının egemenliği altındaydı. Bu varsayımlar, insan ilişkilerinin inşasında öznel yargılar yerine nesnel ve kişisel olmayan yargıların kullanılmasını gerektirmekteydi. Sosyolog

* Bkz. Çeviri Notları

Talcott Parsons modern ve geleneksel toplumlar ayrımı yapmıştır. Ayrıma göre, genel olarak geleneksel toplumlarda kişisel çıkarlar yerine kolektif çıkarlar ön plana çıkarılmakta, kişisel ilişkiler bireylerin statülerine bakılmaksızın eşit sayıldığı evrensel değerlerden ziyade özel niteliklere dayandırılmakta ve sosyal sorumluluklar, kısıtlı bir zamana ve amaca yönelik açıkça sözleşmeye dayalı yüklenilmekten çok, bir gruplar ağı vasıtasıyla yayılmaktadır.

Modernleşme paradigmasının en bilinen çalışmalarından birisi Walt Rostow'un *Stages of Economic Growth* (1960) kitabıdır. Rostow, Çin, Orta Doğu ve Orta Çağ Avrupası'ndaki geleneksel toplumların, ya bilim ve teknoloji potansiyeline sahip olamadıkları ya da bu potansiyeli sistemli olarak kullanamadıkları için elde edilebilir üretim seviyesine ilişkin ortak bir üst sınıra sahip olduklarına inanmaktaydı. Buna göre söz konusu toplumların kalkınabilmeleri ya da kendi deyimiyle 'kalkışa geçebilmeleri' için; modern ilerici görüşlerle tanıştırılmaları, benimsemeleri, eğitimi kitlelere ulaştırmaları, finansal altyapıyı kurmaları ve kâr için risk alabilecek bireysel girişimcilere sahip olmaları gerekmekteydi. Geleneksel toplumlar ancak endüstrileşmenin birkaç aşamasından sonra modernleşme yolunda kalkınabilirlerdi. Bu aşamalar; gelir seviyesinin insanların temel gereklerinden daha çok şey tüketebilmelerine olanak sağlayacak bir noktaya gelmesi, eğitimli çalışan sayısının artması ve üretim fazlasının (gelecek) büyüme için yeniden yatırıma dönüştürülebilmesidir. Kısaca, ekonomik büyüme kalkınma için önemli bir ölçüt iken, kalkınma da bir dizi yapısal ve davranışsal değişimi içermekteydi. Modernleşme tüm sosyal ve kültürel sistemin ekonomik evriminin bir aşamasından diğerine, nihai demokratikleşme için gerekli 'yükselen bir hareket' olarak anlaşılmaktaydı. Soğuk Savaş şartları altında modernleşme paradigması; Sovyetler Birliği ve Çin tarafından öne sürülen ekonomik kalkınma modeline bir alternatif teşkil etmekte ve ABD'nin fakir ülkelerin modernleşme sürecini desteklemek için yaptığı büyük harcamaları meşrulaştırmaktaydı.

1960'larda Latin Amerika üzerine olan çalışmasında Frank, Rudolfo Stavenhagen ve Fernando Cardoso gibi radikal akademisyenlerle birlikte kendi yolunu çizme kararlılığını göstermiştir. Parsoncu ikiciliği abartılı bulan Frank, Rostow'un 'büyümenin aşamaları' ile ilgili iddialarını destekleyecek herhangi bir kanıtın da olmadığını savunmaktaydı. Dahası, az gelişmişliğin küresel ekonomiyle bütünleşemeyen ülkelerin ve bölgelerin karakteristik özelliği olmasının aksine, bunun doğrudan kapitalist dünya sistemiyle bütünleşmenin bir sonucu olduğunu öne sürmüştür.

Günümüz az gelişmişlik kavramını anlayabilmek için hem uluslararası düzeyde, hem de az gelişmiş ulusların kendi içinde var

olan metropol–uydu ilişkisinin tarihsel kökenlerine odaklanmamız gerekmektedir. Çünkü uluslararası düzeyde metropollerin uyduları olarak görünen az gelişmiş ülke şehirleri, aynı zamanda bu ülke içindeki metropollerdir. Frank'in teorisi birbirini tamamlayan birkaç önermeden oluşmaktadır.

Birincisi, ulusal ve diğer bağımlı metropollerin gelişimi onların uydu statüleri ile sınırlıdır. İkincisi, uydular metropollerle bağlantıları güçlü olduğunda değil, aksine zayıf olduğunda en büyük ekonomik kalkınmayı gerçekleştirmektedirler. Üçüncüsü, bugün dünyanın en az gelişmiş bölgeleri, geçmişte metropollerle en güçlü bağlara sahip olanlardır. Dördüncü olarak, ulusal pazardan ziyade dünya pazarlarındaki artan talebe karşılık verebilecek güçte olan ticari şirketler, ucuz ana madde ve düşük üretim/emek maliyetlerinden yararlanabilmek için uydu ülkelerde kurulmuş olanlardı. Son olarak, bugün en feodal ekonomik kurumlar geçmişte çok başarılıydılar, fakat uyduların dünya sistemi ile bütünleşmeleriyle birlikte zayıflamışlardır. Bu nedenle az gelişmişlik sürecini anlayabilmek için onu kapitalist yayılmanın bir yan etkisi olarak anlamamız gerekmektedir. Modernleşme paradigmasının tersine kapitalizm çare değil, hastalığın kendisidir. Frank, kalkınmanın ön koşullarını oluşturmak için yapıldığı öne sürülen ekonomik yardımları reddeder. Ona göre uydu devletler, ekonomik politikalarının onlara yardım etmeyi içerdiğini iddia eden ama aslında onları bu yolla sömüren metropol ülkelere sermaye ihraç etmekteydi.

1960'ların ortalarında Frank, pozitif değişimin ancak uydular bir arada ya da ayrı ayrı kapitalist dünya ekonomisinden ayrıldıkları zaman olacağına inanan bir devrimciydi. Uyduların dünya sisteminden ayrılması ise yalnızca içsel radikal bir siyasal değişimi gerektirir. Frank, Fidel Castro liderliğindeki Küba devriminin ve Mao Zedong'un Çin'deki radikal ekonomik reformlarının güçlü bir taraftarı idi:

> Bu politik ve teorik düşüncelerin sonucu şudur; kapitalist dünya sistemine katılımın devamı ancak az gelişmişliğin büyümeye devam etmesi anlamına gelmektedir. Yani ne eşitlik, ne verimlilik, ne de ekonomik kalkınma olacaktır. Sonuç olarak bağımsız bir ekonomik kalkınmayı mümkün kılmak için sistemle bağlarını koparıp, kendine güvenen bir sosyalizme (ya da henüz belli olmayan uluslararası bir sosyalist iş birliğine) geçmek gerekmektedir [1].

1970'lerde Frank kapitalist dünya sisteminin Üçüncü Dünya ülkelerinde nasıl az gelişmişlik yarattığına ilişkin analizini yeniden gözden geçirip geliştirmiştir. 1970'lerin sonuna doğru yayınlanan iki kitap *Dependent Accumulation and Underdevelopment (1978)* ile *World Accumulation 1492-1789 (1978)* Frank'ın bu konudaki düşüncelerini özetlemektedir. Bu çalışmalarında Frank, dünya kapitalist sermaye birikimini üç döneme ayırmaktadır; merkantalizm (1500-1770), endüstriyel kapitalizm (1770-1870) ve emperyalizm (1870-1930). Ayrıca dünya kapitalist sisteminin evriminde başarılı yayılma ve durgunluk dönemlerini içeren uzun-döngülerin *(long-cycle)* varlığını gösterebilmek için radikal tarihsel araştırmaların bir sentezini yapmaktadır. Frank'a göre merkantalizmden endüstrileşmeye geçişte ticari devrimin zaferi, sömürgeci fetihlerle beraber kârlı köle ticaretinin bir sonucudur. Bu Avrupa'nın (özellikle İngiltere'nin) her birinde oynadığı rolle birlikte, Atlantik ve Doğu'lu (oryantal) ticaret üçgenlerinin merkezi durumundaydı. Bu yüzden endüstriyel devrim sadece Avrupa'ya özgü bir fenomen değildir, çünkü aynı zamanda sömürgelerin değerli metalleri ve ham maddelerinin, ileride endüstri ve üretim kapitalizmini başlatacak sermaye yatırımı olarak kullanılacak fonları oluşturacak şekilde belirli ülkelere ihracını da içermekteydi. Bu nedenle herhangi bir ticaret üçgenindeki sermaye birikimi pozisyonu gelecek 200 yıl içerisinde hangi ülkenin gelişmiş ya da az gelişmiş olacağını belirlemede hayati bir öneme sahipti.

Frank ayrıca büyüme ve durgunluğun dünya tarihindeki sermaye birikimi sürecinin uzun döngüleri üzerindeki rolünü de analiz etmiştir. Ona göre durgunluk ve krizler, ölçeğe göre azalan getirinin baskısına göğüs germeye çalışan üretim güçlerinin sınırlılıklarından kaynaklanmaktaydı. Ardı ardına gelen depresyonlar, ülkelerin üretimin yeniden organize edilmesine yönelik içsel baskılara boyun eğmesine sebep olmaktaydı. Bu süreçte İngiltere gibi başarılı olanlar, ekonomik döngünün bir sonraki evresinde diğerleri üzerinde hâkimiyet kurabilecekti. Frank, ABD'nin az gelişmiş değil, gelişmiş bir ülke haline gelmesini iki temel sebebe bağlamaktaydı. Bir yandan on sekizinci yüzyıl Atlantik ticaret üçgenindeki kilit konumu sayesinde azımsanamayacak bir sermaye birikiminden faydalanmaktaydı. Öte yandan sömürgeci devlet Büyük Britanya, bu sömürgesine karşı iyimser bir aldırmazlık içindeydi ve yerel çiftçilerin büyüme için gerekli olan üretim fazlasını elde etmelerine ve geliştirmelerine izin vermekteydi. Frank ayrıca, Britanya'nın Hindistan'a yönelik sömürgeci politikaları üzerine

de yoğun mesai harcamıştır. Frank'a göre Hindistan örneğinde Britanya, vergi sistemi ile köylüleri sömürmüş ve üretimi ham maddeleri ihraç edip Britanya'nın üretilmiş mallarını Hindistan'a ithal edecek bir şekilde organize etmiştir. Bu Frank'ın az gelişmiş devletlerin az gelişmişliklerini yayılmacı küresel kapitalist sistemdeki konumlarına bağlayan görüşünün bir parçasıdır.

'Az gelişmişliğin gelişimi' kavramını küresel kapitalizmin daha geniş bir tarihsel analizi içerisinde açıklayabilmek için Frank, kalkınma kavramının belirli bir tarihsel dönemin, yani Latin Amerika perspektifinde 1945 sonrası uzun canlanma sürecinin bir ürünü olarak anlaşılması gerektiğini ileri sürmüştür. Artık bu dönem sona erdiğinden dikkatimizi belirli bir dönemdeki kalkınma sorununu anlamaktan, kalkınmanın başarılı aşamalarını daha geniş tarihsel bir çerçeve içerisinde anlamaya yöneltmeliyiz. Belirli zamanlarda belirli ülkeleri etkilediği için ancak böyle geniş bir tarihsel çerçeve 'küresel ölçekte kapitalizmin düzensiz ve karmaşık gelişim sürecini' anlamamızı sağlayabilir.

Hiç azalmayan entelektüel karamsarlığı ile dünya kapitalist sistemini son on yıllara kadar analiz etmeye devam etmiştir. Frank kalkınmayı kendi ideallerine göre, sadece basit bir ifade ya da ekonomik büyümenin bir sonucu olarak değil, insan refahını geliştirebilecek çok boyutlu ekonomik, sosyal ve teknolojik bir değişim süreci olarak değerlendirmiştir. Bununla beraber insan refahı kendi başına karmaşık bir kavramdır ve örneğin çevre üzerindeki etkileri gözönüne alınmaksızın sadece tüketim kapasitesi olarak düşünülmemelidir. Yirminci yüzyılın sonlarına doğru sosyalist süreç yalnızca bir ülkeyle sınırlı kaldığı için Frank sosyalizme olan güvenini yitirmiştir. Bununla beraber, Frank'e göre, her ne kadar geleneksel ve modern toplumlar arasındaki ayrım 1950'lerin liberal ekonomi politikasının bir mitolojik kurgusu olsa da, bugün de küresel piyasa ekonomisiyle bütünleşmiş olan bölgeler ve sektörler ile onun dışında kalan sektör ve alanlar arasında yeni bir ikilik görülmektedir. Bu yeni durum küresel ekonominin belirli bölge ve sektörlerini, 'gelişmiş' olarak adlandırılan ülkeler arasında içermek/dışlamak üzere ülkesel sınırları aştığından, bazı ülkelerin kaderlerini karşılaştıran coğrafi bir anlayışla ele alınamaz.

Gerçekten var olan sosyalizmin küresel piyasadan kopma konusundaki başarısızlığı karşısında Frank, küresel kapitalist sistem tarafından dışlanan yeni toplumsal hareketlerin potansiyeline inananlara katılmıştır. Bugün, cinsiyet ve çevre konularına dayalı bu toplumsal hareketlerin kendi sınırlı amaçlarını tek başlarına yerine

getirmeyi mi, yoksa birleşerek daha geniş bir hegemonya karşıtı güç haline gelmeyi mi tercih edecekleri hâlâ cevaplanamamış bir sorudur. Frank bu hareketleri küresel düzeyde daha katılımcı sivil bir demokrasinin vazgeçilmez parçası olarak görmektedir.

Notlar

1. André Gunder Frank, 'The underdevelopment of development', *Scandinavian Journal of Development Alternatives* 10 (1991), s. 28. 1950'den itibaren Frank'ın hayatının ve çalışmalarının nasıl geliştiğini gözler önüne seren mükemmel bir çalışmadır.

Frank'ın Temel Çalışmaları

Capitalism and Underdevelopment in Latin America: Historical Studies of Chile and Brazil, New York, Monthly Review Press, 1967.

Latin America: Underdevelopment or Revolution: Essays on the Development of Underdevelopment and the Immediate Enemy, New York, Monthly Review Press, 1970.

Lumpenbourgeoisie: Lumpendevelopment, Dependence, Class, and Politics in Latin America, Çev. Marion Davis Berdecio, New York, Monthly Review Press, 1973.

On Capitalist Underdevelopment, New York, Oxford University Press, 1975.

'Dependence is dead, long live dependence and the class struggle: an answer to critics', *World Development* 5 (1977), ss. 355–70.

World Accumulation, 1492–1789, New York, Monthly Review Press, 1978.

Dependent Accumulation and Underdevelopment, New York, Monthly Review Press, 1978.

Mexican Agriculture 1521–1630: Transformation of the Mode of Production, Cambridge, Cambridge University Press, 1979.

Crisis in the World Economy, London, Heinemann, 1980.

Crisis in the Third World, London, Heinemann, 1981.

Reflections on the World Economic Crisis, London, Hutchinson, 1981.

Critique and Anticritique: Essays on Dependence and Reformism, London, Macmillan, 1984.

ReOrient: Global Economy in the Asian Age, Berkeley, University of California Press, 1998.

Ayca Bakınız: **Cox, Wallerstein**

Konuyla İlgili Yararlanılabilecek Kaynaklar

Booth, D., 'Andre Gunder Frank: an introduction and appreciation', Ivar Oxaal, Tony Barnett ve David Booth (der.) içinde, *Beyond the Sociology of Development*, London, Routledge & Kegan Paul, 1975, ss. 50–85.

Chew, Sing C. ve Denemark, Robert A. (der.), *The Underdevelopment of Development: Essays in Honor of Andre Gunder Frank*, New York, Sage, 1996.
Foster-Carter, Aiden, 'From Rostow to Gunder Frank: conflicting paradigms in the analysis of underdevelopment', *World Development* 4 (1976), ss. 167–80.
Higgott, Richard L., *Political Development Theory: The Contemporary Debate*, London, Croom Helm, 1983.
Leys, Colin, *The Rise and Fall of Development Theory*, Bloomington, Indiana University Press, 1996.
Nove, Alex, 'On reading Andre Gunder Frank', *Journal of Development Studies* 10 (1974), ss. 445–55.
Rostow, Walt W., *The Stages of Economic Growth*, New York, Cambridge University Press, 1960.
Smith, Tony, 'The underdevelopment of development literature: the case of dependency theory', *World Politics* 31 (1979), ss. 247–88.

STEPHEN GILL

Stephen Gill yeni-Gramşici uluslararası ilişkiler ve uluslararası politik ekonomi alanının önde gelen yazarlarından birisi olmasına rağmen onu belirli bir alanla ya da disiplinle kısıtlamak çalışmalarının genişliğine gölge düşürecektir. Sosyoloji alanında yaptığı doktorası bu genişliği gözler önüne sermektedir. Onun teorik ve kavramsal katkıları Robert Cox'un öncü nitelikteki çalışması üzerine temellendirilmiştir ve Gill, çalışmalarında normatif bir bağlılığı benimseyen ve kullanan bir düşünürdür. Gill küresel güç ve küresel yönetim olarak adlandırılan uluslararası ilişkilere ve uluslararası ekonomi politikasına yönelik yenilikçi yaklaşımıyla bilinmektedir. Gill'in literatüre kazandırdığı eserlerin başında *The Global Political Economy: Perspectives, Problems, and Policies* (David Law ile, 1988) kitabı gelmektedir. Bu, Marksizm'in ve oyun teorilerinin çeşitli versiyonları ile sermayenin yapısal gücü ile ilgili farklı varsayımları da içeren, zamanına göre uluslararası politik ekonominin tüm teorik alanlarını kapsayan geniş bir çalışmadır. Kitapta bahsedilen sermayenin yapısal gücü ile ilgili tartışmalar Dahlian'ın tek boyutlu 'A, B'nin üzerinde güce sahiptir' önermesinden uzaklaşmış, sermayenin (finansın artan mobilizasyonu sayesinde) bir ülkeyi diğer ülkeye karşı oynama yeteneğine dayanan yapısal gücünü analiz etmiştir. Gill'in sonraki kitabı *American Hegemony and the Trilateral Commission*, uluslarüstü hegemonyanın teorik ve ampirik bir incelemesidir. Sonraki çalışmalarıysa 'neoliberal disiplin', 'yeni anayasacılık' ve 'piyasa medeniyeti' gibi yeni kavramları içermektedir.

Gill hâlâ, Cox'un kariyerini tamamladığı, Kanada'daki York Üniversitesi Siyaset Bilimi bölümünde profesördür. Gill 1950'de

İngiltere'nin Leeds şehrinde dünyaya gelmiş ve burada büyümüştür. İngiliz sınıf sisteminin onun üzerinde önemli bir etki bıraktığını iddia etmektedir ve bu sistemin kendisinde entelektüel ve siyasi çalışmalarının itici gücü olan bir adaletsizlik ve meşru olmayan güce karşı koyma duygusu yarattığını yazmıştır.[1] Yüksek lisans öğrencisiyken Wolverhampton Polytechnicte (şimdi üniversite) çalışmaya başlamış ve sosyoloji alanındaki doktorasını Birmingham Üniversitesinde tamamlamıştır. Wolverhampton'da David Law (daha sonra birlikte kitap yayımlayacaklardır) ile çalışırken dünya düzeni ile ilgili sosyolojik bir bakış açısı geliştirdiğini söylemektedir. Manchester Üniversitesinde kısa süreli çalışmasının ardından, kendi deyimiyle Thatcherizm'den kaçan entelektüel bir mülteci olarak Kanada'ya göç etmiş ve 1990'da York Üniversitesinde çalışmaya başlamıştır.[2]

Gill'in *American Hegemony and the Trilateral Commission* kitabında, çalışmalarının temelini oluşturan temaları geliştirmektedir. Kitabın öncelikli teması Amerikan hegemonyasındaki (Gramşici-Coxcu anlamda) değişimin analizi ve Amerikan hegemonyasının 1970 ve 1980'lerde göreceli bir düşüşte olduğu varsayımına genel bir meydan okumadır. Gill, Amerikan hegemonyasının düşüşte olmaktan ziyade küreselleşme veya küreselleşmecilik -sermayenin giderek artan küresel hareketliliği, başat devletlerin (ABD'nin özel bir rolü ile) görece açık ve liberal uluslararası düzene karşı ideolojik bağlılıkları ve sınıf parçalanması- olarak adlandırdığımız fenomen tarafından dönüştürülüyor olduğunu ileri sürmüştür. Bu tezinde Gill, hegemonya, tarihsel blok, organik entelektüel* *(organic intellectual)* ve devlet-sivil toplum (Gramsci'nin genişletilmiş veya entegre edilmiş devleti) gibi Gramşici kavramlara sıklıkla yer vermektedir fakat gerçekçilik, liberalizm ve onların yeni versiyonları gibi ana akımlara değinmekten de kaçınmamıştır. Gramşici perspektiften hegemonyanın, daha karmaşık bir kavrayışı üzerinde duran Gill, hegemonyanın ideolojik ve kültürel yönlerinin (hegemonyanın gerçekçi ve liberal versiyonlarından farklı olarak) ABD'yi olduğundan, görece daha kuvvetli gösterdiğini tartışmıştır.

Gill, 'üçlü komisyonu' *(trilateral commission)* gizli ya da komplocu küresel egemen bir güç olarak değil, hegemonya ile ilgili bir çalışmadan tam olarak bekleneceği biçimde, ekonomi ve dış politikada elit oydaşmasının sağlandığı bir alan olarak incelemiştir. Üçlü komisyon 1973 yılında, David Rockefeller ve diğer bazı dış politika elitleri tarafından ABD, Avrupa ve Japonya arasındaki iş

* Bkz. Çeviri Notları

birliğini geliştirmek için kurulmuş özel bir kuruldur ve dış politika üzerine kurulmuş diğer özel kurullardan çok da farklı değildir. Bu kurullar statükoyu temsil eden (elitler arası çatışmaların görülebileceği alanlar olabilmelerine karşın) ve akademi, hukuk, medya, iş ve hükümet gibi çeşitli meslek dalları arasında gidipgelen elit üyelere sahiptir. Üçlü Komisyonu diğerlerinden ayıran özellik, Nixon-Kissinger yıllarının devlet merkezli gerçekçiliğine karşı, uluslarüstü bir liberalizme yönelik iş birliği oluşturma çabasında olmasıdır. Gill bu komisyonun; uluslarüstü liberalizmi savunan, diyalektik bir şekilde dahili ve uluslararası kapitalist sınıf fraksiyonları arasında ortaya çıkan çatışmaları yansıtan ve uzlaştırmaya uğraşan (organik) entelektüellerden oluştuğunu ileri sürmüştür. Gill 'Gramşici organik entelektüel metaforunun Amerikan ve ulusötesi hegemonya(sı)nın bazen çelişen bu süreçlerinin uzlaştırılmasında merkezi rol oynayan teorik ve pratik eylemleri yakalamada yardımcı olduğunu vurgulamaktadır.[3]

Gill, Gramşici metafor olarak adlandırdığı organik entelektüel kavramına çok önem vermektedir ve çalışmalarını tam olarak değerlendirebilmek için bu kavramı iyi anlamak gerekmektedir. Gramsci; kendilerini zamanlarının siyasi ve ideolojik çatışmalarından ayrı ve özerk gösteren geleneksel entelektüeller ile egemen sınıfın ideolojik temsillerini meşrulaştıran, onları daha kolay anlaşılır hale getiren ve kendilerini kamu entelektüelleri olarak gören organik entelektüeller arasında bir ayrım yapmıştır. Gramsci her iki entelektüel grubun da ideolojiden etkilendiğini kabul etmekle birlikte, temel ayrımın organik entelektüellerin egemen sınıfın çıkarlarını herkes için çekici bir hale gelecek şekilde bilinçli olarak teori yapmaları, bunu popüler hale getirmeleri ve meşrulaştırmaları olduğunu ileri sürmüştür. Bu yüzden Gill, ulusötesi liberal düzeni savunan sermaye sınıfının temsilcileri olan organik entelektüeller olarak 'Üçlü Komisyon' üyelerine özellikle önem vermektedir.

1990'lar boyunca Gill, ilk kitabındaki tezlerini bir dizi makale ve kitap bölümleriyle zenginleştirmeye çalışmıştır. Bu çalışmaların bir özeti 2003 yılında basılan *Power and Resistance in the New World Order*[4] kitabında bulunabilir. Bu çalışmalarında Gill 'neoliberal disiplin' terimiyle küreselleşme ve neoliberalizmin güç dinamiklerini karşılayacak bir kavram önermektedir.

> Burada geliştirilen disiplin kavramı gücün makro ve mikro boyutlarını birleştirmektedir. Bunlar; sermayenin [beklentileri, maddi sınırları ve teşvikleri belirleyen geniş bir kapasiteyi de

içeren] yapısal gücü; (özellikle ulusötesi sermayeyle ilgili sınıf formasyonlarının ve Foucaltcu bir anlayışta belirli disipliner pratiklerin örnekleri içerisindeki) parti, kadro ve organizasyonların ahengini ve bağlılığını geliştirme kabiliyetidir. Bu nedenle 'neoliberal disiplin', sermayenin yapısal gücünü kılcal güç *(capillary power)* ve panoptisizm ile kaynaştıran yapısal ve davranışsal gücün bir biçimidir.[5]

Gill, kılcal güç ve panoptisizmi Foucault'dan ödünç almıştır. Kılcal güç, Foucault'nun gücün en iyi şekilde, özneleri inşa etmesine bakılarak anlaşılabileceği ve gündelik hayatın mikro pratikleri yoluyla gözlemlenebileceği iddiasıyla ilgilidir. Panoptisizm ise, Jeremy Bentham'ın, tutuklularının sürekli birileri tarafından izlendiklerini hissettikleri, fakat kimin izlediğini gözlemleyemedikleri bir cezaevi tasarımı olan Panoptikon tartışmasına ilişkindir. Foucault, panoptisizm kavramını izlendikleri hissi verilerek insanların nasıl disipline edilebileceğini açıklayan bir metafor olarak kullanmaktadır. Bu izlenme hissi insanların kendi kendilerini disipline etmelerine yol açar. Gill'in 'neoliberal disiplin' anlayışı 'yeni anayasacılık'la örneklendirdiği sermayenin yapısal gücü üzerine gözlemleri ile birey, piyasa, özelleştirme, ticaret borsası vb. neoliberal değerlerin daha yaygın hale gelerek, günlük hayatın mikro pratikleri sayesinde, dünyanın geri kalan çoğunluğu üzerinde hâkimiyet kurdukları iddiasını birleştirmektedir.

Gill'in 'yeni anayasacılık' kavramı neoliberal mantığın herhangi bir demokratik kontrolden uzak olarak yasal araçlar, anlaşmalar, kanunlar ve kurumlar aracılığıyla toplumsal hayatın daha geniş alanlarını ele geçirmesini kapsamaktadır. Gill'e göre:

'Neoliberal disiplin' gücün makro düzeyinde devletin ve uluslararası siyasi oluşumların yarı-yasal yeniden yapılanmasıyla kurumsallaşmaktadır: Bu 'yeni anayasacılık'tır. Küresel ekonomik yönetişim söylemi Bretton Woods örgütlerinin (Örneğin devlet ve ekonomi politikalarında şartlılığı koşan IMF ve Dünya Bankası), NAFTA (Kuzey Amerika Bağımsız Ticaret Antlaşması) ve Maastricht gibi yarı-anayasal bölgesel anlaşmalar ve yeni Dünya Ticaret Örgütünün çok taraflı düzenleyici çerçevesinin politikalarında görülmektedir. Yine, bağımsız merkez bankalarına yönelik olan ve enflasyonla savaşı öncelikli hedef olarak gören makro ekonomik politikalara dair küresel eğilimde de görülmektedir.[6]

Bu alandaki birçok araştırmacı gibi Gill de IMF konusunda karar alma sürecinin bir çeşit piyasa köktenciliği tarafından istila edildiğini ve şartlılık *(conditionality)* adı altındaki birçok yapısal uyum programının neoliberal ekonomiden uzaklaşan devletleri cezalandırmaya yönelik bir şekilde tasarlandığını düşünmektedir. Buna karşılık IMF savunucuları 'elçiye zeval olmaz' bağlamında, ödeme dengesi sorunlarıyla az gelişmiş ülkelerin sorunlarını kendilerinin yarattıklarını ve yine de istedikleri zaman IMF ile ilişkilerini bitirme özgürlüğüne sahip olduklarını savunabilirler. Bununla birlikte Gill'in sermayenin yapısal gücü kavramı, IMF şartlılığının bu organizasyonun arzuladığı bir şey olmaktan ziyade, az gelişmiş ülkelerin bağımlı olduğu özel yatırımcıların onayı ile ilgili olduğunu açıklamasını sağlayan kavramdır. Buna benzer argümanlar çok taraflı ticari anlaşmalar, Dünya Ticaret Örgütü veya merkez bankalarının bağımsızlığı ile ilgili olarak da öne sürülebilir. Bu alanları daha fazla demokratik hesap verebilirlik, şeffaflık ve/veya demokratik liderlik seçimi gibi yollarla demokratikleştirme çabaları, sermayenin yapısal gücü ve bu kurumları demokratik karar alma süreçleri olmadan kendi başına yerleştiremeyecek olan ülkeleri vurma ya da oradan çıkma yeteneğine karşı mutlaka artacaktır.

Gill 'piyasa medeniyeti' kavramını kültür ve sivil topluma ilişkin tarihsel bir yapı olarak tanımlamaktadır:

> Piyasa medeniyeti kavramı ile bir yandan kapitalist ilerleme miti ya da ideolojisi olarak anlaşılabilecek kültürel, ideolojik ve mitsel formları gerektiren, karşıt bir hareket ya da dönüştürücü uygulamalar bütününü anlatmaktayım. Bu temsiller piyasa entegrasyonunun kümülatif boyutları ve çoğunlukla ulusötesi sermayenin gücü tarafından yapılandırılan ve giderek genişleyen sermaye birikimi, yasama, tüketim ve çalışma yapılarıyla ilişkilidir. Diğer taraftan piyasa medeniyeti toplumsal parçalanma ve toplumsal ilişkilerin bireysel, dışlayıcı ve hiyerarşik modellerini de içermektedir.[7]

Öyleyse Gill'e göre piyasa medeniyeti kavramı bireyselcilik, özel mülk, özelleştirme ve hiyerarşi gibi neoliberal değerlerin giderek nasıl daha fazla küreselleştiğini mikro düzeyde örneklemektedir. Karl Polanyi'den de esinlenerek verilen örnekler sağlık, sigorta, din, boş zaman, insan ve diğer yaşam formlarının genlerinin tescillenmesi gibi toplumsal hayatın çeşitli alanlarının giderek daha fazla metalaştırılmasını içermektedir. Gill ayrıca birer piyasa aktörü

olarak bireyler hakkında bilgilerin toplanmasının -kredi geçmişi, harcama alışkanlıkları, demografik bilgileri ve sigorta riskleri gibi- ve işte ya da kamusal alanlarda sürekli olarak kameralarla izlenmesinin panoptikon bir etki yarattığını ileri sürmektedir.[8] Ayrıca internetin, birçok ulusal düzenleme ve vergilendirme yapılarının ötesindeki bir siber alan olarak, bu sınıflama ve değerlendirme sürecini hızlandırdığını vurgulamaktadır. Analizinin bir parçasını mikro pratiklere dayandırarak Foucault'nun analiz biçiminden yararlanan Gill, diğer yandan Foucault'nun 'direnişi mikro düzeye yerleştirmesinin' yetersiz olduğunu belirtmektedir. Gill'e göre, Foucault bireyin ehlileştirilmesinde zulme karşı bir direnişi ve bütünüyle savunmacı bir yerelleşmiş strateji sunmaktayken, tarihsel materyalizm bir hapishanede (Gramsci'nin defterlerini tasarladığı yer) bile alternatif bir toplum formu yaratmaya yönelik kolektif bir çabayı teorileştirecek kadar ileri gidebilmektedir.[9]

Öyleyse Gill'in çalışmasını uluslararası ilişkilere nasıl aktarabiliriz? Gill ve yeni-Gramşici çerçevede çalışan herkes bir dizi eleştiriye açıktır. Bu bölümün Gramsci girişinde de tartışıldığı gibi, Germain ve Kenny'nin bu okul üzerindeki eleştirisine göre: Gramsci'nin belirli bir devleti (yirminci yüzyılın ortasındaki İtalya) analiz etmek için kullandığı kavramları bir dünya düzeni analizi yapmak için yeniden formüle etmek, söz konusu kavramların azımsanmayacak derecede zarar görmesine sebep olacaktır.[10] Daha tutucu bir Marksist bakış açısı yeni-Gramşici uluslararası ilişkilerin/uluslararası ekonomi siyasetinin devlete çok fazla otonomi verdiğini ve ideolojinin rolüne çok fazla analitik güç yüklediğini ileri sürmektedir.[11] Daha başkaları yeni-Gramşici ekolün nedenselliğin küreselden devlete/yerele doğru tek yönlü akışına çok fazla önem verdiğini iddia etmektedir.[12] Buna rağmen bütün bu eleştiriler yeni-Gramşici ekolün bağlılıklarını benimsemekte ve muhtemelen kendilerini Cox'un 'problem çözücü teori' ve 'eleştirel teori' tipolojisinde 'eleştirel teori' tarafında görmektedirler.

Gill en fazla metodolojik bağlamda disiplinin ana akımları karşısında savunmasızdır. Her ne kadar çalışmalarının çoğu ampirik unsurlara sahipse de Gill, hipotezleri yanlışlama çabası içerisinde değildir. Örneğin, Gill'in 'üçlü komisyon' gibi oluşumların ulusötesi kapitalist sınıfın oluşumundaki önemine dair iddiası sadece fikir verici bir önerme olabilir ve Popper tarafından, test edilebilir argüman olarak ortaya atılan sınırlama ölçütünün *(demarcation)* dışında kalmaktadır. Dahası Gill, bu tarz komisyonların ve diğer özel oluşumların, bahsettiği kadar önemli olmayabileceği eleştirisine de açıktır, çünkü bu tarz komisyonların doğrudan sonuçları

belirleyebilecek kadar kapasiteleri olduğunu ispatlayacak yeterli kanıta ulaşmak bir hayli zordur. Elbette Popper'ın sınırlama ölçütünü deneylerimiz için uygun ölçüt olarak aldığımızda, çağdaş sosyal bilimlerin büyük bir kısmı sorgulanabilir hale gelir. Ayrıca adil olmak gerekirse, Gill'in analizi bu eleştirilere karşı direnebilecek metodolojik bilinçliliğe sahiptir. *American Hegemony and the Trilateral Commission* kitabında, çalışmasını göreciliğin saldırısından korumak, teorinin uygunluğunu göstermek için 'kapsam, tutarlılık ve düşünsellik *(reflexivity)*'[13] gibi metodolojik ilkeler ileri sürmekte ve ulusötesi tarihsel materyalizmin, uluslararası ilişkiler geleneğinden analitik olarak daha üstün olduğunu iddia etmektedir. *Power and Resistance in the New World Order*'da ise Gill, epistemoloji ve ontoloji sorunlarına bir bölüm ayırmış ve doğrudan disiplinin ana akımlarını ele almıştır. Gramsci'nin pozitivizmi diyalektik analiz lehine reddetmesine onaylayarak yer veren Gill, Uluslararası Politik Ekonomi'ye yönelik egemen pozitivist yaklaşımların açıklayıcı gücüne yönelik benzer ve temel eleştiriler yapılabileceğini ileri sürmektedir. Gill'e göre bunlar: tarih dışı doğası, dinamik ve diyalektik nitelikten yoksunluğu; teorik soyutlamalar (örneğin bütüncül rasyonel aktörler devlet olarak adlandırılır) arasındaki ilişkilere totolojik olarak hapsedilmiş olan soyut kavramlarının darlığı ve noksanlığı; analiz nesnesi, yani uluslararası sistemin sonsuz karmaşıklığına ilişkin açıklamalarda aşırı cimriliğidir.[14] Her ne kadar Gill'in disiplin nitelemesinin doğruluğu ve çalışmalarının genel değeri okuyucunun takdirine kalmışsa da onun kendine özgü tarihsel materyalizmi ile uluslararası ilişkiler disiplinini zenginleştirdiğini inkar etmek mümkün değildir.

Notlar

1. Stephen Gill, *Power and Resistance in the New World Order*, London, Palgrave Macmillan, 2003, s. 2.
2. *Ibid.*, ss. 1–9.
3. Stephen Gill, *American Hegemony and the Trilateral Commission*, Cambridge, Cambridge University Press, 1990, s. 216.
4. Stephen Gill, *Power and Resistance in the New World Order*, op. cit.
5. *Ibid.*, s. 130.
6. *Ibid.*, s. 131.
7. *Ibid.*, s. 118.
8. *Ibid.*, s. 193.
9. *Ibid.*, ss. 122–23.
10. Randall D. Germain ve Michael Kenny, 'Engaging Gramsci: international relations theory and the new Gramscians', *Review of International Studies* 24 (1998), ss. 3–21.

11. Bkz.: Peter Burnham, 'Open Marxism and vulgar international political economy', *Review of International Political Economy* 1 (1994), ss. 221–31.
12. Leo Panitch, 'Globalisation and the State', Leo Panitch ve Ralph Millband (der.) içinde, *The Social Register: Between Globalism and Nationalism*, London, Merlin Press, 1994; L.H.M. Ling, 'Hegemony and the internationalising state: a post-colonial analysis of China's integration into Asian corporatism', *Review of International Political Economy* 3 (1996), ss. 1–26.
13. Stephen Gill, *American Hegemony and the Trilateral Commission*, op. cit., s. 10.
14. Stephen Gill, *Power and Resistance in the New World Order*, op. cit., s. 39.

Gill'in Önemli Çalışmaları

The Global Political Economy: Perspectives, Problems, and Policies (David Low ile birlikte), Baltimore, Johns Hopkins University Press, 1988.

American Hegemony and the Trilateral Commission, Cambridge, UK, Cambridge University Press, 1990.

'The Emerging world order and European change: the political economy of the European Union, Ralph Miliband ve Leo Panitch (der.), *Socialist Register: New World Order?*, London, Merlin, 1992.

Gramsci, Historical Materialism and International Relations (der.), Cambridge, Cambridge University Press, 1993.

'Finance, production, and panopticism: inequality, risk and resistance in an era of disciplinary neo-liberalism', Stephen Gill (der.) içinde, *Globalization, Democratization, and Multilateralism*, New York, Macmillan, 1997.

Innovation and Transformation in International Studies (James H. Mittelman ile birlikte,), Cambridge, Cambridge University Press, 1997.

'European governance and the new constitutionalism: EMU and alternatives to disciplinary neo-liberalism in Europe', *New Political Economy* 3 (1998), ss. 5–26.

'Constitutionalizing inequality and the clash of globalizations', *International Studies Review* 4 (2002), ss. 47–65.

Power and Resistance in the New World Order, London, Palgrave Macmillan, 2003.

Ayrıca Bakınız: **Cox, Gramsci**

Konuyla İlgili Yararlanılabilecek Kaynaklar

Bieler, Andreas ve Morton, Adam David, 'A critical theory route to hegemony, world order and historical change: neo-Gramscian perspectives in international relations', *Capital & Class* 82 (2004), ss. 85-113.

Burnham, Peter, 'Neo-Gramscian hegemony and the international order', *Capital & Class* 45 (1991), ss. 73–93.

Cutler, A. Claire, *Private Power and Global Authority: Transnational Merchant Law in the Global Political Economy*, Cambridge, Cambridge University Press, 2003.

Drainville, André, 'International political economy in the age of open Marxism', *Review of International Political Economy*, 1 (1994), ss. 105–32.
Egan, Daniel, 'The limits of internationalization: a neo-Gramscian analysis of the multilateral agreement on investment', *Critical Sociology* 27 (2001), ss. 74–97.
Pasha, Mustapha Kemal and Murphy, Craig (der.), *International Relations and the New Inequality*, Oxford, Blackwell, 2002.
Robinson, William, *A Theory of Global Capitalism: Production, Class, and State in a Transnational World*, Baltimore, Johns Hopkins University Press, 2004.

ANTONIO GRAMSCI

Antonio Gramsci, her şeyden önce teorisyen ve sosyal devrim savunucusu kimliğiyle olduğu kadar gazeteci, aktivist ve komünist olarak da itibar görmüştür. Gramsci'nin siyasal teori ve uluslararası ilişkiler üzerindeki etkisi hayattayken ne olursa olsun, ölümünden sonra artmaya devam etmektedir. Gramsci'nin 1970'lere kadar İngilizce yayınına ulaşmak pek mümkün değildi ve mirasının tartışmalı bir konu olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Uluslararası ilişkiler üzerindeki önemli etkisini büyük oranda Robert Cox'un, temel Gramşici kavramları yeniden formüle ederek uluslararası ilişkiler ve uluslararası politik ekonomi için geliştirdiği analitik çerçeveye borçludur. Cox'un Gramsci formülasyonu çok farklı alanlardan çeşitli akademisyenlere ilham olmuştur. Gramşici uluslararası ilişkiler ve uluslararası politik ekonomi Gramsci'nin çalışmalarının bütünüyle bağlamından koparılarak kullanıldığına dair eleştirilere maruz kalacak bir noktaya gelmiştir. Bu eleştirilere göre, erken yirminci yüzyıla ait bir teorisyen olarak Gramsci'nin devlet ve sivil toplum analizleri, günümüz uluslararası politikası ve küresel düzenini ele alabilecek kadar esnek değildir. Fakat bu kesinlikle azınlıktaki bir görüştür ve aşağıda da değinileceği üzere, Gramsci'nin eserlerinde; ulusaltı, ulusal ve ulus-ötesi ölçekte güç üreten sosyal ilişkileri ve süreçleri teorileştirmede Gramşici kavramların kullanımını meşrulaştıran çok sayıda haklı neden vardır.

Antonio Gramsci 1891'de Sardunya'da doğmuş ve faşist Mussolini İtalya'sında yaklaşık 10 yıllık tutukluluğuyla daha da kötüleşen sağlık sorunları dolayısıyla 1937'de Roma'da ölmüştür. Gramsci'nin çocukluğu fakirlik içerisinde geçmiş, gençlik ve yetişkinlik döneminde ise çocukluğunda geçirdiği bir kazadan kaynaklanan hastalıklarla uğraşmıştır. 1911'de Turin Üniversitesinden burs kazanmış ve üniversite yıllarında, aynı zamanda İtalya'nın otomobil üretiminin kalbi olan Turin'de, radikal işçi

hareketleriyle yakından ilgilenmiştir. Sosyalist gazetelere, parti politikalarından edebiyata ve tiyatro eleştirilerine kadar geniş bir yelpazede yazılar yazmış, Sosyalist Partiye girmiş ve ileride bu partiden ayrılarak İtalyan Komünist Partisinin kuruluşunda yer almıştır. Gramsci, partisinin Komintern temsilcisi olmuş ve 1924'te Meclis üyesi olarak dokunulmazlığa sahip olduğunu düşündüğü İtalya'ya dönmeden önce Moskova ve diğer Avrupa ülkelerinde iki yıl geçirmiştir. 1922'de Mussolini'nin faşist rejimi iktidara geldikten sonra Komünist Parti yoğun baskılara maruz kalmış ve Gramsci 1926'da dokunulmazlığı olduğu halde tutuklanarak yirmi yıllık hapis cezasına çarptırılmıştır. Gramsci, 1937'de salıverilmesinin üzerinden çok geçmeden ölmüştür.

Tutuklu kaldığı yıllarda, sonradan *The Prison Notebooks* (Hapishane Defterleri) olarak anılacak olan çalışmasını hazırlamıştır. Gramsci'nin en etkili çalışmasını tutukluyken hazırlamış olması çalışmasının anlaşılmasında güçlüklere neden olmaktadır. Buna rağmen, tutuklu bulunmasının onu parti politikalarının ve Komintern'deki Sovyet kontrolünün etkilerinden bağımsız kıldığı da söylenmelidir. Gramsci hapishane yönetimine yazmaya ve okumaya izin vermeleri noktasında bağımlı kaldığı gibi, resmi otoritelerce uygulanan sansürler yüzünden de çok soyut bir üslupla yazmak durumunda kalmıştır (örneğin 'sınıf' yerine 'sosyal grup' kullanmak gibi). Okuma materyallerine ulaşmada, kendisine Milan kitabevinde hesap açtıran arkadaşı ekonomist Pierro Sraffa'dan büyük yardımlar almıştır. Gramsci'nin ölümünün sosyal bilimler açısından bir diğer anlamıysa, genç ölümü nedeniyle tamamlanmamış not defterlerinde ne demek istediğini (niyetini) değerlendirmek gibi zor bir görevi akademisyenlere bırakmış olmasıdır.

Antonio Gramsci, ilk bakışta uluslararası ilişkilerde temel düşünürlerle ilgili bir kitaba dahil edilmesi olası bir aday olarak görülmemektedir. Şüphesiz ki Gramsci'nin çalışmaları doğrudan uluslararası ilişkilere odaklanmış değildi, özellikle de disipline dair anlayışları gerçekçilik ve liberalizmle sınırlanmış olanlar nazarında. Buna karşın Gramsci'nin eleştirel teorik gücü, hem gerçekçiliğin tarih dışı, birimlerin çatışma ve kendini-kurtarmanın karanlık dünyasında var olduğu Hobsçu mantığına, hem de liberalizmin iş birliğinin devletler arasında karşılıklı değişim ve etkileşimlere yol açabileceğine dair Smithci mantığına yönelik eleştirilerinden ileri gelmektedir. Gramsci'nin bu mantıklara dair düşüncelerindeki en basit kavramsal sınır, onun hegemonya kavramlaştırmasında yatmaktadır. Şüphesiz hegemonya, uluslararası ilişkiler araştırmacıları için bilindik bir kavramdır. İster 'hegemonik istikrar teorisi'nde olduğu biçimde hegemon gücün önemine dair olsun, isterse de

bölgesel ya da küresel sistemde askeri ve ekonomik güçlerin üstünlüğüne atıfla olsun hegemonya yaygın bir kavramdır. Gramsci için hegemonya bu anlamları da karşılayan, fakat bunların çok ötesine geçen, biraz daha karmaşık bir kavramdır.

Hegemonya, Hapishane Defterleri'nin temel düzenleyici kavramı olmuştur[1]. Gramsci için hegemonya; egemen sınıfın hükmedilenlerin rızasıyla ondan korunma yeteneği, hükmedilen sınıfa entelektüel ve ahlaksal liderlik yapma yeteneği ve hükmedilenleri kendi çıkarlarının egemenin çıkarlarıyla aynı olduğuna ikna yeteneğidir. Gramsci'nin hegemonyayı kullanımını anlamak için kapitalist devleti teorileştirmesinin, hem egemen sınıfın çıkarları lehine gerektiğinde zor kullanabilen siyasal devlet aygıtını, hem de egemene rıza sağlama çabasının büyük oranda içerisinde gerçekleştiği sivil toplumu (ekonomi, din, partiler, kulüpler ve diğer devlet dışı kurumları içeren ve 'özel' kabul edilen alan) kapsadığının farkına varmak önemlidir. Gramsci için sivil toplum 'egoist' çıkardan ve özel davranış alanından daha öte bir anlama sahipti. Sivil toplum, modern kapitalizmin açık kamusal-özel bölünmesini aşma imkanı sunan halka dayalı mücadelenin alanıydı. Gramsci, hegemonyadan yararlanan güçler topluluğunu ifade etmek için 'tarihsel blok' kavramını kullanmış ve hükmedilenler üzerindeki gücü korumak bağlamında, gelişmiş kapitalist devletler için bir karşı-hegemonya geliştirmenin gereğini teorileştirmiştir. Buna göre güç devlet aygıtı içinde değil, sivil toplumu da içeren genişletilmiş devlette konumlandırılmıştır ve devrim sadece devlet aygıtının kontrolünü ele geçirmekle başarılamaz. Toplumun tümüne yayılan hegemonya, 'tarihsel blok' yoluyla üretilmiş ve yeniden üretilmektedir. Hapishane Defterleri'nde Gramsci, Batılı kapitalist devletin geri kalmış Bolşevik Devrimi Rusyası'na kıyasla nasıl anlaşılması gerektiğini şöyle ifade etmektedir:

> Rusya'da devlet her şeydi, sivil toplum ilkel ve pelte gibiydi; Batı'da devlet ve sivil toplum arasında yerinde bir ilişki mevcuttu ve devlet biraz çekingen davrandığında sağlam bir sivil toplum yapısı ortaya çıkmıştı. Devlet güçlü bir kalenin ve siper hattının arkasında yalnızca harici bir kanaldı...[2]

Gramsci'nin hegemonya teorileştirmesinde farklı olan şey; ekonomik temeli tek-yönlü bir nedensellik içinde politika, hukuk ve kültürün ikincil etkilerinin belirleyeni olarak kabul eden Marksizmin basit temel süperyapı (tabandan süper yapıya doğru) formülasyonunu dinamik bir biçimde yeniden formüle etmesidir.

Gramsci, taban ve süperyapı arasındaki etkileşim lehine bu tip bir 'ekonomizmi' reddetmiştir ya da daha doğrusu taban-süperyapı metaforunu daha karmaşık bir kavram olarak hegemonya lehine tümden reddetmiştir. Bunu yaparak Gramsci, ekonomik determinizmi ve tarihselciliğin teleolojik biçimlerini reddeden ve önceleri marjinalleştirilmiş olan kültür ve ideoloji alanını (ikincil gelişme anlamında) önemli bir mücadele alanı olarak tanımlayan açık uçlu bir tarihsel materyalizmin (Marksizmin) şekillendirilmesine katkıda bulunmuştur. Gramsci, bu kavramsallaştırma içinde politikaların nasıl değiştiğini teorileştirmek için askeri metaforları kullanmıştır. Karşı hegemonyayı kurma projesi için, siyasal politik eylemin devlete doğrudan bir saldırı olarak bir 'manevra savaşı'ndan önce, bir 'mevzi savaşı' olarak ortaya koyulması gerektiğine işaret etmektedir.

Gramsci'nin siyasi mücadelenin eleştirel parçaları olarak, kültür ve ideolojiye verdiği önem düşünülürse onun, hükmedilenlerin gerçek çıkarlarının ne olduğunun bilincinde olmamaları anlamına gelen 'yanlış bilinçlilik'in basitleştirici yaklaşımını reddetmesi sürpriz olmaz. Bunun yerine, hükmedilenlerin herbirinin özel bir tarihsel kurulumla konumlanması ve karmaşık dünyayı 'ortak akıl'la *(common sense)* anlamlandırması bakımından 'herkes filozoftur'u savunur. Gramsci için 'ortak akıl' sağduyu ile aynı çağrışıma sahip değildir, bundan ziyade popüler, dini ve kültürel inançların parçalı ve çelişkili birleşimini temsil eder. 'Ortak akıl'ın işlevi, parçalı olması ve sistematik olmamasına rağmen, hegemonik ideolojiyi yansıtan bir dünya görüşü gibidir. Gramsci'ye göre 'ortak akıl'da temsil edilen hegemonyaya meydan okumak amacıyla karşı-hegemonik proje, 'herkesin' filozof olduğunu göstermek için ilk başta kendisini ortak akıla dayandıracak olsa da, bir ortak akıl eleştirisi olmalıdır. Bu ise herkesin bireysel hayatına en baştan bilimsel düşünceyi sokma sorunu değil, hâlihazırda var olan eylemi 'eleştirel' hale getirme sorundur.[3] Bundan dolayı Gramsci, her birinde hem hegemonik ideolojiye, hem de bu ideolojiye dair eleştirel düşünebilmek için ortak aklıdan yararlanabilme kapasitesine dair bireysel unsurlar bulmaktadır.

Gramsci Marks'ın teleolojik ve deterministik okumalarını terk ederek, edebi eleştiri, kültürel çalışmalar ve siyaset teorisi alanında çalışmalar yapan, devleti ve sivil toplumu analiz eden Gramşici kavramları inceleyen birçok akademisyene ilham verici teorik bir zemin hazırlamıştır. Uluslararası İlişkiler disiplininde ve onun alt dalı olan uluslararası politik ekonomi alanında ise Robert Cox, 'sosyal güçler, devletler ve dünya düzenleri' teorileştirmesinde

Gramsci'den yararlanarak, uluslararası ilişkileri neredeyse tek başına Gramsci ile tanıştırmış ve ondan faydalanılmasını sağlamıştır. Temel olarak Cox, Gramsci'nin hegemonya kavramını hegemonik dünya düzenleri teorileştirmesinde, analitik içeriğe sadık kalarak fakat başka bir coğrafi alanda uygulamıştır. Cox'un 1981 yılında *Millennium* dergisinde yayımlanan *Social forces, states, and world orders: beyond international relations theory*[4] makalesi, alanda klasik haline gelmiş ve Robert Keohane'in derlediği *Neorealism and its Critics* kitabındaki kilit makalelerden biri olarak yer almıştır[5]. Bu kitapta Cox ile ilgili geniş bir değerlendirmeye yer verilmiştir ve Gramsci'nin uluslararası ilişkilere katkısı konusuna ilgi duyanlar Cox'un çalışmalarıyla tanışmalıdır.

Cox'un uluslararası ilişkilerde ve alt dalı olan uluslararası politik ekonomide Gramşici kavramları küresel bir sorgulama nesnesine dahil eden öncü çalışmasına dayanan, geniş bir yelpazede çalışan birçok akademisyen mevcuttur. Bunlar arasından York Üniversitesinden Stephen Gill'e bu kitapta yer verilmiştir ve görüşleri tümüyle tartışılmaktadır. Gill'in alana temel katkıları arasında 'sınıraşan hegemonya' ve 'üçlü komisyon' üzerine öncü çalışmaları ve geliştirdiği 'neoliberal disiplin' kavramı vardır. Gill, ilhamını Gramsci'den alan akademisyenlerin çalışmalarından oluşan, *Gramsci, Historical Materialism and International Relations* (1993)[6] başlıklı, uluslararası ilişkiler alanında Gramsci'nin okuyucu kitlesini artırmaya yardımcı olan önemli bir derlemeyi hazırlamıştır. Bu kitapta makalesi bulunan yazarlar arasında yer alan Syracuse Üniversitesinden Mark Rupert *Producing Hegemony: The Politics of Mass Production and American Global Power* (1995)[7] başlıklı çalışmasında, devlet, sermaye ve emeğin küçük hissedar olarak yer aldığı ABD tarihsel blokunun nasıl olup da, Amerika kıtası, Batı Avrupa ve Asya'nın bir kısmına yayılmış olan küresel liberalizmin hegemonik projesini biçimlendirdiğine ilişkin sistematik bir analiz sunmaktadır. Amerikan otomobil endüstrisinde Fordist üretim teknikleri etrafında ortaya çıkmış özel bir tip 'verimlilik ideolojisi' üzerinde durarak Rupert, Fordizmin Soğuk Savaş yıllarında liberal küresel düzene, ABD'ye özgü bi biçim verecek ideolojik bir tutkal anlamında hegemonya işlevine nasıl sahip olduğunu ampirik olarak ortaya koyabilmiştir. Eşdeğer bir öneme sahip olarak Rupert, ABD'deki Fordist uyumun çok çeşitli baskılar sonucunda yirminci yüzyılın sonraki yarısında çözülmeye başladığını da göstermiştir. Bu çözülmeye bağlı olarak Rupert'in bir sonraki kitabı *Ideologies of Globalization*'da, ideolojik eklemlenmelerin değişen ekonomik koşullardan ne kadar derin etkilendiğini daha iyi anlamak için Gramsci'nin 'ortak akıl' kavramından yararlanılmıştır

Cox, Gill ve Rupert uluslararası ilişkiler ve uluslararası politik ekonomi alanlarındaki üç en tanınmış Gramşici akademisyendir, fakat onların çalışmaları hiç bir suretle Gramsci'ye borçlu olunan düşünsel çeşitliliği yakalayamazlar. Bu alanda Gramşicilerin gittikçe artan gücünün kanıtı bu tür bilime yöneltilen eleştirilerin sayıca çokluğudur. Bu bağlamda Bieler ve Morton (2004)[8], çeşitli yönleriyle farklı eleştirilerin iyi bir özetini sunmaktadırlar. Gramşici uluslararası ilişkilerin meşruluğuna yönelik en yeni ve doğrudan sorgulama *Review of International Studies*'de Germain ve Kenny[9] tarafından ortaya atılmıştır. Onlara göre Gramsci'nin kavramsal envanteri belirli devlet koşulları incelenerek oluşturulmuştur ve farklı tarihsel dönemlere kolaylıkla oturtulamaz. Gramşciiyan bir uluslararası ilişkilere adım olarak küresel hegemonya ve küresel sivil toplumun Cox ile başlayan teorileşmesine ilişkin temel aşaması, Gramsci'nin belirli bir devlet ve sivil toplumu analiz ettiği göz önüne alındığında tümüyle uygunsuzdur; Gramsci'nin karmaşık teorik ve kavramsal çalışmaları günümüz akademisyenlerince, tarihselleştirilmeden rahatlıkla ele alınamazlar. *Review of International Studies*'in sonraki bir sayısında bu eleştiriler Rupert ve Craig Murphy tarafından çürütülmüşse de Germain ve Kenny'nin eleştirilerinin en kapsamlı ve katî reddi *Review of International Political Economy*'de Adam David Morton tarafından sunulmuştur.[10] Gramsci'nin fikirlerinin 'kapsamı dahilinde ve ötesinde' dikkatlice kullanılmasına dair savunmasında Morton, Germain ve Kenny'nin argümanlarına üç noktaya işaretle içsel bir eleştiri geliştirmektedir: (a) Diğerlerinden daha imtiyazlı, tekil bir Gramsci okuması olmadığı gibi sınırsız ve sonsuz sayıda da okuma mevcut değildir; (b) yalnızca 'hoşgörüsüz [bir] tarihselcilik', fikirleri üretildikleri mevcut bağlama zincirleyebilir; ve (c) Gramşici bir bakış açısının, fikirlerin üretildikleri bağlamın hem içinde, hem de ötesinde düşünülmesini gerektirdiğini Gramsci'nin kendi çalışmaları ortaya çıkarmaktadır. Morton dikkatlice sıraladığı kaydadeğer sayıda kanıtı, Germain ve Kenny'nin Gramşici uluslararası ilişkiler eleştirilerinin isabetsizliğini, yine Gramşici terimlerle ifade etmede kullanmaktadır.

Gramşici uluslararası ilişkiler yaklaşımının geleceği, Gramsci'nin fikirlerini tarihe mal etmede ve Gramşici akademisyenlerin daha ne kadar uluslararası ilişkiler içinde değerlendirileceğine dair muhtemelen yeni tartışmalar üretecektir. Bu başlığı sonlandırırken, Gramşici uluslararası ilişkiler yaklaşımının değeri ne olursa olsun, disiplinin onun varlığıyla zenginleştiği de kabul edilmelidir. Benzer bir şekilde gerçekçiliğin tarih dışı tekerrürü olarak liberalizmin çok basit kalan iş birliğine meydan okumak ve inşacılık gibi fikirleri, bir yandan anarşinin bir başka biçimine –kapitalist devletlerin

maddi üretimine- dikkat çeken başka bir teorik gelenek içine yerleştirirken uluslararası ilişkilerle ilgili tartışmalara yeni sorular eklemiştir. Gramşici uluslararası ilişkilerle ilgili son bir konuya daha değinmek gerekirse, birçok savunurunun Gramsci'nin sunduğu sayısız analitik etkiye atıfta bulunabilecek olmasına karşın inkâr edilemez olan, bu perspektifin can alıcı noktasının Gramsci'nin insan özgürleşimi politikalarına olan gözü pek normatif bağlılığıdır. Gramsci'nin 'Feuerbach üzerine tezler'e olan ilgisinden, Cox'un 'teori herzaman birileri ve bir amaç içindir'ine kadar Gramşici uluslararası ilişkilerin normatif unsuru bazıları için en önemli çekim gücü iken, bazıları için ise en önemli kusurdur.

Notlar

1. Anne Showstack Sassoon, *Gramsci's Politics*, Minneapolis, University of Minnesota Press, 1987, s. 12.
2. Antonio Gramsci, *Selections from the Prison Notebooks*, Q. Hoare ve G. Smith (der.), New York, International Publishers, 1971, s. 238.
3. *Ibid.*, ss. 330–31.
4. Robert Cox, 'Social forces, states and world orders: beyond international relations theory', *Millennium: Journal of International Studies* 10 (1981), s. 128.
5. Robert Keohane (der.), *Neorealism and its Critics*, New York, Columbia University Press, 1986.
6. Stephen Gill (der.), *Gramsci, Historical Materialism and International Relations*, Cambridge, Cambridge University Press, 1993.
7. Mark Rupert, *Producing Hegemony: The Politics of Mass Production and American Global Power*, Cambridge, Cambridge University Press, 1995.
8. Andreas Bieler ve Adam David Morton, 'A critical theory route to hegemony, world order and historical change: neo-Gramscian perspectives in international relations', *Capital & Class* 82 (2004), ss. 85–113.
9. Randall D. Germain ve Michael Kenny, 'Engaging Gramsci: international relations theory and the new Gramscians', *Review of International Studies* 24 (1998), ss. 3–21.
10. Adam David Morton, 'Historicizing Gramsci: situating ideas in and beyond their context', *Review of International Political Economy*, 10 (2003), ss. 118–46.

Gramsci'nin Temel Çalışmaları

Selections from the Prison Notebooks, Q. Hoare and G. Smith (der.), New York, International Publishers, 1971.

Letters from Prison, Frank Rosengarten (der.), çev. Raymond Rosenthal, New York, Columbia University Press, 1994.

Pre-Prison Writings, Richard Bellamy (der.), çev. Virginia Cox, New York, Cambridge University Press, 1994.

Further Selections from the Prison Notebooks, Derek Boothman (der. ve çev), Londra, University of Minnesota Press, 1995.

Ayrıca Bakınız: **Cox, Gill**

Konuyla İlgili Yararlanılabilecek Kaynaklar

Bieler, Andreas ve Morton, Adam David, 'A critical theory route to hegemony, world order and historical change: neo-Gramscian perspectives in international relations', *Capital & Class* 82 (2004), ss. 85–113.

Bieler, Andreas ve Morton, Adam David (der.), *Images of Gramsci: Connections and Contentions in Political Theory and International Relations*, Londra, Routledge, 2006.

Boggs, Carl, *Gramsci's Marxism*, Londra, Pluto Press, 1976.

Cox, Robert, *Production, Power, and World Order: Social Forces in the Making of History*, New York, Columbia University Press, 1987.

Gill, Stephen (der.), *Gramsci, Historical Materialism and International Relations*, Cambridge, Cambridge University Press, 1993.

Gill, Stephen ve Mittelman, James H. (der.), *Innovation and Transformation in International Studies*, Cambridge, Cambridge University Press, 1997.

Morton, Adam David, *Unravelling Gramsci: Hegemony and Passive Revolution in the Global Political Economy*, Londra, Pluto Press, 2007.

Mouffe, Chantal, *Gramsci and Marxist Theory*, Londra: Routledge & Kegan Paul, 1979.

Rupert, Mark, *Producing Hegemony: The Politics of Mass Production and American Global Power*, Cambridge, Cambridge University Press, 1995.

Rupert, Mark, *Ideologies of Globalization: Contending Visions of a New World Order*, Londra, Routledge, 2000.

Showstack Sassoon, Ann, *Gramsci's Politics*, Minneapolis, University of Minnesota Press, 1987.

Showstack Sassoon, Ann, *Gramsci and Contemporary Politics: Beyond Pessimism of the Intellect*, Londra, Routledge, 2000.

JÜRGEN HABERMAS

Jürgen Habermas, 1900'lerin ikinci yarısının en etkileyici filozoflarından birisidir. Onun iletişimsel eylem kuramı, kurumsal gelişim ve kozmopolitan etik ile ilgili birçok söylemsel teorinin merkezinde bulunmaktadır. Son yıllarda Habermas akademik ilgisini uluslararası politikaya ve *realpolitik* ile kozmopolitan adalet arasındaki değişken gerilime çevirmiştir. Habermas henüz bir uluslararası politika teorisi ortaya koymamışsa da, onun Kosova ve Irak'la ilgili görüşleri mevcut kozmopolitan demokrasi düzeniyle ilgili olarak belirli bir düzeyde şüphe içermektedir (bu tarz bir endişe David Held ve Daniele Archibughi tarafından da beslenmekteydi). Ona göre, küresel kurumlar arasındaki bağ, dayanışmayı (anayasal demokrasilerle eşit düzeyde) oluşturacak ve

güçlendirecek gelişmiş araçlardan ve normlardan hâlâ mahrumdur. Küresel ve uluslaraşırı düzeyde süregelen kurumsal gelişmeler açısındansa Habermas hukuksal kozmopolitanizmin eninde sonunda ortaya çıkacağı konusunda iyimserliğini korumaktadır[1]. Habermas'ın yıllarca rasyonelliğe ve demokrasiye olan bağlılığını karakterize eden de bu iyimserliktir.

Habermas'ın bu bağlılığı, şüphesiz ki Nazi döneminde yetiştiği ortam tarafından şekillenmiştir. Naziler Alman iradesinin zaferini desteklemiş, sivil ve siyasal haklara zarar vermişlerdi. Onların üstünlüklerinin yıkıcı sonuçları ve Aydınlanma düşüncesinin temel prensipleri olan özgürlük ve eşitliğe topyekün yapılan saldırı, Habermas'a akılcılık ve rasyonelliğin savunulmasının ödün verilemez olduğunu aşılamıştır. Yüksek öğrenimini 1950'lerde Profesör olarak görev yapmaya başladığı Frankfurt Sosyal Araştırmalar Enstitüsünde (Frankfurt Okulu) almıştır. Frankfurt Okulunun en etkili ikinci nesil eleştirel teorisyeni olarak Habermas, birinci nesil teorisyenlerin (özellikle Theodor Adorno ve Max Horkheimer'ın) tüketim toplumunun maddeleştirilmesine karşı akılcılığı savunmada başarısız olduklarına inanmaktadır. Aslında onun temel amacı, aklın ilerlemeci unsurlarını öznelerarası bir çerçevede değerlendirmekti. Bu amacı gerçekleştirmek için Habermas öncelikle aklın özel ve kamusal unsurlarına veya birçok eğitimli çevrede düşünce oluşumunun güçlü ve eleştirel bir tartışmayı desteklemek için akılla nasıl yoğrulduğuna odaklanmıştır. İlk kitabı olan *The Structural Transformation of The Public Sphere* (Kamusal Alanın Yapısal Dönüşümü) Habermas on sekizinci ve on dokuzuncu yüzyıldaki ilk dönem burjuva demokratik kamuoyu ve/veya tartışma gruplarının ortaya çıkışı ve faaliyetleri üzerine eğilmektedir. Burada, toplumu ilgilendiren konularda artan farkındalığın, bireysel yurttaşların kamusal özerkliğinin ilk nüvelerini oluşturduğunu ileri sürmektedir. Fakat bu durum sorunları çözmekten ziyade, kamu otoritesi (yönetenin rızası) ile otoriteyi uygulayacak kamusal haklar (meşruluk) arasında yeni gerilimlere yol açmıştır. Bir diğer deyişle, Habermas'ın cevabını aradığı temel soru 'bu düzen, insanların yararına en iyi nasıl kullanılmalıdır' olmaktadır.

Legitimization Crisis adlı kitabında Habermas, devlet mekanizması ile sivil toplum arasındaki ilişkiyi inceleyerek yukarıdaki soruya gönderme yapmaktadır[2]. Meşruiyet krizi ile ilgili savı, meşruiyet krizinin salt devletin kendi arzu ettiğini zorla yaptırma (Weber'in şiddetin tekelleşmesi kavramı aracılığıyla) konusundaki acizliği ile ilgili değil, aynı zamanda popüler arzunun demokratik süreçler ve kurallar ile dönüşümüyle ilgili olduğudur. Diğer bir deyişle, demokratik devlet kendi otoritesini sürdürmek ve yaymak için sadece zorlama gücüne ve refah koşullarına dayanamaz, otoritesini

'akılcı muhakeme' aracılığıyla meşrulaştırmalıdır. Bu önceliğin ortaya çıkardığı sorun şudur: Sosyal eylemin bilişsel yurttaş boyutu, yurttaşların sosyal, ekonomik ve sivil haklarını korumak için gerekli olan dışsal otoritenin meşruiyetinin sağlanması için gereken dayanışmayı nasıl güçlendirecektir? Bu anlamda kriz, refah devletinin demokratik olarak kapsamlı olacak şekilde tasarlanmadığı gerçeğiyle çok daha aşikâr olmaktadır. Gerçekte devlet refahı, sadece demokratik katılımın koşullarını dengelemek anlamına gelmektedir. Buna rağmen, Habermas'a göre yurttaşların etik anlayışı, akıl yürütmesi ve mütalaaları aracılığıyla şekillenen açık uçlu bir süreç olmaya devam eden demokratik süreci kısıtlamamaktadır. Diğer bir deyişle, demokratik süreç determinist değildir: Marks'ın determinizmi ve yapısal güçlerin aksine, demokratik süreç proleter çıkarlara ve sosyal davranışa *(praksis)* indirgenemez[3].

The Theory of Communicative Action (İletişimsel Eylem Kuramı) eserinde Habermas, idrak ve iletişimsel aklın, eleştirel sosyal teorinin temel unsurlarını oluşturduğunu kuramlaştırmaktadır. İki ciltlik başyapıtı Weber, Marks, Adorno ve Horkheimer'in kapsamlı bir eleştirisi, özellikle de Weber'in toplumsal rasyonalite tezinin eleştirisi üzerine kurulmuştur. Burada Habermas, kendi meşruiyet krizi tezine dayanarak Weber'in bilinç yapılarının; sosyal teoriyi bu yapıların maddeleştirilmesi ötesine yönlendirmek için gerekli olan, bilişsel boyutlardan yoksun olduğunu ileri sürmektedir. Habermas için sosyal eylemin bilişsel boyutu; birey ve toplumun mütalaa, akıl yürütme, empati ve tartışma gibi iletişimsel eylemin temel unsurları aracılığıyla fikir birliğine ulaşma kapasitesine başvurur.

İnsan idraki ve felsefenin hiçbir zaman uygun bir şekilde bağdaşmadığı tezi Habermas'ın belli başlı iddialarından bir tanesidir. Bu noktada Adorno'nun bilim ve felsefe arasında eleştirel bir ayrıma sebep olduğunu ve yapısal bilincin olasılıklarını tükettiğini iddia etmektedir. Onun belirttiği gibi:

> Fakat araçsal aklın *(instrumental reason)* kavramsal aygıtları, nesneleştirilmiş bir doğaya ne yapılacağını söylemek için değil, öznelerin doğa üzerinde kontrol kurabilmesini olanaklı hale getirmek için ortaya konulurlar. Bu nedenle bu aygıtlar, yaşamın deforme olmuş ve zarar verilmiş içeriği açısından sosyal ve akli ilişkilerin araçsallaştırılmasının ne anlama geldiğini açıklamak için gereken açıklayıcı araçları sağlamamaktadır[4].

Habermas'a göre, Adorno ve Horkheimer'in araçsal akıl ile ilgili eleştirisi, rasyonelliği bilimsel ilerlemeye karşı derin bir kuşkuculuğa teslim etmiştir. Bu feragat, Habermas'ın açıkladığı gibi on-

ların kurgusal akıl ile toplumsal rasyonalleşme ve sosyal farklılaşmanın söylemsel özelliklerini önemsemediklerini göstermektedir.

Bununla beraber, Habermas'ın iletişimsel eylem kuramının yapıtaşlarından bir tanesi iletişimsel ve stratejik davranış arasındaki ayırımdır. Habermas'a göre stratejik davranış ve onun hesaplama ve tasarım gibi kurucu unsurları, gerçeğe ulaşmak için gereken ahlaki ve etik talepler ile sürekli bir gerilim içerisindedir. Bu talepleri geçerli kılmak için, diğerlerini bizim fikirlerimizin ve düşüncelerimizin dikkate alınmaya ve üzerinde düşünülmeye değer olduğu konusunda ikna etmemiz gerekmektedir. Sıklıkla 'evrensel pragmatizm' terimiyle ifade edilen böyle talepler, bizim söylediğimiz şeyi yapışımıza göndermede bulunan söz-edimi *(speech-act)* üzerine temellendirilmiştir.

Söz-edimi üç ilişkili işlevden oluşmaktadır: düzsöz *(locutionary)*, edimsöz *(illocutionary)*, etkisöz *(perlocutionary)*. John Austin tarafından tanımlandığı gibi, düzsöz eylemi, 'sözce'nin *(utterance)* içeriğini; edimsöz, 'sözce'yle birlikte yapılan eylemi; etkisöz ise 'sözce'nin ortaya çıkardığı dışsal etkiyi niteler. Austin ve Searle'ün söz-edimi yorumlarını takiben Habermas, edimsöz edimlerinin, bu sözceyi yorumlayan konuşmacı üzerinde bilinçli ve iradi etkiler yaratmaya yöneltilmesine dayanarak, Austin'in söz-edimine dair yaptığı üçlü ayrımın, nasıl teleolojik olarak temellendirildiğini açıklamaktadır. Bu nedenle, etkisöz edimleri teleolojik eylemlerin bir altsınıfını oluşturur. Habermas'a göre bunlar, içeriğinin bir amaca ulaşmak için bilinçli bir uğraş ile şekillendirildiği edimlerdir. Bu anlamda Habermas açısından Austin, bizim öğrenme kapasitemizin nasıl bir çeşit yönlendirme mekanizması olarak görev yaptığını görme konusunda başarısız olmuştur. Ayrıca, iletişimsel eylemlerin veya söz edimlerinin diğer eylemler için nasıl bir düzenleme mekanizması olarak çalıştığını görme konusunda da başarısız olmuştur[5].

Söz edimlerinin edimselliği, Habermas'ın 'oydaşmaya ulaşma çabası' olarak adlandırdığı durumun çok önemli bir unsurudur. Habermas'ın ısrar ettiği gibi "karşılıklı anlayış ortamı özgün bir yarı-aşkınlık" içerisindedir. Katılımcılar edimsel tutumlarını sürdürdükleri sürece, kullanılan dil geride kalır"[6]. Yine de Thomas McCarthy'nin belirttiği gibi, Habermas'ın oydaşma teorisinin sorunlarından birisi, doğru olan bir sözce ile sözcenin doğru olduğunu dikte ettiren rasyonel oydaşma arasındaki farklılıkla yeterli düzeyde ilgilenmemiş olmasıdır[7]. Diğer bir deyişle, oydaşma da doğru olabildiği gibi yanlış da olabilir, bu durumda doğrunun ne olduğunu nasıl bilebiliriz?

Habermas açısından, oydaşmaya ulaşmak için çabalarken, dünya ile ilgili kendi kültürel algılayışımızdan çıkarımlarda bulunuruz. Bu kültürel algılayışlar, fikirlerimizin değişiminden önce de

mevcuttur ve fikir değişimiyle nakledilirler, bu nedenle de bir kültürel algılayışlar deposunu yansıtmaktadır. Habermas, görüşlerimizi sürekli olarak şekillendiren ve onları nasıl rasyonelleştireceğimizi belirleyen yaratıcı ve bütünsel bir sosyal güç olarak bu depoyu, 'yaşam dünyası' *(lifeworld)* olarak adlandırmaktadır. Bu rasyonalleştirme süreci birçok şekle bürünebilir, fakat genellikle sistemin işleyişinin farklılaştırılmasını veya kurumlar ve siyasal yapılar aracılığıyla kural, norm ve ilkelerin uyarlanmasını, uygulanmasını ve yeniden üretilmesini ifade eder. Mevcut sosyal kurum veya mekanizmalar, çıkar ve ihtiyaçlarımıza cevap vermede başarısız olduğunda bu rasyonelleştirme, iyi örgütlü sosyal hareketlerde görüldüğü gibi yeni sosyal güçler ve baskılar ortaya çıkarır. Habermas'ın belirttiği gibi 'yaşam dünyası'nın rasyonelleşmesi, araçsallaştırdığı yaşam dünyasının kapasitesini arttıracak sistem gereklerini serbest bırakacak kadar büyüyerek sistemsel karmaşıklığın artmasını da olası kılar[8].

1990'lı yılların başında Habermas, zamanının büyük bir kısmını Avrupa Birliğinin bütünleşmesiyle ilgili siyasal ve ekonomik süreçlere ayırmaya başlayacaktır (tek bir para biriminin kabul edilmesi veya Merkezi Para Birimi). Bunu yaparken, açıkça sözcüklere dökülmemiş amacı, iletişimsel eylem kuramını Avrupa Birliğinin bütünleşmesine uygulamak, yani yasaların anayasalaştırılması sürecinin içerisine yerleştirmekti. Bu sürecin iki ana teması, meşrulaştırma ve anayasal yurtseverlikti. *Citizenship and national identity* başlıklı makalesinde Habermas göç ve ekonomik küreselleşmenin, ulusal yönetimlerin anayasal yurtseverliklerine meydan okumaya başladıklarını ileri sürmüştür[9]. Ulusal kimliğin erezyona uğraması, iç siyasal yapıların bağlılıklarının ulusaşırı düzeyde dayanışma için bir temel oluşturup oluşturamayacağı sorusunu ortaya çıkarmıştır. Avrupa Birliği anayasası üzerine daha sonraki çalışmalarında Habermas, (ABD anayasası tarzında biçimlenen) bir Avrupa Birliği anayasasının, bir Avrupa Birliği devletinin oluşması için gerekli olan dayanışma ve kimliği güçlendireceğini iddia edecektir.

Habermas, *Between Facts and Norms* kitabında bir demokratik siyasal yapının temel unsurlarından birisi olan anayasal devletin meşrulaştırılma sürecini analiz etmektedir. Burada, demokratik bir anayasa ve katılımın ne şekilde 'yasal olarak yönetilen bir dayanışma'dan ve 'yurttaşlığın seküler kaynağı'ndan oluştuğunu açıklamaktadır. Habermas'ın belirttiği gibi:

> Her birey üç aşamalı tanınmaya sahip olmalıdır; siyasal bir topluluğun üyesi ve yeri doldurulamaz bireyler olarak bir bütünlük içerisinde eşit koruma ve eşit saygı görmelidir. Bu kendi kendine karar veren siyasal topluluk düşüncesi, Batı

Avrupa'nın ve ABD'nin farklı anayasaları ve farklı siyasal sistemlerinde birçok somut şekle bürünmektedir[10].

Bu nedenle, devletin kanun yapıcıları ve anayasal devletin liderleri bir yasa tasarısını tartışıp kabul ettiklerinde, aynı zamanda yasanın kanunlaştırılmasıyla halkın iradesini bir araya getirerek, yasanın işleyiş kurallarını da meşrulaştırmış olurlar. Bu, Habermas'ın anayasal devletin iletişimsel gücü olarak adlandırdığı yasal sürecin gücünün meşrulaştırıcı kaynağıdır[11]. Ona göre, yasaların uygulanması demokratik bir yöntem aracılığıyla toplumun beklentilerini (düzenini) dengelemelidir. Böylece, yöntemsel tarafsızlık veya yöntemlerin uygulanması muhakeme ve müzakerenin çeşitli düzeylerinin dönüştürülmüş bir ürünüdür.

Diğer taraftan, küresel düzeyde meşrulaştırma süreci nispeten zayıf ve az gelişmiş kalmaktadır. Bu, bundan sonra da zayıf kalacağı anlamına gelmemektedir, sadece küresel düzeyde zayıf demokratik beraberliği güçlendirmek için daha fazla norma ve prosedüre ihtiyaç olduğunu ifade etmektedir. Habermas'ın bu pragmatik ve ölçülü konumu onu eleştirel uluslararası ilişkiler teorisinin birçok idealist kozmopolitan düşünürü ile anlaşmazlığa düşürmüştür. Bu düşünürlerin çoğu demokratik ve ahlaksal kozmopolitanizmin güçlü kavramlarına dikkat çekmekte ya da farklılığa daha fazla duyarlı olmasını sağlamak için Habermas'ın kendi yöntemselciliğini yumuşatması gerektiğini vurgulamaktadırlar.[12]

Şüphesiz, Habermas'ın Kosova ve Irak üzerine son dönemde yazdıkları küresel bir sivil toplumun ortaya çıkışına dair oldukça güçlü bir kararsızlık ortaya koymaktadır. Bir taraftan küreselleşme, sosyal hareketler ve bireyler için daha yüksek siyasal otoritelere kendi taleplerini iletme fayda ve fırsatlarını ortaya çıkarmaktadır. Diğer taraftan ise küresel toplumun siyasal ve yasal kurumları yeni bir küresel adalet ağı şekillendirirken, küresel yurttaşlık için gerekli bağlılık ve taahhütleri teşvik etmede gelişmiş bir meşrulaştırma sürecinden hâlâ mahrumdur. Bu nedenle Habermas'ın kararsızlığının anayasal devlete olan güçlü ulusal bağlılığa ilişkin kendi kanaatlerinden kaynaklandığını vurgulamak önemlidir. Daha önce de belirtildiği gibi, yurttaşların anayasal devlete bağlılıkları veya anayasal yurtseverlik küresel düzeyde (ve daha az kapsamlı ulus-ötesi ve Avrupa Birliği düzeylerinde) hiçbir şekilde gerçekleşmemiştir. Küresel yurttaşlığın gelişimi şüphesiz zaman alır ve demokratik yöntemleri demokratik dayanışmayla birleştirmek için daha güçlü zorlayıcı mekanizmalara ihtiyaç duyar. Örneğin, bu düşünce kozmopolitan milliyetçiler için küresel düzeyde dayanışma olasılıkları oluşturulurken ulusal toplulukların dinamiklerinin daha ciddiye alınmasını gerektirmektedir[13].

Bu kozmopolitan tartışmalara ilaveten Habermas önemli uluslararası ilişkiler tartışmalarında da büyük rol oynamıştır. Örneğin, Thomas Risse, iletişimsel eylem kuramının uluslararası anlaşmaların ve kurumsal normların akıl yürütme aracılığıyla nasıl şekillendirildiklerini açıkladığını ileri sürmektedir[14]. Onun ifade ettiği gibi, iletişimsel eylem kuramı davranışsal çıktıları açıklamaya yardımcı olan ortak bilgiyi (veya yaşam dünyası olarak anarşiyi) oluşturan empati ile etik ve ahlaki talepleri içerir. Bu anlamda akıl yürütme, bu çıktıları değerlendirmek için bir açıklama tarzı sunarken, strateji/güç başka bir açıklama tarzı sunmaktadır. Risse'nin Habermas'ın teorisini uygulaması, büyük olasılıkla Habermas'ın düşüncelerinin uluslararası politikaya uygulanmasının en somut ve en etkili örneğidir. Son yıllarda, çok önemli bir dergi olan *Review of International Studies* Habermas'ın fikirlerinin uluslararası politikaya daha ileri düzeyde uygulanması veya uluslararası ilişkiler teorisinin pragmatik eleştirel bir teorisinin geliştirilmesi konusunda özel sayılar yayımlamıştır[15]. Habermasçı-düşünce temelinde daha kaynaşmış bir uluslararası ilişkiler yaklaşımını formüle etmenin, birçok eleştirel uluslararası ilişkiler teorisyeni için önemli bir öncelik olmaya devam edeceğine kuşku yoktur. Bu açıklanmamış hedef, Habermas'ı uluslararası ilişkilerde eleştirel teorinin en önemli çağdaş teorisyeni yapmaktadır.

Notlar

1. Bkz. Jürgen Habermas, *The Divided West*, London, Polity, 2006.
2. J. Habermas, *Legitimization Crisis*, transl. Thomas McCarthy, Boston, Beacon Press, 1975.
3. Habermas'ın Marksist olup olmadığı ile ilgili oldukça fazla kuşku varken, onun ikna edici yeniden inşası ile ilgili oldukça az destek vardır.
4. Jürgen Habermas, *The Theory of Communicative Action*, Cilt 1, Boston, Beacon Press, 1984, s. 389.
5. *Ibid.*, s. 295.
6. Jürgen Habermas, *The Theory of Communicative Action*, Cilt 2, Boston, Beacon Press, 1987, s. 125.
7. Thomas McCarthy, *The Critical Theory of Jürgen Habermas*, Cambridge, Massachusetts, MIT Press, 1979, s. 303.
8. Jürgen Habermas, *The Theory of Communicative Action*, Cilt 2, op. cit., s. 155, 186.
9. Jürgen Habermas, *Between Facts and Norms*, Cambridge, Massachusetts, MIT Press, 1996.
10. *Ibid.*, s. 496.
11. Bu anlamda iletişimsel güç, sürekli demokratik devlet ilkesi ve bunun farklı kolları yoluyla yönlendirilir ve bu süreçte idari güce dönüştürülür.

12. Bkz., Daniele Archibugi ve David Held, *Cosmopolitan Democracy: An Agenda for a New World Order*, London: Polity Press, 1995. Diğer bir perspektif için bkz. A. Linklater, 'The politics of dialogical communities and the civilising process', *Review of International Studies* 31 (2005), ss. 141–54.
13. Örneğin bkz. Robyn Eckersley, 'Cosmopolitan nationalism to cosmopolitan democracy', *Review of International Studies* 33 (2008), ss. 675–92.
14. Thomas Risse, "Let's argue!': communicative action in world politics', *International Organization* 54 (2000), ss. 1–39.
15. Bkz. Thomas Diez ve Jill Steans, 'A useful dialogue? Habermas and international relations', *Review of International Studies* 31 (2005), ss. 127–140.

Habermas'ın Temel Çalışmaları

The Structural Transformation of the Public Sphere, Cambridge, Massachusetts, MIT Press, 1961.

Legitimization Crisis, Boston, Beacon Press, 1975.

'Towards a reconstruction of historical materialism', *Theory and Society* 2 (1975), ss. 287–300.

The Theory of Communicative Action, Cilt 1, Boston, Beacon Press, 1984.

The Theory of Communicative Action, Cilt 2, Boston, Beacon Press, 1987.

'Does Europe need a new constitution?' *New Left Review* 11 (1999), s. 5–22.

The Inclusion of the Other: Studies in Political Theory, Ciaran Cronin and Pablo De Greiff (eds), Cambridge, Massachusetts, MIT Press, 1999.

Between Facts and Norms, Cambridge, Massachusetts, MIT Press, 1996.

'Constitutional democracy: a paradoxical union of contradictory principles', *Political Theory* 29 (2001), ss. 766–81.

The Divided West, London, Polity Press, 2006.

Ayrıca Bakınız: **Linklater, Reus-Smit**

Konuyla İlgili Yararlanılabilecek Kaynaklar

Anievas, Alexander, 'Critical dialogues: Habermasian social theory and international relations', *Politics* 25 (2005), ss. 135–44.

Diez, Thomas ve Steans, Jill, 'A useful dialogue? Habermas and international relations', *Review of International Studies* 31 (2005), ss. 127–40.

Haacke, Jürgen, 'Theory and praxis in international relations: Habermas, self-reflection, rational argument', *Millennium: Journal of International Studies* 25 (1996), ss. 255–89.

Held, David, *From Horkheimer to Habermas*, Berkeley, University of California Press, 1980.

Matustik, Martin, 'Habermas on communicative reason and performative contradiction', *New German Critique* 47 (1989), ss. 143–72.

McCarthy, Thomas, *The Critical Theory of Jurgen Habermas*, Cambridge, Massachusetts, MIT Press, 1979.

ANDREW LINKLATER

Mark Hoffman, Andrew Linklater'in çalışmasını 'zemin oluşturucu' *(ground-clearing exercise)* olarak ifade etmektedir[1]. Linklater son yirmi yıl içinde disiplinde entelektüel ve pratik bir proje oluşturmaya çalışmaktadır, fakat projeyi oluşturmaya çalıştığı disiplinin sosyal bilimler içindeki özerkliği bizatihi böyle bir projenin geliştirilmesine engeldir. Uluslararası ilişkilerle diğer disiplinler arasındaki sınırın giderek daha da belirsizleştiğine dair belirtiler bulunurken, uluslararası ilişkilerin ayrı bir disiplin olmasına karşı argümanların, aynı zamanda Linklater'ın görüşüne de karşıt olması ironiktir. Diğer bir deyişle Linklater iki yönlü bir eleştiriye maruz kalmaktadır. Bunlardan ilki, politik teori ile uluslararası ilişkiler arasındaki ayrımın gereksiz olduğu ve bizatihi kendisinin açıklanmaya muhtaç olduğudur. İkincisi ise, projesine karşı postmodern meydan okumayla yüzleşmek zorunda kalmasıdır. 'Zemin oluşturucu' tanımlamasından dolayı, şu ana kadar Linklater'in kariyerinde uluslararası ilişkilerin teori ve pratiğine ilişkin eleştiri ve yapıcılık arasındaki denge yoğun olarak eleştiriye kaymıştır. İleride hem Linklater'in çalışmalarının ilerleyeceği ve genç bilim insanlarının onun gündemine tepki vermeyi üstleneceği için bu eğilimin değişeceğini umabiliriz.

Andrew Linklater şu an İngiltere, Straffordsshire'daki Keele Üniversitesinde Uluslararası İlişkiler Profesörüdür, bu bölüme 1993'te katılmıştır.* Aberystwyth Üniversitesinde Woodrow Wilson Uluslararası Politika profesörüdür. Bu bölüme 2000 yılında katılmıştır. Linklater uluslararası ilişkiler doktora derecesini 1978'de London School of Economicsden almış, öncesinde Aberdeen Üniversitesinde politika ve uluslararası ilişkiler, Oxford Üniversitesinde de politika felsefesi üzerine öğrenim görmüştür. On beş yılı aşkın bir süre Avustralya'da çalışmış, Tazmanya ve Monash Üniversiteleri gibi kurumlarda eğitim vermiştir. 1991 senesinde Monash'da Uluslararası İlişkiler Merkezini kurmuştur.

Linklater'in çalışmalarının temel temaları ilk olarak 1982 senesinde yayınlamış olduğu *Men and Citizens in the Theory of International Relations* isimli doktora çalışmasında bulunabilir. Bu uluslararası ilişkiler çalışmalarında 'eleştirel' teorinin felsefi varsayımlarıyla ilgilenenler için okunması gereken bir kitaptır. Bu kitap *British Committee on the Theory of International Politics*'in Uluslararası İlişkiler Teorileri üzerine olan çalışmasından ilham almıştır ve başlama noktası Martin Wight'in uluslararası teoriye ilişkin 'devletlerarası ilişkiler hakkında kuramsal düşünme geleneği ve siyaset kuramı

* Bkz. Çeviri Notları

adıyla devlet hakkında kuramsal düşünmenin ikizi" şeklindeki tanımlamasıdır.[2] Linklater, *British Committee*'nin de yapmış olduğu gibi uluslararası teorinin uzun süredir mevcut olan sorunlarından bir tanesine –'insan *olarak* insan' ve 'insan *olarak* yurttaş' çatışması– kendi eşsiz çözümü yanında, sorunu ele alan felsefenin yetersiz de denilen tarihsel açıklamasıyla yaklaşmaktadır.

Kitaptaki temel tartışma modern uluslararası teoride yer alan, bir tarafta insanlık/evrensel ahlak ve diğer tarafta ise sivil toplum/ahlaki seçicilik ayrımının aşılabileceği üzerinedir. Bu ayrımın kendisi politik teori ve uluslararası ilişkiler çalışmaları arasındaki akademik ayrım için çok önemlidir. Aynı zamanda bu, hepimiz insan ırkının üyeleriyken ve insan olarak birbirimize karşı sorumluluklarımızın olduğunu hissediyorken, ayrı devletlerin yurttaşı olduğumuz ölçüde 'gerçek dünya'ya da tekabül etmektedir. Sonuç olarak insani sorumluluklarımızın davranışlarımız üzerinde çok az etkisi vardır ve bu ilişki durumunu meşrulaştırmak için tarih boyunca öne sürülen felsefi görüşlerle ilgilenmektedir.

Linklater, söz konusu his ve inançların, 'insan'ın ayrı egemen devletler içinde siyasal olarak ayrımını meşrulaştıramayan, özerklik anlayışının esas olduğu temel bir insan çıkarına' dayandığını savunmaktadır. Bundan dolayı Linklater'ın öncelikli amacı, Kant'ın çalışmalarında içerilen politik teoriyi evrenselci çarpıtmalardan kurtarmak ve arındırmaktır. Bu, 'yabancılar'a karşı yükümlülükler hakkında daha merhametli düşünülmesini destekleyerek, insan bilinçliliğinin dönüşümü için bir aşama oluşturacaktır. Kantçı gelenekte 'insanlar' ahlaki endişenin uygun özneleri olarak 'yurttaşlar'ın yerini almış ve bir 'dönüş ve tekrarlama alanı' olarak uluslararası sistem, ilerlemeci tarihsel gelişme tanımıyla yer değiştirmiştir.

Linklater Kantçı geleneği savunurken aydınlanma döneminin temel düşünürleri olan Pufendorf, Vattel ve Gentili'nin detaylı eleştirilerini yapmıştır. Toplum sözleşmesi teorisi üzerine yapmış olduğu temel eleştiri; teorisyenlerin savunmaya ya da eleştirmeye çalıştıkları her tür toplum sözleşmesinin sınırlarının belirlenmesinde modern devletin fiziki sınırlarının belirgin bir gerekçe gösterilmeden önyargı ile kabul edilmesidir. Linklater, politik teorisyenleri kendi kabulüyle coğrafi sınırların ihtiyari ahlaki öneminin ne olduğunu sorgulayamadıkları için metin boyunca eleştirmektedir. 'Teori [Toplum Sözleşmesi], egemen birliklerin meşruluğunu ve insanoğlunun ayrı egemen devletler içerisinde olmasının rasyonelliğini, başka bir deyişle olması gerekeni önceden varsaymaktadır.'[3]

Linklater Kantçı geleneğin uluslararası politik teori için en iyi başlangıç noktası olduğunu savunmaktadır. Kendinden öncekilerden farklı olarak Kant, aklın taleplerini doğanın ve geleneğin kırılganlığına tabi tutmaz. Linklater'ın dediği gibi,

> Kant'ın projesi, insanların doğanın belirleyiciliğinden kaçabilme yeteneği olan varlıklar olarak gelişmelerine dair mutlak görevlerini insanlığın amaçları olarak saptamakla başlar ve ardından tüm insanların ortak rasyonel doğalarında yer alan irade (buyrultu) ile uyumlu yaşadığı bir dünyaya yönelik siyasal dünyanın radikal dönüşümünü savunur.[4]

Linklater ardından, Kant'ın düşüncesinin temel esaslarının ve siyasal etiğin ilerlemeci yaklaşımının uluslararası ilişkilerin hakim gerçekçi imajına alternatif olabilme yollarını açıklar. Fakat Linklater, Kant'ın 'rasyonelliği'nin, yani yalnızca akıl temelinde insanları kendi içinde birer amaç olarak almak için kategorik buyruğun içeriğinin yasallaştırılmasının olanaklı olduğuna dair inancının, 'tarihselci eleştiri' karşısında savunmasız olduğunun farkındadır. 'Kantçı rasyonelitenin' Batılı bilimsel kültürün bir ürünü olarak ortaya çıkışının tarihsel koşullarını hesaba katmadığı iddiasını ve aklın;

> bir, tek, evrensel bir formatta toplumsal öncesi *(presocial)* bireylerin zihinlerinde şekillenmekten ziyade, daha farklı yaşam biçimleri içerisinde şekillendiğine... tarihselciliğin her ne kadar uluslararası politik teorinin temellerini karmaşaya soksa da rasyonalitenin soyut konumunun ötesinde önemli bir üstünlük olarak farz edilmesi gerektiğine[5] dair Hegelci argümanı kabul etmektedir.

Linklater Kant'ın ahlaki kozmopolitanlığını görecelik suçlamalarından korumak ister ve bunu 'felsefi tarih' diye adlandırdığı kavramla yapar. Özgürlüğün rasyonel kaynağını tarih içerisindeki gelişimini izleyerek aşabiliriz. Linklater, Hegel ve Marks'ın çalışmalarına dayanarak, özgürlük her zaman belirli bir kültürel bağlamda değerlendirilmişse de, tarihte toplumlar arasındaki ilişkilerin 'ideal tip'ini kurmanın ve insan aklının tarihsel gelişiminin izini sürmenin olası olduğunu öne sürmektedir. Politik teori ile uluslararası ilişkiler çalışmaları arasındaki ayrımı korumak yerine şunu ifade eder:

> Kapsayıcı bir toplumun içinde evrensel ilkeleri keşfetmeye ve bunları ona uyarlamaya çalışırken toplumların içine, birbirinden yabancılaşmış grupların eşitlik ve adalete dayalı ilişkilerin olasılığının farkına varmaları düşüncemizin ötesinde bakmalıyız ve buna yabancılaşmayla ortaya çıkan ve yoksunluk ilişkileriyle sonuçlanan tikelciliğin üstesinden gelme olasılığının tanınmasını da eklemeliyiz.[6]

Linklater *Men and Citizens in the Theory of International Relations* kitabında bunun nasıl yapılacağıyla ilgili çok detaya inmez. Ayrıca kitabının 1982'de yayımlanmasından bu yana çok fazla mesafe kat etmediğini söylemek çok da yanlış olmaz. Linklater, ulus-devletin bireysel yurttaşların özgürlüklerinin ulus-üstü bir örgüte devredilmeden de aşılabileceği bir teoriyi ima etmektedir. Fakat bu teorinin ne olabileceği ya da dönüşüm mekanizmalarının neye benzeyeceği açık değildir. Bu sebeple 'zemin oluşturucu çalışma' onun şu ana kadar ki en uygun tanımlamasıdır. Halen açıklanması gereken birçok konu olduğu için, bu haksız bir yargılama değildir. 1982'den bu güne Linklater, dışlamanın teorik mantığı ve sosyal pratiği ile ülkelerarası ilişkilerin tarihi ve uluslararası ilişkiler teorisindeki *heteronomi*yle ilgilenmiştir.

Linklater, eleştirisinin bir parçası olarak uluslararası ilişkiler teorisindeki yerleşik paradigmalardan öteye, her bir paradigmanın birbiriyle rekabet halinde olduğu öne sürülen diğer paradigmalar karşısında kendi sorunsalını ayrıcalıklı hale getirme yollarını araştırmakla geçilebileceğini öne sürmektedir. Bu, *Beyond Realism and Marxism:Critical Theory and International Relations* (1990) başlıklı ikinci kitabının temel argümanıdır. Gerçekçilik bize, devletler arasında siyasal bir otoritenin yokluğuna dayanan güç mücadelesi içerisinde şekillenmiş bir uluslararası siyaset yaklaşımı verir. Fakat bu yaklaşım, özgürlüğün gerekliliği konusunda ayrıcalıklı davranır ve bizim bu durumdan kendimizi nasıl 'özgürleştireceğimiz' üzerine az şey söyler. Marksizm ise, devletler arası rekabetten doğan savaşların kaynakları üzerinde fazla durmaz. Biz bu iki kuramın da ötesine geçebilmeliyiz. Linklater devletlerin yükselişlerini kapitalizmin ulus-ötesi sosyal ve ekonomik güçleri, kalkınma ve endüstrileşme bağlamına yerleştiren tarihsel sosyoloji çalışmalarını bu anlamda çok destekler. Fakat Giddens, Mann, Tilly ve Wallerstein başlıklarında da özetlediğimiz gibi, çalışmalarında, devlete 'içsel' ve 'uluslararası' ilişkiler perspektifinde bakarken ve ayrıca bu kategorilerin tarihsel anlamda nasıl ortaya çıktığıyla ilgi-

lenirken, Linklater'ın ortaya koyduğu 'toplumu ulus-devletin ötesinde genişletme projesi'ne fazla katkı sağlamazlar.[7] Linklater'ın 'eleştirel' uluslararası ilişkiler yaklaşımının temel sorununa bakmadan önce, alanla ilgili gündemini özetlemek yararlı olacaktır. Linklater son yıllarda eleştirel teori adına çok sayıda manifesto yayımlamıştır. Söz konusu manifestoların tümü, doğa ve dünya politikasında toplum sorununa, ahlaki içerme ve dışlama ilkelerinin gelişim ve değişebilirliğine doğrudan odaklanılmasına dair bir çağrıyı içerir.[8]

Tematik tabirlerle ifade edilirse, eleştirel teorinin gündeminin uluslararası ilişkiler çalışmalarının evrimindeki 'bir sonraki aşama' olmasının en az üç yönü vardır: felsefi-normatif, sosyolojik ve pratik. Felsefi yönü; sosyal yaşamda ahlaki dışlama ve içerme ilkelerinin arkasında yatan mantığa, özellikle de yurttaşların içerilmesini ve yabancıların dışlanmasını sağlayan egemenlik ilkesine odaklanır. İdeal bir toplum görüşü olarak, devletler toplumu veya insanoğlu toplumunun aksine devletin tercih edilmesinin sebepleriyle ilgilenir. Fakat yakın zamanlarda eleştirel teorisyenler, dünya politikasında sınıf, ırk ve cinsiyetle bağlantılı başka içerme ve dışlama ilkelerine de odaklanarak tartışmanın çapını genişletmeye çalışmışlardır.

Linklater bu bağlamda post-modernizmin yükselişinden biraz kaygılanmaktadır. Foucault'nun çalışmasının modern kurumlarda bilgi ve iktidar arasındaki karmaşık ilişkilere dikkatimizi çekme şeklini takdir etse de, 'farklılığın' önemini ve 'öteki' için saygıyı abartarak evrensel ahlaki muhakeme gücünü kaybetmememiz gerektiğine inanmaktadır. Uluslararası eleştirel teorinin sosyolojik yönü; ahlaki içerme ve dışlama ilkelerinin tarihsel değişebilirliğiyle ilgilidir. İnsanın ahlaki kabiliyetlerinin önceden varsayılamayacağı (Kant'ın aksine) ya da verili alınamayacağı ve bir tarih teorisi içerisinde açıklanması gerektiği şeklindeki felsefi öncülden yola çıkarak Linklater, üç çeşit sosyal öğrenmeyi teşhis etmektedir: çatışma veya stratejik rekabet koşullarıyla baş etmeyi öğrenme, teknolojik veya ekonomik değişim veya teknik-araçsal rasyonelleşmeyi idare edebilmeyi öğrenme ve ahlaksal-pratik öğrenme. Linklater insanlık tarihinin, özgürlüğe dair tikelci kısıtlamaları ve oluşmuş her türlü dışlama şeklini aşabilecek, olası bir yeteneğe işaret ettiğini iddia eder. Uluslararası eleştirel teorinin üçüncü tematik yönü 'pratik', Linklater'in deyişiyle 'praxeologic*'tir; ulus-

* Bkz. Çeviri Notları

lararası ilişkilerde ahlaki sorumluluğun kapsamını ülkesel sınırları aşarak genişletmek için müdahale fırsatlarını inceler.

Bütün bundan ne çıkarırız? Linklater'in yüksek derecede soyut bir yazımı olduğu ve çalışmasının bir oturuşta kolayca sindirilemeyeceği not edilmelidir. Yazımının çoğu meta-teori seviyesinde olduğundan, herhalde gündemindeki son yön (praxeologic yön) projesinin bütününde en az gelişmiş boyuttur. Aslında yazılarında devletler sistemini aşma ihtiyacı (daha erken dönem çalışmalarında vurgulandığı gibi) ile devlet sistemini bir değişim ve reform aracı olarak kabul etme eğilimi arasında bir kararsızlık sezilebilir. Bu, Avustralya dış politikasında 'iyi uluslararası yurttaşlığın' etik imkanları üzerine olan daha yakın dönem çalışmalarında vurgulanmıştır.[9]

Linklater'in çalışmasındaki en önemli sorun, sonradan tarih felsefesi ve sosyolojiye dönen vurgusu yerine, politik teoriye olan erken dönem vurgusunu geri getirmesi gerekliliğidir. Linklater'in çalışması, içsel ve dışsal olanı, ahlaki sorumluluğun iki ayrı alanı olarak doğrulama girişimlerinin eleştirisiyle başlar. Bundan sonra, iki etkili paradigmanın, gerçekçilik ve Marksizmin toplumların ve toplumlar arasındaki ilişkilerin genişleyen 'türler çizelgesi'nin sistematik bir şekilde çalışılmasına nasıl engel oluşturduklarını inceler. Son olarak, çalışmaları eleştirel teorinin Frankfurt Okulundan ve Jürgen Habermas'ın çalışmasından ilham alarak, 'post-pozitivist' disiplinler arası bir tür uluslararası ilişkiler teorisine yönelik gündem belirleyici bir dizi makaleden oluşur. Habermas kendi çalışmasının genelinde modern anayasal devletin başarılarına saygı ile kapitalist gelişmenin toplumsal olarak yıkıcı ve anti-demokratik dinamiklerinin Marksist eleştirisini bağdaştırmaya çalışır. Ama uluslararası eleştirel teori için ilham kaynağı olarak Habermas'a odaklanmanın Linklater'in projesinin 'praxeologic' dediği boyutuna engel olduğu iddia edilebilir. Bu nokta Robert Jackson tarafından etkili bir şekilde ele alınmıştır:

> Linklater kültürler arasında ortaya çıkması kaçınılmaz ve uluslararası toplumun temel ahlaki ikilemlerini oluşturduğu tartışmasız durumları yargılamak için herhangi bir felsefi temel önermez. Sosyolojik teoriye bağlı olan Habermas ve Foucault normatif çıkmazlarla baş etmede pek yardım sağlamazlar. Tarihsel olgu çalışmalarına dayalı olan 'ahlaki kuralların karşılaştırmalı sosyolojisi'ni yapmak bu problemden bizi kurtarmaz. Görecelik tercih edilmediğinde, temel ihtiyaçlar, insan hakları, ortak yarar ve benzeri davranış standartlarına sığınılması zorun-

lu hale gelir. 'Öteki'nin tanınması, saygı duyulması ve eşitlik ve hak alanında içerilmesini savunmak çözüm değildir. Çünkü içerme, sadece ötekinin davranışının hangi tarafının tanınacağı ve saygı duyulacağına ve hangisinin tanınmayacağına ilişkin çözümlenememiş sorunu geciktirir. Topluma herkes dahil edilse bile topluma karşıt olan bazı davranışları yasaklamak gerekir. *Dışlama ve içerme son noktada sınıf, cinsiyet, ırk, kast, milliyet ve diğer sosyolojik kategorilerle değil, insan davranışıyla ilgilidir.*[10]

Son senelerde Linklater dünya toplumunun uygarlaştırılmasında normların rolüne dair analizini derinleştirmiştir. Özellikle ilkelerin evrimleşmesine, bilhassa da zarar ilkesinin *(harm principle)* evrenselleştirilmesine veya dünya politikasındaki zarar sorununa odaklanmıştır. Martin Wight ve Norbert Elias'tan da yararlanarak Linklater, insan hakları sözleşmelerinin uygulanmasının uluslararası alanda zarar ilkesinin sosyolojik evrimleşmesini yansıttığını iddia eder. Bu, uluslararası otoritelerin dünya toplumunun uygarlaştırılmasındaki rolünü genişletmiş ve küresel yurttaşlığı teşvik etmek için yeni ahlaki ve etik imkanlar yaratmıştır. Fakat Linklater önemli bir uyarıda da bulunur; bu evrimsel eğilimler artan küresel bağlantıları tasdik etmeye yardım ederken, bizi henüz Westphalia sonrası denilen döneme götürememişlerdir.[11] Diğer bir deyişle, devlet gücü hala bu normların yürürlüğe konması ve uygulanmasını engelleyebilir ve böylece evrensel prensiplerin evrimini kısıtlayabilir. Yine de 11 Eylül sonrası için Linklater hala şaşırtıcı derecede iyimserdir. Yakın zamandaki bir denemesinde bir 'diyalojik politika' oluşturarak Habermas'ın yöntemselciliğine *(proceduralism)* meydan okumaya çalışmıştır. Burada uluslararası eleştirel teorisyenlerin söylemsel etiği, kimliğe daha duyarlı ve farklılığın yönteme tabi kılınmadığı bir politika ile ilişkilendirmenin yeni yollarını bulmaları gerektiğini iddia eder.

Notlar

1. Mark Hoffman, 'Restructuring, reconstruction, reinscription, rearticulation: four voices in critical international theory', *Millennium: Journal of International Studies* 20 (1991), s. 173.
2. Martin Wight, 'Why is there no international theory?', Martin Wight ve Herbert Butterfield (der.) içinde, *Diplomatic Investigations: Essays in the Theory of International Politics*, London, Allen & Unwin, 1966, s. 16.
3. Andrew Linklater, *Men and Citizens in International Relations*, 2. Baskı, London, Macmillan, 1990, s. 77.
4. *Ibid.*, s. 99.
5. *Ibid.*, s. 130.

6. *Ibid.*, s. 166.
7. Andrew Linklater, *Beyond Realism and Marxism: Critical Theory and International Relations*, London, Macmillan, 1990, s. 171.
8. Özellikle bkz.: Andrew Linklater, 'The question of the next stage in international relations theory: a critical–theoretical perspective', *Millennium: Journal of International Studies* 21 (1992), ss. 77–98.
9. Andrew Linklater, 'What is a good international citizen?', Paul Keal (der.) içinde, *Ethics and Foreign Policy*, St Leonards, Allen & Unwin, ss. 21–43.
10. Robert H. Jackson, 'Pluralism in international political theory', *Review of International Studies* April (1992), s. 274.
11. Andrew Linklater, *Critical Theory and World Politics: Citizenship, Sovereignty and Humanity*, New York, Routledge, 2007, s. 6.

Linklater'ın Temel Çalışmaları

'Rationality and obligation in the states-system: the lessons of Pufendorf's law of nations', *Millennium: Journal of International Studies* 9 (1981), ss. 215–28.

'Realism, Marxism and critical international theory', *Review of International Studies* 12 (1986), ss. 301–12.

Men and Citizens in International Relations, 2. Baskı , London, Macmillan, 1990.

Beyond Realism and Marxism: Critical Theory and International Relations, London, Macmillan, 1990.

'The problem of community in international relations', *Alternatives* 15 (1990), ss. 135–53.

'Marxism and international relations: antithesis, reconciliation and transcendence', Richard L. Higgott ve James L. Richardson (der.) içinde, *International Relations: Global and Australian Perspectives on an Evolving Discipline*, Canberra, Australian University Press, 1991, ss. 70–79.

'The question of the next stage in international relations theory: a critical–theoretical perspective', *Millennium: Journal of International Studies* 21 (1992), ss. 77–98.

Boundaries in Question: New Directions in International Relations (John Macmillan ile birlikte), London, Pinter, 1995.

'Neorealism in theory and practice', Ken Booth ve Steve Smith (der.) içinde, *International Relations Theory Today*, Cambridge, Polity Press, 1995, ss. 241–62.

'Political community', Alex Danchev (der.) içinde, *Fin de Siècle: The Meaning of the Twentieth Century*, London, Tauris Academic Publishing, 1995.

Theories of International Relations (Scott Burchill ile birlikte), Basingstoke, Macmillan, 1996.

'The achievements of critical theory', Steve Smith, Ken Booth ve Marysia Zalewski (der.) içinde, *International Theory: Positivism and Beyond*, Cambridge, Cambridge University Press, 1996, ss. 279–98.

The Transformation of Political Community, South Carolina, University of South Carolina Press, 1997.

Critical Theory and World Politics: Citizenship, Sovereignty and Humanity, New York: Routledge, 2007.

'Dialogic politics and the civilising process', *Review of International Studies* 31 (2005), ss. 141-54.

Ayrıca Bakınız: **Beitz, Cox, Giddens, Habermas, Mann, Walzer, Wight**

Konuyla İlgili Yararlanılabilecek Kaynaklar

Brown, Chris, *International Relations Theory: New Normative Approaches*, London, Harvester Wheatsheaf, 1992.

Brown, Chris, 'Turtles all the way down: anti-foundationalism, critical theory and international relations', *Millennium: Journal of International Studies* 23 (1994), ss. 213–36.

Cox, Wayne S. ve Sjolander, Claire T. (der.), *Beyond Positivism: Critical Reflections on International Relations*, Boulder, Colorado, Lynne Rienner, 1994.

Devetak, Richard, 'The project of modernity and international relations theory', *Millennium: Journal of International Studies* 24 (1995), ss. 27–51.

Keyman, E. Fuat, *Globalisation, State, Identity, Difference: Toward a Critical Social Theory of International Relations*, Atlantic Highlands, New Jersey, Humanities Press, 1997.

Neufeld, Mark, *The Restructuring of International Relations Theory*, Cambridge, Cambridge University Press, 1995.

Spegele, Roger D., *Political Realism in International Theory*, Cambridge, Cambridge University Press, 1996.

Suganami, Hidemi, 'Reflections on the domestic analogy: the case of Bull, Beitz, and Linklater', *Review of International Studies* 12 (1986), ss. 145–58.

İNGİLİZ OKULU

İngiliz Okulunun kökleri 1930'ların son yıllarına dayandırılabilir. Davranışsalcı gelenek ve pozitivist kuramda kökleri olan teorilerin aksine, İngiliz Okulu normatif ve ussalcı *(rationalist)* yaklaşımların bir sentezini temsil eder. Bir başka deyişle İngiliz Okulu, uluslararası toplumun ahlaki *(moral)*, siyasal ve sosyal niteliklerine odaklanan ve dünya toplumunun ortaya çıkmakta olan özelliklerini tahlil eden bir düşünce ekolüdür. Uluslararası toplum terimi, merkezi bir otoritenin yokluğuna rağmen, devletlerin hukuksal ve ahlaki kısıtlamalara tabi olduklarını ve onlar tarafından oluşturulan belli davranış kalıpları sergilediklerini ima eder. Bu durumda uluslararası ilişkiler (gerçekçilerin savunduğu gibi) güç politikalarının tezahürü olarak anlaşılamaz ve (radikallerin iddia ettiği gibi) küresel barış ve adaletin sağlanması için uluslararası sistemin kökten değiştirilmesi de gereksiz olabilir. Martin Wight için, uluslararası toplum teorisi gerçekçiliğe ve idealizme bir alternatif teşkil etmektedir. Hedley Bull, devletler toplumunun kurumlarının (savaş, büyük güçler, uluslararası hukuk, diplomasi ve güçler dengesi) uluslararası düzenin devamında ciddi öneme sahip olduklarını iddia etmektedir. Bu ekol, adı 1980'lerin ilk yıllarına kadar konulmamış olsa da, Hedley Bull, John Vincent ve Martin Wight'ın yazılarıyla 1960 ve 1970'lerde gelişmesine devam etmiştir. Muhtemelen en iyi bilinen çalışması *The Anarchical Society*'de Bull, ahlaki ve normatif kuralların doğasını ve uluslararası düzen ve karar alma sürecinin sınırlamalarını analiz etmiştir. İngiliz Okulu içindeki teorisyenler geleneksel olarak dayanışmacı *(solidarist)* veya tikelci *(particularist)* olarak iki ayrı grupta isimlendirilmektedirler. Dayanışmacılar, analizlerinde kolektif güvenlik ve kozmopolitan haklara öncelik verirken, tikelciler devletin egemenliğinin normatif değeri, daha doğrusu diğer devletlerle iş birliği içinde devlet egemenliğinin vurgulanması ve korunmasından kaynak-

lanan güdüler üzerinde dururlar. 1980'ler ve 1990'larla birlikte dayanışmacı grup, özellikle insani müdahalelerin kolektif amaçlarına dair tartışmalar bağlamında, İngiliz Okulu düşüncesi içinde tartışmasız bir üstünlük elde etmiştir. Tim Dunne ve Nick Wheeler gibi dayanışmacılar, Vincent tarafından savunulan hümanitarizmin tikelci versiyonuna, kötü muameleye maruz kalan halkların haklarının korunmasındaki (kolektif) sorumluluğa vurgu yaparak karşı çıkmışlardır. Bu görüş ayrılığı, "dayanışmacılık ve tikelcilik arasındaki ayrım uluslararası'ndan dünya toplumuna dönüşümü açıklayabilecek mi?" veya "İngiliz Okulu uluslararası sistemin ve dünya toplumunun değişen normatif dinamiklerini (hükümet-dışı organizasyonlar ve diğer devlet-dışı aktörlerin rollerini) açıklayabilecek şekilde; analitik olarak daha hassas ya da metodolojik olarak çoğulcu hale gelmeye ihtiyacı olacak mı?" soruları üzerine giderek artan tartışmalar yaratacaktır. Sistematik bir İngiliz Okulu teorisi yaratma hedefindeki en son çabaları kabul etsek de etmesek de, bu tür çabalar metodolojik olarak daha çeşitli ve analitik olarak daha hassas bir İngiliz Okulu teorisi kurulmasındaki olasılıklara dikkat çekmektedir.

HEDLEY BULL

Hedley Bull, lisans öğrencilerince *The Anarchical Society* (1977) başlıklı çokça okunan eseriyle bilinmektedir. Bir argümana sahip nadir ders kitaplarından biridir ve hem öğretmenler, hem de öğrenciler nezdindeki popülerliği, Bull'un eserinin önemli özelliklerinden biri olan düzene verdiği önemden kaynaklanmaktadır. J.D.B Miller'ın gözlemlediği üzere, "[o] her şeyi bir sıra içinde görürdü. Makalelerin birçoğu sırayla cevapladığı numaralandırılmış sorularla başlamakta ve bunlar bir arada güçlü bir mantıksal öz oluşturmaktadır."[1] Uluslararası ilişkilerde düzen Bull'un üzerinde durduğu ana konulardan biriydi. Düzen nedir? Düzen üzerine çalışmak için en uygun teorik araçlar nelerdir? Zaman ve mekân içinde nasıl değişiklik gösterir? Uluslararası düzen, böyle bir olasılık varsa, adaletin yaygınlaştırılmasıyla nasıl uzlaştırılabilir? Bunlar, Bull'un çoğu çalışmasını cevaplamaya adadığı sorulardır.

Bull'un kitabının, belki de en etkileyici özelliği 'düzen' kavramının net tanımlar ve teorik kategoriler temelinde sistematik olarak irdelenmesidir. Bull düzeni, genel olarak keyfi şiddete karşı üyelerinin güvenliğini sağlamak, anlaşmalara sadık kalınmasını garanti etmek ve mülkiyet haklarını korumak gibi toplum içindeki bazı temel sosyal amaçların devamını sağlayan bir eylem biçimi olarak tanımlar. Daha sonra bu amaçları, üye olan egemen devletlerin ve devletlerin bi rarada varolmasının olağan koşulu olan barışın korunduğu uluslararası toplumun kendine has niteliklerine adapte eder. Bull, uluslararası sistem ve uluslararası toplum arasında önemli bir ayrım yapmaktadır. Uluslararası toplum, ortak çıkarlar paylaşan ve birbirlerini belirli ortak kurallar ve kurumlar bağlamında ilişkili algılayan devletler arasındaki oydaşma ile karakterize edilir. Bull, uluslararası ilişkilerin, uluslararası toplumda üstün bir egemen var olmamasına rağmen, kendi çıkarları peşinde koşan devletlerin sürekli rekabet ettiği bir alandan daha fazlası olduğunu savunur.

Kitabının geri kalanı, uluslararası örgütlere indirgenmemesi gereken, aksine 'ortak amaçların gerçekleştirilmesine yönelik alışkanlık ve pratikleri ifade eden' uluslararası toplumun 'kurumları'nın titiz bir incelemesidir.[2] Bu kurumlar, güç dengesini, uluslararası hukuku, diplomasiyi, (belirli koşullar altında) savaşı ve büyük güçler tarafından yerine getirilen idari işlevleri içerir. Uluslararası toplum 'öğe'sinin dünya politikasının rekabet içerisinde olan üç öğesinden yalnızca biri olduğunun farkında olduğundan, Bull bu tür kurumların uluslararası düzeni zayıflatan ve onu sürdüren rollerini birbirinden ayırmada itinalı davranmaktadır. Dünya politikasının

'öğelerinden' diğer ikisi ise, coğrafi sınırları aşan ve (ideolojiler gibi) onları zayıflatan ulusötesi sadakatler ve Hobbesçu savaş durumudur. Kitabın her bölümü itinalı şekilde her bir kurumun rolünü, bu rolün zaman içinde nasıl değiştiğini ve bu rolü 'dünya düzeni'ne dair daha baskın ahlaki kaygımızın ışığı altında nasıl değerlendirmemiz gerektiğini analiz etmektedir. Bu;

> daha temel ve ilkseldir *(primordial)*... çünkü büyük insanoğlu toplumunun nihai birimi devletler değildir... birey olarak insanlardır. Zaman, uluslararası ilişkiler zamanıdır, fakat kürenin siyasal ve toplumsal düzeni ne olursa olsun, dünyanın düzenine dair tartışmalar ortaya çıkacaktır... eğer uluslararası düzenin bir değeri varsa, bu ancak bir bütün olarak insan toplumunun düzen amacına aracılık etmesinden dolayı olabilir.[3]

Ders kitabı olarak Bull'un *The Anarchical Society* eseri birçok uluslararası ilişkiler öğrencisi için halen zorunlu okumalardan biridir. Argüman olarak ise eskisi kadar ikna edici değildir. Bull'un detaylara verdiği öneme ve analitik ayrımların hassaslığına rağmen, kitap yazılmasına ön ayak olan etkenlerin hem güçlü yönlerini, hem de zaaflarını ortaya koymaktadır. Söz konusu etkenlerin izleri Bull'un kişisel ve entelektüel geçmişinde bulunabilir.

1932'de Sidney'de doğan Hedley Bull, 1952'de Sidney Üniversitesinin felsefe ve hukuk lisans programlarından onur derecesiyle mezun olmuştur. O dönemde, fikirlerine en çok etki eden kişi Avusturalyalı filozof John Anderson'dır. Anderson, öğrencilerine eleştirel keskinlikle birlikte, sadece kendi tarihsel bağlamları içinde kavranabilecek sosyal ve siyasal yaşamdaki büyük sorunlara eşit düzeyde önem verme yetisini aşılamıştır. 1953'te Oxford'a geçen ve siyaset bilimi alanından doktora derecesi alan Bull, sonrasında London School of Economics (LSE)'de asistan öğretim görevlisi olarak çalışmaya başlamıştır. LSE'de uluslararası ilişkiler öğretmeye başlamanın yanında, Martin Wight'ın derslerini de dinleme olanağı bulmuş ve Wight'tan uluslararası ilişkiler çalışmaları alanındaki düşünceler tarihinin, gerçekçiler, devrimciler ve ussalcılar arasında süregiden bir diyalog olarak kavranabileceğini öğrenmiştir.

Martin Wight'ın Bull'un düşünce yapısına etkisi büyüktür. Bull, uluslararası düzen ve uluslararası toplumun doğası ve değeri üzerine çatışan fikirleri tanımlarken, Wight'ın yukarıda bahsedilen 'üç düşünce okulu' sınıflandırmasına dayanmıştır. Kategorilerini eğitsel gayeler güderek kullanan ve kendini hiç biriyle tanımlamayan Wight'ın aksine, Bull ussalcılığı veya kendi deyimiyle uslusa-

rarası ilişkiler teori ve pratiğinde yeni-Grotiusçu yaklaşımı açıkça ifade etmiş ve savunmuştur. Anarşinin daimi tehlikelerinden ve güç politikasının varlığından endişe duyan, yine de devletlerden ziyade bireylere adalet sağlayacak farazi bir 'dünya toplumu'nun kozmopolitan cazibesine sempati besleyen bu (yeni-Grotiusçu) yaklaşım, uçları uzlaştırmanın yollarını aramıştır. Bull'un kendisi uluslararası toplumu gerçek, ama kırılgan bir normatif düzen olarak varsaymış ve bu nedenle sistem ve toplumu eşit gören gerçekçi eğilime karşı çıkarken, gelecekte kozmopolitan kaygıları daha çok yansıtacak normatif düzenin genişletilmesi için duyulan ümide sarılmıştır. Bull'un yaklaşımı temelde ılımlıydı ve uçları uzlaştırmaya yönelik çabası; müdahale, uluslararası toplumun tarihi, Soğuk Savaş döneminde stratejik üstünlük arayışlarını uzlaştırmak bağlamında silahların kontrolü ve topyekûn silahsızlanma istekleri üzerine yaptığı çalışmalarında ortaya çıkmaktadır.

Bull yeni kurulan *British Committee on the Theory of International Politics*'e 1958'de üye olmuştur. Disipline katkıda bulunmak ve Harvard ve Chicago gibi kurumlarda disiplinin gelişmesini gözlemlemek için belirli bir süre ABD'de bulunmuş ve orada nükleer strateji konuları içine çekilmiştir. İngiltere'ye, Stratejik Çalışmalar Enstitüsüne *(Institute for Strategic Studies)* dönüşünün ardından *The Control of the Arms Race* (1961) başlıklı önemli eserini tamamlamıştır. Bunu, 1966'da Avusturalya Milli Üniversitesine uluslararası ilişkiler profesörü olarak dönmeden önce, Dışişleri Bakanlığı Silahların Kontrolü ve Silahsızlanma Araştırmaları Bölümündeki çalışması takip etmiştir. On yılı aşkın bir aradan sonra 1977'de İngiltere'ye, Montague Borton Uluslararası İlişkiler kürsüsünü devralmak üzere Oxford Üniversitesine dönmüş ve 1985'de kanserden zamansız ölümüne kadar akademik hayatına orada devam etmiştir.

The Anarchical Society'yi yazmadan önce Bull'un adı, 1950'lerin sonu ve 1960'larda birçok Amerikan üniversitesinde hakim olan davranışsalcı uluslararası ilişkiler yaklaşımına karşı yaptığı acımasız saldırılarla duyulmuştur. Bull'un 'klasik' ve 'bilimsel' teori arasında net (ve bir bakıma polemik yaratacak) bir ayrım ortaya koyan 1966 tarihli makalesinde Martin Wight'ın etkisini görmek mümkündür.[4] Wight'ın uluslararası ilişkiler çalışmalarında tarih felsefesinin siyasal teorinin eşi olduğunu savunduğu gibi, Bull da eğitim ve araştırmanın ve gelecek hakkında güvenilir tahminler yapmanın temelinin devletler arasındaki 'davranış kanunlarını' keşfetmeye yönelik boş çabalarda değil, felsefe, hukuk ve tarihte yattığını iddia etmiştir. Ona göre niceliksel veya davranışsalcı analiz yöntemlerinin uygulanabilirliği çok kısıtlıdır.

Bull'un argümanlarının uluslararası ilişkilerde araştırma yöntemlerinin geleceği üzerine yapılan bir bakıma fazla hararetli tartışmalar ve nükleer silahlanma stratejistleri arasındaki oyun teorisinin abartılan tesiri üzerine duyduğu kaygılar bağlamında anlaşılması gerekmektedir. Bu argümanlar, aynı zamanda Bull'un uluslararası ilişkilerin konusunun özünde özneler arası anlayışların ve teorisyenlerin kavramaya çalıştığı aktörlerin niyetlerinin olduğuna dair inancını teyit etmektedir. Sonuç olarak, teori ve pratik birbirinden ayrılamaz ve teori, 'verili bir gerçekliği' açıklamak için kullanılan faydalı bir araç vazifesi görmektedir. Bull ayrıca klasik geleneğin açıklama ile değerlendirme veya ahlaki yargılama arasındaki bağımlılığı kabul etmesine karşın, 'bilimciler' denilenlerin ikisi arasında yapay bir ayrıma gittiklerini ve ikincisini birincisine tabi kıldıklarını savunmaktadır.

Sonuç olarak, Bull'un teorik kavramları diplomatik söylemin devingen dünyasında edindikleri anlamlardan pek fazla sapmamışlardır. Bu nedenle, 'büyük güç' kavramı hiçbir zaman gözlemlenebilir ve ölçülebilir ögeler üzerinden tanımlanmamıştır. Büyük gücün anlamı, hem sosyal etkileşimin daha geniş söylemini öngören, hem de aktörleri diğer devletlere karşı bir takım haklar ve sorumluluklarla donatan normatif değer ile doludur. Benzer şekilde 'güç dengesi', kavramın muğlâklığına rağmen, zorlayıcı/cebri yeteneklerin dağılımı gibi sadece betimsel kavramlara indirgenemez, bununla birlikte kavram bir davranış prensibi, bir toplumsal kurum ve uluslararası toplum içinde korunacak bir amacı da açığa çıkarmaktadır.

Bull, ilginç biçimde uluslararası ilişkiler çalışmalarında normatif teorinin yaygınlaştırılmasını savunsa da, düzen ve adalet kavramları arasında kendisi bir ayrım yapacak adalet kavramının doğası gereği öznel bir ideal olduğunu iddia eder. Bu yüzden 'adil davranışın ne olduğuna dair bir öneri (veya) bunun teşhis edilebilmesi için gerekli koşullara dair herhangi bir felsefi analiz sunmamıştır.[5] Bull, başkaları tarafından ileri sürülen ve adil bir değişim talebinde (özellikle Üçüncü Dünya Ülkelerince) maddileştirilen adalet tanımları üzerinde de dursa veya bunların uluslararası düzenin devamının sağlanmasıyla olan uyumunu incelese de, bunlardan herhangi birini onaylamaktan her zaman kaçınmıştır. Bull, dünya düzeni sorunu ve uluslararası toplumun ana kurumlarının kırılganlığı üzerine, yaşamının sonuna doğru daha hassasiyetle eğilmiştir. Bunun iki temel sebebi vardır.

İlkin, Bull ABD ve Sovyetler Birliği'ne karşı gittikçe daha eleştirel olmuştur. 1970'lerde yumuşamanın *(détente)* arka plana düşüşü ve 1980'lerin başlarında nükleer silahlanma yarışının tekrar

canlanması, bu iki devletin uluslararası toplumun sorumlu birer yöneticisi olarak kabul edilme haklarını kaybetmelerine sebep olmuştur. Bu düşüş üzücüydü, çünkü uluslararası toplumun bütün kurumları içinde sadece büyük güçler aktördüler. Büyük güçlerin, Bull'un onlara atfettiği rolleri yerine getirmemeleri durumunda, diğer kurumların uluslararası toplumun yıkılmasını engellemek için ne yapabileceğini öngörmek çok zordu. 1980'lerde Bull özellikle ABD'yi kınamaktaydı:

> [S]aldırgan açıklamaları ve askeri müdahale için yaptığı yeni hazırlıkları yüzünden, açık bir şekilde netice almak yerine ruh halini yansıtmak üzere şekillendirilmiş politikaları, yerel güç odaklarının şovenizmine ve açgözlülüğüne karşı koyamaması, Batı'nın lideri olma konumuna zarar vermiş ve Üçüncü Dünya'ya çevirdiği çirkin yüzünü daha da perçinlemiştir.[6]

İkinci olarak, Bull uluslararası toplumun tarihini, dekolonizasyon (sömürgelerin bağımsızlık kazanmları) ve yüz tane yeni devletin kurulmasıyla daha da hız kazanmış olan coğrafi alanın genişlemesi ve geçmişte devletler toplumunun altyapısını oluşturan kültürel uzlaşının zayıflamasıyla tanımlamıştır. Uluslararası toplumun kurumları Avrupa'dan dünyanın geri kalanına ihraç edilmiştir. Kurumların güçleri, bu kurumların sürdürülmesinde çıkarları olan yeni üyelerine bağlıydı. Bull, 'Batıya karşı herhangi bir başkaldırının', özellikle bu başkaldırı ekonomik yeni sömürgecilik algılarının yaygınlaşması ve zengin ile fakir arasındaki eşitsizliğin artmasına dayandırılıyorsa, aydınlanmış çıkarlar temelinde yeniden düzenlemeye ihtiyaç duyulan kurumlara, bu kurumlardan en çok faydalananlar tarafından zarar verilecek olmasından endişe etmekteydi.[7]

Bull'un ölümünden bu yana ve Soğuk Savaş'ın sona ermesi ışığında, hem Bull'un sorduğu sorular, hem de o soruları cevaplamak için başvurduğu yöntemler onun çalışmalarına ve İngiliz Okulu ile ilişkilendirilen diğer çalışmalara olan yeni bir ilginin kaynağıdır. Buna rağmen, bu yaklaşımın bazı sınırlarını saptamak mümkündür. İki tanesi özellikle değinmeye değerdir.

İlki, Bull devletler sistemi içinde ampirik bir dinamik ilişkiler durumu (bir gerçeklik) olarak uluslararası düzeni, diğer alternatif yapılara karşı uluslararası toplumu kıyaslamak için bir değer olarak düzenle birleştirmeye yönelmişti. Düzen (öyle ya da böyle) bir nicelik mi, yoksa bir nitelik miydi? Bazen Bull düzenin zaman ve mekân içinde çeşitlendiğini öne sürmesine karşın, bu tür bir çeşitlenmenin nasıl ölçülebileceğine dair kriterler sunmaktan ka-

çınmıştır. Bazen de, devletler toplumuna *bir bütün olarak,* uluslararası düzenin kaynağı olması dolayısıyla değer verilmesi gerektiğini öne sürmüştür. Böyle bir durum söz konusuysa, Bull'un neden genel anlamda düzen, devletler topluluğu içinde uluslararası toplum ve kozmopolitan bir değer olarak dünya düzeni kavramları arasında ayrım yapmak yerine, genel anlamda düzeni uluslararası toplum ve kurumlarını yargılamakta kullandığı bir değer olarak almadığı belirsizdir.

İkinci olarak, Bull'un Wight'ın uluslararası düşüncenin üç geleneği (gerçekçilik, ussalcılık ve devrimcilik) tezini aşamamış olması talihsizliktir. Eğer birisi kendisini ussalcı veya yeni-Grotiusçu gelenek içine yerleştiriyorsa, gerçekçi ve devrimci iddiaları çürütmesi gerekmektedir. Bull, bunu yapmamıştır. Bu yüzden, okuyucu bu geleneklerin dünya politikasına dair rakip temsilleri arasında bir seçim yapması mı gerektiği veya her birinin karmaşık dünyanın bir yönünü bir şekilde 'yakaladığını' mı düşünmesi gerektiği konusunda emin olamamaktadır. R. J. Vincent'ın işaret ettiği gibi, ikinci tutumun sorunu "herhangi birinin... diğerlerinin aldığı dayanağa göre her zaman yer değiştirmesidir."[8]

Bull'un sorduğu büyük sorular, bu tür sorunlarına ve kendisi de ikna edici cevaplar verememiş olmasına karşın, günümüzde hâlâ geçerliliğini korumaktadır. Jürgen Habermas'ın çok farklı kelime dağarcığına başvurarak, şu söylenebilir ki Bull'un çalışmalarının özünde 'eylem-odaklı karşılıklı anlayışın öznelerarasıcılığının korunması ve yayılmasına dair' oluşturucu çıkarlar bulunmaktadır.[9] Soğuk Savaş'ın yerini yeni bir 'medeniyetler çatışması' almayacaksa ve uluslararası düzenin sorunları kapsam ve karmaşıklık açısından artmaya devam edecekse, devletler toplumunun dünya düzeninin hizmetinde nasıl reforme edilmesi gerektiği ve edileceği sorusu zamanımızın muhtemelen en önemli sorgulamalarından birisidir.

Notlar

1. J.D.B. Miller, 'Hedley Bull, 1932–85', J.D.B. Miller ve R.J. Vincent (der.) içinde, *Order and Violence: Hedley Bull and International Relations*, Oxford, Clarendon Press, 1990, s. 11.
2. Hedley Bull, *The Anarchical Society*, London, Macmillan, 1977, s. 74.
3. *Ibid.*, s. 22.
4. Hedley Bull, 'International theory: the case for a classical approach', *World Politics* 18 (1966), ss. 363–77.
5. Hedley Bull, The Anarchical Society, *op. cit.*, s. 78.
6. Hedley Bull, 'The great irresponsibles? The United States, the Soviet Union and world order', *International Journal* 35 (1980), s. 437.
7. Özellikle bkz. Hedley Bull, *Justice in International Relations (the Hagey Lectures)*, Ontario, University of Waterloo, 1983.

8. R.J. Vincent, 'Order in international politics', J.D.B. Miller ve R.J. Vincent (der.) içinde, Order and Violence, *op. cit.*, s. 47.
9. J. Habermas, *Knowledge and Human Interests*, Boston, Beacon Press, 1971, s. 310.

Bull'un Temel Çalışmaları

The Control of the Arms Race: Disarmament and Arms Control in the Missile Age, New York, Praeger, 1961.

'Society and anarchy in international relations', Martin Wight ve Herbert Butterfield (der.) içinde, *Diplomatic Investigations: Essays in the Theory of International Politics*, London, Allen & Unwin, 1966, ss. 35–50.

'The Grotian conception of international relations', Martin Wight ve Herbert Butterfield (der.) içinde, Diplomatic Investigations, *op. cit.*, ss. 51–73

'International relations as an academic pursuit', *Australian Outlook* 26 (1972), ss. 251–65.

'The theory of international politics: 1919–69', Brian Porter (der.) içinde, *The Aberystwyth Papers*, London, Oxford University Press, 1972, ss. 30–55.

'Martin Wight and the theory of international relations', *British Journal of International Studies* 2 (1976), ss. 101–16.

The Anarchical Society, London, Macmillan, 1977.

'The great irresponsibles? The United States, the Soviet Union, and world order', *International Journal* 35 (1980), ss. 437–47.

'Hobbes and international anarchy', *Social Research* 48 (1981), ss. 717–39.

'The international anarchy in the 1980s', *Australian Outlook* 37 (1983), ss. 127–31.

The Expansion of International Society (Adam Watson ile birlikte), Oxford, Clarendon Press, 1984.

Intervention in World Politics (der.), Oxford, Oxford University Press, 1984.

Justice in International Relations, Waterloo, Ontario, University of Waterloo, 1984.

Hedley Bull on Arms Control, Basingstoke, Macmillan, 1987.

Hugo Grotius and International Relations (Benedict Kingsbury ve Adam Roberts ile birlikte), Oxford, Oxford University Press, 1992.

Ayrıca bakınız: **Nardin, Vincent, Wight**

Konuyla İlgili Yararlanılabilecek Kaynaklar

Buzan, Barry, 'From international system to international society: structural realism and regime theory meet the English School', *International Organization* 47 (1993), ss. 327–52.

Evans, Tony ve Wilson, Peter, 'Regime theory and the English School of international relations: a comparison', *Millennium: Journal of International Studies* 21 (1992), ss. 329–52.

Hoffmann, Stanley, 'Hedley Bull and his contribution to international relations', *International Affairs* 62 (1986), ss. 179–96.

Jones, Roy, 'The English school of international relations: a case for closure', *Review of International Studies* 7 (1981), ss. 1–13.
Miller, J.D.B. ve Vincent, R.J. (der.), *Order and Violence: Hedley Bull and International Relations*, Oxford, Clarendon Press, 1990.
Suganami, Hidemi, 'Reflections on the domestic analogy: the case of Bull, Beitz, and Linklater', *Review of International Studies* 12 (1986), ss. 145–58.
Vincent, R.J., 'Hedley Bull and order in international relations', *Millennium: Journal of International Studies* 17 (1988), ss. 195–214.
Wheeler, Nicholas J., 'Pluralist or solidarist conceptions of international society: Bull and Vincent on humanitarian intervention', *Millennium: Journal of International Studies* 21 (1992), ss. 463–88.

BARRY BUZAN

Barry Buzan için bulunabilecek en iyi niteleme '*aydınlanmış gerçekçi*' olurdu. Muhtemelen ana akıma dahil başka hiçbir teorisyen disipline, onun uluslararası teori ve güvenlik alanındaki ilerici katkıları kadar çok katkıda bulunmamıştır. 1990'ların ortasına kadar Buzan'ın çalışmaları yeni-gerçekçiliğin *(neo-realism)* sınırlarına ve yapısal gerçekçiliğin *(structural realism)* yöntemsel parametrelerine odaklanmıştı. Fakat son birkaç yılda Buzan, İngiliz Okulu'nun ve uluslararası güvenlik çalışmalarının önde gelen düşünürlerinden biri olarak ortaya çıkmıştır. Onun bu iki alana olan katkıları; mutlak görülen analitik çerçeveleri yeniden kurarak mevcut kuramsal paradigmaların sınırlarının ve problemlerinin ötesine ulaşma odaklı eleştirel bir araştırma eğilimini devam ettirmektedir. Bu bağlamda Buzan'ın katkıları, sadece küreselleşen dünyayı uluslararası ilişkiler teorisine veya teoriyi küreselleşen dünyaya uygun hale getirmek için yapılan bilinçli ve uyumlu çabalar değildir. Bilakis, bunlar bizim uluslararası sistem hakkındaki normatif anlayışımızı şekillendiren kavramlar ve teorik yöntemler ile gelişen derin bir uğraşı yansıtmaktadır.

Buzan, Clive Jones ve Richard Little ile birlikte yazdıkları, *The Logic of Anarchy: From Neorealism to Structural Realism* başlıklı kitabında yeni-gerçekçiliğe alternatif bir yaklaşımın genel parametrelerini inşa etmiştir: Bu, uluslararası sistem içerisindeki otonom kurumların farklılığına odaklanan bir yapısal gerçekçiliktir.[1] Yazarlara göre, demokratik barıştan uluslararası politikaya uzanan değişik etkileşim türlerinin "yapının farklı etki ve sonuçlarını tanımladığı birçok mantığı vardır."[2] Onların düşüncesine göre, yeni-gerçekçilik sadece bir anarşi mantığına odaklanmaktadır ve bu mantık içinde anarşik yapının etkileri, rekabetçi ve çatışmacı devlet davranışlarını açığa çıkarmaktadır. Fakat etkileşimin sistem içinde ve sistemler arasında çeşitlilik göstermesi, devlet davranışlarının karmaşık ve

farklı nedensel etkilere bağlı olduğunu göstermektedir. Yapıların bu baskılarını ve etkilerini analiz etmek, uluslararası sistemin oluşumsal açıdan, yani etkileşimin gelişen ve dinamik bir biçimi olarak analizini gerektirmektedir. Buzan'ın, yapıların oluşumsal ve normatif özelliklerini vurgulaması sadece gerçekçiliğin sınırlarına karşı çıktığı için değil, ayrıca uluslararası güvenlik konularının normatif parametrelerinin analizini genişlettiği için de önemlidir.

Birçoklarına göre, Buzan'ın 'güvenlikleştirme' *(securitization)* üzerine, Ole Waever ve Jaap de Wilde ile olan ortak araştırması tartışmaya açık bir şekilde en yenilikçi çalışmasıdır.[3] Güvenlikleştirme, güvenlik çalışmalarının sınırlarını, özellikle de uluslararası güvenliğe askeri tehditler üzerinden dar bakış açısını ele almaktadır. Çalışması, AIDS ve çevresel sorunlar (küresel ısınma) gibi geleneksel olmayan konuların güvenlik riskini araştırmayı amaçlamakta ve bu geleneksel olmayan konuların niçin en yüksek derece tehdit sınıfına yükseldiğini sorgulamaktadır. Buzan ve diğerlerine göre, bu tür varoluşsal tehditler, anlaşma ya da kamuoyunda yoğun bir şekilde tartışılmaları yoluyla [güvenliğin] nesnesel göstereni *(object referent)*, yani derin endişenin nesnesi konumuna ulaşır. Buzan ve diğerlerinin belirttiği gibi, güvenlikleştirme "neyin tehdit olarak algılanacağı ve neye kolektif olarak karşılık verileceği üzerine ortak bir anlayışın oluşturulması süreçleri olarak anlaşılmalıdır..."[4] Aslında güvenlikleştirme, siyasallaştırmanın yoğunlaştırılması olsa da, aktörleri siyasal tartışmanın veya jeopolitik çıkarların üzerinde konumlandırması dolayısıyla siyasallaştırılmaya karşı da durmaktadır. Buzan ve diğerlerinin ifade ettiği gibi;

> güvenlikleştirme, güvenlikleştirilme, yani sorunun normal siyasi prosedürün sınırları dışında acil önlemler ve meşrulaştırıcı fiilleri gerektiren varoluşsal bir tehdit olarak gösterilmesi için, hükümet kararı ile kaynak dağılımlarını ya da daha ender olarak ortak yönetişimi talep etmek üzere siyasallaşmış-olmayandan (devlet siyasallaştırmasının söz konusu olmadığı ve kamu politikası konusu yapılmayan anlamında) siyasallaşmış olana geniş bir alanda işlemektedir.[5]

Güvenlikleştirme, ayrıca güvenlik sorunlarının bilişsel ve hissi boyutlarını analiz etmek için 'söz edimi'ni (John Austin'in dilbilimi üzerine 1950'lerdeki çalışması) kullanır. Esas itibariyle söz-edimi, bir şey söylemek veya ifade etmenin edimsel unsuruna atıfta bulunmaktadır. Kısacası, sözlerimiz yoluyla hareket ederiz, yani söyleyerek yaparız. Örneğin, eğer ben bisikletimi küresel sıcaklıktaki artıştan dolayı daha çok kullandığımı söylersem, ben ayrıca küresel ısınma ile ilgili de bir şey yapmış olurum. Buzan'a göre, söz-edimi

üç unsurdan oluşur: Nesnesel göstereni, güvenlikleştirici aktörler ve işlevsel aktörler. AIDS gibi bir konu üzerine kamu söylemi yeni acil önlemlere –AIDS'in küresel bir kriz olduğunun kabul görmesiyle birlikte başlayan– sebep oluyorsa, bu yeni önlemler bir ülkenin güvenliğine veya kendi yaşam biçiminin (nesnesel göstereni) korunmasına karşı yakın bir tehdidin karşılanmasında önemli rol üstlenmektedir. Bu noktada, Buzan ve diğerleri 'güvenlikleştirme hareketi' ile güvenlikleştirme arasında ayrıma giderler. Onların işaret ettiği gibi, "tehdit var olsa bile, asıl aktörlerin onu tehdit olarak kabul etmesi gerekir."[6] Herhangi bir şey nesnesel göstereninine varlıksal bir tehdit olarak gösterildiği zaman, aktör kendini hızlı ve acil şekilde bunu karşılamaya adamak konusunda istekli olmalıdır. Yoksa bu tür niyetler güvenlikleştirmek için aktif iyi niyet gösterisi veya resmi niyetlerden öteye geçemez.

Güvenlikleştirme bu nedenle, Buzan'ın İngiliz Okulunun sınırlarını ele almak için sosyolojik teorileri kucaklamasını açıklamakta daha fazla yardımcı olabilir.[7] *From International System to World System*[8] başlıklı kitabında Buzan, İngiliz Okulunun gelişmemiş olduğunu, uluslararası sistemin yapısal ve normatif niteliklerini açıklamak için gereken analitik hassasiyetten yoksun olduğunu ileri sürmektedir. Buzan'ın temel iddialarından birisi de İngiliz Okulunun uluslararası toplum ve dünya toplumu arasında işe yarar bir ayrım ortaya koyamamış olmasıdır. Örneğin Martin Wight, uluslararası toplumun öncelikle güçler dengesi ve uluslararası sistemin ahlaki kısıtlamaları çerçevesinde tanımlanabileceğini teorik olarak dile getirmiştir. Wight'ın görüşüne göre, uluslararası toplum, dinamikleri ve boyutları uzun çatışma, rekabet ve pazarlık yıllarını yansıtan, sürekli gelişen bir toplumu oluşturmakta ve farklı uluslararası politika yaklaşımlarına dair yapılan tercihleri açıklamaktadır.[9]

Hedley Bull ise, Avrupa Topluluğu (AT) politikalarının koordinasyonunun uluslarüstü çıkarımlarına odaklanıp, AT'nin anayasallaşmasını (antlaşma hukuku üzerinden) uluslararası yaptırımın artan gücünün veya devletlerin egemenliklerini uluslararası kurumlara devretme konusunda daha istekli olduğu bir dünyanın habercisi olduğunu savunmaktadır. Buzan'a göre, Bull'un kavramsallaştırması dünya toplumunun işe yarar sağlam bir tanımına ulaşamamıştır. Daha da önemlisi bu, çağdaş İngiliz Okulu teorisyenlerinin ekonomik entegrasyon ve diğer sosyolojik gelişmelerin uluslararası toplumun analiz edilmesindeki rolüne dair başarısızlığını yansıtmaktadır.

İngiliz Okulu'nun en ciddi sorunu çoğulcular ve dayanışmacılar arasındaki bölünmenin okulun gereken teorik kesinliğe ulaşmasını engellemesidir. Aslında Buzan'ın belirttiği gibi dayanışmacılık ya da onun tanımlamasına göre "bir arada yaşama ve ortak çıkarlar

peşinden koşma gibi konuları kapsayan, kolektif yaptırım için de belli bir alan içeren geniş kapsamlı normlar, kurallar ve kurumlar bütünü"[10] ile çoğulculuk (eşit egemen devletlerin çıkarları doğrultusunda kendi özel hedeflerinin peşine düşmeleri) arasındaki ayrım sistematik bir İngiliz Okulu teorisi formüle edilmesi hedefine zarar vermektedir. Bu sınırlamaların bazıları zorlama (cebir) ve evrensel normlar arasındaki muğlak ve sonuçsuz gerilimi ve uluslararası toplumdan dünya toplumuna dinamik geçişin açıklanmasındaki zafiyeti içermektedir.

Wight'a göre, evrensel insan haklarını uygulamak, insanlararası alanın veya küresel sivil toplumun idealleri (örneğin evrensel akıl, hoşgörü, eşitlik ve kapsayıcılık) ile devlet baskısı arasındaki kaçınılmaz gerilimin kaynağını oluşturmaktadır. Ona göre "konunun özü, bireysel haklar/dünya toplumu zaruri olarak devletlerin hakları/uluslararası toplum ile çatışmak zorunda mıdır, yoksa uyum içinde olabilir mi... dayanışmacılık, devletler sistemini sorgulayacak noktaya kadar gelişebilir mi sorularıdır."[11] Bu nedenle, Wight'ın da işaret ettiği gibi dünya toplumu 'henüz başlangıç aşamasında olan ontolojik bir kurum' olarak durmaktadır: "Teori ve fikirlerin çöplüğü... kozmopolitan ahlakın ve evrenselci değerlerin tutarsız bir birleşimidir."[12]

Akla gelen ilk soru, Buzan'ın önerdiği gibi İngiliz Okulu gerçekten sistematik bir hale gelebilir mi'dir. Yine Buzan'a göre, analitik hassasiyetin yokluğu sadece sosyolojik teorilerin entegrasyonunu değil, ayrıca kavramsal açıklığı da gerekli kılmaktadır. Bu noktada Buzan, paylaşılan değer ve normların derecesini ve devletlerarası sistem tarafından empoze edilen ahlaki kısıtlamaları göstermek için dayanışmacılığın 'güçlü' *(thick)* ve 'zayıf' *(thin)* biçimleri arasında bir ayrıma gitmektedir. Örneğin John Vincent'ın insani müdahaleler üzerine yazıları, evrensel bir müdahale ilkesi ya da insani müdahalenin ve/veya kolektif yaptırımın evrensel normlarını koymaya varamamış, dayanışmacılığın 'zayıf' formu olarak sınıflandırılabilir. Aksine güçlü dayanışmacılık, devletin egemenliğinin ahlaki yönden ihlali üzerine odaklanmakta ve insani normların ciddi bir şekilde ihlal edilmesinin uluslararası hukukun (meşrulaştırma) çiğnenmesi olduğunu vurgulamaktadır.

Kavramsal açıklığa olan bu ihtiyaç, Wendt'in inşacılığının veya bilimsel gerçekçiliğin İngiliz Okulu teorisinin sınırlarını açıklamakta yol gösterici olabilmesinin temel nedenidir. Elinizdeki kitapta Wendt üzerine olan makalenin de gösterdiği gibi, Wendt'in uluslararası politikanın sosyal teorisi içinde üç tane sosyalleşme şekli vardır; zorlama (cebir), çıkar hesabı ve inanç. Bunların her biri uluslararası sistemin nedensel *(causal)* ve oluşturucu *(constitutive)* özelliklerini açıklamaya çalışır. Buzan Wendt'ten yola çıkarak,

İngiliz Okulunun hem Wendt'in teorisinden yararlanabileceğine, hem de onu model bir teori olarak görmesi gerektiğine inanmaktadır. Fakat bu, Buzan'ın ne İngiliz Okulunun normatif teorisini yapısal teoriye tabi kılmak istediği, ne de normatif ve yapısal teorileri bir büyük kapsayıcı teoride biraraya getirmeyi arzuladığı anlamına gelir. Aksine Buzan'a göre; eğer İngiliz Okulu teorisi tam olarak sistematik olacaksa, uluslararası sisteme dair yapısal ve analitik kavramlar, normatif fikirler ve kurumsal kural ve normların etkisi ve açıklığını şekillendirmeye yardım edecek analitik ve normatif bir yol izlemelidir.

Buzan'ın yaklaşımını eleştirenler, revizyonist *(revisionist)* açıklamalarının Avrupa-merkezli bir çerçevenin ötesine geçilebilmesi için yararlı olmakla birlikte, birçok önemli sorunu da ortaya çıkardığını savunmaktadırlar.[13] İlkin, onun yapı-merkezli yaklaşımının kurumsal normların gelişmesi ve devlet-dışı aktörlerin uluslararası sistemdeki etkilerine yeterli bir açıklama getirip getiremediği açık değildir. Eğer kurumlar, bu anlamda oluşturucu bir güce sahiplerse, o zaman bu oluşturucu güç uluslararası sistem içinde nasıl ortaya çıkmaktadır? İngiliz Okulu, norm ve kuralların ortaya çıkışını açıklamak için tarihsel sosyolojik teorilere bir alan veya bağlantı sağlayarak ussalcılığın ötesine geçmemize yardımcı oluyor mu?

İkinci olarak, daha fazla kavramsal hassasiyet hızla küreselleşen dünyada uluslararası toplumun nasıl tanımlanması gerektiği sorununu çözmeyebilir. Bu kapsamda ortaya atılan soru şudur: Uluslararası toplum yapan merkezli yaklaşımlar içinde nasıl barınabilir? İngiliz Okulu yukarıda bahsi geçen yolların bir sentezini barındıran gündem-temelli normatif teorilere mi yönelmelidir? Herhangi birinin de fark edebileceği gibi, bu sorular bilinçli veya düşünsel yapısalcı bir yaklaşıma ihtiyaç duyan normatif sorulardır. Tim Dunne'ın savunduğu gibi, Buzan'ın yapıya verdiği önem, yapısal ve normatif olanın nasıl sentezlenebileceği ve nasıl sentezlenmesi gerektiği hakkında ikna edici bir yol haritası sunamamaktadır. Eğer küresel devlet dışı aktörler uluslararası sistemde gücün önemli bir kaynağıysa, o zaman farklı sosyal ve hukuki bağlamlardaki sentez noktalarını nasıl değerlendirmeliyiz? Bu soru, Tim Dunne'ın önerdiği gibi, yapı ve yapanın karşılıklı inşa ediciliğine dair sosyolojik analizlerini gerekli kılmaktadır (Uluslararası Ceza Mahkemesi).[14]

Nihayetinde, Buzan'a yapılan eleştiriler şu meseleye değinmektedir: İngiliz Okulu uluslararası ilişkiler teorisi içindeki konumunu ve daha geniş olarak sosyal bilimler ve beşeri bilimler içindeki konumunu nasıl anlamak istemektedir?[15] Buzan'ın verdiği cevap, İngiliz Okulunun dünya toplumu üzerine daha hassas analizler geliştirmesi için inşacılığı ve sosyolojiyi kullanması gerektiğidir. İyimserliği hiçbir şekilde görmezden gelinemez. Aslında Buzan'ın

süregiden amacı, İngiliz Okulunun Wendt'in teorisi kadar kapsayıcı ve düşünsel büyük bir teori, bir meta-teori olabileceğini ve olacağını göstermektir.

Notlar

1. Barry Buzan, Clive Jones ve Richard Little, *The Logic of Anarchy: Neorealism to Structural Realism*, New York, Columbia University Press, 1993, s. 244.
2. *Ibid.*
3. Barry Buzan, Ole Waever ve Jaap de Wilde, *Security: A New Framework for Analysis*, Boulder, Colorado, Lynne Rienner Publishers, 1998.
4. *Ibid.*, s. 26.
5. *Ibid.*, ss. 23–24.
6. *Ibid.*, s. 28.
7. Bkz. Barry Buzan, 'The English School: an underexploited resource in IR', *Review of International Studies* 27 (2001), ss. 471–88.
8. Barry Buzan, *From International to World Society? English School Theory and the Social Structure of Globalization*, Cambridge, Cambridge University Press, 2004.
9. Bkz. Martin Wight, *International Theory: The Three Traditions*, Leicester University Press/Royal Institute of International Affairs, 1991.
10. *Ibid.*, s. 8, 21.
11. *Ibid.*, s. 121.
12. *Ibid.*, s. 9, 149.
13. Kısa bir değerlendirme için bkz. Emanuel Adler, Barry Buzan ve Tim Dunne, 'Forum Afterword', *Millennium: Journal of International Studies* 34 (2005), ss. 195–99.
14. *Ibid.*, s. 198.
15. *Ibid.*

Ayrıca bakınız: **Dunne, Wight, Bull, Wendt**

Buzan'ın Temel Çalışmaları

'From international system to international society: structural realism and regime theory meet the English School', *International Organization* 47 (1993), ss. 327–52.

The Logic of Anarchy: Neorealism to Structural Realism, New York, Columbia University Press, 1993.

Security: A New Framework for Analysis, Boulder, Colorado, Lynne Rienner, 1998.

'The English School: an underexploited resource in IR', *Review of International Studies* 27 (2001), ss. 471–88.

From International to World Society? English School Theory and the Social Structure of Globalization, Cambridge, Cambridge University Press, 2004.

Konuyla İlgili Yararlanılabilecek Kaynaklar

Adler, Emanuel, Buzan, Barry ve Dunne, Tim, 'Forum Afterword', *Millennium: Journal of International Studies* 34 (2005), ss. 195–99.

Brown, Chris, 'International theory and international society: the viability of the middle way', *Review of International Studies* 21 (1995), ss. 183–96.

Linklater, Andrew ve Suganami, Hidemi, *The English School of International Relations: A Contemporary Assessment*, Cambridge, Cambridge University Press, 2006.

Little, Richard, 'The English School's contribution to the study of international relations', *European Journal of International Relations* 6 (2000), ss. 395–422.

Suganami, Hidemi, 'British institutionalists, or the English School, twenty years on', *International Relations* 17 (2003), ss. 253–71.

TIMOTHY DUNNE

Timothy Dunne, uluslararası ilişkilerde İngiliz Okulu geleneğinin önde gelen bir savunucusu ve teorisyenidir. Onun çalışmaları İngiliz Okulunun tekrar canlanmasını sağlamıştır. İngiliz Okulunu, devletlerarası şiddetin sonsuz tekerrürüne dair gerçekçi kötümserlik ile iş birliğinden elde edilen kazançlar üzerine liberal/idealist iyimser yaklaşım arasında orta bir yol olarak açıklamak çok basmakalıp olacaktır. Disiplin iki kutup arasındaki süreç olarak tasarlanırsa, herhangi bir teorisyeni bunların arasında bir yere oturtmak daha kolay olacaktır. Dunne'ın çalışması, İngiliz Okulunun orta yola bağlı kalmadan sağladığı katkılara dikkati çekerek, 'uluslararası toplumun' var olabilirliğini kavramamıza yardımcı olmaktadır. Dunne'ın Barry Buzan'ın çalışmaları, İngiliz Okulunun, Buzan'ın daha analitik formülasyonuyla,pozitivizme doğru kaygan bir zeminde aşağıya çekilmesinin tehlikeleri hakkında uyarıcı olmuştur.

Dunne'ın en önemli eserlerinden birisi, İngiliz Okulunun tarihini araştırdığı ve bunu yaparken okulun nereden nereye geldiği ve nereye gitmesi gerektiği üzerine bir takım iddialar ortaya koyduğu *Inventing International Society* (1998)[1] başlıklı eseridir. Dunne okulun düşünürlerini ve başyapıtlarını tanıyor olduğundan, kitabı İngiliz Okuluna dair değerli bir başlangıç eseridir. Örneğin, Dunne Okulun sınırlarını çizen ve özgün yaklaşımını ortaya koyan üç önemli ayırt edici özelliği olduğunu, bu sınırların katı ve sıkı olmadığı uyarısını da yaparak, ikna edici bir şekilde savunmaktadır. Dunne bu ayırt edici özellikleri "başlangıç maddeleri", yani İngiliz Okulunun şeceresi üzerine düşünmek için bir başlangıç noktası olarak ifade etmektedir.[2] Başlangıç maddeleri şunlardır: Kendini bir araştırma geleneği ile tanımlama, yorumlayıcı yaklaşım ve normatif teori olarak uluslararası teori.

Dunne İngiliz Okulunun, uygulayıcılarının kendilerini bu okulun gelenekleri ile özdeşleştirdikleri, bir bilgi cemaati olarak ta-

nımlanabileceğini savunmaktadır. Bu kişisel farkındalık Rockefeller Derneğinin örgütsel ve finansal desteği sayesinde kurulan Amerikalı grubun İngiliz uyarlaması olan *British Committee on the Theory of International Politics* ile başlamaktadır. *American Committee* tam olarak gerçekçi iken, *British Committee*'ye Wight, Butterfield ve Bull gibi teorisyenlerin katılımı İngiliz Okulu olarak bilinen geleneğin temellerini atmıştır. Dunne, kitabın iki bölümünü bu İngiliz komiteye ayırmakta, komite hakkında ciddi miktarda arşiv belgesini ortaya koymakta ve analiz etmektedir. Bu çok değerli arşiv araştırması ve buna eşlik eden tarih yazımı Dunne'ın kitabının ana katkılarından bir tanesidir. Ayrıca kitap, komite ile bağdaştırılan diğer bazı önemli eserlerin bağlamsal olarak anlaşılmasına yardımcı olmaktadır. Örneğin, Dunne'a göre, Wight'ın geleneklere uygun olan *"Why is there no international theory"* başlıklı makalesinde asıl amacı, devletlerin anarşik dünyasında düzene dair gerekçeleri ortaya çıkarmaya yarayacak bir uluslararası teori ihtiyacına yönelik teorik temizlik iken, makalesi çoğunlukla 'içsel' ile 'uluslararası'nda yaptığı ayrım üzerinden okunmaktadır. Bu tür sorular *British Committee*'nin çalışmalarını motive etmiş ve ironik bir şekilde İngiliz Okulunun ilişkilendirildiği normatif eğilime yol açmıştır.

Dunne, İngiliz Okulunun yorumlayıcı olduğunu savunmaktadır, çünkü gerçekçilik *(realism)* ve devrimcilik *(revolutionism)* gibi iki kutuba karşı, ussalcılığın *(rationalism)* önemini (Dunne'ın deyimiyle uluslararası ilişkilerin üç R'si) dile getirmektedir.[3] Bu noktada Dunne, Wight ve Bull'un çalışmalarına diplomasi, uluslararası hukuk ve güç dengesine dair yazılardan kaynaklanan klasik fikirlerin önemini belirterek atıfta bulunmaktadır. Devletler arasında düzenin rasyonel takibine dair 'Grotiusçu' gelenek önemlidir, "çünkü İngiliz Okulu uluslararası ilişkiler teorisinin temel sorusuna, yani 'uluslararası toplum nedir?' sorusuna ikna edici bir cevap vermektedir."[4] Bu yüzden, Dunne'a göre İngiliz Okulunda azımsanamayacak yorumlayıcı bir unsur vardır, çünkü uluslararası toplum, devletler anarşi içinde nasıl davranırlar sorusu hakkında tümdengelimci açıklamalarla tanımlanamaz. Aksine, uluslararası toplumu, kısmen de olsa kendi hareketleri üzerinden tanımlayan kişilerin yüklediği anlamların yorumlanması gerekmektedir. Dunne, E.H.Carr'ın *The Twenty Years' Crisis* eserindeki "kapitalizm hakkındaki gerçekler, kanser hakkındaki gerçeklerin tersine, insanların ona karşı olan davranışlarından bağımsız değildir"[5] iddiasını onaylayarak alıntılamıştır. Bu noktada Carr'dan bahsetmek önemlidir, çünkü Dunne Carr'ın çalışmaları ve İngiliz Okulu geleneği arasında birçok benzerlik görmekte ve İngiliz Okulunun Carr ile birlikte gelişmeye başladığını iddia ederek, Carr'ın gerçekçilikten

(ve/veya diğer geleneklerden) iadesini istemeye kararlı görünmektedir.[6] Carr'ı İngiliz Okulu içinde görmek (özellikle İngiliz Okulunun kurulmasıyla aynı dönemde Carr'ın çalışmalarında Sovyet tarihine ağırlık veriyor olduğu göz önünde tutulduğunda) fazla zorlama da olsa Dunne, Carr üzerine yeniden düşünenlere katılmaktadır, ki bu *The Twenty Years' Crisis*'in zenginliğinin ve ona olan sürekli ilginin bir kanıtıdır. Yorumlayıcı anlayışın 'İkinci Tartışma'da İngiliz Okulunu davranışsalcılara karşı gelenekselciler arasına yerleştirmiş olduğu da not edilmesi gereken önemli bir noktadır. Ayrıca bu durum, İngiliz Okulunu pozitivizme doğru sürükleyecek çabaların muhtemelen zorluklarla karşılaşacağı hakkında fikir vermektedir, çünkü yorumlayıcı anlayış özne ile nesne arasındaki katı ayrımı tanımı gereği bulandırır.

Dunne'ın üçüncü 'başlangıç maddesi', İngiliz Okulunun uluslararası teoriyi ve dolayısıyla disiplin olarak uluslararası ilişkileri normatif teori olarak tanımlamasıdır. Dunne, Martin Wight'tan İngiliz Okulunun kurucusu olarak söz ederken, Wight'ın *British Committee* üzerine çalışmalarında ussalcılığın etiğini, yani devletler toplumunun ne mükemmel bir dünya, ne de ihtimaller arasında en kötüsü olduğu yönündeki inancı sorguladığını iddia etmektedir.[7] İngiliz Okulunun uluslararası toplumu anlamada kullandığı normatif bir unsur olmasına rağmen, bunun nasıl anlaşıldığı üzerine bazı uyuşmazlıklar söz konusudur. Dunne, İngiliz Okulu içinde devletlerin bağlı olduğu ortak değerleri açıklamak için iki farklı görüşün ortaya çıktığını açıklamaktadır. Birinci görüş çoğulculuğun 'zayıf' *(thin)* ahlakıdır ve buna göre kendi toplumları içinde farklı ahlak kavramsallaştırmalarına sahip olan devletler, karşılıklı kazanç için iş birliği yapmalarına olanak veren uluslararası toplumun belirli normlarını kabul edebilir. Çoğulculuk ile ilişkilendirilen etik sorunlardan dolayı Dunne açıkça dayanışmacı konumun 'güçlü' *(thick)* ahlakını tercih etmektedir.

> Devletler kültürel farklılığın meşru taşıyıcıları olduğundan, uluslararası toplumun görevi devletler sistemindeki birimleri 'birbirinden ayıracak ve aralarında tampon olacak' norm ve prosedürleri formüle etmektir. Bu durum İngiliz Okulunu, birçok devletin vatandaşlarının iyiliğini korumak yerine, 'haydut' gibi davrandığına dair ampirik kanıtları görmezden gelmekle kayıtsız davrandığına dair eleştirilere açık hale getirmektedir. Çoğulculuğun etik savunmasının, baskıcı hükümetlerin egemenlik normunun arkasına sığınmasına olanak verdiğinde yıkılmaya başlayacağının farkına varan İngiliz Okulunun dayanışmacı kanadı, devletler toplumunu insan haklarına saygı gibi evrenselci etiği güçlendiren bir potansiyele sahip olarak görmektedir. Dün-

> ya-düzeni değerleri üzerine inşa edilen uluslararası meşruluğun yeni standartlarını güçlü kılmak için devletler topluluğunun ne ölçüde ahlaki kaynaklara sahip olduğu, eleştirel uluslararası toplum teorisyenleri tarafından son yıllarda ele alınan bir konudur. Bu projenin merkezinde İngiliz Okulunun başlıca metinleri ile vatandaş ve toplum arasındaki ilişkiyi, devletlerin içinde ve arasındaki adalet kavramını ve kolektif kimliğin tarihsel ve sosyal oluşumunu anlamaya yardımcı olan sosyal ve siyasal teoriler arasında süregiden bir diyalog bulunmaktadır.[8]

Dunne'ın *Inventing International Society* adlı kitabı, giriş ve sonuç bölümü ile *British Committee* üzerine iki bölümden başka Carr ve dört İngiliz Okulu teorisyeni (Martin Wight, Herbert Butterfield, Hedley Bull ve Adam Watson) üzerine yazılan bölümlerden oluşmaktadır. Dunne, bu dört akademisyenin İngiliz Okulunun 'meşru kurucuları' oldukları üzerine 'gün geçtikçe kuvvetlenen bir fikirbirliği' olduğunu savunmaktadır. Onur mertebesine kim sahip olacak ve kim dışarıda bırakılacak soruları üzerine tartışmalar devam edecek olmasına rağmen, Dunne'ın İngiliz Okulunun 'kurucuları' üzerine yazdığı her bölüm yapılan çalışmaların özlü bir gözden geçirilmesi ve bu çalışmaların Okulun gelişim sürecine ilişkin bağlama yerleştirilmesidir. Dunne'ın kitabının sonuç bölümü, İngiliz Okulunun disiplin içindeki yerini saptamaya çalışmaktadır. Dunne Keohane'in 'ussalcılar' *(rationalist)* ve 'düşünselciler' *(reflectivist)* arasında yaptığı sorunlu metodolojik ayrımı hatırlatarak, İngiliz Okulunun çoğu zaman refleksifler grubunu oluşturan 'eleştirel teorinin' birçok formunun dışında bırakıldığını iddia etmektedir. Dunne, Wendt'in inşacılık tanımının (esas birim olarak devletler, öznelerarası sosyal yapılar ve devletlerin kimliklerinin sosyal yapılar için önemi) İngiliz Okulunun yaklaşımına oldukça benzediğini iddia ederek, İngiliz Okulu ile inşacılık arasında bir 'bağın' olduğunu savunmaktadır. Dunne bu benzerlikleri not etmekte haklı olmasına rağmen, inşacı yaklaşımlar hangi inşacılığın ele alındığına bağlı olarak, diğer birçok yaklaşım ile benzerlik gösterecek esnekliğe sahiptir. Dunne'ın, Linklater gibi bazı eleştirel teorisyenlerin İngiliz Okulunu 'kendine yakın' hissetmesinin farkında olması, Dunne'ın İngiliz Okulunu tanımlamamıza ve anlamamıza yardımcı olmaya çalışmasının bu okulun diğer yaklaşımlar ile uyumunu tespit etmesi kadar önemli olduğunu göstermektedir.

Dunne'ın, geçtiğimiz on yıl ortalarında İngiliz Okulunun geleceği hakkında bir tartışmanın içinde yer almış olması, onu şu anda canlı olan bir geleneğin parçası olarak konumlandırmamıza yardımcı olmaktadır. *Millennium* dergisinin 2005 tarihli bir sayısın-

da Dunne, Emanuel Adler'in Buzan'ın *From International to World Society? English School Theory and the Social Structure of Globalisation*[9] başlıklı kitabına yönelik eleştirisine katılmaktadır. *From International to World Society* kitabında Buzan, ekonomik küreselleşme gibi göz ardı edilen konular üzerine, yaklaşımın açıklayıcı gücünün artmasına olanak sağlayacak, analitik ve kavramsal olarak daha hassas bir İngiliz Okulunu savunmaktadır. Buzan, İngiliz Okulunun bilinen üç kategorisini; Hobbesçu 'uluslararası sistem' (uluslararası ilişkiler ana akımlarının çoğunun çıkış ve bitiş noktası), Grotiusçu 'uluslararası toplum' ve Kantçı 'dünya toplumu'nu ele alıp yeniden tasarlamıştır. Buzan, uluslararası sistem ve uluslararası toplum arasındaki sorunlu sınırlar üzerine odaklanmakta ve bu üç kategori arasında daha net analitik ayırımlar yapmaya yardımcı olacak bir teorik yaklaşım geliştirmektedir. Dunne, Buzan'ın yaklaşımındaki teorik derinliği ve hassaslığı takdir ederken, normlar üzerine çalışan, fakat bu normların nasıl ortaya çıktığı ve nasıl geliştiğine dair yorumlayıcı anlayışa sahip olmayan bir analitik yaklaşıma doğru gitmesi hakkında endişelerini dile getirmektedir.

> Buzan'ın kitabında analitik hassaslık, normatif değerlendirme ve eleştiri karşısında ayrıcalıklı hale gelmektedir. Böyle bir konum eleştiriye açıktır, çünkü gelişmiş bir dizi kategori ve yeniden formülasyonlara dayanarak uluslararası toplumun ontolojisine doğru bir şekilde ulaşılabilse bile, bu sadece teorik bir "ilk kesik" olabilecektir. Aldatıcı soru –hiçbir modelin yakalayamadığı– belirli bazı ahlaki sonuçlara ulaşmada hangi tür kurumsal düzenlerin en iyi olduğudur. Bu noktada, Buzan'ın analizinin temelindeki olan/olması gereken ayrımının çok gevşek kaldığı görülmektedir. Uluslararası toplum ve dünya toplumu kavrayışımız sosyal ilişkilere yüklediğimiz ahlaki değer ve amaçlarla yakından ilgilidir. Uluslararası toplumun meta-değerleri aktörlerin olasılıklarını çeşitlendirir. Uluslararası toplumun ahlaki amaçları hakkında bilinmezci olmayı anlayabilmiş değilim (bu tür değerler tercihen devletler, kurumlar ve devlet-dışı aktörlerce nasıl iletildiğini açıklayan karmaşık bir yaklaşım tarafından ortaya çıkmıştır). Bu özellik, 'gelecek nesil araştırmacıların' birçoğunun ilgisini özellikle Bull'un çalışmalarına çekmektedir.[10]

Dunne, normatif eğilime sahip birçok akademisyenin bir normatif yaklaşımı teşvik eden veya en azından izin veren perspektiflerce cezbedildiğini zekice not etmektedir. Uluslararası ilişkilerde post-pozitivist ve düşünselci *(reflectivist)* yaklaşımların sayısı ve canlılığındaki artış, uygulayıcılarının bir anlamda politik olmasına göz yuman siyaset bilimi türlerine olan ilginin bir kanıttır. Dunne'ın İn-

giliz Okulunun hangi yönde gitmesi gerektiği veya en azından neyi koruması gerektiği hakkındaki fikri açıktır. İnsan haklarının anlaşılmasına[11] ve yaygınlaştırılmasına[12] olan ilgisinin kanıtladığı gibi, Dunne kendini İngiliz Okulunun üçüncü 'başlangıç maddesi' – yani normatif uluslararası teori olarak İngiliz Okuluna adamıştır.

Notlar

1. Timothy Dunne, *Inventing International Society: A History of the English School*, New York, St Martin's Press, 1998.
2. *Ibid.*, s. 5.
3. Buradaki ussalcılık *(rationalism)*, uluslararası ilişkilerde daha sonradan ortaya çıkmış olan, metodolojiye dair ussalcılar ve düşünselciler *(reflectivist)* arasındaki tartışmalarla karıştırılmamalıdır.
4. *Ibid.*, s. 8.
5. *Ibid.*, s. 7.
6. *Ibid.*, s. 182.
7. *Ibid.*, s. 9.
8. *Ibid.*, s. 11.
9. Barry Buzan, *From International to World Society? English School Theory and the Social Structure of Globalisation*, Cambridge, Cambridge University Press, 2004.
10. Timothy Dunne, 'System, state and society: how does it all hang together?', *Millennium* 34 (2005), s. 167.
11. Timothy Dunne ve Nicholas Wheeler (der.) *Human Rights in Global Politics*, Cambridge, Cambridge University Press, 1999.
12. Timothy Dunne, 'After 9/11: the end of human rights?' *International Journal of Human Rights* 6 (2002), ss. 67–76.

Dunne'ın Temel Çalışmaları

'The social construction of international society', *European Journal of International Relations*, 1 (1995), ss. 367–89.

Inventing International Society: A History of the English School, London, Macmillan, 1998.

The Eighty Years' Crisis: International Politics, 1919–1999 (Michael Cox, Ken Booth ile birlikte, der.), Cambridge, Cambridge University Press, 1998.

'International relations theory and the mirror of history', *European Journal of International Politics* 4 (1998), ss. 347–62.

Human Rights in Global Politics (Nicholas J. Wheeler ile birlikte), Cambridge, Cambridge University Press, 1999.

The Interregnum: Controversies in World Politics 1989–1999 (Michael Cox ve Ken Booth ile birlikte, der.), Cambridge, Cambridge University Press, 1999.

How Might We Live? Global Ethics for a New Century (Ken Booth ve Michael Cox ile birlikte, der.), Cambridge, Cambridge University Press, 2001.

Worlds in Collision: Terror and the Future of Global Order (Ken Booth ile birlikte, der.), London, Palgrave Macmillan, 2002.

Empires, Systems and States: Great Transformations in World Politics (Michael Cox ve Ken Booth ile birlikte, der.), Cambridge, Cambridge University Press, 2002.

'After 9/11: the end of human rights?' *International Journal of Human Rights* 6 (2002), ss. 67–76.

'Society and hierarchy in international relations', *International Relations* 16 (2003), ss. 303–20.

'System, state and society: how does it all hang together?', *Millennium* 34 (2005), ss. 157–70.

International Relations Theories: Discipline and Diversity (Milja Kurki ve Steve Smith ile birlikte der.), Oxford, Oxford University Press, 2007.

Ayrıca bakınız: **Bull, Buzan, Wight**

Konuyla İlgili Yararlanılabilecek Kaynaklar

Buzan, Barry, *From International to World Society? English School Theory and the Social Structure of Globalisation*, Cambridge, Cambridge University Press, 2004.

Linklater, Andrew ve Suganami, Hidemi, *The English School of International Relations: A Contemporary Reassessment*, Cambridge, Cambridge University Press, 2006.

JOHN VINCENT

John Vincent, 2 Kasım 1990'da aniden öldüğünde henüz 47 yaşındaydı ve bir yıl kadar önce London School of Economicsde Montague Burton Uluslararası İlişkiler Profesörü olarak göreve başlamıştı. Ölümü sadece yakınları için bir trajedi değil, uluslararası ilişkiler çalışmaları içinde 'İngiliz Okulu' açısından da çok önemli bir kayıptı. Vincent'ın sorduğu sorular ve onun entelektüel sorgulamasındaki hassasiyet Soğuk Savaş sonrası dönemle çok yakından ilişkiliydi. Hayatta olsaydı, kendi çalışmalarında her zaman en önem verdiği iki konuya araştırmacıların yeniden dikkatlerini vermesini Vincet'ın nasıl karşılayacağını görmek çok etkileyici olurdu. Bunlardan ilki, 1974 yılında üzerine ilk önemli kitabını yayınladığı uluslararası ilişkilerin teori ve pratiğinde 'müdahale' kavramıdır. Ölümünden hemen önce bu ilk kitabındaki bazı argümanları tekrar gözden geçirmiştir ve görüşlerindeki belirgin değişim rahatlıkla fark edilebilir. İkinci konu, dünya politikasında insan haklarıdır: İnsan haklarının ne içerdiği, göreneklerindeki gelişimin ne derece ölçülebilir olduğu ve uluslararası diplomaside insan haklarını yaygınlaştırma girişimlerinin karşılaştığı zorluklar.

John Vincent 1943 yılında doğmuştur. Christopher Hill, onu 'sonradan açılan', okulda pek parlak olmayan ve üniversiteye girmeyi zorlukla başaran biri olarak tanımlar. Hill, "onun üstün özelliklerinin ancak lisansüstü eğitimi sırasında ortaya çıktığını, buna rağmen otuzlu yaşların sonlarına kadar yıldızının parlamadığını"[1] gözlemlemektedir. Vincent, lisans eğitimini Britanya'nın en eski uluslararası ilişkiler departmanında Aberystwyth'deki Galler Üniversitesinde almıştır. Daha sonra Leicester Üniversitesinde (Avrupa Çalışmaları yüksek lisansı) ve Hedley Bull'un danışmanlığında Avusturalya Milli Üniversitesinde (Doktora) lisansüstü çalışmalarını yapmıştır. 1989 yılında LSE'de Susan Strange'in halefi olarak Montague Burton Uluslararası İlişkiler profesörü olmadan önce, Keele ve Oxford üniversitelerinde ders vermiştir. Londra'daki görevine atanmadan önce *Review of International Studies* adlı saygın akademik derginin editörlüğünü üç sene boyunca yapmıştır.

Neumann, Vincent'ın çalışmaları üzerine yaptığı mükemmel bir incelemesinde, onu Martin Wight ve Hedley Bull'un çalışmalarından esinlemiş İngiliz Okulunun, bu okula kendisini adamış 'bir üyesi' olarak tanımlamaktadır. Neumann, bu okulun üyelerinin uluslararası ilişkiler teorisi ve pratiğiyle ilgili beş ayrı sorun alanıyla ilgilendiklerini ileri sürmektedir.[2] İlk olarak, bu okulun üyeleri zaman ve mekân içinde 'uluslararası sistemin', özellikle de diplomatik uygulamalar ve kültür bağlamında karşılaştırmalı analizi ile ilgilenmektedirler. İkincisi, Hedley Bull'un 'devletler toplumu'[3] dediği alan içinde uluslararası ilişkileri analiz etmek için ortak bir eğilimi paylaşırlar. Bu da sonuç olarak, devletler arasındaki davranışları gereklilik üzerinden değil, istem üzerinden açıklamaya vurgu yapmaktadır. Alan James'ın gözlemlediği gibi;

> toplum... onu yaratanların... istek ve meraklarına tabidir ve onların bir ifadesidir. Oluşturucu unsurlarının veya üyelerinin eylem ve tepkilerini yansıtır. Ve bu üyeler... kendi hesaplamaları, umutları, amaçları, inançları, endişeleri, korkuları ve insan doğasının diğer bütün unsurlarından etkileneceklerdir... Bu, uluslararası toplum teriminin gönüllülük çağrışımıyla birlikte, devletler topluluğunun göstereni olarak sistem kavramından daha uygun olmasının nedenidir.[4]

Üçüncü olarak, okulun üyeleri devletler toplumu içindeki değişimin derecesi üzerine süre giden tartışmalarda yer almaktadırlar. Üyeliğin, devletlerden başka aktörleri de kapsayacak şekilde yaygınlaştırılacağını gösteren herhangi bir delil var mıdır? Devletleri birbirine bağlayan, kuralların meşruiyeti yalnızca devlet elitlerinin onayına mı bağlıdır, yoksa daha geniş (seçmen) desteğe mi ihtiyaç

duyar. Uluslararası toplum içinde 'çoğulculuk' ve 'dayanışmacılık' arasındaki görece denge nedir? Kurumlar (Bull'un ünlü metninde uzun uzadıya betimlediği gibi) devletler arasındaki yöntemsel oydaşma kültürü ile uyumlu mudur veya devletler kendi içlerinde de daha türdeş bir yapıya sahip olmak için dayanışmacılık yönünde mi değişmektedirler? Dördüncüsü, Wight'ın uluslararası düşünce üzerine ünlü üçlemesinin gölgesi İngiliz Okulu üyelerinin düşüncesinde hala ağır basmaktadır. Onun 'uluslararası ilişkiler düşünce kalıplarını' gerçekçiler *(realist)*, ussalcılar *(rationalist)* ve devrimciler *(revolutionist)* olarak ayırması, okulun üyelerinin hem uluslararası ilişkilere dair fikirler bütününü sunma yolları, hem de bu fikirler bütünü içinde kendilerini konumlandırmaları üzerinde etkili olmaya devam etmektedir. Son olarak, uluslararası düzenin gerekleri ve kozmopolit adalet arasındaki gerilim,Vincent gibi yazarlar için değişmeyen bir konudur. Elbette, İngiliz Okulunun bir parçası olarak anılan akademisyenlerin asli konular üzerinde kesin bir oydaşıma vardıklarını söylemek yanlış olur. Bu konuda söylenebilecek tek şey, sorulacak ana sorular konusunda aynı fikirde oldukları ve cevapların bulunmasında geniş bir düşünce geleneği içinde çalıştıklarıdır.

Vincent'ın kendisi dahi yukarıda sorulan sorulara tutarlı bir dizi yanıt benimsememiştir. Ancak bu bir zafiyet işareti olarak görülmemelidir. Aksine, müdahalecilik ve insan haklarının uluslararası toplumdaki rolü gibi konuların teori ve pratik yönüyle uğraşırken Vincent, rakip değer ve düşüncelerin bir düşünürün kafasında verimli şekilde bir arada yer alabileceği yolu şekillendirmektedir. Çok bilinen bir ifadesinde Vincent 'büyük düşünürleri postanedeki kutular gibi gören anlayıştan şüphe duyduğunu dile getirmiştir'. Şüphesiz Vincent bu kitapta önemli düşünürleri sınıflandırma şeklimize de eleştirel bir bakış açısı getirirdi.

> Carr'ın gerçekçi eleştirisini, gerçekçiliğin sınırlamaları üzerine bir bölüm takip etmektedir. Gerçekçi Martin Wight'ın *Power Politics*'i, ussalcı Martin Wight'ın *Western Values in International Relations* adlı eserinden farklıdır. Morgenthau'nun uluslararası politikaya güç mücadelesi olarak yaklaşımı, güç dengesinin devlet politikalarında istikrar sağlayıcı bir unsur olarak ele alınmasını ve hatta sistemin istikrarının nihayetinde dayandırıldığı ahlaki oydaşmaya verilen önemi de içermektedir.[5]

Vincent'ın kendi çalışmalarında, devletler toplumunun çoğulcu yorumlamasına verdiği destekten, daha dayanışmacı olana doğru belli belirsiz bir değişim gözlemlenebilir. Birçoklarının aksine, yaşlandıkça daha da radikalleşmiştir. Bunun bir nedeni, akıl hocası Hed-

ley Bull'un, her ne kadar Bull da yaşamının son dönemlerinde aynı yönde ilerlemiş olsa da, entelektüel mirasının onun üzerinde yarattığı artan tatminsizlik olabilir. Bu yön değişimi başlıca iki eserinin *Nonintervention and International Order* (1974) ve *Human Rights and International Relations* arasındaki açık çelişkiyi de açıklamaktadır.

Vincent'ın ilk kitabı, Hedley Bull'un danışmanlığını yaptığı doktora tezinden ortaya çıkmış olup, danışmanının koyu ussalcılığını yansıtmaktadır. Kitabını, süper güçler arasında süregiden Soğuk Savaş ortamında yazan Vincent insani müdahale konusu ile pek ilgilenmemiştir. 1970'lerin başlarında, müdahaleye karşı uluslararası hukukun dayatılması ile ABD ve Sovyetler Birliği tarafından müdahalenin kötüye kullanılması arasında göze batan bir uçurum vardı. Elbette müdahale, devletlerin sürekli diğerlerinin eylemlerinde gördükleri, fakat kendi eylemlerine hiçbir zaman yüklemedikleri bir şeydir. Bu, müdahalenin suistimal edilen bir terim olduğunu ve uluslararası ilişkileri ve devletlerin gerçekten nasıl davrandıklarını anlamak için 'müdahale etmeme' üzerine daha fazla düşünülmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Vincent'ın dikkat çektiği gibi, uluslararası toplumda bir davranış kalıbının yaygın şekilde kınanması genellikle, en azından zedelenen ilke içinde belirli oranda bir normatif gücün varlığını ispat etmektedir. Devletler de genellikle, ikiyüzlülük suçlamasından kaçınmak için ellerinden gelen her şeyi yaparlar. Uluslararası toplumun temel bir kuralı olarak 'müdahale etmeme', özellikle bu kurala sinik bir sahte bağlılık göstermek yerine, Vincent gibi desteklenmesi gereken ve arzu edilen bir kural olduğuna inananlar için çalışılmaya değerdir.

Vincent, müdahalenin özünün (uluslararası ilişkilerde normal bir aktivite olan 'karışmanın' aksine) hedefteki devletin davranışını ve belki de hükümetini değiştirmek için cebri yöntemlere başvurmayı içerdiğini savunur. 'Bir başka ülkenin iç işlerinde' kuvvet kullanma tehdidi veya kullanımı, müdahale etmeme prensibinin kesinlikle yasakladığı şeydir.[6] Birçok akademisyenin 1970'lerin başlarında bir tür ulus-ötesi dünya toplumunun oluşum aşamasında olduğu algısına sahip olmasının aksine, Vincent modern devletler sisteminin mirasının hala ağırlığını koruduğunu savunmuştur. Her ne kadar Vincent çalışmasına 'müdahale etmeme' ilkesinin hukuksal gelişiminin analizi ile başlamış olsa da, hukuksal sistemin özelliği, onu eserinin büyük kısmını bu ilkeye riayet etme ve/veya etmemeye dair siyasal tartışmalara ayırmaya itmiştir.

Vincent, 'müdahale etmeme'nin Richard Cobden, John Stuart Mill, Immanuel Kant ve Joseph Mazzini'ye kadar uzanan ilk örneklerini ana hatlarıyla vermektedir. Üzerinden uzun zaman geçmesine rağmen onların argümanları, günümüzde uluslararası hukukun devlet müdahalesine geniş kapsamlı yasaklanmasının esnetilmesi/

esnetilmemesi ve bunun hangi koşullarda yapılması gerektiği sorularına yönelik tartışmalarda temel konumları belirlemede hala önemlidir. Aslında Cobden, müdahale etmeme üzerine en tavizsiz teoriyi ortaya koymuştur – bu teori hakların evrensel nosyonunu tanımlamada devletlerin taraflı oluşları ve müdahale etmemenin göreceli etkinliğinin uzun dönemde insanların maddi çıkarlarına etkisi üzerine kurulmuştur. Vincent, Cobden'in görüşünü destekleyen temel bir varsayım olarak, devletlerarası ilişkilerin ötesinde insanlar arasındaki ilişkilerin toplamı olduğunu belirtmektedir. Mallar, insanlar ve fikirler sınırları serbestçe geçebilirler, bu da devletler arasındaki çatışmaların görülme sıklığını azaltmakta ve nihayetinde ulusları birbirine bağlamaktadır. Cobden'in katı 'müdahale etmeme' doktrini, insanlar arasındaki karşılıklı bağımlılığı hesaba katan liberal bir dünya görüşüyle ilintilidir. Vincent, Cobden'in görüşünü büyük oranda kabul etmesine rağmen, Mill, Kant ve Mazzini'nin bu kurala dair ortaya koyduğu bazı istisnaları da göstermektedir.

Örneğin, Mill, (müdahalede bulunan devletin) insanlarının hayatını ve mülklerini şiddet eylemlerinden korumak ve çıkmaza girmiş iç savaşları sonlandırmak için sınırlı insani müdahale doktrinini desteklemekte ve 'müdahale etmeme' kuralını savunmak adına karşı-müdahale *(counter-intervention)* fikrini teşvik etmekteydi. Kant, uluslararası davranışla ilgili değişmez kuralları, uluslararası toplumun radikal biçimde cumhuriyetçi rejimler toplamına dönüşmesine bağlamakla, müdahaleye dair kısıtlamaları daha da aşındırmıştır. Onun dünya düzeni görüşünde, devletler birliği bir uluslararası örgüt olarak müdahale etme hakkına sahip olacaktır. Mazzini ise müdahale etmeme fikrine karşı liberal evrimi tamamlamıştır. Mazzini'ye göre bu kural, büyük güçlerin başka ülkelerde kendilerine bağlı rejimleri korumak için kullandıkları bir araçtır, oysa bu şekilde Cobden'in müdahaleye olan ihtiyacı azaltacağını ümit ettiği süreçlerin önünü kesmektedir.

Müdahale etmeme üzerine klasik savları ana hatları ile ortaya koyduktan sonra Vincent, Fransız devriminden itibaren tarihi kayıtları ve Birleşmiş Milletler ve Sovyetler Birliği'nin çağdaş kayıtlarını da araştırmaktadır. Vincent'in açıklaması, müdahaleciliğin kurallarının geliştirilmesi çabalarının uluslararası anarşi ve Morgenthau'nun bir zaman başvurduğu büyük devletlerin 'milliyetçi evrenselciliği' dengelenmesi gerektiği fikrini güçlendirmektedir. O, bu tür çabaların stratejik çıkarlar tarafından motive edilen bariz müdahaleleri kısıtlamaktan ziyade, düzen bozucu devletlere iyi niyet vermesinin daha muhtemel olduğunu savunmaktadır. Öyleyse, Vincent'ın çözüm önerisi nedir? 1974'te Vincent, Richard Cobden'i tercih etmiştir. Normatif cazibesine rağmen meşru müdahale kurallarını kabul edemeyen Vincent'ın 'müda-

hale etmeme'nin normlarına sıkıca tutunmaktan başka alternatifi yoktur. Uluslararası toplumun inşasının merkezinde egemenlik ilkesi var olduğu sürece gerçek bir alternatiften söz edilemez. Kendi otoritelerinden başka, daha yüksek bir otoriteyi tanımayan devletlerin arasında bir uluslararası hukuk var olacaksa, bu ancak askeri ve ekonomik gücün dağılımındaki eşitsizlik ne olursa olsun, resmi eşitlik ilkesi üstüne kurulabilir. Vincent, Hedley Bull gibi düzen olmadan kozmopolitan adalete dair herhangi bir tasavvurun olamayacağını, Richard Falk'dan farklı olarak ise uluslararası hukukun uluslararası toplumu dönüştürücü bir yapan olmaması gerektiğini savunmaktadır:

> Devlet pratiğine aldırış etmeyen natüralizm ve her türlü devlet davranışını yasa haline getiren (hukuksal) pozitivizm arasında uluslararası hukuk orta bir yol bulmak zorundadır. Mevcut durumda, insani müdahalenin orta yolunun hiçbir şeye izin vermeyen müdahale etmemenin bakir doktrini ile hukukun itibarını ayaklar altına alan müdahaleciliğin seçici olmayan doktrini arasında bulunabileceği kesin değildir. Bu orta yolun bulunduğundan emin olana kadar, herhalde müdahale etmeme uluslararası hukuk için en yerinde ilke olacaktır.[7]

Vincent bu neticeden memnun değildi ve kariyerinin geri kalanını kendi kanısını haklı çıkaran koşulların ne kadar değiştiğini araştırmaya adamıştır.

Neumann,Vincent'ın araştırmalarını iki kategoriye ayırmaktadır. İlk kategori uluslararası toplumun kültürel boyutları ile ilgilenir. 1970'lerin ortalarından başlayarak on sene boyunca yayınlanan makalelerinde Vincent, paylaşılan kültürel değerlerin devletler içinde daha fazla homojenliğin temeli olduğu daha dayanışmacı bir devletler toplumunun olanaklarını ve aynı zamanda Batı kültürünün evrenselliğinin kültürel tikelciliği tarafından kısıtlanma olasılıklarını araştırmıştır.[8] İkinci araştırma konusu açıkça insan haklarına odaklanmıştır. Kitabı *Human Rights and International Relations* (1986), bu konu üzerine yapılan tartışmaların karmaşıklığı üzerine yapılmış en kapsamlı çabalardan birisi olmayı sürdürmektedir.

Kitap üç bölüme ayrılmıştır. İnsan hakları fikri, içeriği ve kültürler arasındaki faaliyet alanları üzerine temel çekişme alanlarını saptadığı ilk bölüm, insan hakları kavramının siyaset teorisi bağlamında ustaca yapılmış kavramsal bir analizidir. İkinci bölüm, bu çatışma alanlarının, uluslararası diplomasinin Birinci, İkinci ve Üçüncü 'Dünyaları' arasındaki ilişkiler içinde nasıl ortaya koyulduğunun karşılaştırmalı bir analizidir. Son kısımda, uygulama konusuna bir bütün olarak değinmektedir. Politik ve sivil hakların yanında ik-

tisadi hakları da kapsayan evrensel insan haklarına dair bir liste üzerinde kavramsal bir oydaşmaya varılması mümkün olsa bile, bu tür bir fikir birliği dış politikanın yürütülmesi konusunda bizleri nasıl bilgilendirebilir? Bu kadar kısa bir özet içinde Vincent'ın bu konu üstündeki tartışmaların genişliği üzerine yaptığı kapsamlı incelemenin hakkını vermek imkansızdır. Şunu belirtmek yeterli olacaktır ki, Vincent'ın düşünce yapısında 'müdahale etmeme' üzerine önceki çalışmalarından belirgin bir uzaklaşma vardır.

İlk zamanlarda müdahale etmeme kuralına önem veren Vincent, 1986 yılı itibariyle temel hakların sağlanması gerektiği ve küresel fakirliğin günümüz dünya toplumunda bu haklara karşı yapılacak en kötü saldırı olduğu görüşünü sahiplenmektedir. Bir çelişki gibi gözüken şey, aslında yapılacak derinlemesine bir inceleme sonucunda, devletler toplumunun 'müdahale etmeme' normunu meşrulaştırmak için devletlerin içinde insan haklarını yaygınlaştırmaları gerektiğine dair Gobdenci görüş ile tutarlı olduğu görülür. Bu konu Vincent'ın, Michael Walzer'ın 'müdahale etmeme' argümanlarına karşı eleştirisinin bir parçası olarak ve zamansız ölümünden önceki son yayınlarından birisinin konusudur.

> 'Devletlerin ahlaki duruşları' müdahale etmemenin etik olmaktan çok sağduyulu bir savunmasıdır. Bu, devletlerin sağduyu adına bizzat kendilerinin bu ilkeyi savunma eğilimde oldukları da gözönüne alındığında... belki de sosyolojik savunma olarak daha iyi nitelendirilebilir. Ancak bu zayıf ahlaki savunmanın tam olarak gelişmesi isteniyorsa, erdemiyle ilgilenmediğimiz devletler arasındaki ilişkilere dair bir yaklaşıma değil, iyi devlet teorisine dayanması gerekir.[9]

Şunu söylemek gerekir ki Vincent'ın kendisi 'iyi devleti' meşrulaştırma projelerinde yer almamıştır. Fakat Soğuk Savaş'ın sona erişinin devletler arasındaki ideolojik farklılıkların ortadan kalktığı yeni bir uluslararası sistemin habercisi olduğuna çoğunlukla inanıldığı bir dönemde dahi, Vincent'ın bunun yapılması gerektiğine olan inancını korumuş olması ilginçtir. Vincent bu tür bir rahatlığa karşı uyarıda bulunmuştur. Her ne kadar kısa vadede ABD'nin gücüne karşı duracak biri olmasa da, iki kutuplu dünyanın ortadan kalkması güç politikasının bittiği anlamına gelmez. Benzer şekilde, kapitalizm ve sosyalizm arasındaki ideolojik rekabetin bitmiş olması, bizatihi ideolojinin sonu demek de değildir. 1990'da, Vincent ileri görüşlülüğü ile "uluslararası sistemin yeni halinin en eski milliyetçi sisteme benzemekte olduğunu, fakat süper güçlerin doktrinlerini ihraç etmeleriyle görece daha az kısıtlandığı" tespitinde bulunmaktaydı.[10]

Kısacası, Vincent devletler toplumunun ne kadar kozmopolitan yönde evrimleştiğine olan ilgisi sebebiyle Soğuk Savaş'ın sonlanmasıyla rehavete kapılmayı reddetmektedir. Fakat mevcut devletler toplumunun devamının bu yöndeki ilerlemeye bağlı olduğunu savunarak (bana göre) bu alana ciddi bir katkı da sağlamıştır. Bu tür bir ilerlemenin yokluğunda, uluslararası toplumun kuralları büyük güçlerin hâkimiyetinin rasyonelleştirilmesinden çok farklı bir şey ifade etmez. Uluslararası adalet olmadan, uzun dönem yaşayabilir bir düzen olamaz. Vincent, 'gerçekçilik' ve 'devrimcilik' arasındaki 'orta yolun' bu iki görüşü de aşmadıkça ve devletlerin dış ilişkilerindeki meşruiyetlerinin, yönetimlerinin ülke içindeki meşruiyetine sıkı sıkıya bağlanmış olduğu bir dünyanın gerçekleştirilmesine yardımcı olmadıkça uzlaştırıcı olamayacağını anlamamıza yardımcı olmuştur. Onun dünya görüşüne erişmek için önümüzde hala çok uzun bir yol var.

Notlar

1. Christopher Hill, 'R.J. Vincent (1943–90)', *Political Studies* 39 (1991), s. 160.
2. Iver B. Neumann, 'John Vincent and the English School of international relations', Iver B. Neumann ve Ole Waever (der.) içinde, *The Future of International Relations: Masters in the Making*, London, Routledge, 1997, ss. 39–41.
3. Özellikle bkz. Hedley Bull, *The Anarchical Society*, London, Macmillan, 1977.
4. Alan James, 'System or society?', *Review of International Studies* 19 (1993), s. 284.
5. R. John Vincent, 'The Hobbesian tradition in twentieth century international thought', *Millennium: Journal of International Studies* 10 (1981), s. 94.
6. John Vincent, *Nonintervention and International Order*, Princeton, New Jersey, Princeton University Press, 1974, s. 13.
7. *Ibid.*, ss. 348–49.
8. Iver B. Neumann, *op. cit.*, ss. 48–55.
9. John Vincent ve Peter Wilson, 'Beyond non-intervention', Ian Forbes ve Mark Hoffman (der.) içinde, *Political Theory, International Relations, and the Ethics of Intervention*, London, Macmillan, 1993, s. 125.
10. John Vincent, 'The end of the Cold War and the international system', David Armstrong ve Erik Goldstein (der.) içinde, *The End of the Cold War*, London, Frank Cass, 1990, s. 199.

Vincent'ın Temel Çalışmaları

Nonintervention and International Order, Princeton, New Jersey, Princeton University Press, 1974.

'Western conceptions of a universal moral order', *British Journal of International Studies* 4 (1978), ss. 20–46.
'The Hobbesian tradition in twentieth century international thought', *Millennium: Journal of International Studies* 10 (1981), ss. 91–101.
'Realpolitik', James Mayall (der.) içinde, *The Community of States*, London, George Allen & Unwin, 1982, ss. 72–83.
'Change and international relations', *Review of International Relations* 9 (1983), ss. 63–70.
'Edmund Burke and the theory of international relations', *Review of International Studies* 10 (1984), ss. 205–18.
Human Rights and International Relations, Cambridge, Cambridge University Press, 1986.
Foreign Policy and Human Rights: Issues and Responses, Cambridge, Cambridge University Press, 1986.
Order and Violence: Hedley Bull and International Relations (J.D.B. Miller ile birlikte, der.), Oxford: Clarendon Press, 1990.
'The idea of rights in international ethics', Terry Nardin ve David R. Mapel (der.) içinde, *Traditions of International Ethics*, Cambridge, Cambridge University Press, 1993, ss. 250–69.

Ayrıca bakınız: **Bull, Walzer, Wight**

Konuyla İlgili Yararlanılabilecek Kaynaklar

Neumann, Iver B., 'John Vincent and the English School of international relations', Iver B. Neumann ve Ole Waever (der.) içinde, *The Future of International Relations: Masters in the Making*, London, Routledge, 1997, ss. 38–65. Bu inceleme, Vincent'in çalışmalarının tamamını kapsayan bir kaynakça içermektedir.
Wheeler, Nicholas J., 'Pluralist or solidarist conceptions of international society: Bull and Vincent on humanitarian intervention', *Millennium: Journal of International Studies* 21 (1992), ss. 463–88.

MARTIN WIGHT

Martin Wight (1917-1972) uluslararası ilişkiler çalışmalarında sonradan İngiliz Okulu olarak bilinecek yaklaşımın önde gelen teorisyeniydi. Wight'ın kendisi yaşamı boyunca çok az yayın yapmıştır. Hedley Bull'un not ettiği gibi, "onun yazıları...1946 yılında Chatham House tarafından bir şiline basılan ve uzun süredir kopyası olmayan altmışsekiz sayfalık bir kitapçıktan ve yarım düzine kitap bölümü ve makalelerden oluşmaktadır."[1] Çalışmalarının büyük kısmı ölümünden sonra eşi Gabriele tarafından, Hedley Bull ve onun ölümden sonra da Brian Porter yardımıyla basılmıştır. Bunlar onun üç başyapıtını kapsar: *Systems of States* (1977), *Power*

Politics (1978) ve *International Relations: Three Traditions* (1991). Üçüncü kitap Wight'ın akademik kariyerinin önemli bir bölümünü geçirdiği London School of Economicsde (LSE) 1960'lar boyunca lisans öğrencilerine verdiği ünlü derslerini içermektedir. 1960'ların ilk yıllarında kısa bir süreliğine Sussex Üniversitesinde ders vermiştir, ancak o LSE'deki meslektaşları ve öğrencileri üzerindeki kalıcı etkisi ile daima hatırlanacaktır.

1950'lerin sonlarında, Wight Herbert Butterfield ile birlikte *British Committee on the Theory of International Politics*'in kuruluşunda öncü rol oynamıştır. 1966 yılında *British Committee*, Wight'ın en etkili çalışmalarından biri olan *"Why is there no international theory?"* (Neden uluslararası teori yoktur?) makalesini yazdığı *Diplomatic Investigations* derleme kitabını yayımlamıştır. Argümanı (1991 yılında yayımlanan derslerinde ayrıntıyla anlatılan) "siyasal teorinin temel sorusunun devlet nedir olması gibi, uluslararası ilişkiler teorisinde de sorulabilecek en temel soru, uluslararası toplum nedir sorusudur" önermesine dayandırılmıştır.[2] Bu iddia, Wight'ın 'eğer siyasal teori devlet hakkında bir spekülasyonsa, uluslararası ilişkiler teorisi de devletler toplumu veya milletler ailesi veya uluslararası toplum üzerine bir spekülasyondur' inancına dayanmaktadır.[3]

Ana soruyu ortaya koyduktan sonra Wight, 'uluslararası teorinin sadece yetersizliğiyle değil, ayrıca entelektüel ve sözel fakirliğiyle de göze çarptığını' savunmaktadır. Plato, Hobbes, Locke, Mill ve Rousseau tarafından yazılan metinlerin Batı geleneğinde uluslararası denkleri yoktur. Wight'a göre bu durumun sebebi çift taraflıdır. Bir taraftan Batılı teorisyenler geleneksel olarak ilerlemenin tek mekânı ve 'siyasal tecrübenin amacı' olarak neredeyse sadece devletler üzerine odaklanmışlardır. Diğer taraftan Wight;

> Uluslararası politikanın teorileştirmeye karşı olan itaatsizliği[ni not etmektedir]. Bunun sebebi teorileştirmenin siyasal teoriler ve hukukun dili üzerinden yapılması gerektiğidir. Fakat bu insanın sosyal yaşamını kontrol etmesi için uygundur... uluslararası ilişkiler teorisi ise hayatta kalmanın teorisidir.[4]

Bunun için Wight'a göre müstakil bir uluslararası ilişkiler teorisi yoktur. Bunun yerine o, 'yazarlar ve devlet adamlarında vücut bulan ve nesilden nesile aktarılan' üç kapsamlı düşünce *geleneği* ayrımına gitmektedir. Bunların nasıl ve neden uluslararası ilişkiler teorisinin temel sorusunu cevapladığına kısaca göz atmadan önce, Wight'ın felsefe, hukuk ve tarih literatürlerini kapsayabilmek ve basite indirgemek, bunun yanında benzer siyasal pratikleri sistem-

leştirmek adına ne kadar geniş kapsamlı bir tipoloji ortaya koyduğunu vurgulamaya çok dikkat ettiğini belirtmek gerekir:

> Eğer bu üç uluslararası ilişkiler teorisinden düşünce kalıpları olarak bahsedersek, onlara felsefi bir bakış açısından yaklaşmış oluruz. Düşün bütününün mantıksal tutarlılığını, her bir fikir ögesinin nasıl mantıksal olarak diğerlerini de gerekli kıldığını ve bu sayede bütünün bir siyasal felsefe sistemi haline gelmeye muktedir olduğunu... gözden kaçırmamalıyız. Eğer bunlardan düşünce geleneği olarak bahsedersek... muhtemelen mantıksızlıkları ve süreksizlikleri görürüz, çünkü siyasal yaşamın zaruretleri mantığın önüne geçer. Biz arada kalan bütün durumları bulmalıyız.[5]

Bu uyarı sağlam şekilde yapıldıktan sonra, Wight üç R'ler olarak bilinen –gerçekçilik *(realism)*, ussalcılık *(rationalism)* ve devrimcilik *(revolutionism)*'in– ayırt edici niteliklerini, temel soruyu nasıl ve niçin cevapladıkları üzerinden ortaya koyar.

Bir uçta gerçekçilik vardır. Bu geleneğe göre uluslararası toplum bir çelişkidir. Devletler arasında bir anlaşmanın yokluğunda devletler toplum öncesi doğal durumdadırlar. Bireyler arasında ise bu savaş durumudur. Hobsçu varsayımlara bağlı olan bu gelenek, uluslararası politikayı sıfır toplamlı bir güç mücadelesi olarak, barışı ise ortak güvensizliğin ve varlıksal caydırıcılığın kırılgan bir sonucu olarak görür. Devlet en üstün siyasal otoritedir ve sağduyu ve düşmanca bir ortamda egoistik kişisel çıkarların rasyonel takibini dikte etmesi dışında çıkarları diğer devletleri düşünmesini engeller. Uluslararası politika şiddet, hayatta kalma mücadelesi ve stratejik gerekliliklerin ebedi alanıdır.

Diğer uçta ise klasik öncüleri Dante ve Kant olan devrimcilik *(revolutionism)* bulunur. Bu gelenek teleolojik olarak, patolojik dinamikleri toplumun asıl üyelerinin gerçek çıkarlarına zıt olan ikinci derece önemli devletler sistemi yüzünden tam manasıyla gerçekleştirilemeyen uluslararası toplum görüşünü ortaya koyar. Devrimci gelenek ve hareket gerçekçiliğin devletler arasındaki uluslararası topluma şüpheci yaklaşımını kabullenerek, *civitas maximum*'a ulaşma mücadelesinin tarihsel süreci içinde insanlığa mükemmeliyetçi bir bakışla bağlıdır. Devrimciler, kendini-kurtarma *(self-help)* üzerine kurulu sistemin gerekliliklerine teslim olmak ya da ahlaki olarak yüceltmek yerine, onun kökten değiştirilmesini talep eder. "Bundan dolayı, diplomatik tarihin tümünün şimdiye kadar acı çektiği ve aynen Tanrı'nın krallığı gibi... [insanoğlunun] toplumunun vaktinin geldiği inancı Hügenotlar,

Jakobenler, Mazzini, başkan Wilson ve Komünistler arasında farklı derecelerde olsa da ortaktır."[6] Bu örneklerin gösterdiği gibi, ne geleceğin siyasal olarak kesin bir düzenlemesi yapılabilir ne de günümüzü değiştirecek araçlar önceden belirlenebilir. Kurtuluşun gerekliliğine dair birçok gerekçe olduğu gibi, bunun birçok yolu da mevcuttur. Her türden devrimcileri birleştiren nokta; var olan siyasal sisteme karşı olmaları ve sistemi radikal şekilde düzeltmek istemeleridir.

Wight'ın gerçekçilik ve devrimcilik ayırımı E.H.Carr'ın gerçekçilik ve ütopyacılık ayırımına benziyor olsa da Wight, Carr'ın söz etmediği üçüncü bir düşünce akımını ileri sürerek Carr'dan farklılaşmaktadır. Wight, ussalcılık dediği şeyin gerçekçilik ve devrimciliğin tam ortasında ve onlara karşı olduğunu savunmaktadır. Ussalcılık Hobbes ve Kant'tan değil, Locke ve Hume'un metafiziğinden beslenmektedir. Bu geleneğin takipçileri sözleşme öncesi 'doğa durumu'nun özü itibariyle ne kaotik, ne de saadet dolu olduğunu ve diğer iki geleneğin de insanı sosyal davranışın statik ve asosyal 'doğa' tarafından belirlendiği anlayışıyla birlikte, atomistik varsaymakla hataya düştüklerini savunmaktadır. Aksine, insanlar birbirleri ile sürekli etkileşim içindeki sosyal varlıklar olarak anlaşılmalıdır. İnsan birlikteliğinin herhangi bir düzeyinde sosyal hayat tarzları, ancak alışkanlık ve normların tarihsel evrimi üzerinden anlaşılabilir. Yönetişimin yetkili sosyal kurumları tarafından ifade edilmesi ve yazılı kural haline getirilmesiyle bu alışkanlık ve normlar, toplumları kurucu üyelerinin karşılıklı hak ve yükümlülükleri yoluyla düzenleyen davranış ilkelerini sağlamaktadır.

Bu nedenle Wight için, dünya devletinin yokluğu ve birden fazla egemen devletin bir arada var olması, uluslararası politikayı savaş durumuna sokmadığı gibi, uluslararası toplum kavramını da anlamsız kılmamaktadır. Ne de anarşi sosyal ve iktisadi ilişkiler için bir engeldir. Fakat bu, otonomisinden dolayı temel nitelik ve dinamiklerini anlamakta 'içsel olana benzetme' girişimlerini ciddi şekilde zayıflatan, kendine özgü bir toplumdur.

Martin Wight'ın uluslararası düşünceye dair 'trialektiği' fazlasıyla eklektiktir ve bunun sebebi sadece bu gelenekleri felsefi veya analitik kesinlikle tanımlamayı reddetmesi değil, ayrıca onları aşmak veya kendi görüşlerini herhangi birinin parametreleri içine yerleştirmek konusunda derin bir isteksizlik duymasıdır. Timothy Dunne, İngiliz Okulu ile ilgili kusursuz değerlendirmesinde, Martin Wight'ın uluslararası politikayla ilgili ilk çalışmalarında, özellikle *Power Politics* adlı kitabında, 'Martin Wight'ın gerçekçiliğinde diyalektik olmadığını, sadece güç olduğunu' kaydetmek-

tedir. "Wight'ın ilk yazıları insan iradesince dokunulmamış güç politikasının olamayacağına dair görüşü açığa çıkarmaktadır".[7] Fakat ilerki yıllarda, ussalcı geleneğe sempati duyduğunu itiraf etmiş, ama kendini ussalcı olarak tanımlamayı reddetmiştir. "Kendi zihnimi sorguladığımda, üç okulu da kendimde bulduğumu fark ettim"[8] diye yazmıştır. Bunun sebeplerinden birisi, Wight'a göre her bir düşünce geleneğinin uluslararası ilişkilerin ana konularını oluşturan üç sosyolojik durumdan birinin derlenmesi olmasıdır. Bu konular, egemen devletlerden oluşan uluslararası sistem içinde bir otoritenin yokluğu olarak anlaşılan *uluslararası anarşi;* diplomasi pratiği, uluslararası hukuk ve karşılıklı bağımlılığın kurumsallaşmış formları şeklinde göze çarpan *mutat ilişkiler* ve *ahlaki dayanışma* veya devlet olmaklığın yasal kurgusunun ardında yatan erkek ve kadınların küresel toplumu olarak insanlığın görünmeyen toplumudur. Bu üç gelenek, derslerinde savaş, ulusal çıkarlar, diplomasi, güç dengesi ve uluslararası hukuku tartışmakta kullandığı mükemmel eğitsel bir araçtır. Çok gevşek gelenekler olduklarından, uluslararası ilişkilerin hiçbir büyük yazarı kesin olarak birisinin içinde sınıflandırılamazdı ve Wight sadece kendisinde değil, diğer yazarlarda da her bir geleneğin farklı unsurlarının bir arada var olduğunun farkındaydı. Öte yandan, bu kendini baltalamak olsa da, her bir gelenek içinde ayrımlar yapmak olanaklıydı. Bu bağlamda, Kant gibi 'ılımlı' devrimciler ile Lenin gibi 'sert' devrimciler arasında ayrım yapılabilir. Wight ayrıca pasifizmi, dünyayı gerçekçilerin tanımladığı şekliyle kabullenmekle birlikte, güç politikası içinde yer almanın inatla reddedildiği 'tersine (çevrilmiş) devrimcilik' olarak tanımlamaktadır.

Martin Wight'ın çalışmalarını değerlendirmek zordur. Bir taraftan, (diğerleri yanında, Carr, Morgenthau ve Herz'in eserlerinde popülerleştirilen) gerçekçilik ve idealizmin tek başına uluslararası düşünce tarihini tüketmediğini ve (Grotiusçu okul olarak da bilinen) ussalcılığın ciddiye alınmayı hak ettiğini savunan görüşün kurucu babalarından biri olarak kabul edilir. Bu görüş elbette 1950'ler ve 1960'larda Wight'dan esinlenen birçok akademisyen, özellikle Hedley Bull tarafından paylaşılmaktaydı. Steve Smith disiplinle ilgili ustalıklı analizinde, Wight'ın üç kategorisini yirminci yüzyılda disipline dair yapılmış en etkili on özeleştiriden biri olarak tanımlamaktadır.[9]

Öte yandan Wight'ın eserleri sorunsuz değildir ve bu sorunlardan iki tanesi değinmeye değerdir. İlk olarak bu üç geleneğin epistemolojik konumu üzerine ciddi bir tartışma sürmektedir. Nihayetinde uluslararası ilişkiler disiplinini alt kategorilere bölmek için birçok yol mevcuttur. Carr iki düşünce okulu ileri sürmüşken, Wight bunu üçe çıkarmış, James Mayall beş okulu ele alırken,

Nardin ve Mapel uluslararası etik alanını on iki farklı araştırma geleneğine bölmüştür.[10] Eğer kategoriler çalışmaz durumdaysa ve Wight'ın da derslerinde apaçık ortaya koyduğu gibi, herhangi bir düşünürü bir geleneğin içine yerleştirmeye zorlamak hataysa, Wight'ın sınıflandırmasını diğerlerinden daha faydalı yapan şey nedir? Roy Jones, İngiliz Okuluna dair genel eleştirisinde bu duruma işaret etmektedir:

> Eğer üç R'ler algılama, kavrayış ve eylem anlamına geliyorsa, bunlar nereden ve kimden ortaya çıkıyor? Eğer bunlar Martin Wight'ın zihninin ürünleriyse radikal bir revizyona açık değiller mi? Ne de olsa Machiavelli'in birçok yönü bulunmaktadır. Wight'ın şeması metafiziksel öneme sahip olabilir mi? Siyasal teori ile uğraşmak en basit şekliyle devlet adamları ve diğerlerinin eylemlerini ve hükümlerini sınıflandırmak veya onlar üstüne yorum yapmak değil, bilakis birinci dereceden bir etkinliktir.[11]

Bir diğer deyişle, üç R'lerin metafiziksel önemini savunma çabalarının yokluğunda, bunları Wight gibi tarihsel bilgelik ve incelik ile kullanamayacaklara üç R'lerin nasıl yardım edebileceği sorusu cevap bulmuş değildir. Wight'ın kendisi üç R'leri aşabileceğimizden veya herhangi birinin diğer ikisine üstün gelebileceğinden şüphe etmekteydi, fakat bunu açıkça savunmaya yanaşmamıştır.

Martin Wight'ın çalışmasının ikinci sorunu, uluslararası ilişkilerde normatif sorunlara olan ilgisine rağmen, bu alanı tanımlama yöntemi onun Batı siyasal teorisi içerisine yerleştirilme ihtimalini baştan yok etmektedir. Chris Brown bu noktaya *International Theory: New Normative Approaches* adlı mükemmel eserinde değinmektedir. Brown, Wight'ın siyaseti karakterize edişinin analitik olarak ayrı iki kavramı karıştırdığını iddia etmektedir. İlki adaletin doğası ve ikincisi devletin örgütsel yapısıdır.[12] Eğer uluslararası adaleti Batı siyasal teorisinin penceresinden çalışacak ve anlamını ve organizasyonel sonuçlarını aydınlatmak için Batılı teorik kategorilere başvuracak olsaydık, üç R'lerin toplulukçu ve kozmopolitan dünya düzeni görüşleri arasında daha aydınlatıcı bir söyleme yol vermesi gerekirdi. Wight, siyasal teoriyi yanlış bir şekilde tanımlayarak savaş, devlet egemenliği ve küresel zenginliğin adaletsiz dağılımı gibi normatif açmazlara ışık tutmayı sağlayacak kaynaklardan kendini mahrum etmiştir.

Bu sorunlarına rağmen Wight, uluslararası ilişkilerin kültürel ve ahlaki boyutları üzerine yazan birisi olarak okunmayı hak etmek-

tedir ve çalışmaları farklı bir üslupla dile getirilseler bile günümüz sorunları üzerine yapılan yeni tartışmaların aslında çok eski argümanların uzantısı ve görünümü olduğunu hatırlatmaktadır.

Notlar

1. Hedley Bull, "Martin Wight and the theory of international relations", *British Journal of International Studies* 2 (1976), s. 101.
2. Martin Wight, "An anatomy of international thought", *Review of International Studies* 13 (1987), s. 222.
3. Martin Wight, "Why is there no international theory?", Martin Wight ve Herbert Butterfield (der.) içinde, *Diplomatic Investigations: Essays in the Theory of International Politics*, London, Allen & Unwin, 1966, s. 18. Ayrıca bkz. s. 260; *International Theory: The Three Traditions* (Gabriele Wight ve Brian Porter, der.) Leicester/London, Royal Institute of International Affairs/Leicester University Press, 1991, Wight bu eserinde bu geleneklerin "sonsuzluğa giden tren rayları gibi olmadıklarını, felsefi olarak sürekli ve saf olmadıklarını... Batı medeniyetinin kilimi içine örülmüş olduklarını ve öz kimliklerini kaybetmeden birbirlerini etkileyip geliştirip değiştirdiklerini" ifade eder.
4. Martin Wight, "Why is there no international theory?", *op. cit.*, s. 33.
5. Martin Wight, "An anatomy of international thought", *op. cit.*, s. 226.
6. Martin Wight. "Western values in international relations", Martin Wight ve Herbert Butterfield (der.) içinde, *Diplomatic Investigations: Essays in the Theory of International Politics*, London, Allen & Unwin, 1966, s. 94.
7. Timothy Dunne, "International society: theoretical promises fulfilled?", *Cooperation and Conflict* 30 (1995), s. 130.
8. Martin Wight, "An anatomy of international thought", *op. cit.*, s. 227.
9. Steve Smith, "The self-images of a discipline: a genealogy of international relations theory", Ken Booth ve Steve Smith (der.) içinde, *International Relations Theory Today*, Cambridge, Polity Press, ss. 1–38.
10. Michael Donelan, *Elements of International Political Theory*, Oxford, Clarendon Press, 1990; Terry Nardin ve David Mapel (der.), *Traditions of International Ethics*, Cambridge, Cambridge University Press, 1992.
11. Roy Jones, "The English School of international relations: a case for closure", *Review of International Studies* 7 (1981), s. 10.
12. Bkz. Chris Brown, *International Theory: New Normative Approaches*, Hemel Hempstead, Harvester Wheatsheaf, 1992.

Wight'ın Temel Çalışmaları

British Colonial Constitutions, Oxford, Clarendon Press, 1952.

"Why is there no international theory?", Martin Wight ve Herbert Butterfield (der.) içinde, *Diplomatic Investigations: Essays in the Theory of International Politics*, London, Allen & Unwin, 1966, ss. 1–33.

"Western values in international relations", Martin Wight ve Herbert Butterfield (der.) içinde, *Diplomatic Investigations: Essays in the Theory of International Politics*, London, Allen & Unwin, 1966, ss. 89–131.

"The balance of power and international order", Alan James (der.) içinde, *The Bases of International Order: Essays in Honour of C.A.W. Manning*, Oxford, Oxford University Press, 1973, ss. 85–115.

Systems of States, London, Leicester University Press, 1977.

Power Politics, Harmondsworth, Penguin, 1978.

"An anatomy of international thought", *Review of International Studies* 13 (1987), ss. 221–27.

International Theory: The Three Traditions (Gabriele Wight ve Brian Porter, der.), Leicester/London, Royal Institute of International Affairs/ Leicester University Press, 1991.

Ayrıca bakınız: **Bull, Carr, Nardin.**

Konuyla İlgili Yararlanılabilecek Kaynaklar

Bull, Hedley, "Martin Wight and the theory of international relations", *British Journal of International Studies* 2 (1976), ss. 101–16. Martin Wight, *International Theory: The Three Traditions, op. cit.*, s. xi–xxiii.'de yeniden basılmıştır.

Dunne, Timothy, *Inventing International Society: A History of the English School*, New York, St Martin's Press, 1998.

Grader, Sheila, "The English School of international relations: evidence and evaluation", *Review of International Studies* 14 (1988), ss. 29–44.

Hassner, Pierre, "Beyond the three traditions: the philosophy of war and peace in historical perspective", *International Affairs* 70 (1994), ss. 737–56.

Jackson, Robert H., "Martin Wight, international theory and the good life", *Millennium: Journal of International Studies* 19 (1990), ss. 261–72.

Jones, Roy, "The English School of international relations: a case for closure", *Review of International Studies* 7 (1981), ss. 1–13.

Nicholson, Michael, "The enigma of Martin Wight", *Review of International Studies* 7 (1981), ss. 15–22.

Porter, Brian, "Patterns of thought and practice: Martin Wight's internationaltheory", Michael Donelan (der.) içinde, *The Reason of States: A Study in International Political Theory*, London, Allen & Unwin, 1978, ss. 64–74.

Wilson, Peter, "The English School of international relations", *Review of International Studies* 15 (1989), ss. 49–58.

Yost, David, "Political philosophy and the theory of international relations", *International Affairs* 70 (1994), ss. 263–90.

POSTMODERNİZM

Richard Ashley ve Robert Walker günümüz uluslararası ilişkilerinin teori ve pratiğinde bilgi ve gücün birbirinden ayrılamaz şekilde bağlı olduğu yollara dikkatimizi çekmektedirler. Kendilerini akademik öğretinin sınırlarında kendi kendilerini sürgüne zorlayan kişiler olarak tanımlayan Ashley ve Walker, aynı zamanda akademik öğretinin olanaklılık koşullarını ve güvenilir bilgi iddialarının sınırlarını sorgulamaktadırlar. Onlara göre uluslararası ilişkiler araştırmacıları hep ulaşılamayan bir idealin peşinde, devlet idaresi pratiklerini açıklayabilecek ve yenilik önerebilecek, güç oyununun ötesinde bir felsefi temel arayışındadırlar. Ashley ve Walker'a göre teori ve pratik arasındaki modern ayrımın yerini 'söylem' almış ve bu terim gerçeklik ve onun metinsel temsili arasındaki ikiliği bulanıklaştırmıştır. Özellikle Ashley, alanda belirli bazı bilgi/iktidar söylemlerinin hangi stratejiler yoluyla karşıt kavramsal hiyerarşiler kurduğunu ve karşı konumları bastırdığını açığa çıkaracak, disiplinle ilgili bir 'yapısökümü' *(deconstruction)* projesiyle ilgilenmektedir. Ona göre yaşadığımız dünyayı tarif etmekte kullandığımız dil, 'ben' ve çevre arasında aracılık etmez. Bu, çalışma alanımızın kapsamı ve dinamikleriyle ilgili temel ontolojik inançlarımızı nasıl meşrulaştırdığımıza ilişkin önemli epistemolojik konuları arka plana iten modern bir gururdur. Robert Walker ise eleştirel bakışını, zaman, tarih ve ilerleme anlayışımızı düzenleyen, buna karşın bu alandaki birçok araştırmacının sorgulamadan kabul ettiği 'egemenlik' söylemine çevirmiştir. Bu düşünürler, akıl ve gerçeğin modern mefhumlarına dayalı ampirik veya normatif analizlerde yer almayı reddederken, kendilerini modernitenin karanlık tarafını aydınlatmaya adamışlardır. Özellikle Walker'in çalışmalarında Max Weber büyük önem kazanır. Walker radikal değişimin politik olasılıklarını tasavvur etme yetimizi kısıtlayan, modernite çıkmazının uluslararası ilişkiler çalışılmalarında açıkça görüldüğünü öne sürmektedir.

RICHARD ASHLEY

Richard Ashley, uluslararası ilişkiler alanında (daha doğrusu bu alana karşı) son yirmi yıldır postmodern/postyapısalcı hareketin önde gelen seslerinden biri olarak isim yaptığı Arizona State Üniversitesi Siyaset Bilimi Bölümünde 1981'den beri ders vermektedir. Lisans öğrenimini Santa Barbara, California Üniversitesinde tamamlayan Ashley, doktora derecesini Massachusetts Institute of Technologyden 1977 senesinde almış ve 1985'te *International Studies Association*'ın Karl Deutsch Ödülüne layık görülmüştür.

Ashley'nin ünü, derleme kitaplarda yer alan bir dizi makale ve kitap bölümlerine dayanır. Disipline katkısı, salt teoriden ziyade en iyi şekilde meta-teori düzeyinde anlaşılabilir. Alexander Wendt'e göre;

> bu tip bir teorileşmenin amacı... dünya politikası anlayışımızı geliştirmektir, fakat bunu uluslararası sistemin yapı ve dinamiklerine yoğunlaşarak değil, uluslararası ilişkiler biliminde neyin önemli veya meşru soru ve cevapları oluşturduğuna dair ontolojik ve epistemolojik meselelere yoğunlaşarak dolaylı yoldan yapmaktır[1].

Ashley'nin çalışmalarına ilişkin yürüttüğü önemli araştırmasında Jarvis, iki evreyi bibirinden ayırmaktadır. Bunlar; Ashley'in modernite ve Aydınlanma'nın epistemolojik sınırları içinde çalıştığı 'kahramanlık evresi' ve çoğu uluslararası ilişkiler araştırmacısının gerçekliği arayışında başvurduğu ölçütlerini ve aynı şekilde konularının kapsamını kavramsallaştırma yöntemlerini sorgulamaya ve zayıflatmaya çalıştığı 'yıkıcı evre'dir.[2]

Ashley'nin, büyük güçlerin zaman içinde ve farklı oranlardaki teknolojik, ekonomik ve nüfus büyümelerini incelediği ilk kitabı, Çin, Birleşik Devletler ve Sovyetler Birliği arasındaki güçler dengesi üçgeninin ortodoks bir eleştirisidir. Kitap, geleneksel bir 'güç dengesi' çerçevesine oturtulmuş olmasına karşın zamana dair dinamik bir perspektif benimsenmiş ve gücün anlamı ülke dışına askeri güç gönderme becerisiyle özdeşleştirilmemiştir. Kitabın yayınlanmasından bu yana Ashley dikkatini büyük oranda geleneksel uluslararası ilişkiler teorisinin meta-teorik öncüllerine vermiştir. Özellikle de uluslararası ilişkiler teorisine, siyasal etkilerinden ayrılamaz araçsal bir mantık tarafından, yani hiyerarşik ve baskıcı küresel güç yapılarının ortaklığı tarafından yön verildiğini ileri sürmektedir.

Araçsal mantık gerçekliğin doğası, teorinin işlevi ve bilim insanının teorisyen olarak rolüne ilişkin birtakım varsayımlara dayanır. İlk olarak bu mantık, özne ve nesne arasında, gerçekliği algılamalarla bozulmamış ve dil ve yorumla dolaylı ilgisi olan bir yaşam alanı haline getiren ontolojik bir ayrımı varsayar. Gerçeklik gözlem yapan, konuşan ve fiil işleyen öznelerden bağımsız olarak vardır. İkinci olarak teorinin işlevi, ele aldığı konunun süregelen etkinlik kalıplarını açıklamaktır. Bunu da eğer/ise *(if/then)* açıklamalar şeklinde, sınanabilir hipotezlere, akla yatkın yorumlar sağlamak yoluyla yapar. Hipotezler deneyimle elde edilen veriler ile verinin anlamlandırılmasında yararlanılan teorik çerçeve arasındaki kritik bağlantıyı oluşturur. Son olarak teori sadece bir keşif aracı değildir, davranış kalıplarını yalnızca belli parametreler içerisinde öngörebilmek yerine, onlara müdahele edip, değiştirmek için de yararlı olabilir. Ashley için bu öncüller bir 'teknik rasyonalite' biçimi oluşturmaktadır:

> Teknik rasyonalite hayatı az ya da çok birbirinden ayrı birçok sorunlu durum olarak tasarlar... bunlar verili bazı amaç ve ihtiyaçlar, gerçekleştirilmesi veya karşılanması önündeki bazı engel ya da sınırlamalara ve bu engel ve sınırlamaların aşılmasını sağlayabilecek bazı araçlar açısından tanımlanır.[3]

Ashley teknik aklın teoriyi her tür eleştirel değerlendirme işlevinden mahrum bıraktığını ve disiplindeki hegemonyasının, olası özgürleştirici bir araç olarak aklın, çoğu araştırmacı tarafından kapsamını ve anlamını yitirmiş varsayılması anlamına geldiğini savunmaktadır. Sonuç olarak sosyal bilimcinin rolü; verili bir sorun alanındaki 'problem'leri çözmeye yardımcı olmak, fakat bu problemlerin ortaya çıkmasına sebep olan koşulları sorgulamamakla teknisyenlikten pek öteye gidememektedir. Teorinin bu pozitivist tasarımına karşı Ashley, sorunlara yol açan yapısal/epistemolojik pratikleri inceleyen, düşünsel *(reflective)* bir sosyal bilimi desteklemiştir. Ayrıca, bu yapıların 'çözümleri' şekillendirmesi ve sınırlandırmasına izin vermektense, onlara karşı durmak için radikal bir girişimde bulunulmasını savunmuştur. Ashley'nin 1980'lerin ilk yarısında basılmış olan en önemli makaleleri; uluslararası ilişkilerde gerçekçilik tartışmaları, dünya düzeni modellemeleri ve ekonomik yöntemlerin (özellikle de rasyonel tercih kuramının) hakimiyetinde görülen teknik rasyonalitenin epistemolojik öncüllerine karşı çeşitli felsefi eleştirilerden oluşmaktadur.

Aynı zamanda Ashley, geleneksel uluslararası ilişkiler teorisinin eleştirel analizini sürdürürken, uluslararası ilişkilerin gündeminde

ortaya çıkan 'sorunları' düzenlemek için çoğu uluslararası ilişkiler araştırmacısının dayandığı güç yapıları tarafından ezilen herkes için, özgürlük ve özerkliğin özgürleştirici *(emancipatory)* ideali peşindedir. Bu, Jürgen Habermas ve onun beşeri bilimlerdeki 'bilgi oluşturucu çıkarlar' fikrine başvurduğu *Political realism and human interests* makalesinde John Herz'le tartışmasında açıkça bellidir: "Çevremizi idare etmeye yönelik teknik çıkara ve karşılıklı iletişim ve anlaşmayı sürdürmeye yönelik pratik çıkara ek olarak "insanların geleceklerini tamamen istekli ve bilinçli bir şekilde oluşturma yetisini yadsıyan kabul edilmemiş kısıtlamaları, hâkimiyet ilişkilerini, çarpık iletişim koşullarını anlamaya ve bunlardan özgürleşime yönelik deneyüstü *(transcendantal)* çıkarımız da vardır."[4]

Buna rağmen Ashley'i ütopyacı bir düşünür olarak sınıflandırmak basite indirgemek olacaktır. Çünkü Ashley, kendimizi özgürleştirebilmemiz için var olan bu 'kısıtlamalar' ve 'hakimiyet ilişkileri'ni aydınlatmaya çalışan bir araştırma projesinden biraz uzaklaşmıştır. Fransız postyapısalcıları ve özellikle de Michel Foucault'nun çalışmalarından etkilenen birçok radikal sol üyesi gibi Ashley de artık modernitenin düşünsel mirasının ne değerlerimizi şekillendirmesinden, ne de herhangi bir somut kurumsal düzenleme dizisinde nasıl elde edileceklerine dair yön göstermesinden yararlanmaktadır[5]. Yine de Ashley, ortodoks uluslararası ilişkiler teorisinin metafiziksel ve epistemolojik önermelerine odaklanmada başarılı olmuştur. Ashley yeni-gerçekçi teorinin, özellikle de Kenneth Waltz'un determinizmine dikkat çekmiş ve dünya politikasının araştırılmasında mikroekonomik metodolojiler uygulanmasından kaynaklanan birçok problemi ortaya çıkarmıştır. Ashley, rakip analiz çerçevelerinin yeterliliğinden çok, yargılama ve değerlendirme standartlarımıza şekil veren ölçütlerin problematik doğasıyla ilgilenen, 1980'lerin 'Üçüncü Tartışma'sının önemli kişilerinden birisidir.

1980'lerin ortasından beri Ashley, radikal 'kahramanlık' evresinden uzaklaşarak uluslararası ilişkiler teorisinin daha 'yıkıcı' bir eleştirisine yönelmiştir. Bu durum, Foucault'nun sosyal yaşamda bilgi ve iktidar arasındaki karşılıklı bağımlılığa dair kavramlaştırmasını benimsemesiyle tutarlıdır. Modern kavramsallaştırma, gücü sahip olunabilen, bir aracıdan bir başkasına aktarılabilen, mübadele edilebilir bir kaynak olarak ele almaktadır. Buna karşılık Ashley gücü, kimliğimizi inşa edilmiş benlikler olarak oluşturmaya yardım eden, disiplin edici bir uygulama ağı olarak görmektedir. Bu bağlamda 'sınıf' veya 'ırk' adına devrimci mücadelenin bizi güçten azad edebileceğine inanmak yanlıştır. Ashley, ilerlemeye dair bir meta-anlatı

yerine bir başkasını koymak, uluslararası ilişkilerdeki hegemonik söylemleri yenilemek yerine onları zayıflatmaya çalışan muhalif bir tavır takınmıştır. Onun ifade ettiği üzere bu şekilde;

> uygulamalara direnilebilir veya engellenebilir; sınırlar sorgulanabilir ve aşılabilir; temsiller yıkılabilir, açık olan, kanıt gerektirmeyene yönelik varsayımlar siyasallaştırılıp, tarihselleştirilebilir ve onlardan kurtulabilinir; çeşitli kültürel unsurlar arasında yeni bağlantılar olanaklı hale gelebilir; ve küresel politikayı düşünmek ve yapmak için yeni yollar açılabilir.[6]

Ashley, gücü sahip olunabilen veya olunamayan bir özellik olarak düşünmeyi bırakmamızı istemektedir. Güç, güç ağlarını oluşturan 'mikro-ilişkiler'de yer alır ve hem 'aşağıdan', hem de 'yukarıdan' uygulanabilir. Bu düşünme şekli, geleneksel gerçekçi yaklaşımın gücü mevcut çıkarlarını korumak ve hiyerarşik sistemdeki statülerini sürdürmek veya iyileştirmek için araçsal olarak kullanan 'büyük güçler' arasındaki 'güç dengesi' açıklamalarına bir hayli yabancıdır.

Yine de gerçekliğin ve aklın söylemsel olarak inşa edilmiş doğasına ilişkin yazdıklarının ışığında, Ashley'nin çalışmaları 1980'lerin sonlarından beri uluslararası ilişkilerin teori ve pratiğinin değerlendirilebileceği ayrıcalıklı bir bakış noktasını işgal etmeye çalışmamıştır. Sonuçta gerçeklik gücün bir işleviyse ve bunun tersi de geçerliyse, Ashley bu eleştirisini hangi 'temel'e dayandırabilir? Bunun yerine Ashley kendini daha mütevazı bir işle sınırlamış, uluslararası teori ve çözmeye çalıştığını iddia ettiği sorunlar arasındaki suç ortaklığını araştırmıştır. Bu onun uluslararası ilişkilerde 'gerçekçiliğin, özellikle de yeni-gerçekçiliğin yapısökümcü okuma' stratejisidir. Bu okuma gerçekçi metinleri anarşik bir ortamda bir arada varolan ayrı bölgesel devletlere dair verili bir gerçekliği yansıtma çabası olarak okunamamızı teşvik etmektedir. Dahası, gerçekçi metinleri egemen ülkesel devleti siyasal toplumun kapsayıcısı olarak onaylayan ve bu nedenle özgürlük kapsamımızı sınırlandıran ve kimliğimizi farklı ulusal toplumların üyeleri olarak yapılandıran girişimler olarak okumalıyız. Uluslararası ilişkilerin 'mekânsızlığı'nı anlamak için bütün bir disiplin inşa eden 'anarşi problematiği'nin 'ikili okuma'sını yapmaktan kastettiği budur. Anarşinin düzen ve otorite yokluğu ile bağlantılandırılması, ancak ülkesel egemenlik ve düzen/toplum arasında önceden bir bağlantı olması durumunda mümkün olabilir. Bu Robert Walker ve Martin Wight'in çalışmalarında da işlenen bir temadır, fakat Ashley bu ikiliği uluslararası ilişkilerin (ön)koşulu olarak kabul etmek yerine, bunu destekleyen entelektüel/politik pratiklerin üzerinde durmamız konusunda ısrar etmektedir.

O halde Richard Ashley'nin çalışması bir eleştirel teorisyenin çalışmasıdır. Fakat Ashley, kendisini uluslararası ilişkilerin geleneksel paradigmatik sınıflarından birine göre sınıfandırmamızı sağlayacak bir ideolojik gündemle çalışmamaktadır. Ashley'i sıradan bir radikal olarak adlandırmak çekici gelse de, onun çalışması herhangi bir grup insan adına yapılan herhangi bir projeyle bağlantılı değildir. Kendini hem disiplinden, hem de bu disiplinin temsil ettiğini savunduğu ülkeselleşmiş toplumlardan radikal bir şekilde uzaklaşmış biri olarak tarif eder. Biraz Avrupa'nın erken modern zamanındaki göçebe karakter olan gezgin *condotierre*[*] gibi;

> erdemli (olarak), yani içinde durumsallık ile bir şekilde içsel olarak erdemli bir ideali gerçekten yaşamayı mümkün kılacak olanakların ortasında sonsuz bir mücadele verilen genel bir ahlaki değer ya da yaşama santına göre davranan, [bu nedenle] oradaki insanlar arasında asla evinde olamayacağını bilen, her mekân ve inanca yabancı yani, özünde gerçekten faziletli bir ideali yaşamayı bir şekilde mümkün kılmak için, belirsizlik ve talihin içinde sonsuz çabalarla dolu bir inanç ve yaşamı sürdürme gayesiyle ayakta durmakta ancak oradaki insanların arasında kendini hiç bir zaman evinde hissedemeyeceğinin bilinciyle yaşamaktadır. Onun yaptığı çalışmanın bölgeselleştirme çalışması olmasına rağmen hiç bir bölgeye bağlı kalmadığını, göçebe olduğunu, bir sonun değil ama bir stratejinin nesnesi, bir yaşam sanatı, kişiyi veya kişileri sorunsallaştırma yöntemi yapılabilecek mevkilerin arayışında ilerlemeye her zaman hazır olduğunu da söyleyebiliriz[7].

Bu aşamada Richard Ashley'nin uluslararası teoriye katkısını değerlendirmek zordur. Çünkü kendisi böyle bir değerlendirme yapmak için kullanılan geleneksel ölçütleri reddetmektedir. Çalışmaları İngiltere ve Amerika'da birçok (genelde daha genç) akademisyenden destek görürken, Ashley'nin yıkıcılığını disiplinin bütünlüğüne bir tehdit olarak görenler de karşı çıkmışlardır. Şunu da eklemek gerekir ki Ashley'nin, zaman zaman şiirsel, fakat genelde düz olan yazı tarzından dolayı kıta Avrupa felsefesine ve postyapısalcı analizin diline yabancı olanlarca söylediklerinin kavranması zor olabilmektedir.

Ashley'nin ve ondan etkilenenlerin çalışmalarına yönelik belki en ciddi eleştiri temel-karşıtı görecelik suçlamasıdır. Ashley'nin çalışması uluslararası ilişkiler teorisinde pozitivizmin süregelen bir eleştirisi olarak görülmesi gerektiği halde, bu eleştiri tam da politik

[*] Bkz. Çeviri Notları

teori ve uluslararası ilişkilerin çalışılması arasındaki sınırların yıkılmaya başladığı zamanda gerçekleşmiştir. Bugün artık uluslararası etik bu disiplinde marjinal olmaktan çıkmıştır. Mark Neufeld'in gözlemlediği gibi, uluslararası ilişkilerdeki 'Üçüncü Tartışma' akademisyenleri 'sürdürülegelen normal bilim gelenekleri ile paradigmaların özünde olan politiko-normatif boyutları' üzerine daha göreceli bir yaklaşımla düşünmeye itmiştir[8]. Esasında Ashley disiplindeki bu değişimden kısmen sorumludur. Öte yandan, bir bütün olarak modern akla yaptığı eleştiri, onu normatif uluslararası ilişkiler teorisinin yeniden canlanma sürecinden de dışlar. Neufeld'in deyişiyle, 'postmodernizm akıl mefhumunu düşünsellikle uyumlu bir şekilde pozitivist *bilgi*nin sınırlarının ötesine genişletmekten ziyade, aklın rolünü tümden zayıflatmaya elverişlidir'[9].

Richard Ashley çalışmalarını, bir çeşit teknik gerçekçiliğin yerine göreceli ve nihilist olanını koymak ve soyut olarak cazip görünen, fakat aralarında yargılama yapabilmek için akılcı ölçütlere ihtiyacımız olduğu durumda birbiriyle uyumlu olmayabilen ideallerin merasimini yapmakla suçlayan eleştirilere cevap vermiş değildir. Ashley'nin uluslararası teoriye katkısı, kendisi her ne kadar içinde var olmayacaksa da, etiğin yeniden dirilişi için gereken yolu açmış olması olarak değerlendirilebilir. Çalışmalarına gelen eleştiriler noktasında ise, uluslararası ilişkileri post-pozitivist bir araştırma alanı olarak kabullenmekten memnun, fakat hiper-düşünselliğin ateşinde yanmaya da gönülsüz eleştirmenleri karşısında geri çekileceği sonucuna varmak için henüz çok erkendir[10].

Notlar

1. Alexander Wendt, 'Bridging the theory/metatheory gap in international relations', *Review of International Studies* 17 (1991), s. 383.
2. Bkz., Darryl S.L. Jarvis, *International Relations and the Challenge of Postmodernism: Defending the Discipline*, Columbia, South Carolina, University of South Carolina Press, 1999.
3. 'The state of the discipline: realism under challenge', Richard L. Higgott ve James Richardson (der.) içinde, *International Relations: Global and Australian Perspectives on an Evolving Discipline*, Canberra, Australian University Press, 1991, s. 67.
4. 'Political realism and human interests', *International Studies Quarterly* 25 (1981), s . 227.
5. Bu konuyla ilgili olarak bkz., Jim George, *Discourses of Global Politics: A Critical (Re) Introduction to International Relations*, Boulder, Colorado, Lynne Rienner, 1994, s. 171–76.
6. 'Untying the sovereign state: a double reading of the anarchy problematique', *Millennium: Journal of International Studies* 17 (1988), s. 254.
7. 'The achievements of poststructuralism', Steve Smith, Ken Booth ve Marysia Zalewski (der.) içinde, *International Theory: Positivism and Beyond*, Cambridge, Cambridge University Press, 1996, s. 251, 253.

8. Mark Neufeld, 'Reflexivity and international relations theory', *Millennium: Journal of International Studies* 22 (1993), s. 55.
9. *Ibid.*, s. 75. Bu tartışma ile ilgili genel değerlendirme için bkz., Molly Cochran, 'Postmodernism, ethics and international political theory', *Review of International Studies* 21 (1995), ss. 237–50.
10. Yosef Lapid, 'The third debate: on the prospects of international theory in a post-positivist era', *International Studies Quarterly* 33 (1989), s . 251.

Ashley'nin Temel Çalışmaları

The Political Economy of War and Peace: The Sino-Soviet-American Triangle and the Modern Security Problematique, London, Pinter, 1980.

'Political realism and human interests', *International Studies Quarterly* 25 (1981), pp. 204–36.

'Three modes of economism', *International Studies Quarterly* 27 (1983), pp. 463–96.

'The eye of power: the politics of world modelling', *International Organization* 37 (1983), s . 495–535.

'The poverty of neorealism', *International Organization* 38 (1984), ss. 225–86.

'The geopolitics of geopolitical space: toward a critical social theory of international politics', *Alternatives* 12 (1987), ss. 403–34.

'Untying the sovereign state: a double reading of the anarchy problematique', *Millennium: Journal of International Studies* 17 (1988), ss. 227–62.

'Living on border lines: man, poststructuralism and war', James Der Derian ve Michael Shapiro (der.) içinde, *International/Intertextual Relations: Postmodern Readings in World Politics*, Lexington, Massachusetts, Lexington Books, 1989, ss. 259–321.

'Imposing international purpose: notes on a problematic of governance', James N. Rosenau ve Ernst-Otto Czempiel (der.) içinde, *Global Changes and Theoretical Challenges: Approaches to World Politics for the 1990s*, Toronto, D. C. Heath & Co., 1989, ss. 251–90.

'Introduction: speaking the language of exile: dissident thought in international studies' (R.B.J. Walker ile birlikte), *International Studies Quarterly* 34 (1990), ss. 259–68.

'Conclusion: reading dissidence/writing the discipline: crisis and the question of sovereignty' (R.B.J. Walker ile birlikte), *International Studies Quarterly* 34 (1990), ss. 367–416.

'The state of the discipline: realism under challenge', Richard L. Higgott ve James Richardson (der.), *International Relations: Global and Australian Perspectives on an Evolving Discipline*, Canberra, Australian University Press, 1991, ss. 37–69.

'The achievements of poststructuralism', Steve Smith, Ken Booth ve Marysia Zalewski (der.) içinde, *International Theory: Positivism and Beyond*, Cambridge, Cambridge University Press, 1996, ss. 240–53.

Ayrıca Bakınız: **Walker, Waltz**

Konuyla İlgili Yararlanılabilecek Kaynaklar

Brown, C., 'Critical theory and postmodernism in international relations', A.J.R. Groom ve Margot Light (der.), *Contemporary International Relations: A Guide to Theory*, London, Pinter, 1994, ss. 56–68.

Brown, C., 'Turtles all the way down: antifoundationalism, critical theory and international relations', *Millennium: Journal of International Studies* 23 (1994), ss. 213–38.

Gilpin, Robert, 'The richness of the tradition of political realism', *International Organization* 38 (1984), ss. 287–304.

Jarvis, Darryl, *International Relations and the Challenge of Postmodernism: Defending the Discipline*, Columbia, South Carolina, University of South Carolina Press, 1999.

Rosenau, Pauline, 'Once again into the fray: international relations confronts the humanities', *Millennium: Journal of International Studies* 19 (1990), ss. 83–110.

Spegele, Roger D., 'Richard Ashley's discourse for international relations', *Millennium: Journal of International Studies* 21 (1992), ss. 147–82.

DAVID CAMPBELL

David Campbell şu anda İngiltere'nin Durham Üniversitesi Coğrafya bölümünde kültürel ve politik coğrafya profesörüdür. Doktorasını, Jim George'la çalışarak Avustralya Milli Üniversitesinden almış, Newcastle, Keele ve Johns Hopkins üniversitelerinde akademik kadrolarda yer almıştır. Uluslararası ilişkilerdeki elli önemli düşünürden birisi olarak coğrafya bölümünde bir kadroda bulunması, onun sıradan bir akademisyen olmadığını gösterir. Campbell'ı postyapısal/postmodern uluslararası ilişkilerin önde gelen bir düşünürü olarak tanımlamak yerinde bir tutumdur. Yaftalar çoğu zaman tanımladıkları kadar yadsısalar ve her biri kendi siyasetine sahip olsa da, Campbell çalışmasının "post-yapısalcı (postmodernizmin yorumsal analitiğini kastediyor) temel başarıların bir çoğunu, özellikle de modern politik hayatta yapanlık, güç ve temsil sorularının yeniden düşünülmesini"[1] bünyesinde barındırdığını kabul eder. Çalışmasını ayrıca, 'uluslararası ilişkilerde ortaya çıkmakta olan muhalif bir literatürün parçası' olarak gördüğünü de açıkça ifade etmektedir.[2] Campbell, Foucault ve Derrida gibi yerleşik inançlara karşı çıkan entelektüellerin 'yorumsal analitiği'ni benimsediği ve bu analitiğin ana akım uygulayıcıları tarafından sorunsuz görülen ve disiplinin merkezinde yer alan devlet, egemenlik ve dış politika gibi kavramları cesurca sorgulamakta kullandığı için elbette muhalif olarak kabul edilmelidir.

Campbell'in en etkili çalışması *Writing Security: United States Foreign Policy and Politics of Identity*'dir (ilk baskısı 1992'de yapılmış ve 1998'de gözden geçirilmiş versiyonu basılmıştır). *Wri-*

ting Security'de Campbell, Amerikan dış politikasının, Amerikan kimliğinin (yeniden) üretilmesinden nasıl etkilendiğini güçlü bir analizle ortaya koymaktadır. Campbell, Judith Butler'ın vücudun nasıl terbiye edildiğine ilişkin argümanlarını kullanarak, 'devletin, gerçekliğini inşa eden eylemlerden ayrı, ontolojik bir konumun olmaması' açısından 'vücuda' benzediğini ve yine devletlerin kimliklerinin kurucu yasalarda verili olmadığını, aksine söylemsel bir tasarrufla düzenli olarak yeniden üretildiği ve düzenlendiğini savunmaktadır.[3] Bireylerin kimlikleri nasıl ki (birçok başkaları yanında) iç/dış, ben/öteki ve normal/sapkın gibi birçok ikilik etrafında oluşturulmuşsa, devletlerinki de söylem aracılığıyla edimsel olarak oluşturulmuştur. Baştan açık olmak gerekirse, Campbell'ın söylemin önemi konusundaki argümanı dışsal bir gerçekliğin var olduğunun inkarı ya da söylem ile gerçeklik arasında bir çeşit basit karşıtlık olduğunun ya da daha kötüsü, devletler, savaş ve politik şiddetin bir şekilde sadece zihnimizde olduğunun savunusu değildir. Aslında Campbell, anlam ve kimliğin söylem aracılığıyla düzenlendiğini -devletlerin hem gerçek, hem de söylemsel olduğunu- ve söylemsel tasarrufların bazı kimlikleri meşrulaştırırken, bazılarını nasıl gayrimeşrulaştırdığını anlamaktan yoksun bir uluslararası ilişkiler alanının radikal şekilde eksik kalacağını öne sürmektedir. Campbell'in güvenlikten bahsederken 'yazmak' terimini kullanması [writing security] yalnızca dil veya metnin varolduğunu savunmak için değil, söylemin bu yönünü vurgulamak içindir. 'Güvenlik' teriminin önüne 'yazmak' terimini koyarak uluslararası güvenliği Derridacı yapısökümcülükten çok uzakta görenleri hiç kuşkusuz ki kışkırtmaktadır, fakat onun yaptığı, önemli bir nokta olan söylemin dışına çıkılamayacağını veya atlatılamayacağını vurgulamaktır.

Kimliğin ulus-devlet kavramının merkezinde olduğu savunulabilir; şöyle ki ulus düşünsel olarak var olan bir kavramdır, fakat devlet (sorunsuz bir şekilde olmasa da) coğrafi şekilde tanımlanabilir. Campbell devlet kimliğindeki istikrarsızlığın çoğunluğunun bu çelişkili ilişkiden türediğini savunur. Campbell, Benedict Anderson'un 'hayali cemaat' olarak ulus kavramından ve Charles Tilly'nin devletlerin uluslardan önce geldiği iddialarından alıntı yaparak, 'ulusal kimliğin düşünsel içeriğini, devletlerin ülkesel gereklilikleri ile taleplerini uzlaştırmaya dair sonu gelmez çabayla birlikte düşünülmesi gereken; ulus-devlete karşı 'ulusal-devleti' savunmaktadır. Campbell'ın etkileyici ifadesiyle;

> varlıklarının özündeki bu çelişki devletleri sürekli bir yeniden oluşuma bağlı kılmaktadır: Devletler, gerçekliklerini oluşturan çok sayıda ve çeşitli pratiklerin dışında bir ontolojik konum

olmadan, hep bir 'olma' süreci içinde olurlar (ve olmak zorundadırlar). Bir devletin temsil pratiklerine son vermesi, söylem-öncesi temellerinin eksik olduğunu ortaya çıkarmak olur, durmak ölümdür.[4]

Campbell dış politika ile Dış Politika arasında önemli bir ayrım yapar. Küçük harflerle dış politikayı ben/öteki, iç/dış kimliklerini çevreleyen söylemsel tasarruflara ayırmıştır. Büyük harflerle Dış Politika ise, geleneksel olarak dış ilişkiler olarak bilinen, fakat Campbell'in dış politika kavramını oluşturan ötekiliğin söylemsel tasarruflarına bağlı olan devlet uygulamalarını ifade eder. Böylece dış politikanın temsilleri devletlerin edimsel olarak yeniden üretildiği Dış Politikanın varlığının koşulları olarak işler. Dış Politika aynı zamanda yola getirici, sınır koyucu ve denetleyici bir aktivite olarak da işler. Campbell *Writing Security*'de Amerika tarihinin uzun bir bölümünü, Amerika'nın tek olmasa da paradigmatik bir örnek olduğunu savunmak için ele almıştır.

Hiç bir devlet söylem-öncesi, sabit bir kimliğe sahip değildir; hiç bir devlette siyasal bir toplumun oluşması için uyumlaştırılması gereken farklı alanlar arasındaki gerilim eksik değildir; ve bu uyumlaştırma önsel ve sabit bir kimliği oluşturmaktan çok, o kimliğe bir karşılıktır. Bununla beraber, hiç bir devlet için bu durum Amerika için olduğu kadar merkezi değildir. Bütün devletler gerçekliklerini oluşturan çeşitli pratiklerin dışında ontolojik varlıktan yoksun 'hayali cemaatler'se, Amerika da hayali cemaatlerin en mükemmeli (örneği)dir.[5]

Campbell ABD'nin Dış Politikasının, Amerikan 'dış politikası'nın iç dinamiklerinin bir yansıması, Amerikan kimliği üzerine bitmeyen bir mücadele olduğunu ispatlamak için çok fazla tarihsel detaya girmektedir. Örneğin Soğuk Savaş'ın, sadece Sovyet askeri gücünün oluşturduğu meşru tehdide Amerika'nın bir tepkisi olarak anlaşılamayacağını savunmaktadır. Campbell olası eleştirileri tahmin ederek, Sovyet askeri güçlerinin tam bir gerçek olduğunu ve potansiyel tehlike oluşturduğunu kabul eder, fakat bu gerçek tek başına Soğuk Savaş'ın neden o dönemde ortaya çıktığını ve neden o şekilde gerçekleştiğini açıklamaz. Campbell, İkinci Dünya Savaşı'nın hemen akabinde çeşitli sektörlerin 'Yeni Düzen' *(New Deal)* politikalarının Amerika'yı yeniden tanımlamakta ne kadar etkili olacağını tartışmalarından dolayı, o dönemi 'Amerika'nın için için kaynamakta olduğu' bir dönem olarak ileri sürer. İçeride geçerli/kabul edilmiş Amerikan kimliğine olan bu tehdit gerçekleşirken, Sovyetler Birliği giderek daha fazla Amerika'nın kendine

aykırı olarak tanımladığı tehlikeli ve farklı bir öteki olarak inşa edilmekteydi. Campbell burada herhangi bir ekonomik açıklama önermemiş, böyle bir amacın peşinde olduğunu da açıkça reddetmiştir. Çünkü ekonomi, kimlik politikalarının dış politikasının gerçekleştiği birçok alandan sadece biridir. Campbell içeride ve dışarıda düşmanı teşhis etmenin çeşitli yöntemlerinin Soğuk Savaş'ın bu şekilde yazılmasına sebep olduğunu savunur. Campbell'a göre Soğuk Savaş'ın metnini yazan, tehlikeli ve farklı ötekiyi yaratma, sınırlama ve ona karşı korumaya dair Dış Politika ve dış politika'dır.

Soğuk Savaş sonrası dönemin ilk mücadelelerinden biri ABD önderliğinde bir koalisyonun Irak kuvvetlerini Kuveyt'ten çıkardığı Körfez Savaşı'ydı. Campbell, *Politics Without Principle: Sovereignty, Ethics and the Narratives of the Gulf War*[6] eserinde bu mücadele hakkında yazmış ve *Writing Security*'de değindiği bazı noktaları daha ileriye taşımıştır. Campbell'a göre Körfez Savaşı, özünde egemenlik sorunsalı yüzünden meydana gelmiş, egemenliğin etik normu Amerika'nın savaşa egemenliğin savunucusu olarak 'ahlaki kuşkusuzluk'la gitmesini mümkün kılmıştı. Amerika Irak'ı egemenlik normuna saygıdan yoksun öteki olarak inşa ederek, Irak'ı ahlaklı Amerika'nın karşısında duran ahlaksız, tehlikeli ve alışılmışın dışında bir öteki olarak inşa etmeyi başarmıştır. Campbell savaşın analizini yaparak 'ilke' ve 'ahlak'ın nasıl şiddete sebep olduğunu görebileceğimizi iddia etmektedir.

Amerika'ya vurgu yapan *Writing Security*'yi okumak, okurda Campbell'in analizinin ne kadarının diğer ulus-devletlere uygulanabileceği yönünde sorular uyandırabilir. Campbell bunu, ilk baskıya olan tepkileri tartıştığı gözden geçirilmiş (1998) baskının arkasında saklanmış bir dipnotta cevaplamaya çalışır.

> Bu kitabın beşinci bölümünde Amerika'yı 'eşi olmayan hayali bir cemaat' diye adlandırdım, ama altıncı bölümde bu, 'Amerika'nın milliyetçilik, eskatoloji ve şovenizmi bir arada barındırmakta istisnai olmadığı... istisna olanın Amerika'nın bu yapısal niteliklerinin bir yoğunlaştırması olduğu' ve bu şekilde bununla kimliğin içindeki çelişkinin aşılması gerektiği gözlemiyle sınırlandırılmıştır. Bu John Ruggie'nin kimlik ve Amerikan dış politikasına ilişkin açıklamasında özellikle dikkat edilen ve üzerinde durulan bir unsur olmasına rağmen, bence Iver Neumann 'Amerika'nın başka topluluklardan daha hayali olduğunda ısrar etmek pek anlamlı değil' şeklinde bir gözlemde bulunmakta haklıydı. Başka toplulukların kimliğini sağlamlaştırma ve güvenceye alma çabaları için mevcut olan (Derrida'nin söyleyişiyle) 'otoritenin efsanevi temelleri'nin Amerika için yokluğunun temsil krizini yoğunlaştırdığını ileri sürsem de, bu birini

'daha hayali' ve ötekini 'daha gerçek' yapmaz, çünkü Balibar'ın belirttiği gibi, sadece hayali cemaatler gerçektir.[7]

Campbell, *National Deconstruction: Violence, Identity and Justice in Bosnia* (1998)[8] kitabında başka bir ulusal hayali incelemektedir. Bu metinde Campbell, argümanını Derridacı ontopoloji kavramı etrafında kurarak ulusal hayaller arasındaki çelişkileri daha sistematik bir şekilde inceler. Derrida ontopolojiyi 'şimdiki varlığın ontolojik değerini durumuna, bir mekânın, ülkenin, doğulan toprakların, şehrin genel olarak vücudun toposu'nu sabit ve düzgün olarak belirlenimine bağlayan bir aksiyomatik' olarak tanımlar.[9] Campbell, modern politik toplum anlayışımızın, daha doğrusu politik toplum temsilimizin bir devletin ulusal sınırları ile ulusal hayalin 'sınırları' arasında tam bir örtüşmeyi varsaydığını iddia eder. Diğer bir deyişle, ulusal devletlere dayalı olan baskın temsilinden türeyen toplum normu, çok kültürlülüğe veya çok ırklılığa müsaade etmez ve bu da toplumu, farklılığı dışarda bırakan bir homojenliğe zorlar. Bu nedenle Bosna'daki şiddet toplumun normlarına ters düşmemiş, bütün ulusal devletleri içeren süreklilikte ortaya çıkan bir duruma dönüşmüştür. Dahası, bütün ulusal devletler bir şekilde az ya da çok, sınırlarını ve ulusal hayallerini şiddet yoluyla korumaya zorlanmaktadırlar. Campbell'e göre, Bosna ve Amerika, eşzamanlı olarak dış politika aracılığıyla Dış Politika'yı müzakere etmekte olmaları açısından benzerdirler. İkisi de bir iç ve dış temsil mantığı yoluyla oluşmaktadır. Campbell *National Deconstruction* konusunu 'meta-Bosna' olarak tarif ederken, önsel bir Bosna olamayacağını kasteder.[10] Sadece Bosna'yı saran birtakım söylemsel tasarruflar aracılığıyla edimsel olarak oluşmuş bir meta-Bosna vardır. Aynı şey Amerika veya herhangi bir başka devlet için de söylenebilir.

Writing Security'nin ilk baskısının son bölümleri Amerika'nın, Sovyetler Birliği'nin artık dolduramadığı bir rol olan tehlikeli ve farklı ötekiye karşı kendi kimliğini nasıl güvenceye alacağı konusunda spekülasyon yapmaktadır. Campbell, narkotik teröründen ve ekonomik olarak güçlü bir Japonya'dan gelebilecek tehditleri olası şüpheliler olarak önermektedir. Gözden geçirilmiş baskıda Japonya üstüne olan bölümün yerinde Campbell'in uluslararası ilişkilere karşı postyapısal/postmodern yaklaşımları savunduğu bir sonsöz yer almaktadır. Bu sonsöz, her ne kadar bu yaklaşımların canlı ve iyi tartışılmış bir savunmasıysa da, 1990'ların sonuna doğru Japonya'dan gelen ekonomik tehdidin inandırıcı olmadığını, zira ülkenin halen süregelen ekonomik zorluklar içinde bulunduğunu kabul edebilirdi. Bu cephede hatalı olduğunu daha açıkça kabullenmesi hoş olabilirdi, fakat Campbell bu kabulden, bunun

tehlikeli ve farklı ötekiyi daha belirsiz ve maddi süreçlere dayalı yapacağından dolayı kaçmaktadır.

Campbell'a olan eleştiriler iki kategoriye ayrılabilir. Birincisi Campbell'ı postmodern/postyapısal bakış açılarına sadakatinden dolayı tamamen reddedenlerden oluşur. *Writing Security*'nin gözden geçirilmiş baskısının son sözünde Campbell, bu eleştirileri çürütmeye ve kendi yaklaşımının ve bu alanda kullanılabilecek katkıların değerini savunmaya uğraşır. Campbell, Kant'ın '*Was ist Aufklärung*'u üzerine Foucault'nun *'What is Enlightenment'* (Aydınlanma nedir) açıklamasını hatırlatarak, Foucault'nun (ve Campbell'in) soruları ve bakış açısının Aydınlanma'nın merkezindeki eleştirel geleneğin özü olduğunu iddia eder. 'Ussalcılığa karşı postmodernizm' türündeki tartışmalar, aydınlanmadan çok alevlenmeye yol açsa da, Campbell 'post' bakış açılarının basitçe reddedilmesinde hafif bir anti-entelektüel esinti olduğunu etkili bir şekilde göstermektedir.

İkinci bir eleştiri kategorisi, benimsemekten çekinmeden Campbell'ı ciddiye alır ve çalışmalarını eleştirel bir odakla okur. Mark Laffey, Campbell'ın edimsel ve temsili olana vurgusunun 'toplumsalı oluşturan diğer mantıkları' dışarda bıraktığını iddia ederek bu tür eleştiriye iyi bir örnek oluşturur.[11] Laffey, açık-uçlu bir tarihi materyalizmden yararlanarak ve feminist tarihi materyalistleri referans vererek, Campbell'ın 'toptanlaştırıcı' Marksizmi reddetmesinin her zaman ekonomik sınıf determinizmine dayalı olmayan bir geleneği fazlasıyla hafife aldığını söyler. Laffey'nin değindiği daha önemli nokta, ki bu genel olarak Campbell'in önemli bir eleştirisidir, Campbell'in bakış açısından çıkan siyasetin, sermayeyi küresel bir düzenleyici ilke veya yapan olarak gören analizleri zorunlu olarak dışarıda bıraktığıdır.

Laffey'nin eleştirisi Campbell, Ashley, Walker, Der Derian ve yaklaşımlarında postmodern/postyapısalcı olarak tanımlanabilecek başka uluslararası ilişkiler akademisyenlerinin genel bir sorununa işaret eder. Bu perspektiflerin kaçınılmaz şekilde bir çeşit zayıflatıcı, apolitik, temel-karşıtı göreceliğe yol açtığı fikri pek inandırıcı değilse de, bu yaklaşımlardan çıkan politikalar konusunda önemli bir sor(g)u oluşmaktadır. Bu yaklaşımların eleştirel olanla beraber gittikleri ve anlaşılabilir şekilde 'pozitif bir an' diyebileceğimiz şeyden yoksun oldukları şeklinde genel bir kanı bulunmaktadır. Campbell bize 'politik sıradanlıklar' olarak adlandırdığı sorgulamayı şöyle ifade etmektedir:

> Uluslararası ilişkiler, mekânsal temsil şekillerinin -özellikle de analiz düzeyinin jeopolitiğinin- süregelen hegemonyası yüzünden gerçekçi değildir. Belki daha uygun kabul edilebilecek

> temsil şekillerine yol göstermek amacıyla, anarşik bir dünyada (anarşiden farklı olarak) politikanın (ulus ötesi yerine) enine *(transversal)* karakteriyle ilgilenen 'politik sıradanlık' olarak adlandırılabilecek bir sorgulama şeklini... takip etmeye değer.[12]

Evrensel ve bütünleştirici anlatılardan kaçınmaya çalışırken şu soru ortaya çıkmaktadır: Kimlik, temsil ve anlamlandırma politikasını yeniden düzenlemek, egemen anlatıyı engellemeye yeter mi? Ve eğer yeterse, bu gerçekten Campbell'in egemenlik sorunsalına yol açtığını düşündüğü şiddeti sınırlayan bir politika oluşturabilir mi?

Son dönem çalışmalarında Campbell, temsil ve anlamlandırmaya olan ilgisini görsel kültür ve uluslararası politika yönüne taşımıştır. Campbell özellikle vahşetin, açlık ve savaşın çeşitli medya unsurları (fotoğraf, video, vb.) ile temsiliyle ilgilenmektedir. Bu ilginin bir örneği *'Imaging Famine'* (Açlığı hayal etmek) isimli araştırma projesidir.[13] Bu proje, açlığı temsil etmenin belirli yöntemlerinin yol açtığı belirli politik etkileri sorgulamaya çalışır (mesela açlık bölgesindeki insanların, genellikle de zavallı görünüşlü çocukların fotoğraflarının sunulmasında Sivil Toplum Kuruluşlarının rolü gibi). Aynı zamanda, AIDS, Güvenlik ve Çatışma İnisiyatifi için *'The Visual Economy of HIV/AIDS as a Security Issue'* [Bir Güvenlik Sorunu olarak HIV/AIDS'in Görsel Ekonomisi'ni ele alan] araştırma projesi üzerinde çalışmaktadır.

Notlar

1. David Campbell, *Writing Security: United States Foreign Policy and the Politics of Identity*, gözden geçirilmiş baskı, Minneapolis, Minnesota, University of Minnesota Press, 1998, s. 216.
2. *Ibid.*, s. 4.
3. *Ibid*, ss. 9–10.
4. *Ibid*, s. 12.
5. *Ibid*, s. 91.
6. David Campbell, *Politics Without Principle: Sovereignty, Ethics, and the Narratives of the Gulf War*, Boulder, Colorado, Lynne Rienner, 1993.
7. David Campbell, *Writing Security*, op. cit., s. 274, not 5.
8. David Campbell, *National Deconstruction: Violence, Identity and Justice in Bosnia*, Minneapolis, Minnesota, University of Minnesota Press, 1998.
9. Jacques Derrida, *Specters of Marx: The State of the Debt, the Work of Mourning, and the New International*, çev. Peggy Kamuf, New York, Routledge, 1994, s. 82.
10. David Campbell, *National Deconstruction: Violence, Identity and Justice in Bosnia*, Minneapolis, Minnesota, University of Minnesota Press, 1998, s. ix–xi.

11. Mark Laffey, 'Locating identity: performativity, foreign policy and state action', *Review of International Studies* 26 (2000), ss. 429–44.
12. David Campbell, 'Political prosaics, transversal politics, and the anarchical world', Hwa Yol Jung (der.) içinde, *Comparative Political Culture in the Age of Globalization*, Lanham, Maryland, Lexington Books, 2002, s. 399.
13. www.imaging-famine.org

Campbell'ın Temel Çalışmaları

Politics Without Principle: Sovereignty, Ethics, and the Narratives of the Gulf War, Boulder, Colorado, Lynne Rienner, 1993.

National Deconstruction: Violence, Identity and Justice in Bosnia, Minneapolis, Minnesota, University of Minnesota Press, 1998.

'Why fight: humanitarianism, principles, and poststructuralism, *Millennium* 27 (1998), s. 497–521.

Writing Security: United States Foreign Policy and the Politics of Identity, gözden geçirilmiş baskı, Minneapolis, Minnesota, University of Minnesota Press, 1998.

(Michael Shapiro ile birlikte) *Moral Spaces: Rethinking Ethics and World Politics*, Minneapolis, Minnesota, University of Minnesota Press, 1999.

'Political prosaics, transversal politics, and the anarchical world', Hwa Yol Jung (der.) içinde, *Comparative Political Culture in the Age of Globalization*, Lanham, Maryland, Lexington Books, 2002.

Konuyla İlgili Yararlanılabilecek Kaynaklar

Der Derian, James ve Shapiro, Michael (der.), *International/Intertextual Relations: Postmodern Readings of World Politics*, New York: Lexington Press, 1989.

Laffey, Mark, 'Locating identity: performativity, foreign policy and state action', *Review of International Studies* 26 (2000), ss. 429–44.

MICHEL FOUCAULT

Michel Foucault (1926-84) yirminci yüzyılın en önemli ve etkili felsefecisi ve sosyal teorisyenlerinden biridir. Sosyal bilimlerdeki etkisini genişlik ve derinlik olarak yargılayacak olursak modern dönemin en etkili sosyal teorisyeni olduğu iddia edilebilir. Çalışmaları Aydınlanma değerleri için genel teorik ve politik sonuçları açısından tartışmalı olsa da, bilgi/iktidar'dan normal/sapkın'dan, hapishane, hastane ve liberal devlete kadar çeşitli sosyal kurumları tartışma şeklimizde devrim yaptığı inkar edilemez. Çalışmalarının 1970'lerden itibaren diğer sosyal bilimlere etkisi düşünüldüğünde, Foucault'nun uluslararası ilişkilere etkisi nispeten geç ortaya çıkmıştır.

Foucault'nun söylemsel tasarruflarının bireyleri nasıl belirli şekillerde tanımladığına olan yoğun ilgisini düşünürsek, onu 'disiplinsel terimlerle tarif etmek diğer sosyal teorisyenler için olduğundan daha da zor bir hal alır. Foucault felsefe, tarih, antropoloji, sosyoloji, siyaset bilimi ve kültürel çalışmalara çok büyük katkılar yapmıştır, fakat çalışmalarının kapsamının genişliği kendisini esas olarak tek bir bilim dalıyla özdeşleştirmemizi engellemektedir. İsmi postmodernizm ve post-yapısalcılıkla neredeyse eşdeğer olmasına karşın, iki yaftayı da sürekli olarak reddedip genel olarak çalışmalarını herhangi bir siyasi veya akademik bakış açısıyla özdeşleştirmekten kaçınmıştır.[1] Kariyerinin yönü konusunda Foucault'nun kendisini dinlemek daha iyi olur. Hayatının sonuna doğru yazdığı bir denemede Foucault kendi çalışmasını şöyle anlatmaktadır:

> Son yirmi yıl zarfında çalışmalarımın hedefinin ne olduğunu söylemek isterim. Amacım ne güç mefhumunu analiz etmek, ne de böyle bir analizin temellerini geliştirmek olmuştur. Bunun yerine amacım, kültürümüzde insanların özne haline getirilmesinin farklı yöntemlerinin bir tarihini yaratmaktır. Çalışmam, insanları özne haline getiren üç nesneleştirme usulüyle ilgilidir.[2]

Foucault bu üç 'nesneleştirme usulünü' açıklayarak devam eder. Burada bunları kısaca tartışarak Foucault'nun çalışmasına ve uluslararası ilişkiler disiplini için önemine dair bir izlenim edinebiliriz. Foucault'nun çalışmasının karmaşık ve ince yapısını birkaç sayfaya indirmeye çalışan bu yazıyı okuyanlara, bunun ancak çok kısa bir özet olabileceği uyarısında bulunmak gerekmektedir. Ayrıca Foucault'nun çalışmasında bu yöntemlerin herbiri kesişmekte olup, birer analitik ayırım olarak algılanmalıdır.

Birinci usülden Foucault'nun *The Order of Things*[3], *The Birth of the Clinic*[4], ve *The Archeology of Knowledge*[5] çalışmaları kastedilmektedir. Bu erken çalışmalarında Foucault beşeri bilimlerin nasıl disiplinler -birbirinden bağımsız ve oldukça tutarlı çalışma sistemleri- oluşturduğuyla ve bu disiplinlerin sorguladıkları nesneyi nasıl nesneleştirdiğiyle ilgilenmektedir. Foucault için özellikle ilginç olan, disiplinlerin sorguladıkları nesneyi tanımlamalarında nasıl bazen aniden değiştikleridir. Bu erken dönem çalışmalarında, Foucault'cu analizin birçok özelliği görülebilir. İlki, Foucault bu beşeri bilimlerde mantıklı veya rasyonel bir ilerleme olduğu fikrini reddeder. Bu bilimler sadece çalışma alanlarında gerçeğe ulaşma arayışının bir ürünü değil, aniden yörüngesi değişebilen keyfi nesneleştirme usüllerini sergiler. Foucault'nun, bazen can

sıkıcı olan diğer bir özelliği burada açıktır. Foucault bu değişimlerin nasıl gerçekleştiğine ilişkin hiç bir doğrudan nedensellik ilişkisi önermez. Foucault, Fransız Devrimi gibi devirsel değişimlerin bilimsel sınıflandırma şekillerine yansıdığını kabul etse de, bunun nasıl olduğuna ve bu keyfi gibi görünen değişimlerden tam olarak kimin sorumlu olduğuna açıklık getirmez.

İkinci bir usül, muhtemelen Foucault ile ilgili en iyi bilinen, kendisinin 'bölücü pratikler' diye adlandırdığı usuldür. Bu pratikler insanları; aklı başında/deli, sağlıklı/hasta, masum/suçlu (tutuklular), normal ya da sapkın cinsel faaliyetler vb. gibi alışılmış ikilikler içinde normal ve sapkın arasında ayırır ve bunlar herhangi bir belirli yapan tarafından yapılmış değildir. Ampirik/arşivsel çalışması sonucunda Foucault bu bölücü pratiklerin tarihsel olarak, dolayısıyla da güncel olarak keyfi olduğunu savunmaktadır. Bir zamanlar sapkın olarak görülen şey şimdi normalken, tersine bir zamanlar normal görülen şey ise şimdi sapkındır. *Discipline and Punish*[6], *Madness and Civilisation*[7] ve yukarıda bahsettiğimiz *The Birth of the Clinic* gibi çalışmalarında Foucault, bu keyfi bölücü pratiklerin doğalarının nasıl keyfi olduğunu ve zamanla nasıl değiştiğini gösterir. Bu şekilde; hükümlülere, 'akıl hastalarına' ve diğer 'sapkınlara' insancıl davranılmasını söyleyen liberal savunmaya da meydan okur. Foucault 'insancıl' ve 'rasyonel' davranışın çoğu zaman sinsi bir kontrol (disiplin) çeşidi olduğunu gösterir. Foucault, Bentham'in *Panopticon*'undan, hükümlünün yetkililer tarafından her zaman potansiyel olarak izlendiği bir hapishane fikrini, bu çeşit bir 'insancıl' sistemin yarattığı çelişkiye iyi bir örnek olarak bahseder. 'Bölücü pratikler', insanların toplumsal kurumlar içinde mekânsal konumlanması, toplumsal pratiklerin sistematize edilmesi ve rutinleştirilmesi gibi diğer kontrol çeşitlerini de içerir.

İlk iki nesneleştirme usulü 'ben'i bir bakıma parantezle ayırırken, üçüncü nesneleştirme usulü; diğer iki 'ben'i oluşturma usulüne bakarak, öznelerin 'kendilerini özneye nasıl çevirdiğini' anlatır. Üçüncü usul en iyi Foucault'nun, on sekizinci yüzyıl Avrupası'nın cinsel uygulamalarının bastırıldığı, konuşulmadığı ve genel olarak kaçınıldığı şeklinde anlaşılan 'baskıcı hipotez'in yanlış olduğunu iddia ettiği, üç ciltlik *History of Sexuality*[8]'sinde temsil edilir. Aksine Foucault, cinselliğin giderek beni anlamak için bir yol olarak görüldüğünü ve bu nedenle söylemsel bir şekilde -yasaklarda, günah çıkarmada, doktorda, psikanalistin koltuğunda vb.- heryerde var olduğunu iddia eder. Bu usul aynı zamanda Foucault'nun disipline ait uygulamaların ve diğer hakimiyet kurmaya yönelik uygulamaların nasıl içselleştirildiğini, bireylerin 'bakılmayı' (otorite/normallik/disiplinin bakışı) içselleştirerek kendilerini nasıl denetlediklerini araştımasına imkan tanımıştır.

Foucault'nun uluslararası ilişkilerdeki etkisi bu üç analiz yönteminden ziyade bunları nasıl ele aldığımızdan kaynaklanmaktadır. Burada *arkeoloji* ve *soybilim* (genealogy) metodolojileri ve *söylem* kavramı önemlidir. Arkeoloji, Foucault'nun beşeri bilimlerdeki soruşturmasının tarihi ve ampirik doğasını tanımlamak ve vurgulamak için kullandığı eski bir terimdir. Arkeolojik bir analiz, soruşturulan nesnenin 'nesneleştirme' usulünün doğruluğunu veya yanlışlığını göstermeye çalışmaz, bunun yerine tam olarak nasıl gerçekleştiğini ve varlığının koşullarının ne olduğunu anlamaya çalışır. Arkeoloji, soybilimden daha tarafsız bir kavramdır. Foucault sonraki çalışmalarında 'arkeoloji' teriminin kullanımını seyrekleştirmiş, özellikle Nietzsche'nin 'ahlak soybilimi'nden esinlenerek, 'bilgi soybilimi' terimini kullanmaya başlamıştır. Soybilim konusunda Foucault, belirli 'gerçeklik iddiaları' veya 'gerçeklik sistemleri'nin nasıl bu statüye sahip oldukları ve başka iddiaların nasıl ezildiği veya yerinden edildiğiyle ilgilenir. Bunu belirlemek için Foucault sadece yerinden edilen gerçeklik iddialarıyla değil, aynı zamanda kurumsallaşmış ya da hakim olan gerçeklik iddiasından kendini kurtaran yerel bilgi çeşitleriyle de ilgilenir.

Foucault'un 'usul'lerinin her üçü yöntemleriyle birlikte, *söylem* kavramını kullanma tarzına bağlıdır. Burada söylemden kastedilen, en geniş anlamıyla dil/kelimeler/metin'dir. *Bilgi Arkeolojisi*'nde Foucault, bilgiyi belirli bir şekilde tanımlar: Söz-edimlerinin anlamlarını bir söylemsel yapı içindeki diğer söz-edimlerinin genel etkisinden aldığını iddia eder. Belirli bir kavram ya da terim etrafındaki söylem, sadece onu tarif etmek için kullanılan kelimelerden ibaret değildir, aynı zamanda o terimin buyurucu tanımlarına da bağlıdır. Terimi tanımlama yetkisi iktidar ve bilginin söylemsel ilişkilerinden gelmektedir. Burada kilit nokta Foucault'ya göre, 'dışsal' [bizim dışımızda] bir söylem, nihai veya reel bir gerçek olmadığıdır. Bu nedenle 'delilik' veya 'akıl hastası' gibi terimler, içinde bulundukları söylemsel yapı içerisinde birçok farklı anlama gelebilir. Foucault birinin akıl hastası olup olmadığına ilişkin reel gerçeklikle ilgili değildir, bunun yerine terimin nasıl bu tanıma ulaştığıyla, diğer anlamların nasıl yerinden edildiğiyle ve terimin anlamının nasıl evrimleştiğiyle ilgilenmektedir.

Foucaultcu kavramlar farklı uluslararası ilişkiler uzmanları tarafından etkili şekillerde kullanılmıştır. Uluslararası ilişkilerin çekirdeğindeki 'egemenlik' kavramını eleştirel biçimde sorgulayan, Foucault'dan açıkça ve kapsamlı bir şekilde yararlanan, iki büyük çalışma vardır. Cynthia Weber'in (1995) *Simulating Sovereignty: Intervention, the State, and Symbolic Exchange* kitabı[9] Foucault'yu (ve simulasyondan dolayı Baudrillard'i) egemenliğin 'gerçek' kaynaklarının olmadığını göstermek için kullanır. Bunun yerine ege-

menliğin 'müdahale'yle ve 'öteki'siyle söylemsel bir şekilde 'üretildiğini' iddia eder. Devletler, sık sık yaptıkları gibi egemenliği müdahale ile ihlal ettiklerinde kullanılan meşrulaştırma biçimi hem egemen bir kimlik olarak devleti, hem de devletin meşrulaştırmalarının hedefindeki yorumlayıcı toplumu oluşturmaya katkıda bulunur'.[10] Foucault'dan esinlenen bir diğer egemenlik anlatımı da Jens Bartelson'un (1995) *A Genealogy of Sovereignty*'sidir.[11] Bartelson, Foucault'nun bilgi soybilimini egemenliğin tarihsel oluşumunu izlemek için kullanmış; Rönesans, Klasik Çağ ve Modern Çağ dönemleri etrafında oluşan kopuklukları incelemiştir (aynı üç dönemdeki kopuşu Foucault'nun *The Order of Things*'de[12] tartışması tesadüfi değildir ve Bartelson bunu belirtmemiştir). Bartelson, egemenlik kavramının modern siyasetin sadece ne *olduğunu* oluşturmakla kalmadığını, aynı zamanda modern siyaset biliminin *ne hakkında* olduğunu da belirlediğini iddia etmektedir.[13] Yine de egemenlik, basit ve sabit bir tanıma karşı direnir. Foucault'nun izinden giden Bartelson egemenliği yerleştirildiği farklı söylemsel yapıların ışığında anlamaya çalışır. Bartelson, egemenliğin başka temsillerini olanaklı kılan, yereli uluslararasından ayıran ve bilindik dış/iç benzeri ayırımlar yapan, bir çeşit Derridacı *'parergon'** ya da çerçeve olduğunu iddia eder. Egemenlik bir çerçeve olarak işlemekteyse, kavramı sabit bir şekilde tanımlamak zordur. Yani, anlamı zaman içinde istikrarsızlaştığından, kavramı şekillendirmek kolay değildir.

Uluslararası ilişkiler akademisyenlerinin çoğu Richard Ashley, David Campbell, Jim George ve R.B.J. Walker'in çalışmalarına aşinadır. Sayılan akademisyenlerin tümü bir biçimde Foucault'ya borçlu olduklarını itiraf etmişlerdir. Richard Ashley, 'anarşi', 'egemenlik' gibi kavramların disipline ait söylemler yoluyla nasıl oluşturulduğuna özellikle dikkat ederek gerçekçiliği ve yeni-gerçekçiliği yapı-sökümüne uğratır. Foucault'nun "söylemek istediğim herşeyin kötü olduğu değil, herşeyin tehlikeli olduğudur"[14] hükmüyle tutarlı olarak Ashley, uluslararası ilişkiler ana akımının her yerinde tehlikenin saklı olduğunu öne sürer. David Campbell'in çalışmaları çok derin bir şekilde Foucault'nun etkisinde kalmıştır. Bu onun, 'ulusal devletlerin' tehlikeli ve farklı ötekilerin kurgulanması yoluyla söylemsel olarak nasıl inşa edildiğine ilişkin analizinde açıkça bellidir. Jim George'un *Discourses of Global Politics*'i[15] Foucault'yu disiplinle ilişkisi içinde inceler ve aynı zamanda disiplinin hatalarını, sessizliğini, ihmallerini ve gerçekçiliğe dayanıyor olmasını sorgulamak için Foucault'cu analize başvurur. R.J.B. Walker'in *Inside/outside: International Relations as Political Theory*'si[16]

* Bkz. Çeviri Notları

Foucault'yu ve diğer birkaç düşünürü, iç (egemenlik) ve dış (anarşi) etrafındaki gerçekçi söylemi yapı-sökümüne uğratmak için kullanır. Walker *iç* ve *dış*'ın gerçekçi oluşumunun tamamen *ben* ve *öteki* ilişkisinin modern mekânsal düzende modernist bir çözümlemesi olduğunu iddia eder. Foucault'dan etkilenen uluslararası ilişkiler araştırmacıları arasında James Der Derian ve Micheal Shapiro gibi birçok önemli akademisyen yer almaktadır.

Foucault'nun uluslararası ilişkilerdeki etkisi kayda değerdir, fakat postmodern ve postyapısal düşüncedeki etkilerden, özellikle Derrida'dan ayrılarak gelmemiştir. Jan Selby'nin Foucault'nun uluslararası ilişkilerdeki kavramlarını eleştirel bakmadan mal etmenin sınırları ve tehlikeleriyle ilgili *Engaging Foucault: discourse, liberal Governance and the limits of Foucauldian IR*[17] başlıklı önemli makalesinde bu konunun altı çizilmiştir. Selby bu konuyu şöyle ele alır,

> uluslararası ilişkilerin içinde Foucault üç farklı şekilde uygulanmış ve kullanılmıştır. Bunlar gerçekçi uluslararası teorinin eleştiri ve yapı-sökümlerini desteklemek; modern uluslararası politikanın farklı söylem ve uygulamamalarını analiz etmek ve günümüz küresel politik düzenine alışılmamış açıklamalar getirmektir. Benim iddiam bu kullanımların ilki ve üçüncüsünün özellikle sorunlu olduğudur. Gerçekçi uluslararası ilişkilere karşı seferber edildiğinde Foucault'nun ana vurguları, içgörüleri ve kaygıları sürekli olarak gözden kaçırılmıştır- veya daha kötüsü, yanlış sunulmuştur. Foucault'nun çalışması, günümüz dünya düzeninin analizlerini aydınlatmak için dönüştürülüp, 'bu düzeni açıklama potansiyeli bu düzeye çıkarıldığı' zaman, liberalizmin sorgulanmasından ziyade, uluslararası arenaya dair yeniden ele alınan liberal yaklaşımların açıklamalarına bir dayanak işlevi görmektedir. Bu, Foucault'cu bakış açılarını kullanarak modern uluslararası politikanın söylem ve pratiklerine dair ilginç ve açıklık-getirici şeyler söylendiğini inkâr etmek değildir. Aksine Foucault'nun uluslararası ve dünya politikası teorisinde kullanımının sınırları olduğunu öne sürmek, uluslararası ilişkilerde Foucault etkin bir şekilde kullanılacaksa, gücün yapısal boyutlarının ve aynı şekilde uluslararası olanın özgüllüğü ve indirgenemezliğinin bilincinde olan bir çerçeve içine yerleştirilmesi gerektiğini belirtmektir[18].

Selby'nin iddiası, Foucault'nun çalışmalarının büyük ölçüde ampirik olduğu, Derrida ve diğer Fransız postyapısalcıların felsefi-metinsel analizlerinden çok farklı olduğu ve Foucault'nun araştırma konusu olarak genelde Avupalı toplumları/söylemsel oluşumları seçtiğidir. Bu nedenle, Ge.-main ve Kenney'nin[19] yeni-

Gramşici olmaları, Gramsci'nin çalışmasını belirli ulusal sorulara dayanarak uluslararası veya küresel düzeye 'yükseltmek'le nasıl suçladıysa, biz de aynı şeyi Foucault'ya yapacak olanlara kuşkuyla yaklaşmalıyız. Selby, Foucault ile diğer Fransız postyapısalcılar arasında belirgin farklar olduğunu ve Foucault'nun ampirik/tarihsel yöntemlerinin ve seçtiği araştırma konularının (düzeyini) 'yükseltmek' için bir sorun oluşturduğunu iddia etmekte kesinlikle haklıdır. Ama Selby'nin uluslararası ilişkiler akademisyenlerinin Foucault'ya ilişkin uymalarını önerdiği 'sınırları' da sorgulamak gerekmektedir. Bir roportajda Foucault şöyle bir gözlemde bulunmuştur: "Kitaplarımın cerrahların bıçakları, Molotov kokteyli, bir maden ocağındaki tüneller gibi olmasını ya da havai fişek gibi kullanıldıktan sonra kömürleşmesini isterim".[20] Akademideki standartlarımız ne olursa olsun, anlaşılan Foucault, başkalarının kendi çalışmasına koyacağı 'disipline ilişkin' sınırlardan endişe duymaktadır.

Foucault ve çalışmasının karşılanışıyla ilgili son bir noktaya değinmek gerekir. Foucault ve diğer postyapısalcı düşünce şekillerinin Aydınlanma, mantık ve standartlarını terk etmesinin ve/veya modernist iddiaların yapı-sökümcü ve eleştirel sorgularını etkisizleştirerek tehlikeli bir göreceliğe yol açtığına ilişkin birçok temelsiz iddia duymak mümkündür. Postmodern/postyapısalcı yaklaşımların uluslararası ilişkilere katkılarının az olduğu sorgulanabilirse de 'tehlikeli' olabileceği için bir araştırma çeşidinden kaçınmak Aydınlanma değerlerine ters düşmektir.

Notlar

1. Paul Rabinow, 'Polemics, politics, and problematizations', Michel Foucault ile *The Foucault Reader* için yapılan söyleşi, Paul Rabinow (der.), New York, Pantheon Books, 1984, ss. 381–90.
2. Michel Foucault, 'The subject and power' *Michel Foucault: Beyond Structuralism and Hermeneutics*, Hubert Dreyfus ve Paul Rabinow (der.), Chicago, Chicago University Press, 1982, s. 208.
3. Michel Foucault, *The Order of Things: An Archaeology of the Human Sciences*, New York, Pantheon, 1970.
4. Michel Foucault, *The Birth of the Clinic: An Archaeology of Medical Perception*, New York, Pantheon, 1973.
5. Michel Foucault, *The Archaeology of Knowledge and the Discourses on Language*, New York, Pantheon, 1972.
6. Michel Foucault, *Discipline and Punish: The Birth of the Prison*, New York, Pantheon, 1977.
7. Michel Foucault, *Madness and Civilization: A History of Insanity in the Age of Reason*, New York, Pantheon, 1965.
8. Michel Foucault, *History of Sexuality*, New York, Pantheon, 1978.
9. Cynthia Weber, *Simulating Sovereignty: Intervention, the State, and Symbolic Exchange*, Cambridge, Cambridge University Press, 1995.

10. *Ibid.*, s. 5.
11. Jens Bartleson, *A Genealogy of Sovereignty*, Cambridge, Cambridge University Press, 1995.
12. Harry D. Gould ve Nicholas Onuf, 'An archaeology of sovereignty', review of 'A genealogy of sovereignty', *Mershon International Studies Review* 41 (1997), s. 330.
13. Jens Bartleson, *A Genealogy of Sovereignty*, op. cit. s. 12.
14. Michel Foucault, 'On the genealogy of ethics', *Ethics, Subjectivity and Truth (Essential Works of Michel Foucault)*, Paul Rabinow (der.), New York, New Press, 1997, s. 256.
15. Jim George, *Discourses of Global Politics: A Critical (Re)Introduction to International Relations*, Boulder, Colorado, Lynne Rienner, 1994.
16. R.B.J. Walker, *Inside/outside: International Relations as Political Theory*, Cambridge, Cambridge University Press, 1993.
17. Jan Selby, 'Engaging Foucault: discourse, liberal governance and the limits of Foucauldian IR', *International Relations* 21 (2007), ss. 324–45.
18. *Ibid.*, ss. 325–26.
19. Randall D. Germain ve Michael Kenny, 'Engaging Gramsci: international relations theory and the new Gramscians', *Review of International Studies* 24 (1998), ss. 3–21.
20. Michel Foucault, röportaj Steven V. Hicks tarafından alıntılanmıştır, 'Nietzsche, Heidegger, and Foucault: nihilism and beyond', *Foucault and Heidegger: Critical Encounters*, Alan Milchman ve Alan Rosenberg (der.), Minneapolis, Minnesota, University of Minnesota Press, 2003, ss. 102.

Foucault'un Temel Çalışmaları

Madness and Civilization: A History of Insanity in the Age of Reason, New York, Pantheon, 1965.

The Archaeology of Knowledge and the Discourses on Language, New York, Pantheon, 1972.

The Order of Things: An Archaeology of the Human Sciences, New York, Pantheon, 1970.

The Birth of the Clinic: An Archaeology of Medical Perception, New York, Pantheon, 1973.

Discipline and Punish: The Birth of the Prison, New York, Pantheon, 1977.

History of Sexuality, Cilt 1–3, New York, Pantheon, 1978.

Power/Knowledge: Selected Interviews and Other Writings, 1972–1977, Colin Gordon (der.), New York, Pantheon Books, 1980.

Konuyla İlgili Yararlanılabilecek Kaynaklar

Arac, Jonathan, *After Foucault*, New Brunswick, New Jersey, Rutgers University Press, 1998.

Barker, Phillip, *Michel Foucault: An Introduction*, Edinburgh, Edinburgh University Press, 1998.

Deleuze, Gilles, *Foucault*, Minneapolis, Minnesota, University of Minnesota Press, 1988.
Eribon, Didier, *Michel Foucault*, Cambridge, Massachusetts, Harvard University Press, 1989.
Milchman, Alan ve Rosenberg, Alan (der.), *Foucault and Heidegger: Critical Encounters*, Minneapolis, Minnesota, University of Minnesota Press, 2003.
Rabinow, Paul (der.), *The Foucault Reader*, New York, Pantheon Books, 1984.
Selby, Jan, 'Engaging Foucault: discourse, liberal governance and the limits of Foucauldian IR', *International Relations* 21 (2007), ss. 324–45.

ROBERT B.J. WALKER

Robert Walker, son yirmi yılda uluslararası ilişkilere ilişkin varsayımların çoğunu sorguladığı çok sayıda derleme kitap bölümü ve dergi makalesi (bazıları Richard Ashley'le beraber) yayımlamıştır. Bu varsayımların doğru veya yanlış olduğunu öne sürmez, sadece olabilirlik koşullarını araştırır. Onu 'postmodern' sınıfına yerleştirmiş olsam da kendisi bundan kuşku duyacaktır. Yine onu, ritüel tartışmalarını modernitenin ifadeleri olarak yapı-sökümüne uğratmayı kendisine misyon edinmiş olduğu bir disipline yerleştirme ve böylece bir bakıma ehlileştirme niyetini sorgulayacağı da kuşkusuzdur.

Walker 1947'de İngiltere'nin Reading kentinde doğmştur. 1968'de Wales Üniversitesinde lisans eğitimini tamamlamış ve lisansüstü eğitimi için Kanada'ya taşınmıştır. 1977'de Ontario'daki Queens Üniversitesinden doktorasını almıştır ve 1981'den beri Victoria Üniversitesinde (Kanada) eğitim vermektedir. Walker aynı zamanda Avusturalya Milli Üniversitesi ve Princeton Üniversitesinde de misafir akademisyen olarak bulunmuştur.

Çalışmalarına en iyi yaklaşım belki de onu meta-teori olarak tanımlamaktır. Ama bu uluslararası ilişkiler araştırmacılarının ampirik kavrayışlarını geliştirmek için yollar belirlemek istediği anlamına gelmez. Hatta kendisi bir uluslararası ilişkiler araştırmacısı olduğunu itiraf etmekten de kaçınır. Walker'in uluslararası ilişkiler bilimine veya akademik alanına olan ilgisi, uluslararası ilişkilerin konusuna ilişkin daha iyi bir kavrayış sağlama yetisinden değil, uluslararası ilişkileri olanaklı kılan 'şey' hakkındaki merakından doğar:

> Uluslararası ilişkilerin bize söylediği, çoğu zaman tam olarak bize söylediği iddia edilen şey değildir. Dünyanın hangi yolla

> oluştuğuna ilişkin pek fazla söylemez, ama dünyanın ne olduğunu ve gelecekte ne olabileceğini bilmemiz için gerekli koşullarla ilgili pek çok şey söyler. Hatta bizatihi kendisi açıklanmayı gerektiren bir mefhum olarak, nerede ve kim olduğumuzu düşündüğümüzde bize rehberlik eder.[1]

Bu alıntı, Walker'ın yazım tarzına bir giriş olarak stratejisinin iyi bir örneğini oluşturur. Walker dünya hakkında yazmaktansa, başkalarının dünyanın nasıl olduğu ya da olması gerektiğine dair düşüncelerini yazma şekilleri üzerine yazar. Ön kabuller ve varsayımlarla ilgili endişesini (belki de 'takıntı' demek daha doğru olur) gözönüne aldığımızda, okur Walker'la karşılaşmasından biraz hüsrana uğramış ayrılabilir. Alandaki çoğu teorik metin 'teori'nin 'gerçek' dünyadaki davranış kalıpları ya da davranış biçimlerine ilişkin açıklayıcı veya normatif genellemelerden oluştuğunu kabul etmektedir. Ampirik teorinin görevi, bu kalıpları belirleyip sınıflandırmak ve gerçekleşecekleri, değişecekleri ya da tamamen yok olacakları şartları belirlemektir. Böyle kalıpların varolması ve tarihsel pratiğin beklenmedik unsurları altında keşfedilebilmesi (anlatısal tarihin aksine) teoriyi mümkün kılar. 'Teori' böylece 'gerçeklik' anlayışımızı kolaylaştıran bir alet veya araç olur. Teoriler dünyayı anlamlı kılan düşünsel çerçevelerdir. O halde teorik yararlılık, açıklayıcı gücün 'kavramların kullanımında iç-mantıksal tutarlılık, işlemsel önermelerin ampirik doğrulaması ve teoriden türetilen hipotezler için ampirik destek ve yalınlık gibi ölçütlere göre değerlendirilebilen' bir işlevi olmaktadır.

Walker bu duruma katılmaz ve epistemolojik soruların ontolojik olanlara karşı imtiyazlı kılındığı, 'teori' ve 'pratik' arasındaki geleneksel Poppercı ikiliği reddeder. Walker için pratik zaten 'teori-yüklü'dür. Uluslararası ilişkilerin dünyası öncelikle kavramsaldır -bir anlamlar dünyasıdır- ve bu dünyada eylem kurumsallaşmış yorum süreçlerinden süzülür ya da bu süreçlerle olanaklı kılınır ve bu süreçlere dayanarak gerçek dünyada diğer eylemler başlatılır. 'Gerçek dünya'ya katılımcıların ve gözlemcilerin söylemsel inşası dışında doğrudan erişimimiz yoktur. Bu kapsamda Walker, çalışmaları Zygmunt Bauman[2] tarafından önerilen 'modern' ve 'postmodern' terimlerinin yorumunu yansıtması açısından postmoderndir. Bauman ve Walker için bu terimler, sosyal dünyayı ve düşünsel çalışmanın bağlantılı olduğu doğa ve amacı anlamadaki farklılıkları temsil eder. Modern eğilim, sosyal davranışla ilintili bir kalıp olarak 'düzen'e dair bazı ontolojik ilkelerin

keşfedilip açıklanmak için var olduğunu, bu sebeple de ilkenin manipulasyona ve kontrole yatkın olduğunu varsayar. Ama tipik postmodern dünya görüşünde düzen, pratiklerden önce gelmez, dolayısıyla da pratiklerin doğruluklarının bir dış ölçeği olamaz. Her düzen modeli, sadece onu doğrulayan pratiklere dayanarak anlam kazanır. Dolayısıyla örneğin, 'etik, uygulanmayı bekleyen bir [teorik] prensipler kaynağı değil, süregiden bir tarihsel pratiktir. Etik prensiplerden mahrum olmaktan çok uzakta olan uluslararası ilişkiler teorisi, zaten etik olabilirlik açıklamaları aracılığıyla meydana getirilmiştir.'[3]

Walker'in çalışmasına yaklaşmak için 'postmodern'den daha özgül bir terim aranırsa 'söylemsel pratikler yaklaşımı'[4] kulllanılabilir. Teoriyi az ya da çok yararlı bir araç olarak gören geleneksel yoruma karşılık, gerçekliğin söylemsel inşasını vurgulamaktadır. Dil özneler, nesneler ve dünyalar üreten bir sistemin parçası olarak görülür. Bireyler ve gruplar dilsel inşalarından bağımsız olarak herhangi anlamlı bir şekilde 'var olmazlar'. Dil ve söylemin inşa edici rolünün tanınması, yapanların inşa edildiği ve belirli söylemler içerisinde yetkilendirildiği, dilsel pratiklere özgü, bütünüyle yeni bir güç kavramına yol açar. Doty bu durumu şöyle açıklar;

> söylemsel pratik sabit ve belirlenmiş bir merkeze, örneğin bireysel bilinç ya da sosyal kolektife bağlanamaz. Özneler ve öznelik biçimlerini meydana getiren söylemsel pratikler çeşitli mahallere dağılmış, saçılmıştır. Metinlerarasılık *(intertextuality)* kavramı bu yüzden önemlidir. Metinler hep başka metinlere atıfta bulunurken, o metinler de yine farklı metinlere atıfta bulunur. Bu nedenle dilin yapısında var olan güç, merkezileşmiş, verili bir özneden ortaya çıkan birşey değildir[5].

Walker uluslararası ilişkiler teorisi metinlerini, gerçekçilik/idealizm, hiyerarşi/anarşi, teori/uygulama, etik/uluslararası ilişkiler ve en önemlisi politika/uluslararası ilişkiler gibi bir dizi kavramsal ve dilsel ikilikten oluştuğu için yapı-söküme özellikle uygun bulur. Siyaset teorisi (ilerleme söylemi) ve uluslararası ilişkiler (beka söylemi) arasında bütünleşmeye dair çağrı bazen övgülere dayalı literatüre rağmen, Walker politik teori ve uluslararası ilişkilerin ayrı akademik alanlar olmaktan çok uzakta, olabilirliğin koşulu olarak birbirlerini nasıl oluşturduklarını derinlemesine inceler.

Inside/outside: International Relations as Political Theory (1993) kitabında Walker, aşılmasının birçok akademisyenin düşündüğünden çok daha zor olduğunu savunduğu, *devlet egemenliği* kavramı etrafında döner. Ben-öteki, kimlik-farklılık, evrensellik-tikellik ve birlik-çeşitlilik arasındaki bir dizi modern karşıtlığı çözüyor görünmesinde, devlet egemenliği ilkesinin can alıcı (en sevdiği kelimelerden biri) olduğunu iddia etmektedir. Kısaca, tezi şudur:

> Devlet egemenliği ilkesi, soyut bir hukuki iddiadan ziyade son derece yoğun bir siyasal pratiktir. Bu, dağılan hiyerarşiler dünyasında hızla gelişen özerklikler problemine cevaben siyasal alanın belirli bir biçimde modern bir açıklamasını dile getirir ve bunu üç temel çelişkinin çözülmesi aracılığıyla yapar. Kısaca, birlik-çeşitlilik, içsel-dışsal ve zaman-mekân arasındaki ilişkiyi çözer. Bunu, erken modern dönem Avrupasının karmaşık geçişlerinde ortaya çıkan özerklik anlarının farkına varmak ve aynı zamanda kontrol etmek ihtiyacı tarafından yönlendirilen, belirli bir tarihsel medeniyetin felsefi, teolojik ve kültürel uygulamalarından yararlanarak yapmaktadır.[6]

Bu kapsamda bizler, devletin içinde hak-sahibi yurttaşlar olarak toplumun ürünlerinden yararlanmaktayız. Devletin dışındakiler için ise yükümlülüklerimiz; doğa kanununun soluk bir yansıması olarak insanlık içindir. Devletin içerisinde 'tarihsel ilerleme' zamansal bir boyutta tasavvur edilir. Diğer yandan uluslararası politikanın keyfi uzamsal bölünümü, özgürlükten ziyade bir zorunluluk alanı olarak devamını garantiler. Devletin içinde, yurttaşların evrensel hakları -prensipte- 'herkes' içindir, fakat söz konusu evrensellik devletin 'yabancıları' dışarıda bırakma becerisine bağlıdır. Walker, devlet egemenliğinin siyasal önemini uzun uzadıya inceler ve bu çelişkilere 'postmodern' bir çözüm ortaya koyulmazsa egemenliğin cazibesinin yok olmaktan çok uzakta olduğunu iddia eder.

Walker'in çalışması, devlet egemenliğinin, uluslararası ilişkilerin kurucu bir ilkesi olarak yakında aşılacağı inancını zayıflatması açısından önemlidir. Walker 'küreselleşme' denilen bir çağda egemenliğin söylemsel gücünün gittikçe zayıfladığını kabul eder, ama modern dünyanın çelişkilerini aşmak üzere postmodern yöntemler keşfedilmedikçe, yerine birşey koyamayacağımızı da savunur. Çalışması, uluslararası ilişkilerin 'bağımsız bir disiplin' kimliğini elinde tutarken, aynı zamanda bu alanda uzun zamandır süren 'büyük tartışmaları' çözmenin mümkün olduğunu düşünenler için de önemlidir. Walker, disiplinin oluşumunun yolunu açan koşulla-

rın alandaki ikilikleri çözmeye engel oluşturduğuna inanır. Praksis *(praxis)** düzeyinde, 'yeni' toplumsal hareketlere dair söylenenlerin çoğunun abartılı olduğunu iddia eder. Ona göre bu tür hareketler (cinsiyet veya çevreye ilişkin kaygılara dayanarak oluşturulmuş) devlet egemenliğinin çok etkin bir şekilde cevapladığı sorulara yanıt vermeyi başaramadıkça, 'eski' toplumsal hareketlerden farklılaşamayacak ve muhtemelen aynı kaderi paylaşacaktır.

Son olarak, Walker'ın çalışması uluslararası ilişkilerde 'gerçekçilik'in yeterliliği ile ilgili birçok tartışmanın sınırlarını anlamamıza yardımcı olur. Walker, Max Weber'in gerçekçi gelenekteki tarihi önemini geleneğe yeniden kazandırmak için çok çalışmıştır. Aynı zamanda, uluslararası ilişkiler teorisinde herhangi iki gerçekçi arasında temel bir benzerlikten daha öte birşey olmadığı görüşünü zayıflatan çok şey yazmıştır.

Notlar

1. R.B.J. Walker, 'Pedagogies on the edge: world politics without international relations', Lev S. Gonick ve Edward Weisband (der.) içinde, *Teaching World Politics: Contending Pedagogies for a New World Order*, Boulder, Colorado, Westview Press, 1992, s. 173.
2. Zygmunt Bauman, *Legislators and Interpreters: On Modernity, Postmodernity and Intellectuals*, Ithaca, New York, Cornell University Press, 1987.
3. R.B.J. Walker, 'Ethics, modernity and the theory of international relations', Richard L. Higgott ve James L. Richardson (der.) içinde, *International Relations: Global and Australian Perspectives on an Evolving Discipline*, Canberra, Australian University Press, 1991, s. 129.
4. Terim, Roxanne Lynn Doty tarafından açıklanmaktadır, 'Foreign policy as social construction', *International Studies Quarterly* 37 (1992), ss. 297–320.
5. *Ibid.*, s. 302.
6. R.B.J. Walker, *Inside/outside: International Relations as Political Theory*, Cambridge, Cambridge University Press, 1993, s. 154.

Walker'ın Temel Çalışmaları

One World, Many Worlds: Struggles for a Just World Peace, Boulder, Colorado, Lynne Rienner, 1988.

'Introduction: speaking the language of exile: dissident thought in international studies' (Richard K. Ashley ile birlikte), *International Studies Quarterly* 34 (1990), ss. 259–68.

'Conclusion: reading dissidence/writing the discipline: crisis and the question of sovereignty' (Richard K. Ashley ile birlikte), *International Studies Quarterly* 34 (1990), ss. 367–416.

* Bkz. Çeviri Notları

'Interrogating state sovereignty' (Saul Mendlovitz ile birlikte), R.B.J. Walker ve Saul H. Mendlovitz (der.), *Contending Sovereignties: Redefining Political Community*, Boulder, Colorado, Lynne Rienner, 1990, ss. 1–12.

'Sovereignty, identity, community: reflections on the horizons of contemporary political practice', Robert Walker ve Saul H. Mendlovitz (der.) içinde, *Contending Sovereignties: Redefining Political Community*, Boulder, Colorado, Lynne Rienner, 1990, ss. 159–85.

'Ethics, modernity and the theory of international relations', Richard L. Higgott ve James L. Richardson (der.) içinde, *International Relations: Global and Australian Perspectives on an Evolving Discipline*, Canberra, Australian University Press, 1991, ss. 128–62.

'Pedagogies on the edge: world politics without international relations', Lev S. Gonick ve Edward Weisband (der.) içinde, *Teaching World Politics: Contending Pedagogies for a New World Order*, Boulder, Colorado, Westview Press, 1992, ss. 171–86.

'Gender and critique in the theory of international relations', V. Spike Peterson (der.) içinde, *Gendered States: Feminist (Re)visions of International Relations Theory*, Boulder, Colorado, Lynne Rienner, 1992, ss. 179–202.

Inside/outside: International Relations as Political Theory, Cambridge, Cambridge University Press, 1993.

'Violence, modernity, silence: from Max Weber to international relations', David Campbell ve Michael Dillon (der.) içinde, *The Political Subject of Violence*, Manchester, Manchester University Press, 1993, ss. 137–60.

'Social movements/world politics', *Millennium: Journal of International Studies* 23 (1994), ss. 669–700.

'International relations and the concept of the political', Ken Booth ve Steve Smith (der.) içinde, *International Relations Theory Today*, Cambridge, Polity Press, 1995, ss. 306–27.

Ayrıca Bakınız: **Ashley**

Konuyla İlgili Yararlanılabilecek Kaynaklar

Brown, C., 'Critical theory and postmodernism in international relations', A.J.R. Groom ve Margot Light (der.) içinde, *Contemporary International Relations: A Guide to Theory*, London, Pinter, 1994, ss. 56–68.

Camilleri, Joseph ve Falk, Jim, *The End of Sovereignty: The Politics of a Shrinking and Fragmenting World*, London, Edward Elgar, 1992.

Hansen, Lene, 'Deconstructing a discipline: R.B.J. Walker and international relations', Iver B. Neumann ve Ole Waever (der.) içinde, *The Future of International Relations: Masters in the Making*, London, Routledge, 1997.

Jones, Roy E., 'The responsibility to educate', *Review of International Studies* 20 (1994), ss. 299–311 (ayrıca R.B.J. Walker'ın cevabı için bakınız, ss. 313–22).

FEMİNİZM

Toplumsal cinsiyetin *(gender)* uluslararası ilişkiler teori ve pratiğindeki rolü, feminizmin sosyal bilimlerin diğer dallarındaki baskın konumuna rağmen, 1980'lere kadar görmezlikten gelinmiştir. Bir grup Feminist düşünür, eleştirel görüşlerini bu zamana kadar cinsiyet körü olan bu alana yönelttiklerinden bu durum artık geçerli değildir. Bununla birlikte, feminist devlet eleştirilerinin ve feminist siyaset teorisinin cinsiyetleştirilmiş doğasının kendilerini uluslararası ilişkiler alanında göstermeleri de kaçınılmazdı. Soğuk Savaş'ın bitişi, 'kimlik politikaları'nın geri dönüşü ve 1980'ler boyunca uluslararası ilişkiler alanında pozitivizmin sürekli eleştirilmesiyle, toplumsal cinsiyetin uluslararası ilişkilerdeki rolünü inceleme fırsatı birçok feminist düşünür tarafından değerlendirilmiştir. Ampirik düzeyde uluslararasındaki ilişkileri sürdürmede kadının rolü, teorilerin arka planında ve sınırlarında temsil olunsa da Cynthia Enloe'nun çalışmasıyla açıkça ortaya konulmuştur. Bu rolü ortaya koyan bir başka düşünür de siyasal kuramcı Jean Elshtain'dır. Elshtain'ın uluslararası ilişkilere katkısı Batı düşüncesinde devlete dair baskın kavramsallaştırmaların şekillendirilmesinde toplumsal cinsiyetin rolünü derinlemesine kavramış olmasından ileri gelmektedir. Özellikle, savaş teori ve pratiğinde kadın ve erkeğe biçilen rollere dair kavramsallaştırmaların nasıl ifade edildiğine tuttuğu ışık ile oluşmuştur. J. Ann Tickner'in çalışmasıysa, uluslararası ilişkileri çalışma yöntemimizi şekillendirmede toplumsal cinsiyetin rolüne odaklanmaktadır. Tickner, erkekler ile kadınlar arasındaki eşitsizliğin uluslararası ilişkilerde 'güvenlik' ve 'istikrar' algılama şeklimizde kendisini gösterdiğini savunmaktadır. Ona göre nelerin uluslararası ilişkiler çalışmalarına dahil edilip, nelerin hariç tutulacağının belirlenmesinde kadınların tecrübeleri hesaba katılmadıkça, alanı kavrayışımız eksik kalacaktır.

JEAN BETHKE ELSHTAIN

Bu kitapta tanımlanan pek çok düşünür gibi, Jean Bethke Elshtain'ı da uluslararası ilişkilerin kurulu yaklaşımları içinde konumlandırmak zordur. Bunun nedeni kısmen onların arasında ele alınmayı reddetmesi, disiplinden geri durmayı ve disiplinin bağımsız bir akademik alan olma ihtimalinin koşullarıyla meşgul olmayı tercih etmesidir. Her ne kadar onu 'feminist' olarak adlandırmak uygun olsa da Elshtain, kadın ile erkek arasındaki anlayışsızlıkları devam ettirdiğini düşündüğü bazı feminist ekollere karşı çok eleştirel yaklaşmaktadır. ABD'de demokrasinin geleceği üzerine yaptığı en son çalışmasının ışığında, onu 'toplulukçu' hareketin bir parçası olarak görmek uygun olabilir, fakat Elshtain daha güçlü bir uluslararası 'sivil toplum'a ihtiyaç olduğu konusuna da işaret etmektedir.

Her şeyden önce, Elshtain ulusal veya uluslararası 'siyaseti' anlayış şeklimizi belirlemede, toplumsal cinsiyetin rolüyle ilgilenen bir siyasal kuramcıdır. Elshtain, kamusal ve özel alan ile ulus devlet ve savaş arasındaki 'cinsiyete dayalı' ayrımların siyaset teorisine nasıl aşılandığının izini sürmektedir. Çalışmasının büyük bir kısmı, toplumsal cinsiyetin yalnızca uluslararası ilişkileri idrak ve ifade edişimizi şekillendirmede değil, uluslararası ilişkilerdeki davranış yöntemlerimizi şekillendirmedeki rolünü de ortaya koymaktadır. Bu, kadın ve erkeğin kendileri ve kendilerine açık olan olanaklar üzerine düşündüklerini sürekli kılan entelektüel ve siyasal pratiklerin ötesine geçmek gibi büyük bir amacın parçasıdır.

Elshtain 1940 yılında Kuzey Kolorado'nun sulamalı tarım yapılan bir bölgesinde doğmuştur. Babası okul müdürü olan Elshtain, babasının görev yaptığı 185 nüfuslu küçük bir köy olan Timnath'da ailesindeki beş çocuğun en büyüğü olarak büyümüştür. Elshtain, lisede 'Amerika'nın Gelecekteki Evkadınları' derneğinin ulusal başkan yardımcısıydı ve birçok konuşma ödülü kazanarak topluluk huzurunda konuşma yeteneğini göstermişti. Liseden sonra tarih okumak için Colorado State Üniversitesine gitmiş, ardından 1963'te lisans derecesini aldığı Colorado Üniversitesine geçmiştir. Bu aşamaya kadar evlenmiş, üç çocuğu olmuş ve eşinden boşanmıştır. 1973'te Brandeis Üniversitesinden doktora derecesini almış ve Amhert'teki Massachusetts Üniversitesi Siyaset Bilimi bölümüne öğretim üyesi olarak katılmıştır. 1976'da doçent, 1981'de de profesör olmuştur. 1988'de Vanderbilt Üniversitesi Siyaset Bilimi bölümüne *Centennial Professor* olarak göreve başlamıştır (Vanderbilt'te böyle bir göreve getirilen ilk kadındır). Elshtain, 1995'de Chicago

Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde (ilk) Sosyal ve Siyasal Etik Laura Spelman Rockefeller Profesörü olmuştur.

Elshtain'ın uluslararası ilişkiler alanındaki çalışmaları, 'siyaset teorisinde kamusal ve özel alanlar arasındaki ayrımda toplumsal cinsiyetin rolü'nü incelemesinde ortaya çıkmıştır. *Public Man, Private Woman* (1981) adlı kitabında, 'siyasetin' anlamının gelişimini izlemek için siyasi düşünce tarihindeki bu ayrımın (kamusal erkek, özel kadın) ne şekilde anlaşıldığını araştırmaktadır. Elshtain, Antik Yunan'ın düşüşü ve Hıristiyanlığın yükselişiyle kamusal ve özel alanın anlaşılma şeklinde dramatik bir değişiklik olduğunu, fakat bu alanlar arasındaki ayrımda toplumsal cinsiyetin önemli olmaya devam ettiğini savunmaktadır. Elshtain'ın bu kitabı 'siyasi alanın' açıkça 'erkek' özellikleri ile tanımlanma ve ilişkilendirilme şekli hakkında bilgi vermede toplumsal cinsiyetin önemini açıkça ortaya koymuştur. Elshtain'ın ev hayatı ve siyasal alan arasındaki farkın cinsiyete dayalı inşası, uluslararası ilişkiler alanında çalışmaya başladığında da odak noktası olmaya devam etmiştir.

Women and War (1987) Elshtain'ın en çok bilinen kitabı olup, son birkaç on yıldaki feminist dalga içinde basılmış ilk kitaplardan biridir. Geleneklere uymaması nedeniyle de oldukça sıra dışı bir kitaptır. Bu kitap aslında savaşın kendisiyle ilgili değildir. Uluslararası sistemde 'savaşın nedenleri' ya da savaşların oluş sıklığını azaltacak uygun politikalar üzerine yapılan tartışmaları sınıflamak üzere bir girişimi de yoktur. Elshtain alışılmış olan 'savaşın nedeni nedir?' sorusunu sormak yerine, savaşı olanaklı kılan birtakım algısal çerçevelerle ilgilenmektedir. Bu tür algılamaların toplumda cinsiyet rollerinin oluşumuyla nasıl bir ilgisi olduğu ve Anglo-Amerikan uluslararası teori geleneğinde bu ilişkiye ilgi gösterilmemesinin nedenleriyle ilgilenmektedir. Esas itibariyle kitap, kadın-erkek ilişkileri hakkında bilgi veren ve onların savaştaki rollerini belirleyen geleneksel 'mitlerin' yaratıcı bir tarihsel açıklamasıdır. Elshtain 'Erkek Savaşçı' ve 'Güzel Ruhlu Kadın' ı iki başat mit olarak tanımlamıştır.

Bu kitap ayrıca Elshtain'in kendi hikayesiyle ilgili, 1956–72 yılları arasındaki günlüğüne dayalı konuşarak anlatıya dahil olmasıyla da olağandışıdır. Elshtain'in anlatımıyla kitap; 'öncelikle bir çocuk ve yurttaş adayı olarak ailemin tecrübeleri ve filmlerden süzülenler yoluyla savaş ve kolektif şiddetten oluşan yetişkin dünyasıyla karşılaşmam ve sonra da ergenlik çağımdan beri bir öğrenci, anne ve siyasal kuramcı olarak kendi şahit olduklarımı tanımlamaktır.'[1] Bu kişisel anlatı, okuyucuyu Elsthain'in 'özel yaşam ve bağlılıklarla kamusal görevler arasındaki alanı geçmesine yarayacak fikir

arayışında' okuyucuyu da ortak edecek şekilde daha geniş tarihsel argümanlarla iç içe geçmiştir.[2]

Elshtain'in çalışmasının birinci bölümü, daha önceki çalışmasında tanımlanan kamu/özel ayırımıyla ilgili yaptığı analizle uyumlu olarak, Eski Yunan'da kaçınılmaz bir şekilde silahlanmış olan yurttaşlık erdeminin *(civic virtue)* gelişiminin izinden gitmektedir. Elshtain, silahlı yurttaşlık erdeminin batı kültüründe temel unsur olarak belirmesini takiben Hıristiyan geleneğinde ortaya çıkan 'yurttaşlık erdemini silahsızlandırmaya' çalışan 'diğer' girişimleri incelemiştir. Bu girişimler, Hıristiyanlığın ilk dönemindeki barışseverlikte ortaya çıkmıştır ve Hıristiyan 'haklı savaş' *(just war)* doktrini de Batı kültürünün her iki yönü (silahlı/silahsız erdem) arasında arabuluculuk yapma girişimi olarak görülebilmektedir.

> Kolektif şiddeti engelleme, realpolitiği yumuşatma, insan kimliklerine biçim verme amaçlarıyla 'haklı savaş' düşüncesinin mevcut mirasçıları: (1) evrensel ahlaki eğilimlerin, eğer yoksa inançların varlığını –buna bağlı olarak, göreli olmayan bir etik olasılığını; (2) kimin/neyin saldırgan/mağdur, haklı/haksız, kabul edilebilir/kabul edilemez vb. olduğunu anlamak için ahlaki yargılara ihtiyaç duyulduğunu; (3) kuvvet kullanımını engellemede ahlaki çağrıların ve tartışmaların potansiyel etkisinin olduğunu varsaymaktadırlar. Bu, klasik anlamda silahlı değil, farklı bir şekilde çaba gösterildiğinde yurttaşlık erdemi görüşüne aynı derecede katkıda bulunur.[3]

Talep etmenin tam olarak ne olduğuysa savaşı kolaylaştırmada mitlerin etkisi yoluyla açıklanmıştır. Kitabın ikinci bölümünde Elshtain, kadınların hayat verici erkeklerin de hayat alıcı olarak görüldüğü, çelişen geleneksel mit ve hikâyelerin önemini vurgulayarak çalışmasının odağını netleştirmiştir. Burada da metaforlar kullanmıştır. Sözü edilen başat mitler kapsamında ve bunlara ek olarak Elshtain kadınları, Spartalı anneliği örneklediği 'Vahşi Azınlık' *(Ferocious Few)* (buna dair örneği; öncelikli kaygısı ve sorusu savaşın sonucu, ancak ikincil endişesi oğlunun savaştaki kaderi olan Spartalı annedir) ve 'Savaşmayan Çoğunluk' *(Noncombatant Many)* olarak sınıflandırmaktadır. Kadın savaşçılar üzerine hikayeler de az değildir ancak 'kadın ve savaş'a hâkim olan görüntüyü sağlayan 'Savaşmayan Çoğunluk' sınıflandırmasıdır.

Elshtain daha sonra ilgisini savaş hakkındaki efsanevi söylemlerin sürdürülmesinde erkek kimliklerinin oluşturulmasına kaydırmıştır. Kadın ve savaş hakkındaki görüşlerimize hâkim olan geleneksel mitlere benzer bir şekilde, 'savaşan erkekler' hakkında da bazı yerleşmiş düşünce kalıpları bulunmaktadır. Çalışmaların-

da; 'Kavgacı Çoğunluk' *(Militant Many)*, 'Pasif Azınlık' *(Pacific Few)* ve 'Merhametli Savaşçı' *(Compassionate Warrior)* olmak üzere üç prototip erkek karakterinden söz etmektedir. Bu bağlamda, kadın ve erkek üzerine yerleşen cinsiyet rollerinin sınırlarını tanımlamaktadır. Erkek askerler savaş cephesini yönetirken, kadınlar da ev cephesini yönetmektedirler. Bu roller kimliğimizi oluşturmada hayati öneme sahip olduğundan, Elshtain savaş hakkındaki düşüncelerimizi yeniden oluşturmadıkça kadınlar ile erkekler arasındaki ilişkileri yeniden kuramayacağımızı iddia etmektedir.

Elshtain sonuç bölümünde, savaşın devam etmesine yardımcı olan mitlerin dengesini bozmamız gerektiğini ileri sürmektedir. Geleneksel silahlı yurttaşlık erdemiyle ilişkilendirilmiş vatandaşlık anlayışına karşı 'alternatif vatandaşlık anlayışları' geliştirilmesinin gereğini vurgulamaktadır: "Başkalarıyla birlikte hareket ederek denemeler yoluyla, kadın ve erkeğe vatandaş olarak riskleri paylaşma fırsatı verecek, kimlikleri serbest bırakacak bir sosyal alan oluşturmamız" gerekir.[4] Elshtain bu noktayı fazla geliştirmediği halde, *Women and War* kitabının önemi, batı kültüründe savaşı kadın ve erkeğe göre çalışma yaklaşımının epistemolojik problemlerinin tanımlanmasında yatmaktadır.

Elshtain uluslararası ilişkiler çalışmalarının toplumsal cinsiyeti hiçe sayması üzerine birçok çalışma yapmıştır. Öncelikli hedefi, tahmin edileceği gibi, gerçekçilikti. Uluslararası ilişkiler araştırmacıları devleti 'verili' kabul etme ve uluslararası sistemin yapısal özelliklerinden davranış kalıpları türeterek, anarşik olduğu iddia edilen bir ortamda devletler arasındaki ilişkilere odaklanma eğilimindedirler. Bu tür bir yaklaşım yalnızca devletin kendisinin sosyal inşası hakkında önemli sorular sormaktan kaçınmakla kalmaz, aynı zamanda 'bizim' uluslararası ilişkileri çalışma şeklimizi belirlemede toplumsal cinsiyetin rolünü de perdeler. Elshtain'ın kınadığı, etiğin 'bilim'e boyun eğişi ve 'iç' ile 'dış' arasındaki bölünmeye neden olan siyaset kuramının suç ortaklığının genel olarak görmezden gelinişidir; bunlar uluslararası ilişkiler çalışmalarının, özellikle de Amerika'daki niteliğidir.[5]

Elshtain'in çalışmasının en ilginç yönlerinden biri cinsiyeti kadın ve erkeğin sosyal inşası olarak ele almasıdır. Adam Jones'un feminizmin uluslararası ilişkilere katkısıyla ilgili yaptığı eleştiride belirttiği gibi; "bir kişi toplumsal cinsiyet inşasındaki belirsizlikleri ve kadın ile erkeğin yaşadığı tecrübelerin *farklılığını dengeli biçimde* araştıran bir çalışmaya çok nadiren rastlar; bence Elshtain'in *Women and War* kitabı böyle bir çalışmadır".[6] Elshtain kadınların doğaları gereği erkeklerden daha barışçıl olduğu ve siyasi iktidarda daha fazla kadın olsaydı, dünyanın daha barışçıl bir yer olacağı gibi safça bir görüşün üstünde fazla durmamaktadır. Elshtain, Kralice Eliza-

beth I ve Margaret Thatcher gibi ulusal liderlik görevlerinde olan kadınların pek de barışçıl olmadığını vurgulamaktadır. Ayrıca kadınların doğaları gereği savaşa karşı oldukları varsayımının, kadınları oy veya siyasi katılım pisliğinden uzak tutmak için, feminizm karşıtı bir iddia olarak kullanıldığından söz etmektedir. *Women and War* kitabının yazım aşamasında Elshtain'ı en fazla zorlayan şey, savaş hikâyelerinde karşılaştığı, kendi ifadesiyle, kurban temasıdır:

> Savaşın suçunu erkek saldırganlığının eşiğine koyan metinler gittikçe daha az inandırıcı olmuştu... Sonra bir ferahlama, çünkü kendi oğlum dişlerini çıkarıp başkasının kanını dökme fırsatı için gizlenip bekleyen bir canavar olamazdı, en azından tek başına.[7]

Bu nedenle, Elshtain'ı 'feminist' olarak nitelemek, ister övgü isterse kınama amaçlı olsun fazlaca basittir. Elshtain esasında, tek vücut bir 'feminist' hareket bulunduğu görüşünü sarsmak için oldukça çaba göstermiştir. Sınıflandırmanın yalnızca kadınlar arasında birlik yanılsaması yaratacağından değil, bunun yanı sıra toplumsal cinsiyeti aşıp 'yurttaşlık erdemi'ne ulaşma yollarını keşfetme ihtiyacına zarar vereceğinden de endişe duymaktadır:

> Birbirinden farklı kadın seslerinden oluşan çok sesli bir koro şu an yeryüzünde dolanmaktadır. Birçok ses arasında çağdaş Antigones'inki ('Kahretsin, hayır, gitmesine izin vermeyeceğim'); geleneksel kadınınki ('Korunmasız kalmak istemiyorum ve erkekler korumayı sağlamak için donatılmışlardır'); sivil cephede savaş çığırtkanlığı yapan kimseninki ('Git, oğlum, git ve ülkemiz için öl'); yurttaşlıktan mahrum bırakılmış kişininki ('Kesin olarak bilmiyorum'); kadın savaşçılarınki ('Savaşmak için hazırım, onlara dünyanın kaç bucak olduğunu göstermek istiyorum); kadın barış yapıcılarınki ('Barış, bir kadın yöntemidir') vardır. Bu seslerin her biri, kendilerini bazen [feminist] hareketler içinde gösteren, donmuş olandan tanınabilir sosyal kimliklere doğru inen bir piramit ucu olarak yorumlanabilir.[8]

Aynı şekilde Elshtain, 'kişisel olan politiktir'i savunan feministleri eleştirmektedir. Kamu/özel ayrımının cinsiyete dayalı yapısını kınarken, feministlerin özel alanı siyasileştirme girişiminin, kadın ile erkek arasındaki hiyerarşiyi tersine çeviren, ama yine de ataerkil bir strateji olduğunu vurgulamaktadır.[9]

Jenny Edkins ve Veronique Pin-Fat, çalışmasıyla ilgili yaptıkları mükemmel analizlerinde Elshtain'ın projesinin iki temel hareket noktasına sahip olduğunu savunmaktadırlar: İlki sosyal inşacılık

metodolojisine bağlılık, ikincisi de 'söylemsel oluşumların yola gelmezliğinin idrakiyle sosyal olanı yeniden inşa etmek için siyasal gereksinimdir.[10] Ne yazık ki, Elshtain'ın çalışmasında 'sosyal olanı inşa etmenin ne anlama geldiği biraz belirsizdir. Elshtain zaman zaman küresel sivil toplumun güçlendirilmesi yönünde hareket eden, 'egemenlik içermeyen siyaset' olarak adlandırdığı bir kavrama başvurmaktadır. Fakat bu görüşü, belirsizlikler içermekte ve zor anlaşılmakta olsa da önemli değildir. Elshtain bize çağdaş uluslararası ilişkilerde buradan oraya nasıl gidileceğini değil, 'burada' olmanın ne anlama geldiğini söyleyen çok önemli bir düşünürdür. Elshtain'ın eseri, batı kültüründe savaşın cinsiyete dayanan bir söylem olarak kaldığını göstererek, her cinsiyetten öğrencinin nihayetinde sadece doğumsal bir tesadüf olan şeyin [cinsiyetin] siyasal sonuçlarının ne olduğunu idrak edebilecekleri şekilde uluslararası ilişkilerin önünü açmaktadır.

Notlar

1. Jean Bethke Elshtain, *Women and War*, New York, Basic Books, 1987, s. 4.
2. *Ibid.*, s. 42.
3. *Ibid.*, s. 151.
4. *Ibid.*, s. 257.
5. Özellikle bkz., Jean Bethke Elshtain, 'International politics and political theory', Ken Booth Steve Smith (Eder.) içinde, *International Relations Theory Today*, Cambridge, Polity Press, 1995, ss. 263–78.
6. Adam Jones, 'Does 'gender' make the world go round? Feminist critiques of international relations', *Review of International Studies* 22 (1996), s. 421. (vurgu bana aittir)
7. Jean Bethke Elshtain, 'Sovereignty, identity, sacrifice', V. Spike Peterson (der.E) içinde, *Gendered States: Feminist (Re)visions of International Relations Theory*, Boulder, Colorado, Lynne Rienner, 1992, s. 142.
8. Elshtain, *Women and War, op. cit.*, s. 233.
9. Jean Bethke Elshtain, *Public Man, Private Woman: Women in Social and Political Thought*, Princeton, New Jersey, Princeton University Press, 1981, s. 104.
10. Jenny Edkins ve Veronique Pin-Fat, 'Jean Bethke Elshtain: traversing the terrain between', Iver B. Neumann ve Ole Waever (der.E) içinde, *The Future of International Relations: Masters in the Making*, London, Routledge, 1997, s. 310.

Elshtain'ın Temel Çalışmaları

Public Man, Private Woman: Women in Social and Political Thought, Princeton, New Jersey, Princeton University Press, 1981.

The Family in Political Thought, Brighton, Harvester, 1982.

'Reflections on war and political discourse: realism, just war, and feminism in a nuclear age', *Political Theory* 13 (1985), ss. 39–57.

Meditations on Modern Political Thought: Masculine/Feminine Themes from Luther to Arendt, New York, Praeger, 1986.
Women and War, New York, Basic Books, 1987.
'The problem with peace', *Millennium: Journal of International Studies* 17 (1988), ss. 441–49.
Power Trips and Other Journeys: Essays in Feminism as Civic Discourse, Madison, Wisconsin, University of Wisconsin Press, 1990.
Just War Theory, Oxford, Basil Blackwell, 1992.
'Sovereignty, identity, sacrifice', V. Spike Peterson (der.E) içinde, *Gendered States: Feminist (Re)visions of International Relations Theory*, Boulder, Colorado, Lynne Rienner, 1992, ss. 141–54.
'Bringing it all back home, again', James N. Rosenau (der.E) içinde, *Global Voices: Dialogues in International Relations*, Boulder, Colorado, Westview Press, 1993, s. 97–116.
'The risks and responsibilities of affirming ordinary life', James Tully (der.E) içinde, *Philosophy in an Age of Pluralism: The Philosophy of Charles Taylor in Question*, Cambridge, Cambridge University Press, 1994.
Democracy on Trial, New York, Basic Books, 1995.
'International politics and political theory', Ken Booth ve Steve Smith (Eder.), *International Relations Theory Today* icinde, Cambridge, Polity Press, 1995, ss. 263–78.

Ayrıca Bakınız: **Enloe, Walker, Walzer**

Konuyla İlgili Yararlanılabilecek Kaynaklar

Berkman, Joyce, 'Feminism, war, and peace politics', Jean Bethke Elshtain ve Sheila Tobias (Eder.) içinde, *Women, Militarism and War: Essays in History, Politics and Social Theory*, Oxford, Rowman & Littlefield, 1990.
Edkins, Jenny ve Pin-Fat, Veronique, 'Jean Bethke Elshtain: traversing the terrain between', Iver B. Neumann ve Ole Waever (Eder.) içinde, *The Future of International Relations: Masters in the Making*, London, Routledge, 1997, ss. 290–315. Jean Bethke Elshtain'ın çalışmalarının kapsamlı bir bibliyografisini içermektedir.
Light, Margot ve Halliday, Fred, 'Gender in International Relations', A.J. R. Groom ve Margot Light (der.) içinde, *Contemporary International Relations: A Guide to Theory*, London, Pinter, 1994, ss. 45–55.

CYNTHIA ENLOE

Cynthia Enloe 1972'den beri ders verdiği Clarke Üniversitesi Kadın Çalışmaları ve Uluslararası Kalkınma, Toplum ve Çevre bölümünde profesördür. Akademik kariyerine Güneydoğu Asya'da etnik yapı ve siyasi gelişim araştırmacısı olarak başlamıştır. 1980'lerin başından itibaren, uluslararası ilişkiler teori ve pratiğinde toplumsal cinsiyetin önemini ortaya çıkarmaya çalışmaktadır. Enloe'nin, kadınların erkeklerle olan 'özel' ilişkilerine dayanan devlet etkileşimlerini ve küresel ekonomik güçleri desteklemede

kadınların aldığı rollerin çeşitliliğini göstermeyi amaçlayan yazma yöntemi alışılmışın dışındadır. Çalışması uluslararası ilişkiler teorisinde, özellikle kadınları ve toplumsal cinsiyetin rolünü araştırmakla ve alandaki hâkim analiz çerçevelerinin sınırlarını açığa çıkarmakla ilgilenen uluslararası feminist deneyselciliğinin bir biçimi olarak sınıflandırılmaktadır. Her ne kadar uluslararası ilişkiler alanını farklı paradigmalara bölmek standart uygulama haline gelmişse de, Enloe siyasi kimliğimizi oluşturmada toplumsal cinsiyetin rolünü açıklamaya ve onun uluslararası ilişkilerdeki etkilerini incelemeye çalıştığımızda bu paradigmalardan hiç birinin yeterli olmadığını savunmaktadır.

Bu nedenle Enloe'nun çalışması, uluslararası ilişkilerin mevcut paradigmalarla sınırlandığı gerçeği göz önünde bulundurularak okunmalıdır. Bunlar yalnızca (en önemli aktör ve ilişkiler olarak 'gördüğümüz') algısal alanımızı değil, aynı zamanda kavramsal alanımızı da kısıtlamaktadır. Zihinsel ufuklar, çalışılmaya neyin uygun olduğunu tanımlamaya yardımcı olmaktadırlar ve vazgeçilmezdirler. Aynı zamanda zorlayıcıdırlar. Gerçekliğin belirli bölümlerini bilincimizin dışında tuttuğumuzda, bunu yalnızca bireysel düşünürler ya da insan algısının bazı evrensel yasalarının kaçınılmaz sonucu olarak değil, bunun yanı sıra sosyal varlıklar olarak da yaparız. Alanla 'ilgili' alana uygun olarak addedilen kavramlar aslında dışlanmanın sosyal (Enloe'ya göre cinsiyete dayalı) kuralları olarak tanımlanmaktadır. Bu kurallar genellikle açıkça konuşulmamışlardır ve onları erkek akademisyenlerin hâkim olduğu bir alanda sosyalleşmemizin bir parçası olarak öğreniriz. Örneğin, okuyucu bu bölümde sunulan dört önemli düşünürün dışında, kitabın geriye kalanındaki kırk altı düşünür içinde başka kadın olmadığına dikkat etmelidir! 'Normal olarak' dikkatimiz dışında bırakılan bu noktayı keşfetmek çok zordur. Uluslararası düzenin konuşulmayan, hatta ilkel temellerini ortaya çıkarmaya yardımcı olabilecek, normalde göz ardı ettiğimiz bir şeye odaklanmak tamamıyla bir yetenektir. Sosyal bağlamın ve zihinsel dışlama dinamiklerinin incelenmesi, yalnızca davranış tarzımızı değil, aynı zamanda düşünce şeklimizi de etkileyen, sosyal kontrolün örtük, fakat en güçlü biçimini ortaya çıkarmaya yardımcı olmaktadır.

Dahası, çoğu kez dikkat alanımızın dışında bırakılanların rasgele bireyler ve gruplar değil, genellikle belirli sosyal sınıfların üyeleri olması, sosyo-zihinsel görüşlerimize kesin gözüyle bakmaya dair epistemolojik tuzağın farkında oluşumuzu son derece önemli hale getirmektedir. Sosyal sınıflar durağan değildir ve zamanla bunlarda değişiklikler olabilir, yani siyasi ve ahlaki düzenin dışında bırakılan bu sosyal gruplar ileriki zamanlarda düzene dâhil edilebilirler. Örneğin, sadece iki yüz yıl önce, İngiltere'de kadınlara

siyasi hakların verilmesi saçma görülüyordu. Kendilerine bu tür haklar verilmeden önce kadınlar, erkeklerle eşit vatandaşlar olarak 'görülmeleri' ve kabul edilmeleri için mücadele etmek zorunda kalmışlardı. Enloe'nin çalışması bu mücadelenin uluslararası ilişkiler alanındaki bir parçası olarak anlaşılmalıdır.

Örneğin, kışkırtıcı bir başlığa sahip olan en bilinen kitabı *Bananas, Beaches and Bases*'da (1990) Enloe öncelikli olarak beklenmeyen yönlere ve karışık sonuçlara götüren basit bir soru sormaktadır. Eğer kadınların yaşam tecrübelerini analizimizin merkezine alırsak uluslararası siyaset anlayışımıza ne olur? Bu soruya cevap ararken, cinsiyete dayalı uluslararası politikanın yedi temel alanına odaklanmıştır: turizm, milliyetçilik, askeri üsler, diplomasi, tarım-tekstil-temizlik işlerindeki kadın iş gücü. Kadınların katılımının ve müdahil olmasının turizmi, sömürgeciliği ve zayıf devletlerin ekonomik olarak güçlü devletler tarafından sömürülmesini nasıl da kolaylaştırdığını göstermektedir. Bu çerçevede, kadınların uluslararası seks turizmi endüstrisindeki rolü, güvenli bir şekilde seyahat edebilmeleri ve turizmi geliştirmede onların görüntülerinin kullanılması uluslararası ekonomik sistemin işleyişi için önemlidir. Enloe'nun görüşüne göre, "turizmin klasik siyasal yorumcular tarafından petrol ya da silahlar kadar ciddi bir şekilde tartışılmaması, bize 'ciddiyet'in ideolojik oluşumu hakkında turizm politikalarından daha çok şey söyleyebilmektedir".[1]

Bununla birlikte, uluslararası siyasal ekonominin sürdürülmesi, devletler arasında istikrarlı siyasi ve askeri ilişkiler kurulmasına bağlıdır. İstikrarlı diplomatik ve askeri toplulukların oluşturulması sırasıyla eş, kız arkadaş, hayat kadını ve konsomatris olarak kadınların sorumluluğudur. Askeri personel ihtiyacı bazı ülkelerde kadınlara orduya katılma fırsatı, aynı zamanda erkek askeri personele de uzun süreli yurtdışı görevlerine eşlerini beraberlerinde götürme imkânı sağlamıştır. Enloe, *askeri üslerin cinsel siyaseti* ile ilgili tartışmasında, yabancı ülkelerde dikkat çekmeyen askeri toplulukların oluşturulmasında ve yurtdışında konuşlanmış askeri personelin hayatlarının düzenlenmesinde kadınların katkısına odaklanmaktadır. Benzer bir şekilde uluslararası diplomasiyi incelemek için diplomatların eşlerine odaklanıp, diplomatlarla evli olan kadınların sorumluluklarına, problemlerine ve avantajlarına odaklanmakta ve karşılıksız hizmetlerinin diplomasiye elverişli bir ortam geliştirmeye ve bunu sürdürmeye nasıl yardımcı olduğunu açıklamaktadır.

Enloe'nun kadınları tekstil, temizlik ve tarım işçileri ve tüketiciler olarak incelemesi, uluslararası ekonominin kadınların çalışmasına ne ölçüde bağlı olduğunu ortaya koymaktadır. Enloe'nun örnek olay çalışması başından beri cinsiyete dayandığını iddia ettiği uluslararası muz pazarının kuruluşu ve gelişimidir. Belli

türlerde işler, bunlara karşılık gelen bir eril kimlikle bağlantı kurulmasına neden olarak, açık bir şekilde 'erkek' işi olarak tanımlanmıştır. Avrupa ve Amerika'da kadınlar tüketici olarak hedeflenmiştir. Kadınların muz ekonomisindeki çalışmaları görünür değildir, fakat işleme ve ambalajlamadaki rolleri çok önemlidir. Enloe temizlik işleri endüstrisinin yanı sıra tekstil ve giyim endüstrisinde de benzer türde analizlerde bulunmaktadır. Bu örnek olay çalışmalarının uluslararası ekonominin 'gerçek meselesi'ne göre marjinal olduğu düşünüldüğünde, yurtdışında hizmetçi olarak çalışan Filipinli kadınların ulusal ekonomiye yıllık katkılarının ulusal şeker ve maden endüstrilerinin katkılarından daha fazla olduğuna dikkat edilmelidir.

Enloe ayrıca 'kendi kaderini tayin' mücadelelerinin ahlaki belirsizliğini, kadınların tecrübelerinin ışığında incelemektedir. Bir yanda, sömürge kontrolünden kurtulmak adına, siyasi bağımsızlık için milliyetçi mücadeleler sürdürülmektedir. Fakat Enloe, milliyetçiliğin koloni içinde ataerkil yapıları etkilemeden geliştirilebileceğine ve hatta yerel cinsiyet ayrımcılığının yeni şekillerini oluşturabileceğine dikkat çekmektedir. Özellikle, silahlı mücadelenin kadınların feminist kurtuluş şansları üzerinde zararlı etkisi olabileceğini savunmaktadır.

> Militarizm, ataerkil uygulamaları ve tutumları eleştiren kadınları susturabilen bir öncelik olan ulusal beka adına toplumsal birliği teşvik etmekte, bunu yaparken de milliyetçi askerileşme erkeklere ayrıcalık sağlayabilmektedir.[2]

Kadınlar sömürgeciliğin kurbanları arasında olmaları yanı sıra, sömürgeciliği sürdürmede de önemli bir role sahiptirler ve Enloe Avrupalı kadınların öğretmen ve hemşire olarak 'uygarlaştırma' güçleri içindeki rolünü incelemektedir.

Enloe, bir sonraki *The Morning After: Sexual Politics at the End of the Cold War* (1993) kitabında, 'Kadınlar nerede?' sorusuna cevap arayışını sürdürmektedir. Bu kez toplumsal cinsiyet ilişkileri ve cinsiyet ilişkilerinin soğuk savaş dönemi ve sonrasında militarizmi sağlamadaki rolü üzerinde durmaktadır. Bir kez daha, erkeklik ve kadınlık kalıplarını ve Soğuk Savaş militarizminin dayandığı kadın ile erkek arasındaki ilişkileri ortaya çıkarmak için yola koyulmaktadır. Ayrıca, toplumsal cinsiyeti göz ardı eden bir 'barış kazancı' için iyimser beklentilere karşı uyarıda bulunarak, Soğuk Savaş sonrası dönemde militarizmin kaldırılmasının toplumsal cinsiyete dair etkilerini incelemektedir. İzlediği yöntem bir önceki çalışmasındakine benzer şekilde; toplumsal cinsiyete dayanan militarizm hakkındaki geniş kapsamlı konuları ve militarizmin tehlike, gü-

venlik ve görev gibi toplumsal cinsiyete dayalı kavramlardan nasıl yararlandığını ortaya koymak için dünya üzerindeki kadın ve erkeklerin hayatlarından belli hikâyeleri kullanmaktır. Enloe'ya göre, bir toplumun orduya ya da askeri araçlara tabi kılındığı ya da onun tarafından kontrol edildiği süreç olarak tanımlanan militarizmi anlamaya yönelik iki belirgin yaklaşım, toplumsal cinsiyet ve kimlikle ilgili konuları dışladığından yetersiz kalmaktadır. Devlet ve kapitalizm merkezli yaklaşımlar militarizmin cinsiyet boyutunu da dahil edecek şekilde geliştirilmelidir. Kitap, Soğuk Savaş siyasetinin kapsamını birçok yönden açmaktadır; çünkü Enloe militarizm, milliyetçilik ve Soğuk Savaş arasında bağlantı kurmak için kadınların konumlarını ve deneyimlerini kullanmaktadır. Ayrıca okuyucuyu iki süper gücün entrikalarının ötesine götürebilmek için Soğuk Savaş'ın coğrafi kapsamını genişletmekte ve Amerikalı ve Afro-Amerikalı kadın askerlere, kadınların gay ve lezbiyen hakları için orduda yarattıkları çeşitli etkilere, kariyer düşkünü beyaz kadınlara ve feminist kongre üyesi kadınlara odaklanmayı tercih etmektedir.

Enloe, kadınların anne, eş, kız arkadaş ve hayat kadını olarak rol aldığı aile ilişkilerinin yüksek politika *(high politics)* için geçerli temelleri, yani aslında birçok uluslararası ilişkiler araştırmacısının temel gıdasını oluşturduğunu iddia etmektedir. 1991'deki Körfez Savaşı ile ilgili analizi bunun güzel bir örneğidir. George Bush, François Mitterrand ve Saddam Hüseyin'in düşünce ve eylemlerine odaklanmak yerine, savaşı Kuveyt'te çalışan Filipinli bir hizmetçi açısından incelemektedir. Filipinli işçiler kendi fakir ülkelerinden ekonomik olarak güçlü olan Körfez ülkelerine göç etmişlerdi. Orta Doğu'daki yaklaşık otuz bin hizmetçiye katıldıklarında, işverenlerinin ya da Kuveyt'teki işgalci Irak ordusunun tecavüz ve kötü muamelesine direnmek için pek güçleri yoktu.

Bu kapsamda, Enloe'nun uluslararası ilişkilerde kadınların konumu ve rolüne ilişkin soruya cevap arayışı, onu alandaki öğrenciler için alışılmış olan soruların uzağına götürür; fakat Enloe eski ve yeni gündemlerin birbirinden ayrılmaz bir şekilde bağlantılı olduklarının da farkındadır. Küresel ekonomik güçler ve büyük güçler arasındaki savaş ve diplomasi gibi yüksek politika konuları kadınların günlük yaşamlarını şekillendirmektedir. Diğer yandan, dış ilişkilerin gidişatı, modern dünyada militarizmin sürdürülmesinde cinsiyetin sosyal yapısının yanı sıra kadınların erkeklerle olan 'özel' ilişkilerine de bağlıdır. Böylece;

> uluslararası ilişkiler analistlerinin herhangi bir devletler arası ilişkide işleyen güçlerin çeşitliliğini ve miktarını hafife aldıklarını, anlatılan senaryonun gerçekte olabileceğinden daha basit ve tek yönlü olduğu gibi bir yanılgıya düştüklerini savunmaktadır.

> Olayların merkezinde değil kenarında, fikirlerini ifade edemeden, edilgen durumda yaşayan insanların... deneyim ve tepkilerini ciddiye almak; [gücün miktarı ve çeşitliliği hakkında] tam olarak fikir edinmek için, bildiğim en etkili yollardan biridir.[3]

Enloe bu metodolojik görüşü, *The International Politics of Militarizing Women's Lives* (2000)[4] ve *Globalization and Militarism: Feminists Make the Link* (2007) başlıklı son iki kitabında da uygulamaktadır.[5] *Maneuvers* kitabında; tarihsel olarak unutulmuş, ordunun gerisinden gelen siviller (askeri kamplarda olan asker eşi vb. kadınlar), hayat kadınları, tecavüz kurbanları, eşler, hemşireler ve askerler üzerine olan bölümlerde militerleşmiş kadınları inceleyerek, militarizmin toplumsal cinsiyete dayanan süreçleri üzerine olan ilgi alanını devam ettirmiş ve derinleştirmiştir. Enloe, askeri manevra kavramını birçok açıdan kadınları askerileştirmeyi de içine alacak şekilde kullanmasıyla, kadınların çağdaş güvenlik çalışmalarının temel yönlerinden birisi olduğunu bir kez daha göstermektedir. Kendi deyişiyle 'militarizm bir insan veya bir şeyin aşamalı olarak ordu tarafından kontrol edildiği *veya* kendi iyiliği için militer düşüncelere bağlandığı adım adım ilerleyen bir süreçtir'.[6] Çalışması her zaman olduğu gibi etkileyici ve ilgi çekicidir ve kadınların (ve diğerlerinin) nasıl militerleştirildiğini incelemektedir. *Globalization and Militarism* kitabı, Rowman & Littlefield'in Küreselleşme serisinin bir parçasıdır ve Enloe'nin katılımı, kitabın uyum sağlayabilirliği açısından övgüye değerdir. Enloe, küreselleşme ve militarizmi feminizm yoluyla bağlayarak, ampirik/tarihsel yönteminin esnekliğini göstermektedir.

Enloe'nin çalışması, uygulamada toplumsal cinsiyet ilişkilerinin rolünü ortaya koymasına ek olarak, uluslararası ilişkileri çalışma şeklimize de meydan okumaktadır. Özne ve nesne arasındaki teorik mesafeye olduğu kadar, teorik yalınlığa da değer vermek uluslararası ilişkiler biliminin özelliğidir. Bu geleneksel yaklaşıma göre, bir analiz aracı olarak teorinin değeri bize konuyu basitleştirme ve seçici bir şekilde temel aktörlere ve ilişkilere odaklanma olanağı vermesinde yatar. Craig Murphy'nin belirttiği gibi, Enloe'nun ve alandaki diğer feministlerin çalışmaları, hepimizi uluslararası ilişkilerdeki toplumsal cinsiyet önyargısının güvenilir olarak algıladığımız bilgi kaynakları ve onları değerlendirme ölçütlerini ne şekilde sınırladığı hakkında düşünmeye zorlamaktadır:

> Eleştiriler, uluslararası ilişkilerin (1) öznelerine karşı uzak ve ilgisiz tutumuna (2) güçlü olanın bakış açısına ve (3) akademik tartışmaları kapatmak için kullandığı özel araçlara aşırı değer verme eğiliminde olduğunu savunmaktadır. Öte yandan, yeni

literatür (1) özneleriyle daha fazla bağlantı imkanı sağlamanın (2) dezavantajlı olanın bakış açısına yer vermenin ve (3) tartışmaları kapatmaktan kaçınmanın değerini vurgulamaktadır.[7]

Feminist akademisyenlerin ve 'toplumsal cinsiyet ve uluslararası ilişkiler'e dair geniş kapsamlı sorularının, alanı bir bütün olarak yeniden biçimlendirmeye ne kadar yardımcı olacağı henüz belli değildir. Bir yandan Enloe'nun çalışmaları, hâkim paradigmaları sarsmış ve gücün cinsiyetleştirildiği karmaşık yolları göremeyen herhangi bir analiz çerçevesinin sınırlarını ortaya çıkarmıştır. Diğer taraftan, eski sorular ve kavramsal araçlar gündeminin, yeni sorunsala uyum sağlayıp sağlayamayacağı ya da köklü bir şekilde değiştirilmesi gerekip gerekmediği açık değildir. Enloe'nun tüm kadınların ataerkilliğin ve erkek gücünün kurbanı olmadığını kabul ettiği de unutulmamalıdır. Margaret Thatcher ve Jeane Kirkpatrick gibi kadınlar uluslararası çatışmayı 'daha az erkek' fakat 'daha fazla insan' yapımı haline getirerek ataerkilliği güçlendirmişlerdir. Buna ek olarak, örneğin sömürgecilikte ve uluslararası örgütlerde orta yönetim kademelerindeki yerleri işgal etme anlamında, kadınların mevcut güç yapılarını sürdürmedeki rollerini zekice incelemiştir. Bu, Enloe ve diğer feministlerin genellikle 'erkek lehine' olduğu için gerçekçiliği eleştirmelerine rağmen, erkek ile kadın arasındaki güç ilişkilerine bakılmaksızın içinde bulundukları çevrenin sonucu olarak, rakip topluluklar arasındaki çatışmanın her yerde olduğunu savunan gerçekçi tartışmalarda doğruluk payı olabileceğini de göstermektedir. Kimliği oluşturmada ırk, sınıf, cinsiyet ve ulusal etkenler arasındaki ilişkiler ve bunların uluslararası ilişkiler üzerindeki etkileri alanda tartışmalı bir konu olmaya devam etmektedir. Cynthia Enloe dikkatimizi toplumsal cinsiyetin rolüne çekmek için elinden geleni yapsa da, bu rolün daha geniş kapsamlı uluslararası ilişkiler içine nasıl dahil edileceği belirlenmiş değildir.

Notlar

1. Cynthia Enloe, *Bananas, Beaches and Bases: Making Feminist Sense of International Politics*, Berkeley, University of California Press, 1990, s. 40.
2. *Ibid.*, ss. 58–59.
3. Cynthia Enloe, 'Margins, silences and bottom rungs: how to overcome the underestimation of power in the study of international relations', Steve Smith, Ken Booth ve Marysia Zalewski (Eder.) içinde, *International Theory: Positivism and Beyond*, Cambridge, Cambridge University Press, 1996, s. 190.
4. Cynthia Enloe, *Manoeuvres: The International Politics of Militarizing Women's Lives*, Berkeley, University of California Press, 2000.
5. Cynthia Enloe, *Globalization and Militarism: Feminists Make the Link*, Lanham, Maryland, Rowman & Littlefield, 2007.

6. Cynthia Enloe, *Manoeuvres,op. cit.* , s. 3.
7. Craig Murphy, 'Seeing women, recognizing gender, recasting international relations', *International Organization* 50 (1996), s. 53.

Enloe'nun Temel Çalışmaları

Multi-ethnic Politics: The Case of Malaysia, Berkeley, University of California Press, 1970.

Ethnic Conflict and Political Development, Boston, Little, Brown, 1972.

The Politics of Pollution in a Comparative Perspective: Ecology and Power in Four Nations, New York, McKay, 1975.

Does Khaki Become You? The Militarisation of Women's Lives, London, Pluto, 1983.

Bananas, Beaches and Bases: Making Feminist Sense of International Politics, Berkeley, University of California Press, 1990.

The Morning After: Sexual Politics at the End of the Cold War, Berkeley, University of California Press, 1993.

'Questions about identity in international relations' (Marysia Zalewski ile), Ken Booth ve Steve Smith (der.E) içinde, *International Relations Theory Today*, Cambridge, Polity Press, 1995, ss. 279–305.

'Margins, silences and bottom rungs: how to overcome the underestimation of power in the study of international relations', Steve Smith, Ken Booth ve Marysia Zalewski (der.) içinde, *International Theory: Positivism and Beyond*, Cambridge, Cambridge University Press, 1996, ss. 186–202.

Manoeuvres: The International Politics of Militarizing Women's Lives, Berkeley, University of California Press, 2000.

The Curious Feminist: Searching for Women in The New Age of Empire, Berkeley, University of California Press, 2004.

Globalization and Militarism: Feminists Make the Link, Lanham, Maryland, Rowman & Littlefield, 2007.

Ayrıca Bakınız: **Elshtain, Sylvester, Tickner**

Konuyla İlgili Yararlanılabilecek Kaynaklar

Peterson, V. Spike ve Runyan, Anne Sisson, *Global Gender Issues: Dilemmas in World Politics*, Boulder, Colorado, Westview, 1993.

True, Jacqui, 'Feminism', Scott Burchill ve Andrew Linklater (Eder.) içinde, *Theories of International Relations*, London, Macmillan, 1996, ss. 210–51.

CHRISTINE SYLVESTER

Bazen Ockham'ın usturası *(Ockham's razor)* olarak da anılan basitlik ilkesi, teori oluşturmada genellikle bir gereklilik olarak öngörülmektedir. Nihayetinde dünya, onun belirli yönlerini biçimlendirmek için gereksiz zorlaştırma girişimlerimiz olmadan da yeterince karmaşıktır. Christine Sylvester'ın çalışması, uluslararası ilişkiler (ve ötesi) hakkındaki bilgi arayışında tam tersine aşırı ya-

lındır ve uluslararası ilişkiler bu çalışma için muhtemelen daha iyidir. Sylvester, Zimbabveli kadın çiftçilerden güvenlik ve iş birliği hakkında neler öğrenilebileceğini araştırmakla; soyut ekspresyonist sanatı ve onun Soğuk Savaş için önemini alana taşımakla; ya da Allison'un[1] Küba Füze Krizi'ne dair yaklaşımında neyin eksik olduğunu daha iyi anlamak için Kennedy Beyaz Sarayı'nın şimdiye dek 'görünmeyen' kadınları hakkında kuram geliştirmekle, sürekli olarak yeni konumlar ve yenilikçi görüşler bulmuş olmakta ve disiplinin önüne yeni ufuklar açmaktadır. Christine Sylvester halen Lancaster Üniversitesi Uluslararası İlişkiler ve Kalkınma bölümünde profesördür. 1995 yılında Lancaster'de çalışmaya başlamadan önce birçok yerde konuk akademisyen olarak bulunmasına ek olarak, Hollanda'da Hague Sosyal Çalışmalar Enstitüsünde ve ABD'de Kuzey Arizona Üniversitesinde görev yapmıştır. Hem çalıştığı yerler, hem de biliminin seyahat ve hareket gibi deneyimsel araçları teşvik etmesi anlamında gezgin bir akademisyendir.

Sylvester'ın *Feminist Theory and International Relations in a Postmodern Era* (1994)[2] kitabı feminist teori ile uluslararası ilişkiler teorisi arasında geniş çaplı bir bağlantıya işaret etmektedir. Sylvester bu kitaba feminist deneyselcilik, feminist duruş *(standpoint feminism)*, feminist postmodernizm ve postmodern feminizm görüşleriyle ilgili kuramsal bir araştırmayla başlamaktadır. Feminist deneyselcilik, genel hatlarıyla, kadınların büyük ölçüde araştırma nesneleri dışında bırakıldığının farkında olunduğu standart deneysel bilim kavramına karşılık gelmektedir. Çoğu kez Harding'le birlikte anılan feminist duruş, kadınların kadın olarak özne konumları nedeniyle belirli gerçeklikleri olduğunu ele alan bir görüştür. Sylvester'ın feminist postmodernizm ve postmodern feminizm arasındaki ayırımı kendi sözlerini desteklemektedir.

> Feminist postmodernizm, batı felsefesinde postmodern dönüşü ve onun 'doğrusal, teleolojik, hiyerarşik, bütünsel ya da ikiliklerle düşünme ve var olma yollarıyla anlaşılan ben, toplumsal cinsiyet, bilgi, sosyal ilişkiler ve kültürle ilgili radikal şüpheciliği yansıtan, seçkin beyaz erkeklerden ya da batılı feministlerden oluşan bir grup olan, epistemolojiye verilen addır. (Flax, 1987: 633–34) Bu şüpheciliğin unsurlarını, özellikle de öznelerin sosyal oluşturulması ile öznelerin ne söylediğini anlamamızı ve yorumlamamızı sağlayan, duruş feminizmi ile bir araya getiren postmodern feminizm ile örtüşmektedir, ancak başka bir şeyle karıştırılmaz.[3]

Sylvester bunun ardından uluslararası ilişkiler teorisinin üç 'büyük tartışması'nı (gerçekçiliğe karşı idealizm, tarihselciliğe karşı davra-

nışsalcılık ve pozitivizme karşı post-pozitivizm) feminist teori içindeki tartışmaların ışığında tekrar yorumlamıştır. Bu incelemesiyle, uluslararası ilişkilerin feminist teoriyi nasıl göz ardı ettiğini ve aynı zamanda uluslararası ilişkiler teorisinin ileri derece cinsiyetleştirildiğini kanıtlamaktadır. Sylvester'a göre uluslararası ilişkiler disiplini, epistemoloji, ontoloji ve metodolojiden araştırma nesnesine kadar erkeksi kavramlara ve ayrımcı mantığa dayalı olarak kurulmuştur. Sylvester'ın cinsiyet ve uluslararası ilişkiler hakkındaki tezlerinin çoğu, diğer feminist uluslararası ilişkiler akademisyenlerin çalışmalarını okuyan kişilere tanıdık gelecektir. Bu çalışmadaki yeni ve ilginç olan şey Sylvester'ın iki ayrı, fakat bağlantılı kavramı –meskenleştirme *(homesteading)* ve empatik iş birliği – yenilikçi bir şekilde konumlandırmasıdır. Sylvester'ın deyişiyle meskenleştirmenin anlamı 'anlam, kimlik ve mekân zemininde önünü kapatmaktansa açan bir şekilde, bilinen özne konumlarını yeniden şekillendiren süreçler'dir.[4] Mekânleştirme, tüm cinsiyetleştirilmiş faaliyetleri, çatışmaları, uzlaşmaları ve devinimleriyle birlikte, bilinçli bir şekilde evin mahrem alanına başvurur. Sylvester'a göre meskenleştirme, yeni yerler, yeni bilgiler ve yeni başlangıçlar gibi pozitif yanları, yerlerinden edilmiş ve çoğunlukla unutulmuş kalabalıkların negatif yansımalarıyla dengelenen, 'Janus'nun iki yüzü' gibi ikiyüzlü bir niteliktedir. Bu yüzden meskenleştirme, 'bilinen'i sorgulayarak, uluslararası ilişkileri yeniden yerleştirerek ve yeniden şekillendirerek uluslararası ilişkiler (ve bu hususta feminizm) için kuramsal olasılıklar önermektedir; fakat kadınların ve diğerlerinin kuramsal alandan dışlanmalarından dolayı meskenleştirmenin ne sıklıkta gerektiğinin farkında olunmalıdır.

Sylvester tarafından 'feminist meskenleştirmenin'nin dikkat çeken bir örneği, 1980'lerin başında İngiltere'de (çoğunluğu) kadınlardan oluşan bir grubun Birleşik Devletler'in nükleer füze yerleştirmesini protesto etmek için kamp kurduğu Greenham Common Üssü incelemesidir. Protesto nükleer füzelerin yerleştirilmesini durdurmada başarılı olmamasına rağmen, Sylvester orada gerçekleştirilen eylemlerin konuya dikkati çekmede (protesto ulusal bir basın olayı haline geldiğinden) başarılı olduğunu savunmakta ve daha da önemlisi siyasi ve sosyal yapanların uluslararası ilişkilerde yer aldığını, fakat eylemin bu disiplini tanımlayan kişiler tarafından çalışılmadığını ya da kuramsallaştırılmadığını göstermektedir.

> Greenham Common aynı zamanda iyi bir barış kampının, genellikle uluslararası ilişkiler olarak ele almadığımız faaliyetleri ve orada hiçbir yeri olmadığını düşündüğümüz insanları içermesi için siyaseti yeniden tanımlamaya olanak sağlaması anlamında iyi bir anarşik sistem olabileceğini ortaya koymaktadır.

> Bu anarşi, 'erkek' egemen sesiyle bütün yerleri yöneten uluslararası ilişkiler kuramlaştırmalarının sahte anarşisiyle tezattır. Alexander Wendt (1992) anarşinin devletlerin yaptığı 'birşey' olduğunu öne sürmektedir. Sanırım bu bizim oluşturduğumuz bir şey ve bazılarımız bunu alternatif meskenleştirmelere duyarlı hale getirebilir. Anarşiyi; kadınlardan sağlanacak eril otonominin yanlış bir yansıması olarak reddetmektense... onu uluslararası ilişkilerin görülmez olanların kendi standart ve politikalarını tartışabilecekleri cinsiyet alanlarındaki kıvrılmaları araştırmak için yararlı hale getirebiliriz.[5]

Sylvester, Zimbabveli bir kadının yardım severliğinden ve Harare'de yaşayan iki Yunanlı kadınla olan etkileşimlerinden benzer çözümlemeler olarak yararlanarak, anarşi, iş birliği, yerel ve uluslararası kavramlarımızın ne kadar karıştığını göstermektedir. Burada kullandığı meskenleştirme yaklaşımı, disiplinin genellikle 'görmediği' kişilerin görünürde sıradan ve gündelik uygulamalarını analiz etmemize izin verir. Sylvester'ın disiplinin temel kavramlarının (örneğin anarşi) terk edilmesi gerektiğini ispatlamaya çalışmadığı, bunun yerine temel kavramların daha kapsamlı bir bakış açısıyla ele alınması, yeniden düşünülmesi ve yeniden kuramlaştırılması gerektiğini savunduğu da gözden kaçırılmaması gereken bir noktadır. Bunun kavramları gerçekten daha kullanışlı hale getirip getirmediği herkesin kendi kendine vereceği bir karardır, bununla birlikte Sylvester yalnızca uluslararası ilişkilere feminizmi getirdiği için değil, aynı zamanda feminizme uluslararası ilişkileri getirmeye çalıştığı için de takdir edilmelidir.

Sylvester'ın öngördüğü diğer metodolojik kavram, belirli bir anlatı, düşünce ya da teorinin ayrıcalıklı kılınmasından kaçınarak iş birliğini vurgulamanın bir yolu olarak gördüğü 'empatik iş birliği'dir. Sylvester'a göre empati, dışlanmışların hakim bir anlatının hem içinde, hem de dışında olduklarından muhalif ve parçalanmış bir söylem ortaya koyacaklarının farkında olarak, onların ve iyilik anlayışlarının dinlenmesini sağlar.[6] Yeniden belirtilmelidir ki Sylvester uluslararası ilişkiler ile feminizmin yer değiştirmesine çabalamamakta, bunun yerine uluslararası ilişkileri yeni kavramlara açarak disiplini geliştirmeye çalışmaktadır.

> Empatik iş birlikçi bakış açısı, uluslararası ilişkilerin cinsiyete dayanan nostaljik güç yapılanmalarını, genel kuralları dışlayan *(canon-excluding)* ve genel kuralları içeren *(canon-including)* öznelliklere kulak vererek ve o öznellikleri birbirine bağlayarak elde edilen ilişkilendirmekten ileri gelen bilgiler aşılayarak atabilir. Kulak verirken, kuralsızlıklarla karşılaşmış bir Kuhncu

> haline gelinebilir ve daha sağlam, daha iyi ve kapsayıcı bir teoriye değil, basit soruların farklı şekillerde ifade edilebildiği değişken öznelliklerin olduğu bir yere doğru yön değiştirilebilir. Örneğin, devletleri feminist kuramlaştırma düşüncesiyle nasıl ele alacağımızı belirlemek yerine, kimlik politikalarındaki kaymaların siyasi alan ve otorite efsanelerimizi nasıl değiştirdiğini sorgularız.[7]

Burada Sylvester, '(kendi kendilerine hareket halinde olan) güç eksenlerinin tam olarak içinde yer almadan onların karşısındaki ve yanındaki' eğilimi açıklamak için Kathy Ferguson'ın kullandığı 'değişken öznellikler' terimini kullanmaktadır.[8]

Yukarıdaki alıntıdaki gibi, Sylvester 'meskenleştirme' ve 'empatik iş birliği' kavramlarını kullanırken, sürekli olarak feminist duruş ve postmodernizmin benimsediği unsurlar arasındaki gerginliğe dikkat çekmektedir. Feminist postmodernistliğe karşı olan bir postmodern feminist olduğunu ve bunun her zaman, bu öznelliklerin nasıl kurulduğuna dikkat ederken onlara daha anlayışlı bir gözle bakma olanağı verdiğini iddia etmektedir. Sylvester herşeyi kapsayan ve çok fazla dışlamayan bir yaklaşımı her iki şekilde de denemekle suçlanabilir. Bununla birlikte daha anlayışlı bir yaklaşım Sylvester'ın, sadece farklı bir bakış açısı üzerinden, ne kadar tanıdık gelse de, bir şeyler öğrenebileceğimiz umuduyla, farklı sesleri, kaynakları ve hatta ifade tarzlarını bir araya getirmek için istikrarlı bir şekilde kendini adamasına dikkat edecektir. Buna iyi bir örnek *Feminist Theory and International Relations in a Postmodern Era* isimli çalışmasında tekrarlanan, resim yapan fil (evet, doğru okudunuz) temasıdır. Sylvester Phoenix hayvanat bahçesinde tuval üzerine 'resim yapan' ve 'sanat eseri' yaratan bir Asyalı file atıfta bulunmaktadır. Sylvester bizi bu resimlerin 'fil'i 'ressam' olarak yeniden şekillendirdiği hakkında düşünmeye teşvik etmektedir ve esprili de olsa, bizi bunun aynını diğer 'bilinen' birçok kategori için de yapmaya cesaretlendirmektedir. Vurgulamak istediği nokta feminist kuramcıların, bu şekilde sınırları değiştirerek ve uluslararası ilişkileri yeniden düzenleyerek, 'fil-ler' haline geldiğidir.

Sylvester'ın en son kitabı *Feminist International Relations: An Unfinished Journey* [9] çalışmaları üzerine kapsamlı bir tanıtımdır. Burada, tümü feminist uluslararası ilişkilere yolculuğu teması etrafında düzenlenmiş, önceden basılmış makalelerle yeni tanıtıcı materyallerin bir birleşimi sunulmaktadır. Kitabında, feminist uluslararası ilişkiler temelinde önde gelen üç kişiyle ilgili bir tartışmaya geçmeden önce, Sylvester uluslararası ilişkiler ve özellikle feminist uluslararası ilişkiler dahilindeki tartışmaların genel bir açıklamasına yer vermektedir. Sylvester, Jean Bethke Elshtain'ın *Women and War*,

Cynthia Enloe'nun *Bananas, Beaches and Bases* ve Ann Tickner'ın *Gender and International Relations* kitaplarının hem kendisi, hem de alan açısından ne kadar önemli olduklarını gösterebilmek için onları feminist uluslararası ilişkilerin 'klasikleri' olarak seçmiştir. Bu bölüm Sylvester her bir kitabın etkisini araştırırken, yazarlarının kişisel hayatlarını da derinlemesine incelediğinden çok ilgi çekicidir. Buradan, Elshtain'ın çocukken savaşla ilgilendiğini ve bir anne ve öğretim görevlisi olmasının çalışmasını nasıl etkilediğini öğrenmekteyiz. Enloe'nun ise kişisel hayatının çalışmalarını belirleyici yönlerine ulaşmaktayız. Sylvester orada, Enloe'nun kendi çalışmasında kullandığı bir anekdotu aktarmaktadır; Enloe bir uluslararası ilişkiler konferansında bir katılımcıya 'En son ne zaman hayrete düştünüz?' diye sorarak konferansı canlandırmıştır.[10] Çalışmadan ayrıca, Tickner'in yüksek lisans programına geç başladıktan sonra kariyerini hazırlarken karşılaştığı zorluklar ve uluslararası ilişkilerin 'büyük adam'larından biriyle (merhum Hayward Alker) evli olduğunu öğrenmekteyiz.[11] Bazılarının bu kişisel ayrıntıların tartışılan konularla ne ilgisi olduğunu sormasına rağmen, Sylvester bu yazarların ve kendisinin kişisel deneyimleri ile ortaya çıkan çalışmaları arasında birçok bağlantılar kurmaktadır. Gerçekte, kitabın geri kalanında yazılan makalelerin her biri, o makalenin hangi sorulara cevap arama çabasının sonucu olarak ortaya çıktığıyla ilgili eğlenceli kişisel açıklamalar içermekte ve bunlar bu konunun Sylvester'ın aklına nasıl geldiği hakkındaki okuyucuların sorularını açıklığa kavuşturmaktadır. Açıkçası feministler uzun zamandır 'kişisel olan siyasidir' sözünü tartışmaktadır, fakat Sylvester kişisel olanın tabiri caizse kuramsal olduğunu ortaya koyarak örnek bir iş yapmıştır. Sylvester'ın Elshtain, Enloe ve Tickner'la ilgili tartışması hakkında son bir noktanın belirtilmesi gereklidir. Bu üç kabul edilmiş çalışmanın etkisi gelişen feminist uluslararası ilişkiler geleneğinin bir kanıtı olmasına rağmen, Sylvester bunun, uluslararası ilişkiler düzeninin dışlaması nedeniyle ne kadar sorunlu olduğunu da kabul etmiştir. Sylvester'ın bu çalışmaları, temellere yönelik doğalarını överek bir bakıma 'meskenleştirme'sine karşın, bu üç yazarı ve metinlerini seçerek diğer değerli yazar ve metinleri yerinden etmiş olabileceğinin farkında olmaması ise ironiktir.

Feminist Theory and International Relations kitabının geriye kalan kısmı 'Sightings' (Görüşler), 'Sitings' (Konumlar) ve 'Citings' (Aktarımlar) şeklinde isimlendirilen üç bölüme ayrılmaktadır. Bu bölümlerde Sylvester çalışmasını feminist uluslararası ilişkilerin farklı yönlerine *(sightings)*, uluslararası ilişkilerin meydana geldiği genellikle görmezden gelinen 'yerlere' ve feminist teoriyi uluslararası ilişkiler içine yazma ya da 'aktarma' girişimlerine odaklanmaktadır. 'Citings' bölümü uluslararası ilişkilerin sanat ve beşeri

bilimlerden ve onların kendi disiplinlerinden neler öğrenebileceğini içermektedir. Sylvester'ın mevcut çalışması sanatın uluslararası ilişkiler için önemine odaklanmaktadır. Örneğin, *The art of war/ the war question in (feminist) IR* makalesi feminizm, sanat ve savaşı birbirlerini etkileyebilecekleri şekilde bir araya getirmeyi amaçlamakta ve Sylvester'ın bilinen yöntemiyle, görünürde kıyaslanamaz olan görüşleri bir araya getirerek yeni bilgi formları ortaya çıkarmaktadır. Makalede, Sylvester görsel sanatlardan bilinen bir yöntemi -kolaj- kullanmaktadır.

> Önereceğim yöntem yeni, beklenmeyen ve görünürde imkansız olan toplulukları görselleştirerek, bizi yerleşik her türlü ilişkiyi sorgulamaya teşvik eden resim yapma tekniği olan kolajdır... Bir kolaj izleyicinin daha önce fark edemediği ya da hakkında düşünmediği dokunuşları ve bağlantıları açığa çıkararak gerçekliği yeniden işler ve yeniden yaratır. Bu yeniden yaratılan bir gerçeklik fantezisi değildir, 'onu' gerçekten yeniden yaratmaktır.[12]

Sylvester uluslararası ilişkiler ya da akıllıca tersine çevirdiği 'ilişkiler uluslararası' kavramına genel anlamda sanatı, belirli sanat çalışmalarını ve hatta müzeleri yararlı yerler olarak dahil ederek, kendi meskenleştirmesini yeni alanlara taşımıştır. Beklenmedik alanlarda uluslararası ilişkileri (ya da ilişkiler uluslararasını) arayanlar hiç şüphesiz Sylvester'ın *Art/Museums: International Relations Where We Least Expect It* (2008, Paradigm Press) isimli kitabını büyük bir heyecanla okuyacaklardır.

Sonuca varmadan önce Sylvester'ın toplumsal cinsiyet ve kalkınma hakkında azımsanmayacak miktarda çalışma yaptığından söz edilmelidir. Sylvester Zimbabve'de hatırı sayılır bir zaman geçirmiş, fazlasıyla tepeden inmeci ve sorunlu bir şekilde kalkınmaya konu olanların soyutlamalarına dayandırılan bir politika olarak 'kalkınma' hakkında yazmıştır. Sylvester bu konuları karmaşıklığı çerçevesinde anlamamız gerektiğini savunmakta ve bunu yapmak için feminist ve sömürge-sonrası *(post-colonial)* teorilerle birlikte ampirik alan çalışmasından yararlanmaktadır. Sylvester'ın kalkınma literatüründe kendisi de dahil birçok kişinin ilgilendiği 'öteki' kavramının sorunlu inşasını anlaşılır kılmak için, şiir ve geleneksel olmayan bir yazma stili kullandığı 'kalkınma (şiirini) sanatı'[13] çalışması buna ilginç bir örnektir.

Sylvester'ın çalışması zorlayıcı olabilir, fakat muhakkak ki bu çabaya değer. Uluslararası ilişkileri her şeyden önce devletler ve onların etkileşimiyle ilgili görenler için Sylvester tamamen başka bir disiplinden bir akademisyen olarak görünecektir. Uluslarara-

sı ilişkilerde eleştirel yaklaşımları sıcak karşılayan herhangi biri içinse Sylvester yeni bir soluktur. Her şey göz önünde bulundurulduğunda bu, feminist uluslararası ilişkiler ile bir bütün olarak disiplin arasındaki sorundur. Feminist uluslararası ilişkiler ile ana akım uluslararası ilişkiler akademisyenleri arasında hala çok az bağlantı vardır ve daha fazla bağlantı, daha fazla şey öğrenmek anlamına geldiğinden, bu durum utanç vericidir. Sylvester'ın ortaya koyduğu gibi, feminizm de uluslararası ilişkilerden bir şeyler öğrenebilir. Sylvester'ın yazdığı konular oldukça ciddi olsa da, tarzı biraz hürmetsiz ama genellikle eğlencelidir. Uluslararası ilişkiler Sylvester'ın 'ilişkiler uluslararası' kavramıyla biraz daha ilgilenirse kendine hizmet edecektir.

Notlar

1. Graham Allison, *Essence of Decision: Explaining the Cuban Missile Crisis*, Boston, Little, Brown, 1971.
2. Christine Sylvester, *Feminist Theory and International Relations in a Postmodern Era*, Cambridge, Cambridge University Press, 1994.
3. *Ibid.*, s. 52.
4. *Ibid.*, s.2.
5. *Ibid.*, s. 193.
6. *Ibid.*, s. 165.
7. *Ibid.*, s. 213.
8. Kathy Ferguson, *The Man Question: Visions of Subjectivity in Feminist Theory*, Berkeley, University of California Press, 1993, s. 154.
9. Christine Sylvester, *Feminist International Relations: An Unfinished Journey*, Cambridge, Cambridge University Press, 2002.
10. *Ibid.*, s. 39.
11. *Ibid.*, s. 40.
12. Christine Sylvester, 'The art of war/the war question in (feminist) IR', *Millennium* 33 (2005), ss. 858–59.
13. Christine Sylvester, 'Development poetics', *Alternatives* 25 (2000), s. 335.

Sylvester'in Temel Çalışmaları

Feminist Theory and International Relations in a Postmodern Era, Cambridge, Cambridge University Press, 1994.

Feminist International Relations: An Unfinished Journey, Cambridge, Cambridge University Press, 2002.

Producing Women and Progress in Zimbabwe: Narrative of Identity and Work from the 1980s, Portsmouth, New Hampshire, Heinemann, 2000.

'The art of war/the war question in (feminist) IR', *Millennium* 33 (2005), ss. 855–79.

'Development poetics', *Alternatives* 25 (2000), ss. 335–51.

Ayrıca Bakınız: **Enloe**

Konuyla İlgili Yararlanılabilecek Kaynaklar

Ferguson, Kathy, *The Man Question: Visions of Subjectivity in Feminist Theory*, Berkeley, University of California Press, 1993.

Marchand, Marianne ve Parpart, Jane, *Feminism/Postmodernism/Development*, London, Routledge, 2003.

J. ANN TICKNER

J. Ann Tickner *International Studies Association* (2006-07)'nin eski başkanı ve Güney Kaliforniya Üniversitesi Uluslararası İlişkiler bölümünde Siyaset Bilimi profesörüdür. Aynı zamanda Massachusetts, Worcester'deki Holy Cross Üniversitesinde dersler vermiştir. Cinsiyete dayanan uluslararası ilişkiler çalışmasındaki yaklaşımı 'feminist duruş' olarak sınıflandırılabilir. Feminist bilim dalının bu çeşitliliği; 'dünyaya dair bize daha tamamlanmış bir resim çizen, kadınların deneyimlerinin maddi koşullarına dayanan bir bilimin kurulmasını savunmaktadır, çünkü ezilenler ezenlerin baskı kaynaklarıyla ilgili onlardan daha iyi bir anlayışa sahiptir.[1] Yine de geleneksel uluslararası ilişkiler çalışmasının toplumsal cinsiyeti önemsizleştirebileceği çeşitli yollara karşı bizi uyaran ve görüşleri genellikle toplumsal cinsiyete dayanan Tickner'in bakış açısı, kadınlara ayrıcalık tanımak için tasarlanmamıştır. Tickner, çalışmaları uluslararası ilişkiler teori ve pratiğinde toplumsal cinsiyete dayalı eşitsizliği aşacak zemini hazırlamak üzere tasarlanmış bir feministtir. Bu arayışın bir parçası olarak Tickner'in çalışması 'ikinci kuşak feminizm' olarak bilinen feminizmin yükselmesini de sağlayan, 1960'ların sonlarında yükselen yeni sosyal hareketler ve 'kimlik politikaları' bağlamında ele alınmalıdır.

Batıda 'kimlik politikaları'nın yükselişi ortaklıktan çok grup farklılıklarının vurgulanmasıyla tanımlanmıştır. Çağındaki birçok sosyal hareketten daha uzun süren bir hareket olan ikinci kuşak feminizme göre, kadınlar için resmi, siyasi ve medeni hakların kazanılmasının yetersiz olduğuna dair yükselen bir inanış vardı. Bu perspektifte Feministler, kadınları erkeklere kıyasla dezavantajlı bir konuma sokan kökleşmiş ideolojik yapıları incelemeye başlamıştır. 'Özel olan politiktir' ifadesi 'özel' ve 'kamusal' alanlar arasındaki geleneksel ayrımın savunulamaz olduğunu yansıtmaktadır. Feministler sosyal ve siyasal hayatın tüm alanlarında kadınların özgürleşmesini ve aile içinde ataerkilliğin tanınmasını talep etmişlerdir.

Tickner, araştırmalarında kadınların uluslararası ilişkiler çalışmalarına getirilmesi gereken bilgi, görüş ve deneyimleri olduğunu savunarak erkeklerin deneyimlerini: bazı evrensel bakış açılarını yansıtıyormuş gibi düşünüldüğü birçok yöntemi eleştirmektedir.

Tickner'in çalışması her zaman, iddialarını alandaki gelenekselci araştırmacılara da ulaşılabilir hale getirecek şekilde, eleştirmekte olduğu literatüre dair derin bir kavrayışla konumlanmıştır.

J. Ann Tickner en çok uluslararası ilişkiler alanının erilliğe ayrıcalık tanımak ve kadınların seslerini önemsizleştirmek gibi yollarla nasıl cinsiyete dayandığını gösteren *Gender in International Relations: Feminist Perspectives on Achieving Global Security* (1992) kitabıyla tanınmaktadır. Elshtain gibi Tickner de gerçekçilik, milliyet ve vatandaşlığı askerlik ve erkek özellikleriyle ilişkilendiren geleneksel düşüncenin mirasçısı olduğunu savunmaktadır. Askeri güvenlik kavramı çok uzun zamandır ulusal güvenlik tanımlarını biçimlendirmektedir.

Tickner ayrıca büyük Batı geleneklerinin, gerçekçi, liberal ve Marksist düşüncelerin tümünün otonomi, bağımsızlık ve gücün değerini vurgulayarak, nasıl erkeksi kavramların kültürel tanımlamalarından ortaya çıktıklarını incelemektedir. Bu gelenekler kadınları görünmez hale getiren yöntemlerle davranış, ilerleme ve ekonomik büyüme hakkında varsayımlarda bulunmaktadırlar. Örneğin, liberalizmin atomistik bireyselliği, araçsal akılcılığı ve piyasa ekonomisine odaklanması erkek deneyimine dayanırken, sınıfa odaklanan Marksizm toplumsal cinsiyetin emek ve gücü yalnızca üretimin kamusal alanında değil, aynı zamanda yeniden üretimin özel alanında da nasıl bölündüğünü gizlemektedir. Dahası, bu geleneklerle bağlantılı olan cinsiyet egemenliği doğaya egemen olma ve onu sömürmeyle ilişkilendirilmiştir.

Tickner ulusal güvenliğin erkek-egemen, jeopolitik versiyonunu inceledikten sonra kendi iddialarını dile getirir: Dünya, ulus devletler arasındaki siyasi çatışmalar tarafından belirlenen bir sistemden, yerel ve çevresel düzensizlikler tarafından tehdit edilen bir sisteme doğru gidebilir. Ulusal güvenliğin eski tanımları, bireylerin ve doğal ortamlarının güvenliğini artırmak yerine güvensizleştirerek belki de giderek demode ve kullanılmaz hale gelmektedir. Bu nedenle Tickner barış, ekonomik adalet ve ekolojik sürdürülebilirliğe ulaşmanın cinsiyet eşitliği projesinden ayrılamayacağını öne sürmektedir. Örneğin, Üçüncü Dünya'da temel geçim kaynaklarını sağlayanların kadın olması gibi yiyecek, su ve yakıt kaynakları gerilediğinde kadınlar çalışmak zorundadır.

Yeni bir ulusal güvenlik kavramı oluşturmada Tickner, siyaset yapılan hiyerarşilerdeki değişiklikleri destekleyerek bazı pratik önermelerde bulunmaktadır. Tickner güç pozisyonlarında daha çok kadın görmek istemekte ve gerçekçi politikanın diplomatlar ve askerler yerine arabulucu ve bakım verenlere daha çok değer vermesini istemektedir. 'Eril' ya da 'dişil' kavramlarını zorunlu hale getirmekten kaçınmaya çalışsa da, kadınların kendilerini

arabuluculuk, işbirlikçi çözümler ve bakım vermeye yatkın hale getiren kültürel özellikler geliştirdikleri iddiasını kabul eder görünmektedir. Bununla birlikte, bu onların yararına herhangi bir doğal üstünlüğe değil, tamamen eşitsizlik deneyimleri gerçeğine dayanmaktadır. Nihayetinde ve daha önemlisi, Tickner toplumsal cinsiyeti aşmaya çalışmaktadır. Amacı, güvenliğin eril tanımını dişil bir tanımla değiştirmek değil, cinsiyet farkına dayalı kurgularını silmek ve cinsiyete dayanmayan bir güvenlik kavramı yaratmaktır.

Bu amaçla Tickner, uluslararası ilişkilerde kadın ile erkek arasında karşılıklı anlayışı daha da geliştirmeye çalışmıştır. Toplumsal cinsiyetin uluslararası ilişkiler alanında sadece kadınlar tarafından kadınlar için değil, daha sistematik bir şekilde çalışılması önemli olduğu için Tickner'in konu üzerindeki düşünceleri dikkate alınmaya değerdir. Feminist uluslararası ilişkiler hakkında (Tickner, Marianne Marchand ve Robert Keohane arasında) önemli bir tartışmanın başlangıç noktası olabilecek bir makalede, Tickner dikkatimizi uluslararası ilişkiler alanında sıkça karşılaşılan üç çeşit yanlış anlamaya çekmektedir:

> Birincisi, toplumsal cinsiyetin anlamıyla ilgili yanlış anlama; ikincisi, feministlerin ve feminist olmayanların uluslararası ilişkiler hakkında yazarken gördükleri farklı gerçekler ve ontolojiler; üçüncüsü de feministlerin teori oluşturup oluşturmadıklarıyla ilgili soruların temelinde yatan epistemolojik bölünmelerdir.[2]

Birinci anlaşmazlık feministlerin yalnızca erkekleri eleştirmekle ilgilendiği yanlış algısına dayanmaktadır. Tickner, alandaki feministlerin 'toplumsal cinsiyet' terimini sosyal inşacı bir anlayışla kullandığını ileri sürmektedir. Bu, cinsiyet farkının sosyal olarak kurumsallaştırılması anlamına gelir ve sosyal olarak inşa edilenin yalnızca cinsiyet eşitsizliği değil, aynı zamanda cinsiyet farklılığı da olduğunu düşünenlerin kullandığı bir kavramdır. Tickner, cinsiyete dayalı sosyal yaşamın üç ana süreç tarafından sağlandığına dikkat çekmektedir: "Algılanan çeşitli ikiliklere ikici cinsiyet metaforu atama, sosyal faaliyetleri düzenlemek için bu cinsiyet ikiliğine başvurma ve gerekli sosyal faaliyetleri farklı insan grupları arasında bölüştürme".[3] Bu nedenle toplumsal cinsiyet, kadınlar kadar erkekleri de ilgilendirmektedir. Cinsiyet ilişkileri genellikle erkeklerin lehine ve adaletsiz olduğu için, alanda, toplumsal cinsiyeti disipline dahil etmek gerekçesiyle yapılan girişimlerin ön saflarında (hem araştırmacı, hem de çalışmanın odak noktası olarak) marjinalleştirilmiş kadınları görmek anlaşılabilirdir.

İkinci anlaşmazlık ise, pek çok feministin 'erkek egemen yapıdaki' uluslararası ilişkilerin kavramsallaştırılma yöntemlerine itiraz

etmek dışında bir şey yapamayacakları düşüncesinden kaynaklanmaktadır. Birçok feminist dünya siyasetinin her düzeyinde cinsiyetin sosyal inşasıyla ilgilenirken, dünyanın disiplindeki geleneksel görüntüsü güç ve etki için yarışan asosyal devletlerden oluşur. Feministler bir tür "özgürleşimci etiğe" bağlı olduklarından, onları alandaki 'idealist' gelenekle eşitleme eğilimi vardır. Oysa birçok feminist, Kantçı gelenekteki Batı kozmopolitanlığının erkeklerin deneyimlerini evrenselleştirme eğilimi içinde olmasından rahatsızdır. Bu nedenle feministler kendilerini alandaki kategorilerden birine yerleştirmeye çalışmak yerine, alandaki hakim düşünce ekollerini eleştirmek için daha fazla zaman ve enerji harcamaktadırlar.

Üçüncü yanlış anlaşılmanın kaynağıysa feministlerin, alandaki çoğu araştırmacının teoriyle ilgilenme şekline şüpheyle yaklaşmalarından kaynaklanmaktadır. İngiltere, Amerika ve diğer batı ülkelerinde uluslararası ilişkiler çalışmaları Aydınlanma'nın düşünsel geleneği içine gömülmüştür. Tickner, bu geleneğin sosyal dünyayı anlamak ve değerlendirmek için bedeninden ayrı aklın kullanımına değer veren eril dayanakların cinsiyetleştirilmiş bir ürünü olduğuna inanmaktadır.

> Birçok feminist daha adil bir topluma ulaşmanın özgürleştirici amacına bağlansa da... Aydınlanma bilgisiyle bu hedefi gerçekleştirmeye yönelik Kantçı proje sorunludur; çünkü toplumsal cinsiyete dayanmaktadır. Feministler rasyonel/irrasyonel, olgu/değer, evrensel/tikel ve kamu/özel gibi Batı Aydınlanma bilgisinin üzerine inşa edildiği ikiliklerin... aklı (rasyonellik) bedenden (doğa) ayırdığını ve o nedenle kadınların 'bilenler' olarak önemini azalttığını iddia etmektedir.[4]

Tickner, bu üç yanlış anlaşılmanın güvenlikle ilgili tartışmalarda kendilerini nasıl ortaya koyduklarını; kendisininki gibi feminist yaklaşımlarla, alandaki hakim yaklaşımları karşılaştırarak örneklemektedir. Fakat anlaşılır şekilde açıklamaya çalıştığı bu yanlış anlaşılmalara çözüm bulamadığı da açıktır. Yine de kabul edilmelidir ki çalışması disiplindeki feministler ve diğer akademisyenler arasındaki bölünmelerin altında yatan nedenleri açıklayabilmekte ve feminist görüşün güvenlik söylemini üretken bir şekilde nasıl yayabildiğini göstermektedir. Tickner'in cinsiyetin rolü üzerine kadın ve erkekler arasındaki diyalogu geliştirme çabasının başarılı olup olmadığı gelecekte görülecektir.

Tickner'in *International Studies Quarterly* dergisindeki "*You just don't understand: troubled engagements between feminists and IR theorists*" (Anlamıyorsunuz: Feministler ve uluslararası ilişkiler teorisyenler arasındaki sorunlu ilişkiler) başlıklı makalesi ile feminist görüş

ile ana akım uluslararası ilişkiler anlayışı arasındaki ontolojik ve epistemolojik ayrılığa dair analizi, Marianne Marchand ve Robert Keohane'nin tepkisine neden olmuştur. Tickner ve Keohane arasındaki tartışma iki görüş arasında devam eden ayrılığın faydalı bir görünümüdür. Keohane, Tickner'in özellikle ana akım uluslararası ilişkiler ve feminist görüş arasındaki farklarla ilgili tanımlamasına, "dünya eleştirisi bizatihi, insan potansiyeline dair ütopik bir görüşe dayanan bir sızlanmadır. Üstelik analiz olmadan, yalnızca bir veya birkaç kişinin görüşünü oluşturmaktadır" şeklinde karşılık vermektedir.[5] Keohane ardından, feminist uluslararası ilişkilerin, test etmek için yanlışlanabilir önermeler geliştirmesi gerektiğini, çünkü "feministlerin vermeye çalıştığı mesajın doğruluğuna inanmayanları ikna etmede bilimsel yöntemin en iyi yol olduğunu savunmuştur". Tickner'in Keohane'e cevabı, makale başlığından kolayca anlaşılabilir: "Anlamıyorsunuz". Bunun nedeni Keohane'in esasında feminist uluslararası ilişkilerin, ana akım gibi olmasını istemesidir. Keohane feministlerin (ve eleştirel uluslararası ilişkiler kuramının diğer şekillerinin) katkılarını kabul ettiği halde, esas iddiası olan test edilebilir hipotezler geliştirmenin tek yöntemi lehine metodolojik çoğulculuğu reddetmektedir. Tabii ki bu Tickner ve (yeni) pozitivist metodolojiyi reddeden diğerleri için sorun oluşturmaktadır. Tickner 'konuşmaya devam etmek'[6] istemesine rağmen, ana akımın onun istediği temellerde yeniden kurulmasına imkân yoktur. Feminist uluslararası ilişkilerin de dönüşmek için 'bilimsel metodu' benimsemesi ihtimali söz konusu değildir. Doğrusu, Keohane'in önerilerine rağmen bunun nasıl olacağını hayal etmek bile zordur. Mevcut bölünmeyi göz ardı edersek, Tickner'in çalışması feminist uluslararası ilişkilerin temel bir parçası ve uluslararası ilişkiler akademisyenleri ve öğrencileri için önemli bir kaynak olmaya devam etmektedir.

Notlar

1. J. Ann Tickner, 'Identity in international relations theory: feminist perspectives', Yosef Lapid ve Friedrich Kratochwil (Eder.) içinde, *The Return of Culture and Identity in International Relations Theory*, Boulder, Colorado, Lynne Rienner, 1996, s. 150.
2. J. Ann Tickner, 'You just don't understand: troubled engagements between feminists and IR theorists', *International Studies Quarterly* 41 (1997), s. 613.
3. *Ibid.*, s. 614.
4. *Ibid.*, s. 621.
5. Robert Keohane, 'Beyond dichotomy: conversations between international relations and feminist theory', *International Studies Quarterly* 42 (1998), s. 194.
6. J. Ann Tickner, 'Continuing the conversation', *International Studies Quarterly* (42) 1998, ss. 205–10.

Tickner'in Temel Çalışmaları

'Hans Morgenthau's principles of political realism: a feminist reformulation', Rebecca Grant ve Kathleen J. Newland (Eder.) içinde, *Gender and International Relations*, Bloomington, Indiana University Press, 1991, ss. 27–40.

Gender in International Relations: Feminist Perspectives on Achieving Global Security, New York, Columbia University Press, 1992.

'Identity in international relations theory: feminist perspectives', Yosef Lapid ve Friedrich Kratochwil (Eder.) içinde, *The Return of Culture and Identity in International Relations Theory*, Boulder, Colorado, Lynne Rienner, 1996, ss. 147–652.

'You just don't understand: troubled engagements between feminists and IR theorists', *International Studies Quarterly* 41 (1997), ss. 611–32.

'Continuing the conversation', *International Studies Quarterly* (42) 1998, ss. 205–10.

Gendering World Politics: Issues and Approaches in the Post-Cold War, New York, Columbia University Press, 2001.

'What is your research program? Some feminist answers to international relations methodological questions', *International Studies Quarterly* 49 (2005), ss. 1–21.

Ayrıca Bakınız: **Elshtain, Enloe, Sylvester**

Konuyla İlgili Yararlanılabilecek Kaynaklar

Sylvester, Christine, *Feminist Theory and International Relations in a Postmodern Era*, Cambridge, Cambridge University Press, 1994.

ULUSLARARASI POLİTİK TEORİ / ULUSLARARASI ETİK

Uluslararası politik teori, uluslararası etik ve temel politik problemlere odaklanan normatif bir kuramdır. Politik teoriyi uluslararası alana yayma çabası köklü bir gelenektir, fakat bizim amaçlarımız çerçevesinde bu yayılım Charles Beitz'in *International Political Theory* isimli kitabına dayandırılabilir, çünkü Beitz'in bu çalışması uluslararası politik teori alt alanının kuruluşuna temel oluşturmuştur. Uluslararası politik teori adalet, kaynakların küresel dağılımı, eşit saygı, haklı savaş teorisi, evrensel insan hakları, siyasal özgürlük, barış ve siyasal sorumluluğu da içeren birçok tematik çalışma alanıyla ilgilenir. Bu çalışma alanlarından örneğin, etik üç kategoriye ayrılabilir; ahlaki yargılamayı inceleyen meta-etik, bir yargıyı neyin doğru ya da yanlış yaptığını sorgulayan normatif etik ve belirli koşullar altında davranışı inceleyen uygulamalı etik. Uluslararası politik teori aynı zamanda, geniş bir yelpazeye yayılan kozmopolitanizm, toplulukçuluk *(communitarism)*, eleştirel teori, sosyolojik teori ve hatta postmodern teoriyi içeren bakış açılarını ve yaklaşımları da kapsamaktadır. Kozmopolitanizm uluslararası politik teorinin hakim okulu olmaya devam etmekte, ayrıca küresel etik ve küresel sorumluluk analizlerinin birçoğu bu çerçevede açıklanmaktadır. Yine de uluslararası teori ile politik teorinin birleşmesi hala kolay değildir. Uluslararası politik teori kuramcıları ile politik teori kuramcıları arasında hala gerilimler mevcuttur, bunun en bilinen örneği ise Beitz ve Rawls arasındaki anlaşmazlıktır. John Rawls örneğin, Beitz'in küresel başlangıç konumu *(global original position)* formülasyonunu hiçbir zaman kabul etmemiştir. Aslına bakılırsa *The Law of the Peoples* kitabında Rawls, kozmopolit ilkeler ile devlet egemenliği arasındaki temel farka dayanan, gerçekçi ütopik bir bakış açısı benimsemiştir. *The Law of the Peoples* yine de uluslararası adalet ve etik hakkında teori ge-

liştirmenin ne demek olduğu üzerine tartışmaları alevlendirmeye yardımcı olmuştur. Diğer bir deyişle, uluslararası adalet, uluslararası yükümlülüklerin ve normların sadece devletin sorumluluğunda yerine getirilmesinden mi ibarettir?

CHARLES BEITZ

Kitabın bu bölümündeki liberallerin birçoğu ampirik teorisyenlerdir. Bireysel özgürlük, siyasi eşitlik ve demokrasi gibi liberal değerlerle güdülenmiş olsalar da asıl ilgilendikleri, uluslararası ilişkilerin bu değerleri ne şekillerde desteklediği veya onlara ket vurduğudur. Beitz, değerlerin kendilerinin meşrulaştırılmasıyla ve bireylere, küresel ölçekte, bu değerlere uygun olarak davranmaları için nedenler sunmakla ilgilenen önemli bir teorisyendir. Diğer bir deyişle bireylerin ve devletlerin kompleks güdülenmeleri gözönüne alındığında, onun üzerinde durduğu nokta kendiliğinden ve bizim makul bularak uyacağımız, adalet ilkeleri bulmaktır. *Political Theory and International Relations (1979)* kitabı, politik teorinin iki temel amacını gerçekleştirme girişimidir: Kollektif bir hayat idealini ayrıntılandırmak ve buna neden katkıda bulunmamız gerektiğine dair ikna edici bir argüman bulmak. Thomas Nagel'in işaret ettiği gibi "bir ideal üzerinde düşünmek her ne kadar çekici olsa da, bireyler o ideal doğrultusunda yaşamaya güdülenemiyorsa, o ideal ütopiktir. Öte yandan tamamen bireysel güdülere bağlı bir politik sistem bir ideal oluşturmaktan tamamen acizdir."[1] Beitz'in projesindeki bu iki boyut, ayrılmaz bir biçimde birbiriyle bağlantılıdır, çünkü Beitz 'idealizm'le anılmaktan kaçınmak istediği kadar liberal ilkelerini savunmak da istemektedir.

Political Theory and International Relations 1970'lerin ortalarında Beitz'in Princeton Üniversitesindeki doktora çalışmasından doğmuştur. Bu hem entelektüel, hem de politik olarak ilginç bir dönemdir. Bir yanda ABD'deki politik teori, Amerikan siyaset biliminde pozitivizm ve davranışsalcılığın baskınlığı gözönüne alınırsa, uzun bir durgunluk ve marjinalleşme döneminden çıkmaktaydı. 'Değerler' genellikle bireylerin duyguları ya da tercihleriyle ilişkilendirilmekte; bu da ahlakı 'fikirler' alanına indirgemekteydi. Akademideki baskın siyasal felsefe, görünüşte oldukça basit olan 'sosyal refah ve mutluluğun maksimize edilmesi' ilkesini savunan faydacılık *(utilitarianism)* idi. Bu ilke, bireylerin haklarının sosyal refah için feda edilmemesine dayanan liberal sezgiyle bir arada var oluyordu, ancak bu haklara inananlar yaygın faydacı akla karşı sistematik bir felsefi argüman geliştirememişlerdi. Öte yandan uluslararası ilişkiler alanında gerçekçiliğin 'karmaşık karşılıklı bağımlılık'lardan oluşan dünyayı analiz etmede yetersiz kaldığına dair işaretler vardır. Robert Keohane ve Joseph Nye gibi yazarlar kendine-yeten devletler arasındaki 'güç politikası' imgesinin, tamamen modası geçmiş olmasa da, uluslararası politik ekonomideki önemli meseleleri ve yükselen trendleri analiz etmekte ye-

tersiz kaldığını iddia ediyorlardı. Bu yazarlara göre çokuluslu şirketler ve sınıraşan sosyal hareketler gibi devlet dışı aktörler kendi içinde incelenmeliydi. Yine onlara göre, 'anarşi' imajı Wolfram Handreider'in uluslararası ve yerel politik süreçlerin 'yeni yakınsaması" dediği kavramla yer değiştirirken, askeri gücün dağılımı gittikçe önem kaybetmekteydi. Ekonomik dağılım en az askeri dağılım kadar, hatta bazen daha önemli olabilmekteydi.[2]

ABD'de politik teorinin rönesansı büyük oranda Jonh Rawls ve kitabı *Theory of Justice* (1971) ile başlamıştır. Beitz bundan faydalanarak, gerçekçiler politik teori ve uluslararası ilişkilerin birleşmesiyle ilgili ana argümanlarından birisini yitirmişken, Rawls'un geliştirdiği 'adaletin ilkeleri'nin *(the principles of justice)* politik teorinin iki işlevini küresel ölçekte yerine getirebileceğini iddia etmiştir. Artık uluslararası ilişkiler güç politikası içinde bir 'süreklilik ve gereklilik' alanı olmaktan çıkmışken, gerçekçilerin liberal politik teorinin kolektif idealleri, evrensel 'kişisel çıkarlara' dayanılarak savunulabilirdi (ya da Beitz öyle düşünüyordu). Beitz'in argümanının gerekçelerini anlamak için Rawls'ın kitabının kısa bir özeti gereklidir. Rawls bireysel hakları koruyan adalet prensiplerini keşfetmek için özgün bir yöntem bulmuştu. Sonrasında sadece gelenecksel olarak medeni ve siyasi özgürlükleri koruyan adalet ilkelerini geliştirmekle kalmadı, bunlara ek olarak gelir, refah, eğitim, iş ve sağlık olanaklarının, refah ve onuru korumak için gerekli olan diğer 'malların' herkese, yoksunlar da dâhil daha eşit dağılımını savunan prensipleri geliştirdi.

Rawsl'ın 'adaletin ilkeleri'ni geliştirmek için kullandığı yöntem Hobbes, Rousseau ve Kant tarafından kullanılan sosyal sözleşme geleneğine dayanmaktadır. Ancak sözleşme maddelerini belirlemek için 'insan doğası'nın belirli özelliklerini esas almak yerine, Rawls 'başlangıç konumu' fikrini ileri sürer. Bu doğal yeteneklerimiz ahlaki bakış açımız ve sosyal düzendeki yerimiz hakkındaki bilgiden yoksun bırakan ve böylece sadece kendi yararımıza [eğilimli] olmayan adalet ilkelerini rasyonel olarak seçmemizi sağlayacak bir 'cehalet örtüsü'ne dair varsayımsal bir konumdur. Kendi dinini bilmeyen kişi, toplumu yönetecek dini ilkenin hoşgörüye dayalı olmasını tercih eder. Hangi sosyal sınıfa dâhil olduğunuzu bilmediğinizde, en dezavantajlı grupta yer alanlardan biri olma ihtimalinize karşı, adil fırsat eşitliğini sağlayacak ve hayatta kalma şansınızı maksimize edecek ilkeleri seçersiniz. Her 'rasyonel' insan bu seçimi yapar, çünkü hepimizin rasyonel seçiciler olduğu başlangıç konumunda bizi birbirimizden ayıracak hiçbir şey yoktur. Bu noktada biz, kendi 'tarafsızlıktan doğan adalet' anlayışımıza göre hareket ederek herbirimizi bir diğerine bağlayan ve toplumu bir bütün haline getiren ilkeleri geliştiren 'özgür ve eşit ahlaki insanlar'ızdır.

Rawls'un teorisinin siyasal içeriği, sosyalist eleştiriyi liberalizmle bütünleştirmeye kalkışmaktadır. Adaletin ilk ilkesi, temel liberal özgürlüklerden düşünce, vicdan, konuşma, toplanma, eşit oy, keyfi tutuklamalardan korunma ve mülk sahibi olma haklarını güvence altına almaya öncelik veren eşit özgürlüktür. Adaletin ikinci ilkesi ikiye ayrılır. İlki 'farklılık ilkesi'dir. Sosyal ve ekonomik eşitsizlikler ancak en dezavantajlı vatandaşlara yarar sağladıkları durumda meşrudurlar. İkinci kısım herkese adil fırsat eşitliğini gerektirir; bundan kasıt sadece iş olanaklarını eşitlemek değil, aynı zamanda hayattaki fırsatları sosyal sınıfa bakmaksızın eşitlemektir. Yani Rawlsçu adalet, sosyalist eleştiriyi onurlandıran bir çeşit 'en az avantajlılar için liberalizm'dir. Farklılık ilkesi, fakirlerin hayattan beklentilerini artırmalarını mümkün kılarak daha da düşmelerini engellemektedir. Benzer bir şekilde, adil fırsat eşitliği de dengeleyici eğilimi ve ekonomik eşitsizliğin sınırlanmasını gerektirmekle klasik liberalizmin ötesine geçmektedir.

Rawls'un politik teori tarihindeki önemi artık kabul görmektedir. Rawls kendisi bu konuyla ilgili çok az şey söylese de Beitz, Rawls'un uluslararası ilişkiler alanında da eşit bir öneme sahip olduğunu iddia etmektedir. Rawls bu durumu inkar etmez, ancak küresel bir düzeyde devletler arasındaki başlangıç konumundan hareket etmenin, uluslararası hukuk kapsamında halihazırda 'aşina olduğumuz' ilkeleri ortaya çıkaracağını savunmaktadır:

> Devletler hukukunun temel ilkesi eşitlik ilkesidir. *Devletler şeklinde organize olmuş* bağımsız halklar, belirli temel eşit haklara sahiptirler. Bu ilke, anayasal bir rejimde vatandaşların eşit haklarıyla benzeşmektedir. Ulusların eşitliği prensibinin bir sonucu da halkların kendi meselelerini dış güçlerin müdahalesi olmadan halledebilme hakları, yani kendi kaderini tayin ilkesidir. Bir başkası da... saldırıya karşı kendini savunma hakkıdır ki buna bu hakkı korumak için savunma ittifakları kurmak da dahildir. Bir diğer ilke de şudur; antlaşmalar uyulmak içindir... ancak haksız bir saldırı amacıyla iş birliği yapmaya dair antlaşmalar *ab initio* geçersizdir.[3]

Rawls, bu noktada ulus ile devlet ayrımını yapamaması nedeniyle muğlaktır. Her iki şekilde de Beitz başlangıç konumunu bir ulus ya da devlet içerisindeki bireylerle sınırlamak için herhangi bir neden görmemektedir. O, 'devletlerin ahlakı' kavramına karşı çok daha radikal ve kozmopolitan bir uluslararası adalet kavramını savunmaktadır. Devletlerin hakları, insan haklarının bir türevidir; bu nedenle Beitz dağıtım adaletine dair ikinci ilkeyi, egemen devletin

sınırları içerisindeki vatandaşların ilişkileriyle sınırlamak için bir neden görmemektedir.

Ahlaki bir boyuttan bakıldığında, sınırlar etik düşüncenin değil, tarihi durumsallıkların bir sonucu olan keyfi oluşumlardır. Bu nedenle Beitz, tarihte belirli bir dönemde şans eseri var olan devletlerle sınırlı olan 'kendi kaderini tayin hakkı' ilkesi karşısında biraz eleştireldir. Kendi kaderini tayin hakkında geçen 'kendi' kimdir? Kaderini tayin hakkının kapsamı nedir? Belirli gruplar için politik bağımsızlık mı, yoksa tam anlamıyla bağımsız devlet olma durumu mudur? Beitz için asıl önemli olan bireylerin etik öncelikleridir, grupların belirsiz 'ortak' nitelikleri değil:

> Devletlerin kendilerine ait hedefleri olan özerk varlıklar olarak kabul görmeleri, dolayısıyla işlerine karılşılmaması düşüncesi, bireylerin özerk varlıklar olarak saygı görmeleri düşüncesinin bir benzeri olarak ortaya çıkar. Ancak bu analoji hatalıdır. *Bireysel özerkliğin devletler düzeyindeki benzeri devletlerin temel birimlerinin geçerli adalet ilkesine uyumlu olmalarıdır... devlet özerkliği ilkesi... genellikle devlete dair politik teoriye ait olduğu düşünülen sosyal adalet göz önüne alınmadan doğru bir şekilde yorumlanamaz.*[4]

Eğer Beitz haklıysa ve Rawlsçu adalet ilkeleri gerçekten küresel düzeyde de geçerliyse, uluslararası etik çalışmaları adı altında geçen birçok şey yeniden düşünülmelidir. Aslında Beitz bu konuda çok nettir. Birçok lisans öğrencisine uluslararası ilişkilerin ilk dersinde öğretilen, bireyler ve devletler arasındaki Hobbesçu analoji yanlıştır. Rawls küresel düzeyde uygulanabilir adalet ilkeleri sağladığından, kitabının büyük kısmını uluslararası ilişkilerin ne ölçüde hatalı olduğunu ortaya çıkarmak için ayırmıştır. Bu olanaklıdır ya da en azından karşılıklı bağımlılık koşulları bunu her zamankinden daha olanaklı hale getirmiştir ve Beitz bu konuda sözleşmeci temelde çok güçlü bir argüman ortaya koymaktadır; "farklı vatandaşlıklara sahip kişilerin, aynı devletin vatandaşlarınınkine benzer [adalet] dağıtım[ı] yükümlülükleri vardır. Uluslararası dağıtım yükümlülükleri sadece karşılıklı yardıma değil, aynı zamanda adalete de dayandırılmıştır."[5]

Charles Beitz, bir kitapla yeni bir öğrenci jenerasyonunun politik teorinin uluslararası ilişkiler için önemini anlamasını sağlamıştır. Beitz Rawls'u ahlak ile duygu veya geleneği (etik şüphecilik) özdeşleştiren epistemolojik argümanları çürütmek için kullanmıştır ve ekonomik bağımlılığa da uluslararası ilişkilerin uygulamalı etik

(buna etiksel imkansızlık da denebilir) için yanlış bir zemin olduğunu savunan argümanları çürütmek için başvurabilmiştir. *Political Theory and International Relations* birçok anlamda siyaset bilimi ve uluslararası ilişkiler öğrencileri için çok önemli bir kitaptır. Bu kitap siyasal bilimlerin iki ayrı yörüngede gelişen iki alt başlığını bir araya getirmeyi hedeflemektedir. Martin Wight politik teorinin devletle sınırlı olduğunu ve uluslararası ilişkilerde politik teoriyle en çok benzeşenin tarih felsefesi olduğunu savunmuştur. Beitz haklıysa, bu durum değişmek üzereydi.

Söz konusu değişiklik biraz da Beitz'in katkılarıyla mümkün olabilmiştir. Ancak onun argümanının genel kabul gördüğünü ve küresel adalet dağıtımının karmaşıklığını değerlendirmek için basitçe Rawlsçu çizgide ilerleyebileceğini söylemek yanlış olur. Dağıtım ilkesinin küresel düzeyde uygulanmasını nasıl ele alacağı başlı başına zor bir görevdir. Elbette Beitz kendi senaryosunun bireylerin ve devletlerin peşinde oldukları bir ideal olarak görülmesi, buna göre işlemeye güdülenmeleri gerektiğinin farkındadır. Teorinin yapılmasını mutlak saydığı şeylerle halihazırdaki uygulamanın bu kadar farklı olması teorinin suçu değildir, yine de Janna Thompson ne beklememiz gerektiği konusunda bir fikir vermektedir:

> Bir kere ortada zengin bireylerin, fakirler yararına, vergi vermesini sağlayacak ya da kaynakların gerçekten ihtiyacı olan bireylere gitmesini sağlayacak dünya çapında siyasal bir yapı yoktur. Bu teoriyi pratik hale getirmek için en azından, evrensel bir sosyal dağıtım sistemini yönetebilecek ve uygulayabilecek bir örgüte ihtiyacımız vardır.[6]

İleride küresel kapitalizm üzerinde Rawls ve Beitz'in kabul edebileceklerinden çok daha sert kısıtlamalar olmadan, Rawlsçu çizgide bir dağıtım adaletinin başarılabileceği şüphelidir. Bunun nedeni de serbest piyasaya yapılacak politik müdahalelerin liberallerin çok önem verdiği devlet (ya da ulusüstü) baskısından korunma özgürlüğü ya da mal sahibi olma hakkı gibi diğer değerleri baltalamak anlamına gelmesidir.

Bu durumda, pratik hedeflere ulaşılması çok zor görünse bile, Beitz'in politik teori ile uluslararası ilişkileri birleştirmekte başarılı olduğu savunulabilir. Yine de teorinin kendisi birçok eleştiriye maruz kalmıştır ve bunların Beitz'in açıkladığı türde kozmopolitan bir bakış açısını benimseyenlerce göz önüne alınması gerekmektedir. Bu eleştirilerden özellikle iki tanesi çok dikkat çekicidir.

Birincisi, Rawls'un adalet teorisinin küresel versiyonunu desteklemekte çekingen davranmasının bariz uygulama zorluklarının dışında, iyi bir felsefi nedeni vardır. Haklarla ilgili söylemleri yeniden politik teoriye yerleştirebildiyse ve Benthamcı faydacılık anlayışının entellektüel baskınlığını yerinden oynatmakta başarılı olabildiyse de Rawls, başlangıç konumunun ilk başta gözüktüğü kadar masum bir kavram olmadığını kabul etmektedir. Bu, cehalet örtüsünün soyut evrenselliğine saldıran toplulukçu filozofların görüşlerine bir cevap niteliğindedir. Bu eleştiri teorinin insanların ortak, sosyal olarak belirlenen ve 'oluşturucu' hedeflerden bağımsız olduğunu varsayan yanlış ve tutarsız bir anlayışa dayandığını iddia etmektedir. Daha güncel yazılarında Rawls, teorisinin bireyle ilgili herhangi bir metafizik kavram varsayımına dayandığını kabul etmez. Metafizik olmaktan çok 'politik' olan bir teori olarak, çoğulcu bir demokraside toplumsal alışkanlıklarından geriye adım atarak, bunların akla uygunluğunu düşünebilen vatandaşlar arasında bir mutabakat sağlamayı amaçlar. Eğer durum buysa teorinin kapsamını ABD gibi belirli toplumlarla sınırlamak için iyi nedenler vardır. Rawls toplumların, 'karşılıklı yarar için iş birliği girişimleri' olarak düşünülmesi gerektiğine inanmaktadır, ancak insanın tüm dünyayı nasıl bu şekilde tanımlayacağını görmek biraz zordur. Chris Brown'un işaret ettiği gibi,

> Dünya 'toplumu' denilen, bu anlamda bir toplum değildir, çünkü bölüşülmesi gereken ortak bir üretim-fazlası yaratmamaktadır; bu demek oluyor ki adalet dağıtımı ilkeleri dünya ölçeğinde gerekli değildir, çünkü dağıtılacak hiçbirşey yoktur. Münferit toplumlar iş birliği yapmazlar, ancak bir arada var olmak zorundalar. Uluslararası adalet bu bir arada var olmaktan ibarettir.[7]

Bu nedenle belki Rawls ikinci adalet ilkesini uluslararası arenada kullanmamakta haklıdır ve Beitz küresel bir 'cehalet örtüsü' hayal ederek kuru gürültü yaratmakla hata etmiştir. Küresel toplumu bırakın, ulusal toplumlarda bile belirli temel malların dağılımıyla ilgili fikir birliğini hayal etmek zordur.

Beitz'e yöneltilen ikinci eleştiri, teorisini meşrulaştırmak için uluslararası karşılıklı bağımlılığa başvurmasıyla ilgilidir. Birkaç problem vardır. İlki, eğer bunun sadece uluslararası toplumu bir 'iş birlikçi girişim' olarak tanımlamayı meşru kılması gerkiyorsa, bu başvurunun gücü değişime tabidir. Karşılıklı bağımlılık sonuçta uluslararası ilişkilerde bir değişkendir, bir sabit değer değildir. Andrew Linklater'ın söylediği gibi, 'karşılıklı bağımlılığı kendi gelişiminde temel alan her teori, çok büyük kısıtlamalar yaratır,

çünkü bu bölgesel ve hatta belki kısa ömürlü bir teori olur.'[8] Teori en çok karşılıklı bağımlılığın en fazla olduğu bölgelerde mi uygulanabilir? Eğer öyleyse Brown'un dediği gibi Beitz'in teorisi, Batı Avrupa ile Üçüncü Dünya arasında işlemesi gerekirken, Batı Avrupa gibi en az ihtiyaç duyulan ve en ilgisiz yerlerde işler.

Bunlar Beitz'in projesinin iki unsuruna da yöneltilmiş çok güçlü eleştirilerdir. Bu unsurlar projenin politik ve ekonomik hakları meşrulaştırmak için felsefi evrenselciliğe başvurması ve teorinin uluslararası ilişkilerdeki kapsamına dair ampirik iddialardır. Beitz bu eleştirilerin gücünü kabul etse de çalışmaları politik teori ile uluslararası ilişkileri birleştirmeye yönelik cesur bir adım olarak değerini korumaktadır. Uluslararası etikte tikellik ve evrensellik arasındaki uyuşmazlıktan birkaçış öneremese bile, arayışın kendisinin meşruluğu bile uluslararası ilişkilerde geçerli sayılır olmuştur. *Political Theory and International Relations,* uluslararası ilişkilerdeki tartışmaların odağını yepyeni bir yöne taşıyan, önemli bir kitaptır. Beitz'in bu konudaki; "ulusararası ilişkilerle ilgili sistemli ahlaki tartışma aslında uluslararası şüphecilik ve devletlerin ahlakını savunanlar arasındadır. Yine de daha önemli meseleler, devletlerin ahlakı ile kozmopolitan bir ahlak anlayışını ayıranlardır" tespiti gayet doğrudur.[9] Charles Beitz şu sıralar ABD'de Bowdoin Collegeda profesör ve dekan olarak görev yapmaktadır.* Penssylvania'daki Swarthmore Collegeda politik felsefe ve uluslararası ilişkiler dersleri vermiştir. Ayrıca *Philosophy and Public Affairs* dergisinin editörleri arasındadır.

Notlar

1. Thomas Nagel, 'What makes a political theory utopian?', *Social Research* 56 (1989), s. 904.
2. Wolfram F. Hanreider, 'Dissolving international politics: reflections on the nation-state', *American Political Science Review* 72 (1978), s. 1276–87. Ayrıca bakınız: Robert Keohane ve Joseph Nye, *Power and Interdependence: World Politics in Transition*, Boston, Little, Brown, 1977.
3. John Rawls, *A Theory of Justice*, Cambridge, Massachusetts, Harvard University Press, 1971, ss. 378–79.
4. Charles Beitz, *Political Theory and International Relations*, Princeton, New Jersey, Princeton University Press, 1979, ss. 122 (vurgu eklenmiştir).
5. *Ibid.*, s. 128.
6. Janna Thompson, Justice and World Order, London, Routledge, 1992, s. 15.
7. Chris Brown, *International Relations Theory: New Normative Approaches*, London, Harvester Wheatsheaf, 1992, ss. 173–74.

* Bkz. Çeviri Notları

8. Andrew Linklater, *Men and Citizens in the Theory of International Relations*, 2. Baskı, London, Macmillan, 1990, ss. 6.
9. Charles Beitz, Political Theory and International Relations, *op. cit.*, ss. 183.

Beitz'in Temel Çalışmaları

'Justice and international relations', *Philosophy and Public Affairs* 4 (1975), s. 360–89.

Political Theory and International Relations, Princeton, New Jersey, Princeton University Press, 1979.

'Bounded morality: justice and the state in world politics', *International Organization* 33 (1979), ss. 405–24.

'Nonintervention and communal integrity', *Philosophy and Public Affairs* 9 (1980), ss. 385–403.

Law, Economics, and Philosophy: A Critical Introduction, With Applications to the Law of Torts (Mark Kuperberg ile birlikte), Totowa, New Jersey, Rowman &Allenheld, 1983.

Political Equality: An Essay in Democratic Theory, Princeton, New Jersey, Princeton University Press, 1990.

'Sovereignty and morality in international affairs', David Held (der.) içinde, *Political Theory Today*, Palo Alto, California, Stanford University Press,1991, ss. 236–54.

Ayrıca Bakınız: **Wight, Walzer**

Konuyla İlgili Yararlanılabilecek Kaynaklar

Brown, Chris, *International Relations Theory: New Normative Approaches*, London, Harvester Wheatsheaf, 1992.

Malnes, Raino, 'Philosophers crossing borders: recent literature on ethics and international relations', *Journal of Peace Research* 20 (1983), ss. 193–200.

Rawls, John, *A Theory of Justice*, Cambridge, Massachusetts, Harvard University Press, 1971.

Rawls, John, 'Justice as fairness: political not metaphysical', *Philosophy and Public Affairs* 14 (1985), ss. 223–51.

Suganami, Hidemi, 'Reflections on the domestic analogy: the case of Bull, Beitz, and Linklater', *Review of International Studies* 12 (1986), ss. 145–58.

Thompson, Janna, *Justice and World Order: A Philosophical Inquiry*, London, Routledge, 1992.

DAVID HELD

David Held, Britanya'daki Open Universityde siyaset bilimi ve sosyoloji profesörü olarak görev yapmaktadır. Son yirmi yılda modern dönem siyaset ve sosyal teorileri hakkında geniş çaplı yazılar

kaleme alan Held, bu yazılarında genellikle demokrasinin doğası ve 'küreselleşme' çağında demokrasinin geleceğiyle ilgilenmiştir. Çalışmaları ağırlıklı olarak, uluslararası ilişkilerde 'liberal demokrasi' tek meşru yönetim biçimi haline geldiğinde 'tarihin sonu'nun geleceğini savunan Fukuyama'nın çalışmalarını düzeltme niteliğindedir. Held'in çalışmaları aynı zamanda ulus devletin coğrafi sınırlarının ötesinde küresel yönetim probleminin pratikteki uygulamalarına önemli bir katkı olarak da görülebilir. Held, Liberalizm ve Marksizmin insan özgürlüğü ve eşitliğini ilerletme yönündeki katkılarını birleştirmeyi amaçlamakta, Soğuk Savaş sonrası dönemde insanın özerkliği hedefinin başarılmasının zorluklarını değerlendirmekte ve yirmi birinci yüzyılda kozmopolitan bir demokrasi elde etmek için pratik önerilerde bulunmaktadır. Ona göre, küreselleşme demokrasi için bir fırsat olduğu kadar bir tehdit de teşkil etmektedir. Ulus devletin demokratik hükümet şekillerini barındırmadaki yetersizliği, demokrasinin uluslararası alana yayılmasını gerektirmektedir. Held'in çalışmalarının burada yer alan özeti onun projesinin her unsurunu tartışmaktadır.

Held öncelikle, demokrasinin, liberalizm ve Marksizmin en iyi öngörülerini birleştirmeyi mümkün kılacak araçları sağladığını savunur. Held'in liberal ve Marksist projeler hakkındaki anlayışını özetlemek yararlı olabilir.[1] Her ikisini de az sayıda temel unsura indirgeyerek, birbirleriyle bağdaşmaz göründükleri noktaları vurgulamaktadır. Liberalizm devletin gücüne düşmanca yaklaşır ve toplumlardaki güç merkezlerinde, özellikle iktisadi olanlarda çeşitlilikten yanadır. Öte yandan Marksizm ekonomik gücün tek bir yerde toplanmasına ve üretim araçlarının özel mülkiyetine düşmanca yaklaşır. Liberaller devletin sivil toplumdan ayrılmasını demokratik bir düzenin ön koşulu olarak görmektedirler. Diğer taraftan Marksistler sivil toplumun yeniden yapılandırılmasını ve özel mülkiyetin ortadan kalkmasını gerçek demokrasinin ön koşulu olarak görmektedirler. Liberaller devletin en istenen şeklinin hukukun üstünlüğünün benimsendiği gayri şahsi bir devlet yapısı olduğunu savunmaktadırlar. Marksistler ise liberal bir kavram olan 'yansızlık'ın kapitalizm kapsamında elde edilemeyeceğini savunmaktadırlar. Liberaller özel ile kamu alanını ayırmanın önemini vurgulamaktadırlar. Bunlardan ilki, bireysel özgürlük ve girişimciliğin gelişebileceği, korunaklı bir alandır. Marksistler ise özgürlüğün, eşitlik olmadan sahip olunmaya değer olmadığını savunmaktadırlar. Liberaller piyasayı üreticilerin ve tüketicilerin farklı aktivitelerini koordine etmelerini sağlayan bir mekanizma olarak görmektedirler. Marksistler ise yatırımın kamusal olarak dikkatli

bir şekilde planlanmadığı durumlarda üretimin anarşik, savurgan ve ihtiyaç değil kâr odaklı olacağına inanmaktadırlar.

Buna göre liberalizm ve Marksizmin araçlarını birleştirmek zor görünüyor. Ancak Held her ikisinin de özerklik ilkesine dair paylaştığı kaygılar olduğunu savunmaktadır:

> Bireyler yaşadıkları kuralları belirlemekte serbest ve eşittir; buna göre hayatları boyunca sahip olacakları olanakları yaratan ve sınırlayan çerçeveyi belirlemekte de eşit haklara (ve eşit sorumluluklara) sahip olmalıdırlar.[2]

Her iki siyasal ideolojinin bu ortak yönünü ortaya çıkardıktan sonra, Held her ikisinin de sınırlılıkları ve eksiklikleri kabul edilirse birleştirilebileceklerine inanmaktadır. Bir ölçüde, birinin zayıflıkları diğerinin gücünde kendisini göstermektedir. Bu durum bir kere kabul edilirse, liberallerin devlet gücüne karşı şüpheciliklerivle, Marksistlerin ekonomik güce karşı şüpheciliklerinin birbirini tamamlama potansiyeli görülebilir. Held'e göre görünüşte bir araya getirilemez görünen bu iki doktrini birleştirmenin anahtarı hem devlet, hem de sivil toplum düzeyinde radikal demokrasinin uygulanmasıdır. Held politik hayatın her düzeyinde katılımcı demokrasinin büyük bir savunucusudur. Ancak katılımcı demokrasiyi ne kadar desteklese de demokratik düşünün istenen sonucunun ne anlama geldiğini söylemek konusunda çekimser davranmaktadır. Kapitalizmi alt etmek gerektiğine inanmaz ya da en azından böyle soyut bir hedefin politik maliyetinin farkındadır. Yine de bu sistemin içinde varolan eşitsizliği devletin ekonomiyi yönetmekte aktif bir rol oynayarak gidermesinden yanadır.

Öte yandan devlet gücüne şüpheyle yaklaşmakta ve liberallerin savunduğu özel ile kamusal alanın ayrılığı prensibinin korunması gerektiğini düşünmektedir. Liberalizm ve Marksizmin güçlü oldukları yönlerden yararlanmak için "sivil toplumun ve devletin, bir diğerinin demoktratikleşmesi için ön koşul olması gerektiğini"[3] düşünmektedir. Yani her ne kadar siyasal yönetim alanında temsili demokrasinin korunmasından yanaysa da devlet ve sivil toplum arasındaki kesin sınırın "sosyal şirketler, kooperatifler, bağımsız medya ve sağlık merkezlerini de kapsayan çeşitli sosyal alanlarda müzakere edilmesini"[4] savunmaktadır. Held'in çalışmalarının birçok yerinde demokrasi bir kamu malı olarak vurgulanmakta ve demokrasinin kendinden olan değerinin, hükümetin rolü ve amacıyla ilgili birbiriyle yarışan bakış açılarının ötesine geçtiği savunulmaktadır:

> Demokrasi bana göre çağımızın birbiriyle yarışan anlatılarını meşru bir şekilde biçimlendiren ve sınırlayan tek 'büyük' ya da 'meta' anlatıdır. Demokrasi *fikri* önemlidir çünkü sadece özgürlük, eşitlik ve adalet gibi birçok değerden birisini temsil etmez, aynı zamanda rekabet içerisindeki yerleşik kaygıları da birbirine bağlayabilen ve uzlaştıran bir değerdir... demokrasi farklı değerler arasında anlaşma olacağını varsaymaz. Daha çok değerleri birbiriyle ilişkilendirme yolları önerir ve değer anlaşmazlıklarının çözümünü politik bir diyaloğun katılımcılarına bırakır.[5]

Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte, Held'in demokrasi için, liberalizm ve Marksizmin en iyi yanlarını sentez etme potansiyelini keşfetmeye olan ilgisi yön değiştirmiş ve ekonomik küreselleşmenin gücünün demokrasiye nasıl bir tehdit oluşturduğuna odaklanmıştır. Bu terim küresel ekonomik aktörlerin birleşik sermaye ve finans piyasalarıyla ortaklaşa hareket etmeleri, küresel bilişim süreçleri ve küresel çevre problemleri konularında giderek artan farkındalık gibi birçok mefhumu kapsamaktadır. Kavramsal olarak küreselleşme ulus devleti sadece arka plana atan ve bazen onu geçersiz kılan bir süreç değil, daha önemlisi sınırların önemini sorgulamamızı sağlayan bir süreçtir. Güç ve etki akışı, ulus devletin sadece bir tanesini oluşturduğu ve giderek daha fazla sınırlardan bağımsız tanımlanan birçok aktör arasında gerçekleşmektedir. Bu çerçevede Held yirminci yüzyılın sonunda garip bir paradoks ile karşı karşıya olduğumuzu savunmaktadır. Bir yandan Soğuk Savaş'ın sonu 'demokrasi'nin komünizm üzerindeki zaferini getirmiştir. Öte yandan hem teoride, hem de pratikte çeşitli demokratik sistemlerin çok azı tanınmakta ve aynı şekilde küreselleşmenin demokrasinin sağlıklı işleyebilmesine ne kadar büyük bir tehdit teşkil ettiği nadiren kabul edilmektedir.

Held, siyaset bilimcilerin yeni küresel gündeme katkılarının, devletçi bir yaklaşımla devlete 'kaderin biraraya getirdiği topluluk' *(community of fate)* olarak bakmaları nedeniyle kısıtlı olduğunu savunmaktadır. Politik karar vericiler ile bu kararlara muhatap olanlar arasında simetrik ve uyumlu bir ilişki olduğunu varsaymaktadırlar. Prensipte politikacılar kendilerini seçen, politik kararların esas muhatabı olan vatandaşlara karşı sorumlu olmalıdırlar. Demokratik teori bağımsız devletlerin seçmenlerini belirleyen coğrafi sınırların rastgele rolünü henüz sorgulamadığından, henüz geç modern çağın zorluklarına yeterli şekilde cevap vermekten acizdir. Küresel bağlılıklardaki artışla birlikte devletler

kendi sınırları içerisindeki veya ötesindeki aktiviteleri kontrol etmekte zorlanmaktadırlar. Devletlerin politika araçları, özellikle makroekonomik politikalar açısından azalmaktadır ve eğer diğer devletler ve devlet olmayan diğer aktörlerle iş birliği yapmazlarsa her geçen gün artan sınıraşırı problemleri çözemezler. Held'e göre bunlar kendilerini sınırötesi meseleleri halletmek için oluşturulmuş uluslararası birliklerin içinde bulmaktadır ve bunun sonucu; bir yanda devletlerin sahip çıktığı siyasal özerklik alanları ile diğer yanda devletin ulusal, bölgesel ve küresel düzeydeki fiili uygulama ve yapıları ile ekonomik sistem arasındaki kopukluğun artmasıdır.[6]

Dikkate almaya değer dört tane 'kopma' tanımlanmaktadır. Birinci ve en önemlisi devletin resmi otoritesi küresel üretim, dağıtım ve değişim sistemine karşılık gelmemektedir. İkinci olarak devletler giderek daha fazla ulusötesi güçlerin sorun alanlarının ortaklaşa antlaşmalarla düzenlendiği uluslararası 'rejimlerin' içerisinde yer almaktadırlar. Bu durum, Birleşmiş Milletler ve Uluslararası Para Fonu gibi güç sahibi olan fakat üzerinde çok az demokratik hesap verme zorunluluğu olan, birçok önemli kurumun ve karar verme organının oluşmasını sağlamaktadır. Üçüncü bir alan ise savaş sonrası dönemde devletler ve bireylere yeni hak ve sorumluluklar kazandırarak ulusal devletin egemenliğini sınırlayan, uluslararası hukuk alanıdır. Özellikle Batı Avrupa'da bireyler Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine başvurabilmekte ve kendi hükümetlerine karşı yasal işlem başlatabilmektedirler. Son olarak Held bize güvenlik alanında demokratik sorumluluk ile NATO gibi ittifakların *güvenlik* operasyonları arasında hâlâ bir kopukluğun mevcut olduğunu hatırlatmaktadır.

Kısaca devlet egemenliğini varsayan güncel demokratik teorinin modası artık geçmektedir. Held, Fukuyama'nın Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte felsefi olarak 'Tarihin Sonuna' geldiğimiz savına oldukça eleştirel yaklaşmaktadır. Held onu üç yönden eleştirir. Birincisi, Fukuyama'nın liberalizme bir bütün olarak yaklaştığını ve demokrasinin değişik modelleri arasındaki farkları görmezden geldiğini savunur. İkinci olarak Fukuyama liberalizm ile demokrasi arasındaki gerilimi göremez. Son olarak Fukuyama liberal demokrasinin küreselleşme bağlamında gelişip gelişemeyeceğini sorgulamamaktadır. Held'e göre demokratik kontrolü yeniden yerleştirmek ve alanını genişletmek için demokrasiyi ulus bağlamında değil, kozmopolitan bir bağlamda düşünmemiz gerekir. Burada sorun, belirli bir demokrasi modelinin farklı kültürel, ekonomik ve siyasal sistemlere sahip devletler arasında nasıl kopya

edileceği değildir. Sorun, çağdaş demokrasinin sınırlı kapsamı ile siyasal otoritenin resmi ulusal yönetim merkezlerinden uzaklaşması arasındaki 'demokrasi açığını' kapatmaktır.

Held'in 1990'lardaki demokrasi projesini yeniden düşünmeye dair önerisi, 1980'lerin ortalarında liberalizm ve Marksizmi dönüştürmek için önerdiklerine benzemektedir. Onun kozmopolitan demokrasi modelinin öğeleri şunlardır:

(1) Küresel düzen birçok ve iç içe geçmiş politik, ekonomik ve sosyal güç ağlarından oluşmaktadır.

(2) Tüm gruplar ve birlikler, bireysel bağımsızlık ve belirli haklar kümesine bağlılıkla belirlenmiş olan, kendi kaderini tayin etme hakkına sahiptir. Bu küme, her güç ağının içinde ve ağlar arasındaki haklardan oluşur. Hep beraber bu haklar, yetki veren bir yasal düzenin temelini oluşturan 'demokratik bir uluslararası hukuktur'.

(3) Bu çerçeve içerisinde birçok konum ve düzeyde kanun yapmak ve kanunu uygulamak, bölgesel ve uluslararası mahkemelerin politik ve sosyal otoriteyi kontrol etmek ve izlemek konusundaki etkilerinin genişlemesiyle birlikte olanaklıdır.

(4) Yasal ilkeler, devletin ve sivil toplumun örgüt ve birliklerindeki bireysel ve toplumsal eylemlerin şekil ve kapsamını sınırlamak için benimsenmiştir. Belirli standartlar herkese uygulanmak için belirlenmiştir, bunlar hiçbir politik rejim veya sivil birlik tarafından meşru olarak ihlal edilemez.

(5) Sonuç olarak zorlayıcı olmayan ilişkiler ilkesi anlaşmazlıkların çözümünü yönetir. Yine de uluslararası demokratik hukuku yok etmeye yönelik acımasız saldırılara karşı kuvvet kullanımı, başvurulacak son çare olarak kolektif bir seçenek olarak var olmaya devam etmektedir.

(6) Kendi kaderini tayin hakkının savunulması, ortak bir eylem yapısı oluşturmak ve demokratik yararın korunması kolektif önceliklerdir.

(7) Sosyal adaletin kati ilkeleri şunları takip eder: Kaynakların üretimi, dağıtımı ve onlardan faydalanma yöntemi (*modus operandi*) demokratik süreç ve kolektif bir eylem çerçevesiyle uyumlu olmalıdır.[7]

Held'in uluslararası ilişkiler teorisine katkısını nasıl değerlendirmeliyiz? Bu katkının hem güçlü hem de zayıf yönleri var. Bir yandan uluslararası ilişkileri ciddiye alan ve devlet içi politika ile devletler arasındaki uluslararası ilişkilere dair geleneksel ayrımı kabul etmeyi reddeden bir politik teorisyen okumak yeni ve ilginçtir. Held, siyaset bilimindeki geleneksel bölünmeyi sorgula-

makta haklıdır. Dahası, onun liberal demokrasi modelleri üzerindeki çalışması bize, deyim yerindeyse 'ihraç edilecek' bir tek modelin var olmadığını hatırlatmak açısından yararlıdır ve demek ki Soğuk Savaş sonrası dönemde demokrasinin sözde zaferini kutlamakta biraz daha temkinli davranmalıyız. Diğer yandan Held'in 'kozmopolitan demokrasi' savunmasında iki hatanın olduğunu ileri sürebiliriz.

İlk hata, felsefi düzeyde demokrasi savunmasının zayıflığıdır. Held demokrasinin en iyi 'üst anlatı' olduğunu savunmaktadır, çünkü demokrasi belirli politik faydalara dair anlaşmazlıkların ötesine geçer. Bu bakış açısının birçok açıdan sorunlu olduğu söylenebilir. Bireyler ve gruplar siyasi özgürlük ve ekonomik özgürlük gibi idealleri sıralamakta anlaşamadıklarında, neden bunların faydalarını demokratik bir şekilde tartışmaya razı olsunlar? Held bu soruyu cevaplamıyor; ona göre mantıklı insanlar siyasi faydaların sıralanmasında karara varılamadığında yansız prosedürleri uygulamaya razı olurlar. Peki olurlar mı? Olmalı mıdırlar? George Crowder politik çoğulculuk ile politik liberalizmin ilişkisi analizinde, birinciyi kullanarak ikinciyi meşrulaştırmaktaki temel zorluğu şu şekilde tanımlamaktadır:

> 'Değerler'in çoğul olması [onların görece faziletlerini hesaplamak için ortak bir para birimi olmadığından] bize seçmemiz gerektiğini söyler, fakat neyi seçmemiz gerektiğini söylemez. Tek başlarına veya diğer değerlerle birlikte, liberal olmayan sonuçları olan değerleri benimsememiz için hiçbir neden yoktur. Biz, [felsefi] çoğulcuların, düzen ve hiyerarşiyi özgürlük ve eşitliğe tercih etmemek için hiçbir nedenimiz yoktur.[8]

Demokrasi savunmasını meşru bir üst anlatı olarak savunurken daha anlaşılır olmak, özellikle de onu küresel bir değer olarak savunmak istiyorsa Held'e düşen bir görevdir.

İkinci olarak Held'in çalışması katı, solcu-liberal, sosyal demokrat bir geleneğin parçasıdır. Devlet ve sivil toplum arasındaki ayrımı korurken, aynı zamanda da politik ve ekonomik liberalizmin temel değerlerini korumaktan yanadır. Bununla beraber, küresel kapitalizmin özgürlükçü ve eşitlikçi olmayan sonuçlarını sadece durdurmak değil, bunu köhneleşmiş Westphalia sisteminin radikal bir dönüşümü ile yapmak istemektedir. Bazıları Held'in her ikisini de elde edemeyeceğini savunabilir. Küresel 'serbest piyasa'da çok radikal kısıtlamalar olmaksızın, istediği politik değişikliklerin hiçbiri olası gözükmemektedir. Bu bizatihi Held'in ütopyacılığına bir eleştiri değildir. Alex Callinicos'un dediği gibi:

> Batıda *laissez faire* iktisat politikalarının dirildiği son yirmi yıl içerisinde özgün sosyal demokratik politikaların başarısızlığı, Held'in projesindeki iki kısıtlamanın -devlet ile sivil toplumun ayrılığını korumanın ve kapitalizmi denetim altına almanın- aslında bağdaşan iki kavram olup olmadığı konusunu sorgulamamıza neden oluyor.[9]

Bununla birlikte Held, Soğuk Savaş sonrası dönemde sesi çok yüksek çıkan 'liberal zafer' gösterilerinin önemli bir istisnasıdır. Liberalizmin modern dünyada ne gibi bir başarısı olursa olsun, Held bize bu edinimlerin korunması ve uluslararası sistemde daha fazla paylaşılması için daha yapılacak çok şey olduğunu hatırlatmaktadır.

Notlar

1. Bu özet David Held'in şu eserinden alınmıştır: 'Beyond liberalism and Marxism?', Gregor McLennan, David Held ve Stuart Hall (der.) içinde, *The Idea of the Modern State*, Milton Keynes, Open University Press, 1984, ss. 223–40.
2. *Ibid.*, s. 231.
3. *Ibid.*, s. 236.
4. *Ibid.*
5. David Held, 'Liberalism, Marxism, and democracy', *Theory and Society* 22 (1993), ss. 274 (vurgu orijinal metindedir).
6. David Held, 'Democracy, the nation-state and the global system', *Economy and Society* 20 (1991), s. 150.
7. David Held, 'Democracy: from city-states to a cosmopolitan order?', *Political Studies* 40 (1992), s. 36 (vurgu orijinal metindedir).
8. George Crowder, 'Pluralism and liberalism', *Political Studies* 42 (1994), s. 303.
9. Alex Callinicos, 'Liberalism, Marxism, and democracy: a response to David Held', *Economy and Society* 22 (1992), s. 285.

Held'in Temel Çalışmaları

Introduction to Critical Theory: Horkheimer to Habermas, London, Hutchinson, 1980.

New Forms of Democracy (Christopher Pollitt ile birlikte), London, Sage in association with the Open University, 1986.

Models of Democracy, Cambridge, Polity Press, 1987.

'Sovereignty, national politics and the global system', David Held (der.) içinde, *Political Theory and the Modern State: Essays on State, Power and Democracy*, Palo Alto, California, Stanford University Press, 1989, ss. 214–42.

Political Theory Today (der.), Cambridge, Cambridge University Press, 1991.

'Democracy, the nation-state and the global system', *Economy and Society* 20 (1991), ss. 138–72.
Modernity and its Futures (Stuart Hall ve Tony McGrew ile birlikte), Cambridge, Polity Press in association with the Open University, 1992.
'Democracy: from city-states to a cosmopolitan order?', *Political Studies* 40 (1992), ss. 10–39.
Prospects for Democracy: North, South, East, West, Cambridge, Polity Press, 1993.
Foundations of Democracy: The Principle of Autonomy and the Global Order, Cambridge, Polity Press, 1993.
'Globalization and the liberal democratic state' (Anthony McGrew ile birlikte), *Government and Opposition* 28 (1993), ss. 261–88.
'Liberalism, Marxism and democracy', *Theory and Society* 22 (1993), ss. 249–81.
Cosmopolitan Democracy: An Agenda for a New World Order (Daniele Archibugi ile birlikte), Cambridge, Polity Press, 1995.
Democracy and the Global Order: From the Modern State to Cosmopolitan Governance, Cambridge, Polity Press, 1995.

Ayrıca Bakınız: **Cox, Fukuyama, Linklater, Ruggie**

Konuyla İlgili Yararlanılabilecek Kaynaklar

Archibugi, Daniele, 'Models of international organisation in perpetual peace projects', *Review of International Studies* 18 (1992), ss. 295–317.
Thompson, Janna, *Justice and World Order: A Philosophical Inquiry*, London, Routledge, 1992.

TERRY NARDIN

Profesör Terry Nardin, Wisconsin-Milwaukee Üniversitesinde uluslararası politik teori dersi vermektedir. Onu kitabın bu kısmındaki uluslararası toplum teorisyenleri arasına almamızın iki nedeni var. Birincisi Nardin'in çalışmalarının bu kitapta incelenen İngiliz Okulunun diğer üyelerinden (Bull, Vincent, Wight) farklılaşmış olması; ikincisi ise uluslararası hukukun doğası hakkındaki yorumunu geç İngiliz siyaset filozofu Michale Oakeshott'un (1901-90) felsefi temellerine dayandırmasıdır. Martin Wight uluslararası politik teori hakkındaki ünlü derslerini verirken, Oakeshott da London School of Economicste politika profesörüydü. Bildiğimiz kadarıyla Nardin, devletler arasındaki ilişkilerin belirli nitelikleriyle ilgili yorumunu meşrulaştırmak için Oakeshott'un çalışmalarını kullanan tek uluslararası toplum yazarıdır. Bu bağlamda Nardin'in çalışmalarını anlamak için işe onun akıl hocasının çalışmalarıyla başlamak şarttır.

Oakeshott yüzyılın belki de en önemli İngiliz politik düşünürlerinden birisiydi. Sivil toplum kavramını incelikle geliştirmiş ve modern devletin gelişimiyle ortaya çıkan bazı temel soruları incelemiştir. Aynı zamanda siyasal düşünce tarihinin çalışılma ve öğretilme şeklini büyük ölçüde etkilemiştir. Bazı çalışmaları çok karmaşık olsa da, yazdıklarının çoğu özellikle de denemeleri dikkate değerdir. Çağın Ortodoks birçok tutuculuklarını reddeden, geleneklere direnen biridir. Muhafazakâr olarak ün salmasına rağmen, belirli meseleler hakkında oldukça radikal bir duruşu vardır. Örneğin, üniversitelerde elitizmin büyük bir savunucusudur. Ona göre üniversiteler teknik okullarla karıştırılmamalı, sert akademik değerler bizatihi içsel değerleri için savunulmalıdır.

Oakeshott aynı zamanda modern devletin, ona atfedilen erdemleri konusunda da şüphecidir. Ona göre insan davranışları istenen hedefler peşinde giderken karşılaşılan beklenmedik olaylara verilen ve çeşitli pratikler bağlamında ortaya koyulan akılcı tepkilerden ibarettir. Bu davranışlar iki kategori altında toplanabilir. Bu hareketler 'akılcı' olabilir, yani belirli bir amaca ulaşmak için araçsal davranışı öngörebilir. Ya da 'ahlaki' olabilir ve bu durumda araçsal olmayan ve eylemi belirlemeyen kurallarla yönetilir. Örneğin bireylerin dürüstçe davranması gerektiği ilkesi, belirli bir durumda ne yapılması ya da söylenmesi gerektiğini belirtmez. Bu ayrım Oakeshott'un kategorileştirdiği ve *universitas* ve *societas* olarak adlandırdığı iki farklı insan ilişkisinde kendisini gösterir. Birincisi, örneğin bir futbol takımı gibi ortak bir hedef için bir araya gelmiş insan topluluğudur. Bu grubun hareketleri doğasında 'akılcıdır' ve bir hedefe ulaşmak için tasarlanmıştır. Öte yandan *societas*, özgür kişiler arasındaki ahlaki bir ilişkidir ve bu gruptaki her bir birey sadece bu birlik ve hareket için gerekli olan şartların otoritesini kabul eder, diğer durumlarda kendi hedeflerini elde etmek için ayrılırlar.

Oakeshott'a göre bu iki kavram ve onlarla ilişkilendirilen 'kelime dağarcığı', Avrupa'nın modern devlet anlayışının etrafında şekillendiği bir temeldir. Bu bir 'teleokrasi', yani ortak ve asli bir dizi hedefe ulaşmak için ortak bir çaba olarak adlandırılabilir. Bu yapıda hükümete düşen, içeriği ne olursa olsun amaca yönelik ilgiyi yönetmektir. Ya da uygulamaları belirli bir hedefi belirlemeyen ve sadece insanların ulaşmaya çalıştıkları şeylerin başarılmasını engelleyebilecek bazı koşulların ortadan kaldırılması anlamında 'negatif bir yetenek' sunan bir davranış çerçevesiyle sınırlandırılmış olabilir. 'Sivil beraberlik' bu ikinci şekilde ortaya çıkmıştır ve ortak hedefin elde edilmesine dair çıkış yolu sunmaz, sadece insan ilişkilerini, herkesin kendisine göre belirlediği 'iyi hayatı' elde etmesinin önünde engel olmamasını sağlayacak şekilde düzenler.

Terry Nardin, uluslararası toplumun özgün bir yorumunu meşrulaştırırken bu çerçeveyi kullanır. *Law, Morality and the Relations of States* (1983) kitabında Oakeshott'un 'sivil beraberlik' ile 'iş beraberliği' arasındaki ayırımını küresel seviyede uygular. Terimleri biraz değiştirerek kitabında 'amaca yönelik' ve 'pratik' birlik arasındaki ayrıma göndermede bulunur. Bunlardan ikincisi 'karar verirken, eyleme geçerken ve kararları değerlendirirken dikkate alınan bir dizi etmeni' ifade eder.[1] Nardin burada sadece Oakeshott'un birlik çeşitlerini uluslararası seviyede tekrar eder ve böylece Oakeshott'un sivil toplumda bireylere verdiği rolü, devletlere vermiş olur. Nardin'e göre uluslararası toplum en iyi devletlerden oluşmuş pratik bir beraberlik olarak anlaşılabilir.

> [Öyle ki] her biri kendi amaçları ve kendi iyi anlayışlarına adanmışlardır. Bu kapsayıcı topluluğun ortak yararı, bazı ya da çoğu üyesinin ortak olarak takip ettikleri amaçlarda değil, sadece buyurucu bir ortak organa katılım yoluyla elde edilebilecek olan adalet, barış, güvenlik ve bir arada yaşama gibi değerlerde yatar.[2]

Oakeshott'un ayrımını uluslararası topluma uygularken Nardin, Oakeshott'un engellemeye çalıştığı şeye, iç politikada *societas*'ın *universitas*'a tabi olmasına dayanır. Nardin, bu noktada modern devletin sınırları içerisinde bu 'iki hareket biçimi' arasındaki kavganın ortadan kaybolduğunu varsayarak akıl hocasından ayrılmaktadır. Nardin bu argümanı açıkça belirtmez, ancak bu varsayım çizdiği çerçeveyle mantıken uyumludur.

Bu durumda, biz devletler toplumunu ve uluslararası hukuku 'amaca yönelik beraberlik' olarak görmemeliyiz. Devletler arasında ortak amaçlar yoktur, her biri vatandaşları adına kendi iyi hayat vizyonunu takip eder. Bu, devletlerin bazı ortak amaçları olduğu ve bunları elde etmek için kendilerini bağlayacak antlaşmalara razı oldukları gerçeğini değiştirmez. Fakat devletler toplumu ve bu toplumun temel hukuk kurumu devletler arasında rıza konusu değildir. Belirli antlaşmaların içerikleri rıza ve pazarlık gerektiriyor olabilir, ancak Brown'un dediği gibi "neyin antlaşma sayıldığı ve devletlerin nasıl olup da antlaşmalara uyar hale geldikleri mantıksal olarak herhangi bir antlaşmanın içeriğinden önce gelmiştir."[3] Uluslararası hukukta böyle mantıken önce gelen meseleler 'buyurucu pratikler' alanına aittir. Nardin, devletler toplumunun devletler arasında amaca yönelik iş birliği olasılığının koşulu olan bu tür pratikler tarafından oluşturulmuş bir bütün olarak algılanması gerektiğini iddia etmektedir. Devletler uluslа-

rarası toplumdaki üyelik statülerini terk etmeden bu tür pratiklere katılımdan vazgeçemezler.

Nardin'in uluslararası toplum analizine yaklaşımı Wight, Bull ve Walzer'ınkinden birçok açıdan daha farklıdır. Wight ve Bull'un aksine, onların başlangıç noktası olan gerçekçi ve devrimci akımın savunucularına karşı uluslararası toplumu 'iyi birşey' olarak tanımlama ihtiyacı duymaz. Bunu yaptığından, Nardin'in yaklaşımı diğerlerine görece daha üstündür. İngiliz Okulu içerisinde, uluslararası toplumun değeri bir gelenek ya da düşünce sistemine eklemlenmiştir ve bu çerçevede uluslararası toplumun ne olduğu, ne olmadığı üzerinden tanımlanır. *Via media* (orta yol) Forsythe'a göre kendisini:

> ...her aşırılığı reddederek [tanımlar]. Gerçekçilere göre ahlaki kısıtlamalar devletler için geçerliydi ve öyle olmalıydı. 'Evrenselciler'e göre [devletler arasındaki siyasetten] kaçınılmamalı ya da tersine çevrilmemelidir. Bu pozitif birşey olmaktan çok çifte negatif işlevi görür.[4]

Nardin uluslararası toplumun orta yol olarak kavramsallaştırılmasıyla ilintili bütün problemlerden kaçınır. O, uluslararası sivil toplumu uluslararası ilişkilerde birbiriyle yarışan birçok 'unsur'dan biri olarak görmemesiyle Bull'dan ayrılır. Wight'ın bazen savunduğu gibi uluslararası toplumun buyurucu pratiklerinin gerçekçilik ile devrimcilik arasında uzlaştırıcı olduğuna inanmaz. Aslına bakılırsa Nardin bu tür iddiaları toptan reddeder. Uluslararası toplumda düzen ile adaleti bağdaştırma ikilemi onun problem ettiği bir husus değildir, çünkü ona göre bu düzen halihazırda adil bir düzendir. Burada adalet, devletlerin bir arada yaşamaya dair yöntemsel kurallarını ifade eder. Uluslararası toplum kırılgan bir *Gesellschaft* (topluluk) olarak sunulur ve bu toplum yerel olarak oluşturulmuş *Gemeinschaft*lara (toplum) izin verir. Dünyadaki devletlerin çoğunluğunca ifade edilen ve içerilen her iki gelenek ve bu geleneklerin değerleri arasındaki açık farklılığa verilebilecek en rasyonel cevap *etik göreceliği* bir sonuç olarak kabul etmek ve onunla o şekilde ilgilenmektir. "Görecelik, ... her biri gerçekliği tanımlamak ve ölçmek için kullanılan standartlarca belirlenen birçok gerçekliğin varlığını kabul etmemize dair uzlaşmazlığımızın bir kanıtı olarak ortaya çıkar."[5] Bu, gerçeğin meta-etik bir kriterinin var olması olasılığını inkar etmez -Nardin kesinlikle bir etik şüpheci değildir- sadece biz o kriterin ne olabileceğini henüz keşfetmiş değiliz.

Nardin'in yaklaşımının uluslararası topluma bakışı, şüphesiz ki muhafazakardır. Uluslararası toplum yöntemsel bir *societas*tır. Bu, istikrarlı bir birlikte varoluş durumunda devletlerin ortak çıkarla-

rını korur, fakat devletler ya da diğer aktörlerden biri bu toplumu amaca yönelik bir birlik haline getirmek isterse sarsılır. Adalet tarafsız kurallar demektir, aralarındaki güç ve zenginlik dağılımı ne olursa olsun tüm devletlerin eşit güçle yükümlülüklerini yerine getirmesini öngörür. Brown'un dediği gibi;

> ...yabancıların sahip olduğu mallara tazminat ödenmeksizin el konmasını yasaklayan kural tarafsızdır, çünkü ABD'de çalışan Bangladeşli bir şirketin korunmaya ne kadar hakkı varsa, Bangladeş'te çalışan ABD'li bir şirketin de korunmaya o kadar hakkı vardır. Nardin'in bakış açısına göre Bangladeşli şirketlerin güçsüzlüğü, sayısal azlığı bir önem teşkil etmez.[6]

Nardin uluslararası toplumun üzerine, Kuzey ile Güney arasında bir çeşit adalet dağıtımı elde etme yükümlülüğü gibi bir ortak amaç sorumluluğunu yüklemeye çalışan her türlü girişime karşı çıkmaktadır. Bunun ne anlama gelebileceği konusunda bir anlaşma olmaksızın uygulamaya koyma girişimleri başarısızlıkla sonuçlanacaktır ve halihazırda uygulamada olan yöntemsel adaletin zayıf olan temellerini sarsacaktır. Buna benzer olarak, Nardin devletlerin iç işlerine karışmaya izin veren uluslararası yasamaya da karşıdır. Adalet, "devletlerin bağımsızlık ve yasal eşitliğini, meşru müdafa hakkını, başkalarının içişlerine karışmama sorumluluğunu, antlaşmalara uyma yükümlülüğünü ve savaş halinde kısıtlamalara uymasını" gerektirir.[7] Onların bir arada yaşamaları için bir önşart niteliğinde olan bu sınırlı adalet tanımını muhafaza etmek devletlerin çıkarınadır.

Nardin'in bu sert uluslararası adalet anlayışı politik sonuçları bakımından muhafazakâr olmakla birlikte, İngiliz Okulundan da radikal bir ayrılışı temsil eder. İngiliz Okulunun John Vincent gibi birçok üyesi, uluslararası adaletin kozmopolitan adaletin unsurlarını içermekteki yetersizliğinden endişe etmekte ve bu anlayışın ayakta kalması için, ne kadar zor olursa olsun kozmopolitan ahlak unsurlarını içermesi gerektiğini iddia etmektedir. Nardin bunun tam tersini savunmaktadır. Ona göre uluslararası adalet bir çeşit amaçlı birliğe dönüşmeye çalışırsa, zamanla güçlenmek yerine zayıflayacaktır.

Bu, onun insan haklarını küresel düzeyde savunmakla ilgilenmediği anlamına gelmez. Nardin, bu hakların öneminden bahseder, ancak Oakeshottçu çerçevesiyle uyumlu olacak şekilde politik ve sivil hakların, ekonomik ve sosyal haklardan önce geldiğini vurgulamaktadır.

> İnsan haklarına saygıda ısrar etmek, bir topluluğun politikaları ve hukukunun, 'pratik beraberlik' fikrinin özünde olan insan-

lara ve amaçlarına saygıyla tarafsızlık ilkelerini yansıtmasını talep etmek demektir.[8]

Nardin'in etik ve uluslararası toplum alanındaki çalışmalara yaklaşımı, gücünü Oakeshott'un ortaya koyduğu iki tür ideal insan ilişkisi arasındaki ikiliğin sonuçlarını benimsemesinden almaktadır. Bu yaklaşımın ikna edici olup olmaması, bu ayrımı uluslararası ilişkilerde devletleri bireyler olarak ele alarak uyarlamanın ne kadar geçerli bir yaklaşım olduğuna bağlıdır. Nardin'e yönelik bütün eleştiriler onun bu varsayımından kaynaklanır. Çünkü eğer devletlerin 'iyi bir hayat' olarak tabir edilen, kendilerine ait bir vizyonları yoksa o zaman bütün bu çerçeve sağlam olmayan entellektüel ve ahlaki bir temel üzerine kurulmuş demektir. Simon Caney'in işaret ettiği gibi "Nardin'in (a) devletlerin içsel ahlaki değerleri olduğunu ve bu nedenle onlara saygı duyulması gerektiğini (b) devletlere, onları oluşturan insanlara ve topluluklara duyduğumuzdan daha fazla saygı duymamız gerektiğini kanıtlaması gerekmektedir."[9] Nardin bunu yapamazsa, Oakeshott'un ayrımının uluslararası toplum etiğini anlamakta bize yardımcı olacağını düşünmek anlamsız olur. Devletler birey değildir. Onlar vatandaşların 'iyi yaşam' anlayışına benzer bir anlayışa sahip değildirler. Örnek olarak Pol Pot'un yönetimindeki Kamboçya'yı düşünebiliriz. Uluslararası hukukça benimsenmesi gereken politik ve etik çeşitliliğin bir sınırı yok mudur? En azından Michael Walzer ki onun uluslararası etiğe yaklaşımı devletin haklarının meşruiyetinin, devletler ile korudukları topluluklar arasındaki ahlaki 'uyuma' dayalı olduğunu varsayar- başka devletlerin içişlerine karışmama politikasına bazı istisnalar olduğunu kabul etmektedir.

Nardin'in insan hakları ve devlet hakları arasındaki ilişki konusundaki düşünceleri *Law, Morality and the Relations of States* kitabının 1983'te basımından bu yana değişmiştir. 1986'da, Walzer'ın devletlerin haklarını temel insan haklarından yola çıkarak elde etme ve uluslararası ilişkilerde müdahaleye sert sınırlar koyma girişimlerini eleştiren bir makale yayımlamıştır.[10] Nardin, devletlerin içişlerine müdahaleyi insan hakları ihlaline dayanarak meşrulaştırmanın mümkün olduğunu savunmaktadır. Aynı zamanda bu sayede müdahalenin etik olarak yerindeliği üzerinde de sıkı sınırlamalar getirmesi, müdahaleyi meşrulaştırmayı zorlaştıran bir işlev olarak görmektedir:

(1) İnsan haklarını korumayı amaçlayan silahlı müdahale ancak diğer, şiddet içermeyen daha dar kapsamlı çözüm yolları denendikten ve başarısızlığa uğradıktan sonra yapılabilir.

(2) Müdahalenin, asıl konusu olan ihlali gidermesi olası olmalıdır.
(3) İnsan hakları ihlalleri müdahaleden kaynaklanacak insan zaiyatına değecek kadar ciddi olmalıdır.
(4) İnsani müdahalenin uluslararası istikrar üzerinde neden olması beklenen olumsuz etkileri en düşük düzeyde olmalıdır.[11]

Ne yazık ki bu kriterler müdahaleyi meşrulaştırmayı zorlaştırsa da, müdahalenin geçerli nedeni insan hakları olursa, Nardin'in insan hakları ile devlet hakları arasındaki bağlantıyı kabulü, onun uluslararası topluma dair muhafazakar yaklaşımını meşru kılmayı amaçlayan amaçlı/pratik ayırımı zayıflamaktadır.

Buna göre devletlerin uluslararası topluma üye olmanın ayrıcalıklarından yararlanma hakkı kesin bir hak olmak yerine koşullu bir haktır. Bu duruş, uluslararası toplumun etik ve kültürel farklılıklar üzerine kurulu olduğu argümanınını da zayıflatmaktadır. Brown'un işaret ettiği gibi "eğer çeşitlilik devletlere kendi halklarına kötü davranmaları hakkını veriyorsa, bu durumda bu tür bir çeşitliliğin neden değerli görülmesi gerektiğini anlamak zordur."[12] Caney'e göre, "eğer etik ve kültürel çeşitliliğe saygı gösterilecekse, bu kendi sınırları içerisindeki kültürel, dini ve etnik çeşitliliklere saygı duymayan devletlere müdahaleyi meşrulaştırabilir."[13] Caney aynı zamanda Nardin'in politik ve sivil haklarla ekonomik ve sosyal hakları ayırma ve politik ve sivil haklara öncelik verme girişimini ikna edici bulmamaktadır. Ona göre ekonomik ve sosyal haklar da en az politik ve sivil haklar kadar önemlidir, çünkü onlar devletlerin ve bireylerin amaçlı ya da pratik her türlü ilişkiye girmesinde en az sonrakiler kadar etkilidir.

Kısaca Terry Nardin'in projesi uluslararası toplum çalışmalarına farklı bir katkı sağlamaktadır. Onun yaklaşımı hem felsefi dayanakları, hem de normatif sonuçları bakımından İngiliz Okulunun diğer üyelerinden çok daha farklıdır. Ancak onun Bull, Vincent ve Wight'ın yazılarında yüzleştikleri zorluklar ve ikilemlerden kaçınıp kaçınamadığı bulanıktır. Nardin, uluslararası toplumun üyelerinin, bireyler gibi saygı ve bağımsızlığı hakettiğini varsaymaktadır. Fakat birçoğunun buna sahip olmadığı ortadadır.[14] Bu benzerliğin açık bir savunmasının yokluğunda, Nardin'in uluslararası toplum teorisi sakat temeller üzerinde durmaktadır. Onun tüm çabalarına rağmen devletler topluluğunun 'bir gardiyan melek' mi, yoksa 'küresel haydut' mu olduğu tartışması bir süre daha devam edecek gibi gözükmektedir.[15]

Notlar

1. Terry Nardin, *Law, Morality, and the Relations of States*, Princeton, New Jersey, Princeton University Press, 1983, s . 6.

2. *Ibid.*, s . 19.
3. Chris Brown, 'Ethics of coexistence: the international theory of Terry Nardin', *Review of International Studies* 14 (1988), s . 215.
4. Murray Forsythe, 'The classical theory of international relations', *Political Studies* 26 (1978), s. 413.
5. Terry Nardin, 'The problem of relativism in international ethics', *Review of International Studies* 18 (1989), s. 150.
6. Chris Brown, *op. cit.*, s. 219.
7. Terry Nardin, *Law, Morality, and the Relations of States*, *op. cit.*, s. 270.
8. *Ibid.*, s. 276.
9. Simon Caney, 'Human rights and the rights of states: Terry Nardin on nonintervention', *International Political Science Review* 18 (1997), s. 29.
10. Terry Nardin and Jerome Slater, 'Nonintervention and human rights', *Journal of Politics* 48 (1986), ss. 86–96.
11. *Ibid.*, ss. 93–94.
12. Chris Brown, *International Relations Theory: New Normative Approaches*, Hemel Hempstead, Harvester Wheatsheaf, 1992, s. 125.
13. Simon Caney, *op. cit.*, s. 29.
14. Bu noktada Robert Jackson'un uluslararası sistemde devletler ve yarı-devletler ayrımına bakmakta yarar var. Jackson son ikiyüz yılda uluslararası hukukta devlet egemenliğinin statüsünde temel bir değişim olduğunu savunmaktadır. Oysa on dokuzuncu yüzyılda uluslararası hukuk egemenlik haklarını vatandaşlarının temel politik ve ekonomik ihtiyaçlarını karşılayabilen birimlere verirdi. Irklar arası eşitlik normundan esinlenen dekolonizasyon süreci negatif egemenlik fenomenine yol açmıştır. Bugün birçok devlet vatandaşlarının temel politik ve ekonomik ihtiyaçlarını sağlama kapasitesinden yoksun olsa da, uluslararası topluma dahil olmanın olanaklarından yararlanmaktadır. Robert H. Jackson, *Quasi-States: Sovereignty, International Relations, and the Third World*, Cambridge, Cambridge University Press, 1990.
15. Bkz. Nicholas Wheeler, 'Guardian angel or global gangster? A review of the ethical claims of international society', *Political Studies* 44 (1996), ss. 123–35.

Nardin'in Temel Çalışmaları

Law, Morality, and the Relations of States, Princeton, New Jersey, Princeton University Press, 1983.

'The problem of relativism in international ethics', *Millennium: Journal of International Studies* 18 (1989), ss. 149–67.

'International ethics and international law', *Review of International Studies* 18 (1992), s. 19–30.

'Ethical traditions in international affairs', Terry Nardin ve David R. Mapel (der.) içinde, *Traditions of International Ethics*, Cambridge, Cambridge University Press, 1993, ss. 1–22.

Ayrıca Bakınız: **Bull, Vincent, Walzer, Wight**

Konuyla İlgili Yararlanılabilecek Kaynaklar

Brown, Chris, 'Ethics of coexistence: the international theory of Terry Nardin', *Review of International Studies* 14 (1988), ss. 213–22.

Brown, Chris, *International Relations Theory: New Normative Approaches*, Hemel Hempstead, Harvester Wheatsheaf, 1992.

Caney, Simon, 'Human rights and the rights of states: Terry Nardin on nonintervention', *International Political Science Review* 18 (1997), ss. 27–37.

Jackson, Robert H., *Quasi-States: Sovereignty, International Relations, and the Third World*, Cambridge, Cambridge University Press, 1990.

Oakeshott, Michael, *Rationalism in Politics and Other Essays*, London, Methuen, 1962.

Oakeshott, Michael, *On Human Conduct*, Oxford, Clarendon Press, 1975.

JOHN RAWLS

2002 yılında hayatını kaybeden John Rawls akademik kariyerinin çoğunu Harvard'da geçirmiştir. Ünü, politik felsefeyi, özellikle toplumsal sözleşme geleneğini yeniden canlandırmasından kaynaklanır. 1971 yılında yayınlanan ve en popüler çalışması kabul edilen *A Theory of Justice* kitabı belirgin bir bireyselcilik ile ayırtedilir ve bir tek topluma uygulanmak için geliştirilmiş 'hakkaniyet olarak adalet' *(justice as fairness)* kavramını sunmaktadır. Burada Rawls ilk seçim durumuna ya da kendi deyimiyle 'başlangıç konumuna' odaklanmaktadır. Başlangıç konumunda gruplar kendilerini bir cehalet örtüsünün ardına yerleştirirler ve bu onların kendi koşulları ve özellikleri hakkında bilgi sahibi olmalarını engeller. Cehalet örtüsünün arkasındaki insanlar ırklarını, cinsiyetlerini, yeteneklerini, sosyal statülerini ya da değer yargılarını bilmezler. Buna ilaveten kendi toplumlarıyla ilgili ayrıntıları da bilmezler.

Rawls, ahlaki bir bakış açısından bakıldığında bu ayırt edici özellikleri ve durumları bağlayıcı görmemekte, bunların adalet temeline uygun olmadıklarını savunmaktadır. Cehalet örtüsünde gizli olan anlam, herkesin içinde bulundukları duruma bakılmaksızın aynı haklara sahip olması gerektiği ilkesidir. Bu düşünce egzersizinin amacı, insanları kendilerini başkalarının yerine koymaya zorlamak ve herkesin paylaştığı temel çıkarları görmelerini sağlamaktır. Başlangıç konumundaki bireyler kendi çıkarlarını iki yolla maksimize etmeye çalışırlar: herkese geniş bir hak ve özgürlük alanı sağlayan *eşit özgürlük* ve Rawls'ın farklılık ilkesi olarak adlandırdığı adalet dağıtımı. Farklılık ilkesi şunu belirtir:

> Sosyal ve ekonomik eşitsizlikler öyle bir şekilde düzenlenmelidir ki:

(1) Adil tasarruf prensibinde olduğu gibi en dezavantajlı olana en çok yararı sağlasınlar,
(2) iş yerleri ve pozisyonları her durumda adil eşitlik olanağı sağlasın.[1]

Farklılık ilkesi eşitsizliğe, ancak toplumda kamu mallarından pay sahibi olmak açısından en dezavantajlı durumda olanlara en çok yararı sağladığı sürece izin vermektedir. Eğer en dezavantajlılar en çok yararı görmüyorsa, o zaman eşitsizlikler meşru değildir ve eşitlikçi bir dağıtım tercih edilir. Hakkaniyet olarak adaletin iki ilkesi bireylerin refahını maksimize etmek için oluşturulmuştur. Bu nedenle Rawls, insanların hakkaniyet olarak adaleti, toplumdaki refahını artırmak yerine, toplumun toplam tatminini artırmaya çalışan faydacılık gibi seçeneklere ya da cehalet örtüsü kalktığında bireylerin paylaşmayacağı değerlerin peşine düşmeye tercih edeceğini savunur. Bugün teorisyenlerin ve uygulayıcıların karşılaştığı kritik soru şudur: Adalet dağıtımı ulus devletlerin anayasal yapılarından kaynaklanabilir mi ya da kaynaklanmalı mıdır? Klasik adalet dağıtımı anlayışı, örneğin o topluma ait her kişinin sosyal haklardan kamu yararına katkıda bulunma kapasiteleriyle orantılı olarak yararlanması gerektiğini öne sürer. Buna karşın modern adalet dağıtımı kavramları, toplumsal erdemlere itaat edenlerden karşılık beklememeyi veya toplumdaki her bir bireyin özerkliğini vurgulamaktadır. Bunu yaparken, klasik adalet dağıtımı kavramlarının(sosyalleşmiş ve farzedilen eşitsizlik) göreceli eşitliğini ve kişinin kamu yararına katkıda bulunma kapasitesi konusunda kendi ön yargılarının etkisini saf dışı bırakmış olurlar.

İlginç bir şekilde Rawls'ın adalet teorisi sınırlar ötesi adalet sorusuna neredeyse hiç yer vermemektedir. Uluslararası adalete dair sarfettiği birkaç cümle de bu anlamda iki aşamalı bir yaklaşım öngördüğünü göstermektedir. Buna göre uluslararası adalet ilkeleri ülkedeki adaletten sonra belirlenmelidir. Dahası, Rawls'un devlet düzeyinde bireysel hak ve özgürlükleri maksimize etmeye olan bağımlılığı, küresel düzeyde adaletin milliyet gözetmeksizin tüm bireylerin refahını artırmak için benzer ilkeleri içereceği beklentilerine vurgu yapmaktadır. Thomas Pogge örneğin, devletlere dair, Rawls'un bireyselliği ile çelişen ve dünya çapında tüm bireylerin temsil edileceği bir başlangıç konumu düşünmektedir.[2] Ona göre Rawls'un başlangıç konumundaki bireyler, kendi paylarına düşen hak, özgürlük ve maddi kaynakları hakkaniyet olarak adaletin küresel versiyonunu kullanarak maksimize etmek isteyeceklerdir. Bu, nerede doğduklarına bakılmaksızın tüm bireyler için benzer hayat beklentilerini garantileyecektir.

Yine de hakkaniyet olarak adaleti eleştirenler de yok değil. Örneğin toplulukçular *(communitarians)* Rawls'un bazı kavramlarını içerikten yoksun bulmaktadırlar. Michael Sandel, Rawls'un bireyleri iyilik kavramlarına dair bilgiden ve bu kavramın oluştuğu toplumdan yoksun bırakmak için cehalet örtüsünü kullanmasına karşı çıkmaktadır. Sandel, Rawlsçu 'ben'in topluluk bağları ve değerlerinden serbest ve birey ve toplumun adalet anlayışını belirleyen değerlerinin temel ahlaksal kaynaklarından yoksun olduğunu savunur.[3] 'Ben'le ilgili liberal fikirleri ve özellikle bu fikirlerin Rawlsçu formülasyonlarını eleştirmelerine rağmen toplulukçular Rawls'un hakkaniyet olarak adalet kavramına gerçek bir alternatif sunamazlar. Bu anlamda liberal-toplulukçu ayrışması gerçek bir bölünmeden çok bir seviye meselesidir.

Şunu belirtmek gerekir ki Rawls'un çalışması hiçbir şekilde toplulukçu düşünceyi görmezden gelmek anlamına gelmez. Daha çok bu düşünceyi yeni koşullara uyum sağlayacak hale getirmek için eleştirel bir girişimdir. Örneğin, *Political Liberalism* kitabında Rawls, grupların liberal adaleti bu düşünceye bağlılıktan çok, kendi belirli değerleri nedeniyle destekleyebileceklerini belirtmektedir.[4] Bu anlamda toplum içerisindeki taraflar, hakkaniyet olarak adalet gibi bir şeyi örtüşen fikir birliği nedeniyle destekleyebilirler. Kukathas ve Pettit, Rawls'taki bu kaymayı ahlaki ya da Kantçı aşamadan, Rawls'un çoğulculuk ve değerlerin farklılaşmasından kaynaklanan sorunlarla yüzleştiği siyasal aşamaya geçişin bir parçası olarak nitelendirmektedir. Rawls çoğulculuk ve değerlerin farklılaşmasından kaynaklanan problemleri bu sayede çözmektedir.[5] Aynı zamanda Rawls ulus aşırı adaleti istisna olarak tanımlamaktadır. Radikal bir şekilde bireyci ve yeniden dağıtımcı hakkaniyet olarak adaleti ulusal boyutta önerirken, Rawls uluslararası ilişkilerin uluslararası hukukun daha geleneksel ilkeleri tarafından yönetildiğini savunmaktadır. Burada Rawls'u kozmopolitan eleştirmenlerine karşı savunmak için iki çok çekişmeli hareketi vurgulamalıyız.

Birincisi, daha önce belirtildiği gibi, Rawls'un uluslararası başlangıç konumundaki taraflar, bireyler ya da devletler değil, halklardır. Bireyler ve onların refahı, hakkaniyet olarak adaletin özünde olmasına rağmen, bireyler uluslararası düzeyde hiçbir role sahip değildirler. Uluslararası düzeyde, insan haklarına saygı göstermek zorunluluğu dışında, sadece halklar haklara ve ödevlere sahiptir. İçsel düzeyden oldukça farklı olan bu duruş, Rawls'un uluslararası adalet üzerine yazdığı *The Law of Peoples* (1999) başlıklı yapıtında kozmopolitanların yoğun eleştirisinin hedefi olmuştur. Onlara göre halk fikri uluslararası ilişkilerin devletçiliğine hala güçlü bir şekilde bağlıdır. Onun ideal adalet ve hakkaniyet vizyonu, kendi-

liğinden *kozmopolise** dönüşmez. Bu daha çok, bazılarının uluslararası düzenin 'gerçekçi ütopyacı' olarak isimlendirdiği bir tasavvuru oluşturmaktadır.

Halkların Yasası kitabının altında yatan ilke ve bunların uygulandığı devletçi içerik Rawls'un (üstü kapalı) sınır-ötesi adalet anlayışından kaynaklanmaktadır. Rawls'un ulusal ve uluslararası bağlamda adalete yaklaşımı farklıdır ve bu fark büyük ölçüde ulusal ve uluslararası toplumlardaki farklardan kaynaklanmaktadır. Bir toplumdaki başlıca ahlaki özne bireylerken, uluslararası düzeyde kamu kültürü inkar edilemez bir şekilde devletçidir. Rawls'un *The Law of Peoples*'ı yerleştirdiği bu uluslararası kamu kültürüdür ve bu kültürün ilkeleri bireyler için değil, devletler içindir. Bu ilkeler, uluslararası politik felsefedeki normatif teorisyenler için önemli sorular ortaya çıkarmaktadır: Rawls'un halklar ve kişiler arasında yaptığı analoji ne dereceye kadar doğrudur? Rawls neden devletlerin zenginlik ve fakirliklerini dağıtım sorumluluğunu göz ardı ederek sosyal tercihlere bağlar, üstelik bunu içsel düzeyde bireyler için reddetmekteyken, neden uluslararası düzeyde bu çıkarların hiçbir rolü yoktur?

Bu sorular uluslararası düzeyde adalete dair Rawlsçu yaklaşım için önemli meseleler teşkil etmektedirler. Charles Beitz ve Alan Buchanan gibi liberal kozmopolitanlar kendi kozmopolitan konumlarının (küresel bir adalet dağıtımı) bireyselciliğe *A Thery of Justice*'den daha bağlı olduğunu iddia etmektedirler.[6] Onlar bireyi devlete ahlaki olarak daha üstün gördüklerinden, devlete ahlaki olarak daha ayrıcalıklı bir konum veren uluslararası adalet açıklamalarına karşı çıkmaktadırlar. Bireylerin ve bireylerin çıkarlarının bütün hakların ve ahlaki teminatların tek dayanağı olmasını tercih etmektedirler.

İkinci hareket Rawls'un uluslararası düzeyde eşitlik taraftarlığını reddetmesiyle ilgilidir. Fark ilkesindeki bireylerin aksine, halkların birbirlerine ekonomik yeniden dağıtım yükümlülüğü yoktur. Bunun yerine iyi halkların -yani liberal ve saygın politik birimlere sahip toplumlar- diğer halklara karşı yalnızca kendi saygın kurumlarını kurmakta yardımcı olmak yükümlülüğünü taşırlar. Bu yardım mutlaka ekonomik yeniden dağıtım şeklinde olmak zorunda değildir. Daha önce belirtildiği gibi Rawls fakirliğin esas sorun olmadığının üzerinde durmaktadır. Ona göre, sorunlu toplumlar saygın politik organları bilgi yetersizliğinden veya iyi yönetimi özendiren politik kurumlara sahip olmadıklarından kuramayabilir-

* Bkz. Çeviri Notları

ler; ya da toplumlar tam da bu yokluktan dolayı sıkıntıda olabilirler. Ancak bir kez bu kurumlar kurulduğunda, daha iyi durumda bulunanın dezavantajlı olana yükümlülüğü sona ermektedir.

Sorunlu toplumlarla ilgili bu anlayış, özellikle liberal ya da liberal olmayan devletlerde, Rawls'ın başlangıç konumunun uluslararası ilişkilere genişletilmesinin altını çizer. Onun liberal olan-olmayan ayırımı, uluslararası insan hakları kavramsallaştırmasına bağlıdır. Rawls bu kavramsallaştırmayı şu şekilde ifade etmektedir: "İnsan hakları... liberal anayasal demokratik bir rejimin vatandaşlarının ya da saygın hiyerarşik bir toplumun üyelerinin sahip olduğu hakların bir alt kümesidir."[7] Rawls bir toplumda temel insan haklarının önemini anlamak için üç koşul öne sürmektedir: Bunların yerine getirilmesi bir toplumun politik kurumlarının ve yasal düzenin saygınlığı için şarttır ve diğer halklar tarafından meşru ve güç yoluyla müdahaleyi önlemek için yeterlidir (örneğin diplomatik ya da ekonomik yaptırımlar veya aşırı durumlarda askeri güç kullanımı), ayrıca halklar arasındaki çoğulculuğa da bir sınır koymaktadır.

Bu anlamda Rawls Halkların Yasası (*The Law of Peoples*) formülasyonunu temel veya asgari insan hakları kavramından elde etmektedir. Yalnızca yukarıda sayılan hakların kişinin demokratik olan ya da liberal olmayan bir toplum mensubu olup olmadığına bakılmaksızın, adalet ya da ortak yarar formülasyonu yapılmasında asgari bir rol oynayacakları söylenebilir. Bu iddiayı eleştirmekte zaman kaybetmeyen kozmopolitanlar bu durumun cinsiyet haklarını sınırlayan ve vatandaşlarını sosyal ve ekonomik haklardan *haksız* yere mahrum eden hoşgörüsüz rejimlere karşı saygı ve tolerans gösterilmesine yol açacağını savunmaktadırlar. Rawls'un asgari insan hakları eşiğine sempati duyanlar, liberal olmayan toplumların kendi sistemlerini uluslararası adalet ve eşitlik standartlarına uygun olarak düzeltmelerine dair bir dizi makul beklenti sağladığını savunurlar. David Reidy'nin söylediği gibi:

> Doğru, Rawls'ın temel insan hakları, Evrensel İnsan Hakları Bildirgesi'nde, diğer iki sözleşmede ve diğer insan hakları belgeleri ve sözleşmelerinde sunulanlardan çok daha yetersiz kalmaktadır. Buna rağmen önemsiz değildirler. Uygulanmaları, içinde tüm hakların Kant'ın anayasal cumhuriyetleri ya da Hegel'in etik devletleri gibi kurulacağı bir dünyayı gerektirdiğinden, insan zulmünün en kötüsünü bertaraf etmede önemli bir yol katetmiş olacaktır. Bundan öte, Rawls'un temel insan haklarındaki hiçbir şey politik girişimleri veya yeni pozitif hakların evrensel insan haklarına eklenmesini engellemez.[8]

Anlatılanlardan da anlaşılacağı gibi, Halkların Yasası sadece temel insan haklarının doğrulanması değildir; aynı zamanda insan haklarına bağlılığın evrildiğini varsaymaktadır. Bu noktayı vurgulamak önemlidir; Rawls, halkların adaletini liberal olmayan devletlere makul bir hoşgörü ve nezaket (rasyonel grup çıkarları) yoluyla yaymaya izin verirken, gittikçe artan hoşgörünün esas nedeni olarak devletlerin iş birliğini ele almaktadır. Onun sınırlı savunması en başta tüm farklılıklara saygı duymamızı gerektirirken, ikinci olarak masum sivilleri ciddi istismarlardan korumamızı gerektirir; bu da son çare olarak insani müdahaleleye imkân vermekten geçer. Diğer bir deyişle, eğer devletler kendi sorumluluklarını yerine getirerek kendi vatandaşlarını korumakta başarısız olurlarsa bir çeşit müdahale masum vatandaşları korumak için şart olacaktır.[9] Bu istisna Rawls'un 'halklar toplumu' dediği kavramı veya farklı devletlerin halkları arasındaki iş birliğini desteklemek için gereklidir.

O halde liberal ve liberal olmayan toplumlar, halklar toplumunun temel özelliklerini içermektedirler. Rawls, liberal olmayan toplumları saygın hiyerarşik devletler ya da cemiyetçi toplumlar olarak ifade eder. Bu toplumlarda üyeler "kamusal alanda farklı grupların üyeleri gibi görülür ve her grup yasal sistemde saygın bir anayasal hiyerarşi içerisinde temsil edilir."[10] Saygın bir hiyerarşik toplum, iş birlikçi ve ahlaki olarak sorumluluk sahibi olan ve adil bir hukuk düenini onaylayıp destekleyebilen grup üyelerinden oluşur, yargı ise 'ortak bir adalet anlayışı tarafından yönlendirilmektedir. [11] Bu nedenle Rawls'un başlangıç konumu için ortaya koyduğu ikinci koşulu, söz konusu saygı ve hoşgörünün liberal olmayan toplumlara da uzanabileceğini göstermek üzere tasarlanmıştır. Liberal olmayan toplumlara eşit saygı ve hoşgörü ile ilgili olarak Rawls, liberal olmasalar da bu toplumlar arasından temel sivil ve politik haklara saygı gösterenlerin halklar topluluğuna katılabileceğini ve katılması gerektiğini söylemektedir. Fakat yine halklar topluluğu, halklar ve devletler arasında asgari bir iş birliği kavramı oluşturur, küresel toplum ya da vatandaşlık için bir çerçeve oluşturması için tasarlanmamıştır.

Yine de bu asgari uluslararası adalet kavramı bile uluslararası düzeyde daha güçlü bir ortak yarar düşüncesine veya Rawls'ın adlandıracağı gibi, örtüşen bir oydaşmaya varmayı olanaklı kılmaktadır. Rawls bunu şöyle açıklar: "Toplumun siyaseten aktif üyeleri ve adaletin gerektirdikleri, vatandaşın kendi sosyal düzeni tarafından oluşturulmuş olan temel çıkarlarıyla çok fazla çatışmaz."[12] Örtüşen fikirbirliği Rawls'un asgari uluslararası adalet kavramını meşrulaştırır mı bilinmez, ancak onun gerçekçi ütopyası önemli ve kozmopolitan adalet anlayışını karşılayan bir teori olmaya şüphesiz devam edecektir.

Notlar

1. John Rawls, *A Theory of Justice*, gözden geçirilmiş baskı, Cambridge, Massachusetts, Belknap Press/Harvard University Press, 1999, s. 250-266.
2. Thomas W. Pogge, *Realizing Rawls*, Ithaca, New York, Cornell University Press, 1989, s. 247.
3. Michael J. Sandel, *Liberalism and the Limits of Justice*, Cambridge, Cambridge University Press, 1982, s. 87.
4. John Rawls, *Political Liberalism*, New York, Columbia University Press, 1993.
5. Chandran Kukathas ve Philip Pettit, *Rawls: A Theory of Justice and its Critics*, Palo Alto, California, Stanford University Press, 1991, s. 121–41.
6. Bkz. Charles Beitz 'Cosmopolitan liberalism and the states system', Chris Brown (der.) içinde, *Political Restructuring in Europe: Ethical Perspectives*, London, Routledge, 1994; Allen Buchanan, 'Rawls's Law of Peoples: rules for a vanished Westphalian world', *Ethics* 110 (2000), ss. 697–721.
7. John Rawls, *The Law of Peoples*, Cambridge, Massachusetts, Harvard University Press, 1999, s. 37.
8. David Reidy, 'Rawls on international justice: a defense', *Political Theory* 32 (2004), s. 311.
9. John Rawls, *The Law of Peoples, op. cit.*, s. 71.
10. *Ibid.*, s. 65.
11. *Ibid.*
12. John Rawls, *Political Liberalism, op. cit.*, s. 134.

Rawls'un Temel Çalışmaları

'Justice as fairness', *Philosophical Review* 67 (1959), ss. 164–94.
Theory of Justice, Cambridge, Massachusetts, Harvard University Press, 1971.
Political Liberalism, New York, Columbia University Press, 1993.
'Reply to Habermas', *Journal of Philosophy* 92 (1995), ss. 132–80.
The Law of Peoples, Cambridge, Massachusetts, Harvard University Press, 1999.

Ayrıca Bakınız: **Beitz**

Konuyla İlgili Yararlanılabilecek Kaynaklar

Benhabib, Seyla, 'Borders, boundaries, and citizenship', *PS: Political Science and Politics* 38 (2005), ss. 673–77.
Buchanan, Allen, 'Rawls's Law of Peoples: rules for a vanished Westphalian world', *Ethics* 110 (2000), ss. 697–721.
Caney, Simon, 'Survey Article: Cosmopolitanism and the Law of Peoples', *Journal of Political Philosophy* 10 (2002), ss. 95–123.
Hayden, Patrick, *John Rawls: Towards a Just World Order, Cardiff*, University of Wales Press, 2002.
Kuper, Andrew, 'Rawlsian global justice: beyond the Law of Peoples to a Cosmopolitan law of persons', *Political Theory* 28 (2000), ss. 640–74.

Nussbaum, Martha, 'Women and the Law of Peoples', *Politics, Philosophy & Economics* 1 (2002), ss. 283–306.
Pogge, Thomas, 'Rawls on international justice', *Philosophical Quarterly* 51 (2001), ss. 246–53.
Reidy, David A., 'Rawls on international justice: a defense', *Political Theory* 32 (2004), ss. 291–319.

MICHAEL WALZER

Michael Walzer uluslararası ilişkiler öğrencileri arasında en çok *Just and Unjust Wars* (Haklı Savaş ve Haksız Savaş) kitabıyla bilinmektedir. İlk olarak 1977 yılında basılan bu kitabın ikinci baskısı 1992'de Körfez Savaşı'yla ilgili bir ön sözle birlikte yayımlandı. Kitap esas olarak Walzer'ın Vietnam Savaşı üzerine düşüncelerinden ortaya çıkmıştır ve devletler arasında güç kullanımının etik sınırları hakkındaki çok eski bir düşünce geleneği olan 'haklı savaş teorisi'ni modernleştirmek gibi çok iddialı bir girişimi temsil etmektedir. Walzer'ı uluslararası topluma adanmış bir grup teorisyen arasına koymamızın nedeni, bu teorinin devletlerin savaşa giderken yasal olarak başvurabilecekleri sebeplere (*jus ad bellum*) ve savaş başladıktan sonraki savaş uygulamalarına sınırlar konması (*just in bello*) konusunda Walzer'a temel ilkeleri ve ahlaki limitleri sağlamasıdır. Soğuk Savaşın sona ermesinden bu yana Walzer, teorisini iç savaş kavramı bağlamında insani müdahalelere uygulamıştır.

Michael Walzer savaş sonrası dönemin önde gelen politik teorisyenlerindendir ve onun uluslararası ilişkiler alanındaki çalışmaları çağdaş politik teoriye olan genel ilgisinin bir parçasıdır. 1935 yılında Pennsylvania'nın Johnstown isimli küçük bir sanayi şehrinde doğan Walzer, ilk yayınını 12 yaşında sendika grevleri ve seçim kampanyasıyla ilgili yapmıştır. Bugün Amerikan Solu'nun önde gelen dergilerinden *Dissent*'in editörlerinden biridir. Aynı zamanda *The New Republic* dergisinin editörlüğüne de katkıda bulunmaktadır. Hebrew Üniversitesinin yönetim kurulunda bulunan Walzer, lisans derecesini aldığı Brandeis'in de mütevelli heyetinde yer almaktadır. Cambridge Üniversitesinde Fulbright bursuyla öğrenim gören ve Harvard'da ders veren Walzer, bu okulda aynı zamanda doktorasını tamamlamıştır. 1980'den bu yana New Jersey Princeton'daki Institute for Advanced Studyde öğretim üyesidir.

Walzer'in ilk kitabı siyasi düşünce tarihinde İngiliz ayaklanması ve Püritan radikallik üzerineydi. 1960'larda ise Amerikan siyasetindeki politik yükümlülük, sivil itaatsizlik ve Vietnam Savaşı sürecinde vicdani red gibi güncel konular üzerine yazmaya başladı. *Just and Unjust Wars* kitabı modern dönemde savaşın değerlendi-

rilmesinde gerçekçilik ile pasifizm arasında bir uzlaştırma girişimi olarak da görülebilir. Walzer kitaba devlet adamlarının her zaman savaşmak, savaşmamak veya nasıl savaşılacağı konusunda seçme şansları olduğunu savunarak başlar ve ortaçağın haklı savaş doktrinini yeniden diriltmemiz gerektiğini öne sürerek devam eder.

Orta Çağ Hıristiyan doktrini, savaşın ahlaki sınırlarını tanımlamaya yöneliktir. Böylece kişi haklı ve haksız savaşları ayırt edebilecektir. Bu sayede savaş, Hıristiyan etik çerçevesinde belirli koşullara tabi olmak şartıyla kabul edilebilir kılınmaktadır. Thomas Aquinas'dan Francisco de Vitoria'ya bu düşüncenin skolastik kuruculari bu ayırımın, Hıristiyan prenslerin sadece katı ahlaki kurallar tarafından meşrulaştırabildikleri takdirde savaş açmaları ve meşru araçlar kullanarak savaşmalarını sağlamasını amaçlamışlardır. Tüm doktrin *res publica christiana* (Hıristiyan alemi) çerçevesinde geliştirilmişti ve uluslararası yasal güçle donatılmış güvenli ve istikrarlı bir *auctoriatas spiritualis*'in (ruhani otorite), Roma Katolik Kilisesinin varlığını varsayardı. Doktrin sadece savaşı kısıtlamakla kalmayacak, Hıristiyanlarla ihtilaflıların (prensler arasındaki mücadele ile Kilisenin kozmopolit otoritesini reddeden Türkler, Araplar ve Yahudiler gibi halklar arasındaki mücadele gibi) savaşlarını da birbirinden ayırt etmeyi sağlayacaktı. Kilisenin oluru ile gerçekleşen Haçlı ve misyoner savaşları *ipso jure* (hukuken) haklı savaşlardı ve bu tanım onların saldırganlık ya da savunma savaşı olmalarından bağımsızdı. Fakat Hıristiyanlığa karşı açılan her savaş *ipso facto* (fiilen) düşmanın kafir, kanun dışı ve suçlu olduğu, adaletsiz bir savaştı.

Bu nedenle Walzer'ın kendisine koyduğu ilk hedef modern haklı savaş teorisinin temellerini seküler ve modern bir çerçeveye oturtmaktı. Orijinal olarak haklı savaş teorisyenleri, tüm insanların ve ulusların dolaylı olarak Tanrı ve kanunları tarafından yönetilen bir dünya topluluğuna dahil olduğu fikriyle başlayarak uluslararası ilişkileri yöneten kuralları geliştirmişlerdi. Bu bakış açısı, bireylerin ve devletin birbirinden bağımsız eşitler olarak haklarına vurgu yapmaktansa, sosyal bütünlere karşı olan sorumluluklarına vurgu yapmaktadır. Walzer günümüz haklı savaş teorisinin, bireysel hakların önceliğine dayandırılması gerektiğini savunmaktadır. "Doğru olan, devletlerin organik bütünler ya da mistik birlikler olmadığı ...[ve] savaş hakkında vereceğimiz her kararın altında yatan en önemli unsurun bireysel haklar olduğudur."[1] Kitabın çok önemli bir paragrafında Walzer, devletlerin haklarının insan hakları meselesinden ayırımını şu şekilde açıklamaktadır:

> Devletlerin hakları üyelerinin rızasına dayanmaktadır. Ancak bu rıza özel bir çeşit rızadır. Devlet hakları kadın ve erkek bireylerden bir seri aktarım sonucu egemene geçmez. Uzun bir dönem sonunda [olan şudur ki] paylaşılan deneyimler ve çeşitli ortak faaliyetler ortak hayatı şekillendirir... birçok devlet en azından bir ölçüde vatandaşlarından oluşan topluluğa bekçilik eder; bu nedenle biz onların savunmacı savaşlarının haklı olduğunu varsayarız.[2]

İnsan haklarını devlet haklarına bu şekilde bağlayarak Walzer ülkesel bütünlük ve siyasi egemenliğin bireylerin hayatları veya özgürlükleriyle aynı şekilde korunabileceğini savunmaktadır. Walzer savaşın uygulanmasında etik limitleri insan haklarına dayanarak açıklar – bu limitler her iki taraf için de yükümlülükler içermektedir. Bu limitler özellikle savaşa katılmayanların dokunulmazlığı ve güç kullanımında orantılılık ilkesini içermektedir. *Jus ad* bellum'la (haklı savaş teorisi) ilgili olarak, insan hakları ile devlet hakları arasındaki ilişkiye ilaveten, Walzer 'yasalara uyma paradigması' diye adlandırdığı, uluslararası toplumu üye ülkelerce paylaşılan bir dizi ilkeye başvurmaktadır. Bu ilkeler altı önermeden oluşur:

(1) Egemen devletlerin oluşturduğu bir uluslararası toplum mevcuttur.
(2) Bu uluslararası toplum kendi üyelerinin haklarını oluşturan bir hukuka sahiptir- bunlardan ülkesel bütünlük ve siyasi egemenlik en başta gelmektedir.
(3) Bir devletin diğerinin siyasi egemenliğine yönelik muhtemel her türlü güç kullanımı ve tehdidi saldırganlık teşkil eder ve suçtur.
(4) Saldırganlık iki çeşit şiddet içeren cevabı meşru kılmaktadır: Mağdurun meşru müdafaası ve mağdur ya da uluslararası toplumun herhangi başka bir üyesi tarafından hukuki yaptırım.
(5) Saldırganlık dışında hiçbir şey savaşı meşru kılamaz.
(6) Saldırgan devlet geri püskürtüldüğünde cezalandırılabilir de.[3]

Yasacı paradigma kurallarını tanımladıktan sonra Walzer, insan hakları bağlamında devlet haklarının korunması için bu kuralların kısmi ihlalinin gerekebileceğini savunmaktadır. Esasında ihlal edilmeye uygun olan sadece beşinci kuraldır. Walzer, bağımsız bir devlete askeri saldırıyı sadece 'önleyici meşru müdafaa' durumlarında değil, aynı zamanda aşağıdaki hallerde de ahlaki olarak meşru kabul etmektedir:

(1)'Ulusal bağımsızlık' için mücadele eden ayrılıkçı müdahaleleri desteklemek (2) bir iç savaşta karşı müdahale ile diğer devletlerin müdahalelerini dengelemek (3) Hindistan'ın Bangladeş'i işgalindeki gibi köleleştirme veya katliam tehdidindeki halkları kurtarmak.[4]

Walzer'ın çözmeye çalıştığı ikinci problem ise onun haklı savaş teorisini pratikte modern savaşa uygulamanın zorluğudur. Walzer samimiyetle nükleer silahların "haklı savaş teorisini boşa çıkardığını ve bizim bildiğimiz *jus in bello* kavramının nükleer silah kullanımı tehdidini bile kınamamızı gerektirdiğini" kabul eder.[5] Tüm insanlığı rehin tutan nükleer caydırıcılık stratejisi, savaşa katılmayanların dokunulmazlığı ilkesine her şekilde karşıdır. Fakat Walzer'a göre bu bizim askeri teknolojimizin bir sonucudur ve askeri gereklilik olarak düşünülebilir, bu nedenle alışılagelmiş savaşın ahlaki limitlerine olan bağlılığımızı zedelememelidir. Bu limitleri keşfetmek için Walzer birkaç çarpıcı savaş zamanı örneği vermekte ve bunları faydacı tezlerin, sınırları şiddetin kısıtlanması olarak tanımlama girişiminin savaşmayan tarafların dokunulmazlığının gerekliliğini açıklayamadığını göstermek için kullanmaktadır. Sonrasında Walzer, bireylerin haklarına bakılarak oluşturulan savaş kurallarının nasıl daha akıllıca ve düzenli hale getirilebileceğini göstermekte, bu kuralların askeri teknikler değiştikçe nasıl yeniden biçimlendirilebileceğini anlatmaktadır. Modern denizaltı savaşı, kuşatma ve terörizm ve hatta gerilla savaşının ahlaki önemini açıklamaktadır. Walzer'in analizini diğerlerinden ayırt eden güçlü yönler benzer bir akıl yürütmeye dayalı ahlaki argümanlarla, incelediği ilkeyi örneklendiren somut tarihi örnekler arasında gidip gelen bir teknik kullanmasıdır. Walzer Thucydides'in Melian diyaloğu hikayesinden, Alman şehirlerinin müttefik güçlerince bombalanmasına ve My Lai*'ye kadar uzanan elliden fazla örnek verir.

Kitabın ikinci basımının ön sözünde Walzer, 1991 Körfez Savaşı'nı kendi teorisi ışığında değerlendirmektedir. Temelde Amerika'nın savaşı meşrulaştırmasını desteklemekte, ancak Bush yönetiminin Soğuk Savaş sonrası yeni dünya düzenine dair kullandığı dili ve Körfez Savaşı'nın bir çeşit demokrasi zaferi olduğu yönündeki fikirlerini eleştirmektedir. Walzer, ABD'nin ve müttefiklerinin Kuveyt'in egemenliği iade edildikten sonra Bağdat'a ilerlememelerini doğru bulur ve toplulukçu oluşuyla uyumlu olarak Walzer, halkı Saddam Hüseyin'in zulmünden kurtarmanın ABD'nin sorumluluğu olmadığını belirtir. Bu despot yönetimden kurtulmak

* Bkz. Çeviri Notları

Irak vatandaşlarına ve aynı şekilde Kuveyt'tekilere düşen bir sorumluluktur. Walzer'a göre Saddam Hüseyin'in Kürtlere ve Şii Müslümanlara yaptığı soykırım, onu Pol Pot ya da İdi Amin ile aynı kategoriye koymaz. Savaşın yapılış biçiminde ise Walzer, askeri hedefle sivil olan arasında ayrım yapılmadığından, Irak'ın altyapısının yıkımını kınamaktadır. Ayrıca kaçan Iraklı askerlere yapılan hava saldırısını da eleştirir, çünkü bu askerler artık Amerikalı ya da diğer müttefik askerlere tehdit oluşturmuyorlardı. Savaşın petrol için yapıldığını iddia ederek ABD'yi kınayanların savunmalarına devlet adamlarının kafasında karışık itici güçlerin olduğunu belirterek katılır görünmekte, fakat ABD'nin saldırganlığa karşı seçici olmasının teoriyi tümden terk etmek için yeterli neden olmadığını da belirtmektedir:

> Saldırganlık girişimi BM tarafından kınansaydı ve... bir devletler koalisyonu tarafından bu girişimlere karşı konulsaydı bu tabii ki iyi bir şey olurdu. Ancak bu belirli bir karşı koymaya itiraz için bir gerekçe değildir, sanki Tibetlileri kurtaramadığımız için ahlaki olarak tutarlı olmak pahasına Kuveytlileri de kurtarmamamız gerekirmiş gibi. Devletler güvenilmez aktörlerdir, bu nedenle savaş ve adaletle ilgili tartışma hala politik ve ahlaki olarak bir gerekliliktir.[6]

Walzer'ın "ahlaki ve politik teori bağlamında haklı savaş'ı yeniden ele alma" girişimiyle ilgili birkaç temel eleştiriye yer vermeden önce onun yaklaşımının iki yönüne değinilmelidir.

İlk olarak Walzer, yöntem olarak, 'keşif' (ahlaki gerçekçilerin bazen yaptığı gibi) ya da 'icat'a (koyu sözleşmeciler) karşı, kendi deyimiyle ahlak felsefinde 'yorum yolu' ya da 'sosyal eleştiri' yolunu seçmektedir. Walzer için ahlak felsefesine en iyi yaklaşım bizim yükümlülüklerimizi ve hareketlerimizi belirleyen ahlaki kodları diyalektik bir iletişime sokmaktır. Ahlak felsefesindeki argümanlar (ulusal ya da uluslararası) bir toplumda var olan ahlaklılığın *(morality)* yorumlarıdır ve sosyal eleştiri bizim hareketlerimiz ile hareketlerimizi yönetmesi gerektiğini kabul ettiğimiz idealler arasındaki uçurumu ortaya çıkarmaktır. 1987'de yazdığı gibi:

> Biz tartıştığımızda gerçekte var olan ahlakı anlatmış oluyoruz. Ahlak bizim için otoriterdir çünkü sadece onun varlığı sayesinde biz ahlaklı bireyler olarak varolabiliriz. Kategorilerimiz, ilişkilerimiz, bağlılıklarımız ve arzuladıklarımız mevcut ahlak tarafından şekillenir ve o sayede ifade edilir.[7]

İkinci olarak Walzer, insan olmanın ne anlama geldiğine dair soyut ilkelere dayanan evrensel haklara olan bağlılığımız ile belirli kültürler ve sorun alanlarına göre farklılık gösteren belirli haklar ve toplumsal ürünlere bağlılığımızı bağdaştırmak ister. Bu anlamda Walzer toplulukçu bir liberaldir.

Yukarıda bahsedilen her iki bağlılık da *Just and Unjust Wars* kitabında mevcuttur, ancak bunlar en iyi daha sonraki iki kitapta görülebilir. Örneğin *Spheres of Justice* (1983) kitabı toplulukçu ve çoğulcu liberalizme dair sofistike bir argümandır. Walzer basit yerine, kendi deyimiyle kompleks eşitliği savunmaktadır. Buna göre her şeyin herkese eşit şekilde dağıtılmasını öngören bir adalet anlayışındansa, farklı toplumsal ürünlerin farklı kurallara göre dağıtılmasını öngören bir dağıtımcı adalet gerekmektedir. Politika, ekonomi, aile ve işyeri farklı dağılım ilkelerine sahip, farklı alanlardır. Adalet her alanın bütünlüğünün diğer alanlardan gelecek taşmalara karşı korunmasını gerektirmektedir; en önemlisi siyasal yönetim ve aile paranın baskınlığıyla bozulmamalıdır. John Rawls ve yeni Kantçılara yönelik üstü kapalı bir eleştirisinde Walzer, her 'alan'daki çeşitli adalet ilkelerinin evrensel olmak yerine yerel olduğunu belirtir: "Adalet ilkeleri sadece belirli bir tarihi kimliği olan, belirli bir nüfusun saklı müşterek anlayışlarına dayanmalıdır."

Benzer bir şekilde en son kitabı *Thick and Thin: Moral Argument at Home and Abroad*'da (1994) Walzer 'gerçek' ve 'adalet' gibi bütün ahlaki terimlerin 'kalın' (yerel) ya da 'ince'(evrensel) açıklamalarla anlaşılabileceğini belirtmektedir. Argümanın içeriği ve amacı hangi ahlaki terimin kullanılacağını belirler. Walzer her zaman çoğulculuk ve farklılık kavramlarını desteklediğini iddia etse de, değişik kültürlerin bağdaşmaz olduğu ya da onların farklarının aşılamaz olduğuna inanmak istemez. Temelde benzer olmayan kültürler arasındaki farklılıklar, ortaklıklar yoluyla bağdaştırılabilir. Artık insan hakları konusunda, örneğin evrensel kültürel değerleri belirlemeyi hedefleyenler gibi temelci teoriler geliştiremeyeceğimize inansa da onun liberal toplulukçuluğu, bir çeşit 'yinelenmiş evrenselciliktir'. Bu ahlaki minimalizmin işlevi 'kalın' (yerel) ahlaklılıkları farklı olan kültürler arasında birlik ve dayanışmayı kolaylaştırmaktır. Diğer kültürlere yöneltilmiş ahlaki argümanlar 'ince' (uluslararası) anlamları olan fikirlere başvurmaktadır. 'İnce' (uluslararası) fikirler, kalın (yerel) ve tikelci anlamlar içerisinde yerleşik olan ortaklıkları oluşturmaktadır. Bu nedenle bu tür ortaklıklar sadece özel durumlarda, kriz durumlarında, ortak bir düşmana karşı birleşme ihtiyacı doğduğunda ortaya çıkmaktadır.

Bu nedenle Amerikalılar, Tiananmen meydanındaki Çinli öğrenciler özgürlük ve demokrasi isteyen pankartlarla yürüdüklerinde onlara yakınlık duyabilirler. Minimalizmin değeri, benzer deneyimleri paylaşan apayrı insanları ve kültürleri bir araya getirebilmesidir. Diğer taraftan tüm dünyaya ihraç edilecek tek bir demokrasi modeli olduğunu varsaymak oldukça yanlış olur. Çin'deki gösterilerin nedeni göstericilerin kendi hususi 'kalın' (yerel) ahlak anlayışlarından kaynaklanmaktadır.

1990'lara dair Walzer'ın başlıca kaygısı, özellikle Doğu Avrupa ve eski Sovyetler Birliği'ndeki yerel ve tikelci kimliklerin yeniden ileri sürülmeye başlanmasıdır. Bu durumu 'kabilelerin geri dönüşü' olarak adlandırarak, aslında tıpkı Bosna Hersek'te görüldüğü gibi kabile savaşlarının geri dönüşünü kastetmiştir. İşgal ve baskı korkusunun bu tür anlaşmazlıklar için en başta gelen neden olduğunu belirten Walzer, farklı kavimlere 'kendi kaderlerini tayin' hakkını vermenin bir yolu olarak 'korunaklı alanlar' yaratılmasını önermektedir. Soğuk Savaş sonrası dönemde bu hakkın kapsamı konusunda kararsızdır. Ayrılmayı, halkın arzuları doğrultusundaysa desteklemekte, ancak aynı zamanda yeni bir ulus devletin yaratılmasının genellikle başka bir ulusun bağımsızlığının bastırılması anlamına geldiğini de kabul etmektedir. 'İnce' (uluslararası) kendi kaderini tayin ilkesinin altında yatan şey, tüm ulusların kendilerini politik ihtiyaçları doğrultusunda yönetmelerine izin verilmesi inancıdır. Öte yandan minimalist evrensel bir fikir olarak, bu kendi kendini yönetmenin belirli bir politik ve kültürel bağlamda nasıl uygulanması gerektiğinin değerlendirilmesine dair bir ölçüt sunmamaktadır. Bu konuda bir kural oluşturmaktansa, Walzer kendi kendini yönetim için de, demokrasi için de tek bir model olamayacağını savunmaktadır. Kabilecilik, peşinen belirlenemeyecek çeşitli yollarla düzenlenmelidir.

Walzer'ın haklı savaş teorisi, kendi kaderini tayin, insani müdahale ve Körfez Savaşı konularındaki çalışmaları ile politik teoriye bakış açısı çok tartışılmıştır. Uluslararası ilişkiler öğrencileri için Walzer hakkında iki temel eleştiri belirtilmeye değerdir. İlki, içsel ve uluslararası ilişkileri, sadece sınırların içinde değil, sınırlar arasında da yeniden dağıtım ilkelerini içeren tek bir adalet teorisi altında birleştirmeyi başaramamakla suçlanmasıdır. Fakat Walzer'ın toplulukçu inançları, onun küresel fakirlik ve uluslararası eşitsizliğin diğer sorunlarından fazlaca bahsetmesini engellemektedir.

> Siyasi topluluğa tek akla yatkın alternatif insanlığın kendisi, uluslar toplumu ve dünyanın kendisidir. Fakat dünyayı kendi

> başlama noktamız olarak alırsak, henüz var olmayanı hayal etmek zorunda kalırız: O da tüm dünyadaki kadınları ve erkekleri içine alan bir topluluktur. Kendi değerlerimizin şartlandırmalarından kaçınarak bu insanlar için ortak anlamlar icat etmek zorunda kalırız, tabii yapabilirsek.[8]

Doğal olarak bu konum genel olarak kozmopolitanlar tarafından, ulus devleti sadece yasal bir topluluk olarak değil, bunun yanı sıra ahlaki bir topluluk olarak da görmesi dolayısıyla eleştirilmiştir.[9] İkinci olarak, *Just and Unjust Wars* kitabında Walzer'ın *jus in bello*ya dair savaş geleneklerine insan haklarını temel alması ve savaşmak hakkını sadece meşru savunma ile sınırlarken yasacı paradigmaya başvurması arasında bir gerilim vardır. Bunlardan ikincisi başka bir devletin meselelerine müdahalenin meşrulaştırılma kapsamına katı sınırlamalar koymaktadır. Walzer, ahlaki savaşımların tehlikesini en aza indirgemek için çok uğraşır ve bunu devletler toplumunun ulusal toplumlara önceki haklı savaş teorisyenlerinin iddia ettiğinden daha az benzediğini kabul ederek yapar. Bu nedenle devletler toplumunun kurallarının uygulanmasında daha fazla sağduyuya ihtiyaç olduğunu belirtir. Müdahale etmeme kuralında yapılan istisnaların; sadece bir hükümetle halkı arasında hiçbir uyum olmadığı açıkça ortaya konabildiğinde meşrulaştırılabilecek istisnalar olduğu sonucuna varmasının nedeni budur. Diğer türlü tercihler ihtiyatlılık yönünde kullanılmalıdır. Ancak savaşta kuvvet kullanımıyla ilgili geleneğin temeli olarak insan haklarını alarak ve müdahale etmeme ilkesine dair istisnaları insan hakları temeline dayandırarak Walzer kendisi için bir problem yaratır.

Eğer devletlerin meşruiyeti ve egemenliği 'nihayetinde bireylerin haklarından türüyorsa' ve meşruiyetin ne zaman kaybolduğunu belirlemek için mutlak bir eşik yoksa, o zaman şu durum ortaya çıkmaktadır: Bir devlet insan haklarını ihlal ettiğinde hem meşruiyetini, hem de egemenlik haklarını kaybeder, müdahale etmeme ilkesiyle korunanlar da dahil. Bu durumda ihlal ne kadar büyükse, bu tür bir koruma sağlama iddiası da o kadar zayıftır... ahlaki olarak konuşursak, kişi her zaman müdahaleyi olası bir çözüm olarak göz önüne alabilir.[10]

Walzer'ın argümanı üzerine yeterince kafa yorulmadan, onun devlet haklarını insan hakları temeline oturtma girşiminin yasacı paradigmanın etiği ile onun eleştirisi olan kozmopolitan etiği biraraya getirmekte başarılı olup olmadığı anlaşılamaz. Bu problemlere rağmen Michael Walzer'ın haklı savaş teorisini modernize etme girişimi normatif uluslararası ilişkiler teorisine yapılan en önemli katkılardan biri olmaya devam etmektedir.

Notlar

1. Michael Walzer, *Just and Unjust Wars: A Moral Argument with Historical Illustrations*, 2. Baskı , New York, Basic Books, 1992, ss. 53–54.
2. *Ibid.*
3. *Ibid.*, ss. 61–62.
4. *Ibid.*, ss. 86–108.
5. *Ibid.*, s. 14.
6. *Ibid.*, s. xxiii.
7. Michael Walzer, *Interpretation and Social Criticism*, Cambridge, Massachusetts, Harvard University Press, 1987, s. 21.
8. Michael Walzer, *Spheres of Justice: A Defense of Pluralism and Equality*, New York, Basic Books, 1983, ss. 29–30.
9. Bkz., özellikle, Michael Howard, 'Walzer's socialism', *Social Theory and Practice* 12 (1986), ss. 103–13.
10. Jerome Slater and Terry Nardin, 'Nonintervention and human rights', *Journal of Politics* 48 (1986), s. 92.

Walzer'ın Temel Çalışmaları

The Revolution of the Saints: A Study in the Origins of Radical Politics, Cambridge, Massachusetts, Harvard University Press, 1965.

Obligations: Essays on Disobedience, War, and Citizenship, Cambridge, Massachusetts, Harvard University Press, 1970.

Radical Principles: Reflections of an Unreconstructed Democrat, New York, Basic Books, 1980.

'The moral standing of states: a response to four critics', *Philosophy and Public Affairs* 9 (1980), ss. 209–29.

Spheres of Justice: A Defense of Pluralism and Equality, New York, Basic Books, 1983.

Interpretation and Social Criticism, Cambridge, Massachusetts, Harvard University Press, 1987.

The Company of Critics: Social Criticism and Political Commitment in the Twentieth Century, New York, Basic Books, 1988.

'The idea of civil society: a path to social reconstruction', *Dissent* 38 (1991), ss. 293–304.

Just and Unjust Wars: A Moral Argument with Historical Illustrations, 2. Baskı, New York, Basic Books, 1992.

'The new tribalism: notes on a difficult problem', *Dissent* 39 (1992), ss. 164–71.

Thick and Thin: Moral Argument at Home and Abroad, Notre Dame, University of Notre Dame Press, 1994.

Ayrıca Bakınız: **Beitz, Nardin**

Konuyla İlgili Yararlanılabilecek Kaynaklar

Beitz, Charles, *Political Theory and International Relations*, Princeton, New Jersey, Princeton University Press, 1979.

Beitz, C., 'Non-intervention and community integrity', *Philosophy and Public Affairs* 9 (1980), ss. 385–91.

Brown, Chris, *International Relations Theory: New Normative Approaches*, Brighton, Harvester Wheatsheaf, 1992.

Bull, Hedley, 'Recapturing the just war for political theory', *World Politics* 31 (1978), ss. 588–99.

Donelan, Michael, 'Reason in war', *Review of International Studies* 8 (1982), ss. 53–68.

Doppelt, Gerald, 'Walzer's theory of morality in international relations', *Philosophy and Public Affairs* 8 (1978), ss. 3–26.

Doppelt, Gerald, 'Statism without foundations', *Philosophy and Public Affairs* 9 (1980), ss. 98–403. Aynı zamanda Charles R. Beitz, Marshall Cohen, Thomas Scanlon ve A. John Simmons (der.), *International Ethics: A Philosophy and Public Affairs Reader*, Princeton, New Jersey, Princeton University Press, 1985, ss. 238–43.

Galston, William, 'Community, democracy, philosophy: the political thought of Michael Walzer', *Political Theory* 17 (1989), ss. 119–30.

Luban, David, 'Just war and human rights', *Philosophy and Public Affairs* 9 (1980), ss. 160–81.

Luban, David, 'The romance of the nation-state', *Philosophy and Public Affairs* 9 (1980), ss. 392–97. Aynı zamanda Charles R. Beitz, Marshall Cohen, Thomas Scanlon ve A. John Simmons (der.), *International Ethics: A Philosophy and Public Affairs Reader*, Princeton, New Jersey, Princeton University Press, 1985, ss. 238–43.

Miller, David ve Walzer, Michael (der.), *Pluralism, Justice, and Equality*, Oxford, Oxford University Press, 1995.

Warnke, G., *Justice and Interpretation*, Cambridge, Polity Press, 1992.

Welch, David, *Justice and the Genesis of War*, Cambridge, Cambridge University Press, 1993.

TARİHSEL SOSYOLOJİ

Bu bölümde inceleyeceğimiz düşünürler uluslararası ilişkiler disiplininin spesifik bir alanında uzmanlaşmamışlardır. Özellikle Michael Mann, Charles Tilly ve Anthony Giddens sosyoloji alanında entellektüel birikime sahiptirler. İnceleyeceğimiz düşünürlerin tümünün uluslararası ilişkiler ile olan münasebetleri, devletin yükselişinin tarihsel dinamikleri ve devletin zaman ve mekân içinde savaş ve kapitalizmle olan ilişkilerinden kaynaklanmaktadır. Söz konusu düşünürlerin tümü bir dereceye kadar siyasal kuşağın sol tarafında yer alsa da bunların devlet görüşleriyle muhafazakârlığa eğilimli gerçekçilerin devlet görüşleri arasında ilginç benzerlikler vardır. Fakat bu düşünürler, incelemelerinde uluslararası ilişkileri (içsel) siyasal alandan bağımsız bir hareket kapsamı olarak görmeyi reddetmeleriyle gerçekçilikten ayrılırlar. Daha ziyâde siyasal eylemdeki böyle bir farklılaşmaya neden olan tarihsel koşullarla ilgilenmektedirler. Dahası, gerçekçiler iç siyasal alanı uluslararası alanla zıt kavramlar üzerinden karşılaştırmaya eğilimli iken (düzene karşı anarşi, barışa karşı savaş), bu düşünürler analiz düzeyinin her seviyesinde güç politikalarının baskınlığını kabul ederek daha empatik bir yaklaşım içindedirler. Devlet çift yüzü olan (Janus yüzlü) bir madalyondur. Devletin diğer devletlerle savaşmak amacıyla sakadat ve kaynak üretebilme yetisi, onun sivil toplumdaki diğer aktörler üzerindeki hâkimiyetiyle yakından ilgilidir. Sözü geçen düşünürler genel olarak devletin yükselişinin yörüngesini hem zaman, hem de mekân boyutunda karşılaştıran tarihçilerden oluşmaktadır. Bu kitapta çeşitli kategoriler altında incelenen düşünürlerin arasında olduğu gibi, bu bölümdeki düşünürlerinde kendi aralarında; kapitalizmin tarihsel açıklamalardaki rolü, Micheal Mann'ın deyimiyle "sosyal gücün kaynakları üzerindeki .... görece ağırlığı ve ekonomik faaliyetin açıkça küreselleştiği bir çağda devletin geleceği olmak üzere çeşitli tartışmalar bulunmaktadır.

ANTHONY GIDDENS

Anthony Giddens'ın uluslararası ilişkilere katkısı hem doğrudan, hem de dolaylı yollardan olmuştur. Devletin doğasını anlamamızda genelde 'modernite' ve özelde 'uluslararasının' önemi üzerine çeşitli yazılara imza atmıştır. Sosyoloji için uluslararası ilişkilerin önemi konusundaki kişisel ilgisine ek olarak Giddens, 1970'lerdeki 'Yapılaşma Teorisi' ile birçok uluslararası ilişkiler uzmanına da ilham vermiştir. Özellikle Alexander Wendt kendi araştırmasında, Giddens'ın erken dönem çalışması olan 'yapı-yapan' *(agent-structure)* sorunundan büyük oranda faydalanmıştır. Giddens'ın kendi devlet teorisi, karşılaştırmalı ve tarihsel sosyolojide amprik analizlerin bir sonucu olarak ortaya çıkmak yerine, Marksizm'in sosyal teorideki kapsamlı eleştirisiyle gelişmiş olsa da, Michael Mann ve Charles Tilly gibi Giddens da yeterli bir modern devlet analizinin 'iç/ulusal' ve 'dış/uluslararası' analiz düzeylerini kapsaması gerektiğine inanmaktadır. Giddens sosyal ve siyasal değişimi açıklarken yapıları maddeleştirmekten de belirgin olarak kaçınmaya çalışmaktadır.

Mann ve Tilly'de olduğu gibi Giddens'ın yazılı çalışmalarının azameti de okuyucunun gözünü korkutabilir. Ancak uluslararası ilişkiler öğrencileri açısından Giddens'ın bu alanda önemli olan birkaç kitabı bulunmaktadır, fakat bu çalışmaları üzerine muazzam bir ikincil literatür oluşturacak kadar itibarlıdır.

Giddens Ocak 1997'de 59 yaşındayken London School of Economicsin (LSE) direktörlüğü görevini üstlendi. Bu atama onun sosyoloji alanındaki öneminin yanı sıra, kısmen de çalışmasının disiplinlerarası kapsamı ve uygunluğuna bağlıydı. 1938'de doğan Giddens, 1959 yılında Hull Üniversitesinden sosyoloji ve psikoloji alanlarında birincilik derecesiyle mezun oldu. 1961 yılında sosyoloji yüksek lisans derecesini aldığı LSE'de yürüttüğü lisansüstü çalışmalarının ardından, 1970'e kadar Leicester Üniversitesinde sosyoloji dersleri verdi ve ardından eğitim vermek ve doktora çalışmalarını yürütmek üzere Cambridgee döndü. 1976'da da Cambridge Üniversitesi King's Collegedan doktora derecesini aldı; 1986'daysa aynı üniversitede Sosyoloji Profesörü oldu. Giddens LSE'deki görevine atanıncaya dek buradâ kaldı. ABD ve Avrupa'da da dersler veren Giddens, 1985'te Birleşik Krallık genelinde başarılı bir akademik yayınevi olan Polity Pressin kurulmasında da etkili oldu ve 1989'da ise Sosyal Araştırmalar Merkezi *(Centre for Social Research)* direktörlüğü ve başkanlığına getirildi.

Giddens'ın geniş kapsamlı çalışmalarının ışığında, onun uluslararası ilişkilerle ilgili çalışmalarının üç yönüne odaklanmak isti-

yoruz. Bunlar, sosyal analizde kapsayıcı bir metodolojik yaklaşım olan 'yapılaşma' teorisi; modern devlet teorisinin anahtar unsurları ve 'modernite' ile 'küreselleşme'nin doğası ve yönelimleri tartışmaları üzerine yaptığı son dönem katkıları olarak sıralanabilir.

'Yapılaşma' kavramı Giddens'ın sosyolojiye giriş ders kitabının içeriğinde yer almasa bile, takip eden pasajda kavramın ardında yatan ana fikri açıklamaktadır.

> Sosyal sistemler insan eylemleri ve ilişkileri tarafından oluşturulurlar: Bu örüntüyü sağlayan, zamansal süreçlerde ve mekânsal uzamlarda tekrar edişleridir... İnsan topluluklarını, kendisini oluşturan tuğlalar tarafından her an yeniden inşa edilen binalar gibi anlamalıyız. Hepimizin eylemleri, içinde yetişip yaşadığımız toplumun yapısal özelliklerinden etkilenmektedir, aynı zamanda bu yapısal özellikleri yine kendi eylemlerimizle tekrar üretir, hatta bir noktaya kadar değiştiririz de.[1]

Giddens'a göre herhangi bir sosyal sisteme dair yeterli bir sosyolojik analiz; 'yapıların' eylemi hem kısıtlama, hem de anlamlı eylemi mümkün kılma yollarına özel dikkat veren çifte yorumsama *(double hermeneutic)* yöntemini kullanmalıdır. Onun yapı fikri geleneksel sosyolojideki anlamından ziyâde, dil bilimindeki anlamına daha yakındır. Yapılar, sosyal sistemlerde aktörlerin gündelik sosyal var oluşları için çıkarım sağladıkları kurallar ve kaynaklar gibidir. Giddens'ın 1970'lerdeki pek çok çalışması, sanayi toplumlarındaki sosyal sınıflara dair işlevselci ve Marksist teorilerin yapısal determinizmine karşı teorisinin geliştirilmesine dayanıyordu.

Bunun yanı sıra Giddens, aktörlerin kişiliksiz ve mutlak sosyal güçlerin birer ürünü olarak görüldüğü pozitivist epistemolojinin sosyal bilimlerdeki etkisi üzerine eleştirilerde de yer almaktaydı. 'Yapılaşma' fikri, sosyolojideki aşırı iradecilik *(voluntarism)* ve bunun karşıtı olan determinizm arasında da bir uzlaşma sağlama çabasındadır. Daniel Ross'un belirttiği gibi, "bir sentez projesinin çocuğu olarak yapılaşma, sabit kaygılardan ayrı, yöntemsel bir mekanizma olarak görülmelidir."[2] Yine, 'çifte yorumsama'nın sosyoloğun sosyal işlevi için de önemli çıkarımlara sahip olduğu belirtilmelidir. Giddens'ın tartıştığı gibi sosyoloji ile ilgilenirken, kendileri zaten hali hazırda aynı eylemlerin anlam kurma sürecinde olan insanların eylemlerinin anlamını kurmaktayız. O halde, sosyologla incelediği aktörün bakış açıları arasında da olumlu bir

değişim meydana gelebilir. Herkes bir diğerinden öğrenebilir ve bu nedenle sosyolojik bilgi yönlendirdiğimiz hayatları dönüştürebilir.

Uluslararası ilişkiler öğrencileri açısından hiç şüphesiz ki Giddens'ın en önemli eseri *The Nation State and Violence* (Ulus-Devlet ve Şiddet)'dir (1985). Kitap Marksist tarihsel materyalizm eleştirisinin ikinci cildidir. 1981'de yayınlanan ilk cilt ise *Power, Property and the State* sosyolojiye dair Marksist ve işlevselci yaklaşımlara karşı güçlü bir saldırıdır. Bu eser, bireylerin eylemleri yoluyla sosyal dünyayı temsil etmelerine rağmen, bu bireylerin kaynakları eşitsizce dağıtan ve asimetrik güç ilişkilerinin sürmesine yardımcı olan 'yapılaşma biçimleri' aracılığıyla yeniden üretilip meydana getirilen kaynak ve koşulları kullandıkları fikrini ortaya koymaktadır. Giddens'a göre işlevselci ve evrimci analiz çerçeveleri, kapitalist toplumlardaki sosyal kaynakların dağıtımının devrimsel yönünü anlamakta da başarısızdır. Giddens, iki kaynak türü arasında bir ayrım yapar. *Dağıtıcı kaynaklar*, temelde ekonomik ve maddî iken, *otorite sağlayıcı kaynaklar* dağıtıcı kaynakların toplumdaki eşitsiz dağıtımını desteklerler. Kapitalizmin ortaya çıkışından önce, verili bir sosyal kaynak tipinin zaman ve mekân üzerine idaresinin –dağıtıcı ya da otorite sağlayıcı– düşük düzeyde olduğunu savunmaktadır. Kapitalizmin başlamasıyla birlikte, Giddens'ın deyimiyle 'zaman-mekân ayırımı' belirgin bir yayılmaya maruz kalır.

Onun savının can damarı sadece kapitalist toplumlarda sınıfların tüm toplumun temel yapısal ilkesi olduğu iddiasıdır. Kapitalist olmayan birçok toplum, içerisinde belirli sınıfları barındırsa da, sadece kapitalizmde sınıflar sosyal yaşamın tüm evrelerine nüfuz edip onu şekillendirir. Giddens bu nedenle sınıf toplumları ve sınıfların mevcut olduğu, fakat sınıf analizinin toplumun temel unsurlarının belirlenmesinde herhangi bir kaynak teşkil etmediği, sınıflara bölünmüş toplumlar arasında ayırıma gider.[3] Kapitalist olmayan toplumlarda otorite sağlayıcı kaynaklar üzerinde hakimiyet ilişkisi gücün esasını oluştururken, sadece kapitalizmde dağıtıcı kaynaklar üzerindeki hakimiyet ilişkileri güç ilişkilerini sürdüren merkezi ilişkileri oluşturur. Giddens, günlük yaşamın nitelikleri üzerine kapitalist hakimiyetin doğasının, daha önceki sosyal düzenleme türlerinden radikal bir şekilde farklı olduğunu ve özünde zaman ve mekânın şekil ve içerik olarak ayrılması olarak metalaştırılması ile ilintili olduğunu ileri sürmektedir. 'Zaman-mekân ayırımı'nın doğasını ve kapsamını açığa çıkararak Giddens, sosyal değişime tarihsel materyalist gelişimsel bakışın geçerliliği ile ilgili şüphelerin oluşmasına neden olmuştur. Köle toplumlardan komünizme

doğru olan evrimin izini feodalizm ve kapitalizm üzerinden süren klasik Marksist tasarım reddedilmelidir. Bu durum Hegel tarafından temellendirilen ve özgürleştirici bir amaca sahip devrimci işçi sınıfı biçimindeki 'tikelden tümele' doğru zorunlu bir hareketi varsayan teleolojik bir bakış açısı tarafından aksatılmıştır. Giddens için zaman ve mekânın metalaşması, kapitalizmi olanaklı kılan emeğin metalaşması kadar önemlidir ve dahası 'zaman-mekân ayırımı'nı destekleyen yapılanma biçimleri yalnızca kapitalizmin gereklilikleri ile de açıklanamaz.

Nation-State and Violence ilk ciltteki savı gözden geçirerek, sınıf toplumunun baskın durumunun sürmesini olanaklı kılan koşulları incelemektedir. Bu, Giddens'ın yapılaşma biçimlerinin modern zamandaki iç-dış/ulusal-uluslararası boyutlarını birbirine eklemlediği kitaptır. Tekrar etmek gerekirse, 'zaman-mekân ayırımı' teması merkez aşamadır. Dahası, Giddens kapitalizmin gelişimi, sanayileşme ve ulus-devletin hiçbir basit alt-yapı üst-yapı yöntemiyle yeterince anlaşılamayacağını savunmaktadır. Her birinin kendi bağımsız mantığı vardır ve biri diğerine indirgenemez. "Kapitalizm tarihsel materyalizmin genel çerçevesinden bağımsız olarak değerlendirilmelidir ve geçmiş tarih ve modern kurumların analizine farklı bir yaklaşımla bütünleştirilmelidir."[1] Giddens yönetsel birikimin bu bağlamda da özellikle devletin ayrışmasının itici gücü olduğunu iddia eder. Devletin artan yönetsel gücü, eylemi denetleme ve bilgiyi kodifiye etme yeteneğinden kaynaklanmaktadır. Sonuç olarak devlet, insan faaliyetlerinin zamanlamasını ve mesafesini artan bir şekilde kontrol edebilmektedir. Üretici güçlerin gelişimini olanaklı kılan, sadece emek gücünün metalaşması değildir. İş yerindeki gözetim de eşit miktarda önemlidir. Büyük oranda Michel Foucault'ya dayanarak Giddens, dağıtıcı kaynakların yoğunlaşmasının otoriter kaynaklara bağımlı olduğunu ve böylece verimliliğin tek başına kapitalimizin içinden gelişemeyeceğini savunur.

Kapitalizmin gelişimi, vatandaşlarını uzlaştırabilen ve güvenilir bir kanun yapabilen, ne Kralların geçici heveslerine, ne de Lordların ayrıcalıklı statülerine maruz kalacak merkezi bir devletin ortaya çıkışına bağlıdır. Charles Tilly'nin çalışmasında olduğu gibi, Giddens da bu işin on altıncı ve on yedinci yüzyıllardaki mutlakiyetçi devletlerin, değişen modern savaş biçimlerinin getirdiği zorunlulukla yönlendirilmiş yönetsel gücünün genişlemesi yoluyla başarıldığını iddia etmektedir. Kaynak çıkarma ihtiyacı, devleti ekonomiye para girişini, büyümeyi ve kitlesel zorunlu askerliği sağlamaya itmiştir. Devlet içindeki açık şiddetin azalması, devletin

nüfusunu daha fazla gözetim altında tutmasıyla beraber sanayileşme ve kapitalizmin yayılmasının zorunlu bir ön koşuluydu. Bu yüzden kapitalizm;

> içinde sınıf çatışmasının yaygın olduğu, fakat aynı zamanda hâkim sınıfin kendi kurallarını sürdürmek amacıyla şiddet araçlarına doğrudan erişime sahip olmadığı ya da bunu talep etmediği sınıf sisteminin yeni bir çeşididir.[5]

Sanayi kapitalizmi kendi içinde barışçıldır, fakat sadece "askerî güç dışarıya, diğer ulus-devletlere karşı yöneltildiğinden' *barışçıldır*".[6] Giddens'a göre 'modernite' dört 'kurumsal küme arasındaki' karmaşık ilişkilerle karakterize edilmektedir: Yükselen gözetim, kapitalizm, sanayileşme ve şiddet araçlarının merkezi kontrolü. Uluslararası ilişkiler öğrencileri için Anthony Giddens'ın önemi konusundaki analizinde Justin Rosenberg çıkarımlarından şöyle bahsetmektedir:

> Ulus-devlet sisteminin ortaya çıkışı başından beri, içsel birleşme ile aynı sürecin bir parçası olarak anlaşılmaktadır. Devlet sisteminin temel düzenleyici ilkesi haline gelen [dışsal] siyasal egemenlik, siyasal egemenliğin yerel ve uluslarüstü gibi diğer biçimlerinin pahasına kurulmuş yönetsel ve zorlayıcı birliğin ifadesidir.[7]

Giddens'ın bu süreci analizi aktörlerin, özellikle de devlet seçkinlerinin karşılaştıkları yapısal kısıtlamaları temsil etmeleri ile ilgilenmesi dolayısıyla Tilly ve Mann'inkinden belirgin bir şekilde ayrılmaktadır. Devletlerin kendi aralarındaki ilişkiyi düzenlemek için kullandığı -öncelikle güç dengesi sonrasında egemenlik olan- bir kısım söylemsel bilginin aynı zamanda modern devlet yapısının örgütlenmesini de biçimlendirdiğini öne sürmektedir. Ulus-devletin egemenliği, uluslararası hukukta devletlerin eşit olması ilkesi, sadece iç süreçlerden değil, aynı zamanda bu söylem etrafında birçok devletin geniş boyutlu dış etkileşimlerinden de kaynaklanmaktadır. Etkileşim basitçe ortaya çıkan devleti tanımlamaz, bilakis onu oluşturur. Mutlakiyetçi Fransa, bir imparatorluk olmaksızın Avrupa'da merkezi rol oynayan ve diplomasi geliştiren ilk devlettir. Giddens'ın 'yansıtmacı izleme' diye adlandırdığı devletin yeniden üretiminin koşulları olan bu diplomasi, uluslararası sistemin meşrû ve siyasî yapılarının temsiline katkıda bulunmuştur. 'İçsel' ve 'Uluslararası' karşılıklı olarak bağlı olan siyasal alanlar olup, ayrı değillerdir.

1990 yılında Giddens *The Consequences of Modernity* (Modernliğin Sonuçları) kitabını yayınlamıştır. Bir anlamda bu kitap, 'modernite'nin gelecekteki yörüngesinin incelemesi, tehlike ve fırsatlarının değerlendirmesi sebebiyle *Nation-State and Violence*'in bittiği yerden başlamaktadır. Bir kez daha söylemek gerekirse, modernite 'kurumsal boyutları' olan gözetim, sanayileşme, kapitalizm ve askerî güç ile tanımlanmıştır. Giddens özellikle modernitenin 'küreselleşmesi'nin postmodern bir çağda yaşadığımız anlamına gelip gelmediğiyle ilgilenmektedir. Şüphesi, modernitenin aşılmasından çok 'aşırılaştırılması' üzerinedir. Ona göre postmodernizm, sadece modernitenin aşırılaşmasını yansıtan estetik bir kategoridir ve bu 'geç modernite' durumu modernizm hakkında sistematik bilgiyi engellememektedir.

Bahsi geçen kitapta Giddens, 'önlenemez yıkıcı güç' olarak tanımladığı modern yaşamın kapsam ve hızı ile yakından ilgilidir. "İnsanlar olarak toplu halde bir dereceye kadar yönlendirebildiğimiz; ancak yine de kontrolümüzden çıkıp parça parça olabilme tehlikesini barındıran denetimsiz ve çok güçlü bir motor" yarattığımıza dair olan imge, bugün pek çok insanın duygusunu yansıtmaktadır.[8] Tartıştığı sorunun bir kısmı, yirminci yüzyılın sonlarındaki ayrışmanın hızlanmasında yatmaktadır. Sosyal hayatın, belirli coğrafi mahallinden 'edilmişliği', çıkarılmışlığı ve geniş bir zaman-mekân arka planı üzerinde yeniden düzenlenmiş olması ile ilgilenmektedir. Özelde yerinden çıkarılmış 'güven'in sosyal önemi sosyal sistemlere devredilmiştir.

Moderniteye dair bu umutsuz tasvirine rağmen Giddens, bu önlenemez yıkıcı gücün en azından kısmen yönlendirilebileceği düşüncesindedir. Bu bağlamda da 'ütopik gerçekçilik' olarak ifade ettiği, Marksist olmayan bir eleştirel teoriye yönelmektedir. 'Sol' ve 'sağ' gibi kavramların artık kullanılamayacağını iddia ederek, *özgürleştirici politikalar* –eşitsizlikten ve bağımlılıktan kurtulma– ve yaşam politikalarına –öteki'nin olmadığı, herkes için yaşamın karşılanabilme olasılığını ileriye götürme uğraşı– ikili bir bağlılığı onaylamaktadır.[9] Bu durum, modernitenin kurumsallaşmış dört kümesi ile birleştirildiğinde Giddens dört ideal muhalefet biçimi belirlemektedir. Bu nedenle, sadece işçi hareketinin uluslararasılaşmasını değil, devam eden çevresel tahribata karşı çıkması için ekolojik hareketleri, silah ticaretine karşı koyması için barış hareketlerini ve devletin bilgi kontrolü ve sosyal gözetimine karşı koyması için ifade özgürlüğünü de savunmaktadır. Bunların tamamı çağdaş dünyayı çevreleyen 'yüksek riskli neticelere' karşı koymak için muhtemel aktörleri ve muhalif yönelimleri tanımlamayı amaçlayan politik bir projenin parçasıdır. Modernitenin bahsi geçen dört kurumu, herhangi bir modern öncesi sosyal sistemden

daha ödüllendirici bir varoluşu mümkün kılmaktadır, ancak yalnızca ütopik gerçekçiliğin uygulamasına *(praxis)* yönelik bir çabanın desteklenmesi bu durumu kavramamızı sağlayacaktır. Giddens'ın son yıllarda sosyolojik analizden normatif formüllere doğru yönelişi ve söz konusu uygulama *(praxis)* hakkında ne düşünülürse düşünülsün, onun çalışmaları uluslararası ilişkiler için önemlidir. Rosenberg'in belirttiği gibi, onun çalışması "kendi özellikleri kapsamında ulus-devlet sistemini ve kurumlarının yeniden üretiminde şiddet araçlarını harekete geçiren ve dâhil eden belirli yolları düşünmede kavramsal bir kelime dağarcığı" sağlanmasına yardım etmektedir.[10]

Notlar

1. Anthony Giddens, *Sociology*, 2. baskı, Cambridge, Polity Press, 1993, s. 18.
2. Daniel Ross, 'Anthony Giddens', Peter Belharz (der.) içinde, *Social Theory: A Guide to Central Thinkers*, Sydney, Allen & Unwin, 1991, s. 124.
3. Anthony Giddens, A Contemporary Critique of Historical Materialism. Cilt 1. *Power, Property and the State*, Berkeley, University of California Press, 1981, s. 108.
4. Anthony Giddens, A Contemporary Critique of Historical Materialism. Cilt. 2. *The Nation-State and Violence*, Cambridge, Polity Press, 1985, s. 1.
5. *Ibid.*, s. 159.
6. *Ibid.*, s. 192.
7. Justin Rosenberg, 'A non-realist theory of sovereignty? Giddens' *The Nation-State and Violence*', *Millennium: Journal of International Studies* 19 (1990), s. 253.
8. Anthony Giddens, *The Consequences of Modernity*, Stanford, Stanford University Press, 1990, s. 139.
9. *Ibid.*, s. 156.
10. Justin Rosenberg, 'A non-realist theory of sovereignty?', *op. cit.*, s. 258.

Giddens'ın Temel Çalışmaları

Anthony Giddens'ın temel çalışmalarının tam bir listesi için bkz. Christopher Bryant ve David Jary (der.), *Giddens' Theory of Structuration: A Critical Appreciation*, London, Routledge, 1991, ss. 222–29.

Capitalism and Modern Social Theory: An Analysis of the Writings of Marx, Durkheim and Max Weber, Cambridge, Cambridge University Press, 1971.

Politics and Sociology in the Thought of Max Weber, London, Macmillan, 1972.

The Class Structure of the Advanced Societies, London, Hutchinson, 1973.

Positivism and Sociology, London, Heinemann, 1974.

Studies in Social and Political Theory, London, Hutchinson, 1977.

Emile Durkheim, New York, Penguin Books, 1978.

Central Problems in Social Theory: Action, Structure, and Contradiction in Social Analysis, London, Macmillan, 1979.
A Contemporary Critique of Historical Materialism. Cilt 1. *Power, Property and the State*, Berkeley, University of California Press, 1981.
The Constitution of Society: Outline of the Theory of Structuration, Cambridge, Polity Press, 1984.
A Contemporary Critique of Historical Materialism. Cilt 2. *The Nation-State and Violence*, Cambridge, Polity Press, 1985.
Social Theory and Modern Sociology, Cambridge, Polity Press, Basil Blackwell iş birliği ile, 1987.
The Consequences of Modernity, Cambridge, Polity Press, Basil-Blackwell iş birliği ile, 1990.
Modernity and Self-identity: Self and Society in the Late Modern Age, Cambridge, Polity Press, 1991.
Sociology, 2. baskı, Cambridge, Polity Press, 1993.
Beyond Left and Right: The Future of Radical Politics, Cambridge, Polity Press, 1994.

Ayrıca Bakınız: **Mann, Tilly, Wendt**

Konuyla İlgili Yararlanılabilecek Kaynaklar

Bryant, Christopher ve Jary, David (der.), *Giddens' Theory of Structuration: A Critical Appreciation*, London, Routledge, 1991.
Bryant, Christopher G.A. ve Jary, David (der.), *Anthony Giddens: Critical Assessments*, London, Routledge, 1997 (dört cilt).
Clark, Jon, Modgil, Celia ve Modgil, Sohan (der.), *Anthony Giddens: Consensus and Controversy*, New York, Falmer Press, 1990.
Cohen, Ira, J., *Structuration Theory: Anthony Giddens and the Constitution of Social Life*, London, Macmillan, 1989.
Held, David ve Thompson, John (der.), *Social Theory of Modern Societies: Anthony Giddens and his Critics*, Cambridge, Cambridge University Press, 1989.
Rosenberg, Justin, 'A non-realist theory of sovereignty: Giddens' *The Nation-State and Violence*', *Millennium: Journal of International Studies* 19 (1990), ss.249–59.
Shaw, Martin, *Global Society and International Relations*, Cambridge, Polity Press, 1994.

MICHAEL MANN

Michael Mann'ın uluslararası ilişkilere katkısı, disiplin içerisindeki mevcut teorik perspektiflerden herhangi birinin üzerine kurulu değildir. Kendisini uluslararası ilişkiler araştırmalarının 'bir tüketicisi', 'bir yabancısı', 'uluslararası ilişkiler kitaplarının satışının bağlı olduğu genel okuyuculardan birisi' olarak addetmektedir.[1] Elbette biçimsel anlamda bu doğrudur. Los Angeles'taki California Üni-

versitesinde Sosyoloji Profesörü olan 1942 doğumlu Mann, kendi çalışma alanını makro-sosyoloji ya da tarihsel sosyoloji, 'insan topluluklarındaki güç ilişkilerinin tarihi ve teorisi' olarak tanımlamaktadır.[2] Her anlamda bu oldukça mütevazi bir tanımlamadır. Sosyal gücün tarihsel kaynakları ve Soğuk Savaş sonrası dönemde devletin yükselişi ve akıbeti üzerine çalışmaları onun, bu kitaba uluslararası ilişkilerde önemli bir teori üreticisi olarak dâhil edilmesini meşrulaştırmaktadır. Ayrıca onun katkıları, uluslararası ilişkilerin Uluslararası İlişkiler olarak ayrı ve özerk bir disiplin içinde anlaşılabileceği varsayımını sarsmaktadır.

Mann'ın çalışmalarının kapsamının bu kitaptaki diğer düşünürlerden daha geniş olduğunu ve çalışmalarının kapsamının özetlenmeyi zorlaştırdığını söylemek doğru olacaktır. Sonuç olarak, burada esas olarak onun sosyal güç teorisinin ana unsurlarına ve devletin doğasını anlamamızı sağlamaya yönelik katkılarına odaklanacağız. Sonuçta Michael Mann'ın kuramsal ve tarihsel analizlerini çağdaş tartışmanın iki önemli alanına (uluslararası istikrar ve devletin içsel nitelikleri arasındaki ilişki ile 'küreselleşmenin' ulus-devlet üzerindeki etkisi) nasıl uyguladığını da açıklayacağız. Bu çalışmanın hazırlandığı dönemde Mann'ın gücün tarihi çalışması henüz tamamlanmamıştı. Tarihteki sosyal güç kaynakları üzerine olan ve dört ciltten oluşan eserinin ilk cildini 1986'da, ikincisini ise 1993'te yayımlamıştır. Yirminci yüzyılı kapsayan üçüncü cilt ise henüz yayımlanmamıştır. Son ciltte tarihsel anlatısının teorik çıkarımlarına yer vermeyi planlamaktadır. Sonuç olarak burada anlatılan, bir son tahlil olmaktan ziyâde süreç içindeki bir çalışmanın kısa özetidir.

Neolitik zamanlardan on sekizinci yüzyıla kadarki dönemi kapsayan *The Sources of Social Power*'ın ilk cildinde Mann, dört farklı güç tipolojisini ve onların zaman ve mekân içindeki etkileşimlerini sunmaktadır. Ona göre tarihsel ve sosyal değişimi yeterli düzeyde anlayacaksak iki yaygın varsayımı reddetmemiz gerekmektedir. İlk olarak, tarihsel değişim evrimsel değil, 'süreksiz'dir *(neo-episodic)*. Evrimle; dereceli toplumların 'medeniyet' ve devletin aşamalı, önlenemez kuruluşu ve yükselişini kastetmektedir. Mann, doğal çevremizi kontrol etme ve sosyal gücü düzenleyebilme yeteneğimizdeki sürekli gelişimin, aslında insanlık tarihindeki süreksiz değişimlerin rastlantısal sonuçları olduğunun sonradan farkına varıldığını öne sürmektedir. İnsanlık tarihinin kritik dönemlerinde, sosyal gruplar arasındaki güç biçimlerinin dağılımında çeşitli değişimler meydana gelmiş ve bunlar yönetim şekillerinde daha fazla değişimle sonuçlanmıştır. İkinci olarak Mann, toplumların müstakil, üniter biçimlerinin olduğu düşüncesini reddetmektedir.

Bunun yerine, sosyal gücün dört kaynağına dayanan bir tanımlama önerir: İdeolojik, ekonomik, askerî ve politik (IEAP). Yönetici seçkinlerin idarî kapasitesiyle ilgili olan 'politik' kategori, diğerleriyle aynı kategorik özerkliğe sahip olmayan bir güç kaynağıdır. Bunun nedeni, herhangi bir politik güç kullanımının ya ideolojik ya da ekonomik güce ve kuvvete, hem de inancın bileşimine sahip olmasına bağlı olmasıdır.

Mann'ın 'sosyal güç' biçimleri, Susan Strange'in 'yapısal güç' biçimleriyle karşılaştırılabilir. Strange üretim, finans, güvenlik ve bilgi yapıları arasında ayrım yapmaktadır. Mann üretim ve finansı 'ekonomik' kategoride birleştirmekte; 'askerî' kategori Strange'in 'güvenlik' tanımlaması ile uygunluk göstermektedir ve Strange'in 'bilgi' olarak adlandırdığı kategori ile Mann'ın 'ideoloji' olarak adlandırdığı kategori arasında benzerlikler bulunmaktadır. Bu kaynakların her biri kendi ilişki ve etkileşim ağına, kendi zamansal-mekânsal düzenlemesine sahiptir ve dolayısıyla toplumlar, toplamda yaygın güç alanlarıyla otoriter güç alanlarını birleştiren 'konfederal, örtüşen, kesişen ağlar' olarak belirirler. Birinci cilt daha sonra Mann'ın politik yönetimin baskın biçimi olarak devletin yükselişiyle sonuçlanan insanlık tarihindeki güç kaynaklarının etkileşimini ortaya çıkarmaktadır. Aşırı basitleştirmeyi göze alarak, tarihsel anlatıda her biri politik yönetimin belirli düzenleme biçimleriyle karakterize edilmiş dört ayrı bölüm bulunmaktadır.

Mann, insanlık tarihinin devletlerin olmadığı uzun bir döneminin ardından, en erken devlet ve medeniyetlerin iki tabakalı federal sistemler olarak, ideoloji, ittifak ve ticaretin daha yaygın ağları aracılığıyla birbirlerine daha yüksek bir düzeyde bağlanmış şehir devleti gruplaşmaları olduğunu savunmaktadır. Zorlayıcı imparatorlukların veya 'baskın imparatorlukların' yükselmesi, gücün daha yoğunlaşmış baskı ağları ile ilişkilendirilmektedir. Mann bunların yükselişini Sümer medeniyetinin MÖ 2310'da Akad'lı Sargon tarafından ele geçirilişine kadar takip eder. Politik yönetim/devlet biçimindeki ilk dönüşüme dair açıklama oldukça karmaşıktır, fakat Mann 'kafesleme' fenomeni üzerinde durmaktadır. Diğer koşullar eşitken, insanlar baskıcı yönetime dayanamayarak ilk fırsat bulduklarında ondan kaçmanın yolunu ararlar. Mann, Mezopotamya, Mısır, Hindistan ve Çin medeniyetlerinin taşkın yatakları ve çöller tarafından çevrelenmiş alüvyonlu tarım geçitleriyle bütünleşmiş olduklarına dikkatleri çekerek, askerî baskı kullanımının artmasına olanak sağlayan belirli topraksal ve sosyal ilişkiler içerisinde kısıtlı kalan, 'kafeslenmiş' toplumlardan bahsetmektedir.

Mann daha sonra, kaçınılmaz tarihsel gelişmeye dair varsayımlardan sakınarak, baskıcı imparatorlukların çöküşünü ve feodalizmin ortaya çıkışını ele alır. Askerî güç aracılığıyla baskı, büyü-

yen nüfusları idare etmek ve elitlerin üretim fazlasını elde edebilmelerini sağlamak için gerekli olabilir, fakat fethetmek, geniş bir coğrafî alanda insanları yönetmekten daha kolaydır. Emperyal merkezdeki yoğun güç ağlarıyla, çevredeki yayılmış güç ağları arasında gerginlik mevcuttur. Mann'ın baskı imparatorluklarının, yönetici elitlerin çevreyi yönetme konusundaki yetersizlikleri nedeniyle çöktükleri vurgusu önemlidir. Savaş teknolojisindeki değişimler de kısmen çöküşü getirmiştir. Örneğin, savaş arabalarının kullanılışı ve saban ve silah kullanımında demirin icadı, M.Ö. ilk bin yılda gücü demirin coğrafî kaynaklarına ve nihaî olarak da Barbar Avrupa'ya doğru kaydırmıştır. Grek medeniyetini ayıran, Orta Doğu ile daha ağır ve nemli topraklarıyla Avrupa arasındaki stratejik konumudur. Roma İmparatorluğu'nun yükselişi üstün piyâde kuvveti ve yönetici sınıfın sahip olduğu emsalsiz edebi kültür ve yolları üzerinde fethettikleri seçkinleri asimile edebilme kabiliyetine dayandırılabilir. Aynı zamanda Roma medeniyeti, çevresini barbar akınlarına karşı korumaktan yoksun olmasına rağmen, medeniyetin sivrilen ucunun Batıya doğru göç alanını da genişletmiştir.

Mann, Avrupa feodalizmi döneminde, gücün biçimleri arasındaki ilişkinin tekrar değiştiğini öne sürmektedir. Bu dönemde güç geniş bir alana yayılmış; hiçbir sosyal grubun bir tekele sahip olmadığı ve her birinin de bir dereceye kadar özerk olduğu yerel ve -merkezi olmayan güç ağları çoğalmıştır. Güç ilişkilerinin yerelleşmesi ve yoğunluğunun ortaçağ Avrupa'sına, döngüsel değişim yerine gelişimsel değişimi cesaretlendiren özel bir devingenlik sağladığı kabul edilmektedir. Diğer taraftan Hıristiyan Kilisesi, pek çok yerel derebeyi güç alanlarını kateden daha geniş bir ideolojik güç ağı sağlamıştır. Mann Emile Durkheim'ın dinin sosyal bütünleşmenin bir bağını sağladığı görüşüne dayanarak, kilisenin Avrupa toplumu için önemli bir normatif uzlaştırma kaynağı olduğunu savunmaktadır. Katolik Kilisesi, devletler arasında ve içinde şiddeti 'yatıştırmış' ve ticareti 'düzenlemiştir'. Kilisenin 'tüm Hristiyanlara yönelik düşüncelilik, hoşgörü ve yardımseverlik' telkini tüm Avrupalılara 'normalde önceki geniş toplumlarda gerekli olan baskıcı uzlaştırmanın yerine bir 'ortak insanlık' ve 'sosyal kimlik' vermiştir.[3] Buna ek olarak Kilise, ticari bağlantı ağları da sağlamıştır.

Zaman içinde bu bağlar artan bir şekilde sekülerleşmiş, Kiliseden çok kapitalizmin ihtiyaçları ile harekete geçirilmiştir. Ayrıca yerel rakip güç ilişkilerinin dinamizmiyle birleşen bu pan-Avrupa ticaret ağları, dokuzuncu yüzyıldan bugüne var olandan farklı bir kapitalist ahlakı teşvik etmiştir. Ülkesel devletin yükselişi ise çok daha sonra, Kilise kendi birliğini devam ettiremeyip Katoliklik ve Protestanlık olarak ayrıldığında ve 1648 Westphalia Barışı (Ulusla-

rarası ilişkiler öğrencileri için olağan başlangıç noktası) ile sonuçlanan dönemden sonra ortaya çıkmıştır. Ulusal devletlerin ortaya çıkışına dair yaptığı tarihsel analizde Mann, içsel politik idarenin ihtiyaçlarından çok, seçkinler arasındaki dışsal askeri rekabetin bu konudaki ana itici güç olduğunun önemini vurgulamaktadır.

Devletler arasındaki savaş ile onların içsel gelişmeleri arasındaki ilişki Mann'ın başyapıtının ikinci cildinde daha derinlikli incelenmektedir. Tekrar etmek gerekirse, sosyal gücün kaynakları arasındaki devingen ilişki, Mann'ın on sekizinci yüzyıldan Birinci Dünya Savaşı'na kadarki süreci incelediği titiz analizindeki düzenleyici motif görevini görmektedir. Sorgulamanın odağı coğrafî olarak Rusya ve Avusturya-Macaristan'a yapılan bazı atıflarla birlikte İngiltere, Almanya, Fransa ve ABD ile sınırlanmıştır. Mann, on sekizinci yüzyılda askerî ve ekonomik güç kaynaklarının politik ve ideolojik kaynaklara baskın geldiğini, buna karşın on dokuzuncu yüzyılda bu ilişkinin tam tersi bir yol takip ettiğini savunmaktadır. Mann bu süreci açan tüm temel politik devrimleri ve sanayi devrimini kapsamaktadır. İlk ciltte olduğu gibi, tarihsel doğrulamanın yokluğunda herhangi bir güç kaynağını bir diğeri karşısında ayrıcalıklı hale getirmeyi reddeder ve devletin bürokratik, işlevsel ve mâli genişlemesinin girift bir analizini sunmaktadır. Mann'a göre sosyal güç kaynakları 'sarmal' haldedirler. Bir zaman diliminde bir güç kaynağı (on sekizinci yüzyılın sonlarındaki askerî güç gibi), devletler ve sınıflar üzerinde güçlü bir etkiyle hızlı bir artış gösterebilir. Fakat güç biçimleri tamamen özerk değildirler. Böylesi bir sarmallaşmadan ortaya çıkan sürecin yapısal gelişmelerinin karakteristiği, Mann'ın tüm sosyolojik determinizm ve indirgemecilik biçimlerine olan husumetini de meşrulaştırmaktadır.

Mann'ın büyük teorisini henüz bekliyorken, onun 'karmaşıklıkla başa çıkabilmek için analitik bir giriş noktası'[4] olarak tanımladığı 'IEAP modeli'nin bulgusal kullanışlılığından memnun olmalıyız. Bu model, aynı zamanda yirminci yüzyılın sonunda çeşitli 'küreselleştirici güçlerin' etkisi sonucu devlet gücünde meydan gelen değişimin boyutlarını hesaplayabilmek için gerekli bir ilk adım olarak, devlet hakkındaki anlayışımızı derinleştirmek için de kullanışlıdır. Theda Skocpol, Charles Tilly ve Max Weber'in çalışmalarına dayanarak Mann, devleti aşağıdaki gibi tanımlamak için kurumsal ve işlevsel unsurları birleştirir:

(1) Kurumların ve kadro düzenlemesinin *farklılaşmış* bir dizisi,
(2) Politik ilişkilerin bir merkezden dışarıya doğru yayılması anlamında *merkeziyetçilik,*
(3) Üzerinde faaliyet gösterdiği *topraksal olarak sınırları belirlenmiş bir alan,*

(4) Fiziksel şiddet araçlarının tekeliyle desteklenmiş bir *otorite* ve *bağlayıcı kural koyuculuk* tekeli.[5]

Mann, *despotik* ve *altyapısal* güçler arasında önemli bir ayrıma gider. *Despotik güç*, 'seçkinlerin sivil toplum gruplarıyla rutin ve kurumsallaşmış müzakerelere başvurmadan yapmaya yetkilendirildiği bir dizi faaliyet'le ilgilidir. *Altyapısal güç*, 'devletin fiilen sivil topluma nüfuz etme ve bu alan boyunca politik kararları uygulama yeteneği'ne atıfta bulunmaktadır.[6] Zayıf ve güçlü devletler arasında bir ayırım yapmak, despotik ve altyapısal boyutlardaki göreli güçlerini belirlemeden bir anlam taşımamaktadır. Mann, dört ideal devlet türü arasında bir ayırıma gider. *Feodal* devletler gücün her iki boyutunda da zayıftırlar. *Emperyal* devletler yüksek seviyede despotik güce sahiptir, fakat altyapısal eşgüdümün derecesi düşüktür. *Bürokratik* devletler (kapitalist demokrasileri de kapsayan bir terimdir) altyapısal anlamda güçlü, ancak despotik anlamda zayıftırlar. Nazi Almanya'sı ve önceki Sovyetler Birliği gibi *Otoriter* devletlerse (her ne kadar Sovyetler Birliği'nin otoriter kategori yerine emperyal kategoride olması gerektiği öne sürülebilse de) yüksek düzeyde altyapısal ve despotik güce sahiptirler. Mann'ın tipolojisinde devletleri sınıflandırma şekli hakkında ne düşünülürse düşünülsün, bu tipoloji karşılaştırmalı sosyolojide olduğu kadar uluslararası ilişkiler çalışmalarında da son derece faydalıdır.

Mann'a göre, devletin sosyal hayata etkili nüfuzu için gerekli 'lojistik teknikler' çoğaldıkça, modern devletin altyapısal gücünde uzun dönemli bir tarihsel gelişim meydana gelmiştir. Bunlar, devletin sınırları içerisinde haberlerin iletilmesini mümkün kılan okur yazarlığın arttırılması; değeri devletin nihaî garantisi altında bulunan emtia takasına izin veren bir para sisteminin gelişmesi; ve iletişim altyapısının hızının giderek artması gibi devletin merkezden kontrol edilen ana faaliyetleri arasında bir işbölümünü içermektedir. Fakat Mann, tarihsel olarak devletin altyapısal gücünün yayılmasını kolaylaştırmış olmakla beraber, bu lojistik tekniklerin sivil toplumdaki diğer gruplar tarafından da kullanılmaya açık olduğunun altını çizmektedir.

> Gücün altyapısının gelişiminin tarihi boyunca gerçekte hiçbir teknik mutlak olarak ne devlete, ne de sivil topluma aittir... Açık olan soru şudur: Eğer altyapısal güçler toplumun genel özellikleri ise, onlara hangi şartlar altında devlet tarafından el konulmuştur? Devletin özerk gücünün kökenleri nelerdir?[7]

Mann'ın bu sorulara cevabı, devletin geç Orta Çağ döneminden beri bir politik hâkimiyet biçimi olarak devamını hesaba katan üç

özelliğini tanımlamaktadır. Bunlardan ilki, tüm toplumların kurallara ihtiyaç duyması anlamında devletin gerekliliğidir. Her ne kadar sosyal düzeni devam ettiren kuralları sağlayıcı ve onları zorlayıcı alternatifler olsa da (zorlayıcı güç, takas ve gelenek gibi), "devlete sahip olan toplumlar, varlığını sürdürebilmede devlete sahip olmayan toplumlara göre daha üstün bir değere sahiptirler".[8] İkincisi, devlet iç düzenin sürekliliğini sağlamanın yanında, kendisine devlet içindeki belirli grup çıkarlarına üstün gelme imkânı veren çeşitli işlevleri de yerine getirir. Bu işlevlerin başlıcaları ise; diğer devletlere karşı askeri savunmanın karşılanması, iletişim altyapısının sağlanması ve ekonomik yeniden dağıtım ve düzenlemenin yapılmasıdır. Her ne kadar bu iki özellik devletin çift yüzlü oluşunu meşrulaştıran en önemli özellikler olarak ayırt edilse de, Mann bunlara uzamsal ve örgütsel olan üçüncü bir özellik daha ekler. Yalnızca devlet, otoriter güç olduğunu iddia ettiği sınırları belirli bir toprak üzerinde *doğal* olarak merkezileşmiştir. Farklı sosyal güç kaynaklarının bileşimine dayanan diğer hiçbir 'güç gruplaşması' devletin bu belirgin özelliğine sahip değildir.

> Özerk devlet gücü, genel olarak sosyal hayatta gelişmiş merkezileşmenin kullanışlılığının bir ürünüdür.[9]

Çalışması alandaki bazı tartışmalara yönelik önemli çıkarımlar sağladığından, şu ana kadar Michael Mann'ın basitçe uluslararası ilişkiler 'tüketicisi' olmadığı anlaşılmış olmalıdır. Mann'ın çağdaş uluslararası ilişkiler anlayışımıza olan katkıları (kısaca) iki örnekle izah edebilir. Öncelikle, 'liberalizm, anayasacılık veya demokrasinin barışseverlikle ilişkilendirilmesi tamamen ve sonuna kadar uydurmadır'.[10] Bu, demokrasilerin ' kendi aralarında silahlı çatışmaların göreli yokluğunu, onların barışsever' doğaları temelinde açıklayan pek çok liberalin argümanlarını sarsan cesur bir iddiadır. Mann bu argümanların, devlet dışı aktörlerin askeri gücü kendi çıkarlarına hizmet edecek şekilde sahiplenme kapasitelerini kavrayamama hatasından kaynaklandığına inanmaktadır. Militarizmi 'sosyal hedeflerin peşinde sürekli düzenli askerî şiddetin kullanılışı' olarak tanımlamakta ve devletler tarafından bir siyaset aracı olarak kullanılan militarizmle, 'sivil toplum militarizmi' arasında bir ayrımda bulunmaktadır.[11] Uluslararası ilişkiler çalışmalarında liberaller, devlet militarizmine odaklanarak, sivil toplum militarizmini görmezden gelirler ve böylece ikiyüz yıl boyunca Avrupalılar tarafından kolonilerde uygulanan militarizm kayıtlarını gözden kaçırırlar. Aslında Mann Avrupa'da liberal demokrasiler güçlendikçe böylesi militarizmin denizaşırı ülkelerde arttığına inanmaktadır:

> Liberalizmde ahlâki gelişim projesinin taşıyıcıları olarak ulus ve devlet değil, birey ve sivil toplum ele alınmıştır. Bu yüzden liberal 'uygarlaştırma görevi' merkezden ayrı ve yaygındı... politik otonominin [ardından], [Britanya kolonileri] kendilerini artık Britanyalı olarak düşünmemekteydiler; oysa kendilerini 'Amerikalı' ya da 'Avustralyalı' olarak görmeleri de yerli halkların o kimliği paylaşabilme olasılıkları ve tamamen farklı ve 'aşağı' olmaları nedeniyle sorunluydu. Aslında, bir koloni rejimi içte ne kadar çok liberalse, kayıtlarda o kadar kirliydi. Uyruklarını eşit vatandaşları olarak görmeyen bir rejimin, müsadere ve şiddeti meşrulaştırmak için ırkçılığı benimsemesi daha az olası olabilir. Ve en kötü vahşetleri cesaretlendiren Avrupa ırkçılığı idi. Bu yüzden eski demokratik sömürgeler Amerika, Kanada, Avustralya ve Yeni Zelanda önceki sömürgeci efendilerinden daha fazla suç işlerken; İspanyol ve Portekiz sömürgeleri Britanya sömürgelerinden daha az vahşete maruz kalmışlardır.[12]

Eğer Mann'ın çalışmasındaki bu örnek bizi iyi huylu liberal görüşe karşı şüpheye düşürdüyse, (aynı zamanda uluslararası ilişkiler teorisyenlerinin de önemli bir meşguliyeti olan) küreselleşme üzerine son çalışması, insan toplumunun yeni bir biçiminin oluşum halinde olduğu düşüncesinin yok edilmesine yardım eder. Mann'ın farklı devlet biçimleri arasındaki özenli ayrımlarıyla beraber devlet üzerine olan yoğun çalışmalarının ışığında, bir tarafta 'tüm devletler', diğer tarafta da 'küreselleşme' arasında sıfır toplamlı bir ilişki kuran öneriler bize özendirici gelmemelidir. Mann'ın yakın dönem çalışmalarından biri, 'sosyal etkileşimin sosyo-uzamsal ağlarını' yerel, ulusal, uluslararası, ulusötesi ve küresel olarak beşe ayırmaktadır. Ardından ulus devletin devam eden varlığına yönelik olduğu öne sürülen dört 'tehdidi' (küresel kapitalizm, çevresel tehlike, kimlik politikaları ve post-nükleer jeopolitik) analiz etmektedir. Mann'ın ulus devletin bir politik hâkimiyet biçimi olarak devam eden direncini veya olası yakın çöküşünü konu eden ortak düşüncenin çoğunu çürütmesi şaşırtıcı değildir. Mann'ın makalesi, dört 'tehdit' alanının farklı devlet biçimleri üzerindeki farklılaşan etkileri ve beş farklı etkileşim ağı arasındaki eğilimlerin dağılımına ışık tutmak için IEAP modelinin kullanışlılığının iyi bir göstergesidir.[13]

Sonuç olarak Michael Mann sadece bir uluslararası ilişkiler teorisi 'tüketicisi' olmanın çok ötesindedir. Sosyal gücün tarihi üzerine olan çalışması bu yüzyılda sosyal teoride çığır açan bir entelektüel proje olarak kabul edilen Mann, alana çok katkı sağlamıştır. Onun kadar derin bilgiye sahip birinin sosyal bilimlerde disiplinlerle ilgili sınırlara saygı göstermemesi hiç şaşırtıcı değildir. Mann,

"akademisyenler arasında teori olarak geçen bütün soyut –izm ve –lojilerin hayranı olmadığını" ifade etmektedir.[14] Akademik iş bölümüne karşı bu denli açık tavır alışına rağmen, çalışmasında 'göreceliğe' doğru bir eğilimin ve kendi etik değerlerini bırakın savunmayı, açığa vurmaya yönelik bir reddedişin varlığını kabul etmektedir. Her ne kadar etik görecelilik makro-sosyolog için bir erdem olsa da, bunun bize sosyal gücün kaynaklarını geçmişte uygulandığından daha insanî bir tavır içinde yeniden yönlendirmede ilham verecek adil bir dünya düzeni hayal etmemize yardım etmekte pek bir faydası yoktur. Perry Anderson'ın belirttiği gibi, "bu boyuttaki hiçbir sosyolojik girişim, asla açık veya örtük birtakım siyasal tutkular tarafından hayat verilmeden üstlenilmemiştir..." Bunun sonuçta nereye varacağı merakla beklenecektir.[15] Bu arada geleneksel siyasal teorisyenler için akademide hâlâ bir rol bulunmaktadır.

Notlar

1. Michael Mann, 'Authoritarian and liberal militarism: a contribution from comparative and historical sociology', Steve Smith, Ken Booth ve Marysia Zalewski (der.) içinde, *International Theory: Positivism and Beyond*, Cambridge, Cambridge University Press, 1996, s. 221.
2. Michael Mann, *The Sources of Social Power, Vol. 1: A History of Power from the Beginning to 1760 A.D.*, Cambridge, Cambridge University Press, 1986, s. 1.
3. *Ibid.*, s. 381.
4. Michael Mann, *The Sources of Social Power, Vol. 2: The Rise of Classes and Nation-States, 1760–1914*, Cambridge, Cambridge University Press, 1993, s. 10.
5. Michael Mann, *States, War and Capitalism: Studies in Political Sociology*, Oxford, Blackwell, 1988, s. 4.
6. *Ibid.*, s. 5.
7. *Ibid.*, s. 11.
8. *Ibid.*, s. 12.
9. *Ibid.*, s. 29 (vurgu orijinal metindedir).
10. Michael Mann, 'Authoritarian and liberal militarism', *op. cit.*, s. 235.
11. *Ibid.*, s. 224 (vurgu Mann'e aittir).
12. *Ibid.*, s. 235.
13. Michael Mann, 'Has globalization ended the rise and rise of the nationstate?', *Review of International Political Economy* 4 (1997), ss. 472–97.
14. Michael Mann, 'Authoritarian and liberal militarism', *op. cit.*, s. 221.
15. Perry Anderson, *A Zone of Engagement*, London, Verso, 1992, s. 86.

Mann'in Temel Çalışmaları

The Sources of Social Power, Vol. 1: A History of Power from the Beginning to 1760 A.D., Cambridge, Cambridge University Press, 1986.

States, War and Capitalism: Studies in Political Sociology, Oxford, Blackwell, 1988.
The Sources of Social Power, Vol. 2: The Rise of Classes and Nation-States, 1760–1914, Cambridge, Cambridge University Press, 1993.
'Authoritarian and liberal militarism: a contribution from comparative and historical sociology', Steve Smith, Ken Booth ve Marysia Zalewski (der.) içinde, *International Theory: Positivism and Beyond*, Cambridge, Cambridge University Press, 1996, ss. 221–39.
'Has globalization ended the rise and rise of the nation-state?', *Review of International Political Economy* 4 (1997), ss. 472–97.

Ayrıca Bakınız: **Giddens, Tilly**

Konuyla İlgili Yararlanılabilecek Kaynaklar

Abrams, Philip, *Historical Sociology*, Somerset, Open Books, 1982.
Bintliff, John, *European Social Evolution: Archeological Perspectives*, Bradford, Bradford University, 1984.
Halliday, Fred, 'State and society in international relations: a second agenda', *Millennium: Journal of International Studies* 16 (1988), ss. 215–30.
Hobson, John, 'The historical sociology of the state and the state of historical sociology in international relations', *Review of International Political Economy* 5 (1998), ss. 285–320.
Jarvis, Anthony, 'Societies, states, and geopolitics: challenges from historical sociology', *Review of International Studies* 15 (1989), ss. 281–93.
Skocpol, Theda, *States and Social Revolutions*, Cambridge, Cambridge University Press, 1979.
Smith, Dennis, *The Rise of Historical Sociology*, Cambridge, Polity Press, 1991.

JUSTIN ROSENBERG

Uluslararası sosyolojideki önemli akademisyenler arasında Justin Rosenberg muhtemelen en sivri dilli ve provokatif olanıdır. Rosenberg, Kees Van der Pijl ve Martin Shaw gibi uluslararası ilişkiler disiplinindeki pek çok dikkate değer Marksist temelli araştırmacının bulunduğu Sussex Üniversitesinde çalışmayı kabul etmeden önce, doktora derecesini aldığı London School of Economicste (LSE) birkaç yıl ders vermiştir. LSE'deyken, aralarında muhtemelen en dikkate değer olanı, Sussex Üniversitesinde uluslararası ilişkilerde ders veren Benno Teschke gibi pek çok akademisyeni uluslararası siyaset sosyolojisi üzerine çalıştırmıştır. Rosenberg'in uluslararası ilişkilerdeki sosyal teoriyi kavrayış tarzı tartışmasız olarak alandaki en parlakları arasındadır ve hala pek çok akademisyene, uluslararası ilişkilerde sosyal teorinin sorunları ve sınırlılıklarını yeniden değerlendirmede Marksist temelli yaklaşımları kullanmak için ilham vermeye devam etmektedir. Şüphesiz bu

akademisyenler, bugünün küreselleşen dünyasındaki sosyal problemler üzerine düşünmede Marksizm'in devam eden gücünü de kanıtlanmaktadır.

1980'ler boyunca kimilerinin üçüncü tartışma olarak adlandırmayı tercih ettiği, paradigmalar arası tartışmada (her ne kadar bazı eleştirel teorisyenler üçüncü büyük tartışma olarak pozitivist/post-pozitivist tartışmasına atıfta bulunsalar da) taraflar birbirlerini rasyonalist, küreselleşmeci ve Marksist/yapısalcılar şeklinde itham etmişlerdir. Rosenberg'in çalışması açıkça Marksist kampa girmektedir. Ancak diğer Marksist ve Gramşici yaklaşımların tersine, onun çalışması tarihsel materyalizm ve sosyal uygulanmasına *(praxis)* daha bağlıdır. Bu nedenle Rosenberg *The Empire of Civil Society* çalışmasında, Cox ve diğerlerinin gerçekçiliğin devlet egemenliği ve politik yapılara dair analizinin tarihsel zayıflığı olarak yaftaladıkları şeyi eleştirmektedir.[1] Burada Rosenberg anarşi ve egemenlik gibi gerçekçi kavramların, yanlış ve sınırlı ontolojik varsayımlar üzerine kurulu olduğunu göstermektedir. Ona göre; anarşi uluslararası sistemde sabit ve istikrarlaştırıcı politik yapıları oluşturmaktan ziyade, uluslararası sistemdeki sosyal ve politik ilişkilerin akışkan dinamiğini yansıtmaktadır. Rosenberg'in belirttiği gibi: "Jeopolitik sistemler, sosyal yaşamın geniş üretim -ve yeniden üretim yapılarından bağımsız olarak kurulamaz ve onlardan soyutlanmış olarak anlaşılamazlar."[2] Uluslararası sistemdeki devletler ve diğer oyuncular birbirlerinden bağımsız olarak davranmazlar, aksine davranışları birbirleriyle etkileşimleri ve sosyal pratiklerin oluşturulması ve yeniden üretilmesine katılımlarıyla şekillenmektedir. Örnek olarak bu sosyo-tarihsel süreç egemenliğin yıllar içerisinde evrilmesinin ve bu evrimsel sürecin anarşinin değişen doğasını yansıtmasının sebebidir. Örneğin on dokuzuncu yüzyılın sosyal anarşistleri de sınıf devrimi aracılığıyla toplumun hiyerarşik sınıf yapısını parçalama uğraşının aynı amaca hizmet ettiğini ileri sürebilirler: Politik düzen ve anlayışlara dair mevcut hiyerarşik kavramsallaştırma veya yanlış iddiaların tasfiyesi. Hemen hemen aynısı sosyal teoriye ve uluslararası ilişkilerde anarşiye uygulanabilir. Rosenberg'in belirttiği gibi: "Egemenliğin yeniden tanımlamasının gerçekçi tarih yazımında bir kırılma yaşanmasını sağlaması gibi, anarşinin bir sosyal biçim olarak yeniden keşfi de gerçekçi teoride belirleyici bir kırılmaya sebep olmaktadır".[3]

Rosenberg için anarşi problemi modern sosyal düşüncenin merkezi bir 'öğretisi' olarak kalmaya devam etmektedir. Bunun nedeni herhangi bir hükümetin yokluğunda, çatışma ve rekabetin sosyal adalet ve özgürlük mücadelesini körüklemesidir.[4] Burada vurgulanması gerekir ki, Marks komünist toplumu (evrensel sınıf) ve sınıf çatışmasını çifte bir odakla incelemeyi sürdürmüş ve komünist

toplumu kapitalizm içindeki yıkıcı sosyal güç ve çatışmalardan uzak olan ütopik bir toplumun başlangıcı olarak ele almayı tercih etmiştir. Rosenberg'in üzerinde durduğu nokta ise, sosyal ütopya için çabalamamız gerektiği değil, bunun yerine anarşinin uluslararası ilişkilerde sosyal teori problemi, yani uygulamaların sosyal oluşumlarını açıklayamaması olarak görülebilmesi ve görülmesi gerektiğidir. Bu, sınıf çatışması ve sosyal adalet gibi Marksist kavramların uluslararası düzeyde yeniden kullanılmasının sosyal teori için büyük öneme sahip olmasının nedenidir.

Rosenberg'in küreselleşme teorisini eleştirisi Marksizmi yeniden kullanma ihtiyacının güdümüyle ortaya çıkmaktadır. Ona göre 1990'lı yıllarda beliren küreselleşme teorisi bir dizi yanlış sosyal ve politik iddiaya dayanmaktadır. Rosenberg'in savı, küresel sivil toplum ve kozmopolitan demokrasi kategorilerinin, küresel olanın yeniliğine dair sabit veya verili varsayımları yansıttığıdır. Yine de onların argümanlarının değişmez ve yanlış önermelerini yansıtan bu yeniliklerdir. Bir diğer deyişle, bu yeniliğin doğası tam olarak nedir? Ve nasıl ortaya çıkmıştır? Küreselin yeni bir fenomeni yansıtması doğru olabilir, yine de onu verili kabul etmektense, küresel kavramının kökenlerini incelemek teorisyenlerin sosyal görevi olmalıdır. Rosenberg için küreselleşme teorisyenlerinin sosyal ve politik kavramların (yalnızca biçimlerini değil) içeriklerini araştırma amacını terk ederek sosyal teoriye ihanet ettiklerini iddia etmek adil görünmektedir. O zaman sosyal teorisyenlerin, eleştirmeye çalıştıkları ana akım sosyal bilimcilerden farkları var mıdır? Ve özü ile içeriği incelenemeyen küresel düzenin ontolojik varsayımları öne sürme hatalarından ders almakta başarısız değiller midir?

Sözü edilen endişeleri, *The Follies of Globalisation Theory* başlıklı ikinci kitabında şu iddiayla ele almaktadır: "Küreselleşme teorisi ile ilgili temel problem onun uluslararası ilişkilerle bağlantısındaki zorluklarda değil, bizatihi sosyal teori düzeyinde üstü kapalı söylenen daha derin çelişkilerde yatmaktadır...[bunlar] hem ontolojik olarak meşrulaştırmanın güç olduğu, hem de açıklama yerine maddeleştirmeye eğilimli olan uzamsala dair kavramsal enflasyondur".[5] Bu kitaptaki pek çok eleştirisi, somut ampirik çerçeveler oluşturmada hatalı olduklarını düşündüğü Anthony Giddens, David Held, Anthony McGrew, Zygmunt Bauman, Jan Art Scholte ve Daniele Archibugi'nin çalışmalarına odaklanmaktadır. Rosenberg'in bakış açısına göre küreselleşme teorisi 1990'larda sosyal ve beşeri bilimlerden yükselen sosyal teoriyle ilgilidir –diğer bir anlatımla, ticari ve sermaye akışlarındaki ani hızlanma ile Sovyetler Birliği'nin dağıldığı (veya tek uluslarüstü süper gücün yükseldiği) tarihsel konjonktürün yeni bir zamanın ruhu ya da tinsel arayış yarattığı dönemde. Böyle bir tarihsel konjonktürün

meyveleri ise demokrasinin küresel modelleri, evrensel topluluklar ve okyanus ötesi yandaşlıklar olmuştur.

International Politics dergisindeki uzun makalesinde Rosenberg, 1990'ların dönüştürücü sosyal olaylarının sosyal teoride bir boşluğa neden olduğunu savunmaktadır. İşte bu boşluğu doldurma *duygusu* da, 'geçici hızlanma duygusu ve uzamsal baskılar' olarak işaret ettiği şeyi ortaya çıkarmıştır.[6] 1990'ların *ruhu* pek çok ilginç soyut teori üreten kendi kendine yeterli tarihsel bir konjonktürden başka bir şey olmasa da, tamamen geçici bir fenomen olarak da düşünülemez. Rosenberg'in belirttiği gibi "bu boşluğu doldurma çabası bir sona geldiğinde, Küreselleşme Teorisini üreten zamana ve mekâna ait fenomenin dikkat çekiciliği azalmaya başlayacaktır – çünkü bu çekiciliği üreten yine sürecin devinimidir."[7] Küreselleşme teorisyenleri teorilerindeki zamansallığın ve mekânsallığın anlamlarını eleştirmeye gönüllü olmadıklarından, küreselleşmenin 'ideolojik kaldıraçları' haline gelmişlerdir.

Bu noktada, Rosenberg'in bu uzun makaledeki amacının yalnızca küreselleşme teorisinin teşhisine yönelik bir öneri yapmak değil, sosyal teori için güvenilir bir seyir ve yönelim sağlamak olduğu vurgulanmalıdır.. Her geçici fenomen gibi, *zamanın ruhu*nun sonu da *zamanın ruhu*nun ateşli, boş fikirleri üzerinde düşünme ve onun ötesine geçme fırsatları getirmiştir. Rosenberg'in belirttiği gibi buradaki zorluk, üç parçalı bir hareketle uğraşmaktır: "Başlangıçta, küreselleşmenin zamanın ruhu olarak nitelenişi; ardından küreselleşmenin kapitalist gelişim tecrübesiyle bulgusal ilişkisinin tanımlanması ve son olarak da 1990'ların benzersiz uluslararası konjonktüründe küreselleşmenin somut üretiminin ve çözülmesinin tespiti".[8]

Bu zorluk Rosenberg için iki temel soru ortaya çıkartmaktadır. Bunlardan ilki uluslararasıyla ya da uluslararası ile küresel arasındaki ilişki ile bunun uluslararası ilişkilerdeki ampirik olayların açıklaması üzerinde nasıl bir etkiye sahip olduğuyla ilişkili olmak zorundadır. Ona göre küreselleşme teorisi; küreselin meta-teorik kavramları ile bağlantısı ve küresel toplumun, yandaşlarını küreselleşen dünyanın ampirik gerçeklerini soruşturmaktan alıkoyması nedeniyle somut bir gündem üretememiştir. İkinci soru ise değişimin tarihsel sürecini açıklamada sosyal teorinin rolü üzerinedir. Rosenberg bu noktada, uluslararasının küresele evrimini açıklamak için Marks'ın kapitalist toplum teorisine geri dönülmesine ihtiyacımız olduğunda ısrarcıdır. Eğer Rosenberg 1990'ların küreselleşme teorisinin tarihin geçici bir bölümü olarak kaldığında haklıysa, teorisyenlerin sosyal hayatı sadece basitçe yorumlamayı değil, onu değiştirmeyi de öğrenmeleri nedeniyle bu süreç önemli hale gelir. Bu Rosenberg'in Marksizmin uygulanması açısından

niyet ettiği şey olsa da (olmasa da); küreselleşme teorisinin başarısız vaatlerinin yalnızca bu teorinin hatalı yönlerini açığa çıkartmakla ilgili olmadığı da açıktır. Bundan ziyâde bunlar uluslararası sınıf mücadelesinin Marksist kavramlarını hatırlatmakla ve küreselleşmenin değişen kurumsal dinamiklerinin yanı sıra sosyal ve ampirik güçlerin açıklanmasındaki somutlaştırmayla ilgilidir.

Yine de Rosenberg'in uluslararasıcı odağının, pek çok küreselleşme teorisyeninin özellikle 11 Eylül sonrasındaki süreçte (küresel terörizm ve devletin başarısızlığı) öngörmekte başarısız oldukları ürkütücü politik meydan okumalara dikkat çektiğini vurgulamak önemlidir. Eğer neyin küreselleşmesi gerektiğini biliyorsak, o zaman *realpolitik*in açmazlarını veya devlet başarısızlığı problemlerini kesinlikle kuramlaştırmamız gerekmektedir. Bu politik meydan okumaları değerlendirmek, küresel politikanın uluslararası boyutlarını fark etmek demektir. Rosenberg'in önerdiği gibi, bu uluslararası boyutun sosyal dinamiklerine iki genel sebeple odaklanmamız gerekir: Devletlerin hala yurttaşlarına baskı yapmayı tercih etmesi ve küresel kurumların böyle baskıları önlemekte güçsüz olmaya devam etmesi. Bunun için Rosenberg'in Marksist tabanlı yaklaşımının ortaya çıkarttığı daha önemli soru: Kapitalist toplumun somut tarihsel ve maddi şartlarına dair anlayışımızın, küreselleşme teorisinin maddeleştirmesiyle nasıl belirsizleştirildiğidir.

Ne var ki, çoğu kişi Rosenberg'in uluslararasının küresele evrilmesine dair Marksist temelli sosyal teoriyi düzenleme çabasına şüpheyle yaklaşmaktadır. Örneğin George Lawson'a göre Rosenberg'in Marksist ilhamlı indirgemeci yaklaşımı belirlenemezliğin ve hatta yapan'ın önemini unutmaktadır.[9] Bu eleştiri Rosenberg için ve hatta bir dereceye kadar politikası emek gücünün belirlenemezliğine vurgu yapan Marks için biraz haksız olabilir. Yine de Rosenberg'in çerçevesinin en belirgin çıkmazı, Marksizm'in vaatlerine yaptığı aşırı vurgudur. Marksizm, sonsuza kadar olmasa bile uluslararası ilişkilerin temel yapıtaşlarından bir tanesi olmaya devam edecektir. Buna rağmen, sınıf mücadelesi ve maddeleştirme gibi Marksist sosyal kategorilerin kendileri de bağımlı kavram ve ilkeler olarak ele alınmalıdır. Rosenberg'in Marksizm'e olan teorik sadakati ve bağlılığı bunun aksini iddia ediyor gibi görünmektedir.

Notlar

1. Justin Rosenberg, *The Empire of Civil Society: A Critique of the Realist Theory of International Relations*, London, Verso, 1994.
2. *Ibid.*, s. 6.
3. *Ibid.*, s. 156.
4. *Ibid.*

5. Justin Rosenberg, *The Follies of Globalisation Theory*, London: Verso, 2000, s. 13.
6. 'Globalization theory: a post-mortem', *International Politics* 42 (2005), s. 6.
7. *Ibid.*
8. *Ibid.*, s. 8.
9. Bkz., George Lawson, 'Rosenberg's ode to Bauer, Kinkel, and Willich', *International Politics* 42 (2005), ss. 381–89.

Rosenberg'in Temel Çalışmaları

'A non-realist theory of sovereignty? Giddens' *The Nation State and Violence*', *Millennium* 17 (1990), ss. 249–59.

The Empire of Civil Society: A Critique of the Realist Theory of International Relations, London, Verso, 1994.

The international imagination: IR theory and classic social analysis, *Millennium* 23 (1994), ss. 85–104.

The Follies of Globalisation Theory, London, Verso, 2000.

'Globalization theory: a post-mortem', *International Politics* 42 (2005), ss. 2–74.

'Why is there no international historical sociology?', *European Journal of International Relations* 12 (2006), ss. 307–40.

Ayrıca Bakınız: **Mann, Giddens**

Konuyla İlgili Yararlanılabilecek Kaynaklar

Mathias, Albert, "'Globalization theory': yesterday's fad or more lively than ever?'", *International Political Sociology* 1 (2007), ss. 149–64.

Scholte, Jan Aart, 'Globalization studies past and future: a dialogue of diversity', *Globalizations* 1 (2004), ss. 102-10.

Shaw, Martin, *Theory of the Global State: Globality as an Unfinished Revolution*, Cambridge, Cambridge University Press, 2000.

Spruyt, Henrik, 'Historical sociology and systems theory in international relations', *Review of International Political Economy* 5 (1998), ss. 340–53.

Teschke, Benno, *The Myth of 1648: Class, Geopolitics and the Making of Modern International Relations*, London, Verso, 2003.

Wendt, Alexander, 'What is critical theory?', Richard Wyn Jones (der.) içinde, *Critical Theory and World Politics*, Boulder, Colorado, Lynne Rienner, 2001, s. 205–24.

CHARLES TILLY

Geçen yirmi yıl süresince pek çok uluslararası ilişkiler öğrencisi, devlet davranışını en iyi şekilde anlayabilmek için gerçekçilerin 'devletler arası çatışmaları gözardı ederek, devletin uluslararası ilişkilerde bütüncül ve rasyonel bir aktör olduğu' varsayımına artan şekilde şüpheci yaklaşmaya başlamışlardır. Buna açıkça karşıt bir eğilim ise,

Michael Mann, Charles Tilly ve Anthony Giddens gibi yazarların, her düzeydeki politikanın en iyi açıklamasının kapitalizm bağlamında içsel sınıf çatışmasına dayanarak yapılabileceğini savunan Marksist görüşü reddetmek için uluslararası ilişkilere başvurdukları tarihsel sosyolojide görülebilir. Gerçekçi Michael Mann'ın gözlemlediği gibi "sosyologlar uzmanlık alanımızın jeopolitiğin sosyal ilişkiler üzerindeki etkisini görmezden geldiğini fark etmişlerdir. Öncelikle kesinlikle pek çok uluslararası ilişkiler uzmanının kaçınmaya başladığı gerçekçiliğin geleneksel biçimini ödünç aldık."[1] Yine de Charles Tilly'nin küresel düzeydeki uzun vadeli sosyal değişimi anlamak için kullandığı 'gerçekçilik', pek çok uluslararası ilişkiler öğrencisinin kavramdan anladığı noktadan çok daha uzaktadır. Ulus-devletin yükselişini açıklamada tarihsel sosyoloji gündemine yeniden savaşın rolünü yerleştirmiş olsa da, Tilly uluslararası ilişkilerdeki çoğu gerçekçiden iki bakımdan ayrılmaktadır. İlkin, devletler arasındaki güç dengesinin tarihsel kalıplarından ziyâde, devlet oluşumunun uzun vadeli süreçlerinin kendisiyle ilgilenmektedir. İkinci olarak ise, "uluslararası" olanın belirleyici özelliklerinin (savaş, anarşi, güç dengesi) egemen devletlerin içinde politikanın daha kural-temelli ve uzlaştırıcı niteliğine karşı sunulduğu ve 'içsel' ile 'uluslararası' ilişkiler arasında daimî bir kategorik ayrım olduğu varsayımından vazgeçmektedir. Belirttiği üzere:

> En azından geçmiş birkaç yüzyılın Avrupa tecrübesi açısından, baskıcı ve çıkarcı girişimciler olarak devlet kurucular ile savaş yapıcıların tasviri, olgularla; bir sosyal sözleşme fikri [veya] ortak kural ve beklentilerinin belirli bir hükûmet çeşidini doğurduğu toplum düşüncesi gibi başat alternatiflerinden daha fazla benzerlikler göstermektedir:[2]

Dolayısıyla uluslararası ilişkiler çalışmalarında tarihsel sosyolojinin yükselmesinin, gerçekçiliği başat analiz çerçevesi olarak güvenli bir şekilde yerleştirdiğini varsaymak yanlış olacaktır. Özellikle savaşın rolü üzerine olan vurgu ve gücün küresel politikada her yerde olması gibi belirli unsurlar süregiderken, kullanışlı bir analiz aracı olarak içsel ve uluslararası politika arasındaki geleneksel ayırım çok sorunlu bir hal almaktadır. Fitzpatrick'in işaret ettiği gibi Charles Tilly ve diğerleri:

> Gerçekçi söylem tarafından etkin bir şekilde bastırılan 'içsel' güç politikaları ile ilgili bir soru gündemiyle işe başlamakta, ardından da yerleşik 'içsel' paradigmaların açıklayıcı gücünden duyulan tatminsizlikten dolayı, söz konusu çatışmaların 'uluslararası' (ya da jeopolitik) boyutlarına doğru yönelmektedirler.[3]

Gerçekten de sosyoloji, siyaset bilimi veya uluslararası ilişkiler alanlarından hangisinde olursa olsun 'mevcut paradigmalardan tatminsizlik'; on sekizinci yüzyıl Fransa'sındaki kolektif şiddeti analiz ettiği en erken araştırmalarından, devletin yükselişi ve Avrupa tarihinde devrimin rolü üzerine olan son kitabına kadar Tilly'nin tüm çalışmalarında kendini göstermiştir.

Charles Tilly, 1929'da Lombard, Illinois'de doğmuş; 1950'de lisans derecesini aldığı Harvard Üniversitesinde eğitim görmüştür. Kore Savaşı'nda ABD donanmasında görev yapmış, ardından 1958'de sosyoloji doktorası yapmak için tekrar Harvard'a gelmiştir. 1960'larda Deleware, Toronto ve Harvard üniversitelerinde eğitim veren Tilly; 1969'da Michigan Üniversitesinde tarih ve sosyoloji profesörü olarak atanmıştır. Yine bu Üniversitede [sosyal örgütlenme ilgili bir araştırma merkezi olan] *Center for Research on Social Organization*'ı kurmuştur. Tilly bu merkezde, Avrupa tarihinde, özellikle de Fransa odağında 'kolektif eylemin' dinamikleri ve kaynakları üzerine teoriler geliştirebilmek ve hipotezleri sınamak için bir veri bankası oluşturmak amacıyla muazzam zaman, para ve (eşi ve oğlunu da içeren) müşterek çaba vakfetmiştir. Lynn Hunt'ın gözlemlediği gibi Tilly, "grevler, gıda ayaklanmaları ve vergi isyanları üzerine nicel çalışmaların kitlesel üretimini sağlaması bakımından, bilim dünyasının girişimci bir öncüsü olarak Henry Ford'la karşılaştırılabilir".[4] 1981'de Michigan Üniversitesinde Theodore M. Newcomb Sosyal Bilimler Profesörü olan Tilly, üç yıl sonra New York'taki *New School for Social Research*'e geçmiş ve 1990'da *University Distinguished Professor** unvanını almıştır. 1996'da Sosyal Bilimler *J. L. Buttenweiser* Profesörü olarak Columbia Üniversitesine katılmıştır.**

Tilly'le ilgili belirtilecek ilk husus yayımlanmış çalışmalarının fazlalığıdır. Yirmiden fazla kitap yazmış ve tarih, siyâset bilimi ve uluslararası ilişkiler alanında iki düzine derginin de yayın kurulunda bulunmuştur. Bu nedenle elinizdeki gibi bir inceleme, ancak uluslararası ilişkiler öğrencileri için en önemli olan alanlara odaklanacaktır.

1960'larda Tilly, sosyal değişimi saptamak ve açıklamak amacıyla, tüm kayıtlı ayaklanmaları, şiddet gösterilerini ve rakip gruplar arasındaki çekişmeleri inceleyerek çalışmalarını Fransız tarihindeki 'kitlesel şiddet' fenomeni üzerine odaklamıştır. İlk kitabı olan *Vendée* (1964), 1793'te meydana gelen büyük isyan öncesinde Fransa'nın batısındaki 'merkezileşme' ile hızlı ve eşitsiz 'kentleşme' sürecinin izini sürmektedir. Tilly bu kitabında o yıl karşı devrimci şiddetin kıvılcı-

* Bkz. Çeviri Notları
** Bkz. Çeviri Notları

mını ateşleyenin zorunlu askerliğin yürürlüğe sokulmak istenmesi olabileceğini, ama gerçekte yapısal, ekonomik ve sosyal değişimin bir ürünü olduğunu öne sürmüştür. Köylü ve esnaf 'yurtsever'lerin yerine 'soylu'ların tarafını tutmuşlardı, çünkü yurtseverler kapsamı genişleyen ve zalimleşen devlet mekanizmasının araçları ve zarar verici ve tehditkâr kent piyasalarının temsilcileriydiler.

Takip eden kitapları *(Strikes in France, 1830-1968* (1974); *The Rebellious Century, 1830-1930* (1975); *From Mobilization to Revolution* (1978)*)* boyunca Tilly, *The Vendée*'de ortaya koyduğu temalardan faydalanmıştır. Öncelikle Fransa'ya odaklanmakla birlikte, argümanını diğer Avrupa devletlerine de yönelterek ikili bir araştırma odağı geliştirmiştir. Bir yanda 'sıradan insan' ve toplum içindeki belirli grupların, diğer gruplara karşı kendi çıkarlarını koruma ve genişletme yollarıyla ilgilenmiştir. Diğer taraftan ise kolektif eylemin kurallarını gizemli bir şekilde yeniden yazan, büyük yapısal değişimlerin insanların hayatları üzerindeki etkileriyle ilgilenmiştir. Fransız tarihindeki 'kollektif şiddet'in farklı çeşitleri arasında ciddi ayırımlar yapmıştır. Fransız yöneticilerin on yedinci yüzyılda Fransız devletini merkezileştirme çabalarının öncesinde, şiddet temel olarak *rekabetçi*dir. Rekabet, yerel topluluklar içindeki farklı gruplar arasında meydana gelmekte ve daimi, fakat durağan çıkar ve güç çatışmalarının bir ürünüdür. On yedinci yüzyılın ortasından, 1849'daki İkinci Devrim'e kadar şiddet öncelikle *tepkiseldir*. "Bu, yerel halkla ulusun yapanları arasındaki savunmacı, geçmişe dayalı çatışmaların dışavurumudur."[5] Bu dönem, daha fazla vergi ve gelişen ulusal tarım piyasası için artan düzeyde kaynak talep eden Fransız devletinin büyüme dönemidir. Son olarak, grupların devletin yetki genişlemesine direnmeleri yerine, artık onu yönetme yollarını aramaya başlamaları dolayısıyla on dokuzuncu yüzyıl ortasından itibaren şiddetin baskın biçimi [inisiyatifi ele alan] *proaktif* şiddettir. Grupların kendileri gayrı resmi, geçici müşterek örgütlenmelerden kalıcı ve özel amaçlı birliklere dönüşmüştür.

Fransa'daki kolektif şiddet üzerine olan çalışma 1960'lar ve 1970'lerin başı süresince gelişiyorken Tilly, Birleşik Devletler'deki Durkheimci sosyolojinin hâkim varsayımlarına karşıt bir sosyal değişim çalışmasının sınırlarını da belirlemeye başlamıştır. Bu geleneğe göre kolektif şiddet; sosyal kontrolün bozulmuşluğunun, ümitsizliğinin ve çöküşünün bir sonucudur. Tilly, hem sosyal sistemlerin içsel olarak yumuşak başlı olduğu varsayımına, hem de sosyologların statüko, kanun ve hukuk lehine sahip oldukları siyasal eğilimlere karşı çıkmıştır. William Sewell'in belirttiği gibi Tilly "toplumu, değerlerin oydaşması ya da sosyal sistemin dengeleyici ayarıyla değil, ekonomik ve politik güç uygulamalarıyla bir arada tutulan çatışan çıkarlara sahip gruplardan mevcut bir yapı olarak görmektedir."[6]

1970'lerin sonları ve 1980'lerin başlarında Tilly, metodolojik varsayımlarının temelleri ve sosyoloji araştırmalarındaki geleneksel yaklaşımlara karşı çıkma yolları konusunda daha net olmuştur. 1984'te tarihsel sosyoloji için manifesto niteliğinde olan *Big Structures, Large Processes, Huge Comparisons* kitabını yayınlamıştır.

Bu kitabın temel savunusu, Tilly'nin on dokuzuncu yüzyıl sosyolojisinin sekiz 'zararlı ilkesi' olarak adlandırdıklarından kurtulmamız gerektiğidir. Bu yanlış ilkeler şu düşünceleri içermektedir: (1) Ayrı, özerk toplumların var olduğu; (2) sosyal davranışın bireysel zihinsel durumdan kaynaklandığı; (3) sosyal değişimin tutarlı bir sosyal fenomen olduğu; (4) geniş çaplı sosyal değişimlerin belirli aşamalar içinde oluştuğu; (5) farklılaşmanın gelişmeyi sağlayabileceği gibi (6) düzensizliğe de sebep olabileceği; (7) düzensizlik ve 'sapkın davranışın' hızlı sosyal değişimlerden kaynaklandığı; ve (8) kurulu otoritelerin sebep olduğu çatışmaların meşru, fakat bireylerin neden olduğu çatışmaların meşru olamayacağı. Kitap, 'on dokuzuncu yüzyılın bu halk inanışlarının' halen sosyolojik çalışmayı nasıl etkilediğini göstermekte ve Tilly sonuç olarak, "son yıllarda dünyadaki ulusal devletlerin birçoğunu içeren istatistiksel analizlere yönelen yüzlerce çalışmadan sosyal bilimler için çok az uzun vadeli değer ortaya çıktığını" söylemektedir.[7] Tilly'nin temel hedefleri Marks veya Weber değil, Durkheim ve Tonnies'dir ve kitabın son kısmında kendisini ileriye dönük daha yapıcı bir göreve adamaktadır. Sosyologları 'gerçek tarihsel çalışmalar' yapmaya ve araştırmalarını "bir yapı veya sürecin ortaya çıktığı zaman ve mekânın, bu yapı veya sürecin niteliğinde farklılığa sebep olacağı; benzer olayların gerçekleştiği sıralamanın, bu olayların sonuçları üzerinde önemli etkiye sahip olduğu; ve geçmişteki yapı ve süreçlere dair mevcut bilginin sorunlu olduğu" varsayımlarına dayandırmaya teşvik etmektedir.[8] Uluslararası ilişkiler öğrencileri için bu kitap, Tilly'nin uluslararası ilişkiler alanında kendisine saygınlık kazandıran ve 1990'da yayınlanan *Coercion, Capital and European States, AD 990–1990* kitabını incelemeye başlamadan önce yararlı bir öncül olabilir.

Coercion, Capital and European States, Tilly'nin bir önceki on yıl boyunca geliştirmeye çalıştığı sağlam metodolojik savunuların bir bileşimidir. Bazı açılardan bu çalışma onun hayatı boyunca ilgisini yönelttiği devlet oluşumu konusunun zirvesidir ve 1975'te *The Formation of Nation States in Western Europe*'u yayına hazırlarken üzerinde durduğu savların en önemli kısmını teşkil etmektedir. Tilly iki büyük soruyla ilgilenmektedir. Avrupa'daki devlet biçimleri arasında zaman ve mekân içindeki çeşitlilikleri açıklayan nedir ve sonuçta neden her biri ulusal devlete dönüşmüşlerdir? Baskın teoriler genellikle "Avrupa devletlerinin oluşumuyla ilgili tekil ve merkezi bir yol olduğunu ve bu yoldan verimsizlik, zayıflık, kötü

şans, jeopolitik durum veya ekonomik büyümenin zamanlaması nedeniyle sapıldığı" varsayımına dayanmaktadırlar."[9] Tilly, detaylı bir şekilde Avrupa'da devlet oluşumunun tek tip olmadığını göstermektedir. Tam oturmuş ulus-devlet, politik yönetimin yakın zamana ait ve nadir bir biçimidir. Tarihin uzun dönemleri boyunca ulus-devletler Avrupa siyasal manzarasını şehir devletleri, imparatorluklar, kilise toprakları ve diğer farklılaşan prensliklerle paylaşmak zorundaydılar. Ulus-devletin kendisinin gelişimi devlet inşası için gerekli iki 'materyalin' ayrı karışımlarını yansıtarak bir dizi farklı yörüngede ilerlemişti; bunlar *zorlama* ve *sermaye*dir. Temel olarak Tilly devletin savaş açma ihtiyacı ile biçimlendirildiğini ve sonuçta bu ihtiyacın da yöneticileri kaynak elde etmeye zorladığını iddia etmektedir. 'Sermaye yoğunluklu' sistemlerde kaynaklar piyasaya sürülür ya da katma değer üretimine dahil edilirler. Bunlar farklı piyasalarda takas ve üretimle ilgilenenler, diğer adıyla kapitalistler tarafından kontrol edilmektedir. 'Zorlama yoğunluklu' düzenlemelerde kaynaklar mal olarak (özellikle ham madde) bulunur ve onları elde etmek için zora bel bağlayan derebeyleri tarafından kontrol edilirler. Bu düzenlemelerdeki kaynaklar geniş ölçekteki alanlara yayılma eğilimindedirler.

Tilly'nin temel tezi, farklı sistemlerde farklı devletler ortaya çıktığından ve iki tür sistemin de kaynakları elde etmek için farklı devlet örgütlenme ve pazarlık modellerine ihtiyaç duyduklarından, devletler örgütlenme ve gelişimleri açısından farklılaşacaklarıdır. Fazlasıyla sermaye yoğunluklu düzenlemelerde (örneğin Rhineland, Hollanda ve İtalya gibi) devletler küçük, şehir temelli, cumhuriyetçi ve ticarî olmaya eğilimlidirler. Bu tür devletler, askeri savunma için yeterli yüksek kaynak düzeyini üreten ticaret yollarını kontrollerinde bulundurdukları sürece gelişebilirler. Fazlasıyla baskı yoğunluklu düzenlemelerde, Rusya ve Osmanlı İmparatorlukları gibi geniş imparatorluklar gelişmeye eğilimlidirler. Osmanlı İmparatorluğu, geniş alanlara yayılmış kaynaklara sahip olan yerel derebeylerini kontrol ve disipline etmeye çalışmış ve bu kaynakları devlet için toplamaya çalışmıştır. Fakat bu çok zor ve ekseriyetle etkisiz olmuştur. Tilly, bu noktada Michael Mann'ın argümanını sürdürerek, imparatorluk ordularının köylüleri kolaylıkla fethedebildikleri, fakat sermaye yoğunluklu merkezlerin yüksek derecede yoğunlaşmış kaynaklarını istila edemediklerini öne sürmektedir. Polonya ve Macaristan gibi bazı imparatorluklar kendi yerel derebeylerini bile kontrol edebilmiş değillerdir.

Bu aşırı örneklerin arasında İngiltere, Fransa, İspanya ve Prusya gibi sermaye ve baskı kaynaklarının çeşitli oranlarda birleştirilmesi ile gelişimlerini sağlamış ülkeler vardır. Bileşimin şekline bağlı olarak, her bir uçtaki devletlerin özelliklerinin bir karışımını ge-

liştirmişlerdir. Ulus devletteki dönüşüm de kaynakların kolaylıkla savaş yapma potansiyeline dönüştürülemediği zaman meydana gelmiştir. Fransız Devrimi'nden sonra artık savaşabilmek paralı orduların sağlanması ya da kiralanmasıyla mümkün değildi. Böyle ordular silahlanmış bir ulusun kuvveti karşısında duramazlar. Zira silahlanmış bir ulusun ordusu, 1400-1700 arasında Avrupa'da mücadele eden paralı ordulardan daha geniş ölçekte, daha ucuza ve daha etkin bir şekilde savaşabilmekteydi.

Sonuçta, 1700'den 1918'e kadar Avrupa'nın daha az etkin olan şehir devletleri ve imparatorlukları rekabete dayanan süreç sonucunda büyük çoğunlukla tarih sahnesinden silinmiş ve ulus devletler politik hâkimiyet, ulusal hareketlilik, ticaret ve baskı kaynaklarının elde edilebilmesi konularında baskın bir yapı olarak ortaya çıkmıştır. Fransa ve İngiltere gibi devletler ise kendi karma sistemlerinin avantajlarını birleştirebilme yeteneğine sahiptiler. Bu devletler göreli olarak güçlü devlet aygıtına, kendine güvenen soylulara, gelişen ticari merkezli ekonomilere ve canlı bir ticaret sınıfına sahiptiler. Bu sebeple bu devletler bir ulus devlet içinde doğrudan yönetime geçişi göreli olarak erken bir tarihte gerçekleştirmişlerdir. İtalya gibi sermaye yoğunluklu bölgeler ve Doğu Avrupa gibi baskı yoğunluklu bölgelerse ulus devlet normuna geçişte daha yavaştılar.

Ancak ulus devletin yükselişinin açıklanmasındaki en önemli etken savaşın artan ölçeği ve Avrupa devletler sisteminin artan bütünleşmesidir. Ulus devletlerin rakiplerine karşı olan askerî üstünlükleri, Tilly'nin kitabının girişinde sormuş olduğu sorunun cevaplandırılmasının anahtarıdır.

Tilly, yirminci yüzyılda savaşmanın daha uzmanlaşmış ve profesyonel bir girişime dönüştüğünü savunmaktadır. Bu durum, bir daha ifade etmek gerekirse, farklı düzenlerde farklı devlet örgütlenmelerine yol açmıştır. Ekonomik açıdan baskın, sermaye zengini devletlerde, askerî profesyonelleşme hükûmetin daha fazla 'sivilleşmesini' sağlamıştır. Savaş için kaynak kullanımı ihtiyacının yarattığı yoğun baskıyla devlet görevlileri nüfuslarına çeşitli haklar sağlamış ve genişleyen içsel sorumlulukları kabul etmişlerdir. Fakat bağımlı, gelişmekte olan ve bölgesel olarak rekabet eden (Üçüncü Dünya'da) devletlerde silahlı kuvvetlerin baskıcı kaynakları sivil rejimlerin sermaye temelli kaynaklarına karşı üstünlük sağladığından, askeri profesyonelleşme hükümetlerin militerleşmesine sebep olmuştur.

1992'de Tilly, Avrupa'daki ulus devletlerin sağlamlaştırılmasına dair teorisi ışığında, Soğuk Savaş'ın bitişinin yönelimleri üstüne olan fikirlerini yayınlamıştır. Tilly kısa vadede Avrupa'nın iki tezat yönelime şahit olacağını öne sürmüştür. Bir taraftan özellikle Doğu Avrupa'da ve eski Sovyetler Birliği bölgesinde devlet sayısında bir artış olacaktır. Ulusal fikrin evrensel cazibesi, Tilly'nin ad-

landırmasıyla 'devlet arayışındaki' milliyetçileri etkilemeye devam edecektir. Fakat Tilly devlet sayısındaki artış sürecinin de sınırları olduğuna inanmaktadır. Ayrıca Batı Avrupa'da da 'savaş yapına' baskısının hiç değilse geçici olarak bastırılacağını iddia etmektedir. İyi silahlanmış nükleer bir düşmanın yokluğunda, zengin devletlerin devletin güçlendirilmesiyle ilgilenmeye gerek duymayacaklarını savunmaktadır. Bunun yerine Tilly, güçlendirilmiş devletlerin devamlılığını tehdit eden bir dizi etkeni tanımlamaktadır. Bunlar:

> Sermayenin küresel hareketliliği, Asya, ABD ve Avrupa'da Japon sermayesinin öneminin artışı, dünya çapındaki işçi dolaşımı, teknoloji ve bilginin hızlı iletimi, zengin devletlerin kendi iş piyasalarından fakir yabancı işçileri dışlayamamaları... Bunların tümü devletlerin; kendi sınırlarını kontrol etme, kendi vatandaşlarını dış etkenlerden koruyabilme, bağımsız ve merkezden yönetilen kamu politikalarını uygulama kapasitelerini zedelemektedir.[10]

Sonuç olarak Tilly, geleceğin iyicil olabileceği kadar kötücül de olabileceği sonucuna varmaktadır. Bir tarafta, bazı açılardan 'didişen ufak devletler ve imparatorluklar olmaksızın' Avrupa'nın Orta Çağlar'daki politik haritasına benzeyen daha farklı bir dünyanın oluşma olasılığı vardır. Diğer tarafta ise, yönetenlerle yönetilenler arasındaki resmî, devlet eliyle 'koruma düzeni'nin sona erdiği, eşkiyalığın, nefretin, dar görüşlülüğün ve yoğun eşitsizliğin dünyasına' sebep olabilir.[11] Devletler bundan sonra işçi örgütleri gibi grupların haklarını dikkate almayabilir ve *proaktif* kolektif hareketin başarılı dönemleri yavaşça kaybolabilir. Tilly 'iyicil çoğulculuğun', 'kötücül-parçalanmaya' üstün geleceğini umarken, bunun mutlaka gerçekleşeceğini de garanti edememektedir.

Sonuç olarak Tilly'nin cesur analizi takdir edilmelidir. Tilly yirminci yüzyılın sonunda tarihsel sosyolojinin en önündedir ve çalışmaları sadece uluslararası ilişkilerde değil, sosyal bilimlerin genelinde büyük dikkat çekmiştir. Eğer çalışmasında dikkat çeken tek bir hata varsa bu da Michael Mann'in yaptığına benzerdir. Son tahlilde Tilly bir materyalisttir. Kimi zaman devlet üzerinde nüfuz arayışında olan ve rekabet halindeki çıkar gruplarına olan özel ilgisine rağmen, hep yapan olarak bireylerin kontrolünün dışında görünen yapısal güçlere vurgu yapmaktadır. Benzer olarak, insanlık tarihinde fikirlerin rolü, ekonomi ve savaşların etkileşimine tabi kılınmıştır. Jack Goldstone'un yakındığı gibi,

> Onun devlet inşasında ideolojik konuların hiçbir rolü yoktur; Reformasyon ve milliyetçi ideolojilerin yükselişi, devlet-

leri biçimlendiren unsurlar olmak yerine, devletlerin savaşlar için kullandıkları bahaneler olmaktan ileriye gitmemektedir... Tilly'nin tarihinde devletin olumlu özelliklere de sahip olabileceği düşüncesi, örneğin insanların sadece devletin zorlamalarından muzdarip olmaları dışında, güçlü veya daha milliyetçi devletlere sahip olmak da isteyebilecekleri türünde düşünceler yer almamaktadır.[12]

Bununla birlikte, Charles Tilly'ye sosyoloji ve uluslararası ilişkiler çalışmalarının merkezine savaşı geri getirdiği için önemsenmelidir ve çalışmaları uluslararası ilişkilerdeki mevcut 'paradigmalar'dan benzer şekilde hoşnutsuz olanlar için büyük bir potansiyel sağlamaktadır. Charles Tilly'den ilham alanların karşı karşıya oldukları zorluk iki taraflıdır: Bunlar karşılaştırmalı sosyal değişim çalışmalarına fikirlerin rolünün nasıl dâhil edileceği ve uzun vadeli eğilimler ile kısa vadeli süreçlerin birbirine nasıl eklemleneceğidir. Savaş teknolojisinin gelişiminin hızı göz önüne alındığında, insanlık eskiden yapmış olduğu gibi geleceğinde savaşın merkezi bir rol oynamasına izin vermeyi göze alamaz.

Notlar

1. Michael Mann, 'Authoritarian and liberal militarism: a contribution from comparative and historical sociology', Steve Smith, Ken Booth ve Marysia Zalewski (der.) içinde, *International Theory: Positivism and Beyond*, Cambridge, Cambridge University Press, 1996, s. 221.
2. Charles Tilly, 'War making and state making as organized crime', Paul Evans, Dietrich Rueschemeyer ve Theda Skocpol (der.) içinde, *Bringing the State Back In*, Cambridge, Cambridge University Press, 1986, s. 169.
3. John Fitzpatrick, 'Marxism, geopolitics, and the uneven development perspective: global trends and Australian debates', R. Higgott ve J.L. Richardson (der.) içinde, *International Relations: Global and Australian Perspectives on an Evolving Discipline*, Canberra, Australian National University, 1991, s. 101.
4. Lynn Hunt, 'Charles Tilly's collective action', Theda Skocpol (der) içinde, *Vision and Method in Historical Sociology*, Cambridge, Cambridge University Press, 1984, s. 255.
5. Charles Tilly, Louise Tilly ve Richard Tilly, *The Rebellious Century*, Cambridge, Massachusetts, Harvard University Press, 1975, s. 50.
6. William J. Sewell, 'Collective violence and collective loyalties in France: why the French revolution made a difference', *Politics and Society* 18 (1990), s. 528.
7. Charles Tilly, *Big Structures, Large Processes, Huge Comparisons*, New York, Russell Sage Foundation, 1984, s. 77.
8. *Ibid.*, s. 79.
9. Charles Tilly, *Coercion, Capital and European States, AD 990–1990*, Cambridge, Massachusetts, Basil Blackwell, 1990, s. 6.

10. Charles Tilly, 'Futures of European states', *Social Research* 59 (1992), s. 715.
11. *Ibid.*, s. 717.
12. ack A. Goldstone, 'States making wars making states making wars...', *Contemporary Sociology* 20 (1991), s. 177.

Tilly'nin Önemli Çalışmaları

The Vendée, Cambridge, Massachusetts, Harvard University Press, 1964.
Strikes in France, 1830–1968, Cambridge, Cambridge University Press, 1974.
The Formation of National States in Western Europe (der.), Princeton, New Jersey, Princeton University Press, 1975.
The Rebellious Century, 1830–1930 (Louise Tilly ve Richard Tilly ile birlikte), Harvard, Massachusetts, Harvard University Press, 1975.
From Mobilization to Revolution, Reading, Massachusetts, Addison-Wesley, 1978.
As Sociology Meets History, New York, Academic Press, 1981.
Big Structures, Large Processes, Huge Comparisons, New York, Russell Sage Foundation, 1984.
The Contentious French, Cambridge, Massachusetts, Belknap Press, 1986.
'War making and state making as organized crime', Paul Evans, Dietrich Rueschemeyer ve Theda Skocpol (der.) içinde, *Bringing the State Back In*, Cambridge, Cambridge University Press, 1986, ss. 169–98.
Coercion, Capital and European States, AD 990–1990, Oxford, Basil Blackwell, 1990.
European Revolutions, 1492–1992, Oxford, Basil Blackwell, 1993.

Ayrıca Bakınız: **Giddens, Herz, Mann, Wendt**

Konuyla İlgili Yararlanılabilecek Kaynaklar

Skocpol, Theda (der), *Vision and Method in Historical Sociology*, Cambridge, Cambridge University Press, 1984.
Smith, Denis, *The Rise of Historical Sociology*, Cambridge, Polity Press, 1991.

IMMANUEL WALLERSTEIN

1930'da doğan Immanuel Wallerstein, 1951'de Columbia Üniversitesinden mezun olmuştur. Lisansüstü çalışmalarına aynı üniversitede devam ederek, doktora eğitimini 1959'da tamamlamıştır. 1971'de Kanada Montreal'deki McGill Üniversitesine sosyoloji profesörü olarak atanıncaya kadar Columbia Üniversitesinde sosyoloji dersleri vermiştir. 1976'da Binghamton Üniversitesinde (State University of New York) Fernand Braudel Merkezinin yöneticiliğine ve halen ders verdiği ve araştırmalarını devam ettirdiği sosyoloji bölümü profesörlüğüne (*Distinguished Chair*) getirilmiştir.

Wallerstein kariyerine Afrika politikası öğrencisi olarak, Gana ve Fildişi Sahilleri üzerine uzmanlaşarak başlamıştır. Uluslararası ilişkiler teorisyeni olarak ünü ise esasında, modern kapitalist 'dünya-sistemi'nin doğası ve tarihi temelindeki savları bağlamında uluslararası ilişkileri radikal biçimde yeniden kavramsallaştırma çabalarından kaynaklanmaktadır. Wallerstein, Fransız *Annales* tarihyazımı okulu ve 1950'lerdeki azgelişmişliğe dair radikal bağımlılık teorilerine dayanan 'dünya-sistem teorisi'nin öncüsüdür. Sıradışı tarihsel detay ve teorik çaba ile dolu çığır açan üç ciltlik çalışmasında Wallerstein, tek bir dünya-sisteminin mantığını kavrayabilmek amacıyla, devletler arasındaki diplomatik ve askerî ilişkilerden kaynaklanan ikincil etkilerin arka planını incelemeyi denemiştir.

'Dünya-sistemi' teriminin öncelikle kapitalizmin coğrafi kapsamına değil, sistemin mantığının ulus-devlet gibi herhangi bir mevcut politik birimden daha farklı düzeyde işlediği gerçeğine göndermede bulunmaktadır. En ünlü metni olan ve 1974'te yayınlanan *The Modern World-System* (Modern Dünya Sistemi), modern dünyanın temellerini 'uzun on altıncı yüzyıl' olarak adlandırdığı 1450-1670 arasındaki döneme konumlandırmaktadır. Bu dönem öncesinde Batı Avrupa feodaldi ve ekonomik üretim neredeyse tamamen tarıma bağımlıydı. Fakat 1300'den sonra köylü nüfus arasında salgınların hızlı artışına da katkıda bulunan Avrupa'da yaşanan iklim değişimiyle tarımsal üretim hızla düşmüştü. 1500'lerle beraber Avrupa, üretimin sezonluk tüketimden ziyâde piyasadaki takasa yönelik bir anlayışa dönüştüğü ve malları üretenlerin malın değerinden daha azını kazandığı bir kapitalist dünya ekonomisinin kuruluşuna yönelmiş ve kapitalizmin itici gücü metanın sonsuz birikimi olmuştur.

Yeni Çağ'daki ekonomik gelişme, piyasanın coğrafi faaliyet alanının genişlemesine, işgücü kontrolünün farklı biçimlerinin ortaya çıkmasına ve Avrupa'da güçlü devletlerin doğuşuna sebebiyet vermiştir. Ortaya çıkan yeni dünya ekonomisi önceki imparatorluklardan; çoklu politik yargılama yetkisiyle bir arada varolması ve 'merkez' ile 'çevre' arasında yeni bir uluslararası işbölümü tarafından karakterize edilmesiyle farklılaşmaktaydı.

Merkez, değişimden en fazla fayda elde eden bölgelere işaret etmektedir. Başlangıçtaki genişleme döneminde merkez, kuzey batı Avrupa'nın büyük bölümünü (Hollanda, Fransa ve İngiltere) kapsamaktaydı. Bölge güçlü merkezi hükümetler ve büyük paralı ordularla karakterize edilmişti. Paralı ordular burjuvaların uluslararası ticareti kontrol etmesini ve ticaretten artı değer elde etmelerini sağlamıştı. Tarım teknolojisindeki gelişmeler tarımsal verimliliğin sürekli artışını sağlarken, kentsel üretimdeki büyüme topraksız köylülerin kırsaldan kente doğru yönelmesiyle doyurulmuştur. Merkez, sermayenin her zaman en gelişmiş biçimlerde odaklandığı yerlerdir.

Bankalar, meslekler, ticari faaliyet ve nitelikli üretimin tamamı ücretli emek ekonomisini sağlamak için yeterli düzeyde yaygındı.

Çevre ise aksine, güçlü merkezi hükümetlerin olmadığı, ücretli emekten daha çok baskıya bağımlı olan ve ekonominin merkeze doğru ihraç edilen ham maddelere bağımlı olduğu bölgeler olarak addedilmektedir. Latin Amerika ve Doğu Avrupa on altıncı yüzyıldaki kilit çevre kuşağıydı. Latin Amerika'da İspanyol ve Portekizli fetihçiler yerel politik önderleri ortadan kaldırarak yerlerine Avrupa idaresi altındaki zayıf bürokrasileri koymuştur. Yerli nüfuslar köleleştirilmiş ya da öldürülmüş, Afrikalı köleler tarlalarda ya da madenlerde çalıştırılmak amacıyla ithal edilmiş, yerel soylular öncelikle Avrupa'daki tüketim için yapılan üretimi yönetmeleri sayesinde kendilerini iktidarda tutan bir sistemin suç ortağı olmuşlardı. Çevrede gerçekleştirilen yaygın tarım ve baskıcı işgücü kontrolü düşük maliyetli tarımsal üretimi gerçekleştirmişti.

Wallerstein *yarı-çevre bölgeler* ve *dışsal alanlara* da atıfta bulunmaktadır. Yarı-çevre, coğrafi olarak merkezde yeralmakla beraber göreli bir düşüş sürecinde olan bölgeler (örneğin İspanya ve Portekiz) olabileceği gibi, çevrede yer alan gelişen ekonomiler de olabilirler. Merkez tarafından kullanılırlar fakat çevrenin avantajını sağlarlar. Rusya gibi bazı dışsal alanlar ise kendi ekonomik sistemlerini sürdürür ve gıda bağlamında büyük oranda kendi kendine yeterlidirler. İki temel kategori arasında kutupsal bir ilişkiyi öneren bazı bağımlılık teorisyenlerinden farklı olarak Wallerstein, yarı-çevrenin merkezle çevre arasında yaşamsal bir tampon olduğunu ileri sürmektedir. Kapitalizmin arzu edilebilirliğine yönelik bir ideolojik oydaşı ve merkezdeki güçlü hegemonlar arasındaki askeri güç yoğunlaşması, sistemin genelindeki ciddî çatışmaları önlemekte yetersiz kalacaktır:

> ...çoğunluk daha düşük, daha azı ise orta tabakada yer almasaydı [hiçbiri] yeterli olmayacaktı. Yarı–çevre bölgelere belirli bir ekonomik rol verilir, fakat bunun nedeni politik olduğundan daha az ekonomiktir... dünya ekonomisinin yarı-çevre bölgeler olmadan da tam olarak çalışacağına dair iyi bir durum tahmininde bulunulabilir... Fakat bu kutuplaşmış bir dünya-sistemi anlamına geleceğinden, politik olarak daha az istikrarlı olacaktır. Üçüncü kategorinin mevcudiyeti, üst tabakanın diğerlerinin tümünün birleşik karşıtlığı ile karşılaşmaması anlamına gelir; çünkü orta tabaka hem sömürülen, hem de sömürendir.[1]

Wallerstein'in çalışmasının büyük bir kısmı dünya-sisteminin zaman içerisindeki coğrafi genişlemesini izlemektedir. Özellikle iki aşama, on altıncı yüzyıldan yirminci yüzyılın sonlarına kadar olan

genişlemeyi vurgulamaktadır. Habsburg İmparatorluğu'nun ortaya çıkmakta olan dünya ekonomisini bir dünya imparatorluğuna dönüştürmedeki başarısızlığının ardından, sistem on sekizinci yüzyıla kadar Avrupa devletlerinin güçlenmesiyle biçimlenmiştir. Krallar vergi toplamadaki güçlerini genişletip, ödünç para alarak mutlak monarşileri desteklemek üzere milis güçlerini genişletirken, Amerika kıtası ve Asya ile artan ticaret, ücretli çalışan işçiler pahasına küçük tacir seçkinlerinin zenginleşmesine yol açmıştır. Başta Yahudiler olmak üzere azınlıklar dışlanırken, Avrupa'daki yerel nüfus giderek homojenleşmiştir. On sekizinci yüzyılda endüstrileşme, tarımsal üretimin yerini almaya başlamış ve Avrupa devletleri saldırgan bir şekilde sömürülecek yeni piyasa arayışlarına başlamıştır. Sistem iki yüz yıl boyunca Asya ve Afrika gibi yeni alanları, kullanılabilir artı değerlerini artırarak kendine dâhil etmiştir. Yine de yirminci yüzyılın ilk yıllarına kadar dünya-sistemi gerçek anlamda küresel olamamıştır.

Wallerstein aynı zamanda merkez hegemonlarının (ya da hakim güçlerin) süreç içerisindeki yükseliş ve çöküşlerini de takip etmektedir. 1984'te üç hegemonluk örneğini; on yedinci yüzyılın ortalarındaki Birleşik Eyaletler (Birleşik Hollanda Krallığı), on dokuzuncu yüzyılın ortalarındaki Birleşik Krallık ve yirminci yüzyılın ortalarındaki Birleşik Devletler'[2] olarak tanımlamıştır. Daha yakın dönem çalışmalarında ise, Soğuk Savaş'ın bitişi ve Birleşik Devletler'in dünya ekonomisi içindeki iddia edilen gerilemesi üzerine yapılan tartışmaların ışığında dünya-sisteminin geleceğine ilişkin tahminlerde bulunmaktadır. Wallerstein'ın 1989'da Marksizm ve Leninizm'in çöküşü ile ilgili aceleci sonuçlar çıkarılmasından endişe duymakta ve Birleşik Devletler'in hegemonyasını meşrulaştırmaya yardım eden son büyük dengeleyici siyasi gücün ortadan kalkmış olması anlamına geldiğinden Sovyetler Birliği'nin ve onun çevresel konumunun çöküşünün kapitalist dünya-sisteminin baskın güçleri için iyi haber olmadığı öne sürmüştür. *Geopolitics and Geoculture* (1991)'da (Jeopolitik ve Jeokültür) Japon ve Batı Avrupalı girişimlerin artık Amerikan şirketlerine gerçekten rakip olabildiklerinden ABD hegemonyası döneminin de sonlanmış olabileceğini öne sürmektedir. Fakat 'Sovyet tehdidinin' yokluğunda merkez devletleri arasındaki çatışmaların, ortak ideolojik çıkarlarla desteklenen iş birliğinin çekiciliği aracılığıyla azalıp azalmayacağı belirsizdir. Ona göre dünya-sistemi son beş yüz yılda olduğu gibi sonsuz bir sermaye ve mal birikimi arayışıyla işlemeye devam edecek, ancak merkezin teknolojik gelişmişliğinin hızlanmasıyla çevre artan oranda marjinalleşecektir.

Wallerstein için –bir süre daha devam edecek gibi görünen– kapitalist dünya-sistemi, küresel kontrolünü güçlendiriyormuş gibi

görünse de, en nihayetinde kendi sonunu getirecek olan bazı temel çelişkiler tarafından karakterize edilmiştir. Öncelikle arz ve talep arasında devam eden bir dengesizlik bulunmaktadır. Neyin ne kadar üretileceği konusundaki kararlar firmalar düzeyinde verildiği sürece bu dengesizlik, sürekli mekanizasyon ve metalaşmanın beklenmedik bir sonucu olmaya devam edecektir. İkincisi, her ne kadar kısa vadede sermayedarlar için üretim fazlasını hızlı tüketimden geri çekmek kâr elde etmek için akılcı olsa da, uzun vadede fazladan üretim, üretim fazlasının yeniden dağıtılmasıyla karşılanacak bir kitle talebini gerektirecektir. Üçüncüsü, devletlerin kapitalist sistemin meşruiyetini desteklemek için işçileri sistemin parçası haline getirmede sınırlılıkları bulunmaktadır. Kendisinin belirttiği gibi,

> ayrıcalık sahipleri bir muhalif hareketi, onları ayrıcalıkların küçük bir kısmına dahil ederek sistemin bir parçası haline getirmeye çalıştıklarında, şüphesiz kısa vadede bu muhalifleri elerler; ancak böylelikle dünya ekonomisinin bir sonraki krizinde ortaya çıkan karşıt hareket için bedeli de artırmış olurlar. Bu yüzden sistemin parçası haline getirmenin bedeli sürekli olarak artar.[3]

Son ve en önemlisi, tek bir dünya-sistemi içinde çoğul devletler sisteminin bir arada bulunması, tek ve çoğul arasındaki çelişkidir. Bu durum bir yandan sistemin yayılmasını kolaylaştırırken, aynı zamanda sistemin bütünündeki krizlere karşı koymak için gerekli olan daha büyük iş birliğini geliştirme girişimlerini de sekteye uğratmaktadır.

Wallerstein'in yaklaşımı iki temel epistemolojik bağlantı ile karakterize olmuştur. Temel olarak, devlet içindeki ekonomik 'gelişim' süreçlerinin daha geniş uzamsal ve tarihsel bir bağlama yerleştirilmeden çalışılması fikrine karşıdır. Devleti, içinde hem problemlerin, hem de çözümlerin üretildiği birim olarak ele almak, baskın ilerlemeci liberal ideolojiyi eleştirmeden kabul etmek demektir. Bu ideolojiye göre, yoksul ülkeler için ekonomik azgelişmişlikten kurtulmanın yolu, 'gelişmiş' ülkelerin siyasi, ekonomik ve kültürel özelliklerini benimsemektir. Eğer hükümetler 'serbest piyasa' politikalarını benimser, serbest girişimi ve girişimci kültürü teşvik ederlerse, modernleşmeye doğru içsel herhangi bir engel kalmamış olur.

Wallerstein aynı şekilde, azgelişmişliğin merkez devletleri tarafından teşvik edildiğine ve refahın çevre devletlerden ekonomik artı değer elde edebilme yeteneğinde yattığına inanan sol görüşe de itiraz etmektedir. Bu, Üçüncü Dünya devletlerinin kapitalist dünya ekonomisinden bir şekilde çekilmeleri gereğini ifade et-

mekte, oysa Wallerstein tekil bir dünya-sisteminde çevre ülkelerin merkezin dayattığından daha farklı bir şekilde gelişemeyeceklerini ileri sürmektedir.

Kısmen Karl Polanyi'den etkilenen Wallerstein de, siyaset, ekonomi, tarih ve sosyolojiye ayrı 'disiplinler' olarak bakan Batı sosyal bilimini eleştirmektedir. Uluslararası ilişkiler çalışmalarını özerk bir disiplin olarak kabul etmemekte, bu yüzden yaklaşımı; uluslararası ilişkiler alanının özerkliğinin anarşik çevredeki devletler arası ilişkilerin özel niteliklerinden kaynaklandığını öne süren gerçekçi görüşle radikal bir şekilde ters düşmektedir. Bu, dünya-sisteminin yapısının ve onun alt-sisteminin yalnızca bir açıdan görünümüdür. Wallerstein Batı sosyal bilimlerinin gelişiminin, devletin artan gücü ve onun 'tehlikeli sınıfları' yönetmesine yardım etmek için gerekli olan 'uzman' ihtiyacından ayrı düşünülemeyeceğine inanmaktadır. On sekizinci yüzyılın sonlarından itibaren, modern çağa ilerleme düşüncesi ve devletlerin gücünün 'halklardan' kaynaklandığı için egemenliğin meşru olduğu politik miti hakim olmuştur. Wallerstein'a göre muhafazakâr, liberal ve sosyalist modern ideolojiler en iyi şekilde, ekonomik değişimin neden olduğu sosyal karışıklığı yönetebilme amacındaki politik programlar olarak anlaşılabilir. Yirminci yüzyılın sonunda pek çok insan liberalizmin artık hakim olduğuna inanmaktadır. Evrensel oy hakkı, refah devleti ve ulusal kimliğin oluşturulmasından oluşan üç katmanlı program, Avrupa'da dünya-sisteminin meşrulaşmasını sağlamlaştırmış ve Avrupa dışında da benzer evrensel bir amaç için model olmasını sağlamıştır. Tüm içeriğiyle sosyal bilim esasen, bilimsel tarzda yapılması koşuluyla sosyal ilişkileri yönlendirme becerisine dayandırılan bir sosyal ilerleme fikri üzerine kurulu olduğundan, çoğu sosyal bilimci liberal ideolojiyi benimsemektedir.

Wallerstein'in çalışması –ortodoks sosyal bilimlere radikal meydan okuması düşünüldüğünde– yoğun bir tartışmanın konusu olmuştur. Geleneksel Marksistler Wallerstein'ı üretim biçimlerinden ziyade piyasadaki değişim mantığına odaklanarak kapitalizmin doğasını yanlış anlamakla suçlamışlardır. Örneğin Ernesto Laclau, kapitalizmin temel ekonomik ilişkisinin, üretim araçlarının mülkiyetinin üreticilerden alınmış olması ön koşuluyla özgür işçilerin kendi iş gücünü satmasından oluştuğunu ileri sürmektedir.[4] Eğer ücretli iş gücü kapitalizmin belirleyici özelliği ise, Wallerstein'in bütün modeline şüphe düşmektedir, çünkü dünyanın başka yerlerinde diğer işgücü biçimlerinin baskın olması, onları kapitalist olarak tanımlamayı zorlaştırmaktadır.

Aslında Wallerstein'in görüşleri tüm ideolojilerden eleştiriler almıştır. Radikal reformun devletin sınırları içinde veya sosyalist

devletler arasında halen olanaklı olduğuna inanan sosyalistler, sosyalizmin sadece küresel düzeyde mümkün olduğu düşüncesinden hoşlanmamışlardır. Wallerstein komünist devletleri, sosyalist küresel yapılanmanın önündeki temel engel olan kolektif kapitalist firmalara benzetmekle, 'tek ülkede sosyalizm' konumundan vazgeçen Troçkist tavrı takınmaktadır. Daha ortodoks akademisyenler ise Wallerstein'in aşırı yapısal-işlevselci teorik yaklaşımına saldırmaktadırlar. Örneğin gerçekçiler, eğer rekabetçi devletlerarası sistem kapitalist dünya-sisteminin ekonomik mantığından türemişse, on altıncı yüzyıl öncesinde siyasal birimler arasındaki rekabetçi davranışın nasıl açıklanacağını soracaktır. Gerçekçiler, egemenler arasında güç mücadelesini de içeren ve kapitalizme indirgenemeyecek olan, ayrı bir politik mantık olduğunu savunmaktadırlar. Kal Holsti'nin belirttiği gibi 'kapitalist devletler arasındaki savaşın kaçınılmaz olduğunu söylemek, Ford marka otomobillerin çarpışmasının kaçınılmaz olduğunu söylemek gibidir; fakat hangisi önemli değişkendir? Otomobil mi, Ford mu? Devlet mi, ekonomi mi?[5]

Sistemdeki devletler arasında sıfır toplamlı bir ilişki olduğunu varsayan dünya-sistemi teorisinin merkez/yarı-çevre/çevre yönteminin katılığı, bazı devletlerin (Japonya?) 'merkez' konumuna yükselmesi gibi normal dışı durumlarını açıklamakta hatalı olduğu için tartışılabilir. Wallerstein için sistemin sürekliliği aynı kalmaktadır, bu yüzden de bazı devletlerin bir kategoriden diğerine yükselmesi, diğerinin düşmesini gerektirmektedir. Teorik yaklaşımın tarihsel derinliği ve genelliğine karşın, bazı durumlarda bazı devletleri herhangi bir kategoriye dahil etmek zordur. Örneğin GSMH (Gayri Safi Milli Hasıla) temelinde Avustralya'nın merkezin bir parçası olarak kategorize edilmesi gerekirken, Wallerstein tarafından yarı çevreye dahil etmektedir. Alexander ve Gow'un işaret ettiği gibi, 'ekonomik analiz, dünya ekonomisindeki konum, jeopolitik konum ve yarı çevresel politikalar arasındaki ilişki üzerine sistemik ipucu içermemektedir.'[6]

Son olarak, Wallerstein'in ampirik (dolayısıyla sınanmaya tabi) iddiaları ile onun sosyal bilimlerde teori inşasının geleneksel yöntemlerine karşı hoşgörüsüzlüğü arasında bir gerilim olduğu fark edilebilir. Küresel ekonomik güçlerin önceliği üzerine deterministik iddialarda bulunmak ve aynı zamanda bu türdeki iddiaları ampirik geçerlilik ölçütleri üzerinden değil, "bulgusal değerleri üzerinden savunmak mümkün müdür?; bunların dünya tarihseli bağlamında hareket etmek arayışında olan ve bu bağlamda değişimin dinamiğini anlama gereği duyan insanlara ve öğütlere anlamlı gelip gelmemesi örneğinde olduğu gibi"[7] Bu gerilim, siyaset teorisi geleneğinde açıkça belirtilen ahlaki ölçüte değil, kapitalist

sistemin doğasında olan eşitsizliğe ilişkin ampirik iddialara dayandıklarından, değişim ihtiyacını savunan radikal düşünce akımının önemli bir bölümünü de karakterize etmektedir.

Notlar

1. Immanuel Wallerstein, 'The rise and future demise of the world capitalist system: concepts for comparative analysis', *Comparative Studies in Society and History* 16 (1974), ss. 387–88.
2. Immanuel Wallerstein, *The Politics of the World-Economy: The States, The Movements, and The Civilizations*, Cambridge, Cambridge University Press, 1984, s. 39.
3. Immanuel Wallerstein, 'The rise and future demise of the world capitalist system', *op. cit.*, s. 415.
4. Ernesto Laclau, *Politics and Ideology in Marxist Theory*, London, New Left Books, 1977, s. 23.
5. Kalevi Holsti, *The Dividing Discipline*, Boston, Allen & Unwin, 1985, s. 76.
6. Malcolm Alexander ve John Gow, 'Immanuel Wallerstein', P. Beilharz, (der.) içinde, *Social Theory: A Guide to Central Thinkers*, Sydney, Allen & Unwin, 1991, s. 220.
7. *Ibid.*, s. 217.

Wallerstein'ın Temel Çalışmaları

Social Change: The Colonial Situation, New York, Wiley, 1966.

Africa: The Politics of Unity: An Analysis of a Contemporary Social Movement, New York, Random House, 1967.

'The rise and future demise of the world capitalist system: concepts for comparative analysis', *Comparative Studies in Society and History* 16 (1974), ss. 385–415.

The Modern World-System I: Agriculture and the Origins of the European World-Economy in the Sixteenth Century, New York, Academic Press, 1974.

World Inequality: Origins and Perspectives on the World-System, Montreal, Black Rose Books, 1975.

The Capitalist World-Economy, Cambridge, Cambridge University Press, 1979.

The Modern World-System II: Mercantilism and the Consolidation of the European World Economy, 1600–1750, New York, Academic Press, 1980.

Historical Capitalism, London, Verso, 1983.

Labor in the World Social Structure, Beverly Hills, Sage, 1983.

The Politics of the World-Economy: The States, The Movements, and The Civilizations, Cambridge, Cambridge University Press, 1984.

'World systems analysis', Anthony Giddens ve Jonathan H. Turner (der.) içinde, *Social Theory Today*, Cambridge, Polity Press, 1987, ss. 309–24.

Geopolitics and Geoculture: Essays on the Changing World-System, Cambridge, Cambridge University Press, 1991.

Unthinking Social Science: The Limits of Nineteenth-Century Paradigms, Cambridge, Polity Press, 1991.

'The collapse of liberalism', Ralph Miliband ve Leo Panitsch (der.) içinde, *The Socialist Register: New World Order?* London, Merlin, 1992, s. 96–110.
'Development: lodestar or illusion?', Leslie Sklair (Eder.) içinde, *Capitalism and Development*, London, Routledge, 1994, ss. 3–20.
After Liberalism, New York, New Press, 1995.
'The inter-state structure of the modern world system', Steve Smith, Ken Booth ve Marysia Zalewski (Eder.) içinde, *International Theory: Positivism and Beyond*, Cambridge, Cambridge University Press, 1996, ss. 87–107.

Ayrıca Bakınız: **Cox, Frank, Giddens**

Konuyla İlgili Yararlanılabilecek Kaynaklar

Arrighi, Giovanni, *The Long Twentieth Century*, London, Verso, 1994.
Higgott, Richard L., *Political Development Theory: The Contemporary Debate*, London, Croom Helm, 1983.
Hopkins, Terence K., *World-Systems Analysis: Theory and Methodology*, Beverly Hills, California, Sage, 1982.
Sanderson, Stephen K. (der.), *Civilizations and World Systems: Studying World-Historical Change*, Walnut Creek, California, AltaMira Press, 1995.
Skocpol, Theda, 'Wallerstein's world capitalist system: a theoretical and historical critique', *American Journal of Sociology* 82 (1977), ss. 1075–89.
Zolberg, Aristide, 'Origins of the modern world system – a missing link', *World Politics* 33 (1981), ss. 253–81.

DİZİN

9/11 saldırıları 396
Adalet 330, 335, 337, 346, 395, 397
Adalet teorisi 397
Adil Savaş / Adil olmayan 395
Adil savaş teorisi 395
Adorno, Theodor 392
Afrika 6, 32, 77, 384, 386, 392
Ahlak kuralları 394
AIDS 221, 222, 264, 392
Aktör 392
Alansallık 397
Alexander, Malcolm 392
Allison, Graham 392
Almanya 3, 11, 19, 20, 24, 25, 38, 50, 68, 77, 88, 99, 117, 125, 171, 172, 364, 365, 394
Amerika Birleşik Devletleri 19, 216, 236, 397
Amerikan Diplomasisi 392
Amerikan Hegemonyası 392
Analiz seviyeleri 395
Anarşi toplumu 392
Anayasacılık 178, 181, 366, 393
Anderson, Benedict 392
Anderson, Perry 91, 392
Angell, Norman 392
Anti-komünizm 3, 28, 392
Araçsalcılık 395
Archibugi, Daniele 326, 392
Aron, Raymond 392, 396
Ashley, Richard 30, 392
Askeri güç 396
Askeri güvenlik 303, 396
Asya 21, 38, 84, 85, 88, 110, 118, 120, 147, 190, 287, 381, 386, 392
Asya-Pasifik 392
Austin, John 392
Avrupa Birliği 94, 120, 197, 198, 394
Avrupa Topluluğu 222, 394
Avrupa uyumu 393
Avustralya 139, 201, 206, 258, 367, 389, 392
Aydınlanma 14, 194, 251, 263, 265, 271, 305, 394
Bağımlılık teorisi 171, 393
Barış hareketleri 396
Barnet, Richard 392
Bartelson, Jens 392
Batı Avrupa 13, 92, 93, 94, 101, 157, 172, 190, 197, 317, 322, 381, 384, 394
Bauman, Zygmunt 392
Beer, Samuel 392
Beitz, Charles 349, 392, 395
Berki, Robert 392
Bilimsel bilgi 397
Bilimsel gerçekçilik 396
Bireycilik 395
Bireysel haklar 78, 223, 342, 395

Bireysel kimlik 397
Bireysel Otonomi 392
Birinci Dünya Savaşı 9, 54, 117, 364, 394
Birleşmiş Milletler 67, 92, 95, 105, 119, 143, 144, 236, 322, 397
Bismarck, Otto von 393
Bosna 262, 347, 393
Bölgesel entegrasyon 397
Bretton Woods 107, 147, 148, 151, 168, 181, 393
Brown, Chris 81, 209, 226, 318, 334, 350, 393
Bull, Hedley 16, 247, 350, 393
Bush, George 393
Butler, Judith 393
Butterfield, Herbert 393
Buzan, Barry 219, 225, 232, 393
Büyük güçler 10, 29, 37, 40, 45, 84, 145, 211, 213, 217, 254, 291, 394
Campbell, David 393
Caney, Simon 334, 340, 393
Carr, Edward Hallet 393, 396
Carter, Jimmy 393
Cinselliğin tarihi 395
Clausewitz, Carl von 393
Cobden, Richard 393
Cox, Robert 193, 393
Çevre devletler 77, 396
Çevreleme 37, 38, 39, 101, 102, 393
Çıkar 397
Çin 20, 21, 39, 76, 88, 89, 101, 119, 120, 149, 166, 173, 174, 251, 347, 362, 394
Çoğulculuk 7, 223, 234, 324, 336, 346, 396
Çokkutupluluk 396
Çok kutıpluluk 393
Çoktaraflılık 396
Çokuluslu şirketler 106, 312, 396
Davranışsalcılık 392
Dayanışma 197, 198, 244, 397
Değişim/süreklilik 393
Dekolonizasyon 217, 333, 393
Demokrasi 7, 12, 26, 38, 83, 84, 85, 86, 94, 114, 169, 193, 311, 319, 320, 321, 322, 323, 324, 344, 347, 371, 393
Demokratikleşme 173, 393
Der Derian, James 265, 393
Derrida, Jacques 393
Détente 28, 216, 393
Determinizm 11, 26, 28, 56, 354, 364, 393
Deutsch, Karl 393
Devlet davranışı 397
Devlet inşası 397
Devletlerin yükseliş ve çöküşleri 397
Devletler topluluğu 70, 218, 397
Devlet oluşumu 397
Devlet otonomisi 397
Dış politika 100, 260, 394
Dilbilim teorisi 395
Din 182, 188, 397
Doğa durumu 131, 397
Doğu Avrupa 84, 149, 172, 347, 380, 385, 394
Doty, Roxanne Lynn 394
Doyle, Michael 394
Drury, Shadia 91, 394
Dunne, Tim 225, 394
Dunn, John 394
Durkheim, Emile 394
Dünya düzeni 398
Dünya ekonomisi 397
Dünya-sistem teorisi 398
Dünya Ticaret Örgütü 112, 147, 181, 182, 398
Efendi-köle diyalektiği 395
Egemenlik 27, 46, 47, 76, 118, 128, 136, 146, 167, 205, 228, 237, 249, 254, 258, 261, 264, 268, 269, 270, 286, 333, 343, 348, 357, 370, 397

Ekonomi 184, 394
Ekonomik açıklık 396
Ekonomik karşılıklı bağımlılık 394
Ekonomik kriz 394
Ekonomik yardım 394
Eleştirel teori 165, 393
Elshtain, Jean Bethke 394
Emperyalizm 6, 52, 74, 75, 77, 78, 175, 395
Bireycilik
Bireysel haklar
Eşitsizlik / eşitlik
Araçsalcılık
Uluslararası ekonomi politik
Uluslararasılaşma
Empirik doğrulama 394
Endüstrileşme 204, 386, 395
Enloe, Cynthia 394
Erdemli devlet 397
Eşitsizlik / eşitlik 395
Etik ii, 6, 7, 25, 34, 102, 141, 193, 195, 196, 199, 206, 207, 228, 238, 245, 256, 261, 275, 283, 309, 314, 329, 331, 332, 338, 341, 342, 343, 368, 394
Evrenselcilik 397
Evrimsel teoriler 394
Farklılaşma 393
Faşizm 394
Faydacılık 397
Feminizm 394
Foucault 3, 135, 181, 183, 205, 206, 253, 258, 263, 265, 266, 267, 268, 269, 270, 271, 272, 273, 356, 392
Frank, Andre Gunder 393
Frankfurt okulu 394
Fukuyama, Francis 394
Geleneksel Toplumlar 397
Gelişmekte olan ülkeler 393, 397
George, Jim 394
Gerçekçilik 43, 55, 108, 161, 204, 392, 396
Germain, Randall D. 394
Giddens, Anthony 394
Gill, Stephen 171, 193, 393
Gilpin, Robert 258, 393, 396
Gorbachev, Mikhail 394
Görecelik 203, 255, 397
Gramsci, Antonio 393
Grup davranışı 394
Güç i, 1, 3, 5, 6, 7, 10, 11, 14, 18, 19, 20, 25, 27, 28, 31, 39, 40, 44, 46, 47, 50, 51, 52, 53, 55, 56, 58, 59, 60, 61, 62, 69, 71, 75, 86, 96, 100, 101, 103, 104, 106, 107, 108, 109, 110, 114, 115, 116, 127, 132, 144, 145, 149, 153, 54, 156, 120, 156, 154, 157, 158, 165, 167, 168, 170, 177, 178, 179, 180, 181, 183, 186, 188, 197, 199, 204, 211, 213, 215, 216, 217, 224, 227, 234, 238, 242, 243, 244, 249, 251, 253, 254, 258, 266, 275, 293, 297, 298, 303, 305, 311, 312, 319, 322, 323, 330, 338, 341, 343, 351, 355, 357, 358, 361, 362, 363, 364, 365, 366, 371, 375, 377, 385, 389, 392, 394, 396, 397
Güç ilişkileri 396
Güçler dengesi 211, 222, 251, 396
Güçler dengesi 392
Güç politikaları 55, 375, 396
Güven 87, 88, 89, 128, 358, 397
Güvenlik ikilemi 25, 397
Güvenlik konuları 397
Güvenlikleştirme 221, 222, 397
Güvenlik topluluğu 397
Haas, Ernst 393
Habermas, Jürgen 393
Hayali cemaatler 395
Hayati tehditler 394
Hegel, G.W.F. 394
Hegemon güç 19, 394

Hegemonik güç 392
Hegemonik istikrar teorisi 112, 394
Hegomonik güç 396
Held, David 200, 360, 395
Herz, John 396
Hesapverebilirlik 392
Hindistan 76, 175, 176, 344, 362, 394
Hiyerarşi 69, 107, 161, 182, 275, 339, 394
Hobbes, Thomas 395
Hoffmann, Stanley 57, 219, 392
Holsti, Kal 395
Hükümet dışı örgütler 396
Irak 29, 149, 152, 193, 198, 261, 291, 345, 395
İdealizm 395
İdeoloji 395
İki kutupluluk 392
İkinci Dünya Savaşı 9, 12, 17, 18, 24, 27, 36, 92, 118, 119, 147, 157, 163, 172, 260, 397
İlerleme 9, 14, 51, 52, 65, 95, 182, 249, 266, 275, 276, 303, 388, 396, 397
İletişimsel eylem teorisi 393
İngiliz okulu 392
İnsan doğası 55, 83, 395
İnsan hakları 237, 332, 338, 395
İnsani müdahale 395
İnşacılık i, 123, 135, 140, 154, 392
İslam 32, 395
İstikrar 1, 11, 12, 44, 61, 62, 112, 118, 123, 145, 147, 157, 187, 234, 332, 361, 394, 397
İş birliği 24, 65, 92, 106, 109, 110, 120, 140, 144, 147, 153, 154, 180, 211, 228, 295, 297, 313, 316, 322, 328, 339, 360, 393
İş bölümü 394
İşçi hareketi 395
İşlevselcilik / fonksiyonalizm 394
İtalya 88, 183, 186, 187, 379, 380, 395
Japonya 16, 18, 19, 20, 21, 37, 43, 82, 85, 88, 89, 106, 109, 118, 120, 147, 179, 262, 389, 395
Jeopolitik 370, 386, 394
Kalkınma 123, 165, 166, 171, 172, 173, 174, 176, 204, 300, 396
Kamu malları 17, 396
Kantian gelenek 395
Kapitalizm 83, 84, 119, 166, 356, 393
Karmaşıklık 218, 393
karşılıklı bağımlılık 43, 44, 107, 108, 109, 115, 118, 311, 394, 395
Karşılıklılık 70, 147, 396
Katzenstein, Peter 143, 395
Kendi kaderini tayin 314, 323, 397
Kennan, George 395
Kenny, Michael 395
Keohane, Robert 50, 64, 393
Kimlik 264, 395
Klasik gerçekçilik 396
Kolonyalizm 393
Komüniteryan hareket 393
Komünizm 3, 12, 28, 38, 39, 45, 102, 321, 392, 393
Kosova i, 193, 198, 395
Kozmopolitan demokratik düzen 393
Kozmopolitanizm 309, 393
Krasner, Stephen; 393
Kratochwil, Friedrich 160, 393
Kuantum teorisi 159, 396
Kural / kurallar 397
Kurumsal otonomi 392
Küresel ekonomi 394
Küresel kapitalizm 87, 394

Küreselleşme 32, 87, 163, 164, 169, 179, 180, 198, 230, 276, 292, 319, 321, 322, 354, 367, 371, 372, 373, 394
Küreselleşme 87, 169, 292, 371, 372, 394
Küreselleşme teorisi 371, 394
Küresel liberalizm 394
Lacan, Jacques 395
Laclau, Ernesto 395
Laffey, Mark 265, 395
Law, David 171, 395
Lenin, Vladimir 395
Liberal demokrasiler 88, 89, 366, 393
Liberal demokrasiler 395
Liberalizm 23, 31, 51, 65, 90, 131, 145, 148, 149, 153, 179, 313, 319, 320, 321, 322, 323, 366, 394, 395, 396
Liberalizm 84, 90, 319, 320, 392
Liberal uluslararasıcılık 395
Linklater, Andrew 64, 226, 232, 393
Mao Tse Tung 395
Marjinalleşme 395
McCarthy, Thomas 200, 395
Mearsheimer, John 395
Medeniyetler çatışması 393
Medeniyet sınırları 394
Merkantilizm 395
Merkez – çevre 396
Merkezileşme 393
Meşrulaştırma 141, 197, 198, 223, 238, 269, 395
Meşruluk krizi 395
Meta-teori 395
Militarizm 290, 396
Milliyetçilik 12, 26, 33, 68, 87, 116, 261, 289, 291, 396
Mill, John Stuart 396
Modernleşme 173, 174, 396
Modernlik 396
Morgenthau, Hans 16, 392
Muhafazakarlık 393
Müdahale 78, 80, 136, 206, 215, 217, 223, 232, 235, 236, 237, 238, 269, 331, 339, 344, 347, 348, 395
Müdahale etmeme 236, 348, 396
Mütekabiliyet / karşılıklılık 396
Nardin, Terry 395, 397
Nasyonal sosyalizm 396
NATO 38, 149, 322, 396
Nazizm 67, 396
Neo-liberalizm 395
Neumann, Iver B. 130, 137, 240, 396
Nietzsche, Friedrich 396
Nixon, Richard 396
Nükleer silahlar 396
Nükleer yayılma 396
Onuf, Nicholas 130, 160, 393
Orta Doğu 82, 173, 395
Orta yol inşacılığı 395
Otoriteryanlık 392
Oyun teorisi 394
Öteki 205, 259, 260, 261, 269, 270, 276, 300, 358, 396
Özgürleşme 394
Pasifizm 342, 396
Paylaşımcı adalet 394, 395
Perestroika 119, 170, 396
Petrol krizi 396
Postmodernizm i, 79, 256, 263, 266, 295, 358, 396
Post-yapısalcılık 82, 396
Pozitivizm 79, 237, 296, 311, 396
Radikal uluslararasıcılık 396
Rasyonalite 195, 252, 396
Realpolitik 130, 193, 396
Refah 397
Reflektivizm 396
Rejim 25, 47, 95, 107, 110, 323, 397
Rejim analizi 95, 397
Reus-Smit, Christian 393

Ruggie, John Gerard 114, 393
Rusya 6, 119, 120, 364, 379, 385, 397
Savaş i, 3, 9, 10, 17, 19, 20, 21, 24, 25, 26, 27, 29, 31, 32, 37, 47, 53, 59, 60, 67, 69, 77, 84, 92, 103, 104, 111, 119, 120, 147, 163, 171, 211, 214, 242, 243, 244, 245, 259, 279, 281, 282, 283, 284, 285, 290, 291, 309, 322, 330, 341, 342, 343, 344, 345, 347, 348, 351, 356, 363, 364, 375, 379, 380, 381, 395, 396
Savaş/barış teorileri 397
Savunma 6, 23, 25, 119, 238, 245, 313, 342, 348, 379, 393
Sendikalar 397
Sıfır Toplamlı oyun 398
Sınıf sistemi 393
Sınır ötesi sorumluluklar 394
Silah yarışı 396
Silanlanma yarışı 392
Sivil toplum 188, 327, 393
Siyasal gerçekçilik 396
Siyasal liberalizm 396
Soğuk Savaş 7, 12, 13, 21, 26, 28, 29, 31, 33, 36, 37, 38, 40, 53, 54, 61, 62, 65, 77, 81, 82, 86, 96, 101, 102, 103, 109, 114, 115, 119, 120, 149, 157, 163, 168, 169, 173, 190, 215, 217, 218, 232, 235, 238, 239, 260, 261, 279, 290, 291, 295, 319, 321, 322, 324, 325, 344, 347, 361, 380, 386, 393, 396
Soğuk savaş sonrası 396
Sosyal erdemler 89, 397
Sosyal hareketlilik 397
Sosyal ilişkiler 397
Sosyalizm 397
Sosyalleşme ii, 61, 93, 223, 397
Sosyal teori 129, 397
Sovyetler Birliği 3, 7, 9, 13, 20, 21, 27, 28, 36, 37, 38, 39, 40, 53, 56, 61, 62, 78, 82, 101, 102, 114, 118, 157, 166, 173, 216, 235, 236, 251, 260, 262, 347, 365, 371, 380, 386, 397
Sömürü 394
Söylemsel teori 394
Söz-eylem teorisi 397
Stalinizm 3, 397
Stalin, Joseph 397
Süper güçler 6, 397
Sylvester, Christine 307, 394
Tanıma 83, 85, 268, 269, 396
Tarihin sonu 83, 394
Tarihsel blok 179, 188, 394
Tarihsel materyalizm 183, 355, 370, 394
Tarihsel sistemler 395
Tarihsel sosyoloji 392
Tehdit 394
Tek kutupluluk 393
Teknolojik ilerleme 397
Teori-pratik 397
Tırmanma 396
Tickner, J. Ann 58, 394
Toplumsal cinsiyet 394
Truman, Harry S 397
Ulusal çıkar 27, 45, 396
Ulusal kimlik 396
Ulus devlet 281, 380, 396
Uluslararası ekonomi 167, 178, 183, 395
Uluslararası hukuk 24, 99, 125, 132, 140, 211, 227, 237, 244, 313, 322, 333, 395
Uluslararası ilişkiler 1, 25, 54, 130, 137, 150, 152, 153, 157, 263, 269, 284, 301, 347, 355, 357, 363, 366, 378, 384, 388, 395
Uluslararası ilişkiler teorisi 395
Uluslararasılaşma 395
Uluslararası Para Fonu 148, 322, 395
Uluslararası politik teori 309, 395

Uluslararası ticaret 397
Uluslararası toplum 211, 213, 224, 230, 234, 329, 395
Ulus-ötesi güçler 397
Ulus-ötesi ilişkiler 397
UNESCO 47, 397
Uzlaşı 11, 145, 167, 393, 394
Üçlü komisyon 179, 397
Üçüncü Dünya 46, 47, 171, 172, 175, 217, 317, 380, 387, 397
Üretim ilişkileri 396
Ütopyacılık 397
Vestfalya sistemi 397
Waever, Ole 151, 397
Walker, Robert B. J. 392, 397
Waltz, Kenneth 392
Walzer, Michael 350, 392
Wendt, Alexander 143, 374, 393
Wight, Martin 392
Yalnızcılık 395
Yapısal çatışma 397
Yapısal gerçekçilik 396
Yapısal güç 397
Yapı-söküm 393
Yapı/yapan 392
Yatıştırma 11, 28, 29, 38, 78, 116, 392
Yeni gerçekçilik 396
Yeni liberalizm 396
Yeni sömürgecilik 396
Yerel politikalar 394
Yorumsamacı yaklaşım 395
Yönetişim 46, 95, 144, 181, 394
Yugoslavya 37, 398
Zayıf devletler 397
Zimbabve 300, 398
Zorlama 379, 393

ÇEVİRİ NOTLARI

Sayfa 6 Dehşet dengesi *(balance of terror)* olarak da kullanılmaktadır.

Sayfa 47 Meta-güç (metapower), yalnızca bireyler üzerinde etkili güç olarak maddi anlamından farklı, bizatihi sosyal yapılar üzerinde güç sahibi olmayı anlatan bir kavramdır. Meta-güç, doğrudan karşı karşıya kalınan ve/veya uygulanan güç değildir. Daha fazla, güvenlik, üretim ve bilgi yapılarını biçimlendirebilme yetisi olarak anlaşılmalıdır.

Sayfa 56 *Deus ex machina*, beklenmedik bir anda, beklenmedik bir karakterin, beklenmedik bir yerden ortaya çıkarak bir anda sorunları çözmesi için kullanılan Latince bir kalıptır. Genellikle Yunan Antik Tiyatrosunda, hikayeler içinden çıkılmaz bir duruma geldiğinde mitolojik Tanrıların ortaya çıkarak karmaşayı çözmesi şeklinde uygulanmıştır. Türkçe'de kullanılan 'Hızır gibi yetişmek' deyimine benzetilebilir.

Sayfa 59 Foreign Policy and Democratic Politics: The American and British Experience, New York, Little, Brown and Company, 1967.

Sayfa 67 Münih Antlaşması, İngiltere, Fransa, İtalya ve Almanya arasında yapılan ve Çekoslavakya'nın Südet bölgesinin Almanya'ya verilmesini öngören 29 Eylül1938 tarihli antlaşmadır.

Sayfa 82 2010 yılı itibariyle Stanford Üniversitesinde çalışmalarına devam etmektedir

Sayfa 92 G. I. Bill, İkinci Dünya Savaşı sonrasında ABD'ye dönen askerlerin hayatlarını kolaylaştırmak için uygulanan kanundur. 22 Haziran 1944'te Başkan Franklin

Delano Roosevelt tarafından yürürlüğe koyulan kanun kapsamında 7.8 milyon asker eğitimlerini tamamlamak için bu kanundan faydalanırken, 2.4 milyon asker de ev alabilmek için bu kanunu kullanmıştır.

Sayfa 104 Sisifos *(Sisyphus)* Yunan Mitolojisinde, Tanrıların büyük bir kayayı sonsuza kadar bir tepenin en yüksek noktasına dek yuvarlamaya mahkûm ettiği bir kraldır. Sisifos kayayı tepeye kadar getirecek ve kaya tepeye geldiği her seferde kendi ağırlığıyla yeniden aşağı düşecekti. Sisifos genellikle (bilginin peşinde) boşa çaba harcayan insanı sembolize etmek üzere kullanılmaktadır.

Sayfa 106 Robert Keohane, 2005 yılından günümüze Princeton Üniversitesinde Profesör olarak görev yapmaktadır.

Sayfa 115 Rosecrance şu anda Harvard Üniversitesinde Misafir Profesör olarak çalışmaktadır.

Sayfa 123 Kelime'nin Türkçe literatürde *amil* olarak çevirisi mevcuttur. (Bakınız: Sezgin Kaya, *Uluslararası İlişkilerde Konstrüktivist Yaklaşımlar*, SBF Dergisi 63:3) Amil TDK Türkçe sözlükte etken, etmen, sebep, faktör anlamlarıyla verilmiştir. Fakat agent'dan kastedilen etmenlik değil özneliktir; yani işe sebep olan değil işi yapan-eden. Bu nedenle kelime yapan olarak çevirilmiştir (Yapan olarak çevirisi için örneğin bkz. Wendt, Alexander, *Uluslararası İlişkiler Kuramında Yapan-Yapı Sorunu*, çev. M. Serdar Palabıyı, Uluslararası İlişkiler Dergisi, Cilt 6, Sayı 23, Güz 2009).

Sayfa 147 GATT'ın Türkçe açılımı, Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması'dır.

Sayfa 155 Bu makalenin Türkçe tercümesi, "Uluslararası İlişkiler Kuramında Yapan ve Yapı Sorunu" başlığıyla yayınlanmıştır. (*Uluslararası İlişkiler,* Cilt 6, Sayı 23, 2009).

Sayfa 172 Frank 2005 yılında Lüksemburg'da vefat etmiştir.

Sayfa 179 *organic intellectual* kavramının Türkçe literatürde organik aydın olarak da çevirisi mevcuttur.

Sayfa 201 Linklater 2000 yılında Woodrow Wilson profesörü olarak Aberystwyth Üniversitesinde çalışmaya başlamıştır.

Sayfa 205 *Praxeology:* İnsan eylemi ve davranışını inceleyen bilim dalıdır. Terim daha çok Avusturya Ekolü araştırmacılarından Ludwig von Mises'in ekonominin insan eylemi ve davranışlarının uzmanlaşılmış bir alanı oluğuna yö-

nelik kullanımıyla tanınmaktadır. Türkçe 'eylem mantığı' olarak, yaygın olmayan kullanımları mevcuttur.

Sayfa 255 *Condotiere;* Orta Çağ'ın sonlarında ve Rönesans dönemi boyunca İtalyan şehir devletleri ve Papalık adına kiralanan askerler için kullanılan bir sözcüktür. Bu askerler, hiçbir ulusal bağ olmaksızın kiralandığı devlet adına savaşır. On dokuzuncu yüzyıldan itibaren ise her tür paralı askeri tanımlamak üzere kullanılmaya başlanmıştır.

Sayfa 269 *Parergon*'un sözcük anlamı eklenti olarak tercüme edilebilir. Bir ana tema ile bu ana temanın eklentisi arasındaki ilişkiyi anlatmak üzere ergon/parergon kavramları kullanılır. Ergon ana gövdeye gönderme yaparken, parergon bunun bir aksesuarıdır.

Sayfa 277 Kelime anlamı uygulama/pratik olan *praxis*, teori ya da bilginin uygulanma süreci olarak ayırıcı anlamını verebilmek için praksis olarak tercüme edilmiştir.

Sayfa 317 Beitz 2001'den beri Princeton Üniversitesinde Edwards S. Sanford Profesörü olarak görev yapmaktadır.

Sayfa 337 *Kozmopolis;* dünya devleti.

Sayfa 344 My Lai, Vietnam savaşı sırasında sakinlerinin birçoğunun Amerikan ordusu tarafından öldürüldüğü Güney Vietnam'da bir köy grubudur.

Sayfa 376 *Distinguished Proffesor*; dünyaca tanınan, bir bakıma kendisini kanıtlamış ve seçkin kabul edilen profesörlere üniversitelerce verilen bir unvandır.

Sayfa 376 Tilly, Nisan 2008'de ölümüne kadar Columbia Universitesinde çalışmıştır.

CESRAN

Centre for

Strategic Research

&

Analysis

www.cesran.org

Çeviri Grubu

Hüsrev Tabak | *University College London, İngiltere*

Özgür Tüfekçi | *King's College London, İngiltere*

Esengül Ayaz | *University of Sheffield, İngiltere*

Rahman Dağ | *University of Exeter, İngiltere*

Murad Düzcu | *Florida State University, ABD*

Evren Eken | *University of Sussex, İngiltere*

Aksel Ersoy | *University of Birmingham, İngiltere*

Tamer Kaşıkçı | *University of San Diego, ABD*

Kadri Kaan Renda | *King's College London, İngiltere*

Zehra Tahtalıoluç | *University of Edinburgh, İngiltere*

Duygu Uçkun | *Columbia University, ABD*

Tashih: **Fulya Aksu Ereker** | *Karadeniz Teknik Üniversitesi, Türkiye*

CESRAN | CENTRE FOR STRATEGIC RESEARCH & ANALYSIS

www.cesran.org

CESRAN (Centre for Strategic Research & Analysis), 2008 yılında bir grup Türk akademisyen tarafından kurulmuştur. Tarafsız ve kar amacı gütmeyen bir kuruluş olan **CESRAN**, kendini uluslararası ilişkiler ve siyaset bilimi alanında akademik çalışmalar yapmaya ve politika-oluşturuculara sahip olduğu uzman kadrosu ile yol göstermeye adamıştır.

Özgür Tüfekçi'nin Başkanlığı'nda **CESRAN** hem farklı düşünce ve değerlerin yaygınlaştırılmasına katkıda bulunmakta hem de bu düşüncelerin din ve ırk ayrımı gözetmeksizin serbestçe tartışılması için bir platform görevi görmektedir.

Akademik amaçlarının bir parçası olarak **CESRAN** uluslararası, hakemli iki dergi yayınlamaktadır:

- **Journal of Global Analysis (JGA)**
- **Journal of Conflict Transformation and Security (JCTS)**

Bunun yanısıra yarı-akademik bir dergi olan **Political Reflection (PR)** yılda dört sayı ile dünya genelindeki okuyucuları ile buluşmaktadır. Ayrıca düzenli aralıklarla **CESRAN Papers** adı altında akademik çalışmalara web sitesinde yer vermektedir.

CESRAN'ın tüm çalışmaları bilgiyi üretmek ve yaygınlaştırmak adına **www.cesran.org** sitesinde ücretsiz olarak yayınlanmaktadır.

facebook.com/cesran.saram

twitter.com/cesran

The Social Sciences Network (TSSNet)

Fifty Key Thinkers in International Relations

Martin Griffiths - Steven C. Roach
M. Scott Salamon

Uluslararası İlişkilerde Temel Düşünürler ve Teoriler

Çeviren: CESRAN

Uluslararası ilişkiler alanında Türkçe literatürü zenginleştirmek amacıyla Nobel Akademik Yayıncılık öncülüğünde başlatılan Uluslararası İlişkiler Ders Kitapları Serisi projesi kapsamında Türkçeye kazandırılan "*Uluslararası İlişkilerde Temel Düşünürler ve Teoriler*" isimli kitap; alanındaki en güncel, kapsamlı ve öğrenci/araştırmacı odaklı teori kitabı olmaya adaydır. Alanda iz bırakmış elli ayrı düşünür, düşünce okullarına ve teorilere göre sınıflandırılmıştır. Samuel Huntington'dan Barry Buzan'a, Christine Sylvester'dan Antonio Gramsci'ye kadar birçok düşünür bu çalışmada; uluslararası ilişkiler alanına olan katkıları, temel savunuları, çalışmalarını kaleme aldıkları toplumsal ve tarihsel süreçler ile birlikte yer almıştır. Kitapta dokuz ayrı teori ve düşünce okuluna yer verilmiştir. Kitabın başarısı ve özgünlüğü de, düşünce okullarına yer verirken gösterdiği kapsayıcılık ve güncellikten ileri gelmektedir. Klasik teoriler Realizm ve Liberalizmin yanı sıra Feminizm, Eleştirel Teori, Tarihsel Sosyoloji gibi disiplinler arası perspektiflere de yer veren, bunun da ötesine geçen çalışma, Uluslararası Politik Teori ve Uluslararası Etik, İnşacılık (Konstrüktivizm), İngiliz Okulu ve Postmodernizmi işlemektedir.

Routledge
Taylor & Francis Group

ISBN 978-605-133-041-9

GENEL DAĞITIM
NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.
Kültür Mah. Mithatpaşa Cad. No:74 B-01/02 Kızılay Ankara
Telefon: +90 312 418 20 10 Belgeç: +90 312 418 30 20
Web: http://www.nobelyayin.com e-posta: nobel@nobelyayin.com

NOBEL KİTAP DAĞITIM AŞ
Molla Fenari Sok. Nu: 8 Cağaloğlu İstanbul
Telefon: +90 212 511 61 44 Belgeç: +90 212 511 61 49
Web: http://www.nobelkitap.com e-posta: info@nobelkitap.com

www.nobelkitap.com